

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Svmma Juris Canonici

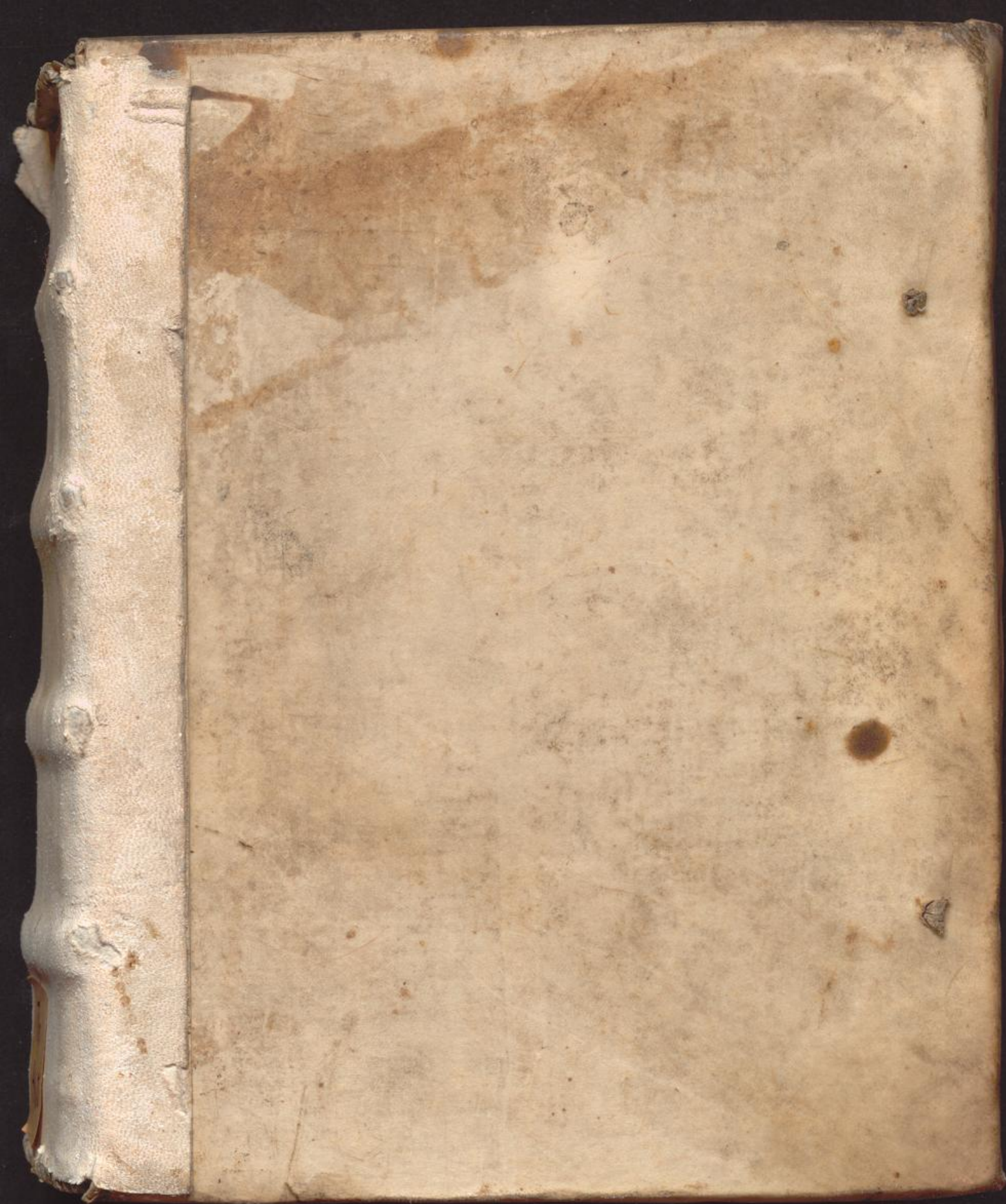
Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Svccincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

Ivrisdictione Ecclesiasticâ, & Iudiciis

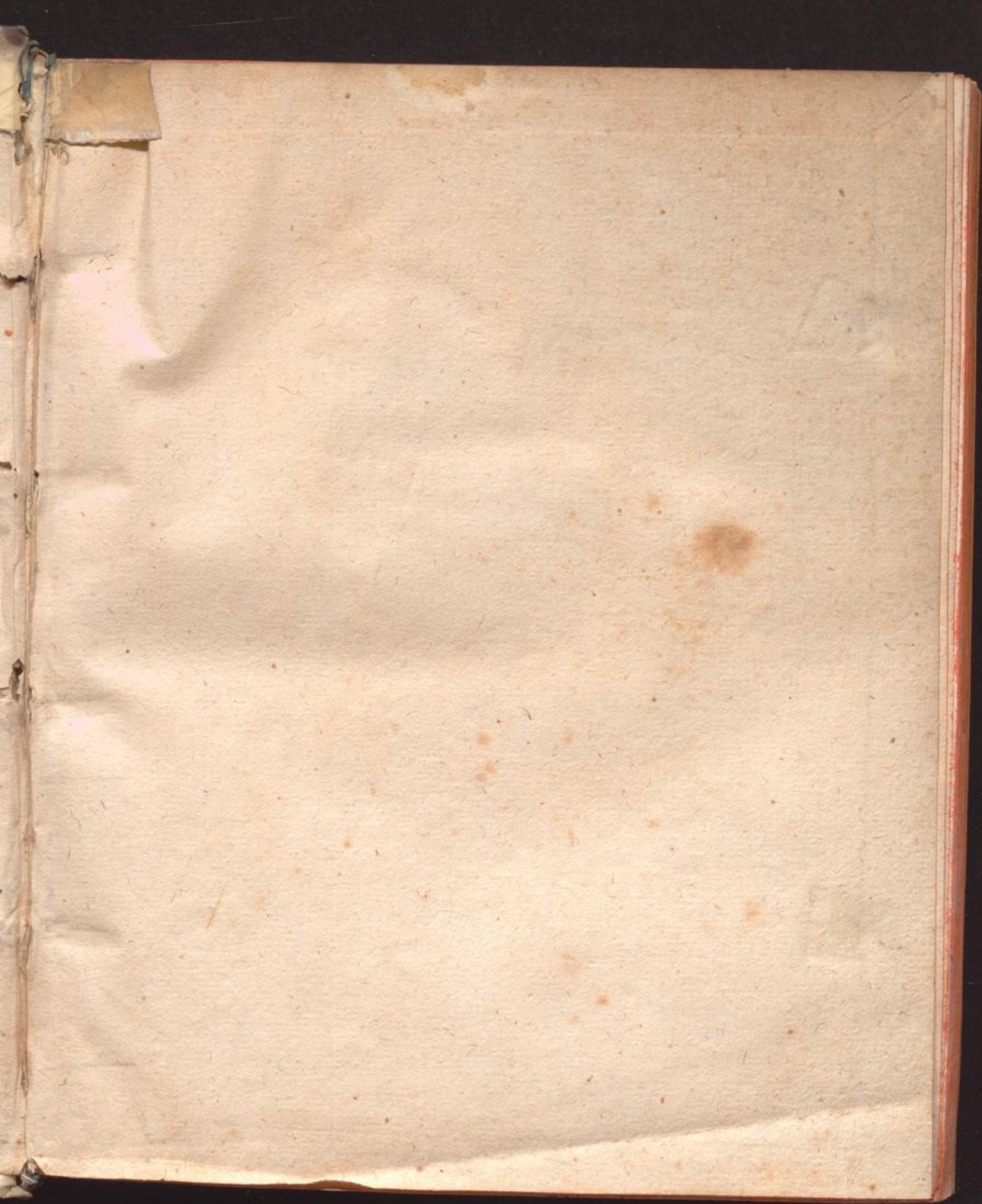
Strein, Johann

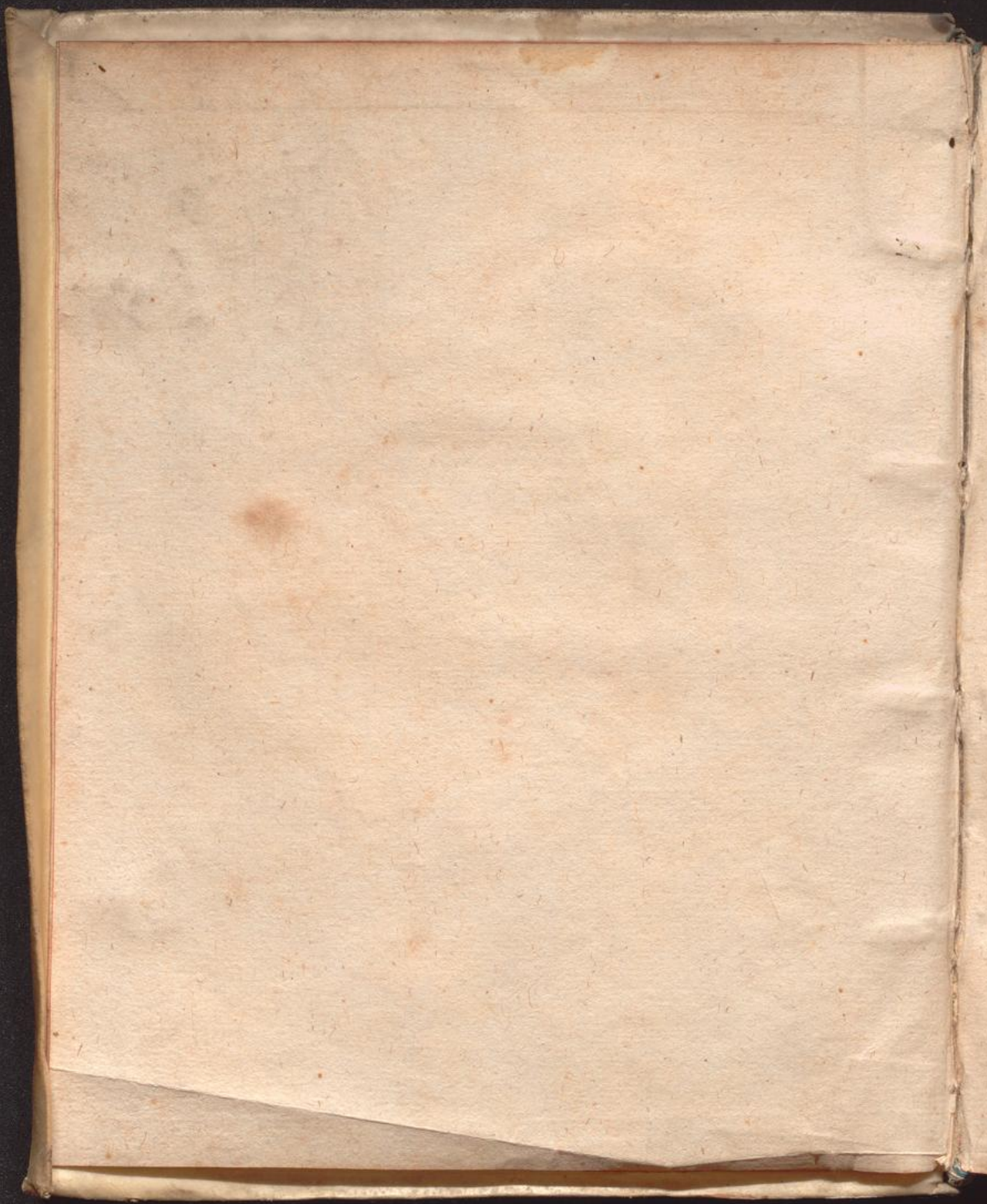
Coloniæ Agrippinæ, 1658

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61847](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61847)

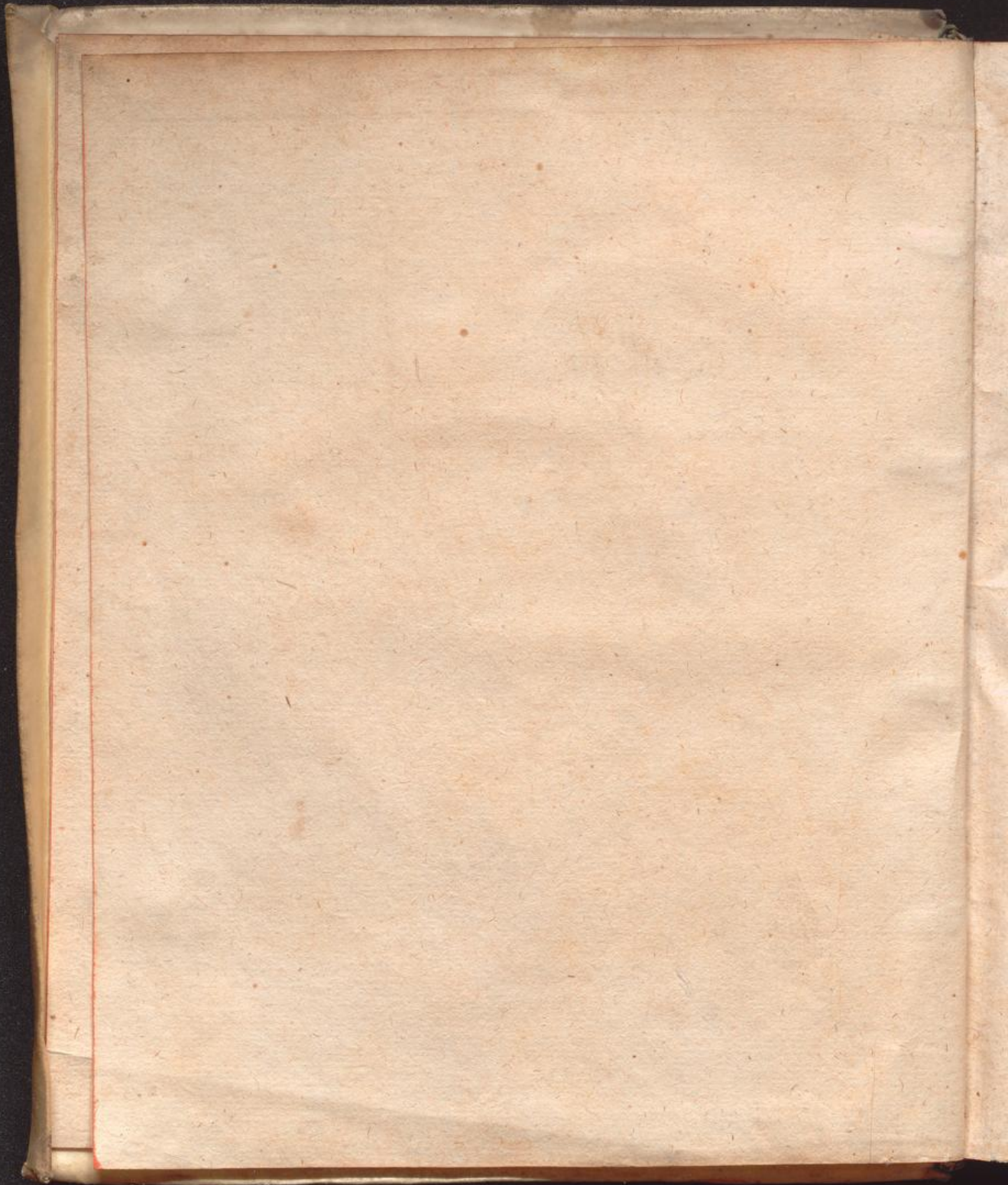
Th. 4760.

M. II.

31.

PARS TERTIA
SUMMÆ
IVRIS CANONICI
IVRISDICTIONE ECCLESIA-
stica, & Iudiciis.

AUCTORE

R. P. IOANNE STREINIO Societatis IESV.
Doctore Theologo, Iuris Pontificii Professore Or-
dinario, & in Alma Bambergensi Ottonia-
na Academia Cancellario.

In Augusta Ubiorum urbe
Ex officina IODOCI KALCOVII Bibliopolæ
ANNO 1658.
CUM PRIVILEGIO.

INDEX

Titulorum, & Paragraphorum.

TITULUS I.

De iurisdictione Ecclesiastica.

- §. 1. Quid iurisdictionis, & quotuplex.
- §. 2. Vtriusque iurisdictionis, Ecclesiastica, & civilis differentia.
- §. 3. De extensione iurisdictionis temporalis.
- §. 4. Satisfit Dubiis.
- §. 5. De iurisdictione fori mixti.

TITULUS II.

De iudiciis.

- §. 1. Iudiciorum forma, & varietas.
- §. 2. De iudice.
- §. 3. Satisfit Dubiis.

TITULUS III.

De processu iudicii.

- §. 1. De accusatione.
- §. 2. Satisfit Dubiis.
- §. 3. De denuntiatione.
- §. 4. De inquisitione.
- §. 5. Satisfit Dubiis.
- §. 6. Alii duo modi procedendi.

TITULUS IV.

De probationibus.

- §. 1. De probationibus in genere.
- §. 2. Onus probandi cui incumbit?

§. 3. De qualitate, & efficacia probationum.

TITULUS V.

De testibus.

- §. 1. De testium numero, & qualitate.
- §. 2. De iuramento testium.
- §. 3. De modo producendi testes.
- §. 4. Satisfit Dubiis.

TITULUS VI.

De Reo.

- §. 1. De obligationibus rei.
- §. 2. Satisfit Dubiis.

TITULUS VII.

De exceptionibus.

- §. 1. Quid exceptio, & quotuplex.
- §. 2. De tempore, & modo proponendi exceptiones.

TITULUS VIII.

De procuratoribus & Advocatis.

- §. 1. Nomen, & differentia.
- §. 2. De officio Procuratoris.
- §. 3. Satisfit Dubiis.

TITULUS IX.

De sententia, & re iudicata.

- §. 1. Quid sententia, & quotuplex.
- §. 2. Modus ferendi sententiam.

§. 3. De

- §. 3. De effectu sententia definitiva.
§. 4. Satisfit Dubiis.

TITULUS X.
De appellatione.

- §. 1. Quid, & quocuplex sit appellatio.
§. 2. Quis appellare possit.
§. 3. A quo iudice appellandum.
§. 4. A quibus actibus.
§. 5. Coram quo appelletur.
§. 6. ad quem iudicem.
§. 7. De tempore appellationis.
§. 8. De Apostolis.
§. 9. De tempore prosequenda appellationis.
§. 10. De effectu appellationis.
§. 11. Satisfit Dubiis.

TITULUS XI.
De executione.

- §. 1. Quid, & quomodo instituenda executio.
§. 2. De executione in criminalibus.
§. 3. Satisfit Dubiis.

TITULUS XII.
De executione privata.

- §. 1. De compensatione occulta.
§. 2. De Reprassaliis.

TITULUS XIII.

De in-integrum restitutione.

- §. 1. Quid, & quorum sit restitutio.
§. 2. Satisfit Dubiis.

TITULUS XIV.

De remissione & purgatione.

- §. 1. De remissione & gratia.
§. 2. De purgatione Canonica.

TITULUS XV.
De expensis.

TITULUS XVI.
De pœnis.

- §. 1. De pœni in genere.
§. 2. Satisfit Dubiis.
§. 3. De confiscatione bonorum.
§. 4. Satisfit Dubiis.
§. 5. De exilio, & banno.
§. 6. Satisfit Dubiis.
§. 7. De infamia.
§. 8. De privatione officii.
§. 9. De pœna suspensionis.
§. 10. De interdicto.
§. 11. De excommunicatione.
§. 12. De degradatione.
§. 13. De Irregularitate in genere.
§. 14. De Irregularitate in specie.
§. 15. De Irregularitate ex delicto.
§. 16. Satisfit Dubiis.

* *
* *

PRÆ-

P R Æ F A T I O

Ad Lectorem.

VT bonorum Ecclesiasticorum conservationi cura, & fidelitas, ita personarum incolumitati iudiciorum necessaria sanctitas est, Ac-
duum munus, nec aliis, quàm peritissimis & sapientissimis de-
mandandum.

Proprium enim verò magistratus est, se intelligere personam civitatis gerere, dignitatem, & decus sustinere, leges servare, iura describere, & ea fidei suæ commissa meminisse (Cic. l. i. de off.) Ita præstare quisquis voluerit, prudentiâ cum humanâ, tum divinâ iustitiâ, gravitate, fortitudine, & publici boni zelo instructus apprimè sit, oportet, Neque enim uno modo iudicium pervertitur. Ab amore, odio, cupiditate, & metu periculum, Contra omnia hæc audentior ibit, & ita ibit, ut in illius manu nullius auctoritate personæ inclinata turbet, aut vacillet libra iustitiæ. De Moysis spiritu accipiat, quo sui partes officii omnes adimpleat. Imperio priusquam Augustus potiretur, qui studiorum suorum fiduciam habebant, illis de jure liberum erat populo respondere, & à quibus rogarentur, iuris definitionem aut scribebant, aut dicebant. Quod maiori cum commendatione ut fieret, suam ipse auctoritatem adhibuit, & signata iudicibus responsa dari præcepit. Prudenter omninò pro illius ævi, & conditione, & populi. Nunquam, quibus cum salvifica fide divina mysteria credita sunt, in eadem cœlesti luce, ac duce, quo dirigantur, opus est, Moysi olim Dominus, Auferam, aiebat, de spiritu tuo, tradamque aliis, ut tecum sustentent onus populi, nec tu solus graveris (Numer. 11. v. 17.) spiritus ille Propheticus fuit, Cornelio teste, qui multa complectitur, pura, prudentiam regendi, doctrinam, & consilium ad dubia iuris, caeremoniarum, & officia Religionis; præterea occultorum cognitionem ad decidendas lites, & causas occultas; denique futurum prænotionem, ad ea vel accersenda, vel præcavenda vel arcenda à populo.

Sed mittamus altiora hæc, & Prophetis seposita. Ad lites decidendas, & publici regiminis statum, discretionis virtutem, atque prudentiam Ecclesiastico iudici summopere necessariam esse contendo, & attendo; non in re ipsa, quæ per se obscura & intricata, tantùm, sed ipsis, qui ad iustitiæ cultum pregnati sunt, hominibus periculum non minimum imminente. A virtute in vitium, & a rectitudine præcipitium, & a veritate perfidiam proclivis descensus est.

Iniquus accusator, falsus testis, consiliarius infidus, corruptus assessor, reus contumax metuendi, & avertendi sunt, quod ignavus nemo faciet. Advocatos præterea, quorum moribus si par est criminantium oratio, nihil eo hominum genere
vivit

vivit sceleratius. Proprium illis, si *Blesens* credimus, jura confundere, lites suscitare, transactiones rescindere, dilationes innectere, suppressere veritatem, fovere mendacia, questum sequi, æquitatem vendere, inhiare actionibus, veritatis concinnare. Publicæ mercis nihil tam venale est, quàm advocatorum perfidia. Argus erit iudex, qui pervideat, rupes, ut sustineat: imò non sustineat, sed abstineat exerat, & profuger.

Robur addet cæleste auxilium, confidentia, circumspectio, indagatio, eorum quæ proponuntur, accurata discussio, & æstimatio, quarum virtutum altitrix, & magistra est legum & Canonum notitia, quam in Commentario hoc pertractamus.

Agedum, hinc iudices sæculi, ait *S. Ambrosius Serm. 70. in psal. Beati immaculati*. quem in iudicando debeat tenere affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis, sed juxta leges, & jura pronunciat, statuta juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum, & meditarum domo defert, sed sicut se habet causa negotii, decernit, obsequitur legibus, non adversatur, examinat causæ merita, non mutat. *Indices 2. q. 7.*

Cæterum in prædicta Juris scientia video, & agnosco non eundem in quolibet gradum exigi, quamvis enim æqui bonique notitia omnibus imperetur, & lata culpa censetur ignoratio, *l. 1. §. hæc autem. si mensor. fals. mod. dixer. de jure communi* tamen accipiunt & vulgari, non verò quæstionum difficultium. *Bart. l. Quod Nerva. de Depof.* Ignorare enim quod excellentissimi sciunt, levis, vel levissimæ culpæ est.

Verum, ut hæc ita se habeant, meminisse oportet, haud paulò diversam esse Iudicis Ecclesiastici conditionem, cuius tantò nobilior officium, & strictior obligatio est, quantò animæ salutis corporis incolumitate potior. Enim verò temporalium rerum iudicium mundi est, animarum verò DEI: ac proinde omni studio, & contentione incumbet iudex Ecclesiæ futurus, ut Canonum sacrorum accurata cognitione Iuris peritorum & sapientum monitis, atque præceptis animum exornet suum: proscriptis affectibus, mentis oculum perpurget, ut liquidò possit obscura discernere, prava deligere, rejicere noxia, probare salubria, quod justum est tueri; nullius potentiam metuat, amore, odio, metu, fallacia non concidat aut circumveniat. Memineat ubique se Deum habere testem, qui verbis non fallitur, donis non capitur, nulli audacitæ cedit, nulli iniustitiæ parcat.

Nos verò, si ad hanc Juris divinæ perficiendam cognitionem, studio & labore nostro aliquid contulimus, supremi Numinis largitati primò rum propitii letoris benevolentia acceptum ferre convenit. Illud docendi genus sequimur, de quo verò affirmare liceat. *Omnia nostra esse, & nihil.*

TITVLVS I.

De Iurisdictione Ecclesiasticâ.

Uo esse, quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritatem sacram Pontificum, & potestatem regalem à Gelasio Papa discimus *c. Duo dist. 96.* ad formam scilicet mundi corporalis, in quo luminare maius diei, & luminare minus nocti à sapientissimo rerum omnium conditore DEO præstaturum est. Duplicem igitur potestatem, & Iurisdictionem veneremur oportet, spiritualementem, siue Ecclesiasticam, & temporalem seu terrenam, ita separatas, ut sese invicem nihilominus consequantur & perficiant. De Ecclesiastica aucturi generalia quædam præmittimus, & primo occurrit,

§. I.

Quid Iurisdictionis & quotuplex sit?

I. Accursum l. 1. *de Iurisd. omn. iud.* Iurisdictionem definit esse potestatem de publico introductam cum necessitate juris dicendi & æquitatis statuenda. Quam definitionem Iurisperiti laudant, & *Greg. Thesof. l. 47. Syn. c. 21. n. 8. multum explicat.* E contra ut vitiosam damnat *Berlichius Concl. 1. & Mol. Tr. 2. D. 21.* qui hanc substituit, *Iurisdictionis est facultas alicuius hæ-*

bentis publicam auctoritatem, & eminentiam super alios ad eorum regimen, & gubernationem. De qua loquitur *Apostolus ad Rom. 13. v. 1.* Omnis anima potestatibus sublimariis subdita sit. Non est enim potestas, nisi à DEO infert deinde. Qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit. Sed hæc primæ definitioni, si bene explicetur, nihil officiant.

II. Iurisdictionis genera seu species variæ sunt. Dividitur enim Primò in Ordinariam, & Delegatam. Ordinariam dat. 1. Lex inanimata, siue Canon, 2. lex animata, ut pontifex, Imperator, princeps. 3. Consuetudo legitime præscripta. *v. Proleg. §. 9.* 4. Universitas approbata, cuiusmodi est mercatorum, & legistarum, qui possunt Iudicem ordinarium sibi ex corpore suo creare. *c. Cum ab Ecclesiis de off. Ordinar.* Porro ordinarius Iudex censetur, qui ex proprio munere seu officio Iurisdictionem exercet. Delegatus, qui non ex officio, sed commissione sibi specialiter facta jus dicit. *Laym. l. 1. Tr. 4. c. 5. Silv. v. Iurisdictionis.* Secundò dividitur in Voluntariam, & non voluntariam, seu contentiosam. Huius est, leges ferre, punire reos, ac definire lites: cui propterea tribunal debetur, & forum litigiosum: illa in gratuitis verlatur, qualia sunt sol-

verc,

vere, dispensare, legitimare, Sacramenta conferre, & similia. Differunt 1. Contentiosa etiam in invitos exercetur, quod voluntaria nunquam facit. 2. Contentiosa in alieno territorio exerceri nequit, nisi expresse vel tacite consentiat iudex proprius, & partes litigantes. c. 2. de Constit. in 6. E contra voluntaria etiam in alieno solo, plerumque licite exercetur v. g. assistendo contrahentibus matrimonium & similia. Hac enim absque tribunali, & forensi strepitu peraguntur. At tamen scandali, & aliorum incommodorum causa magis expedit uti privatim iurisdictione sua, ne quisquam iuste offendatur. *Gemin. inc. fin. de El. in 6. Zercla Par. I. v. iurisdictionis. Sanch. l. 2. de Matr. Disp. 40. Tertio dividitur iurisdictionis in Ecclesiasticam, & Civilem. Unde duplex forum, & tribunal. Vnum pro spiritualibus seu Ecclesiasticis causis alterum pro temporalibus & civilibus: quamvis non ita discernantur, quin subinde commune forum habeant, ut patebit ex dicendis §. sequ. Sanch. l. 3. de Matrim. dis. 19. Vallens. l. 1. T. 31. Mayana Par. 4. T. an simplex dis. 18.*

III. Aliter legistæ dividunt, in Imperium, & Iurisdictionem simplicem nu. 7. & sequ. nec uno modo explicant. Imperium officio iudicis nobili exercetur, Iurisdictionis simplex mercenario. Imperium aliud est merum, aliud mixtum. Merum imperium vocatur iurisdictionis, quæ publicum bonum & utilitatem immediatè respicit, ut apparet in constitutione legum & punitione reorum: mixtum privatorum utilitati consulit. Mixtum idè *Vlpianus* appellat, quia illi iurisdictionis inest. Complectitur enim simul publica & privata commoda. *Meri Imperii sex gradus numerantur. Pri-*

*mus est Maximi Imperii, quo licet in ferre bellum, condere leges universales, in illis dispensare, cogere comitia, cognoscere comitia, cognoscere de causis & litibus sine remedio appellationis: Item imponere vectigalia, cudere monetam, & similia, quæ regali titulo prænotantur. Secundus à legistis communiter merum imperium appellatur. *Vlpian. l. 3. de iurisd. om. iud. & sic describunt. Merum imperium est, habere gladii potestatem in facinorosos homines. Sub gladii nomine aliæ pœnæ comprehenduntur puta, mutilationis, exilii, perpetui carceris, & similes. Decius de iurisd. om. iud. v. Lex III. n. 3. à Canonistis huc refertur degradatio, & excommunicatio, quæ motu proprio fit. Speculator in 1. par. Rubr. de iurisd. om. iud. Tertius gradus continet potestatem interdicens igne, & æqua, hoc est, exilii decernendi: quod spectat etiam minor capitis diminutio, & in insulam deportatio. Quartus gradus vocatur imperii parvi, ubi est potestas relegandi, subjiciendi torturæ, sed citra mortem, & mutilationem v. g. flagellis cædendi, quæ pœna etiam in foro Ecclesiastico locum habet. Quintus gradus est imperii minoris, quo refertur exigua corporis afflictio & coercitio. Sextus denique est minimi imperii, quod pertinet exigua pecuniariæ multæ. Hi duo postremi gradus cuiuslibet magistratui civili & Ecclesiastico conveniunt, ne inane nomen gerere videantur. V. *Meloni in Thesaur. iur. feudal. Tit. 42. d. ff. 2. ubi tres tantum meri imperii gradus ponit, & exponit.***

Imperium mixtum iisdem fere gradibus distinguitur. Nam *Primus gradus seu Imperium mixtum* Supremo principi

reter-

reservatur, posse legitimare in famem restituere, reo condonare delictum, quando adversa pars non urget, revocare sententiam, quæ transivit in rem iudicatam & similia.

Secundus (maius imperium) est cognoscere de supplicatione adversus sententiam latam ab eo, à quo non potest appellari, quod soli supremo principi, & Præfeto prætorii convenit.

Tertius (*Magnum Imperium*) est cognitio eorum causarum, quæ important plenam causæ cognitionem, & coercitionem realem, vel personalem, ut mittere in possessionem ex secundo decreto, restituere in integrum, expellere aliquem de possessione respsa.

Quartus (*Parvum Imperium*) cognoscere de causis quæ habent plenam cognitionem, licet non habeant coercitionem realem, aut personalem; ut dare bonorum possessionem, quæ tribuit ius, prenunciare aliquem mittendum in possessionem ex secundo decreto; interponere auctoritatem in alienationibus, & transactionibus alimentorum. Et ista quatuor mixti Imperii membra non possunt delegari: *V. Bronchorst. Cent. 1. Assert. 16. & 17.*

Quintus (*Minus Imperium*) est, dare possessionem ex edicto Carboniano, in possessionem mittere summarie cognoscendo, præterea huc spectant, quicumque summarium processum exigunt, & eatenus delegari possunt.

Sextus (*Minimum Imperium*) expeditur atque causæ cognitione, ut interponere auctoritatem manumissioni & emancipationi, cõpetuntque ista jure Magistratus, & catenus delegabilia sunt. *Bart. l. 2. in initio.*

IV. Jurisdictio simplex Iudicis mercenario officio exerceri solita totidem gradus habet. *Primus* vocatur *Jurisdictio maxima*, in qua nimirum vertitur res magni præiudicii, cuiusmodi est causa status, ingenuitatis, & libertinitatis. *Secundus* maior, quando ex causa descendente ex delicto aliquis civiliter condemnatus fuit, & quæ non habuit in are, luit in corpore. Cum autem sit quædam executio, non potest delegari. *Tertius*, magna Jurisdictio, quæ ultra 300 aureorum mulctam non extenditur. Nec delegatur, nisi forte propter absentiam, aut graves occupationes. *Quartus*, parva, usque ad 300 aureos portigitur. *Quintus*, minor, & sextus minima Jurisdictio prudentiæ & discretioni Iudicum relinquitur, cum nihil sit à Iure determinatum.

NOTA. Quædam sunt meri Imperii, & Jurisdictionis simplicis quoque sub diverso respectu. Tortura v. gr. quando adhibetur in pœnam, meri Imperii est: quando in civili causa ut si testis vacillet, exercetur, Jurisdictionis simplicis est. Item levis coercitio imposta in pœnam est meri Imperii, in civilibus contra contumaciam Jurisdictionis simplicis. Idem videre est in incarceratione & excommunicatione, quæ ex publicâ causâ contra rebelles & contumaces meri Imperii est, sed ad instantiam adversæ partis concessa simplicis Jurisdictionis. Denique appellatio in causâ criminali est meri Imperii: in civili Jurisdictionis simplicis vel mixti Imperii. *Bartol. l. cit. Decianus l. 4. c. 2. Wesenbeck. l. 1. n. 1. Fachin. l. 2. Contr. c. 94. Henning. Consil. 39. n. 9. & seq. Berlichius Par. 1. Conclus. 1.*

V. lte-

V. Iterum Iurisdicatio dividitur in altam, seu supremam, & Bassam, seu inferiorem. Ad supremam seu altam pertinent meri imperii causæ. Ad Bassam causæ tum civiles, tum criminales, quæ competunt certis Iudicibus ratione magistratus, quem gerunt, quæque numerantur in *Auth. de defensorib. civitatis. §. nulla §. & iudicare. §. Audiant.*

Eiusmodi est tortura ad eruendam veritatem in causis civilibus, simplex cognitio de levioribus noxis: incarceration custodia causa, non in pœnam: alia denique de quibus *Petrus Jacobi in Practica sua par. 30. & 31.* Verum quia in hisce non satis conveniunt DD. benè monet *Tholos. l. 47. c. 21. n. 20.* attendendam esse loci consuetudinem. Hæc enim facit ius, & iurisdictionem dat *l. more. x. de iurisd. om. iud. Idem dicendum de privilegio c. dilecti filij de foro comp. Knichen. c. 4. de iure superioritatu communi p. 246.*

VI. Nonnullis hæc placet quadrimembris divisio. Alia iurisdicatio est ordinaria, quæ ab officio, vel dignitate manat: alia delegata, quæ ex commissione: alia arbitraria, quæ communi partium conventionione tribuitur: alia denique accessoria, quæ aliunde venit, puta ratione delicti. Nam qui in alieno territorio peccat, illius superiori seu domino subii-citur, ut ab eo iudicari, & puniri queat. *Azo. in summa l. 3. §. 13. V. Vesenbec. l. 1. n. T. 2. Speculator l. 1. T. de iurisd. om. iudic. Canis. l. 4. Inst. tit. 1.*

VII. Quæ primi gradus, & supremæ potestatis sunt, non censentur comprehendi in generali concessione meri, & mixti imperii, nisi specialiter exprimantur, iuxta *Reg. in generali concessione & de*

Reg. in 6. Quæ verò sunt meri & mixti Imperii Ecclesiastici, excepto supremo gradu, non tantum generalibus sedis Apost. legatis, sed etiam Episcopis, aliisque prælatis tribui possunt. *c. 1. de off. Ordinar. Mol. tr. 5. dis. 6. & 7. Covar. pract. Q. Q. c. 4. Layman. l. 1. tract. 4. c. 5. Bronchorst. Centur. 1. Assert. 15 & 16.*

§. 2.

Vtriusque Iurisdictionis, Ecclesiastica, & Civilis differentia.

I. **S**upponendum, quod in primâ Parte I. 14. de sum. Pont. probavimus in Ecclesia relictam à Christo esse Prælati potestatem, & iurisdictionem, nomine clavium indicatam *Matth. 16.* quæ ad directionem, & gubernationem fidelium pertineat: quicquid in cassum reclamant novatores hæretici, odio summi Pontificis & Prælatorum excæcati, in tantum, ut suo cum dedecore, & damno prætoribus se, suasque actiones iudicandas submittere malint, quàm Ecclesiasticam potestatem agnoscere. *V. Confess. Aug. art. 7. & Apologia eiusd. c. de potestate Ecclesiastica. Calvinus tamen l. 4. Institut. c. XI.* spirituales quandam politiam Ecclesiis relinquit, quæ à civili prorsus distincta sit: ordo videlicet comparatus ad spiritualis politie conservationem: in quem finem iudicia sint, quæ ceosuram de moribus agant, animadvertant in vitia, & clavium officio præsent: immotigeros, & contumaces à fidelium cœtu atceat, & similia.

II. Differentiam sacri & profani iuris plerique à materia, & sine sumendam
b existi-

existimant. Verum longè melius per quatuor causarum genera distingues, quemadmodum de iure fecimus in *intro prima Partis*.

Primò igitur origo seu causa efficiens diversa est. Nam Ecclesiastica potestas immediate à Deo confertur. *Matth. 16. v. 18. Bellarm. l. 1. de Pontifice c. 14.* politica ab hominibus, lege consuetudine, privilegio, aut præscriptione. *Tholos. l. 47. c. 21 Covar. Q. Q. practuar. lib. 6. l. n. 6.*

Secundò finis politicæ iurisdictionis temporalis est, pax nimirum, & tranquillitas civium. *l. 1. Reg. c. 8. l. Inter claras C. de summa Trinit. Ecclesiasticæ* verò animarum salus secundum illud *Ioan. 21 v. 17. Pæce oves meas*, intellige, regendo, & præsidendo. *Bellar. l. 1. c. 15. s. deinde.* Quantum igitur spiritus corpori, & divina humanis præstant, tantò potestas temporalis inferior est spirituali; principum minor, quàm sacerdotum. *c. suscipi- tis. dist. 10 Gregor. VII. l. 3. epist. 21. ad Her- man. Metens. episc.*

Tertiò Materia similiter in politicâ iurisdictione sunt leges, & lites temporales: in sacra verò spirituales. Sacerdotium enim divinis, imperium temporalibus præsidet. *Auth. Quomodo oportet episcopos. Collat. 1. Forma* denique in modo procedendi, & iudicandi posita necessariò diversa est, cum à legibus multum differant Canones, quorum in actionibus, & iudiciis auctoritatem sequendam esse *Concilium Meldense præcipit. Tholos. l. 1. c. 1. Vasquium l. Controv. Præfat. num. 120. Suarez. l. 3. de Schism. Angl. c. 6. num. 17.*

III. Vtrum ita distent sacra & profana iurisdictione, ut nunquam altera alte-

rius fines ingrediatur, non inane dubium videretur. Nota vulgo regula est. *Nemo iudex ultra concessam sibi potestatem iudicet potest.* *Decius in Reg. Factum à iudice.*

Item iurisdictione concessa servanda est eo modo, quo concessa est, ne ordo politicæ turbetur confusis actionibus humanis, *c. Pervenit 21. q. 1. aliter à non suo iudice lata sententia vim nullam habebit. l. 1. & l. fin. C. si à non compet. iud. c. in primis 2 q. 10. Ex transmissis. de fo. comp.*

His tamen non obstantibus, iurisdictione Ecclesiastica ad temporalia in multis porrigitur, & temporalis potestas subinde causis Ecclesiasticis occupatur; quod ut melius intelligatur, ad sequentia animum adverte.

Primò, Ecclesia iuste excommunicat aliquos privando non tantum Sacramentorum usum, sed etiam vitâ civili, ita ut nec emere nec vendere, vel aliter contrahere cum excommunicatis liceat, *c. apostolica. & sequ. 24. q. 3.*

Secundò, hæreticorum bona fisco addicit. *c. Excommunicamus 13. de hæretico damnati* traduntur potestati sæculari, ut debitis pœnis afficiantur. His similia plura in *Concil. Lateran. sub Innoc. III.* decernuntur.

Tertiò Conc. Trid. sess. 25. c. 20. mandat, sacros Canones & Concilia generalia omnia in favorem Ecclesiasticæ libertatis edita exactè ab omnibus servari, in quibus tamen multa de temporalibus, subditorum exemptione, & liberatione habentur. Non minus in aliis Conciliis temporales pœnæ pro diversis delictis statuuntur, & imperantur.

Quartò, Ecclesia potest corrigere, vel omninò tollere leges civiles, quando

noxie iudicantur bonis moribus, vel iniuriales. *Sily. v. Lex. num. 15. Suar. l. 3. de Schism. Angl. l. 16. n. 12. & sequ.*

Quintò, Quando secularis Iudex negligens est cum damno subditorum, eius loco ius dicit. *Licet ex suscepto. de foro comp. Idem faciet, cum munere suo pravè & infideliter funguntur. Idem quando ambiguum, & obcurum ius fuerit in causis, quas laicus Iudex tractat, indeque oritura creduntur scandala, & dissidia inter Principes. Reliqua v. ap. Suar. de Schism. Angl. l. 3. c. 23.*

IV. Quæritur etiam, an Iudex Ecclesiasticus propria auctoritate laicum capere, & incarcerare queat. Negant multi apud *Decianum l. 4. c. 26.* existimantis pro executione implorandum esse auxilium brachii secularis, E contra *Covarr. l. 9. q. 9. pract. c. 10.* penlatis Doctorum sententiis definit posse, etiam in locis, ubi episcopus nullam habet secularem iurisdictionem. In probationem allegat *c. ad audiendum. 17. q. 4.* ubi de Ecclesiasticorum bonorum direptoribus *Vrbanius Papa* dicit, damnandos perpetuam infamiam, & carceri tradendos esse. Idem de sortilegis & idolorum cultoribus præcipitur in *c. ad idolorum 26. q. 5.* Annotat verò citatus *Covarr.* si laicus damnatus sit ad solvendum ex temporalibus bonis, eius bona Iudicem Ecclesiasticum non posse propria auctoritate capere, nec ipsam personam carceri mancipare ad ex torquendam solutionem, sed invocandum ad id esse auxilium brachii secularis: & sic intelligenda, quæ pro contraria opinione adferri solent. *Davalos in directo. l. 1. c. 13. n. 22. Sanch. l. 6. c. 1. dif. 5.* Sed in hac re multum consuetudo potest, quæ non ubique

eadem. *Lopez. in Pract. Crim. c. 125.* tradit, regis legibus in Hispania fultam esse sententiam, quæ negat Episcopis potestatem incarcerandi laicos. Idem in *Mediolan. Ducatu servari iul. Clarus testatur l. 5. §. fin.* imò communem esse sententiam: in quo manifeste fallitur. Addit tamen, si prælatus aliquis præscripsisset eiusmodi potestatem capere, & incarcerare posse. Quod etiam de consuetudine dici potest, iuxta *c. Licet. de foro comp. & quorundam DD. sentum, de quo consule. Dian. Par. 4. Tract. de immun. Eccl. Resol. 2. 62. & 69.*

DICES Regum officium est proprium, facere iudicium & iustitiam, gladio videlicet & pœnis corporalibus. *c. Regum 23. q. 5.* nec alium gladium Ecclesia habet, quàm spirituale. Et *S. Bern. Eugenium Papam l. 4. de Consid. c. 3.* sic alloquitur. *Quid tu demum usurpare gladium tentas, quem semel iussus es reponere in vaginam tuam.*

R. Ecclesia Ecclesiasticis pœnis per se, & ordinariè punit delinquentes, per accidens verò, & pro necessitate, utitur carcere, & aliis quibusdam ad frangendam contumaciam. De gladio quod obiicitur, *S. Bernardi* verbis *l. cit.* hoc modo explicatur. Tuus est, (gladius) & ipse forsitan tuo nutu etsi non tuâ manu evaginandus, alioqui si nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apostolis. Ecce duo gladii hic, non respondisset Dominus *serius est, sed nimis est.* Vtrique ergò Ecclesiæ, & spiritualis est gladius, & materialis: sed is quodammodo pro Ecclesiâ, ille verò ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris. *c. Principes & seqq. 23. q. 5. Bellar. l. 4. de Pontif. c. 16 & seq.*

& sequentibus. *Salas de leg. q. 95. dis. 7. Greiser. in Exam. mysterii Plessani c. 17. Mussus in Conc. de passione Dom. p. 831. §. 4.*

V. Propter hanc Ecclesiasticæ iurisdictionis amplitudinem, quorundam iudicio sic ordinata, & distributa sunt munera Ecclesiastica, & dignitates, ut ad similitudinem temporalis regni alii sint Patriarchæ, Primate, & Archiepiscopi instar regum; alii Episcopi & minores Prælati instar Principum. Ducum Comitum, ita *Moscon. de Maiest. Eccl. P. 1. l. 2. c. 1.* addens ad regimen universalis ecclesiæ omnino necessariam esse potestatem temporalem, ab eaque obsequium præstandum Ecclesiæ: imò obedientiam omnimodam in iis, quæ rectè in salutem animarum præcipiuntur. Hoc enim subordinatio inferioris potestatis exigit, ut inferior qui est, maiori sublit, & qui maior, seu superior, prælit. *c. Cum ad verum. Dist. 96.* Officia utriusque potestatis sic discrevit Deus, ut & Christiani Imperatores pro æternâ vitâ pontificibus indigerent, & pro cursu temporalium rerum tantummodò imperialibus legibus uterentur.

Alterius sic res altera possit opem.

VI. Ex dictis liquidò apparet, graviter aberrare. *Ioan. V. Amesium*, qui Consilio 68. n. 1. & sequentibus docet, Iudici Ecclesiastico non magis competere iurisdictionem temporalem, quàm laicis in Ecclesiasticos *xi. q. 1. per tot. & c. Novit. de iudic.* nec aliud discrimen esse, quàm quod clerici sæcularis Iudicis iurisdictionem prorogare non possint, nec in illam consentire, possint verò laici Ecclesiasti-

co Iudici se subiicere: vel si non iurisdictioni, saltem audientiæ per speciem aliquam compromissi, seu arbitrii. *l. si quis ex consensu c. de Episc. audiens.* Unde Ecclesiastici Iudicis aut, in laicos propriè nulla iurisdictione est, sed tantum audientiæ. *l. Episcopale. C. di. tit.* ideoque de Episcopali audientiæ, non de Episcopali iurisdictione in *C. Iustitiani* insertus est titulus. Ita *V. Amesius* contentaneè illis, quæ apud *Bellar. l. 4. de Pontif. c. 15.* *V. Vileffus, Lutherus, & Melancthon.* cum aliis hæreticis *c. 17* opponunt, quorum errores ibidem *Bellarum.* accuratè confutat. Sed contra *ilium nihilominus manum elevans Balthasar Meisnerus in Par. 3. Philosophia sobria pag. 855.* accersit in subsidium *Barclay* sententiam confidentiam, qua fretus potestatem Ecclesiasticam & civilem ita separatur, ut neutra alteri subiiciatur. *Vi brachia, inquit, ad humeros, & humeri ad collum, & caput annectuntur; nec dextrum brachium, dextere humerus, sinistro, vel contra subiicitur: ita potestas spiritualis & temporalis, licet membra sint unius corporis politici, & partes unius Reip. Christianæ, neutra tamen alteri subiicitur, neutraque alterius fines & iurisdictionem sine scelere potest invadere; sed ambæ velut unius corporis humeri ad caput, qui Christus est, annectuntur. Ita ille, cuius filius *Ioan. Barclay* multò sapientior in *Paranesis sua l. 1. c. 9.* demonstrat, convenientissimum fuisse, ut toti Ecclesiæ summus pastor relinqueretur. Nam ubi ordo, devenit ad aliquem primum: ubi non ordo, ibi confusio.*

§. 3.

De extensione Iurisdictionis temporalis.

Nunc de temporali Iurisdictione disquirendum restat, quomodo circa spiritualia, & Ecclesiastica interdum occupetur. Equidem per se, & directe non excedi ad spiritualia causas inter DD. datus convenit, c. *Cum non ab homine de iudic. lvi. Clarus §. fin. q. 36.* committi tamen posse ab Episcopo & delegari laico civiles clericorum causas *sanses* tradit l. 6. *Consl. c. 1. Dub. 1. n. 6. & 7.* superest igitur considerare, an non per accidens, incidenter, vel alio modo fieri queat. Suppositis, quæ in prima parte diximus T. 1. §. 6. sequentia notanda sunt.

I. Quia ius permittit, ut incidens quæstio ab eo Iudice cognoscatur, coram quo incidit, qui alias illam iudicare non posset. probabile est in causis Ecclesiasticis idem licere, modò quod spirituale est, non attingatur.

Ita cum aliis à se citatis sentit *Martha Tr. de v. jur. v. gt.* Petrus excommunicatus est propter percussorem clericum, de eo an acciderit, quæstio apud laicum Iudicem moveretur, qui de facto cognoscere poterit. Idem licebit, si dubitetur, an clericus quisque sit legitimè natus, an homicidii reus, & similia. In probationem allegatur c. *Postulasti 21. de homic.* ubi videtur facultas dari regibus puniendi eos, qui sacerdoti decimas negant, si is apud regem questus fuerit. Verùm alii ita explicant, ut nihil aliud concedi velint, quam clericum non incurere irregula-

ritatem, si laicus apud Iudicem sæculari accusatus de damno sibi illato ad pœnam sanguinis condemnatur. *Barb. in c. cit. Roderrq. 19. tit. 15. c. 2. Mynfingerus, praxin Camerae Spirensis testatur esse Cent. 1. obs. 100.* si incidat quæstio spiritualis in causa civili, ut illius decisio remittatur ad Iudicem Ecclesiasticum, & interim cesset civile iudicium, si autem profana quæstio sit, plus dubii inesse, se tamen vidisse observatum, quod non obstante tali exceptione reo imponatur contestatio litis, salvis tamen illi exceptionibus, & defensionibus suis post litem contestatam proponendis. Si igitur per viam reconventionis vel alio modo reus obijciat quæstionem præiudicalem, quæ coram alio Iudice determinanda sit, ea que verà existente perimatur quæstio principalis, tum præiudicialis quæstio ad ordinarium Iudicem remitti debet, & interim suspendi iudicium. Arque hic modus sacris Canonibus & clericorum immunitati convenientior esse videtur.

v. Fachineum l. 2. Controvers. c. 38

II. Quando actio merè realis est, potest sæcularis Iudex sententiam ferre contra clericum, v. g. ut restituat depositum, & requirere à Iudice Ecclesiastico, ut ad id præstandum compellat, latamque contra clericum sententiam exequatur. Sic enim contra rem potius, quam contra personam sententia fertur. *Cervallas de cognitione per viam viol. p. 2. q. 76. Zypæus l. 1. de Iurisd. Eccl. c. 23. n. 10. Gaill. l. 1. obs. 37. n. 4.*

Idem de causis mixtis dicendum, ut in mixtum ratione rei contentæ & in territorio Iudicis laici positæ coram illo clericus conveniri possit, maximè, si alii participes

b 3. ticipes

icipes sint, ut in hæreditate, & bonis cõmunibus accidit. Ita usum obtinuisse, *Zypaus affirmat. l. cit. Mynsing. obs. 67.* rationem fundi, quem à laico clericus habet, pertinere dicit ad forum iudicis sæcularis. *c. Caterum. de iudic. c. Ex transmissa, &c. Verum. de foro comp. Follerius in Praxi Censuali 474.*

III. Quia possessio facti esse censetur, passim de ea apud sæculares Iudices litigatur, idque ided, ut Resp. quieta maneat, & ne litigantes super possessione ad arma prosiliant: sed quia beneficiorum Ecclesiasticorum possessio sine titulo esse nequit, is in tali iudicio examinandus nõ est, sed relinquendus Ecclesiastico Iudici cuius est cognoscere de iure, ac proprietate beneficii, de cuius possessione litigatur. Et in tali iudicio magis res, quàm persona attenditur, quemadmodum annotavit *Holos. l. 47. c. 21. n. 25. addè, à Martino v. Regibus Gallia nominatim concessũ esse privilegium de beneficiorum Ecclesiasticorum possessione iudicandi. v. Mynsing. Cent. 2. obs. 67. Gaill. l. 1. obs. 30. Schyvanman. l. Practicar. observat. 8.*

IV. De decimis usurã, Concubinato, & similibus mixti fori controversiis, eadem ratio est, ut de illis, quando non alia, quàm facti quæstio est, sæcularis Iudex cognoscere possit. *Diana parte 1. tr. 2. Resol. 78. 90. & seqq. Laym. l. 4. tr. 9. c. 2. De feudis similiter DD. conveniunt, si quæ bis orta fuerit, à sæculari Magistratu, vel patribus Curie decernendam. Non enim ut Clericus tunc, sed ut Vasallus iudicatur. c. Ex transmissa. c. verum. de foro comp. Gaill. l. 1. obs. 38. Treutlerus Disp. 12. Zyp. l. 1. c. 30. v. quæ diximus in Par. 2. Tit. 10. §. 3. n. 13.*

V. illud quoque ratio & æquitas per-

mittit, ut clericus nomine alieno, puta, quia tutor, curator, vel procurator est alicuius laici, conveniatur coram laico magistratu. Non enim ipsius tunc clerici persona, sed per ipsum alii iudicio ad sunt. *Socinus ad Rubr. de fo. comp. n. 1. & 15. Sanch. l. 3. Conf. c. an. Dub. 30. n. 12.* Sic etiã ratione administrationis rerum Ecclesiasticarũ laicus coram Ecclesiastico iudice comparet, quod in Camera quoque observari à *Gaill. traditur l. 1. obs. 37. n. 7.*

VI. Clericum in civilibus reconventi posse coram laico iudice, communior opinio est. *Silv. v. Iudex §. 1. n. 4. Sanch. l. 6. Confil. c. 1. D. 1. n. 2.* tum quia iniquum videtur, eum contra se Iudicem spernere cuius quis in agendo observat arbitrium. *l. Cùm Papinianus. C. de sent. & interlo. tum quæ reconventio naturam induit defensionis, exceptionis, seu compensationis à convento propositæ. Non tamen super re spirituali, neq, super iniuria, aut crimine, quod infamet, quavis de eo civiliter ageretur. Ang. c. un. de Cler. coniug. in Diana, & Bonacina negant reconventi posse in rebus, quæ non habent connexionem cum petitione v. g. siiple exigat murum, & ab eo petatur Commodatũ. Cùm enim hæc causæ diversæ sint divdi, debent, & suo quæque Iudici remitti. *Marranta Par. 4. de ord. iudicior. dist. 6. n. 44.**

VII. Specialis casus est, ex quo coram laico iudice convenire clericum licet, puta, cum civis quispiam apud suum magistratum cõqueritur de clerico, quod per illum infametur, petitque liberari ab infamia, ex iniustã clerici iactãtia proveniente. Hæc enim causa in foro sæculari agenda est, quia in tali casu laicus restitutione potes reus est, quavis licet alteri mo-

yeat,

veat, & clericus ad iudicē tractus actoris manere fungitur, vel probādo se nullam iniuriā inruisse conquerenti, quem existimes tali infamiā dignum, & resp. inter esse ut propaleatur: vel accusando eundē, à quo ad iudicem incompetentem pro tractus sit. *Mol. de primog l. 3. ca. 14. Causal. de i. 9. de ult. voluntatib. Sanchez l. 6. Consil. c. 1. dub. 1. n. 10.*

VIII. Si contingat coram laico iudice vacillare clericum in testimonio ferendo, aut fallum dicere, de eā falsitate iudicem laicum cognoscere posse aliqui putant non tamen ut puniat, sed ut causa statum melius intelligat. *l. 2. de iurisdict. om. iud. Zypov l. 1. cap. 8.* Imò etiam quoad civilem esse etiam, ut causā ob falsitatem in eā admissam cadat, sicut alii. *l. in fraudem. §. quoties ap. fisci. n. De iurisdicti. Atque ira in praxi apud Mediolanenses servari iud. Clarus tradit l. 3. q. 36.*

Addit *My. sing. Cent. 2. Obs. 67.* si clericus succumbat coram laico iudice, ab eodem in expensas dampnari: quod ab aliis merito negatur. *V. Coton. in sum. Diana. V. iudex laicus.*

IX. Qui post inchoatum iudicium efficitur clericus, non mutat continuo forum, sed coram eodem iudice prosequi cogitur. Ibi enim sortiri finem causa debet, ubi coepit. *l. vbi n. de re iud. l. cum quidā n. de iurisdict. om. iud.* Si tamen intra terminum citationi præfixum clericus fiat, cum citatio nondum exercuit vim suam, declinare forum posse probabile est.

Sed pono obiisse laicum, contra quem inchoatum iudicium est, transibitne in hanc dem clericum? Aliqui cum *Diana & Bonacina* putant ad prosequendam litem non teneri clericum, sed coram Ecclesia-

stico iudice renovandam actionem: probabilius tamen est transire in illum. causam, tumque hæres & defunctus eadem persona est, tumque inchoans litem defunctus, contestando quodammodo contraxit ac promisit, ibi se, ubi coepit, esse, iudicium prosecutum esse. *lud. Clarus q. 36. Bragaf. de Regim. Reip. l. 2. d. 4. m. 5. Zyp. 6. 2. q. Coton. in sum. Diana V. iudex laicus: n. 24.*

X. Si quis laicus postquam deliquit, clericatum assumat, ut foro & iustitiæ illudat, immunis non erit. Nemini enim prodesse fraus sua debet. *l. Verum. §. Tempus. n. Pro socio. c. ad nostram. De empt. & vend. Clarus l. 5. q. 35. n. 38.* suadet ei usmodi clericos potestati sæculari ad condignam poenam committere. Addit, non servari hoc, ac proinde, quod Ecclesiastici iudices tergiversantur absque degradatione ad supplicium, & mortem condemnari posse. In contrarium *Diana* tendit, malletque omnino absolvi. Nam si, inquit, ad Ecclesiam confugiens reus ad evitandum sæculare iudicium immunitate gauderet, multò magis, qui totum se Deo consecravit. Rectè, si purâ intentione, & absque præiudicio alieni iuris id fieret. *lud. Consil. 119. n. 1. Em. Sa. v. Clericus n. 9.*

XI. Delicta quædam propter enormitatem suam & peculiarem noxam cum nihil obstat, laico Magistratui relinquuntur. Huius generis est

I. Crimen læsæ Maiestatis, saltem de facto: de iure autem contrarium plerique DD. tradunt, Certè *Decianus l. 7. c. 8. n. 6.* tales clericos suadet è civitatibus efficiendos ultra centum milliaria. Addit notum sibi sacerdotem resp. Venetæ subditum, qui pede suspensus sit propter prodicionem oppidi Marani, *Idem c. 38. n. 9. pro*

con-

contrariis opinione, si praevalcat duas limitationes apponit. *Prima* est, puniri ab Imperatore reum laesae maiestatis clericum, si ab Imperatore feudum habeat. Illo enim privati continuo posse. *Secunda*, si à summo Pontifice licentiam habeat, procedendi contra quoscunque clericos, & Religiosos in atrocioribus delictis, & specialiter in crimine laesae maiestatis. *Barardus in Notis ad Iul. Clarum l. 7. §. laesa maiestatis num. 30.* ex legibus regni Neapolitani clericum huius criminis reum ait puniri per iustitiam, & non per Ecclesiasticum Iudicem. Ipse *Clarus in q. 36.* censet posse Principes in hoc excusari per textum *c. Perpendimus de sens. excomm.* Agitur enim in hoc crimine de statu, & vita illorum. Plures huic opinioni subscribere auctores citati, & *Barb. fateatur in c. si quis 22. q. 5.* ubi degradandos esse Episcopos, presbyteros & Diaconos statuitur, si machinati insidias temporali domino fuerint, quod tamen de verbali degradatione aliqui accipiunt, ut videre est apud *Barbos lo. cit.*

2. Delictum est, praecedenti affine, si clericus iurisdictionem regiam, aut cuiuscunque Iudicis turbaverit, praesertim vi adhibita, ut si damnatum ad supplicium nitatur eripere, & liberare. *I. additios C. de Episc. & Cleric.* Si clericus seditiosus sit, ait *Iul. Clarus l. 5 q. 36.* & turbet pacem publicam, solet Senatus, quamvis in Sacris constitutus sit, illum ad tempus eicere ab illa civitate, vel loco, quem perturbat, prout factum est proximis annis in quodam Archipresbytero. Addit talem provisionem tolerari posse, factam non minus ad beneficium ipsius clerici,

quam aliorum. Et confirmat exemplo fratris desiderii ex monasterio Castellarii, quem propter monetam falsificationem decennio ad tritemes senatus damnavit.

3. Est homicidium proditorium, praesertim habitu excusso perpetratum. Tunc enim etiam omitta triplici monitione amittere privilegium fori, & in manus saeculares incidere. *Iul. Clarus* tradit addens ab hac opinione nec consulendo nec iudicando recedendum. Tradatur, *inquis,* magistratui Ecclesiastico puniendus. Id non expedire, aiunt, quod manifestum est eiusmodi malefactores clericos leviter puniri, cum ingenti scandalo civium, quorum si quis homicidium commiserit, morte punitur: Idem si clericus fecerit, post aliquot dierum carcerem denuò urbem perambulat. *Ita Clarus* cui merito opponi potest illud communiter receptum, clericos, etiam cum aliquod commiserunt, privilegiorum suorum privatione dignum, non ipso facto privati, sed Iudicis sententiam requirit. *V. Dian. Par. I. Tr. 2. Res. 20. & 52.*

XII. Qui clericus verò incorrigibilis est, absque ulla degradatione, quâ in manus laici magistratus committatur, à saeculari Iudice capi, puniri que posse, pronuntiat *Iul. Clarus q. 36. & Covarr. l. Practic. q. 32. §. secundò est annotandum,* allegans textum *c. Cum non ab homine de iudic.* quem ita intellexerint *Ioan. Andr. Cardinal. & Imola.* Ratio quoque probat, quia post trinam monitionem, & aliis praemissis se incorrigibilem exhibens iustissimè fori privilegium amittit, & contumax censetur, intellige post declaratio-

nem

nem Iudicis Ecclesiastici v. Barb. in c. Cum non ab homine de iudic. Coron. in sum Diana. v. Iudex laicus n. 6.

Denique in materiâ hac satis dubiâ & variis opinionibus implicita Regum, & principum privilegia attendenda sunt. In Galliæ Regno Magistratus sæcularis potestatem habet iudicandi, & puniendi personas Ecclesiasticas in casibus privilegiatis, cuiusmodi est delatio armorum prohibita, & quæ ex illa sequuntur, puta, si quis molius quicquam fuerit contra tutelam regiam, aut salvaguardiam. Tholos. l. 30. c. 11. n. 78. Addit Boerius, crimen læsæ maiestatis, falsæ monetæ, & seditionis. Arma gestantes in Gollia clericos pœnâ pecuniariâ multari Cavarr. tradit. pract. q. 36. In Hispania eodem modo puniri à tul Claro assertur l. 5. q. 36. nec arma spoliatis reddi. Item à Rege cognosci de violentiis Episcoporum & Iudicum Ecclesiasticorum auctor est Davalos in Directo. Iudicum c. 7. n. 12. & Covarr. l. pract. Q. 9. 35. n. 3.

Scio, non deesse, qui prædictam opinionem improbam vocent, velintque revocatam esse privilegiorum concessionem, quibus innititur, sed qui illis potiuntur, longi temporis ulum obrendunt, nec ullam revocationem agnoscunt, eò quod privilegia in remunerationem beneficiorum regibus de Ecclesia benè meritis concessa nunquam revocentur, nec particularibus quicquam obesse revocationem generalem. Tholos. l. 47. c. 21. n. 25. Filliut. Tr. 16. c. 10. n. 258. Menoch. de reitenda pass. Remedio 3. Navarr. l. 5. Confil. 7.

Quin etiam Bannez. in 2. 2. q. 67. ar. 1. Regem Hispaniæ affirmat habere privi-

legium à summis Pontificibus concessum, ut possit causas Clericorum ad sua tribunalia avocare, quando aliquis etiam sæcularis conqueritur, quod vim patiatur à Iudice Ecclesiastico. Tunc, ait, Iudices sæculares poterunt iudicare ex ipsa commissione Pontificis, an fiat vis, vel non. Quæ res multum reprimat episcoporum Vicarios ab insolentiis. Nihilominus semper manet liber recursus ad Sedem Apostolicam. c. Omnes, & sequ. dist. 12. v. Tholes. l. 49. c. 1. n. 12. & Bonacinam To. 3. disp. 1. q. 13. qui agnoscit privilegium summi Pontificis legitime concessum excusare ab excommunicatione lata in avocantes ad sæcularia tribunalia causas Ecclesiasticas à Iudicibus Ecclesiasticis, vel earum cursum inhibentes: tumque canon loquitur de avocantibus auctoritate propria, quod non faciunt privilegiati, tum quia legislator in sua lege potest dispensare.

Simplex autem tolerantia summi Pontificis, si qua est, privilegium non inducit. Addit demum, privilegium causas Ecclesiasticas cognoscendi principibus concessum revocari posse, non obstante immemorabili consuetudine tum quæ privilegium inferiori concessum potest à superiore revocari, tum quia huiusmodi privilegium odiosum est libertati Ecclesiasticæ.

NOTA. Qui improbant consuetudinem ab Episcopo ad regium tribunalia recurrendi propter violentiam, uti Suardius, & Laym. l. 4. tr. 9. c. 4. agnoscunt nihilominus in casibus extraordinariis fieri posse, ita ut oppressus iure naturali se ipsum defendere, & alios quoscunque etiam laicos ad sui defensionem advocare queat,

queat, modò iniuria manifesta sit, & nihil fiat per modum usurpatæ iurisdictionis, sed solum per modum iustæ, ac necessariæ defensionis. v. *Navarr. c. 27. nu. 70. & Bern. Diaz. c. 57. in Annot. Coton. in summa Dian. v. iudex laicus.*

§. 4.

Satisfit Dubiis de Iurisdictione Ecclesiastica, & laica.

Dub. 1. Laicus iniuriam clerico facit, à quo Iudice punietur.

R. Glossa ab Ecclesia puniendū esse, idque ex generali consuetudine fieri per totum orbem tradit *Lapus alleg. 59. n. 9. Alex. Consil. 79. n. 2. Tuschus. v. Consuetudo concl. 81. 8.* Alii ab Ecclesiastico, & laico magistratu puniri posse, & locum esse præventioni. Quamobrem, si Iudex Ecclesiasticus cæperit, prosequatur, desistat verò, & omittat, cum laicus prævenit. Pro hac opinione pari confidentia praxin & consuetudinem allegant. Mihi magis placet (*ait. Iul. Clarus q. 36. c. fin.*) ut uterque Iudex procedat, & uterque condemnet, ita ut Episcopus civitatis contra percussorem clerici v. g. procedat ad pœnas spirituales; laicus verò Iudex ad pœnas fisco applicandas, cum pœna spiritualis non tollat temporalem, nec e contra temporalis spirituale. Idem *Barb. docet in c. Olim. de iniuriis.* In hac Germaniæ nostra parte, ubi Episcopi utriusque foro præfident, malefactores contra Clericorum iura, & privilegia omnes ad consistoriū Ecclesiasticum remittuntur; & pro qualitate delicti pecuniaria vel corporali pœna puniuntur extremo supplicio lai-

cis commissio. *Sanch. l. 6. Consil. c. 1. D. 4. Navarr. inc. Novis. de iudic. Notab. 6. à n. 4. Zyp. l. 1. de iurisd. c. 8.*

Dub. 2. Contingit interdum, ut complices sint & correi clericus, & laicus, quis eorum tunc Iudex.

R. *Anto. de Prato, Iul. Clarus, & Menochius de arbitrariis casu 371.* cum multis à se citatis ad Iudicem Ecclesiasticum pertinere, quia magis dignum quod est, minus dignum ad se trahit. *c. Quanto de iudicis.* In praxi servatum, & à se visum refertur *Socinus, & Ioan. Arno.* quibus assentitur *Diana, Layman, & Zypaus.* Contrarium à se notatum *Ignens & Iul. Clarus* asserit, quod nimirum Iudex laicos laicos, & clericus clericos iudicet. Idem multis probat *Anto. Gomez. to. III. c. 13.* addens in regno Hispaniæ clericum primæ rōsuræ, si declinet forum Iudicis secularis, & recurrat ad Ecclesiasticum, amittere officia regalia & redditus illorum. Certi iuris est Ecclesiastico Iudici cognitionem causarum, quæ ad clericos spectant, & seculari eas, quæ populum concernunt, competere. *c. Clerici. Cum non ab homine. de Iud. c. 2. c. si diligenti. de foro comp. quod fundamentum Fachinus l. 9. c. 31.* agnoscit fortissimum esse, ac proinde posteriori sententiæ subscribendum. *v. Decianum late discurrentem l. 4. c. 9. Zypaum lo. cit. Bapt. Fragojo To. 1. l. 2. de regim. Resp. Christ. disp. 4. §. 4. membr. 6.*

Dub. 3. Clericus officium sæculare habet à principe, & delinquit in administratione illius, nunquid à principe puniri potest?

In c. Sacerdotibus. Ne clerici vel monachi. Eugenius Papa Sacerdotibus, & clericis prohibet, ne ministri laicorum fiant: quod

quod si fecerint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniarum causam deprehensi fuerint in fraude, indignos esse, quibus ab Ecclesia subveniatur, per quos constat in Ecclesia scandalum generari. Ex his deducunt aliqui, clericum, qui in officio seculari peccat contra dominum, à quo accepit, ab eodem puniri posse, itaque servari in praxi apud Gallos affirmat *Aufrelius*. *Clem. 1. de off. ordm. Reg. r fallentia 17. & Benedictus in c. Rayntrius de testam. verb. Et uxorem 2 Decisionem 447.* Privantur autem officiis, addita etiam quando res exigit, pœna pecuniaria. Quam etiam regno eici posse clericos inobedientes *Salgado* cum aliis quibusdam tradit, quibus merito re clamat *Diana*. & *Zyp. l. 1. c. 22.* Nam & *Urbanus V.* generaliter id prohibuit, & generaliter *Martinus V.* in Constitutionibus relatu à *Petro Matthæi*. Igitur.

R. quamvis in officio seculari Clericus delinquat, à principe, & Iudice seculari non posse puniri. *Glossa in cit. c. sacerdotibus. Abb. in c. Cum contingat. nu. 1. de fo. comp. l. l. Clarus q. 63. vers. Quæropone. Decianus l. 4. c. 9. & alii apud Barb. in c. cit. Sacerdotibus.* Non obstante quòd Episcopus, & Vicarius ipsius punire possint excessus familiarium laicorum, si deliquerint in officio, ut bene notat *Boetius decif. 9. n. 7.* Addit *Diana Par. 4. Tr. 1. Resol. 39.* excommunicationis vinculo irretiri.

Neque contrarium ex verbis *Eugenii* rectè colligitur, quia non loquitur de subventionem respectu fori, quasi ab Ecclesiastico Iudice desertus, seculari relinquendus sit, sed de ea, qua fraus defenditur, ac fulcitur auxilio, vel favore. Et hoc valere etiam in minoribus ran-

tum constitutis amplitudo privilegii ipsorum suadet, & agnoscit *Covarr. l. pract. q. 33. n. 6.* & idcirco caveri, ne huiusmodi officia dentur clericis primæ tonluræ. Idem tenet *Iul. Clarus §. fin. q. 36. n. 25.* accusans quorundam Principum mores, quia alia persuasione nixi clericos, si quid in officiis secularibus neglexerint, quamvis in sacris ordinibus constituti sint, officiis privant, & multa pecuniaria puniunt. v. *Decianum lo. citato. Cotonium in Sum. Diana v. Iudex laicus n. 5.*

Dub. 4. An clericus ex commissione principis secularis causas criminales laicorum cognoscere, & iudicare possit.

Qui affirmativæ parti adherent, auctoritate *cap. in Archiepiscopatu de raptorib.* nituntur, ubi Siciliæ rex Archiepiscopo Panormitano, & aliis Episcopis commisit Saracenorum gravia delicta cognoscenda, & punienda, quam commissionem approbavit *Alexander III.* ita, ut præter pecuniariam multam verberibus quoque afficere possent, dum in odò flagella in vindictam sanguinis non transeant. Vnde *Glo. in v. Commiserit*, principem ait delegare causam criminalem Episcopo posse, cum non intervenit sanguis. Idem sentit *Innoc. Ostiens. Ananias, Ancharanus, Abb. Socinus, Farinacius, & alii* quos numerat *Barb. in lo. cit.* qui in confirmationem trahunt textum *cap. sepè. 23. q. 8. & c. Inter delectos. v. 2.* ibi ex delegatione *Ludovici de fide instrumentor.* Verùm ista tam generaliter asserta probari nequeunt.

R. Igitur. Clericus in sacris constitutus non potest à principe seculari suscipere generalem commissionem pro causis laicorum criminalibus, quamvis pœ-

na sanguinis eximeretur. *Patet ex c. Sed nec. Ne Clerici, vel Monach.* ubi simpliciter & procuratores villarum, & iurisdictiones seculares sub secularibus principibus vetantur, quia contra doctrinam Apostoli est dicentis 2. ad Tim. 2.

Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Idem prohibetur in *c. sepè 23. q. 8. quod est Consiliu Toletani IV. & sequentio. His à quibus.*

Diniq̄e Clemens in *Epist. ad Iacobum fratrem Domini* relata in *c. Te quidem xi. q. 1.* Opporret te irreprehensibiliter vivere. Neque enim iudicem aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne pravocatus presentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, & secundum veritatis regulam secernere bonos à malis.

Dixi, *generalem commissionem prohiberi*, quia unius negotii, cum sanguis non intervenit etiam criminalis cognitio & puniitio subinde delegari potest clerico etiam in sacris constituto, vel beneficiario (in hisce casibus enim æquiparantur) quod *exc. In Archiepiscopatu* liquet, & in procurationibus quoque locum habet. Nam in una causa id permitti clericis potest modo non sit ita difficilis & ardua ut nimium distrahat. *Innoc. c. un. de obligat. ad ratiocinia. Panor. in c. cit. sed nec. & c. Clericus. Ne Clerici vel Monachi. Covar. Clem. si furiosus 2. par. §. 5. n. 8.*

NOTA 1. *In c. in Archiepiscopatu* punitionem Saracenorum ab *Alexand. III.* idèd permissam esse Episcopis Siciliae, quia intererat Ecclesiae, & multatum animarum, ut barbarorum audacia cohiberetur, & maxime quæ inter alia flagitia committebant etiam sodomiam, cu-

ius cognitio, & castigatio ad forum Ecclesiasticum per se pertinet,

NOTA 2. Clericis, qui vel solam tonsuram, vel ordines minores tantum sine beneficio habent, non prohibentur procurationes, & iudicia quæ conquiescere, ut nec alia officia secularia, modò coronam non gestent. *Nay. c. 25. n. 110. Sanch. l. 3. Conf. c. un. dub. 20. n. 4. Bern. Diaz. in Pract. Crim. c. 62. Ign. Lopez. c. 103.*

Dub. 5. An quodlibet officium iustitiæ exercendæ clericis prohibuitur sit?

R. Quia verba capituli *Sed nec. Ne Clerici, vel Monachi, & ratio* addita. Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis, generalia sunt, *Abbas Salzedo allegat in c. 63. Practica Bern. Diaz.* nullum actum iustitiæ exercendæ permitti Clericis putat: imò per illum textum clericum non posse munus Vice Regis, vel Vice comitis subire, nec locum tenere alicuius principis secularis: vel habere subcuriam suam aliquam civitatem, seu locum temporalem: pro confirmatione allegat textum magis specificum in *c. Clericus §. 1. cod. T.* Verba sunt iubemus sub interminatione anathematis, ne quis Sacerdos officium habeat Vice comitis, aut præpositi secularis: Vbi pondera verbum *Sacerdos*, quod in materia odiosa non debet extendi ad Diaconos, & Subdiaconos, qui quamvis unum ex prædictis officis suscipiant, non inciderent in pœnas à iure constitutas, quia solis sacerdotibus imponuntur. Præterea quod dicitur non licere Vice Regis aut Vice Comitis manus exercere, subintelligendum est in seculari iurisdictione, & iudicio sanguinis.

Monet etiam *Sayrus & Suarez* citatos *Cano.*

Canonem non loqui de iurisdictione annexa statui, vel dignitati, sed de adventitia. Nam si iurisdictione temporalis annexa sit episcopatus vel Prælatuæ, aut de novo annexeretur, haud dubie utramque exercere poterit. Quod verò in Hispania passim Episcopi sunt proreges, aut præsides, senatus regii, dispensationi tribuendum est. *Sayrus l. 3. de censuris c. 32. n. 6. Caietanus c. 76. Henrig. l. 14 c. 5. Suar. v. disp. 23. sect. 3. n. 1. Barb. inc. Cler. ne cler. vel mon. fillius tract. 4. c. 7. Q. 4. n. 106 Bonac. de censur. d. 2. Q. 1. pun. 5.*

Nota. In compromisso adhibitus partium consensus absque clericis ullius potestatis metu iudicare potest, non distinguitur. *S. sacerdotali. de arbitrio. Qui ex consensu cum l. seq. C. de Episc. audientia.* Est enim munus pietatis & statui sacerdotali conveniens, qui ad conciliandam inter dissidentes pacem ordinatur. *Ioan. Andr. in add. ad speculat. l. de arbitrio, Salredo inc. 6. Practica Diaz.*

Dub. 6. Si iudex ecclesiasticus clericum degradatum magistratui laico tradiderit, potestne hic illum corporaliter punire?

R. Inc. cum non ab homine, de iudiciis. *Celsus l. de finit. eiusmodi reos per seculares potestatem comprimendos esse, ita, ut deputeretur eis exilium, vel alia legitima poena inferatur.* Ex quibus verbis aliqui colligunt, non esse corporalem poenam, cuiusmodi est verberatio, mutilatio occisio, & similes poenae afflicendos. Quod tamen nec ipse textus, nec ulla ratio persuadet. Quamvis enim inibi corporalis poena non exprimitur, non vetatur tamen, sed discretioni iudicium relinquitur. Eam ob rem hodie usus obtinu-

it, ut eiusmodi desperati, & incorrigibiles clerici, ab Ecclesia excommunicati quolibet supplicii genere tollantur. *V. l. l. Clar. §. final. Q. 6. gn. Lopez in pract. crim. c. 142. Sanchez l. 6. Consil. Moral. c. 8. dub. 2.*

Dub. 7. Cains a iudice ecclesiastico hæreticus declaratus, & seculari magistratui traditus est, quæritur, an hic aliquam de Caio cognitionem sibi vendicare queat?

R. Affirmativam opinionem à Bartolo primum electam, amplexus postea est *Baldus Paulus Castrensis, Imola, & alii quidam.* sed nullo firmo argumento, ut propterea absque omni hæsitacione negativa opinio obtinere debeat. Nam præter expressam prohibitionem *Bonifacii VIII. Gregorii XIV.* & aliorum pontificum ratio manifesta suppetit. Hæresis enim omnino spirituale crimen est, consistens in errore intellectus cum depravatione voluntatis, nec iudicari, aut dignosci potest, nisi à rerum sacrarum peritis. Laici igitur, quibus ad executionem reus traditur, assertioni, & informationi Inquisitorum securè possunt acquiescere, & quod sui muneris est, sententiam & executionem complere. Modus apud Hispanos usuratus, quem *Ign. Lopez* describit *inc. 144.* laudabilis est. Solent, inquit, seculares iudices ante actum degradationis habere notitiam processus, & in continentem degradandum clericum sibi traditum ad poenam ordinariam damnare, & statim executionem faciendam præscribere. Quod ideo introductum est, ut cum maiori exemplo ab omni populo, qui ad actum degradationis accessit, poena infligi videatur. Iam sive hic modus, sive alius pro varietate regionum

observetur, nulla causa est, cur de nova cognitione, & iudicio facienda laicus iudex occupetur. *Simanchain Enchiridiotit. 66.* oppositam sententiam dicit communi consensu peritorum exploram & usu etiam reiectam.

Dub. 8. Quid sæcularis Iudex possit in relaxandis iuramentis?

Titius per vim, aut metum iniustum extorsit à Caio iuramentum de solutione 100. florenorum, quæro, an Titius cogi possit à sæculari Iudice ad remittendam obligationem iuramento sibi factam? cogi posse ab Ecclesiastico Iudice certum est quia iuramentorum causæ ad forum Ecclesiasticum per se spectant. *c. ult. de fo. comp. in 6.* remanet igitur scrupulus de magistratu laico an idem possit?

R. Posse, quando materia iuramenti ut in casu nostro, merè temporalis est. Ita *Felinus* cum aliis multis apud *Suarium* *11. de reg. l. 2. c. 9.* Rationem dant, quia sæcularis Iudex cogere potest ad iuramenti observationem. Ergò etiam ad remissionem & condonationem iuramenti iniusti. Neque hic opus est causæ cognitione, cum supponatur à Titio iniuriam factam esse, quod delicti genus non excedit fori sæcularis limites.

Adde, Iudicem sæcularem etiam per se obligationem talis iuramenti tollere posse. Nam si Titius obligationem sibi factam per se remittere potest, id quoque Magistratus cui subordinatur, quandoquidem legitima causa subest, nimirum, ut impediatur effectum, & consumptionem iniuriæ inchoatæ per extortum iniuste iuramentum.

Vnde sequitur *Primo*, iuramenta usu-

aria facta rescindi posse à principe sæculari. *Secundo*, similiter iuramenta in præiudicium publicæ potestatis extorta, videlicet de non accusando, non renunciando, & similibus.

Tertio, Per legem aliquam constitui posse, ne valeant eiusmodi iuramenta, aut ullum effectum habeant. *Silv. V. iuramentum V. n. 15. Ies. c. 43. d. 12. n. 66. Sanc. l. 1. de matrim. disp. 31. Mol. disp. 149. Gall. l. 1. Obs. 25. Laym. l. 4. Tr. 3. c. 8. num. 3. Tolet. l. 4. c. 23. Zerola V. iuram. §. ad quintum. Em. Sa. n. 29.*

Dub. 9. Quid potestatis habeat magistratus sæcularis in causis matrimonii?

R. Quamvis hodie Principibus Christianis nihil statueri liceat de matrimonii valore, & effecta, quia eam potestatem sibi soli Ecclesia vendit. *Conc. Tr. Ies. 4. Can. 3. & 4. c. 1. de consang. c. mul. torum 35. q. 6.* nihilominus spectata rei natura, & lepositis Ecclesiæ decretis, quilibet supremus princeps iustas ob causas constituere potest impedimenta matrimonii, tam dirimentia, quam impedientia tantum.

Ratio, quia matrimonium est contractus quidam in naturæ, & humanæ speciei conservationem ordinatus. Nec obstat, quia nunc ad sacramenti dignitatem elevatus est, quia sacramenti ratio naturam contractus nequaquam mutat, sed supponit. Illo autem per legem aliquam mutato cessat quoque Sacramenti natura, cum desit illi fundamentum. Hanc ob causam *Sanchez, Coninck & alii quidam* tradunt, Christianos ethnicis regibus subiectos impedimentis matrimonii astringi iuxta ritum, & leges

cenſeo licet Layman reclamet dicendo, non excedere poteſtatem Eccleſiæ, omnes ubique terrarum exiſtentes Chriſtianos eximere legibus poſitivis etiam ethniſticis, quod attinet matrimonii validitate & invaliditate cū plurimū pro ſaceramētis dignitate interſit, in hac re uniformitate inter Chriſt. omnes obſervari. *S. Th. in 4. d. 39. q. un. Durand. ibid. Navarr. c. 2. n. 48. Roderiq. to. 1. ſumma. c. 230. concl. 1. Henr. Sanch. alii ap. Laym. l. 4. Tr. 10. c. 1.*

Dub. 10. An iudex ſæcularis clam contrahentes matrimonium punire poſſit pœnis à laico magiſtratu conſtitutis?

R. Poſſe, modo præveniatur, quia mixti fori eſt & circa factum verſatur. Quod ſi eccleſiaſticus Iudex præveniatur, nec tamen condignè puniat eos, qui clandestinum matrimonium contraxerunt, licebit ſæculari Iudici iterum punire debita cum moderatione. Idem eccleſiaſtico iudici non permittitur, quam vis eandem culpam contraxiſſet laicus, niſi pœna per ſæcularem magiſtratum impoſita ſit levior imponenda per eccleſiaſticum loquendo de pœna corporali, vel pecuniaria. Quamvis enim excommunicatio, quæ eccleſiaſticorum Iudicum pœna, omni pœna temporalis gravior ſit, ſecundum quid tamen ad ſalutem animæ potius, quam corporis afflictionem dirigitur, adeo medicinalis potius quam afflictiva eſt, & hoc loco inter graves pœnas non numeratur. *Iul. Clar. ſyn. Q. 57. n. 14. Minch. de ſucceſſ. l. 3. §. 26. Sanch. l. 3. de matr. diſp. 54. n. 8. Guier. 2. præſ. q. 2. n. 1. Aznbedol. 5. re-*

cop. tit. 1. l. 1. n. 42. Bellarm. de matr. l. 1. c. 32.

Dub. 11. Verum in cauſa adulterii competens iudex laicus eſſe poſſit?

Reiectis quibus nulla diſtinctione adhibita mixti fori exiſtimatur adulterii crimen eſſe, ut ſua cuique foro iuriſdictio integra maneat.

R. I. Cum de adulterio agitur, ut illius intuitu divortium fiat, ſolus Iudex erit eccleſiaſticus. *Tua de procurat. c. 1. ut lite non conteſtata Covarr. p. 2. c. 7. §. 6. n. 15.*

2. Cum principaliter de dote lis eſt, ad ſolum laicum iudicem pertinet. *Glo. in. c. Prudentia de donat. inter virum & vxor.*

3. Idem dicendum eſt de cauſa alimentorum, quando de ea principaliter agitur. *Mol. & Sanch. l. 10. D. 8. n. 15.*

4. Cum de pœna ſanguinis adulterio infligenda agitur, laici iudicis officium implorandum eſt. Quod alias pœnas attinet ſubinde locus præventioni datur.

5. Si adultera à viro ſeparata ſitem de alimentis ſibi præbendis moveat, & maritus excipiat de non ſufficienti cauſa divortii inimicum de adulterio ceſſabit Iudex laicus, & cauſam eccleſiaſtico relinquet, qui divortii qualitatem examinet. quo factu ad inſtitutum ſuum redire poterit, ut quod de alimentis petitum eſt, expediatur. *Tua de ordine cognit. c. ſi Iudex de ſent. excommunic. Bart. ad l. Quoties C. de iudic. & l. Titia. x. ſolu. matr. Sanchez. l. 10. de matrim. diſp. 8. n. 16. Diaz. in præſ. crim. c. 26. Fachinaus l. 1. c. 44. Roman. ſingul. & leges ab ipliſ latas, quod probabile*

lar.

lar. 667. Dambaud. in Pract. c. 89: Maranta de ord. iud. par. 6. tit. 1. n. 170. Az. in summa l. 9. §. 9. Zerola V. adulterium.

Dub. 12. An secularis Iudex ecclesiastici magistratus negligentiam supplere, & spirituales causas ad se trahere, & tractare possit?

Pro affirmativa parte facit. I. ecclesiasticus iudex, ut supra §. 2 n. 111. diximus quando laicus negligens est cum damno subditorum illius loco ius dicit. c. ex suscepto de for. compet. ergo à pari, quando ecclesiasticus vel non vult, vel non potest exercere iudicium, supplere poterit iudex secularis, 2. si hoc non permittitur, impunita delicta manebunt, innocentes ab impiis, & fontibus opprimuntur, nec ullus finis erit querelarum, & contentionum. 3. Archiepiscopis & Episcopis negligentibus correctionem rectorum, qui Ecclesiae bonis aburnuntur, puniatio Regibus permittitur. c. filius, vel nepotibus 16. q. 7. Regibus hoc acribus intromittere non differant, sicut et regnum officium est proprium, facere iustitiam, & iudicium, & liberare de manu calumniantium vi oppressos. c. Regum 23. q. 5. Item 4. in c. Principes ibid. indicatur saeculi principes potestatem habere, ut superborum cervices comprimant, & quod fieri non potest per iudices ecclesiasticos, ab ipsis executioni mandetur, ne quid impunitum maneat. 5. In c. administratores eod. praecipitur secularibus praefectis, ut quoties ab Episcopis, & Ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitates expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. Denique Auth. ut clerici collat. 6. con.

formiter citatis Canonibus clericibus veniunt Episcopos suos convenire, illis vero negligentibus aut secularibus iudicem civilem, ita post Covarr. Holtzer, de conservatorib. Q. 5. n. 7. Franc. Marcum par. 2. Q. 371. & alii quidam magis speciose quam solide.

R. A iudice laico nunquam suppleri negligens iam iudicis Ecclesiastici, neque causas ecclesiasticas iudicari ab illo. Patet ex tit. de iudicis. c. decernimus. quanto c. clericis. qualiter. ubi dicitur. ne pro defectu iustitiae clerici traherentur à laicis ad iudicium saeculare: quod omnino fieri prohibemus. At scelera impunita manebunt, Minime. Nam si Episcopus negligat, ad Archiepiscopum patet via, ab hoc ad primum, à primatu ad legatum Apolliticum & ipsum Pontificem. Nec prudenter metuemus omnes fore negligentes, ut nec in secularibus timemus.

Quod iura attinet in contrarium citata vel dicendum, antiquata esse per citatum c. Qualiter. Nec id mirari quilibet debet, cum in aliis multis idem fatum necesse sit: vel, quod malim, loqui de protectione & advocatia, non vero iudiciali potestate. Constat enim Reges, & principes Christianos ab initio Ecclesiae nutritos, ac protectores constitutos esse: hodieque id iuramento promittunt. In defectu igitur, & negligentia pastorum Ecclesiae, promissum est miseris, & oppressis, ut opem & auxilium saecularium principum implorarent. V. qua dix. p. 1. tit. 1. §. Innoc. Archid. Pan. Az. l. 5. c. 14. Suar. l. 4. con. error. Angl. c. 14. n. 20. & seq. Diana Par. 4. Tr. I. Resol. 80. Farmac par. 4. l. 3. consil. 68. n. 2. & 10.

§. 5.

De iurisdictione fori Communis, seu mixti.

I. Crimina quædam sunt merè Ecclesiastica, & ad forum Ecclesiasticæ tantum pertinent, ut hæresis, Simonia, usura, matrimonium contractum in gradibus iure Canonico prohibitis, vel cum impedimento, vel contra præceptum aliquod iuris Canonici, nuptias celebrare tempore interdicto: item violatio voti, transgressio alicuius ex quinque præceptis Ecclesiæ violatio censuræ Ecclesiasticæ, & sacrilegium in Sacramentis commissum. *v. Azor. II. l. 3. c. 14. §. 2. notandū.* Quædam merè sæcularia, ut furtū, rapina, homicidium, iniuria à laico illata & similia, de quibus magistratus politicus cognoscere potest. Alia denique censentur mixti fori, seu communia, ut adulterium, & quæ mox subiungam. Mixti fori idèò vocantur, quia tam ab Ecclesiastico, quàm laico iudice cognosci & puniri queunt. *c. Cum sit generale. de ser. compet. c. de his. de accusat. Nav. in c. Novit. de iudic. Notab. 3. n. 23.*

In his locum habet præventio, quæ contingere potest variis modis, nimirum per citationem, lites contestationem, per libellum, & per sententiam. Aliquando per comprehensionem, & arrestum, id est citationem realem. *Damb. Pr. Crim. 6. 33.*

II. Communis fori crimina censentur i. adulterium à laico commissum, quando ad pœnam seu criminaliter agi-

tur, quia per illud Sacramento iniuria fit. *Abb. in c. Intelleximus n. 1. de adulter.* estque communis opinio. Potest ergò Episcopus adulterii reos excommunicare, vel in monasterium detrudere. Potest eodem magistratus laicus pœnis à iure præscriptis afficere. Dixi, *quando criminaliter agitur.* Nam si agatur de separatione thori, vel amissione dotis propter adulterium constituendâ solius Ecclesiastici iudicis exquirenda sententia est, ut §. *prac. n. 11. dixi. c. Cum sit generale de foro comp.* Monet verò *Zypæus l. 1. c. 48.* adulterium quia grave crimen est, à sæculari magistratu potius, quàm Ecclesiastico puniendum esse, quia corporalis pœnæ acerbior sensus est. Quando autem, ut alicubi hodie, laicus magistratus in punitione remissior est, Ecclesiasticus curare debet ne tam gravis iniuria impunita transeat.

2. Crimen est blasphemia in Deum, vel Sanctos. *c. statuimus. de maledicis.* ubi à *Greg. ix.* certa pœna, & satisfactio decernitur contra blasphemos, quos etiam sæcularis magistratus pœnâ pecuniariâ afficere queat. *v. Decianum l. 6. t. 4* ubi notat, Iudæum, si blasphemet, à solo laico iudice puniendum, nisi forte hic negligens foret in persequendo eiusmodi blasphemos. *Damhaud. in Pract. Crim. c. 61. Calder Consil. 489. v. Et hoc crimen.*

3. Est Concubinitus, licet *Iul. Clarus. §. fin. q. 37. n. 4.* ad sæculares Iudicis existimet non pertinere, si concubinitus iure civili permittitur. Sed meminisse poterat non omnem concubinarum ab imperialibus legibus permitti, sed illud duntaxat, qui quandam matrimonii similitudinem habet. Nihil igitur obstat, illum,

d

illum, qui non permittitur, vagum scilicet & inuerecundum in sæculari etiam foro puniri, v. *Con. Tr. sect. 25. c. 14. & 24. c. 8. ubi Barb. in Collectaneis suis animadver- tit, finem Iudicis Ecclesiastici in punien- do concubinato esse correctionem, Iudi- cis laici verò pœnam; adeoque fieri pos- se ut punitus à Iudice sæculari puniatur etiam ab Ecclesiastico, & è contra. Vn- de sequitur, non esse hanc præventionis vim, ut Iudici prævento quasi manus ligentur, ne iudicatum, & castigatum re- um attingat, sed ut utriusque iuri satisfiat.* DD. *in l. si postquam. 7. de iudic. & c. penul. de foro compet. Coton. in Sum. Diana. v. Crimina mixti fori. n. 4.*

4. Collegia, & conventicula illicita utriusque fori iudicio subiiciuntur, & quando gravitas delicti non excedit facultatem Iudicis Ecclesiastici, habet præventio locum. Censentur autem illicita conventicula, quæ vel iure Canonico, vel civilibus legibus prohibentur. *c. Di- lect. 14. de excess. Pralat. ubi Barb. probari per textum ait, privatos homines regu- lariter collegium constituere. & illius si- gna erigere non posse. Item. c. Ne nimia. de religio. damibus, quo novæ religiones prohibentur, exemplo nimirum Iuris ci- vilis à Glossa allegati, quo novum colle- gium non licet in consulto principe con- stituere. l. 3. 7. de Colleg. Vivianus in Ration. l. 5. p. 187. Alagona Comp. p. 708. v. Cuiacium l. 7. observat. c. 30. Oldrad. Consil. 65. v. Com- muniter.*

5. Falsificatio literarum, Apostolica- rum, cuius auctores clerici beneficio pri- vantur, degradantur, laico iudici tradun- tur legitimis pœnis afficiendi, si verò lai- ci fuerint, excommunicantur. *c. 7. & to.*

tit. de crim. falsi, ab Ecclesiastico Iudice pu- nitur laicus, qui eidem falsas literas præ- sentavit. In literis regijs falsitatem com- mitteas clericus, degradatur, caractere in fronte notatur, & ex provincia eici- tur. c. 3. tit. cit. §. fin. ibid. perpetuo carce- ri includitur, pane doloris, & aqua an- gustiæ sustentandus. Atque ita in foro Ecclesiæ puniuntur falsarii. Quòd verò etiam in sæculari, nullum dubium est, ait Decianus, ex to. T. & C. de falsis. v. Barbojam in c. ad falsariorum. de crimine falsi.

6. Est fractæ pacis crimen, si credimus omnibus (ait Decianus l. 4. c. 26.) post Panorm. in c. Cum sit generale. de fo. com. Pertinet autem ad summum Pontificem tunc maxime curare pacem, quando ex bello Ecclesia, & religio damnum pati- tur, in fœdera admittuntur pagani & hæ- retici, qui fidem orthodoxam oppri- munt, Ecclesias subvertunt, hæresin, & atheismum invehunt, sanam denique doctrinam pessumdant. Zypaus l. 1. c. 51. Card. Tuschus. v. Pax. Conclus. 172. & sequ. Gaill de pace publ. l. 1. c. 1.

7. Est incestus crimen, quod quia va- rios gradus habet, notandum, eos à solo Iudice Ecclesiastico puniri, qui solo iure Canonico prohibentur, reliquos ab utroque v. *I. holos. l. 3. c. 7. Bern. Diaz. in pract. c. 86.*

8. Ab incendiariis perpetratur. *c. pss- simam. 23. q. 8. c. Cum de variis simam. 12. q. 2. l. Qui cœtu in princ. l. 3. §. Idem. 7. de vi publ. Vnde colligitur punitum in foro sæcula- ri, nihilominus excommunicari posse, & ad restitutionem compelli. v. Dambaud. in Pract. Crim. c. 103. Decian. l. 8. c. 5.*

9. Est piratarum. *c. si quis Romipe- tas. 24. qu. 3. c. si quis. 23. c. 3. l. Nautici. C. de*

C. de Canone frumentario Urb. Roma. Decianus l. 9. c. 29.

10. Elterimen sacrilegii. *c. Cum sit singularis. c. Conquestus. de fo. comp. Decianus l. 4. c. 27. n. 1.* idem dicit fori communis esse, quia aliquando agitur ad pœnam corporalem, de qua in *l. sacrilegii. C. ad l. lul. peculii.* quam pœnam Clerici imponere non possunt. *c. pœnam sangu. Ne clerici, vel Monachi.* Aliquando verò agitur de pœna excommunicationis, vel simili, quod ad forum Eccles. pertinet. Denique aliquando agitur ad pœnam pecuniariam, de qua in *c. Quisquis. l. 7. q. 4.* vel ad restitutionem rei interceptæ, & tunc uterque Iudex cognoscere potest. *c. Cum sit generale. de fo. comp.* His non obstantibus affirmat *lul. Clarus l. 5. q. 37.* in Mediolanensi Ducatu de consuetudine tantum laicus Iudices cognoscere de sacrilegio, idemque servari apud Gallos. Limitat *Tuschus v. Mixti fori.* nisi tendat in personam Clerici, vel Monachi. *Concl. 293.*

11. Sodomia à laico commissa. Hanc à seculari magistratu puniri posse docet *textus in l. Cum vir. nubit. C. de adult. & Aub. ut non luxur. hom. con. natur.* De Ecclesiastico extat *c. Clerici. & iure novo Extrau. Pii v. de qua legendus Navar. c. 27. n. 249.* ubi dicit pœnam iure Canonico constitutam esse depositionem, ita ut per Iudicem Ecclesiasticum degradati statim tradantur potestati seculari. Infideles quoque per Iudicem Ecclesiasticum, cum subiecti sunt, & sodomiam committunt, puniri posse ex *c. In Archiepiscopatu. de raptorib. colligitur. Bern. Diaz. c. 88. Farmac. l. 1. Consil. 25. n. 2. & 10.*

12. Est sortilegium. *c. Contra idolorum 26. q. 5. & to. T. C. de malef. c. Episcopi ead. 26. q. 5. Abb. in c. Cum sit generale. de fo. con p. & videtur esse opinio communis.* In quibus autem sortilegium exerceatur post alios, explicat *Toletus l. 4. c. 15. Clarus in 6. Hæresis. n. 25. v. successive quaro.*

13. Violatio festorum, tunc nimirum quando à magistratu laico etiam de illa lara lex est, quemadmodum in Belgio factum testatur *Zypæus l. 1. c. 68.* ubi per edictum Anno 1607. Principes violationem dierum festorum mixti fori fecerunt: quod etiam moribus ferè ubique receptum putat.

14. Est usura. Nam de quæstione, an Contractus usurarius sit, nec ne, solus Ecclesiasticus Iudex cognoscit: ut facti quæstio ad sæcularem deferri potest. *v. lul. Clarus. q. 37. Fachinaum. l. 9. c. 30. Lanfranc. in Pract. c. 7.*

Huc denique Iuramenta spectant cum agitur de observantiâ. *Felin. inc. Cum sit. de for. compet. Barbat. ibid. n. 190.* in quo genere quid Magistratui seculari permittatur *§. 4. Dub. 8. diximus. v. Card. Tuschum p. Mixti fori. Concl. 293. num. 11. & sequ.*

III. Observat *Clarus, Decianus, & alii DD.* communiter, quamvis in prædictis criminibus Iudex Ecclesiasticus procedere cognoscendo & puniendo queat, non tamen posse de illis accutatos in carcerem conicere, præsertim perpetuum: quod intellige, nisi aliter consuetudo ferat. Imò simpliciter & absolute illis pœnis uti posse multi Auctores fatentur apud *Decianum l. cit. num. 15. Tuschus l. cit. num. 41.* Addit *Clarus*

Magistratus Ecclesiasticus præscripserit, nullam superesse difficultatem, sed licitè fieri: quod pluribus explicatum invenies.

§. 2. n. xv.

IV. Reum à laico Iudice punitum nihil vetat ut supra nō semel indicavimus, etiam pōnā Canonicā à magistratu Ecclesiastico affici: ut vicissim in foro Ecclesiæ punitum, in sæculari iterum puniri posse cum multis docet *Maranta Par. 6. pag. 147. Decianus l. 4. c. 26. n. 16. Zypaus l. 1. de iurisd. Eccl. c. 43. Clarus. §. fin. qu. 57.*

Neque enim unius iurisdicōio & sententia alterius potestatem extinguit, Nilominus quia durum videtur bis puniri reum pro uno delicto tres limitationes adduntur.

Primā. Est, ut ratio personæ habeatur. Nam laicus à suo Magistratu condignā pōnā affectus non est iterum ab Ecclesiastico Iudice puniendus: quia principaliter magistratui sæculari subiectus est: atque ita vicissim, si Ecclesiastica persona condignè à suo Iudice punita est, convenit cessare laicum.

Secundā. Si delictum magis principa-

liter sit unius fori, & ab eodem principaliter puniatur, nihil causæ est, cur ab altero puniatur maximè si læsæ parti quoque satisfecerit reus.

Tertiā. Si reus absolutus est ab habente potestatem delegatam à superiori Iudice penes quem est utraque potestas territorii, in quo peccatum est, à nullo amplius Magistratu punietur, quia delegans censetur omnem potestatem spirituales, & sæculares delegasse. Ita censent DD. etiam de summo Pontifice, qui si Ecclesiastico cuiuspiam deleget cognitionem criminis pōnam corporalem merentis, præsumitur dispensare, ut tanquam Iudex sæcularis eam imponat. *Glo. in s. At si Clerici de Covar. l. 2. var. c. 10. num. 6. Felinus in c. Quod olim. de iud. Clarus §. fin. Q. 57. Barb.*

in Prætermisus ad c. citatum At si Silv. v. Pœna. n. 24. Tabienan. 13.

Franc. Leopar. l. c. 12. n.

24. Zerola. v. Pœna

nu. 4.

* *

*

TITVLVS II. DE IVDICIIS.

Iffe ctus Iurisdictionis, de qua haecenus, duo principales sunt, gubernare, & iudicare. Ad priorem pertinet legum praescriptio, illarum interpretatio, relaxatio, dispensatio, abolitio, & similia. Ad posteriorem causas, ac lites discernere, innocentes tueri, malefactores punire, suum cuique tribuere aut conservare. Hic igitur de iudiciis instituenda disputatio est, quia de legibus Ecclesiasticis satis egisse videmus in Prolegom.

§. I.

Iudiciorum forma, & varietas.

Iudicium à Venusino definitur *Administratio iustitiae, qua fit à iudice in causa proposita coram eo.* Tholosanus l. 47. c. 3. hanc definitionem praefert. *Iudicium est actus legitimus coram eo, vel per eum, qui habet iurisdictionem, factus; vel ad eius iurisdictionis ordinem pertinens, ut eius officio controversia finem accipiat.* Loco generis est *Actus legitimus*, qui nimirum à lege approbatur, aut secundum leges fit. Differentiae locum reliqua tenent. Brevissimè *Ostensis.* *Est actus legitimus trium personarum iudicis, actoris, & rei, qui in invitum exerce-*

tur. Dec lect. 2. num. 3. Navarr. in Rubr. de iud. n. 15. Barbof. ibid. & communiter DD.

II. Ad formam & substantiam iudicii pertinent 1. tres personae, iudex, actor & reus. 2. ut in ius vocetur, qui iudicandus est. 3. Editio actionis, seu accusatio. 4. Litis contestatio. 5. Iudicis cognitio. 6. conclusio seu litis finitio. 7. sententiae promulgatio. Citatio vocat reum. Editio actionis instruit. Litis contestatio confirmat iudicium. Cognitio veritatem eruit. Conclusio terminat. Sententia indicat.

Iudicium integrum, & incorruptum erit, si partes suas personae sanctè obediunt. Iudicem oportet esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contra improbos immisericordem, & inexorabilem, erectum, arduum, & potentem, vi & maiestates aequitatis, veritatisque terrificum. Gell. l. 13.

Accusator servet veritatem, debitum modum, puram intentionem, caveat praevagationem. *c. si quem poenituerit.* q. 3.

Reus sciat se obligatum esse ad veritatem proprio iudicis legitime interroganti manifestandam. Praeterea obediens iusta imperanti, etiam in poenis. *Val. q. 13.* In teste sit veritas, ne confirmet falsitatem, puritas, ut respuat dona, discretio ac

revelat celanda. *Nav. c. 25 n. 40. Silv. v. A. 29. in sum. l. 4. Inst. Rubr. 17.*

III. Iudiciorum genera multa sunt. *Tholosanus* sex divisionibus plenè enumerat. Melius tamen, & brevius alii per quatuor cautatim genera dividunt.

Prima divisio à diversitate Iudicium sumitur. Vnde aliud est Ecclesiasticum iudicium, aliud sæculare. *Innoc. & Abb. in c. de maior & obed.*

Secunda à diversitate materiæ. Nam aliud est publicum, aliud privatum: hoc de controversiis, illud de criminibus. *l. 4. Inst. T. 18. Sigon. l. 1. de iud. c. 1.* aliud est petitorium, aliud possessorium. In hoc de sola possessione, in illo de rei proprietate agitur: *Ant. Cucchus l. 3. T. 16. Canis. l. 4. T. 1.*

Tertia à diversitate formæ, secundum quam aliud est ordinarium, aliud extraordinarium. In ordinario modus legitimus, & ordinarius seu solennis observatur: in extraordinario sola facti inspectio sufficit, remoto omni forensi strepitu. Aliqui summarium vocant, quia breviter & quasi compendio peragitur, habetque locum in causis electionum, provisionum matrimonii, usuræ & similibus in quibus nec solennis libelli portio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano, & sine figura aestreptu iudiciali proceditur. *Lancel. l. 3. T. 1.* Extraordinarium iudicium idem tradit esse, quod Delegatum.

Quarta ex diversitate finis, Aliud enim est civile, aliud Criminale. In civili actor suum, vel alterius commodum privatum intendit, & prosequitur, in criminali agitur ad pœnam publicam, sive pecuniaria sit, sisco applicanda, sive corporalis, sive privatio officii. Hanc diversitatem

parit delictorum qualitas, quorum alia publica sunt, alia privata. Publica iobitiam publicam absque damno privatorum civium lædunt, cuiusmodi est hæresis, simonia, & similia. Alia personis in particulari obstant, qualia sunt furtum, homicidium, adulteriũ &c. unde duplex forma accusandi seu actio nascitur, Criminalis nimirum, & civilis *Tuscius in v. Criminalis Conclus. 1083. & 1084.* Nam læsus iniuria per calumniam, puta aut rapinã, vel sibi satisfieri à reo deposcit, restitueredo honorem, aut reparando damnum, & sic civiliter agit: vel ita accusat, ut ad pœnam magistratui debitam reus condemnetur, & criminaliter agit: vel denique utramque intendit, & actio mixta erit, id est, civilis simul, & criminalis. At quandoque alterã elegerit, alterã carebit, Agili tamen aliter describunt, apud *Clarũ §. fin. q. 1. Maranta de ord. iudicior. Par. 4. dist. 1. Robert. l. 4. Sentent. c. 9. Menoch. de arbitr. Casu 275. u. 6. Soar. de Pac. in Præm. Annot. 1. de iudic. Buccaron. de different. inter. iudic. Civilia, & Criminalia in Præm. §. Farinae, in Praxi Crimin. q. 100. cap. 1. Item Consl. 8. n. 3. l. 1. Peregrin. l. 1. in inter. Conf. Criminalia Perez. ad Rubr. T. 1. lib. 3. Wesnerus in l. B. Föllr. in Praxi Crimin. Damhaud. in Prax. c. 2. Melonius Tit. 49. dist. 4. Barb. in l. 2. Decretal. in it.*

Præter has aliud actionum genus est, solum damni, reparationem quærens ex non culpâ propriè, seu quasi maleficio orta. Titius v. g. ex fenestrâ inconfultò, nec præmonens saxum deiecit, læsitque transeuntẽ. Huic permittitur a sibi ad compensationẽ damni illati, quæ etiã transit ad hæredes, sed nõ cõtra hæredes. Cum enim pœnalis sit, maleficio & quasi maleficio.

maleficii auctorem tantum sequitur. *Inf. de oblig. ex quasi cler. §. ult. l. Neratius §. Hanc actionem ex ad leg. Aquil. l. iul. Clar in praes. Q. 1. Az. III. l. 1. c. 8. Laym. l. 3. tract. 6. r. 4. Dambaud. in praxi criminali c. 142 & 143. Barb. l. 1. decretal. tit. 1. Decianus. l. 1. c. 15. Trucl. l. vol. 1. disp. 13. n. 10. Oldendorp. classe 6. alt. 12. Soacius §. cum & contra. Instit. de leg. Aquil.*

§. 2.

De Iudice.

Iudex est persona publica eo fine delecta, ut secundum leges, vel consuetudinem populo ius dicat. c. Forus de verb. signif. ut legitimus censeatur, tria necessaria sunt. Primum est potestas legitime obtenta. Secundum scientia labore acquisita. Tertium bonitas natura, & virtute parata. Infamis inimicus consanguineus corruptus & suspectus habetur & reuocatur. In actu ipso iudicandi. *S. 1. ho. 2. 2. q. 60. ar. 2. exigit primo*, certitudinem causae, delecta cuius sit iudicium temerarium. *Secundo*, aequitatem, & ordinatum modum progrediendi, quod in definitione iudicis iudicatur per illa. *secundum leges, vel consuetudinem l. 1. c. 29. d. 6. Moscon. c. Iudices 3. q. 7. Casus. Salon Arrogen Val. in 2. 2. ad q. 60 l. 2. p. 1. c. 4. Bellam. de off. Princip. Christ. l. 1. c. 19.*

II. Iudex alius est ordinarius, alius delegatus iuxta distinctionem iurisdictionis datam. *Tit. 1. §. 1.* alius denique arbitrarius, qui iterum duplex, ex compromisso & sine illo compromisso est utriusque partis litigantium sponso, de recipiendo sententiam, & iudicium arbitri a se dilecti aliquando tamen a iudice princeps ipse designat, alius denique est

accessorius, & quasi fortuitus. *Tholos. l. 47. c. 22. Silvest. R. Iudex n. 1. Armilla cod. Lancel. l. 3. instit. tit. 4. Filliut. Tract. 39. c. 6. & 7. Corvinus l. 3. §. 2.*

III. Iudex ordinarius, & delegatus in tribus potissimum differunt. Primo, iurisdictione delegata cum morte delegantis expirat, nisi aliter constitutum, aut conuentum sit. *l. c. quia π. de iurisd. omn. iudic. c. Gratum c. licet de off. iud. de leg. E contra ordinarii potestas non mutatur per obitum eius, qui contulit. Secundo, ordinarius Iudex habet propriam iurisdictionem, eamque iure suo exequitur: delegatus vero iure alieno utitur. *l. quacunque π. de off. eius cui mand. est iurisd.* unde sequitur ordinarii potestatem non esse revocabilem ad nuntium illius, qui dedit. Delegatio vero omnino revocabilis est. Tertio, ordinarius regulariter delegari potest iurisdictionem suam. *l. maiorum π. de iurisd. omn. iud. c. cum Episcopus de off. iudic. ordin. in 6.* Delegatus vero, si est principis hoc est, superiorem in temporalibus non agnoscens, potest quidem ex privilegio iuris delegare, non tamen semper. Nam si in literis commissionis electa sit persona propter scientiam, vel industriam, non poterit delegare; Si alias autem poterit delegatus sit cuiuscunque, qui inferior est principi, nullam omnino subdelegandi licentiam habet, ita ut neque morbo, neque alius negotiis impeditus, subdelegare queat.*

Excepe 1. Si universalis causarum alicuius provinciae, vel civitatis illi commissa sit. Tunc enim partem alteri committere potest. 2. Si plures articuli vel partes in una causa contineantur. Quis enim velit dividere? 3. si res non ampli-

us integra est. Nam quod bene ceptum non bene diferitur, ante obtentum finem. Nota subdelegatus autem eo modo non potest amplius subdelegare. *Tholos l. 47. c. 22. Canis. l. 1. tit. 18. Silv. V. delegatus Antonius Cucchus l. 1. instit. tit. 14. Lancel. l. 3. tit. 1. Piasecius par. 2. c. 4. n. 7. & 8. Torreblanca l. 3. Damologi et. 5.* Ad iudices delegatos accensentur conservatores, quos summus Pontifex constituere solet quo miserabilium personarum, præsertim regularium defensione in manifestè notoriis iniuriis. Officium illorum describitur in *c. 1. 2. & ult. de off. de leg. in 6. Antonin. par. 3. tit. 9. c. 4. Roderic. tom. 1. Q. 56. art. 1. & seqq. Tuschus lit. C. concl. 760.*

IV. Sunt præterea aliæ iudicium differentia, quæ tamen ad prædictas referantur. Quidam vocantur *Pedanei* quorum munus est de minutis, & infimis causis cognoscere, maiores maioribus referre, cum eas per se terminare non possint. *l. 2. c. de pedan. iudic.* iudex limitaneus est, qui iurisdictionem habet usque ad certam pecuniæ summam, puta 100. aut 200. aureorum limitatam. Iudex quæstionis erat olim, qui quæstionibus, id est, publicis iudiciis præerat, & iudicium decurias cogebat. *Iudex compromissarius* idem est, qui *arbitrarius*, de quo infra pluribus. Chartularii iudices vocantur notarii, qui creantur cum auctoritate ordinarii iudicis, & in actibus voluntariæ iurisdictionis interponere possunt auctoritatem. *V. Dec. in C. de mandatis Principum l. si quis aserat. pag. 703.* Denique secundum differentiam causarum & iudiciorum denominari, & distingui pos-

sunt. *Rosinus l. 9. antiq. c. 18. Tholos l. cit. Silvest. in V. Iudex s. 1. n. 1.*

V. Inter iudicem ordinarium, & arbitrum iuris quatuor differentia reperuntur. *Prima* est, iudex per sententiam suam cum causæ cognitione latam potest impedire dominii translationem. *l. 11. cui bonis π. de verb. oblig.* arbiter vero non potest per sententiam suam, seu laudum impedire dominii translationem. *Raynald de testam. Secunda*, iudex potest sententiam pronunciare, contra absentem contumacem legitime citatum. *l. prope-randum s. 1. & 2. l. ab eo. C. quom. & quando iudex sent. prof. debeat.* Idem arbitro non licet, sed utriusque partis presentia requiritur. *l. diem proferre. s. si quis litigator. & s. coram de arb. Tertia* in iudiciis ante probationem sententiæ valet pactum de non appellando. *l. fin. C. de temp. appellat.* at pactum de non contraveniendo arbitrio ante latum arbitrium non valet. *l. cum antea C. de receptis arb. Quarta*, maior 18. annis potest de consensu partium deputari iudex delegatus etiam ab inferiori à principe *cum 20. de off. de leg. sed minor 20. annis non potest ex consensu partium arbiter eligi. l. cum lege π. de arb.* Et omnia hæc de arbitris proprie dictis, seu arbitrariis iudicibus intelligenda sunt. *V. Eberh. in Topicis loco à iudiciis. de reliquis Silv. V. arbiter. Vallens l. 1. tit. 43. Fillius. tra. 36. c. 8.*

VI. Quia forum competens illud est, cui necessario parendum, & quo cogi possumus ut patet ex *tit. de fo. comp.* ideo iudex competens dicitur, quem reticere non licet, utpote proprium. Contingit autem

autem pluribus modis quem eiusmodi forum sortiri, quos omnes *Glo. 3. q. 6. c. 1* his verbis inclusit.

Contractus crimen, reus, & res, religioque, Vir, ratio similis, vel provocat, atque recusat.
Excellit, iussus, vel si consentit uterque

Explicationem singulorum accipe,

1. *Contractus*, si nimirum irritus fuerit, *c. volentes. de privil.* Ibi enim discuti, & examinari debet, ubi accidisse videtur.

2. *Crimen*. Convenitur unusquisque ubi deliquit, vel ubi invenitur, vel ubi domicilium habet, ubi te invenero, *aut Glo. ibi iudicabo te*

3. *Reus*. Huius enim forum communiter sequi actor debet. *l. 2. & l. in criminalibus. C. de iuris d. om. iud.*

4. *Res*. Hanc vindicabis, ubi servatur. libertatem tamen actori est, convenire in loco domicilii. Nec interest, mobilis, an immobilis sit.

5. *Religio*. Ut causa Iuris patronatus, vel reliquiarum: de qua Iudex Ecclesiasticus cognoscit.

6. *Vir*. Huius forum uxor sequi debet. *π. de iuris d. om. iud.*

7. *Ratio similis*. In mutua reconventionem: de qua infra *Tit. 111 §. 2. Dub. 7.*

8. *Provocat*. Per appellationem scilicet. *c. Peregrina 3. q. 6. de qua Tit. 10.*

9. *Recusat*. Ut si clericus nolit agnoscere Iudicem laicum, cum non possit. *Em. Sa. v. Clericus n. 13.*

10. *Excellit*. Nam episcopus v. g. non nisi à Pontifice deponitur.

11. *Iussus*. Lege aliqua, vel decreto. Nam quælibet provincia proprios Iudices

habere debet. *c. unaquaque 3. q. 6. ut quælibet diœcesis Episcopum. Cucus l. 1. T. 12.*

12. Si consentit uterque. Licet enim partibus subiicere se alicui vel ut iudici vel ut arb. t. o. Hinc si laicus in Ecclesiasticum Iudicem consenserit, hic competens Iudex erit. *v. tit. 2. de fo. comp. l. 2. Decretal. Nec interest, expresse actu vel tacito talis prorogatio fiat, secundum Innoc. in c. Qualiter. & quando. de accus. Bart. in l. 1. & 2. π. de iudic.*

VII. Compendiò dicitur forum obvenire quatuor ex causis, 1. ratione delicti. 2. ratione contractus. 3. rei. 4. domicilii. *c. ult. de foro compl. l. qua provincia. C. ubi de crim. c. 1. de foro comp. in 6. Pias. Par. 2. c. 4.*

Ultra hos modos in fori sortitione attenditur status, & conditio personæ: ut nimirum miles coram Imperatore, scholaris coram Rectore, laicus laico, clericus Ecclesiastico Iudice conveniatur. Quod ad domicilium attinet, illud dicimus, ubi quis habet rerum suarum summam, id est, magnam partem, vel ubi familiam constituit. Si quis autem nihil possideat, satis est, eum alicubi constanter morari. *l. Senatores. C. ubi senatores vel clarissimi conveniantur.* Hinc sequitur, pluribus in locis domicilium haberi posse, ut si in duobus locis æqualiter constituta familia sit, vel si non æqualiter, ibi tantum, ubi maior pars invenitur. *c. licet. de libelli obl. l. assumptio. π. ad municipalem. l. eius secundò §. Celsus. π. eo.*

Præterea ratione domicilii fit, ut quis Episcopo, seu diœcesano subiciatur, quoad necessitatem sacramenta participandi, præsertim ordinis. Nam liberi domicilii

micilium patris sui sequuntur. *l. filios. C. de municipib. & originar.* Idem contingit ratione originis, ubi nimirum quis natus est. *Glo. in c. 1. de usur. l. qui ex vico. π. ad municipalem.* Idem ratione beneficii. *c. Cum nullus de tempor. ordin. in 6.* Atque ita tripliciter efficitur quis diocesanus, ratione domicilii, originis, & beneficii, adeoque non repugnat duobus ordinariis aliquem subiectum esse. *Pias. c. 1. num. 9. & par. 2. c. 4. n. 23 & seq.*

VIII. In dubio, an sua iurisdictio sit, vel non cognoscere potest ipse Iudex, de quo dubitatur. *l. 2. §. sed ecce. π. de iudic. l. si quis ex aliena. π. eod. & DD. communiter,* tam de iudice delegato, quam ordinario *c. pastoralis. de reser. Quocirca si coram ordinario Iudice reus excipiat, causam esse feudalem, dispiciet Iudex de veritate, quâ compertâ, se esse incompetentem pronuncians causam ad pases Curia, vel dominum feudi remittet. *Innoc. in c. Caterum de iud. n. 2. Panorm. ibid. & alii DD.* Et observari etiam in camera Spirensi asserit *Gaill. l. 1. obs. 34. n. 2.**

Si autem contingat Iudicem, qui sese pronunciat esse competentem, revera incompetentem esse, non propterea ipso jure invalida sunt acta, sed processus & sententia valet, si de incompetencia sit oppositum, si non *l. 2. π. si quis in ius. voc. non ierit. Mysing. Dec. 3. Resp. 23.* Excipit, nisi sciens revera se non esse competentem, nihilominus pronunciat se esse competentem in tali causa. Tunc enim gesta per eum non valebunt, cum certus sit de carentia suæ iurisdictiois, *Barb. in c. si duob. de appell.*

Sed pono, Iudicem de incompetencia suâ veram sententiam tulisse, an condem-

nare poterit partem victam in expensis & damna? Posse communis opinio est, per text. notab. in *Clem. 1. de reser.* quia ad istam cognitionem competentia, & incompetentia est Iudex competentis, & incompetenter quoad condemnationem expensarum, & damnorum. *Barb. in di. l. 2. π. si quis.* Quemadmodum in simili Iudex defectu appellatione super expensis pronunciare potest: imò etiam quoad imponendam pœnam temeritatis competens censetur. *c. super. eo de crim. falsi. Glo. inc. fin. de rescriptis. Gaill. l. cit. n. 5.* addens meminisse se, ita iudicatum fuisse in causa quadam defecta appellationis.

At *Barb. in c. super literis. de reser. n. 17.* monet, verum esse, quod diximus, quando de iurisdictione inter ipsas partes dubitatur, non verò, si inter ipsum Iudicem, & partem. *Corset. singulari 149. Cockier de iurisd. ordin. p. 2. q. 12.*

IX. Modus seu forma, quam servare Iudex debet, constituta est in eo *Primo,* ut secundum leges statuta, & consuetudines receptas iudicet, *Secundo,* ut terminos servet, & eosdem concedat litigantibus, ne quid præproperè aut præcipitanter fiat. *Tertio,* ut neminem condemnet, aut in iudicium vocet sine accusatore, nisi in quibusdam certis casibus, puta, cum crimen notorium est, cum reus seipsum accusat propria confessione. At quando infamia, aut semiplena probatio adest, aut si quis iudicialiter denunciatus sit, inquisitio institui potest. Denique quando præcessit fraterna denuntiatio apud prælatum, & vocatus à prælato contumax est, & correctionem respuit. Tunc enim ad usque sententiam ipsam procedere licet. *c. Quod vult Deo de iudic.*

In die. Pias. par. 2. c. 4. qui addit connitendum esse prælato, ut amicabilem compositionem litigantibus pertuadeat, *Glo. in c. venerabilem. de Elect.* Quinimò cogere posse ad concordiam, vel arbitros eligendos, si lis fuerit diuturna, & intricata, vel imminet armorum periculum, aut graves inimicitia. *Silv. v. Iudex. §. 1. n. 12. Armillan. 2. & seq. Damhaud. in Pract. crim. c. 1. §. 5. Toletus l. 5. c. 56. Fill. Tract. 40. c. 6.*

X. Commune iuris & Doctorum sententiam in iudicando ordinariè sequi debet. *Barr. q. 63. art. 1.* Illa enim, vera esse præsumitur; nisi opposita fortioribus rationibus nitatur: de quo *v. Gaill. l. 1. obs. 153.* At verò in causa dubiâ, & multorum opinionibus intricata, cum non appareat via ad certitudinem, & infallibilem decisionem, Iudici permittitur eligere opinionem, quam ipsi conscientia sua dicat. Quo in defectu haud dubiè latitudo inest tum respectu avertioris iudicii, tum respectu lenioris. Quamobrem *Panorm. in c. 1. de constit. n. 15.* benè dicit, in eiusdem casibus optandum, ut habeas iudicem propitium, cum possit sequi opinionem, quam vult. *Barr. in l. 2. c. de pena iudic. qui malè iudicat Decius. consil. 176. n. 6. Iason in l. Cum prolatis n. 17. π. de re iudic. Gaill. l. 1. obs. 153.*

Idem Theologi tradunt apud *Franc. Bardum Disceptat. 4. c. 27. n. 21. & seq.* Nam quando rationes utrimque æquales occurrunt, probabile est, inquit, nisi impediant rationes ex parte facti, posse à Iudice ferri sententiam iuxta opinionem quam voluerit. Aliqui tamen malunt in eiusmodi eventu conniti Iudicem, ut partes litigantes ad concordiam adducat, quod consilium rationi, & charitati

Christiana plurimum favet, sed facultatem decidendi nequaquam adimit. *Menoch. l. 1. de arbit. sub iur.*

Duplicet *Laymanno l. 1. rr. 1. c. 5 §. 3.* hæc tam liberalis Iudiciconcessa licentia, quam voluerit, sententiâ amplectendi, malletque vel dividi substantiam de qua litigatur, vel ad compositionem adigere partes. Sed non quia melius id foret obligationem inducit, nec facile est persuadere Iudici, qui non unum, sed plures pro libertate magistratos, & defensores habet. *v. Filluz. Tr. 21. c. 4. n. 118 Sanch. l. 1. c. 9. n. 46. & seq.*

XI. Iudex præsertim Ecclesiasticus summo studio curabit, ut à iudicio dolus, & fraus arceatur, lites insidiosè non extrahantur: quod præscriptum olim à Pontificibus *c. Finem litibus, & c. fin. de dolo & contumacia. Consil. Trid.* denuò inculcat *Sess. 25. c. 10. de reform.* Admonet sancta Synodus tam ordinarios, quam alios quoscunque Iudices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit, brevitate student: ac litigatorum artibus seu in litis contestatione, seu alia parte iudicii differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant.

Eidem præscribitur, ut Notariorum salaria moderetur. *Statutum. de rescr. in 6* Notarios verò in causa sibi commissa scribentes, qui ut plurimum in exigendo salario metas rationis excedunt (ut ad ipsius spectat officium) prudenter refrenet. Nec cum ipsis, aut cum assessore præfato lucrum participet ullo modo.

Postremum est executio, de qua suo loco fusiùs, Meminerit delegatus, & inferior

ferior Iudex, pœnam legibus constitutam à se mutari non posse, sed supremi Iudicis arbitrio relinqui, sibi secundum leges sententiam, & pœna concipiendam esse. *l. sicumpater. C. si adv. rem iudicat. S. Thom. 2. 2. q. 67. art. 4. Azor. III. l. 3. c. 23. Dub. 3.*

XII Iudex, qui iustitiam negligit, & sedis Apostolicæ non servat privilegia, Primò suis privilegiis privandus est. *c. Dilecti. de privileg. & ibi Barb.*

Secundò litem suam facit *l. si filiusfam. x. de re iudica l. 2. C. de pœna iudicis, qui male iudicav.*

Tertiò damnum parti læsæ compensare tenetur, licet nemo appellarit, aut appellationem factam deseruerit. *Barr. q. 9. Farinat. q. 111. n. 509. & 53.*

Quartò Criminaliter quoque puniri arbitrio Iudicis potest levius aut gravius pro qualitate delicti. *Tholos. l. 50. c. 2. num. 49.*

Quod verò Indices Ecclesiasticos attingit, eos pœna suspensionis per annum manet, quâ durante, divinis se ingerentes irregularitatem contrahunt. *c. 1. de re iudica, in 6. Farinat. C. cita. n. 71. Schneiderv. l. 4. T. 5. Et à DD. annotatum est pœnam hanc non confundi cum aliis, & valere tribus concurrentibus. 1. quod per sordes vel gratiam. 2. quod contra iustitiam. 3. quod in gravamen partis iniustam sententiam proferat. *Lancel. l. 3. T. 15. Zerola v. Iudex. q. 29.**

Puram negationem seu negligentiam ad incurrendam prædictam pœnam non sufficere, sed quæ cum aliquo actu coniuncta est. *Barb. in cit. c. Dilecti. bene declarat. Boer. Par. 1. Decis. aur. q. 153. Inson. de action. In bo. fid. §. Præterea.*

§. 3.

Satisfit Dubiis de Iudice.

Dub. I. An quis in propria causa Iudex esse possit.

Vulgò iactatur ex *l. un. C. ne quis in sua causa iudicet.* Nemo iudex in propria causa: nec quilibet aliter sentit, aut loquitur. Causam si quæris, à Philautia, & pravo affectu periculum est. Nemo enim seipsum odio habet. Nihilominus dicendum in foro contentioso quidem ubi Iudex, actor, & reus distincti requiruntur, neminem suis in rebus proprium iudicem esse, aliàs non repugnare. Nam 1. princeps litem contra se à subditis motam, nisi aliud legibus fixum sit, aditus consilio suorum desistere potest. *l. un. C. si quis principi maledix. 2.* In causa notoria, quod ratione publici officii iniuriam passus sit Iudex, licet ipsi reum abique alio processu punire. *Gaill. l. 1. obs. 39. n. 2. 3.* prælatus Ecclesiasticus in causa Ecclesiæ suæ Iudex est. *Glo. in c. si quis erga. 2. q. 7.* Denique Iudex in dubio an competens, an sua sit iurisdictio, cognoscere potest, ut proced, §. n. 8. diximus ex *c. Ex parte de reser. l. si quis ex aliena. x. de iudic.* Prætoris est æstimare, an sua sit iurisdictio. Unde liquet dictum illud, *Nemo iudex in propria causa*, sic intelligi, quod non permittatur, ut quis directè, & intuitu proprii commodi cognoscat, & de finiat litem; nisi privilegio munitus sit, ut de quibusdam in Bohemia, Arragonia, & Navarra testatur *Caramuel. in Theol. fundam. nu. 824. v. Decianum l. 4. de 42. Oldradum Consil. 7. Layman. l. 3. tr. 6. c. 2. Phil. De-*

cius in *π. T. de iurisd. om. iud. l. Qui iuris*
dicitur.

Dub. 2. An Iudex domicilii, vel originis de delictis alibi commissis iudicare possit?

R. Cum inquisitio instituenda est, non posse: posse autem ad instantiam accusatoris *Bart. in l. ficti. §. fin. π. de accus. c. Cum contingat. de foro comper. & ibi Ioan. Andr. & Panor. c. fin. eod. tit. Odofred. in T. de comper. iud. addit. §. i. vers. 6. Maranta Par. 6. iudicior. §. Sexta, n. 140. & seqq. Cynus tamen Bart. & Bald. ac communiter omnes in l. i. c. de sum. Trinit. & fide Cath. existimant, etiam per viam inquisitionis iudicem de micilii vel originis cognoscere posse de delictis alibi perpetratis. In quo casu teneret remittere reum Iudici delicti ante sententiam, quando scilicet requirit, *Auth. ut nulli. iud. §. si verò. Coll. 1. Secus post sententiam. Tunc enim remissio locum non habet. Dynus in l. Relegatorum, §. interdicere. π. de interd. & releg. Alex. in cit. c. Auth. ut nulli. §. sententiam. v. Franc. Marcum Par. 1. Decis. aur. q. 989. Sed Decianus l. 4. c. 16. multis in utramque partem adductis conciliari diversas opiniones putat, dicendo, iure Canonico affirmativam procedere, ut de quolibet crimine Iudex domicilii inquirat: iure civili verò negativam, ut non permittatur inquisitio, nisi ex eodem delicto etiam Iudex domicilii & originis latus sit, vel in damnum aliorum ex eadem communitate redundet. Nemo enim sine accusatore damnatur, *l. Rescripto. §. Accusatorem. π. de muner. & hon. Et non est permessa inquisitio, nisi in casibus expressis. l. 2. §. si publico. π. de adult. Denunciatio legis, hominis, vel rumoris antecedat, necesse est. v. Tholos.***

l. 32. c. 6. Treutler. Vol. 11. Disp. 31 n. 1. Bidentbach. q. 1. & II. Marant. lo. cit. v. infra Tit. 16. §. 1 n. 12.

Dub. 3. Quam scientiam sequi debeat Iudex, suam, an aliorum?

Multorum etiam Theologorum, qui *S. Tho.* sequuntur *2. 2a. q. 67. ar. 2.* opinio est, secundum allegata, & probata pronuntiandam Iudici sententiam esse quamvis aliunde certò noverit, innocentem esse, qui accusatur. *Rationem dant,* quia Iudex persona publica est, ac proinde debet non suam, quæ privata est, sed publicam scientiam sequi. Huius opinionis auctores, ut *Silv.* notat *v. Iudex §. 2. n. 4.* tres distinctiones in mente habent.

Prima. Nocens quis esse potest duobus modis, facto nimirum, si verè deliquit, & iure, quia convictus est. *Secunda.* Veritas duplex est, facti, seu rei, & iuris, seu præsumptionis, sic de facto vera aliquando falsa sunt præsumptione iuris. *Tertia* scientia, & conscientia Iudicis spectari dupliciter potest, nimirum ut est persona privata, & in quantum est publica: quæ diversitas etiam in confessario reperitur. Publicam personam in iudicio gerit, & eatenus condemnat reum ex allegatis & probatis convictum. Verum hæc dura nimis, & inhumana commentatio videretur, & ratio qua nititur benè penderata non convincit. Iudex, aiunt, persona publica est, fateor, ita tamen, ut non seipsum exuat, & conscientiam suam negligat. Confessarius etiam persona publica est, non iudicabit tamen contra conscientiam suam: ita credet accusanti se, ut sibi cum evidentem in contrarium notitiam habet,

bet, fidem non derogat *V. Sanch. l. 6. Conf. c. 1. d. 17.*

R. igitur i. Iudex ad mortem non potest condemnare eum, quem certo scit innocentem esse, quicquid in contrarium adferatur, ac potius officio suo renunciare, quam iniquis testibus consentire debet.

*Probat. Nulli licet contingere, & usurpare sibi rem alienam nec merito accedere ad non suam, quam certo novit suam non esse, quamvis mille testes affirmarent esse propriam, ergo nec licet innocentem certo cognitum morti tradere. Cōsequētia videtur esse manifesta. Ideo namque non licet rem alienam sibi usurpare, quia intrinsecē malum est, facere alteri iniuriam: at similiter intrinsece malum est, occidere hominem innocentem, confirmatur. Propterea constitutum est, ut iudex sequatur notitiam publicam per allegata, & probata comparatam, ne sequendo propriam à veritate, iustitia aberret. Ergò quando evidens est, iudicium iniustum fore, si locum habeat testium falsitas, non potest, nec debet eam iudex sequi, *Adrian. quod l. a. 6. art. 3. Hugo Card. Abbas Imol. Lyr. in c. 23. Exo. Ang. V. Iud. Rosell. eod. Abb. in c. super quest. Petr. Navar. l. 2. c. 3. n. 161. Sa n. 13. Less. c. 29. d. 10. Laym. l. 3. tract. 6. c. 2. n. 8. Az. 111. l. 2. c. 2.**

R. 3. Idem dicendum est de causis non capitalibus, ubi agitur de privatione bonorum, famæ, exilio, & similibus. Hanc opinionem esse originaliter Hugonis existimat. *Silv. V. iudex l. 1. n. 4. quem sequitur Covar. & Angelus* quamvis de his facilius concedi possit condemnatio materialiter iniuste cum reipub. multum interfit iudicia non pendere ex scientia

privata iudicum. *Ratio*, tam est intrinsecē malum cooperari iniuriæ alterius, quā condemnare innocentem, ergo iudex contra scientiam, & conscientiam suam non potest pronunciare aliquem esse dignum infamia, exilio, vel amissione bonorum. Hoc enim in mente ipsius falsum est, & iniquum, non secus, ac crucem, vel gladium meruisse *Confirmatur. Viro honesto, & inter suos nobili, infamia, & similis pœna nihilo levior imo subinde gravior morte videtur, & à quibusdam præoptatur. V. Decianuul. 2. c. 14.*

Nec habet illud à *Lesio* allatum Respublica dominium habet in bona temporalia subditorum, Quis enim nesciat, dominium illud limitatum esse, & subiectum prudentiæ & æquitati alias quacunque ex causa licebit spoliare cives, quod est tyrannorum. Quamobrem *Soto l. 3. q. 4. n. 5. & Arrog. 2. 2. q. 60. art. 5.* dicunt condemnatum per eiusmodi sententiam materialiter iniustam non privari dominio bonorum suorum, & ius habere recuperandi illa, si scandalum absit, eo, quod quod mens reip. non sit, aliquem bonis suis propter falsas allegationes spoliare.

Dub. 4. An pro veritate eruenda liceat iudice simulatione uti?

Simulatione, dico, aut fictione, non autem fraude, dolo, mendaciis, quæ semper, & ubique prohibita, punienda, non adhibenda magistratui. *l. Cum hi §. sed cum lis. x. de transact.*

R. Iudici permittitur simulatio ad bonum finem. Nihil enim interest ad iustitiam, apertè pugnemus, an ex insidiis, modo iustum sit bellum, & bona intentio,

intencio. T. Aug. l. qq. 6. q. 10. relat. in c. 2. 23 q. 2. Item c. in mandatis. dist. 43. legimus licere nobis aliquando prudenter eludere proximum. Adde exempla bonorum iudicum. Salomonis l. 3. Reg. c. 3. qui simulavit se infantem in duas partes divisum, aut ex affectu matrem ipsius cognosceret. Claudii Augusti, qui finxit se velle, ut mulier, quæ falso negaverat se matrem esse, connubia iungeret adolefcenti, quod ne admittere cogeretur, veritatem confessa filium recipit, Carolus M. pari artificio usum ferunt. Cum enim ignoraret, uter duorum pater an filius commisisset homicidium, simulavit utrumque suspendio necaturum: quo territus pater, ut filius servaretur, se homicidii auctorem esse confessus est. Verum ista Laymannus l. 3. tit. 6. n. 13 non probat, tum quia ex circumstantiis non tam simulationes, quam mendacia esse videntur, tum quia reus cognita delusione retractare poterit, tam denique quis in commerciis quoque approbanda forent, quod valde noxium reip. Opus propterea est sale prudentiæ & discretioni,

Dub. 5. An liceat iudici facta impunitatis promissione veritatem elicere, & secundum eam capite damnare?

Pro affirmativa opinione citatur Archid. in c. utilem. 22. q. 2. ubi refert ab aliquibus excusari. Alexandrum IV. Pontificem, qui dispensatione promissa induxit Episcopum quendam Simoniacum, ad confitendum Simonie crimen, quo factum ipsum depoluit. Idem sentire putatur Gemianus in c. Nos in quinquam 2. q. ubi asserit, eiusmodi confessionem præiudicare. Felinus licet consentiat prædictis,

memorat tamen, vidisse se, aliquos iudices, qui eiusmodi simulationes execrarentur. Et merito, neque enim licet scere mala, ut eveniant bona, ad Rom. 3. v. 8.

R. Igitur non licere iudici ex tali confessione sententiam condemnationis ferre, sed fidem ipsi servandam, cui impunitatem promissit. Siquidem omnis iusta promissio, servanda, & studiosè agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur. c. Antigenus c. qualiter de pallis. l. 1. c. de pallis. Non minorem C. de transact.

Limitat tamen Decianus l. 2. c. 15. Primo nisi postquam reus sciret, impunitatem sibi promissam non esse servandam, nihilominus ratificaret confessionem suam. Secundo, quando iudex in conscientia sua certus esset indubitata certitudine, puta, si vidisset reum delinquere. Hoc enim casu licere quocumque confessione dolo extorquere, quia certus est iudex non damnatum iri innocentem, sed nocentem.

Dub. 6. An iudex inferior mutare & corrigere sententiam suam possit?

R. 1. Definitivam sententiam à se prolatam semel iudex inferior nunquam mutare potest, l. iudex c. de reb. iud. c. in literis de off. de leg. Silv. Ang. Tabien. & communiter alii. Ratio, quia post latam sententiam definitivam extincta est potestas iudicantis, adeo, ut immutare nihil possit, quamvis nova instrumenta exhiberentur, ex quibus videret iniustam sententiam esse. Excipe 1. si superior iudex de novo præcipiat cognitionem, & resumptionem causæ iam decisæ. 2. si absente altera parte tulerit sententiam. Nam si adhuc sedente illo pro tribunali venerit, suasque

que rationes exhibere velit, audiri debet. 3. si de negotio principali sententiam tulerit nulla mentione facta de accessoriis scilicet fructibus vel redditibus: vel si non damnavit ad expensas adversarium. Tunc enim eadem die corrigere sententiam licet. *l. Paulus x de re iud. 4. excipitur crimen hæresis.* In hoc enim speciale est, ut pœnam per sententiam impositam iudex minuere possit. *c. ut commissi, §. ult. de hæred. in 6. Maran. p. 6. de ord. iudic. §. expedita secundam. 7. Siman. in Enchir. tit. 64.*

R. 2. Interlocutoriam sententiam quilibet iudex mutare potest. *c. Qualiter I. de accus. Bart. Panorm. Iason. & alii communiter.* modo de purè interlocutoria intelligas. Nam de ea, quæ vim definitivæ habet, dubitare licet. *Francus c. cum cessantia. de appellat.*

Limita 1. si ab interlocutoria sit appellatum, & iudex à quo inhibitus est per iudicem appellationis. 2. si decem dies à data sententia effluxerunt. Tunc enim ad revocandum requiritur consensus illius, pro qua lata sententia est. *Francus Marcus p. 1. Q. 647.*

R. 3. Declarare vero sententiam sive definitivam sive interlocutoriam permittitur cuilibet iudici, modo in continenti fiat, & non nisi quod ambiguum est; declaratur. *Glo. in cap. 1. de postul. prelat.*

Item potest iudex eodem die post sententiam laram supplere accessoria, ut notat. *Lud. Roman. in suis singularib. per l. Paulus l. 1. de re iudicata. Piasecius p. 2. c. 4. n. 10. De hære instalatus Tit. 12. §. 1. & 2.*

Dub. 7. An quomodo iudex pœnam legibus constitutam remittere possit?

R. 1. Cum reip. vel partis adverte interest, nullus iudex remittere pœnam legibus sancitam potest. Ideo enim potestas publica illis communicata est, ut iniurias, & damna tum publica tum privata, quoad fieri potest, impendant, nec suo, sed legum arbitrio ius dicant. *VVeisenbec. l. 48. r. tit. 19. Bronchorst. Cent. 1. ab. 7.*

R. 2. Supremus iudex, cui totius reip. cura commissa est, pœnam remittere potest, si reip. expedire existimet. *l. 27. 31. r. de pœn.* Imo conandum semper illi, ut interpretatione legum pœnæ mitigentur potius, quam exasperentur, *l. interpretatione r. de pœn. c. in pœnis. de reg. iuru in 6. S. Thom. 2 2a. q. 76. a. 1. 2. & ibi Bannez.*

R. 3. Iudex pœnam legibus statutam nec augere, nec minuere debet, sed intra limites commissionis suæ consistere. *l. 27. sup. cit.*

In arbitrariis aliud iudicium est. Aliquando enim propter peccandi licentiam augenda pœna, aliquando propter rei humiliationem & pœnitentiam minuenda est, ut *Menochius prolixè tradit. & Theologi communiter.*

R. 4. Iudex pœnam remittens contra iuris dispositionem, ad restitutionem tenetur communitati, vel accusatori, quando ipsius interest: si verò augeat plus æquo tenetur reo. Ita *Ostiens. Raym. Caietan. in sum. Silvest. Bann. l. cit. Reginald. l. 25. n. 654. & seqq. Tholos. l. 32. c. 27. Fachin. l. 9. c. 45. Tuñhus V. Pœna Concl. 255.*

Dub. 8. An, & quomodo munerum acceptio iudicibus interdicta sit?

Certum est, eam munerum acceptio- nem, quæ fit animo pervertendi iudiciū & oppri-

& opprimendi veritatem, per se, & intrinsecè malam esse ac proinde de illa non disputamus, sed de ea quæ legibus permittitur, vel prohibetur.

R. 1. Sæcularis iudex tam ordinarius, quam delegatus ex concessione legum civilium munus aliquod seu precium accipere potest. Ita *Azo. in sum. l. 3. §. 2. Angelus, & alii quidam, quibus favet Auth. de iudicibus, qua incipit à Zenone §. Ne autem collat. 6.* dicitur primo, si lis fuerit de re, quæ excedit summam centum aureorum, possit iudex in principio litis duos aureos accipere ab utraque parte, da ut qualibet duos det, & in fine litis eorundem quemadmodum *Glo. interpretatur.* Deinde, si non attigerit res prædictam summam, nihil accipere possit. sed quid quid de iure communi sit, alia alibi permissio, vel prohibitio, & consuetudo est, quam sequendam esse. *Azo. tit. & alii DD. monent.*

Quod vero *Auth.* citatam attinet, non nisi de pedaneis iudicibus loquitur, qui cum exiguo stipendio minutiores causas tantum cognoscebant: ac proinde nihil generatim constituit, quemadmodum à *Silvestro* observatum est. Quin potius munera omnia etiam minimi valoris prohibentur iudices accipere. *l. plebiscito. tit. de off. pres.* Plebiscito continetur, ut ne quis præsidium munus donumve caperet, nisi escaletum, poculentumque, quod intra dies proximos prodigatur. In eundem sensum *§. 2. solent etiam tit. de off. procons.* legimus, non munera illi, sed Xeniola, & edulia permitti. Certè, si munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum *Exo. 23. omni-*

bus, & ubique merito prohibentur. *Cornel. in loc. cit. Thol. l. 28. c. 12.*

R. 2. Quod iudices Ecclesiasticos attinet, aliud iudicium est de ordinariis, aliud de extraordinariis, & delegatis. Ordinarii, quales sunt Episcopi, & Prælati, nullum omnino munus, aut donum accipere possunt, ne esculenta quidem & poculenta, quia ex beneficio suum stipendium habent. *Cum ab omni. de vi. & hon. cler. Molin. disp. 84.*

Excipiuntur tamen duo casus. Primus est, quando Episcopus consecrat Ecclesiam. *c. cum sit Romana. de Simon. Secundus* quando visitat diœcesim. Tunc enim procuratio debetur, id est, victualia. *c. Cum Apostolus c. Nuper de censib. Conc. Trid. sess. 24. c. 3.* Similiter iudices delegati summi Pontificis, quia stipendium habere non solent, accipere possunt, quod sponte pro alimonia, cibo, & potu effertur. *c. statutum §. insuper de rescr. in 6.* cui consonat textus *c. cit. cum ab omni* ubi Innocentius non reprehendit iudices, quod necessaria sumerent, sed quod præter expensas victualium pro salario paciscerentur, addita causa *Cum vobis Ecclesiastici reditus sint deputati, ut ex ipsis honeste vivere debeatis.*

Ex quibus infertur, si cui iudici defint reditus pro vita, à litigantibus non modo accipere, sed etiam exigere posse necessaria.

Dices si non iure scripto, consuetudine tamen approbata videtur munerum acceptio. *R. Cardinalis,* consuetudinem, quæ ab exactione ortum non habet, excusare. *Silvester* autem non valere eiusmodi consuetudinem dicit, & sequentes illam non excusari à peccato mortali ac

liacrestitutione: quod universaliter acceptam viderur æquo durius, quia non desunt causæ accipientium, qui primo loco allegabunt puram intentionem; deinde benevolentiam offerentium; denique laborem, & diligentiam, quam debito maiorem adhibuerint. Certè non audebit *Silvester*, & qui vis alius dicere, munus acceptationem moderatam intrinsecè malam esse, quo admissio per rectam intentionem purificatur. Nec obstat, quod in *cap. cit. legimus. Non obstante consuetudine in contrarium.* quia intelligi potest de consuetudine, quæ usque ad illius decreti conceptionem fuit, non autem de illa, quæ futuro tempore invalesceret. Non sunt damnandi igitur iudices, qui secundum receptam, & præscriptam consuetudinem munera accipiunt, præsertim minora. *Zerola par. 2. V. Episcopus n. 16. Piafec. in praxi par. 2. c. 4. n. 10. Moscon. l. 2. par. 1. c. 4. Boetius decisioe aur. p. 1. Covar. in regula Peccatum p. 2. §. 3. n. 1. Barb. in c. Cum ad omni Devit. & bon. cler. Palao Tr. 32. disp. 2. pun. 21. §. 1. Cardin Lugo disp. 37. sect. 11. n. 132.*

Dub. 9. Quid dicendum de expensis in alimoniam, & vecturas?

R. 1. Iudex Ecclesiasticus ordinarius etiam quando ad locum iurisdictionis suæ proficiscitur, non potest pro necessariis ad iter, & victum accipere aliquid, quia reditus beneficii in eum finem habet, ut sibi suisque provideat. *Excipe,* quando ad consecrandam Ecclesiam vadit. *c. cum sit Romana. De Simonia*, vel pro visitanda provincia sua, ut dub. præc. indicatur. *c. cum Apost. de censib.*

Interea inquit, parcat sumptibus domiciliandi, quantum ergo domi consum-

plisset detrahere debet, in prædictis casibus, maxime si solito maiores impensas fecerit. R. teneri ad hoc *Glo. sentit*, cui alii plerique reclamant: quibus subscribimus. Alias citato iure nihil illis peculiare tribueretur, quod repugnat intentioni Pontificis.

R. 2. Iudex delegatus ad specialem aliquam causam, ius habet pro expensis exigendi, quod sibi necessarium est. *Glo. in c. statutum de reser. in 6. §. in super.* distinguens inter delegatum ad universalem causarum, & delegatos ad causam particularem: his permitti, quia salario carerent, illis negari, quia ordinariis equiparantur. *c. Romana de appell. Surdus de aliment. tit. 1. q. 76. Moscon. l. 2. p. 1. c. 4. Barb. in cap. cum ab omni de vita & honest. Cleric.*

Dub. 10. Quomodo iudex exequi sententiam suam possit, ac debeat? suppono executioni mandandam esse, ne illusorium reddatur iudicium, ne victor iure suo careat, & victi optabilior conditio reddatur, sed non est cuiuslibet manu præstare viribus, quod faciendum iudicavit, ideo provinciæ prætes subinde rem iudicatam exequi debet. *l. Ordo rei C. de execut. rei iudicata itaque.*

R. Iudex per se non sufficiens ad exequendum, alterius opæ, & auxilio uretur. Ac primo quidem, si de contractu lata sententia sit, & condemnati bona capienda, invocandus est iudex, cui permittitur ea bona invadere.

Secundo, postquam iudex ecclesiasticus censuris nihil obtinuit adversum laicos, pro executione implorare debet magistratum sæcularem, qui occupati bonis, vel persona rei cogat ad eum pæ-

rendum, Barb. in pratermiss *c. pernicioſa de off. ord.*

Iudex ſæcularis viciffim, eccleſiaſtici ope non raro indiget contra eos, in quos nullum coercendi ius habet. *Auth. ſed hoſte c. de adult. Socin. in c. cum ſit generale de ſo. comp. c. Quoniam de off. iudic. ordinarii. ubi DD. notant Eccleſiaſticum, & laicum iudicem ad mutuuum auxilium tenere in exequendis mandatis & ſententiis. Alciat. in c. pernicioſa de off. ord. Covarr. l. pract. Q. 10 Myſing. decade 1. reſponſo 6. Gaill. l. 1. obſ. 117. Fragos. de regim. Reip. Diſp. 23, n. 86. V. infra tit. XI. de execut. s. I. & ſeq.*

Illud eſt discriminis, quod eccleſiaſticus iudex laicum cogere poteſt cenſuris & penis ſpiritualibus a conferendum auxilium pro exequenda ſententia; ſæcularis vero eccleſiaſticum cogere non poteſt, ſed ad eundem illi eſt metropolitani, qui interiore ſe Episcopum aliumve iudicem impellat ad ſubveniendum. *Sic Abbas. & Alciatus in c. 1. de officio ordinari. dicens eſſe communem opinionem.*

Præterea notat *Ign. Lopez. in pract. crim. c. 154.* doctrinã hãc locũ habere non tantum in cauſis criminalibus, ſed etiam in civilibus, Item delegato iudici eccleſiaſtico non eſſe implorandum à iudice ſæculari auxilium, niſi ordinarium ſuum prius convenit, qui rogatus, ſi nequeat aſſiſtere, & pervincere, tunc demum ſæcularis brachii accerſendum robur eſſe. A multis tamen contrariam opinionem teneri fatetur, qui velint, non obligari delegatum, licet poſſit, ordinarium ſuum prius convenire, ab eoque ſubſidium depoſcere. *Innoc. Abb. & alii in s. cit. de off. ord. Covarr. l. Practic. queſtionem*

c. 10. S. ead. ratione Armilla V. Iudex. n. 15.

Dub. II. An, & quomodo iudex recuſari queat?

Recuſari iudicem dicitur, qui legitimam exceptionem adfert, cur nolit ab eo cauſam ſuam cognoſci, & iudicari. *c. ſuſpicionis de off. delegati c. Cum ſpeciali. de appell. c. Quia ſuſpecti 4. q. 5 hoc poſito.*

R. Suſpectus eſt iudex, & recuſari poteſt, *Primo.* quia adverſæ partis conſanguineus eſt. Quod extendant aliqui ad affines, & conſanguinitatem ex damnato concubitu ortam. Quouſque autem conſanguinitas porrigatur, non ſatis liquet. *Gloſſ. ad leptimum* uſque gradum extendit: hodie autem quia uſque ad decimum ſucceditur à conſanguineis, eam durate affectus præſumitur. *c. poſtremo de appell. ubi Barb. magno numero DD. cit ſecundo.* ſuſpectus eſt advocatus nec permiſſum eſſe iudex in eadem cauſa, in qua advocatus fuit. ſi tamen iudicaret, & ſententiam ferret, non fore nullam exiſtimat. *Steph. Gratianus.* Similiter advocatus non poteſt eſſe aſſeſſor in cauſa clientuli ſui. *Silveſt. V. advocatus n. 2.*

Tertio recuſari poteſt, qui alias contra me pronunciavit, & à cuius ſententia appellari. Aliqui tamen hoc in arbitrium iudicis reiiciunt.

Quarto ſuſpectus eſt familiaris domesticus aut comenſalis, & amicus, ſive alia coniunctione, vel nexu devinctus adverſario meo.

Quinto, ſi habeat ſimilem cauſam illius, in qua eſt deputatus iudex. Denique ex qualibet etiam levi, & modica cauſa ſuſpectus recuſari poteſt, ſed recuſatione in ſcripto oblata. *Gaill. l. 1. obſ. 33.*

Omnia hæc colliguntur ex *c. 36. de appell.*

pell. & limitari possunt non uno modo, præcipuè autem, quando persona est valdè religiosa, & inculpata vitæ, quæ qualibet suspitione fortior, non sineret litigantes de corruptione iudicii futurâ sollicitos esse. *V. Barb. in c. Postremò de appellat. speculat. tit. de iud. de leg. §. superest. la-son. in l. apertissimi. C. de iudic. Maranca parte 6. tit. de appell.*

Dub. 12. An iudicis excommunicati sententia valida sit.

R. Omnia acta iudicis excommunicati, qui publicus ac nominatim denunciatus est, & imprimis sententiam ab ipso latam invalidam esse. *c. ad probandum de re iudica c. Veritatis. d. dolo, & contumacia. Idem Theologi agnos. unt in 4. dist. 18. 20. & 2. V. Avitam. de Censur. par. 2. c. 6. d. 6. dub. 3. ubi monet, si plures cum excommunicato sententiam proferant, eorum sententiam nullam fore. Si verò arbiter dilectus fuerit consensu partium, malè quidem faciet consentiendo, & tractando negotium, quia tamen non est actus iurisdictionis, sed conventio quædam, quod iudicaverit, validum erit. *Marantap. 4. pag. 114. Snar. V. disp. 16. sect. 1. n. 6. Navarr. c. 27. specul. tit. de advocat. §. 1.**

Dixi. Si publicus, & nominatim denunciatus sit. Nam eorum qui tolerati sunt, in utroque foro acta valida censentur, ne quidem absolute sacramentali excepta. Et si communicare nobis cum illis permissum est, hoc est, tractare ea, quæ in civili vita solent, consequitur, ut conventiones contractus & similia vim suam obtineant, ne alioqui tolerationis nullus effectus, & fructus sit. *Abb. in c. cit. ad probandum, Felinus ibid. n. 3. Avila par*

2. c. 6. disp. 6. dub. 3. Toletus l. 1. c. 13. n. 7. & 23. Barb. in prætermis. c. intelleximus de iudic.

Nota actor quoque, si excommunicatus est, à limine iudicii repellendus est. *c. Excommunicamus de bar. in 6. Anto. Cacchus l. 3. instit. p. 325*

R. Tribus modis. Primo, ratione iudicis incompetentis. *c. Etsi clericus de iudic.* Hic defectus omnium maximus, & insanabilis censetur.

Secundo, ratione actoris, si nimis prohibitus sit, ut pupillus & minor. *l. properandum C. de iudicis. l. Cum & minores & ibi Baldus C. si adu. rem iudicatam.*

Tertiò ratione materię, quæ non subest tali iudici, ut patet in causis Ecclesiasticis, *c. 2. decernimus de iudic. & alibi passim.* Adde defectum in modo procedendi, qui quando circa substantiam est, non minus reddit sententiam nullam, ac reliqua superius enumerata. *V. Marantam. p. 6. §. Expedita secunda.* ubi triginta modos enumerat, quibus iudicium nullum redditur.

Porro nullitas in iudicio duobus modis proponi consuevit, principaliter & incidenter, ut *Bart. declarat in l. ff. expresim. col. 6. V. nunc aliqua videamus.* Principaliter, quando sola, & ab aliis separata implorato iudicis auxilio proponitur. Incidenter, cum petitur ex integro super negotio principali pronunciarı. Tunc enim simul de nullitate cognoscendum erit. *V. Vancium de nullitatibus in Rubr. Quot & quibus pag. 98*

Dub. 13. Quod modis finiatur iudicium?

R. Tribus. Primo, tempore seu termino elapso, qui in criminalibus est bien-

nium

nium, incivilibus triennium, quo finito perempta instantia est. Hodie secundum Concilii Tridentini dispositionem. S. 24. c. 20. causæ omnes ad forum Ecclesiasticum spectantes coram ordinario in prima instantia decidi, & infra biennium terminari debent; alioqui post id spatium liberum est partibus, vel alteri illarum iudices superiores alias tamen competentes adire.

Secundo finitur prolatione sententiæ. Nam re iudicata nihil superest amplius discutendum, vel executio, vel appellatio faciendæ. *c. iudicium de re iud.*

Tertio prohibitionem, ac status mutationem, ut si iudex superior ad te causam trahat, vel alium ob finem partibus silentium imperet, aut iudicii processum veteret. *l. iudicium tit. de re iud. Silv. V. iudicium n. 2. Wesenbec. l. 5. tit. 1. n. 15. Azor. 11. l. 13. c. 15. Q. ult. Roder. To. 17. tit. 12. c. un. Schneidervin. l. 4. instit. tit. 19. n. 14. Gerson. Tract. 14. de correct.*

Dub. 14. Quæ sit pœna temerè litigantium?

R. Triplex jure civili statuta est, una 50 librarum auri. *l. ab executione. C. quorum appell. non recip. Glo. ibid. in v. Multandos.* Altera pœna est extraordinaria ad arbitrium iudicis. *l. eos. §. Ne temerè. C. de appellat.* Tertia pœna est amissio causæ, & nota infamiae. *l. à proconsul. b. C. de appell. Bartol. ibid. Institut. l. 4. T. 16.*

Iuris Canonici pœnæ mitiores sunt, ut D. D. notant in c. 5. *Cum appellationibus frivolis. in 6.* ubi dicitur, condemnandos esse in expensas, qui frivolam appellationem, hoc est, cuius nulla legitima causa reddi potest, fecerint, idque eodem die. Quæ verò appellationes mereantur

prædictam pœnam, arbitrio iudicis relinquendum tradit Menoch. Casu 197. num. 7.

In Camera Spirensi temerè litigantis pœna arbitraria est, pro magnitudine causæ, & qualitate personæ, & condemnari solet ultra expensas etiam procuratori fisci in aliquot marcas auri puri, vel argenti. Vtinam hoc sapè fieret, exclamant Andr. Gail. l. 1. obs. 152. ut talium pœnarum metu à temerariis appellationibus abstinerent calumniatores. Præclarè, si aures cupiditati natura dedisset. Tuschus in Lit. L. Concl. 378. Roman. Singul. 38. Menoch. de arbitrar. Casu 445. Tholosan. l. 47. c. 1. num. 5. 6. & seq. Schneidervin. l. 4. Instit. T. 16. §. VI. adversus & sequ.

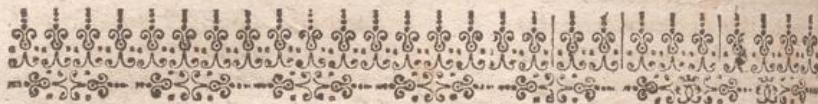
Odibiles certè sunt, quicumque lites amant, & perversi vocantur. *Prov. c. 16. v. 28. Nec servos DEI decet involviri, & contentionibus. c. olim. de accus.* Nam unde lites, & bella, nisi ex concupiscentiis, quæ militant in cordibus nostris? *Iacob. c. 4. v. 1. V. Decianum. l. 3. c. 4. num. 9.*

Dub. 15. Quæ pœna maneat Iudicem, qui in officio suo deliquit?

R. Iudex sive ordinarius, sive delegatus qui contra conscientiam, & contra iustitiam iudicans in gravamen alterius partis quicquam fecerit per gratiam, vel sordes, ab executione officii per annum suspensus est, teneturque ad estimationem lites parti læsæ. Quod si ita suspensus divinis se ingesserit, irregularitatem incurret, salvis aliis constitutionibus, quæ Iudicibus improbis pœnas constituunt. *c. Cum aterni. de sent. & re iud. in 6. Abb. Archid. Gemin. lo. Andr. Virianus, Alagona, & alii apud Barb. in cit. cap.*

Quod dicitur, *salvis aliis constitutionibus*, ad leges civiles spectat, secundum quas corruptas prece, vel precio Iudex, vel pœna capitali, vel deportatione in insulam punitur, arbitrio Iudicis, qualitatem delicti æstimantis ex l. Iul. repetundar. vel lege Cornel. de fals. In particulari, si pretio accepto malè iudicaverit, sententia nulla est. l. Vanales, C. quando provocare non est necesse. Si per gratiam, sententia est aliqua, sed rescinditur per restitutionem in integrum. Glo. in l. Servo

invito. s. Cum prator. tit. ad Trebell. & præteream litem facit suam, cum notâ infamiae l. fin. C. de pœn. Iud. qui malè iud. Quando Iudex corruptus est, & constitutiones Principum neglexit, in pœnam falsi incidit. l. I. §. I. tit. de falsi. Privatieriam dignitate, & officio potest. l. Iudices, & ibi Bart. ac Io. de plat. C. de Dignitatib. l. 10. Ang. Aret. in Tract. malef. v. procedamus ulterius. Farinac. in Praxi Crim. q. 111. a. nu. 15. Marcus Par. I. Decis. aur. q. 686. Barb. in c. Cum æterni. cit.

TITVLVS III.

De ipso Processu Iudicii.

Res invenio modos procedendi. *Primus* exercetur per accusationem. *Secundus* per denunciationem. *Tertius* per inquisitionem. Neque permittitur Iudici aliam viam insistere, aut privatâ notitiâ, vel arbitrio lites decidere, ne multùm agendo nihil agat, seque pœnis non mediocribus obijciat.

§. I.

De Accusatione.

I. **Q**uod dici solet, sine accusatione iudicium non fieri, verum est, si nomen accusationis latè accipias, tam

pro verâ, ac formali, quàm pro æquivalente. Subinde enim facinus innotescit iudici per libellum oblatum, qui accusationem continet, aliquando per denunciationem, aliquando per querelam simplicem; aliquando denique evidentia facti, & forma clamorosa viam iudicii aperit. Hodie in plerisque regnis, ac provinciis constituti sunt Syndici, quorum munus deferre crimina, quæ vindictam merentur. Quin etiam de quolibet delicto inquirere iudex potest modo rumor, aut clamorosa fama præcedat l. I. §. defensores tit. de muner. & honor. Tholosan. l. 49. syntagm. c. 5. Iul. Clarus §. fin. Q. 3.

II. Accusatio formalis est delatio criminis

inimis in libello accusatorio ad publicam vindictam legitima interveniente subscriptione.
aza l. 9. §. 1.

Quod dicitur ad publicam vindictam, distinguit accusatorem proprie dictum ab actore. Hic enim, quod sua interest, potissime querit: accusator vero reip. bonum principaliter intendit, ut nimirum scelerati homines puniantur, & resp. liberetur. *Roder. Tom. 4. tit. 6. c. 4. Silv. v. accusation. 1.* Unde duplex libellus, accusationis in criminalibus, & conventionis in civilibus. Attamen ut semper scripto concepta accusatio sit, ad substantiam non pertinet, sed ad solennitatem. Sufficit etiam verbaliter proponere, & à Notario excipi. Similiter nomen accusantis, & accusati, dies & annus, quo fit accusatio, imò locus delicti addi solent. Omnia tamen non faciunt irritam accusationem. *Speculat. 3. par. Rubrica de libellis. Ferrar. practica de forma libelli §. Quot sint.*

In libello conventionali explicandum est, quis, quid, coram quo, quo iure petatur & à quo. Nomen actionis ut conceptis verbis exprimat, iure Canonico non requiritur. *c. dilecti de iudic.* quia ex causa petendi intelligi potest. Hæc igitur exponenda sive proxima sit, ut in personali obligatio, in reali dominio; sive remota, qualis in actione personali est contractus, in reali factum, ex quo causatur dominium v.g. quod res sit legata, vendita, tradita. &c. *Val. l. 2. tit. 3. n. 6.*

Illud quoque memineris, quod libellus accusatorius inscriptio appellatur, libellus conventionis autem postu-

latio inscribere dicitur, qui nomen suum subscribit, ad pœnam rationis videlicet, quæ hodie tublata. l. pen. C. de accus. l. 2. §. fin. de adul. Lancel l. 4. tit. 1.

III. Libellus igitur non est necessarius *Primò*, cum summarie, & sine strepitu agitur, ut in causis beneficialibus, matrimonialibus, decimarum, & usura. *c. Dispendiosa. Clem. de iudicis. Secundò*, si reus non desideret libellum. *Tercio* cum causæ leviores, & breviores sunt. *Quarto*, si contraria consuetudo sit. Denique aliis de causis, quas speculator explicat in 3. par. de libell. *Valens. l. 2. T. 3. n. 9.*

Præterea non est cogendus qui accusatur, statim respondere libello, sed tempus 20. dierum iure communi habet ad deliberandum, an expediat litigare, an recusandus iudex, an quæ exceptiores adsint. *Auth. Offeratur. C. de litis contest.* Non ita tamen fixum est illud temporis spatium, ut ob iustas causas contrahi à iudice, vel extendi non possit. *Bald. l. 1. Consil. 438. Cardin. Tuschus Concl. 301. & 302.*

IV. Libellus accusationis, ut à peritis observatum est, syllogismum iuridicum continet, hoc ferè modo. Causa accusator dicit. Operatio debetur merces sua, uti conventum est. At Titus convenit mecum de uno aureo. Illum igitur ut mihi præstet, postulo. Vbi maior propositio regulam generalem continet. Minor facti speciem: Conclusio petitionem. Assumptionis probatio incumbit actori. *l. 2. Tit. de probat.* Quod si reus excipiat, à se pridem factam solutionem esse, onus probandi in se trans-

ferre

fert. l. In exceptionibus. Tit. de probat. ubi Glossa, sicut actor intentionem suam, ita reus exceptionem probare debet.

Eiusmodi libello parato rogatus Iudex reum citare debet, eoque præsentem offertur Iudici, & per hunc reor: atque ita censetur iudicium inchoatum. Lis verò contestata, cum ad petitionem actoris, respondit reus animo confitendi. c. *Dudum Ecclesia*. §. *Licet, de elect.* & c. 1. *de litis contestat.* *Oldrad. Consil. 108.* *Iason Instit. de action. init. n. 19. & 20.*

V. Quamvis in uno libello plures simul actiones, quarum singulis respondeat accusatus, & totidem sententiæ ferantur, includi queant, summo operè tamen vitanda obscuritas est, ne fortè à Iudice rejiciatur: quamvis non continuè id faciendum, quandoquidem ex processu, & probationibus futuris dilucidari potest. Hoc tamen si non præstetur, absolvi reus poterit, relicta potestate actori iterum experiendi.

Monet etiam *Vurmserus T. 9 obs. 3.* si actor libellum suum emendare velit, & quod malè conceptum, in melius reformare, id faciendum ante litem contestatam, nisi ipsa mutatio tangat principaliter ipsam rem, quantitatem, vel qualitatem in libello petitam. At quando libellus omninò ineptus est, Iudex reum ab observatione iudicii absolvere debet & actorem in expensas damnare. Censetur autem ineptus planè, quando ex eo non concluditur ius agendi. *Gaill. l. 1. obs. 66. & 67.*

VI. Libellum generalem, & incertum rejiciendum esse, ex c. *significationibus. De libelli oblatione DD. apud Barbos.* citati colligunt. Sed limitatur *Primo* in pe-

titione fructuum, usurarum, damnorum, expensarum, & interesse. *Secundo* in civilibus parte non opponente. *Tertio* in petitione hæreditatis. *Quarto*, quando incertitudo nascitur ex parte ipsius rei. *Glo. & Bart. in l. 1. §. quia autem. Tit. Legatorum.* Iam quod ex eodem capite desumunt libellum alternativum non valere, etiam limitandum est. *Primo* si agatur de rescissione contractus in materia *legu 2. C. de rescind. vend.* *Secundo* in actione hypothecaria qua ex. c. *peto Titium* condemnari ad traditionem rei hypothecaræ, vel ad solvendum debitum. *Tertio* limita in minore, qui potest libellum alternativum facere dicendo contractum nullum esse, vel si validus, rescindi, seque in integrum restituis. *Constitutus. de in integr. restit.*

Ad extremum ambiguis, & obscurus libellus qualibet industria sublevandus est, ut effectum habeat: quem in finem etiam verba impropianda sunt, & deligenda interpretatio, quæ actoris mentis favorabilior. v. *Hemmingum Consil. 43. n. 1. G. ill. l. 1. obs. 61. & sequi Bald. Consil. 166 Tuschus Conclus. 305. 308. & sequi.*

VII. Fit aliquando, ut libellus non Iudici offeratur, sed instar pasquilli publicè proponatur, in quo Iudex requiritur, ut de tali vel tali crimine instituat examen, & puniat, non addito acculantis, vel denunciantis nomine. Qui modus non sufficit ad Iudicem permovendum, aut compellendum, quamvis post eiusmodi monitionem procedere possit ex officio, imò debeat. *Primo*, quando antecessit publica infamia. *Secundo*, si crimen perniciosum sit in futurum, v. *g. de parricidio, direptione urbis, vel incen-*

incendio procurando. In tali casu cau-
tè inquiret ad eruendam veritatem, &
auertenda pericula *Tholos. l. 38. c. 6. Mol.*
D. 35 Laym. l. 3. tr. 6. c. 3. Iul. Clarus §. fin. q.
68. Tuschus Concl. 321.

VIII. Omnibus accusare licet, quibus
iure interdictum non est, quemadmo-
dum Marcellus IC. respondit. Ad in-
terdictum igitur respice. Illud tribus
causis nititur. *Prima* est, delictum pro-
prium personæ, ob quod repelluntur ex-
communicati, infames, publici peccato-
res, usurarii, & his similes. *c. Prohibentur. 2*
q. 1. l. qui accusare. Tit. de accus. Secunda est
indecentia, propter quam subditi ve-
tantur accusare prelatos suos, serui do-
minos, filii parentes *c. cit. prohibentur:*
fratres, & sorores in vicem. *l. si sororem C.*
de accus. Tertia est conditio status. unde
clerici non debent accusare laicos, nec
laici clericos. Hæc omnia tamen suas li-
mitationes habent, ut sequi s. patebit.

Nunc ad particularia veniendo, ac-
cusatio prohibetur pupillo, mulieri, ma-
gistratui, militi, infami, & qui duo iudi-
cia aduersum duos reos subscripta ha-
bet, vel pecuniam ad accusandum, vel
non accusandum accepit: item filio pa-
trem, & alumno patronum suum: item
suspecto de calumnia, pauperi, & qui
minus quam 50. aureos habet.

Excipe, nisi hi injuriam suam prole-
quantur, mortemque propinquorum
defendant. Tunc enim ad accusandum
admittuntur, exceptis tamen liberis, li-
bertis, & alumniis, quibus tantum civi-
liter convenire suos parentes, & patro-
nos permittitur. *l. Qui accusare cum duabus*
sequentibus. Tit. de accus. l. Hi tamen. v. liberi.
l. iniquum. 17. C. de his, qui accus. non poss.

Præter hos iure Canonico non ad-
mittuntur ad accusandum, inimici, &
eorum domestici, nec criminofus ad ac-
cusandum alium criminofum, nec laicus
clericum. *c. de cetero. de testibus.* nisi in sua,
& suorum iniuria. Potest etiam clericus
accusare malefactorem suum laicum
ita tamen, ut expresse profiteatur, se non
intendere vindictam, seu pœnam san-
guinis. *Fill. Tr. 19. c. 9. n. 246.* Eodem
iure repelluntur viles, aliæque non pro-
batæ personæ ab actione contra cleri-
cos, dummodò reus, clericus harum
consuetudinè antea usus non fuerit.
Thol. l. 49. c. 2. Roderic. To. 1v. T.
6. c. 10. Camf. l. 4. T. 19. qui multis ju-
ribus confirmant.

NOTA. In atrocioribus criminibus
puta, læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ,
& similibus, omnes ad accusandum ad-
mittuntur. *c. pen. C. de iis, qui accusare. c.*
Tanta. 7. c. Licet Heli. de simonia. Diaz. in
Pract. crim. c. 99. Roderic. Tom. 1v. T. 6.
c. 2. & 3.

IX. Ad accusandum, & defenden-
dum procuratores admittuntur, qui
mandatum ad lites persequendas ha-
bent, *Paulus in l. 2. & 4. Vlp. l. 1. & 3. de pro-*
cur. Advocati quoque qui interdum suã,
interdum amici causam exponunt, vel
defendunt, *Vlp. in l. 1. Tit. de postul.* Ad hos
etiam pertinet procuratori consilium
dare: prohibentur verò Iudicis, vel as-
sessoris officium assumere.

Per defensorem quoque agi potest,
modò is de rato satisfecerit. Differt enim in
hoc à procuratore defensor, quòd sine
mandato domini, illius causam tuetur
sunt nihilominus causæ quædã, quæ nec
defensorem, nec procuratorem admit-
tant,

tant, sed ipse reus & actor comparere debet. Eius generis censetur causa criminalis criminaliter intentata, quamvis excusationem absentiae suae transmittere ad Iudicem ipsis permittatur. *Vlp. in l. servum quoque de Procur.*

X. Iuramentum calumniae actori, & reo commune est. Renuens actor causa cadit; reus vero pro confesso habetur. *c. ult. de iuram. cal.* Quid contineat, haece versibus continetur.

*Illud iuretur, quod lis sibi iusta videtur,
Et si quaretur, verum non inficietur,
Nil promittetur, nec falsa probatio detur,
Vt lis iraderetur, dilatio nulla peretur.*

Si tamen ex probabili causa omissum fuerit, non nocebit processui, & iudicio. Idque Camerae Spirensis maximè praxis docet, teste *Gal. l. 1. obs. 84. n. 3.*

§. 2.

Satisfit Dubiis de accusatione.

DUbi. 1. An unquam teneatur aliquis accusare?

Dominicus Bannez. q. 68. ar. 1. sex conclusiones format. Prima est, accusare aliquem in iudicio licitum est: 2. accusatio aliquando est licita, & non in praeepto. 3. Filialis, quotiescunque potest licite accusare tenetur ex praeepto accusare. 4. Non solum tenetur civis particularis accusare crimina, quae immediate laedunt bonum publicum, sed etiam illa, quae fiunt contra privatas personas, quae redundant in malum publicum, & per punitionem pro- videtur bono publico. 5. si accusatio ne-

cessaria sit ad defensionem alicuius innocentis, tenetur homo accusare, protestando tamen, si fuerit clericus, quod non intendit punitionem malefactoris, sed defensionem innocentis. 6. Multis titulis potest contingere, ut aliquis teneatur accusare, *Primus* est propter bonum Reip. quia patitur damnum ex eo, quod aliquis particularis patitur injuriam. 2. ut homo non sit prodigus, & sine causa permittat perire censum suum, aut honorem: 3. est, ex charitate propria sui ipsius, ut si homo timeat sibi ipsi, ne sine honore, & divitiis facile incidat in peccata mortalia. Idem dicendum, si habeat familiam, quam debet alere, & quomodo libet habeat censum, aut honorem obligatum aliis. *Ita Bannez.* maiore conatu, quam fructu. Supposito igitur, sermone esse de accusatione proprie dicta.

R. Absolutè loquendo, nemo unquam accusare alios tenetur. *Ratio*, quae non potest fingi casus, ubi relicta accusatione propria dicta, alia media non sufficiant. Vel enim agendum est civiliter, vel criminaliter, si civiliter, hoc est, in nostram utilitatem, possumus cedere juri nostro, & remittere debitum: si criminaliter, loco accusationis adhiberi potest querela, vel denuntiatio. Cum enim haec, ut *Bannez* fatetur, ab accusatione accidentaliter tantum differat, iudici sufficienter aperit viam ad cognoscendum, puniendum, vel etiam providendum. Unicus casus est, quem ex *soto Cardinali Lugo dif. 8. sect. 1.* obiicit, si damnum aliquod communitati imminet, cui statim occurrendum sit, nec tempus inquirendi superpetat. Iudici verum non video, cur hic accusationem requiramus. Idem enim & forte facilius.

Facilius per denunciationem verbalem, perageretur. Quid enim fingi potest, accusatione proponendum, quod denunciatione non fiat? *Sotol. 5. de iust. q. 5. Navar. in c. si peccaver. 2. q. 1. Manual. c. 25. n. 31. Sanch. l. 6. Conf. c. 1. d. 26. Regim. l. 24. c. 7. n. 114. Laym. l. 3. tr. 6. c. 3. n. 6. Az. III. l. 13. c. 19. q. 4.*

Dub. 2. Vtrum accusationi præmittenda sit fraterna correctio, secundum illud *Matth. 18. si peccaverit in te frater tuus.*

R. 1. Non est opus, per se loquendo, accusationi, vel denunciationi fraternam correctionem præmittere. *Ratio.* Manifestare alterius delictum iudici eo fine, ut iustitiæ satisfiat, per se licitum est, ergo fieri potest absque alterius adminiculo. *Confirmatur.* Syndicus, aliique officiales nunquam adhibent fraternam correctionem, sed promiscuè & absolute deferunt ad magistratum, quæ comperita habent, quod manifestum signum est absolute loquendo non esse necessarium præmittendam fraternam correctionem.

R. 2. Quando ipse est correctionem à fratre admittendam esse, rem verò mihi debitam non restituendam, præmittere correctionem potero, & nihilominus illum accusare. *Ratio* quia correctio fraterna neque debitum restituendi, neque ius exigendi tollit. Ergò qui rem meam detinet, quamvis correctus, restituere tenetur, & si cunctetur, per iudicem compelli potest. *Valent. q. 10. p. 3. Az. III. l. 13. c. 19. q. 3. Roderic. II. q. 6. Nav. c. 24. n. 12. Suar. de Char. disp. 8. sect. 4. Bannez. 2. d. 2. q. 33. c. 9. 68. ar. 1. Silv. v. accusatio n. 3. Tubiena n. 3. Navar. c. Inter verba. Concl. 6. n. 171.]*

Dub. 3. An quando non speratur alia utilitas, quam supplicium rei, & hac intentione fiat accusatio, necessarium

sit præcedere correctionem fraternam?

Affirmat *Rodrig. II. q. 8. ar. 7.* Si enim ad eam minimè teneri fateamur, contra charitatem aliquid moliri necessario affirmare debemus, quæ omnia media ad salutem spiritualem proximi necessaria tentanda proclamant. Et ius Canonicum ex Evangelio docet hanc veritatem, præcipiens, ne pœna excommunicationis, nisi contumax feriat. Idem prolixè inculcat *Bannez. q. 68. ar. 1.* sed nihil officit oppositæ sententiæ, quæ probabilior, non peccare, qui ommissa correctione fraterna sola rei punitionem accusando intendit. Etenim talis accusatio est iustitiæ actus, in eum finem susceptus, ut satisfiat iustitiæ: esto alia in aliis non existat utilitas, quod tamen moraliter vix possibile est, quia vel absterrentur à vitiiis mali, vel in amore virtutis confirmantur boni. Vnde sequitur eiusmodi accusationem bonam, & licitam esse.

Illud concedi potest, (nec plus à Roderico probatur) aliquando melius, & perfectius fore, si ex charitate præmittatur correctio, quia consiliorum quoque observatio cordi nobis esse debet: ne eum infidelibus, in imo gradu operationum constituti, filiorum Dei mercede, & hæreditate privemur. *Matth. c. 5. v. 46 & seq.*

Dub. 4. An aliqui immunes sint, ut accusari non possint?

R. Iure veteri i. accusari non possunt legati, præsides, magistratus populi Romani, & alii, qui honore, aut ministerio publico funguntur. *l. Hos accusare 12. Tit. de accus. intellige, quamdiu in dignitate*

rate, & officio publico manent. Deferendum est enim publico magistratui propter sublimitatem honoris. 2. semel absoluti non sunt de crimine eodem ab eodem actore conveniendi, vel etiam ab alio, nisi hic dolorem suum prosequatur, doceatque ignorasse se, ab alio prius institutam fuisse accusationem, aut illum prævaricatum esse. l. si cui s. iisdem. tit. h. r.

3. Neque absentes accusari possunt, & multò minus damnari. *l. absentem C. de accusat.* Excipe nisi crimen admissum pecuniariam poenam, aut æstimationem requirat. Denique immunes facit ætas puerilis, & mentis error. *l. infans tit. ad l. Cornel. l. Divus de off. præsidis.* Minores autem 20. annis accusari possunt, quando puberes, aut pubertati proximi deliquerunt, ita ut doli capaces fuerint. *l. auxilium s. in delictu. tit. de minoribus. Et c. fin. de sentent. excomm. v. Dambaud. in pract. c. 24. Decian. l. 3. a. 38. Tholos. l. 32. synt. c. 15. Maran. de ord. iudic. par. 6. s. sexta p. 139.*

Dub. 5. An monachus Abbatem suum accusare possit?

R. Posse, ut communiter DD. apud *Barb. in c. ex parte. de accusat.* Quamvis enim in monachis appellatio prohibita sit, non tamen defensio, & reclamatio ad comitia generalia, præsidem, aut visitatores. *Roder. 17. T. 6. c. 6.* Nec opus est ab ipso abbate, vel alio superiore ad id licentiam petere, quia iure conceditur *in c. cit.* Rationem *Gloss. dat.* quia monachus agens abbatem censetur utilitatem monasterii procurare. Quod expensas aut net, monasteriū suppeditare debet. Quod d limitati, nisi accusans habeat periculum. 2. nisi sit ex ordine mendicantiū.

3. si non ob monasterii, sed propriam utilitatem accuset, de vindicatione, quam correctione sollicitior.

DICES. *Conc. Tr. Sess. 25. c. 4.* præcipit, ne ulli religiosi ex suis conventibus recedant etiã prætextu ad superiores suos accedendi. *R. Navar. in c. Non dicatis. n. 12.* sine iusta, & rationabili causa non licere, aliàs permitti, & eiusmodi conatum esse quasi appellationem, de qua Congregatio Cardinalium decrevit gradatim faciendam esse v. g. à Guardiano ad Provincialem, ab hoc ad Generalem, à Generali ad Protectorem, denique ad sacram Congregationem. *Rodrig. 19. l. cit. Az. 1. l. 12. c. 11. q. 8. Sanch. l. 6. Conf. c. 12. Barb. in c. ad nostram. de appell.*

Dub. 6. An & quomodo Clericis permissa sit accusatio?

Non permitti omnimodè diximus. *S. præc. n. 8.* led in sua suorumque defensione tantum, idque multis, & iustissimis causis, ait *Diaz. in Pract. sua c. 99.* Denigratur enim ex hoc sacerdotalis candor, cuiusque puritas plurimùm cõraminatur. *c. huius à quib. 23. q. 8.* ubi de criminalibus agitur. Qui verò contrarium faciunt, & accusant laicos, irregularitatem contrahunt. Imò nec testimonium illis ferre licet coram laico Iudice, nisi cum episcopi consensu, & in causis civilibus tantùm. *Testimon. 17. q. 1. Barb. in Prætermis. ad c. Clerici. de postul.* Possunt nihilominus etiam in criminalibus, & apud sæcularem Iudicem accusare, si quando crimè morte dignum est, protestati fuerint, ut nõ ad mortem, aut mutilationem procedatur, de quo extat Bonifacii Papæ Constitutio, quæ est *2. in T. de hom. l. 6. quam multè annotat. illustrat Ber. Diaz. l. ci. Fil. Tr. 19. c. 9. n. 146.*

Ob eandem causam superius allegatam Clericis prohibitum est in secularibus iudiciis exercere munus advocati, procuratoris, & tabellionis. *Postulasti. de homin. c. ex literis de excess. pralato. c. al. quanto. c. si quis post acceptum. dist. 51 Barb. in Praemiss. c. Clerici. de postulando.* Excipe Primo, si clericus pauper sit. Tunc enim in utroque foro, & pro qualibet civili causa postulare potest. *Secundo*, coniunctos clericis, & personas miserabiles, quibus patrocinari permittitur. *Tercio*, licet illis domi conquirere & conscribere rationes, quæ deinde in iudicio proponantur. *Barb. in c. Cum sacerdotibus. de postulando.*

Dixi protestationem necessariam esse, quod non debet extendi ad iudicia Ecclesiastica. In his enim Clerico non est necessarium protestari, sed permittitur agere simpliciter, modò causa civilis sit, & civiliter agatur. Præterea notat *Gaill. l. 1. de pare. publ. c. 8.* Clericos immediatè Imperio subiectos, cuiusmodi sunt episcopi, in Camera Spirensi a Civè, & passivè admitti in causa etiam criminali fractæ pacis: eos verò clericos, qui non sunt immediatè subiecti Imperio, ob fractam pacem civiliter pro bonorum restitutione in eadem Camera agere posse, modò in libello supplicii pro citatione, vel mandato de restituendo damno non concludant ad pœnam damni: alias in pœnam Canonicam, & irregularitatem incidet. *Fonor. in c. Cum Macon. de accusat. abb. in c. 1. n. 17. de iure calum. Barb. in c. Testimonium n. 9. r. v. infra Tit. xv. §. 15.*

Dub. 7. Quid iuris sit de Reconventione?

Reconventionem, seu reaccusationem vocant, quando accusatus excipit contra

accusatorem obiciendo crimen simile aut dissimile illi, de quo accusatus, & conventus est. Appellatur etiam retorsio & mutua petitio, de quibus in l. 2. *De re talium T. 4. loquitur.* De illa igitur notatu digna sunt, quæ sequuntur.

Primo. Reconventio fieri potest ante & post contestationem litis. *Geminian. Consil. 139. Felin. in c. 1. de mut. petit. Secundo,* Coram Iudice delegato quoque; imò aliàs incompetente. *Socin. Reg. 1. Reconventio. Tertio,* locum habet in omnibus causis nullo iure prohibitis. *Tusch. Con. 61. Quarto,* in causis criminalibus criminaliter intentatis non permittitur, nisi suam, suorumque causam actor persequatur, vel nisi crimen obiciendum maius sit eo, quod accusator urget. *Maranta Par. 4 §. Sexta. n. 39. Quinto,* utramque causam conventionis scilicet, & reconventionis Iudex simul expedire debet, nisi quid obstat. *Gemin. Consil. 139. Sexto* denique, si actor respondere nolit ad libellum reconventionis, non teneatur reus ad ipsius libellum respondere, & puniri à Iudice pœnâ arbitrariâ poterit. *v. Marantam prolixè dist. 6. Vallens. l. 2. T. 4. Tusch. cit. Lesl. l. 2. c. 29. Dub. 6. Laym. l. 3. Tr. 5. c. 1. n. 2. Clarus §. fin. q. 2. n. 4.*

Dub. 8. An semper forum rei sequi actor debeat.

In causis civilibus generaliter receptum esse, ut actor forum rei sequatur: *DD. apud Barb. in c. Cum sit generale de iudic. magno numero tradunt,* si quis illorum verò in nullo eventu aliter fieri posse cœtulit, non sequemur. Fallit enim citata regula *Primo* in privilegiatis. Studiosi in matriculam relati conveniunt eos, à quibus

quibus laesi sunt apud rectorem suum, ut ex statutis academicarum, praxi, & constitutione Frider. Imper. manifestum est, de quo *V. Pacianum in const. cit. C. Ne filius pro patre. Secundo*, in clericis, quando per laicos turbantur in bonis a se possessis. Tunc enim rei coram Ecclesiastico iudice conveniuntur. *Alex. l. 5. Conf. 103.* Fallit *tertio* in multitudine causarum individuorum eiusdem generis, quæ omnes ab uno, eodemque iudice cognosci possunt, ne continentia causæ dividatur. Sic in Camera Sci. iensi observari testatur *Mynsingerus* in causa comitum Hanovienſium contra incolas diversorum pagorum obtinentium bona in distructu pagi Hangenbrenheim, ubi erant amplius, quam 60. rei & diversarum iurisdictionum, quorum omnium mediatas superior fuit Imperator: & quia omnes eiusdem generis erant, & ad eundem finem agebatur, omnes, & singuli ad supremum iudicii tribunal citati fuerunt, illorumque declinatoriis exceptis omnibus reiectis cognitio facta est. Ita *Mynsinger. Cent. 1. obs. 4. Theol. 49. synag. c. 1. Card. Tuschus V. actor, Concl. 222. Armilla in V. Forus.*

Dub. 9. Vtrum accusator cessare possit, & inchoatam accusationem desistere?

R. Posse *primo*, quando animadvertit se innocentem prolequi: imò in tali eventu tenetur cessare iure divino & naturali. *Quod tibi non vis fieri. &c.*

Secundo. Si ex charitate, & misericordia velit condonare iniuriam iuxta consilium Christi *Matth. 5. v. 44. Diligite inimicos vestros.*

Tertio, Si supremus iudex accusationem aboleverit. *Regin. l. 24. c. 7. n. 133.*

Alias quando de crimine criminaliter instituta accusatio est, & lis contestata, non licet abrumpere, nisi cum iudicis consensu, qui sæpè non poterit consentire, ne reip. noceat, cuius multum interest maleficia puniri. *Decian. l. 7. c. 44.*

Excipe, nisi reus, & actor transegerit, etiam post inchoatum processum quod de pœna sanguinis agitur. Licetum namque rec est, quocumque modo redimere sanguinem suum, & similiter accusatori ad evitandam pœnam talionis. Ineidet tamen in *Turpilianum lib. 48.* cuius pœna est pecuniaria, scilicet quinque librarum auri quando delictum est publicum. Quando autem privatum, pœna extraordinaria locum habet. *V. Vurmser. l. 2. tit. 22. Obs. 1. cui pœnam, merito contradicit Decianus l. 7. c. 44. Bart. in l. quæstrum ad Turpil. Sylvest. V. accusatio n. 6. V. Vesenbec. l. 2. tit. 13. n. 5. V. qua diximus in par. 2. tit. 6. §. 3. n. 3.*

Dub. 10. Quomodo accusatio iniusta reddatur?

R. Iniustam reddi tribus modis. Calumnia, prævaricatione, & tergiversatione. Calumniari est aliquem scienter falso accusare. Prævaricari, abscondere vera, & producere falsa. Tergiversari, redire retrò, & accusationem derelinquere. Pro pleniore intelligentia notentur sequentia puncta.

I. Quicumque alium scienter falso nullis iudiciis existentibus accusat, mortaliter peccat, tenerique ad omnium damnorum compensationem: Olim quoque talionis pœnæ obnoxius erat,

erat, cui hodie succedit arbitraria. Idem dicendum de eo, qui accusat de crimine quod quia solus ipse novit, probare in iudicio non potest. *fin. de calum. Tuschus V. calumnia concl. 9. 10. Roder. IV. tit. 6. c. 8.*

II. Ignorantia inculcata facit, ut falso accusans à gravi peccato excusetur: nihilominus ad restitutionem omnium quæ damnatus amisit, obligatur. Ex pe expensas in lite factas, & quæ inde damna proveniunt. Ratio est, quia falsus accusator per ignorantiam, neque ex rebus condemnati, ut suppono, quietam possidet. *Roder. l. cit. non potest intervenire facti ignorantiam ex S. Thom. à milla dicit n. 5.*

III. Qui in causa criminali pactum inquit delendi, & non prosequendi accusationem institutam, si inde alicui tertio, vel reip. damnum emergat, lethaliter peccat; teneturque restituere quæ transgressus est ordinem iustitiæ.

VI. Non peccat iudex, etiam inferior, si postquam notavit defectum aliquem, inceptam accusationem abrupte. Sicut enim non tenetur admittere suspectam, ita protendere non tenetur defectuosam. *Calet. q. 68. ar. 3. & ibid. Aragon.*

V. Quæ de falso accusatore dicta sunt, extendi debent ad eos, qui mandant accusationem falsam, consulunt, aut cooperantur efficaciter. Cuncti enim non secus, atque ipse accusator damnorum inde provenientium causa sunt. Quemadmodum in Tractatu de restitut. Theologi communiter docent; *Az. III. l. 13. c. 19. dub. 7. Liff. 6. 13. dub. 2. & 4. Maranta p. 6. Filius tract. 3. c. 3. Silv. v.*

Consilium num. 9. Tuschus v. accusatio. Concl. 167. Item v. consilium Concl. 762. & 763. Silvest. v. restitut. S. 3. Armilla eod. n. 4. & sequentib. Tabiena V. accusatio n. 5. Cata-neus eod.

§. 3.

De Denunciatione.

I. Denunciatio est manifestatio delicti facta superiori, vel iudici, ut suo munere fungatur, vel providentia ad aliquod damnum corrigendum, vel impediendam. Ex quibus verbis confessum apparet, quo modo ab accusatione differat, sine nimirum, ac modo procedendi, nec non defectu solemnitate à iure requisita ad veram accusationem. *Roder. II. q. 6. diff. rre inter se dicit. i. quia accusatio non potest, nisi per literas fieri, Denunciatio autem potest. c. licet à beato de accusationibus.*

2. Accusationem inscriptio, denunciationem monitio procedit. 3. Accusatio intendit punitionem ordinariæ, & mitius. 4. Accusatio depositionem, denunciationem correctionem inducit. 5. Accusator potest appellare, denunciator non potest nec tenetur verificare suam denunciationem. 6. Quæ denunciatoris finis est, ut mores corrigantur, potest in testem adhiberi, accusator minime. *Ita Roderic. potissimam differentiam agnoscit Laym. l. 3. r. 6. c. 3. quod accusatori incumbit onus probandi, à qua immunis est, denunciator. Moscon. l. 2. de iudicis par. 1. c. 5. Maranta par. 6. iudicior. tit. de denunciatione n. 2.*

II. Non eod. modo ab omnibus divi-

d: videtur. Alii quadruplicem faciunt, ut *Panorm. in c. novit. de iudic. & multi illum secuti. Prima est, evangelica. Secunda Canonica. Tertia regularis. Quarta iudicialis Evangelica sumitur ex c. 18. Matth. & 17. Luca. Canonica à Canonibus introducta est, ex qua vel generaliter vel specialiter facta proceditur ad privationem dignitatum, officiorum, & beneficiorum. Regularis apud Religiosos locum habet, varia ac multiplex secundum ordinum diversitatem. Iudicialis est, qua iudex procedit vel ad satisfaciendum parti, ut recipiat, quod suum est, vel reip. ut crimina puniantur, non tamen ordinaria, sed arbitraria pœna.*

Alii regularem Canonice addentes triplicem assignant, Evangelicam Canonice, & iudicialem, seu civilem, *Canisius & Vallens. l. 5. tit. 1. §. 3.* Theologi, ut *Sily. notat V. denunciatio n. 1.* duplici contenti sunt, unam vocant pœnitentialem, factam pœlato, ut privatae personæ, aliam iudicialem factam eidem pœlato, ut iudici, seu personæ publicæ. *Laym. l. cit. cum Valens. to. 11. d. 5. Q. 12.* duplicem admittens vocat. Charitativam & iudicialem. Charitativa dicitur, cuius efficiens, & motiva causa est commiseratio erga proximum, ut à malo liberetur, vel pœservedetur. Iudicialem ita definit *Ostiensis. Est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione facta delatio ad pœnitentiam agendam, vel aliam legitimam pœnam imponendam.*

III. Inter charitativam, & iudicialem plures differentie sunt, videlicet.

Prima quo ad finem, qui diversus.

Charitativa intendit emendationem rei, seu denunciati, iudicialis verò satisfactionem, seu compensationem damni & iniuriæ. *Secunda* onus probandi etiam cum periculo famæ & vitæ accusatori incumbit: denunciatiois minime obligatur. *Tertia.* Iudicialis subscriptionem exigit: denunciatiois nomen potius celandum, quam manifestandum est. *Quarta.* Similiter crimen indicatum à denunciante absque necesse, propalandum non est. Accusatio id præcipue spectat, ut cognoscatur publice & puniatur.

Nota. Cum denunciatio apud Pœlatum regularem fit, licet aliis criminibus omnino & auctor ignoretur, nõ obstat, quo minus ea notitia ad bonam gubernationem uti possit, adeoque circa ipsum reum, de quo propterea, cum res exigit, quoad loci, & muneris sui officii mutationem disponere poterit, ea tamen discretionem, & cautela, ut nec ipsi, nec ulli alteri causâ detur suspicandi mutationem ex aliquo facto vel delicto originem habere. Quod si scandalum, vel gravis perturbatio timenda sit, non tantum nulla mutatio faciendâ, sed in super honorandus est reus, ut monet *benesuar. to. 4. de relig. l. 10. c. 10. n. 13.*

IV. De Evangelica breviter, quia alterius loci est, notanda sunt, quæ sequuntur.

Primo unusquisque tenetur proximum suum monere, & corripere de peccato mortali, si potest sine gravi damno, & credit profuturum, nec absque sua monitione illum emendatum iri, & tempus opportunum est. Quando autem servato ordine *Matth. 18. præscri-*

pro, non acquiescit reus, superiori denunciandus est, à quo corrigatur,

Secundo, ut præceptum de correctione proximi & denunciatio graviter obliget, debet adesse certa peccati commissi noticia, spes conversionis, & monendi opportunitas,

Tertio, de veniali peccato nullus necessario monendus aut corripiendus est, nisi grave damnum, aut scandalum timeatur. *Sily. q. 1.*

Quarto, quando peccatum publicum est, vel proximo aut reip. perniciosum ante omnem monitionem denunciare superiori potes.

Quinto, contra charitatem peccat, qui proximum suum iam emendatum sua vel alterius correctione nihilominus ad superiorem defert, nisi forte probabilis timor sit, brevi relapsurum, aut immeriti alicui malo succurrendum esset. *Navar. c. 24. n. 12.*

Sexto, quando correctio fraterna servato charitatis onere nullum effectum habet, & reus obstinatus est, iudicialiter procedere superior potest, ut testibus convocatur, & pro meritis puniatur. *Sily. v. Correctio v. Barb. in c. 20. de testibus in 6. Santh. l. 6. cons. 2. dub. 2.*

V. De Canonica denunciatione legimus c. admonendi 2. q. 7. subditis cavendum, ne plus quam expedit, subiecti sint, ne dum student plus quam necesse est, hominibus subiecti, compellantur vitia castiganda esse potius, quam metu offensionis celanda. Quem in finem ordinatur Denunciatio canonica contra Prælatos Ecclesiarum, & monasteriorum quos clerici & monachi, quando non acquiescunt monitioni, deferre

possunt ad superiorem, quia nimirum interest habere bonos pastores animarum, & prælatos. c. 2. c. 3. cum dilectus 20. de accusat. Et verò duplex est, specialis, in qua privati hominis bonum intenditur & generalis, seu publica, ut quando agitur de impedimentis matrimonii. Permissum est enim cuilibet, impedimentum canonicum, quod inter contrahentes est, imò tenetur, ut Sanchez probet. l. 3. disp. 13. denunciari iudici ecclesiastico, c. Tua nos de cognat. Spirit. Arg. c. aud. iter 8. q. 1. v. Moscon. l. 2. par. 1. c. 5. l. 1. Clarum l. 5. Q. 7. Damhaud. in pract. crim. c. 6. Marantapag. 158. Navar. c. 22. n. 83. Covar. de matrim. par. 2. c. 6 §. 10. Fill. tract. 10. c. 5. n. 185.

VI. Ad prædictam denunciationem aliqui ex officio obligantur, uti sunt ab Episcopis & Prælati ad id deputati; alii non ex officio, sed charitate & zelo promovendi bonum publicum. Omnibus verò non tantum permittitur, iure canonico saltem, sed præcipitur quoque iure naturali, quando personæ alicui, aut reip. grave damnum imminet, quod per aliud medium averti & impediri non potest. Unusquisque enim proximo suo extremè laboranti succurrere debet, quemadmodum sibi vellet in eadem necessitate constituta. *Nav. c. inter verba Corol. 63. Archid. Sily. Angel. Innoc. in c. Novit. de iudic. n. 4. Sotus. l. de secreto deteg. membr. 2. Q. 4. concl. 2. Filius. tract. 28. c. 8. n. 15. & 152.*

Non permittuntur denunciare iure civili præcipue 1. infames 2. inimici 3. conspirantes ad denunciandum, 4. nominatim excommunicati 5. publici concubinarij. l. cum oporteat. c. cum dilectus de accusat. & Barb. ibid. sed Antonius par. 2.

Par. 3. tit. 9. c. 9. quemlibet admitti credit dummodo zelo denunciaret. *c. cum l. & A. de sent. & re iudicata.*

VII. Quod regularem denunciationem atinet ultra am religiosis hominibus operæ pretium non videtur, pluribus exponere, quia illis proptia est. Sicut tamen id minimè satisfacit, pro libidine sua, & beneplacito confutere potest accuratissimum scriptorem *Emman. Rodericum. To IV. QQ. regular. T 8 c. 1 & sequ. Caramuelem in Theologia regulari l. 12. Susrium to. 18. de relig. l. 10. c. 8. & sequ. Card. Lugo Disp. 37. sect. 14. Spatharium in aurea methodo. Tract. 5. Chistlerium de Iudice Regularium cap. 16. Armillam v. Denunciatio.*

VIII. Superest igitur Denunciatio Iudicialis, cuius duo genera ponuntur, ita ut alia sit publica, alia privata. Publica punitionem criminis publicam, privata denunciantis propriam utilitatem respicit, ut pro damno vel iniuria illata satisfiat. Filius, & servis potillimè servit. Sine remedium ordinarium vel extraordinarium, frustra quærunt aliqui, cum videamus hoc saltem tempore, tam illius, quam propriæ accusationis usum frequentem esse. Rem ipsam verò considerando locum habet distinctio. Secundum ius civile commune denunciatio remedium extraordinarium est, quæ per eam non proceditur nisi in certis casibus jure permissis: secundum consuetudinem verò, & ius Canonicum dici potest ordinarium, sicut accusatio. Nam sæcularis fiscus habet advocatos, & syndicos suos ad denunciandum crimina, & ad illorum

denunciations procedunt Iudices: secundum Ius Canonicum vero Prælati non minus per denunciationem, quam accusationem procedere potest. *c. Qualiter. & quando. de accusat. Marana de ord. iudicior. Par. 6 hoc Tit. Az. 111. l. 1. c. 21 Dub. 2. Iul. Clarus. q. 7. Silv. v. Denunciatio Laym. l. Tr. 6. c. 3. Vallens. l. 5. Tit. 1. §. 5.*

IX. Hinc sequitur Iudicem sæcularem duobus modis ad iudicandum impelli. Primò quidem per publicam denunciationem officialium, qui ad id muneris deputati sunt qui tamen non existiment necessarium esse ipsorum delinquentium nomina Magistratui indicare (excepto hæresis peccato) sed sufficere, si moneant, vigilandum esse, & attendendum, ne quid Resp. damni patiatur, quia non desint v.g. viacom infessores, incendiarii proditores & similes boni communis otiores. *Filium. Tr. 28 c. 8. n. 143.*

Secundò per denunciationem à quolibet alio propositam, qui vel boni publici vel privati & proprii desiderio agitur: specialiter autem legibus cautum est, ut eorum præcipue denunciations Iudex suscipiat, quibus accusare prohibetur, cuiusmodi sunt servi, domestici, rustici oppressi, & similes. *l. 1. Tit. de off. præf. urbis Abb. inc. Norit. de iud.*

Hodie contra leges civiles obtinisse *Clarus meminit l. cit.* consuetudinem, ut quilibet Iudicem adeat ac denunciaret iniuriam sibi alteri factam, idque expedire, ut eatenus crimina manifestentur, & puniantur.

X. Ecclesiasticus Iudex per denunciationem

ciationem iudicalem procedere potest in hisce casibus.

Primo, quando clericus clericum denunciat, aut conqueritur adversus Prælatum de iniusta oppressione.

Secundo, quando laicus propter crimen ex se Ecclesiasticum denunciatur cuiusmodi est hæresis, & simonia.

Tertio, quando propter defectum Iudicis laici crimen in foro civili non auditur, vel quia secularis Iudex non fungitur officio suo, vel quia officium vacat, vel quia pro tyranno habetur: denique quilibet de defectu sit, ad Ecclesiasticum Iudicem via per denunciationem, vel querelam patet.

Quarto, ratione pacis ruptæ, aut iuramentum non servari etiam à laicis.

Quinto, cum miserabiles personæ auxilium implorant.

Sexto. Cum de damno illato constat, & auctor laet. Vius enim Ecclesiæ fert, ut tunc in oculum auctorem, donec satisfaciatur, excommunicatio feratur: quin etiam in scientes, nisi revelent, *c. si sacerdos de officio Ordini.*

Denique in omnibus causis spiritualibus, & quæ spiritualibus annexæ sunt, ut quando agitur de matrimonio impediendo, vel dissolvendo *c. ad dissolvendum de despons. impub. c. tua nos. de cognat. spirit. Az. III. l. 13 c. 21 Dub. 4. Filliu. Tract. 40 c. 7. n. 222 Toletus l. 5 c. 57.*

VI. Iure civili cautum est, ne syndici stationarii, & similes, de quibuslibet, sed notoriis criminibus tantum denuncient. *l. Ea qua. C. de accus. stationarii* vocantur apparitores dispersi per vicos, & provincias certis locis, ut magistratibus denuncient flagitia, quæ perpe-

trantur. *l. i. de off. Pref. vrbis. l. 31. C. de episc. & cler.* Nam in certis & parum exploratis Iudicem occupari non expedit. Consuetudo tamen obviavisse videtur, ut quælibet delicta etiam minus certa deferantur, modo apud Iudicem probari queant. Eandem licentiam privatus quilibet habet ex consuetudine, ut denunciare possit delictum, sive publicum & notorium, sive privatum, & paucis notum, dummodo verè commissum sit, & sine falsi suspitione narretur. *Speculator §. Quid sit Denunciatio n. 9. Clarus l. 5. §. fin. q. 7. num. 7. Maranta pag. 135. n. 26. Decianus l. 5. c. 30. Damhead c. 6. Monnet autem Laym. l. 3. rr. 3. par. 2. c. 4. n. 14.* Hodie liberalius admitti denunciations privatorum, quia abundavit iniquitas, in notabile damnum communitatis. Quamvis non sine discretionem Iudici procedendum, præsertim, quando contra graves personas, & nullâ infamiam laborantes denunciatio fit.

XII. Qui falso denunciavit aliquem, re cognita in expensas condemnatur teste *Jul. Claro l. cit. n. 12.* ubi communem esse sententiam affirmat. At *Lancelott. l. 4. T. 1.* deficientem in probatione suspendi dicit à officio, & beneficio donec innocentiam suam probaverit, quod fiet per arbitrium Iudicis aliquo modo excogitato. Vnius testis fides sufficit. Neque hoc durum videatur, quæ tam denunciator iudiciales quàm calumniator, non instructus argumentis & probationibus præsumitur calumniam machinatus.

Excipe syndicos, stationarios, & similes officiales, quorum munus est delinquentes prodere. Cum enim ex officio

denuntient, cessat calumniæ præsumptio. Si tamen aliunde constaret, limites officii sui, & recti transgressos esse, odio vel invidia alicui falsum crimen affluxisset, non tantum in expensas, sed alia quoque arbitraria pœna puniendi essent. *Silv. v. Detractio. n. 5. Iul. Clarus. l. cit. Speculat. Rubr. de denunc. Dambaud c. 6 n. 8. Valens. l. 5 T. 1. Batarid. ad q. 62. Clarin 13.*

Quod si iudex omiserit victum in expensas damnare, per totum diem quo sententia lata est, poterit victor petere & instare, ut iudex suppleat condemnationem expensarum, & suppleere tenetur, quia quoad hunc effectum toto illo die officium ipsius durare censetur. *l. Paulus 1 Tit. de rei iud. Ripa in l. dies §. hoc autem. Tit. de damno infecto.*

XIII. Præter hæc alii modi suppetunt iniuriam sibi illatam prosequendi, puta manifestando iudici per supplicationem, aut querelam. Supplicatio lapis adiutorii est miserabilium personarum & humili obsecratione fit, implorando benignitatem iudicis. Querela simplici relatione contenta est, nihil aliud intendens, quam ut iudex, vel superior eo modo, qui sibi optimus videtur, subveniat. Et hunc modum procedendi hodie in Italiâ accusationi solenni per desuetudinem extinctæ successisse testatur *Clarus. q. 10.* Libellus enim non datur, sed simpliciter fit quædam scriptura, & offertur loco libelli. Debet autem continere nomen accusatoris, accusati, iudicis, & criminis commissi: item quo loco, anno & mense commissum fuerit, nec non diem quoque dati ipsius libelli. Reliquos defectus circa solennitates, & requisita iuris communis iudex sup-

plet. Quanquam si præter eiusmodi querelam se ipso oblatam nec denunciatio alia, nec infamia vel aliud, quæ via ad inquirendum aperiretur adesse, non deberet iudex procedere. Procedere nihilominus videmus consuetudinis clypeo se munientes, de qua an legitime præscripta sit tot vicis doctrina & integritate vitæ conspicuis improbantibus, & contradicentibus, merito dubitari potest. *Felin. in c. Querelam de iur. Maranta Par. 6 Tit. secundus actum. n. 102 & sequens.*

§. 4.

De Inquisitione.

I. Inquisitio triplex est. Prima omnino generalis, qua de nullo specialiter, sed in confuso, & generaliter inquiritur, leges, an labes statuta, an delicta vigeant. Visitata cum primis est visitatoribus provinciarum, & canobiorum. Secunda omnino specialis de certa persona, & noxa. An Titius furtum, an Caius simoniam commiserit? Tertia mixta est, cum vel sola culpa, vel sola personam nota est. *Panorm. in c. qualiter, & quando. de accus. Silv. v. Inquisitio. Roder. To. 17. Tit. 8 c. 5 Diaz. in Pract. Crim. c. 1. Generalem inquisitionem Mosconius h. 2 par. 1. c. 5. vocat præparatoriam, specialem vero solennem. Folier. par. 2 v. Denunc. facta Clarus §. fin. q. 3. & 6. Zozola Par. 2 v. Inquisitio. Layman. l. 3. Tr. 6. c. 2. num. 31.*

II. Generalis inquisitio non tantum licita sed etiam necessaria, & præcepta est. *c. Romana 1 §. sane de censib. in 6. Pro-*

posita

posito verbo DEI quærat, (Archiepiscopus visitans) de vitâ conversatione ministrantium in Ecclesiis. Item *c. Perniciosa 1. de officio Iud. Ord.* Habeant episcopi singularum urbium in suis diocesis liberam potestatem adulteria, & scelera inquirere, ulcisci & judicare. Alias enim impune leges cum divinæ, tum humanæ violarentur, mali superarent, boni opprimerentur. Item docent, & urgent optimorum præsulum exempla, qui in visitandis ecclesiis suis diligentes & assidui fuerunt, juxta sacrorum Canonum, præsertim Conc. Trid. præceptionem *sess. 6. c. 4. & alibi.*

In hac inquisitione nemo tenetur alterius crimen occultum revolare, *c. Qualiter & quando 2. de accus.* ne famam illius cum iniuria minuatur. Excipe crimina reip. perniciose, cuiusmodi est proditio, conspiratio, insidia, & similia. Ita DD. communiter cum Theol. S. Tho. q. 69 art. 2. Caietan. *ibid. Soro de scripto memb. 2. q. 6 Navar. c. inter verba conclus. 6. Less. c. 29. Dub. 13. n. 109.*

III. Pro inquisitione generali nulla opus est præviâ infamiatione, aut clamorosa insinuatione. *Abb. in c. Perniciosa. Damhard. c. 8. n. 14. Maranta pag. 132. Barb. cum aliis multis in cap. cit. Qual. & quando.* ubi simul plures limitationes accumbat, quarum *Prima*, tunc valere cum pars ad verba non opponit se. *Secunda*, si mandato principis inquiretur asserentis crimem commissum esse *Tertia*, si inquiretur contra officialem, eiusque familiam, ac ministros in syndicato finito officio.

Addit denique hodie communi usu omnium terrarum receptum esse, ut

Magistratus ad crimina punienda procedant etiam occulta, quæ probari possunt, nulla præcedente infamia. Quod maximè necessarium videtur in illis delictis, à quibus reip. perturbatio vel interitus timeatur. Neque enim minus obligamur spiritualibus damnis, ac periculis avertendis incumbere, quam corporalibus. Atqui ut corporis incolumitatem tueamur, nullam omittimus vigilantiam, & curam malorum, quæ vel actu sunt, vel certè adesse nobis ignorantibus possunt. *Silv. v. Inquis. n. 3. Gomez. III. c. 1. Armilla n. 1. Zer. p. 2. eod. Less. c. 29. Dub. 13.*

IV. Contra certam personam inquire specialiter non potest, nisi aut præcedat infamatio, aut clamorosa insinuatio, quæ sit loco accusationis. *c. Qualiter & quando. 24. de accus.* Inquisitionem debet clamorosa insinuatio prævenire. *c. Inquisitionis 21. §. Tertia. eod. ad quem locum Barb. annotat.*

Primo, deficiente infamia non esse recipiendas depositiones, licet plures juramento asserant aliquem deliquisse eis videntibus; nec puniendum aliqua persona, nec inquirendam ad petitionem illorum, qui in occulto porrigunt libellum accusationis. *Secundo*, iudicis arbitrio relinqui, ut discernat, quænam infamatio sufficiens sit, & quis rumor frequens consideratis circumstantiis loci, temporis, & personarum, *Tertio* non requiri ad infamiam, ut testes oculari sint: sufficere etiam, quod à bonis viris fide dignis audierint, vel indicia, & coniecturas sufficientes habuerint.

Quarto, ut infamatus quis cenleatur, non sufficere, quod duo, vel tres testes depo-

h. 3.

necessa-

necessarium esse, ut rumor ad maiorem congregationis partem devenerit, orta que infamia sit non à malevolis, sed viris probis, eamque sæpe superior audierit, & non semel tantum. Quinto quamvis iudex noverit crimen rei sciatque esse duos, vel tres testes conscios criminis, per quos probari valeat, non posse tamen procedere ex officio via inquisitionis, antequam acculetur. Sexto denique testem rogatum super infamia testificari debere, quod infamatio sit inter maiorem partem hominum, vel viciniam illius loci, in quo erat fama, & à maiori parte audierit. *Mascard. de probat. consil. 897.* addit insuper *Barb. in c. cit. Qualiter non valere statutum mandans inquisitionem de non infamato, neque si iudex plenum haberet arbitrium in procedendo, & puniendo delinquentes. Limitat tandem, si crimen occultum v. rgeret in perniciem spirituales, vel temporales alicuius communitaris, ut si quis civitatem vellet tradere hostibus, vel hæreticis aliquis seducere alios clam niteretur. Tunc enim absque omni infamia procedere licet, *V. Sanch. l. 6. consil. c. 3. dub. 17.**

V. A prædicta regula non inquirendi nisi præcedente infamia excipitur. Primo crimen hæresis, & Apostasiæ à fide, *c. Excommunicamus § aducimus, de hæret. l. Apostatarum 4. C. de Apostolis.* Ratio est, quia hæc crimina maxime perniciofa sunt reip. & Ecclesiæ *Mol. disp. 24 Laym. l. 3. tit. 3. c. 3.* Secundo ob eandem causam crimen læsæ maiest. *Extrav. Frid. I. ad reprimend. n. s. v. Navarr. in Rubr. de iudicis n. 94.*

Tertio. Quando crimen in ipso iu-

dicio commissum est, puta si testis falsum deponat, si accusator calumniatur prævaricetur, aut tergiversetur. *Nav. l. cit. n. 88.*

Quarto. Quando auctor criminis in generali inquisitione deprehensus est. Ita communis opinio legistarum fert contra Sorum. *l. 2. §. si publico tit. de adult.*

Quinto. Quando reus occultum crimen coram paucis, iudice videlicet, & Notario confessus est. *c. 1. de accus. in 6.* Nam talis confessio facit notorium coram ipso iudice. Idem dicendum, si coincidenter tantum confessus esset.

Sexto. Quando suspicio communis supplet infamiæ vicem: tunc enim non censetur omnis accusatio deesse.

Septimo. Cum Dominus ocellus reperitur, nullo auctore cædis comperto. Inquiritur enim tunc in famulos *l. 1. tit. ad sc. Silianum.* Simili et contra nauas submersæ navis, propter præsumptionem. *Abb. Aretinus Nav. l. cit.*

Addit *Bonaç.* Quando proceditur ad conferendum beneficium, dispensandum, in voto, aut celebrandum matrimonium non requiri præviam infamiam, vel accusationem *v. l. ff. c. 29. dub. 15. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 19. Card. Lugo disp. 3. sect. 6. Simanc. Institut. tit. 44. n. 9.*

VI. Consuetudo quoque facere potest, ut absque infamia iudex ad inquirendum procedat. Pote, quod Syndicus denunciatur, vel privatus quisquam iniuria læsus, aut scandalizatus, onus probandi tamen refugere, iudicem dico ad ulteriorem cognitionem procedere posse. Primo, quia modus procedendi supra expostus est, non divini, & naturalis

ralis, sed humani & positivi. Vnde si cō-
suetudo prævaleat, signum est temp. &
cives iuri suo renunciaffe. Secundo idem
praxis docet plurimorum iudicium, in
quibus prudentia, & conscientia. Et *Iul.
Clarus testatur q. 3. & 5.* etiam iure civili
permissum hodie in quocunque casu
procedere ad instantiam, seu querelam
partis læsæ, vel officialis publici. Imò in
regno Galliarum, & aliis quibusdam locis
nulli accusare licet, nisi de eo quod sua
tantum inter est. Subdit *Clarus* per con-
suetudinem hoc tempore receptam nec
ab inquisitione accusationem, nec ab
accusatione inquisitionem excludi, sed
utramque simul coniungi posse. *V. Card.
Lugo l. cit. n. 64.*

VII. Iudex secularis, & fiscus tan-
tum inquirere possunt de criminibus
intra 20. annos commissis computan-
do ab ipso die commissionis: supra
annos 20. autem minime. *l. querela c. ad
leg. Cornel. de falsis.* quam legem veteres
I.C. pro singulari habent, & *Dambaud c.
8* sibi memoria præsentis semper reti-
nendam censet pro liberatione amico-
rum, si illorum aliquem ad iudicium
trahit coningat pro delictis olim per-
petratis. Fieri autem præscriptionem
contra accusationem 20. annis com-
muniter dixerunt *in par. 2. tit. 13. §. 4.* cum
Doctoribus idem magno consensu ag-
noscentibus. *Panorm. c. accipimus 4. de
purg. Can. Mol. d. 6. l. 6. dub. 11. n. 6.
Silvest. v. Præscriptio §. 11. n. 1.*

Monet etiam citatus *Dambauderius c.
8 n. 7.* de levibus & dissimulatione dig-
nis noxis nullam inquisitionem faci-
endam, aut certe cognoscendum de
plano. *l. Ieria tit. de accus. c. inquisitionis*

*eod. Glo. in c. si proponentes 41. de rescr. Barb.
int. l. 1. decretal. n. 51.*

VIII. Causa de adulterio infama-
tusest, reus tamen occultè aliorum
quoque puta facti, sacrilegi, & simili-
um, licet ne de his quoque inquiret?

Ex dictis n. 4. liquet licitum non
esse. Nam si de adulterio si occultum
foret, non permittitur inquisitio specia-
lis, consequitur de aliis quoque quam-
diu ignota sunt, inquiri non posse. Fa-
vet *c. inquisitionis de accus.* ubi dicitur in-
quisitionem de illis tantum faciendam,
de quibus clamor præcessit. Similiter
*c. cum oporteat eod. ad eorum tantum cri-
minum inquisitionem procedendum
mandat, super quibus rei fama læsa
sit.*

Excipe 1. nisi in crimine delato tan-
quam signo contrahatur infamatio al-
terius, ut si n. eodem conclavi deprehe-
datur adulter, & mariti occisi cadaver.

2. Quando unum peccatum alterius
effectus, vel circumstantia est, nec per-
fectè cognosci separatim potest. Exem-
pli causa, convictus de furto in Ecclesia
interrogari potest, an fides effugerit:
convictus de iniuria fami licitate cum
aliqua muliere, interrogari etiam potest
de concubitu: religiosus concubinarius
(interrogari potest de furtis, quia eius
generis prævaricationes, cum aliis de non
habent mercedem prostibuli, res mo-
nasterii furati solent, ut non desint ne-
cessaria ad alendam, & sustentandam
in fide concubinam.

*Soto l. 5. q. 6. art. 2. Navarr. c. inter verba co-
roll 51. Pet. Navar. l. 2. de rescr. c. 4. n. 179. &
seq. Diaz. c. 117.*

IX. Idem dicendum est de sociis, &
com

complicibus occultis, secundum communio-
rem opinionem apud *San. h. l. 6. consil. 6. 3. dub. 2.* Ita enim colligitur ex *c. cum monasteriorum de confessis. ubi legimus, secundum iuris utriusque statuta de se confessi super aliis interrogari non debent. Adde c. veniens de testibus & c. nemini 15. q. 3. Item C. de accusationibus l. fin. ubi dicitur veteris iuris auctoritas de se confessis ne interrogari quidem de aliorum conscientia sine. Nemo igitur de proprio crimine conscientiam semper conscientia scrutetur aliena Ratio manifesta est, quia nemini licet occulta aliorum crimina detegere & pro palare, unde boni nominis sui & famam aeternam faciant. Verum & *Glossa & Barb. in c. cum ad monast. de conf. in multis limitari notant.**

Primo enim excipitur crimen læsæ maiestatis, in quo perpetrando ut plurimum complices sunt. *c. a. de confess. ubi Abb. & Nemini 15. q. 3. l. quisquis ad leg. tul. maiestatis.*

Secundo Simonia, quam Canonæ æquant crimini læsæ maiestatis, & vocatur hæresis saltem largo quodam modo *c. Quoties 5. de Simonia.*

Tertio latrocinia, quæ utique à pluribus simul committuntur, adeoque etiam in tortuta de locis interrogantur. *l. provinciarum C. de feriis l. Divus tit. de custodia reor. Mascard. de probat. l. 3. concl. 1311 Clarus § finali q. 21.*

Quarto crimen factæ monete, in quo solent cooperari *l. 1. C. de fals. monet. l. si ovum nummos eod. Boer. decis. 19. Decarus l. 7 c. 24.*

Quinto Si statutum aliquod vel consuetudo permittat. Quod non omnes agnoscunt, existimantes eiusmodi le-

gem, & consuetudo repugnare iure naturali. *Maranta p. 163. addit Farinac. q. 43. n. 78. crimen adulterii, cum enim non fiat, nisi in commodum & voluptatem delinquentes, & necessario habeat complicem, de hoc interrogari potest. Bald. in l. repeti §. 1. tit. de quest. Castro Consil. 348. Contrarium tamen Osius tenet in sum. de divortio col. 5. & alii apud Barin. n. 28. sed nihil vetat priori sententiae insistere.*

Idem de Sodomia dicendum, tum quia immane crimen est, tum quia ob propriam voluptatem, & cum socio perpetratur. *Gomez to. 11. c. 12.*

Denique regulariter excipienda sunt crimina, quæ natura sua non solent, nisi cum sociis fieri, ut nemini iniuria timenda sit, si de complice interrogetur. *Sali. c. in l. fin. n. 7. tit. de accus. Decianus consil. 18 Brunus de iudic. & Barb. p. 1. q. 3.*

Illæ insuper, quæ reip. & communitati maxime damnosa & pestifera sunt, ad illius ruinam, & extremam perniciem excogitata, quæ non tantum rogatus quilibet, sed etiam non rogatus in utroque foro manifestare tenetur: ad quod à confessariis quoque obligandi & cogendi sunt. *penitentia dist. 3. c. peccati venia de reg. in. in 6. c. legatur 24. q. 2. l. congruit. tit. de off. pres. Peguer. decis. n. 24. Navar. in Rubr. de iudic. n. 91. & c. Inter verba 11. q. 3. Farinac. l. 1. tit. 5. q. 43. Sayrus l. 12. c. 11 Maranta par. 6. tit. de inquisitione n. 128. & seq.*

X. Quando crimen publicum, ac notorium est, auctor vero occultis & minime infamatus, iudici non licere specialem inquisitionem instituisse censeat. *Paludan. in 4. dist. 19. q. 4. Sorus. l. 5. q. 6. tit.*

¶ *Art. 2. concl. 5. Caietan. in 2. 2da. q. 69. art. 2. quia in c. cum oporteat. de accus. ad inquirendum requiritur infamia non solum delicti, sed etiam personæ. Item in c. inquisitionis eod. dicitur neminem puniendum via inquisitionis, nisi fuerit infamatus. Quod iterum inculcat in c. Quando & qualiter eod. Laym. l. 3. tract. 6. c. 2. n. 3. occulta enim non pertinet ad iudicium humanum, sed divinum. Adde rationem. Si iudex potestatem habet inquirendi specialiter, illi, quos interrogat, in conscientia obligati sunt ad respondendum, adeo, ut occultus peccator scriptum procedere debeat, quod nemo dixerit. Nihilominus dicendum cenſeo, quamvis inquisitio nem personalem iudici non licet instituire in casu superius posito minime prohiberi tamen ne inquireat de circumstantiis & adiunctis, sine quibus committi crimen non potest, & per eiusmodi cognitionem iudicia colligere ad ulteriorem processum.*

Licebit igitur factis ex. g. homicidio in angiportu quodam, interrogare vicinos, an viderint illac ire homines armatos, qua hora occisus sit, quibus armis, an cum multo clamore, an intellexit voces quædam. Ex his si quid certæ personæ conveniat, & applicari possit, alia conquirenda iudicia ex quibus paulatim nascatur infamatio. Hunc modum iuri, & praxi consentaneum esse probatur. 1. quia iudex ratione officii sui allaborare debet, ut eiusmodi clandestinæ cædes non maneat in ultæ, propter ingentia damna & pericula, quæ inde proveniunt. c. Cum sit d. fin. de appellat.

2. In veteri lege mandatum fuit, ut si in agro vel via inveniretur cadaver hominis occisi, iudices observarent, cui oppido, vel civitati locus, ubi cadaver inventum est, vicinior esset, & maiores natu illius populi, ac civitatis inquirerent, & punirent eum, si apud eos inveniretur. *Deuteron. c. 21.* Vnde colligimus rationi, & æquitati consonam esse talem inquisitionem.

3. Accedit consuetudo, communis ubique saltem multorum iudicum, qui prædictum modum observant: vi cuius consuetudinis etiam citatis supra Canonibus derogatum esse *Sayrus* concedit. *l. 12. c. 10. n. 25.* quod non video necessarium esse, sed potius hoc, & non alio in sensu dicemus ea capitula intelligenda esse: vel certè loqui de inquisitione quæ circa certam ac determinatam personam nullis iudiciis præcedentibus instituitur. *Innoc. inc. Bona memoria in v. testis n. 4. Navarr. inc. inter verba l. 1. q. 3. Bann. q. 70. art. 1. dub. 1. Valent. III. disp. 5. q. 14. pun. 1. Less. c. 29. d. 40. Roderic. Tom. IV. tit. 9. c. 8. Laym. l. cit.*

XI. In hoc modo inquirendi occultum auctorem, quamvis præles, seu iudex, ut muneris suo satisfaciat, sub iuramento interroget, quis fecerit, nemo tenetur prodere auctorem, qui nulla infamia laborat, nec in futurum aliquid mali timeret. Rationem num. 10. indicavi. Non licet enim bono nomine spoliare peccatorem, quamdiu latet delictum, nec eousque se extendit iudicis potestas, sed in eos tantum inquirere potest, qui infamia laborant iuxta Canones n. iv. allegatos. Multo minus

minus occultus peccator seipsum prodere debet.

Obiiciunt aliqui *S. Gregorii* exemplum, qui *epist. 30. l. 5* sacra communione interdixit cuidam, qui famulum libellum sparserat, nisi se prodere: & eundem, si corpus & sanguinem domini, quamvis prohibitus, perciperit, ut petiferum a sanctæ Ecclesiæ corpore separat ac dividit, *c. quidam maligni 5. q. 1.* sed meminisse oportet, fieri posse, ut qui absolute loquendo se ipsum manifestate non tenetur, ad id obligetur ex facto aliquo, vel culpa præcedente. Prædictus infamator famam alterius lætam eidem restituere tenebatur, adeoque seipsum detegeret: in quo si se difficilem exhibebat, excommunicationis metu compelli potuit. Hoc enim medium ad reparationem illati damni necessarium censetur.

Sed fac, absque ulla restrictione magistratui iurasse aliquem, quod revelare velit, quicquid de auctore parati sceleris cognovit, annon tenebitur?

R. Iuramentum hoc non urget ad revelandum, nisi quod absque illo salvo iure naturali potest: nimirum, non prodere occultum auctorem, quamdiu non laborat infamia, & prodere eundem, quando ius ad famam suam amisit. Hoc siquidem omni iuramento proprium est, ut obligatio illius non referatur ad rem naturalem vel illicitam, sed cum tantum, quæ absque peccato fieri potest, quemadmodum in materia de iuramento passim Theologi docent, *v. Less. c. 17. dub. 7. & c. 42. d. 4.*

Dixi si in futurum nihil mali timeretur. Nam si hoc, aut reipubl. imminet, aut

privato homini valde damnosum existimeretur, quilibet monitione & manifestatione sua prævenire pro viribus debet: modo eiusmodi rerum status sit, ut remedium a præside, & magistratu adhiberi queat. *Sotus l. 5. de iust. q. 7. art. 1. Navarr. c. 18. n. 31. Sanchez l. 6. consil. c. 3. dub. 20. Less. c. 11. dub. 9. n. 57. Filliut. tract. 40. c. 7. n. 213. Azor. 111. l. 13. c. 20. Sayrus l. 12. c. 10. n. 27. Lugo disp. 38. sect. 2. Rigmald. l. 24. sect. 6. n. 55. Diana par. 5. tract. 13. Resol. 41. & 42.*

XII. Ex dictis patet, quibus modis ad inquirendum iudici via aperitur, præsertim sæculari?

Nam primo quando crimen notatum est, auctor occultus, ut n. 10. diximus inquirere generatim potest, an aliqui notitiam habeant, an indicia repariantur, & similia.

Secundo si notorius sit auctor inquisitionis specialis illi permittitur. Pari modo, si de illo fama sit, non à malevolis vel temerariis hominibus, sed vitis honestate motum, & vitæ integritate commendatis orta, idque duo idonei testes confirmant. Quoposito, si præsens est infamatus, eum iudex rogabit de veritate criminis. Si confessus fuerit, pariet, sin minus ad ulteriorem cognitionem procedet, absentem verò citabit indicando, se de formanda adversus illum inquisitione cogitare.

Tertio Sufficiunt quoque ad inquirendum iudicia judicialiter probata. Hæc enim loco ficti accusatoris sunt, & infamiæ æquiparantur, teste *Navarr. in Rubr. de indic. n. 96.* ubi idem affirmat de suspitione non iudicis, sed populi & universitatis.

Quarto

Quarto. Cum semiplena probatio est, puta si notorio crimini accedat unus testis omni exceptione maior, contra quam Sotus & Navarrus velit.

Quinto si læsus quærelam offerat, & testes vel indicia, quibus cognitio fulciatur, & informetur iudex, *Iul. Clarus* q. 10.

Sexto quando Syndicus, stationarius, vel quisvis officialis denunciat iudicialiter, indicia & testes indicat. Nihil autem permittitur illis denunciare, nisi bona fide putent per indicia, vel testes probati posse.

Septimo, quando pars crimen obiicit testi, ut ad verus illum excipiat, & illud probat, quamvis non omnino plene, quia probatio talis suspectum illum facit, & loco infamiae est. *Iulius Clarus* q. 19.

Octavo, Cum quis intentat actionem civilem, ut sibi damnum faciat ex delicto, v.g. homicidio. Poterit enim contra delictum illud iudex procedere utpote iam notorium. *Jacob de belviso in practican.* 28. *Rubr. de caus. crim.*

Nono si delictum sit commissum in ipso iudicio, quia talis confessio inducit notorium iuris. *c. 1. de accusat. an. 6.*

Decimo denique quando pars, vel testis coram iudice incidenter fatetur delictum aliquod. Licet enim ex ea confessione damnari nequeat, aperit tamen viam iudici ad inquirendum de tali crimine, absque alia accusatione, vel quærela. *Iul. Clarus lo. cit. l. ff. 6.*

29. *dub. 16. Fill. tra. 40.*

66.

§. 5.

Satis fit dubius de Inquisitione.

Dub. 1. Quænam indicia sufficiant ad inquisitionem specialem?

Clarus in §. fin. q. 20. n. 2. de iudiciis certam regulam non posse dari pronunciat, sed totum relinquit arbitrio boni viri, scilicet iudicis, qui secundum qualitatem personæ, delicti, & suspicionum discernat, an sit iudicium sufficiens, an non. Nilominus tres gradus subiungit, ita ut indicatorum alia sint levia, alia gravia, alia gravissima. Quæ verò talia sint, non audeat definire. *Paris de puteo à Silv. allegatus V. indicia n. 1.* Indicia levia vocat, quibus contingit frequenter abesse veritatem. Gravia quibus contingit frequenter adesse veritatem. Gravissima, quibus non dubitatur ad veritatem. *Barthol. in lib. ea quidem C. de accusat.* duo membra faciens iudicium plenum vocat, in quo tanquam vero animus quiescit, nec plus investigare curat: semiplenum vero præsumptionem, quæ fortiter moveat animum ad aliquid credendum, vel dicendum. His positis, quia certius nihil invenio, ad dubium propositum.

R. Ad inquisitionem specialem illa tantum indicia sufficere, quæ & publica & minimè levia sint, consideratis omnibus circumstantiis, in illis criminibus, quæ tendunt in damnum animarum, aut reip. ubi haud dubiè non quilibet, sed probatissimus iudex necessarius est, qui ut Mosconius loquitur

tur, duplici sale conspersus sit, scientia, & conscientia; dilectionis & devotionis. *Azor* III. l. 13. c. 26. *Sanchez* l. 6. *consil.* c. 3. *Dambaud* in *practica crim.* c. 10. *Pillut.* 1748. 40. c. 6. q. 13. l. 1. c. 29. *dub.* 17.

Dub. 2. An liceat in religiosos inquirere absque pravia infamia?

Vulgi error est, religiosos, quia mundo, & carnis bonis renunciarunt, omnem quoque nominis, & famam curam abicere, ac proinde multo facilius ad iudicia trahi, infamari, vexarique posse. Aliter sapientes & Theologi dicunt qui cum *S. Tho.* 2. 2. da. q. 186. art. 2. honorem, & famam non pertinere ad bona temporalia, quibus solis renunciat religio: aprofessio. Quamobrem *Arnulphus* in *inquisitio* n. 11. praeclare inquit. Religiosi licet non teneantur sequi apices iuris in iudiciis, & electionibus, tenentur tamen servare ea, quae sunt de essentia iuris, ut, quod non procedant sine accusatore infamia, & huiusmodi. Praetera *Rodericus* IV. tit. 8. c. 12. graviter arguit visitatores, qui de crimine occulto per tres, aut plures testes patefacto non tamen praecedente infamia condemnant, & puniunt sibi subditos religiosos. Sic enim fieri posse, ut alii subditi committant peccata publica, & scandalosa, sic permittente Deo, ut quia contra legem divinam, & sacros Canones, quae occulta servare oportuit publica faciunt, religio coram hominibus amittat splendorem suum, quem ipsi illi rursus procurare intendunt. In eundem finem respiciens *Fagundes* in *prac.* 8. c. 48. docet, mortaliter peccare Praelatos, cum absque accusatore puniunt suos, nec ullum ex Deum timentibus

Prælati id facere. *Sayrus* l. 11. c. 12. *Sancti* l. 6. *consil.* c. 3. d. 25. *Carb.* in c. *Qualiter de accus.*

Quem ergo modum procedendi servabunt? R. Iuris regularium peritimonent l. apices iuris, & solemnitates exquisitas negligi posse, secundum indulta supremorum Pontificum, quae verò ad substantiam, seu essentiam iudicii spectant, oblevanda esse. 2. non facile admittendus est iudicialis processus, sed quantum fieri potest summarie & de plano cognoscendae & dicendae lites sunt. Si tamen res exigit, adhiberi potest, servatis, quae in iudicio saeculari solent, nisi quod non semper accusatore formalis opus sit. 3. in dubio, cum nihil certi ex denunciatione, & inquisitione sua Praelatus habet, non potest poenam infligere, & urgere, sed potius bonam opinionem habeat de suspectis, quorum nomina detulerunt, non multa fide digni zelatores. Hinc *S. Tho.* q. 60. art. 4. duo iudicia distinguens, aliud secundum suppositionem, aliud secundum determinationem. Iudicium suppositionis, ait locum habere in visitationibus, ubi audiuntur varia, & incerta crimina, pro quibus supponendo facta, vel facienda, remedia superiores disponunt. Iudicium determinationis de certa nimirum persona, si dubium fuerit, in meliorem partem inclinare debet superior, ut peccatum temeritatis, & iniustitiae evitetur. Integrum tamen manet pro futuro disponere circa personam delatam eaque & ipsi & communitati salubria forent. Cavendum verò imprimis, ne claudendo unum foramen, aliud aperiant.

nant v. g. ad alium Conventum mit-
tendo fratrem, cuius discessio scanda-
lum & suspicionem vulgi auget, quod
nunquam ferè in melius accipere reli-
giosorum gesta solet. S. Tho. l. cit. Caiet.
ibid. Soto. l. 5. q. 4. Corduba. Antoninus. Silv.
& alii Summistæ. DD. in c. Qualiter, & quan-
do De accus. Navar. in Rubr. de iudic. Roderic.
17. tit. 6. & 8. Lugo D. 36. sect. 7. n. 73.
Suar. xv. l. 10. c. 12. Spatharius in Methodo
Tr. 6. Chislerius de iud. Regular. c. 16.

Dub. 3. An præcedere infamia de-
beat, quando inquiritur de habilitate &
inhabilitate ad officia?

R. Id per se non videri necessarium
quia in eiusmodi examine de meritis, &
demeritis personarum inquirunt supe-
riores, nec intendunt aliud, quam cog-
noscere qualitates, & talenta, quibus
præditi esse debent promovendi, adeo-
que parum curant de factis particulari-
bus, quod si infamatus quis esset, de
supplicio potius, quam officio delibe-
rarent.

Quemadmodum igitur, ubi de ma-
trimonio ineundo cum hac vel illa per-
sona agitur, Iudici inquirere licet, an sit
impedimentum aliquod, c. postquam. c.
Cum dilectus de elect. & c. fin. de cland. de-
spens. licet etiam prælati eorum, quos eli-
gere, & officis ornare vel onerare vo-
lunt, merita & demerita explorare pos-
sunt absque ulla infamia, quæ præcesse-
rit, quin potius ad bonam æstimatio-
nem, quam de illis alii habent, attende-
re solent.

Idem de episcopis affirmat Maranta
pag. 136. n. 32. qui quando informatio-
nem capiunt de vita, & moribus eli-
gendi, vel promovendi ad ordines, an

sit idoneus, ex officio procedunt nulla
præeunte infamia secundum. Abb. in c.
1 de off. ordinarii, & Specul. in tit. de inquisi-
tione. §. Quando. Quin etiam hodie mul-
tis in locis consuetudine contraria abo-
litum censet cum Iul. Claro Fill. Tr. 40. c.
6. q. 11. ut non nisi præcedente infamia
Iudex in malefactores inquirat.

Dub. 4. An sufficiat infamia super-
veniens iam incarcerato, cum prius nul-
la esset?

R. non sufficere, quia superveniens
infamia ex ipso Iudicis facto oritur, qui
illam non invenit, sed reum mittendo
in carcerem causavit, quo quidem mo-
do de occultis criminibus, inquirendo
& capiendo innocentissimum quemque
infamem reddere posset. Si tamen pri-
us parva infamia latebat, & per occasio-
nem illam emergit, effectum habebis,
ut alia quælibet antecedens. Navar. in
c. Inter verba Coroll. 62. nu. 69. Sanch. l. 6.
Consl. c. 3. Dub. 26. Card. Lugo Disp. 37.
sect. 6. n. 68.

Quam lubricum & periculosum sit
iudicium ex fama captum, quantâ opus
cautela sit ad evitandam iniuriam & al-
ia peccata, novissimè satis exposuit &
opposuit practicus nostris auctor Cau-
tionis criminalis Dubio 34. quem pro-
dierit legisse.

Dub. 5. Qualis notitia infamiae suffi-
ciat Iudici ad inquisitionem?

Difficultatem parit modus cognos-
cendi. Velenim iudicialiter cognoscen-
da & probanda infamia est, vel non sit
iudicialiter, iam sine inquisitione proce-
dimus, vel alia fama præcedere debet, si
non iudicialiter, accusatio extra iudiciū
facta ad citandū reum, audiendos testes

& similia, sufficere, quod admitti non potest, & periculosum est.

R. Iudex infamiam cognoscere potest duobus modis. Primo per seipsum, quando ad aures ipsius clamor penetrat. Secundo per duos vel tres, qui denunciant hunc vel illum infamatum esse. Quando priore modo cognoscit, clamor initium facit inquisitioni futurae: quando posteriore infamatio iudice probanda est: neque tamen à iudicio tunc inchoatur iudicium, ut aliqui timent, sed à denunciatione, qua habita ad iudicam probationem compelluntur, qui denunciarunt infamatos.

Hinc sequitur minimè admittendum quod Angelus asserit. v. *Inquisitio n. 4.* Iudici in tribunali sedenti adferendam infamiam esse, ut ea cognita ad inquirendum procedere queat: cum nihil vetet, quolibet in loco ad aures ipsius clamorem pervenire, vel etiam querelam, unde ad procedendum ulterius exciteretur.

Dub. 6. An tota Iuris pœna imponenda sit, cum via inquisitionis proceditur?

R. *Vallensis l. 3. tit. 1. §. 4.* multum referre per inquisitionem vel accusationem probari delictum. Nam per accusationem probata pœna ordinaria imponitur, si verò per inquisitionem cognitum & probatum fuerit, licere iudici arbitrato suo pœnam moderari, secundum personæ merita, & delicti qualitatem: c. *Inquisitioni cir. in it. de accusat.*

Excipe, nisi eiusmodi delictum fuerit, quod executionem ordinis impediat, aut peccantem beneficio indignum reddat, ut si quis per inquisitionem

probaretur esse simoniacus. Nam in his duobus casibus non permittitur iudici arbitrium mitigandi pœnam à Iure constitutam, sed in priore fit depositio, non secus atque in iudicio per accusationem in posteriore autem fit privatio nulla indulgentiæ, dispensationis vel diminutionis habita ratione. c. *Sanè 15. q. 3. & c. cita. Inquisitionis de accus.*

Ita Vallens. verè si ius Canonicum attendis. In iure Civili enim, si plenè probatum fuerit crimen etiam in via inquisitionis, integra pœna infligitur. l. 1. c. *de abolendis.* Gomez. 10. 111. c. 1. n. 51. Navar. 6. Inter verba Corollario 48. n. 382. Mayanta Par. 4 §. *Iudicior. prima. n. 25. & sequ. Sanchez. l. 6. consil. c. 3. Dub. 40.*

§. 6.

Alii duo modi procedendi.

I. Quoniam contingit aliquando peccantem in ipso actu deprehendi, quemadmodum Zambri cum scorto Madianitide Numer. 25. v. 7. Item subinde notorium esse factum, ut nulla arte vel tergiversatione celari queat, iudici præter enumeratos in superioribus modos hi duo quoque ad vindictam malefactorum serviunt, ita ut non servato Iuris & iudicii ordine procedere queat ubi tamen observandum, quod sola deprehensio, ut loquimur in flagranti, non adfert plenam probationem ex qua condemnetur, sed semiplenam tantum, quæ sufficiat ad capturam, & torturam, in qua ne modus excedatur, consulitur Iudici, ut reum ad se adductum interroget primò un fateatur? si
ita

ita poenam irroget, sin minus tortura subiciat. Deinde discretionis memor sit, attendendo qualitatem personæ, & aliarum circumstantiarum, ne seipsum poena obnoxium reddat. Denique in leuibus delictis statim infligi poena potest, cuiusmodi sunt iuuenum, qui fructus hortorum, uuas, poma, ficus, & similia diripiunt. Alicubi in armis deprehensi ad Carcerem trahuntur, & spoliantur: ubi tamen advertendum, qualis persona sit, nobilis, an ignobilis. Neque enim expedit, sine discrimine omnes eodem fustigari. Nobilitatem ira grauior, & offensa tantum non immortalis est. *lul. Clarus. q. 8. Maranta Par. 6. iudiciorum. s. sexta & ultima.*

II. An reo in flagranti deprehenso dandus sit defensionis terminus, & copia iudiciorum, non immerito dabitur. Neque enim periculum abest, nisi reus crimen confessus sit: ideoque caute procedendum iudicibus. Si tamen crimen atrocè, aut scandalosum foret, & populus instaret, excusari iudex potest, si continuè exequatur sententiam.

In prædictis casibus omitti quoque possunt solennitates adhiberi solitæ in prolatione sententiæ: ipsa tamen sententia semper præmittenda uidetur, licet aliter Glossa sentiat. *in l. 1. Glus. fustium. Tr. de hu qui notantur infamia: quod etiam Boscius affirmat in tit. de Denunciatis. Accedit Gail. l. 1. obs. 39. ubi ait. In notoriis non expedit cognoscere, vel sententiam proferre, sed exequi, & punire, c. de manifesta. q. 1. c. Euidencia. de accus. Alii similiter ab eo citati, in crimine notorio cenent omnem solennitatem Iuris communis remissam esse præsertim si ta-*

le notorium sit, quod inficiari non possit. *c. Quanto. de translat. episc. & c. Manifesta. 2. q. 1.*

III. Porro notorium triplex est, facti, Iuris, & præsumptionis, Notorium facti dicitur, quod commissum esse non dubitatur à populo, vel maiori parte, & per euidenciam rei nulla arte celari potest. *c. ult. de cohabit. cleric. & mul. c. Cum dilectus de purg. Canon.* Aliud est facti permanentis, & continui, ut quod insignia tua quis affixit: aliud transeuntis, ut si quis illa abstulerit: aliud interpolati, ut si uno die usurarius mensam paratam habeat, alia non habeat.

Notorium Iuris est clara in iudicio confessio, probatio inconvincibilis, & irrettractabilis definitio, de quo scilicet in iudicio aliquis damnatus est, vel in iure confessus. *c. Nos in quenquam. 2. q. 1.*

Notorium præsumptionis vocatur, quod euidencia Iuris præsumitur, & pro noto habetur, ut paternitas, filiatio, in quibus non habet locum alia probatio, *c. quoniam de fil. presb.* Hoc enim, quod quis sit alterius filius, non potest verè probari. *l. Lucius Tit. de condit. & demonstr.* Hoc posito dicendum est, quando factum notorium est per euidenciam, præta oculis vel alio sensu absque errore cognitum, non opus est juris præscripto & consueto ordine, sed illico proceditur ad executionem poenæ. *Innoc. in c. Cuncti venissent. de restit. in integr. Panorm. in c. Cuncti olim. de sent. & re iudic.* Notorio enim nulla maior, & certior probatio est. *Ostiens. in summa. s. ul. de probat.* Imò equiparatur sententiæ. *l. Emptorem Tit. de actionibus empti, & venditi.* Et sententia iudicis in notorio non tã sententia est, quàm quædam

dam Iuris executio secundum Innoc. in c. Ex parte 1. de verbor. signific. Mysing. Cent. 6 obs. 3. Gaill. l. 2. obs. 27.

IV. Præterea non satis est, ut condemnatur reus, factum ipsum notorium & evidens esse cum alio & alio sine peragi queat, sed qualitates quoque & adiuncta cognoscenda sunt. Titius, ut exemplo declarem, Caium occidit. Notorium est, nec celari potest; obscurum tamen, an id coactus fecerit, an cum moderamine inculpatae tutelæ. De his ergo, & similibus cognoscendum est.

Sed pone, Iudicem ipsum, & solum vidisse. Non sufficit ea notitia ad iudicium publicum. Resp. enim eum in finē, & illa potestate nullum Iudicem insti-

tuit quidem, si nec Deū ne hominem Iudex revereatur, dicatque visum à se Petrum in furto. Paulum in adulterio, & sic in aliis, quid fiet? Te kis fortasse, Iudex nunquam agnosceretur. Tholos. l. 4. §. 6. 9. n. 6.

Excipiunt aliqui supremum Iudicem, qui etiam contra fidem actorum ex privata scientia condemnare, vel absolvere possit, cuius oppositum multis rationibus Less. confirm. c. 29 d. II, verum dato illo, quod rex conjugem ex. gr. quam privata scientia novit adulteram esse, è medio tollat, non tam ut Iudex illud, quam vindex ager, eo modo, quo privato cui libet interdum permittitur executio. V. Decianum l. 9. c. II. n. 19. Damhaud. c. 80.

TITVLVS IV.

De Probationibus.

In innocentia ab insidiis, & fraudibus tutior esset contra malignas impetitiones & accusationes, iure sacro & profano sancitum est, ut positiones suas actor probaret, hoc est, Iudici fidem faceret, non à se ficta, comparataque, sed reapte confecta, vel Iuri conformia adferri; non se cupiditate aliqua transversum, sed boni rectique studio inductum movere litem, Iudicis fidem, & officium implorare. Vnde probationum genera, modisque diversi constituti sunt, de quibus ordine agemus.

§. I.

De probationibus in genere.

PROBATIO est rei dubia per argumenta ostensio sic definitur generalis. Iudicialis autem est Demonstratio seu ostensio dictorum factorumque Iudici facienda, de causis apud illum dubiis cognoscendis Azor in Rubr. C. eod. Dicitur 1. Demonstratio latè vocem hanc accipiendo, non philosophicè, ut loco generis sit. 2. dictorum factorumque. Illa enim quæ juris sunt, nota Iudici esse præsumitur, adeoque non indigent

gent probatione: facta autem probanda sunt actori, quamvis ea pridem nosset Iudex. Alius enim est privatae personae respectus, alius publicae. Vnde etiam nota sibi cognoscere debet, ut Iudex. *c. de manifesta. c. si sacerdos. de off. ord.* Gerit enim personam publicam. *l. i. §. ius publicum de iust. & iure.* Neque secundum scientiam propriam statuit. *Glo. in §. pubertatem v. Ex habitu. Tit. quib. mod. iur. fin. Glo. in c. Dilecto v. Recusasti. de testib. sed secundum allegata, & probata. c. Iudicet 3. q. 7. c. submovere 11. q. 3. l. Rem non novem C. de iud. l. Nemo. c. de sent. & interloc. om. Iud. 3. dicitur Iudicis facienda, cuius nimirum officium est de momentis rationum, & argumentorum iudicare. l. quingenta. Tit. de probat. l. i. C. de condict. ob turp. caus. l. procurator C. de ed. ndo.*

Exemplum huius ab ipso Iuris summo auctore Deo habemus, qui quantumvis omnia nosset *Gen. 11. & 18.* Descendam, & videbo ait quae ponderans *Evaristus Papa in c. Deus omnipotens 2. q. 1.* Non ob aliud haec, ut alia multa, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne praecipites in discutiendis & iudicandis negotiis effemus, & ne mala quorumque prius quisquam praesumat cedere quam probare. Si autem contingat ea proferri, quae Iudex falsa esse certo noverit, non actori, sed conscientiae suae fidem habebit, monebitque de errore, & quoad potest, impediet effectum.

Licet etiam Iudici supplere allegationem Iuris omisit, factum verò vel eius probationem nunquam supplebit. *l. uni. Tit. ut qua desunt adu. par. sed à litigantibus accipiet: idque cum delectu, ut ne*

cessaria & utilia admittat; non relevantia seponat. *l. ad probationem. C. de probationib. c. Cum contingat. de off. del. c. Dilecti. de except.* in quo ad libellum respiciet, ut secundum ipsius articulos, positiones & exceptiones partium probationes edantur. *c. significaverunt. de test.*

Coram illis praeterea, quorum interest, facienda probatio est, in civilibus, nisi abesse malint: & regulariter post litem contestatam, cum proposita asserta & negata sunt, exceptis causis, de quibus in *tit. ut lite non contestata.* ubi videndus *Barb. in c. Quoniam frequenter.*

Denique additur *de causis dubiis.* Notoria enim probatione non indigent. *c. Evidentia. de accus. c. de manifesta 2. q. 1.* Et notorium non probari, sed allegari debet secundum *DD. in Rubr. h. t.* Item notorii allegatio probatio probata vocari solet, illudque attendere Iudex potest, quamvis non allegerit à parte, nec dubium redditur à negante. *c. super eo de test. verum hic duo discutienda veniunt per Mynsingerum Cent. 6. obs. 3.*

Primum est, an notorium Iudici probari debeat, quo ad hanc qualitatem, quod sit notorium: alterum, an factum ipsum subiectum notorio probandum sit. De priore communis opinio est processum valere non habita informatione de qualitate notorii, modò verum sit, notorium esse, & hoc postea constet. De posteriore pro regula haberi, quod notorium non indigeat probatione, licet allegari debeat. Quamvis enim ab onere probandi releverit, non tamen ab onere proponendi. *Glo. in Clem. Appellanti v. Iudicis. de appell. v. Myns. lo. cit.*

Quid verò si actor & reus aequaliter
k probet,

Probet, ita ut dubium ex animo iudicis non tollatur? Occurrit, novam inquisitionem institui posse ad tollendam ambiguitatem. Sed ipsa quoque si non præstet effectum, quid ager? Regula iuris est, quam explicavimus nuper. *Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius, quam actori*, ubi Dynus, si reus & actor pariter probaverint de iure suo favendum est reo, quia debet absolvi à petitione actoris, cum iura partis utriusque sint obscura. Item si neuter, nec actor, nec reus aliquid probaverit, iura partium sunt obscura, & idèd favore reo, quia debet absolvi *Instit. de iurid. §. Commodum. & C. de edendo. l. qui accusare.*

II. Probationum duo genera facit *Aristot. & Cicero*. Vnum artificialium, alterum inartificialium. Artificialis probatio confertur, quæ ex ipsa causa, argumentis & iudiciis sumitur. Inartificialis, quæ extra causam accipitur, vel à legibus vel à testibus, vel tabulis, vel confessione, vel iuramento, vel aliis similibus. *DD. in l. admonendi Tit. de iur. iur.* Inartificiales rursus dividuntur in ordinarias, seu regulares, & in extraordinarias, seu irregulares. Regulares, & quarum usus frequentior, sunt aspectus, monumenta, notoria confessio, iuramentum, præsumptio, fama, tortura, testes, instrumenta. Irregulares sunt indicia, revelationes, quæ serviunt torturæ, purgationes vulgares, & canonicæ, de quibus *infra Tit. xiv.*

Silvester V. Probatio, Canonistarum veterum phrasin secutus in tres species distinguit. Prima est evidentissima, per privilegia scilicet & instrumenta indubitata. *c. Pia, de except. in 6.* Secunda evi-

dens & clara, quæ fit per testes, aut facti evidentiam. *c. Tusa, de coh. cleric.* Tertia minus evidens, quæ fit per coniecturas. *c. Afferte, de præsumpt.* In specie autem sunt plures, inquit, 1. per aspectum. 2. per testes plures. 3. per instrumenta. 4. per confessionem. 5. per scripturam antiquorum librorum. 6. per violentiam præsumptionem. 7. per famam cum aliis præsumptionibus. 8. per iuramentum. In sequentibus versiculis novem continentur, nisi scripturam, & sculpturam coniungas.

Aspectus, sculptum, testium notoria, scriptum, iurans, confessus, præsumptio, fama, probabunt.

III. A Iurisperitis, & Canonistis, qui effectum, & vim probationum præcipue attendunt, dividitur Probatio in plenam, & semiplenam. Plena confertur, quæ tantam fidem facit, quanta ad defensionem causæ sufficit, ita ut secundum eam iudex litem decidere, & sententiam ferre possit nullo alio requisito. Et pro hac specie in Iure Canonico ut plurimum probatio accipitur: alias in generali significatione etiam præsumptionibus accommodatur. *Glo. in Clem. de elect. semiplena*, quæ etiam imperfecta, dicitur, per quam rerum gestarum fides aliqua iudici fit, nõ tanta tamen ut eam in definiendo sequi possit, aut debeat, quia ulterius aliquid expectatur; Nec omnium eadem vis & veritas, sed quarundam maior, aliarum minor. *v. V. V. sent. Comm. in Tit. de Probat.*

IV. Plenæ probationis sex species numerantur.

merantur. In prima testes collocantur. In secunda confessio rei, qua probatio-
ne nulla censetur evidentior, & firmitior.
In tertia oculorum inspectio, cui non
subesse falsum supponimus. In quar-
ta sunt instrumenta, non quælibet, sed
authentica, & à jure laudata. In quinta
iuramentum, cuius apud omnes gentes
magna semper religio fuit, & quod vio-
lare nefas. *c. in his dist. 11. sexta præsumptio-
nes* continet melioris notæ scilicet, de
quibus infra.

Ex his speciebus tres tantum agnoscit
Damhaud. in Praxi c. 49. Testes nimirum,
evidentiam facti, & propriam rei
confessionem. Violenta verò, *inquit,*
validaque præsumptio, fama, opinio,
fuga, idque genus alia nunquam ple-
nam probationem efficere possunt in
materia criminali ad condemnationem
quod ad criminis materiam omnes pro-
bationes oporteat esse clarissimos. *l.*
si aut cunctis C. de probat. verum reiiciatur
fama, opinio, fuga, & si vis, etiam præ-
sumptio violenta, cur instrumentis au-
thenticis, cur iuramento fides, indubi-
tata negat? Certè rationem sufficientem
Damhaud. non facile adferet.

V. Semiplenæ probationis au-
ctore *Oldendorpio* quatuor species sunt.
Prima fit per unum testem *l. iurisiurandi C.*
de testibus. *Secunda* in causis civilibus ex
constanti famâ oritur unius testis de ve-
ritate deponentis testimonio confirma-
tam. *Glo. & DD. in c. veniens. de testib.* aliâs
inconstans fama non probat, sed tan-
tum coniecturam facit. *l. ult. de hered. in-
stit.* *Tertia* ex scripturis privatis dicitur,
vel ex comparatione literarum. Maio-
rem enim probationem simplex scriptu-

ra facere non potest, quæ cum tempore
mutat formam, & similitudinem. Quam
ob causam in æneis tabulis olim leges, &
fœdera scribebant. *Quarta* denique ex
præsumptionibus quæ indubitam fidem
non faciunt, contemnendæ tamè non sunt.

Ex quibus confirmatur, quod *n. 3.* in-
sinuavi, non unius generis, & certitudi-
nis esse semiplenas probationes, sed ali-
as maioris, aliâs minoris. Quæ per unum
testem fit omni exceptione maiorem, &
per aliqua indicia, quæ tamen ad ple-
nam fidem non sufficiant, maior est illa,
quæ fit per unicum testem duntaxat.
Minores igitur censentur fama, iteræ
privatæ confessio extrajudicialis, quæ
fit extra litem ad æternam rei memori-
am, & simil. *Auth. m. sed etsi quis C. de testib.*
v. Vvesenbec. Tit. l. 22. tit. 3.

Notat verò *Barbosa in c. Sicut de probat.*
semiplenè probandi sive actori, sive reo
in supplementum deferri iusiurandum
posse: præterea modico defectu semi-
plenam probationem impediri, & si se-
miplena probatio elidatur per præsum-
ptionem, non sufficere, ut ob eam de-
feratur parti iuramentum quo supplea-
tur defectus. Denique idem dicendum,
si probans non loquatur verosimilia. *v.*
Berlich. Parte 1. Conclus. practicabil. Conclus.
26. Card. Lugo. disp. 37 sect. 12. n. 1. & seqq.
Melonium Tit. 46. n. 124.

Prædictum iuramentum à DD. sup-
pletivum, vel suppletorium, ac necessa-
rium appellatur, & deferri potest etiam
post conclusum in causa, dummodo sit
petitum ante conclusionem. *v. Marant.*
Par. 2. §. Nonus actus.

§. 2.

Onus probandi cui incumbit

Erti iuris est, onus probandi a-
ctori incumbere. §. *Commodum.*
Instit. de interd. l. 2. Tit. de probat. Ei incumbit probatio, ait Paulus, qui dicit, non qui negat. *l. actor. C. eod. l. qui accusare. C. de edendo §. Et verius est.*

Item proponens actum qualificatum, tenetur probare qualitatem. *c. Licet causa de prob. & ibi Bald.* Atque ita, ut actore nō probante reus absolvat, et si nihil præstiterit. *l. Actor. C. de prob. l. Res alienas. C. de rei vendic. l. Nisi grave. C. de test. l. Negantes. C. de oblig. & action. Vallens. l. 2. Tit. 19 §. 2.*

Idem iure Canonico confirmatur. *c. Iuramentum. de except. c. Cum ecclesia de causa possessionis, & alii multi, ut videre est apud Hippol. singulari 169. & Barb. in c. cit. Cum ecclesia. Olrad. Consil. d. I. v. sicut enim. Roman. Cons. 241.*

Quando reus exceptionem proponit eandem probare debet. *c. 1. 2. c. In presentia. c. ad nostram. de probat.* quia excipiendo induit personam actoris. *l. 1. Tit. de except. & ipso facto in se onus probandi suscipit. l. In. C. eod. sive neget, sive affirmet. Pacianus. de prob. l. c. 7.* Nam quod vulgò dicitur, neganti non incumbere probationem in multis casibus fallit. Primus est, quando quis intentionem suam fundat in negativa, sive agendo sive excipiendo, sive sit negativa iuris, sive facti, aut qualitaris. *Glo. in l. 2. Tit. eo d. Mascard. de probat. Concl. 1092. nam. 1.* Neque admittitur universè illud factum negantis nullam in rerum naturâ pro-

bationem esse, quod non eratis nullæ sint qualitates. *l. Eius qui Tit. si certum petat,* sed restringi debet ad negativam puram interminatam, & indefinitam, absolutam, & simplicem, quæ sine determinatione loci, temporis, vel alterius circumstantia proponitur. Talis enim negativa nec directè nec indirectè probari potest, ut si quis neget se in ius vocatum esse. At quando negativa eiusmodi est, ut expresse, vel tacitè contineat affirmativam, qui allegat eam, probare debet. Iam enim se ipsum actorem facit. *l. Optimam. C. de contr. ab. & committ. signat.* Hanc ob causam negans institutionem, vel electionem alicuius legitimam esse, probare cogitur, & qui se quicquam accepisse à hereditate diffidet, id ipsum probabit, vel causa cadet.

Secundus casus est, quo negativam probare debet, qui eius probationem sponte in se suscipit. *c. l. de Rest. spoliat. l. Circa. Tit. hoc tit.* Sed hic observandum venit, quod si suscepta sponte probatione de fecerit in probando, non propterea tenebitur, sed actore non probante absolvetur. *Bart. & alii in l. cit. Circa.*

Tertius casus. In iudiciis duplicibus, de communi dividendo, familia hereditanda, & similibus, uterque ad probandum obligatus est, quia uterque vicissim & actoris, & rei personam susinet. Obiitnebit autem qui melius probaverit. In paritate probationum possessor absolvendus est. *l. in tribus Tit. de iud. quod verò in ead. l. dicitur, in duplicibus actionibus eum esse actorem, qui prius ad iudicium provocat, provocatum verò*

reus

reum esse, hunc tenentem habet, quod in exercitio ipso provocans ea facit, quæ actoris sunt, iudicem adeundo, proponendo, allegando &c. re ipsa autem si multa agit provocatus, qui pat ipsius & agendi necessitas est. Uterque igitur in communi causa & agere, & respondere tenetur. *Alexand. conf. 24. lib. 2. Corn. conf. 250. l. 2. Arret. Conf. 22. Menoch. Rem. 3. re in possess. n. 770. Barb. in pratermiss. c. ex literis de probat. Tuschus conclus. 769.*

III. Ad faciendam probationem, & eliciendam rei confessionem actori permittitur positiones formare, & inserere, urgereque reum, ad illas ut respondeat; si nolit, pro confessio habetur. Est autem positio alicuius particularis rei ad causam pertinentis assertio, auctore *Bar. in l. 2. §. quod observari C. de iurando pro calum.* ubi simul monet, huius vocabuli, adeoque rem ipsam consuetudine magis, quam iure scripto receptam esse. Vnde colligimus ab articulis differre, positiones, tum quæ extra substantiam causæ, tum quæ breves sunt, nec ab auctore probandæ, denique quæ negativè fieri possunt, & ad illas respondere tenetur adversarius. *c. 1. de confess. in 6. Articulus autem non potest concipi negativè, qui censetur improbilis iuxta receptum illud, negativam, intellige puram & simplicem, probari non posse. Differt etiam à libello, qui libellus conclusionem habet, & respondens illi, licet contestari censetur. c. 2. de conf. in 6. V. Marantam par. 6. pag. 200.*

Nota, quod dixi, nolentem ad positiones respondere, pro confessio haberi, limitatur 1. nisi notoria falsæ sint, 2. nisi

articuli sibi invicem contrariarentur. Tunc enim ad positiones nemo respondere tenet. *Covar. l. 2. variat. c. 2. n. 3. §. si causa criminalis est.* Nam in illa compelli quem posse ad respondendum si dixerimus, fateamur necesse est, teneri propriam turpitudinem detegere, teque prodere ipsum, quod nefas. *speculat. de positi in §. 17. v. Mynsi. Cent. 6. obs. 26. 4. limitatur, si libellus ineptus positiones sit, & eiusmodi, ut de iure non sint admittendæ. Mascard. Conclus. 1177. n. 76. §. locum non habet in causis fractæ pacis, ut à Cameralibus in pleno senatu decisum esse. Mynsing. testat. leg. cit. quia fractæ pacis causa, non tantum criminalis, sed etiam capitalis est. 6. limitatur, quoad uxorem, si maritus noluit deponere in causa super bonis immobilibus, quæ confessio mariti non præiudicat uxori. *Surdus in decis. 55. 7. quoad minorem cui adversus eiusmodi confessionem conceditur restitutio in integrum. Imò habetur pro non confessio. Roland. conf. 68. n. 31. Barb. in c. si post de confess. in 6. Tuschus conclus. 386. 387. 388. & seq.**

IV. Reus per seipsum respondere positionibus debet, nisi fortè omnimodis & imperitus sit, idque per verbum *Credo, aut non credo c. Pastoralis 14. de iudic. tit.* Nam si impetus sit, facile erit circumvenire ipsum, ac proinde concedit illi, ut per procuratorem vel advocatum respondeat. Requiritur autem mandatum singulare, & individuò, ut sic, & non aliter ad factas positiones respondeat. Posse tamen in absentia domini generale mandatum sufficere. *v. Gaill. l. 1. obs. 82.* ubi refert in Camera Spirensi non admitti vulgarem illam responsio-

responsionem non credo, ut ponitur, quoniam incerta est: neque illam, si quis respondeat, positionem esse facti alieni licet iure communi valeat, quemadmodum Glo. notat in c. 2. de confess. in 6. quæ facti alieni probabilis ignorantia est l. fin. tit. pro suo. V. Vesenbec. l. xi. tit. i. monet apud Saxones hodie non modo interrogationes sed positiones quoque absolutas esse, non tamen confessiones, sive expressæ, sive tacitæ, puta nihil respondendo in iudicio factas. In Camera Spirensi tamen adhuc vigere ex Andr. Gaill. & Mynsingero citatis supra colligimus. Alias ne quidem in iudicio summario reiiciendas esse. Zangerus de except. par. i. c. 2. n. 24. ex Clem. Sapè de verb. sign. tradit, quia ibi Pontif. præscribit, non sic iudicem abbreviare lites posse, quin probationes necessariæ, defensiones admittant: ac propterea addit, terminum à iudice dandum, prout sibi videbitur, ad exhibenda omnia acta, & monumenta, quibus partes uti volunt in causa ad dandum & exhibendum positiones, iisque respondendum, & producendum testes, instrumenta ad dandum interrogatoria &c.

Pro exhibendis probationibus à iudice terminus præfigitur, qui ferè est hebdomadam sex, quamvis nihil veter ob causam ampliari. Assignatur verò unus & idem utrique actori nimirum & reo, quando contraria allegant. l. tit. de prebat. propter metum subornationis. Alii quando reus non directè negat intentionem, sed excipit, primo actori terminus præscribitur ad probandam intentionem suam, qua finita ad fundandam exceptionem suam reo asig-

natur. l. fin. tit. de ser. l. siquidem C. de except. Quod si nemo contradixerit, absq. certo termino facere probationem licet actori, non tamen ante litem contestatam. Ante hanc enim, ne quidem, quo dirigenda probatio sit, sciri potest, sed ex responsione accusati intelligitur. l. i. c. de liti. contestat. Alexand. consil. 126. lib. 6. Tuschus concl. 764.

Alius modus servatur in examinationibus ad æternam rei memoriam, aut sed etsi quis C. de test. c. fin. §. 1. ut lite non contesta. & per modum, seu viam simplicis inquisitionis. c. quoddam eod. sic quando litigantes ex conventionem procedunt citra solemnem ordinem, etiam ante libellum probatio admittitur. Bald. in lib. diffamari. C. de ingen. manum. Et hoc in possessoris maximè contingit.

VI. Locum, quod attinet, idem qui iudicii est. Nam ubicunque iudex confederit ad audiendum, & recipiendum, fieri probatio potest, ita tamen, ut intra præfixum terminum absolvarur. c. significaverunt de test. Goden. consil. 5. de prebat. Chil. in pract. c. 71. n. 4. quod nihilominus in praxi admodum religiosè non servatur, sed satis esse arbitrabantur, actorem exhibuisse articulos, nominaliter testes ad iuramentum, & examen iudicis est, ad terminos attendere. Idem ad egregias personas, & scæminas domum mittere notorium debet, qui in ibi illarum testificationes excipiat. l. ad personas 15. ubi DD. de iure iur. estque examinatio illa, secreto & remotis partibus faciendâ. Bart. in l. nullum C. de test. Chil. in pract. c. 74. cir. fin. Zerola p. 1. v. testu n. 11.

VII. Quod dici vulgò solet, probationes arbitrarías esse, Castrensi. in l. admonenti

admonendi n. 39. de iure iur. & pendere ab arbitrio iudicis. l. 3. §. Tu magis scire tit. de testib. non sic accipiendum est. quasi iudici liceat admittere, vel probare illas arbitratu tuo, sed quod illius sit, de illarum qualitate & integritate discernere, credere vel non credere, modo ex rationabili causa procedat. P. Tush. concl. 764. num. 14. & seq. Gaill. l. 2. obs. 94. n. 11. Nam quæ legibus, & iure consentanea sunt, venerari necesse est. l. argentarius. §. fm. tit. eod. ubi DD. Bald. in l. probatum. C. de sentent. Non enim aliter, quam secundum allegata, & probata, iudicare potest, cum in eum finem, & cum illa obligatione, personam publicam sustineat. l. illicitas §. veritas de off. presb. c. Sacerdos tit. de off. ordin. l. si cum pater C. si adu. rem iudic. postul. Barb. in c. 1. de constitut. Mynsing. centur. 5. obs. 97. Zvingerus tract. de quest. & tort. c. 3. n. 49. Treut. vol. 1. disp. 12. n. 14. & vol. II. disp. 4. n. 9.

§. 3.

De qualitate, & efficacia probationum.

II. Ura, & iuriam interpretes consentiunt, quod probatio nulla sit fortior, & efficacior, quam quæ ex propria confessione sumitur. Innoc. in c. proposuisti de foro compet. Bald. in Rubr. C. de probat. l. Paulus tit. Rem ratam hab. Bart. in l. maritus de quest. l. 3. tit. de iure iur. l. ason. in l. Titia n. 39. tit. de verb. oblig. l. licet impuberet 10. tit. de legat. 1. c. per tuas de prob. l. proinde tit. ad l. Aquil. Hinc spontanea confessio nocet etiam sine adminiculis. Alex. in l. pen. tit. de quest. Anchar. in

Clem. x. de homic. volunt. Eand. ob causam reperitur in iudicio confessio extraiudicialis, si geminata, vel iurata sit, quæ geminatio parit præsumptè maioris deliberationis præsertim ex intervallo, & diverso tempore facta. Socin. consil. 15. l. ason in Rubr. de verb. obl. Idem condemnari absque ulteriori examine potest secundum illud. ex ore tuo te iudico. Gaill. l. 2. obs. 105. Mynsing. decade 1. resp. 1. & 7. Menoch. casu 89. Barb. in c. cum super de confess. Melonius thesaur. Iuris Feud. tit. 48. n. 1. Item tit. 46. n. 13.

II. Non minor fides oculis debetur sensuum omnium fidissimo, & certissimo obscuritas per illam, & dubia expedite tolluntur. Quando in matrimonii causa de pubertate ambigitur, ex habitu corporis cognosci posse. puberes de dispens. in pub. indicat: integritas quoque obstetricum oculis, & probationi committitur. c. proposuisti & c. causam matrimonii de probat. c. nec aliqua 27. q. 1. additis etiam matrisfamil. probis mulieribus. c. Fraternitatu de frig. & malef. Fiunt insuper locorum inspectiones per ipsum iudicem, quæ res controversas oculis suis subijcit. l. si interruptione finium regund. tit. & secundum ea, quæ viciat, iubet depingi ichnographiam, vel topographiam. Sunt etiam in aliis questionibus de visu probationes receptæ, ut in 1. præterea: 27. de testibus c. literis 12. & c. Tertio 13. de præsumpt. Paulus Castrens. in l. si C. famil. hercis. Tholos. l. 48. c. 10. Bérlich; par. 2. conclus. 24. n. 36.

Hinc testis de visu aliunde non suspectus, sed integer aliis omnibus longè præfertur, & sufficit ad torturam reo adhibendam. l. si quis C. ad l. maiest. & ibi

& ibi Glo. & DD. notant. Cepola *conf.* 39. n. 49. Gomez. To. 3. c. 13. l. 1. Clar. §. fin. q. 21. n. 2. Dambaud. in *pract.* n. 15. Azor. III. l. 13. c. 24. cir. fin. Zanger. *Tract. de Tortur.* c. 2. n. 17. & seq. Silvest. v. *testis.* n. 4. Barb. in c. *Evidentia de accusationibus.*

III. Instrumenta, quæ iudici fidem faciant duplicia sunt, alia publica, alia privata. l. 5. c. *de probat.* Instrumentum publicum dicitur ea scriptura, quæ publicæ personæ, velut tabellionis, seu notarii publici, vel alicuius alterius, ad cuius officium spectat, manu conficitur in debita forma, quæ in eo consistit, ut fiat à Notario publico, vel alio ex mandato iudicis, aut à paribus ad id rogato, rei, de qua agitur, gnaro, cum expressione anni, indicationis, mensis, diei & loci, in quo fit contractus ipse, vel actus, qui instrumento continetur.

Præterea inscribenda sunt nomina testium, cum ipsius Notarii nomine, & subscriptione. c. *inter dilectos. de fide instrum.* Solet etiam nomen Regis, Imperatoris, aut Principis, in cuius ditione fit, apponi. Hoc modo confecta instrumenta plenam fidem faciunt, donec contrarium prober. Cum *precibus* c. *de probat.* l. *Generalit.* c. *de non num. pecun. c. cum dilecti de donat.* Gaill. l. 2. obs. 71. *Treutl.* vol. II. disp. 5. n. 1. 2. & seq.

Eandem vim obtinent. I. instrumenta sigillo aliquo publico, & authentico munita, cuiusmodi est sigillum Episcopi c. *possessionem de probat.*

2. Scripturæ, qualescunque, quæ archivo publico extrahuntur. c. *ad audientiam de præscript.* 3. duæ fiunt apud acta publica. l. 1. & 2. c. *qui in Eccl. manumitt.* 4. Scriptura hominis habens

subscriptionem scribentis, & testium. l. *scripturas* c. *qui potiores in pign.* nisi forte scriptura non lecta subscriptum sit. v. *Wehnerum l. obs. practicas. in v. Driesside & Diefunde.*

Instrumentum privatum generaliter est omnis scriptura à privata persona non notario confecta, sive authentica sit, sive non. Iam quod affectum probandi attinet, multum discrepant publica, & privata. Illa fidem merentur quasi testis legitimi; hæc pro arbitrio iudicis considerata, qualitate, & dignitate auctorum. *Limita.* 1. si trium testium subscriptione munita sint, 2. si longo tempore inter partes servata. 3. si agatur pro modica summa. 4. si accipiant aliunde robur, ut fiant authentica. 5. si iuramentum additum sit. 6. si inter partes convenerit, ut instrumentum privatum plenè probeat. Denique si ab adversario scribentis approbatum sit. At contra scribentem, si causam expressam habeat, ex qua debitum petitur, plenam fidem facit, etiam nullo teste ascripto. Si autem causa non sit addita, contra scribentem nihil probat. *Vvesenbec.* l. 22. tit. 4. *Barol.* & DD. in *auth. et si contractus* c. *de fide instrum.* *Vallens.* l. 2. tit. 22. §. 2. *Maranta* p. 6. §. *de instrum. product.* n. 1. & seq.

Nota. In delictis & pro delictis non serviunt nec producantur instrumenta propter metum falsi; maximus usus in contrariis est. c. *cum in Eccles.* *de Mai.* & *obed.* *Clarus* §. fin. q. 54. *Treutler.* l. c. n. 7. *Meloni* tit. 46. n. 15. n. 23. & seq.

IV. Prædicta instrumenta in iudicio edi debent instar aliarum probationum, & parte citata post litem contestatam.

estram, alias non probant. *Barb. in c. cum dilectus de fide instrum.* Produci etiam possunt, non solum in termino probatorio, sed etiam intra terminum, intra quem examinari debent testes, sed usque ad conclusionem in causa *c. cum dilectus*, quia in hac productione non est metus subornationis, qui in testibus subest, nisi fortè iudex præscripserit tempus, intra quod cuncta instrumenta producantur. *Specul. in tit. de instrum. edis §. nunc dicamus. Ferrar. in formula production. instrumentor. subinit. Maranta l. cit. n. 15.*

Quod diximus non probare instrumenta, nisi post litem contestatam, &c. producantur, non caret limitationibus, quas explicat *Socinus in reg. 184.*

Magis interest nosse iudicialia instrumenta stricti iuris esse, ita ut literæ insistentium sit, nec extendere liceat extra ea, de quibus rogatus fuit notarius, & quibus ipse interfuit. Præterea quemadmodum iis tantum profunt, qui nominantur, ita iisdem tantum nocent, aliis verò minimè nec contra alios quicquam probant, nec in præiudicium tertii iniqua interpretatione contorquenda sunt. *Vvesenbec. l. 22. tit. 4. Mynsing. centur. 6. obs. 56. Vallens. l. 2. tit. 22. §. 5. Gaill. l. 1. obs. 105. Castr. in l. 1. & 2. de edend. Truc. l. cit. n. 4.*

V. Aliud probationum genus constituit præsumptio, quæ, ut in *Prolegom. §. 15.* diximus, duplex est, hominis & iuris: hæc iterum dividitur in eam, quæ est iuris tantum, & quæ iuris, ac de iure. Præsumptionem hominis non habere in probando vim maiorem, quam opi-

nio viri prudentis, in confesso est. Igitur si non levi fundamento nixa, & verè probabilis sit, sufficere potest ad semiplenam probationem, *c. inquisitioni 44. de sent. excomm.*

Imo ad torturam sufficere *Bart. censet in l. 1. tit. de question.* uti famem quoque in *l. de minore §. plurium tit. de question.* Quod de fama in crimine difficilis probationis etiam admittit. *Iul. Clarus §. fin. q. 21.* sed contradicunt merito alii, *DD. apud Torrebianca Damonologia l. 3. c. 17. n. 11.* Non facit ergo semiplenam probationem aut fama, aut præsumptio hominis non violenta, nisi aliis indiciiis adiuvetur, & famam duo testes omni exceptione maiores probent. Nam & cogitationes hominum incertæ sunt, & fama mendax, ne tum quidem, cum aliquid veri asserit, sine mendacii vitio est, ut scribit *Tertull. in apologet. c. 7.* & refert *Tiraquell. in causa 27. n. 4. V. Zengerum tract. de question. & tort. c. 2. n. 82. Menoch. l. 1. præsumpt. 7. n. 4. Vvesenbec. l. 22. tit. 3. Tusch. Concl. 611. 634. & 780.*

VI. Præsumptio iuris liquidissima probatio vocatur. in *l. licet Imperator. 74. tit. de legat. 1. c. cum dilecti & ibi Abb. de donat. pro veritate habetur, & recipitur, quando in contrarium nihil adfertur. l. fin. tit. quod metus causa c. 1. de præsumpt. & ibi DD.* Præterea onus probandi in advertarium reicit *c. insinuatione de procur. & contra quem præsumptio constitit, fortioribus & apertissimis probationibus repellere debet. l. ult. cum Glo. tit. quod metus causa.* Quamobrem, ut in *proleg. l. cit.* notatum est, potentior iuris præsumptio est, quam semiplena probatio, quia hæc non reicit onus probandi

bandi in aduersarium, nec iuramentum
suppletorium defertur illam habenti.
Tholos l. 48. c. 11. Vvesenbec. l. 22. Tit. 3. n. 15.
Mynsing. Cent. 5. obs. 68.

Non excludit tamen probationem
contrariam. l. Cum de indebito Tit. de probat.
l. fin. Tit. quod metus causa Menoch. l. 1. de pra-
sumpt. q. 30. Et quemadmodum solis
omni tenebrae, sic illata lucis veritate tol-
litur praesumptio. l. pen. §. mulier. Tit. de
probat. l. Non omnes. §. à barbaris. Tit. de re
militari. l. merito. Tit. pro socio. c. fin. de pra-
sumpt. v. proleg. §. 5. n. xv. Tuschum. Con-
sul. 634.

VII. Praesumptio Iuris, & de iure ple-
nam fidem facere censetur, ita ut in con-
trarium nullam probationem admittat.
c. Is qui fidem. 30. de sponsalibus. quod mul-
tis exemplis Az. declarat. v. Prolegom. lo. cit.

Illud nihilominus communi DD.
calculo approbatum manet, neminem
ex solis praesumptionibus ad capitalem,
& valde gravem poenam damnandum
esse. l. ult. C. de poen. iud. qui male iudic. l. qui
sententiam C. de prob. l. qui accus. eod. de eden.
l. absentem. Tit. de poen. Tuschus Concl. 789.
Probationes enim in criminalibus praer-
ferim capitalibus luce clariores esse o-
portet. l. fin. C. de probat. v. Sanchi. l. 6. Con-
sul. c. 3. Dub. 12. n. 5. Barb. tamen in c. afferte.
de praesumpt. cum neminem criminaliter
damnari posse ex praesumptionibus vio-
lentis & vehementibus tradidisset, alle-
gato DD. grandi numero subdit, si praer-
sumptiones sint iuris, & de iure, sufficere
ad condemnandum criminaliter etiam
poenam corporali & capitali: pro qua o-
pinione inducit Farinac. sed frustra. fa-
rinac. enim in q. 52. n. 65. diserte affirmat,
non poenam ordinariam, sed extraordinariam

iudicis arbitrio puniendum esse reum,
quia inquit, ex regula generali Iudex de-
bet multum temperare suam sententi-
am, quando reum condemnat ex praer-
sumptivis probationibus. Eadem alio-
rum mens est, & cum primis Smanca in
Enchir. c. 40. n. 21. Quamvis propter
praesumptiones non imponatur poena
ordinaria, propter eas tamen proceditur
ad remedia extraordinaria, aliasque poe-
nas arbitrarias. Valent. d. 6. q. 13. pun. 4.
Tanner. d. 4. q. 5. nu. 28. Melonius Tit. 46.
num. 54.

VIII. Praesumptionem Iuris & de iure,
non necessario allegandam esse in iu-
dicio Menochius tradit l. 1. de praesumpt. q.
48. Bald. Consil. 250. l. 1. Cum enim illam
pro veritate Ius agnoscat, eam sequi Iu-
dex omnino tenetur: eam vero, quae Iu-
ris tantum appellatur, tunc allegandam
quando ex proprio facto nascitur, vel
circa proprium factum versatur. Exempla
gratia. Qui olim, & à longo tempore
licuius fundi dominus fuit, etiam hodie
dominus esse praesumitur, nihilominus
suborta lite eiusmodi praesumptio alle-
ganda est (nisi ex actis probatoriis col-
ligi possit) ne Iudex falso imagineur il-
lam praesumptionem à te negligi, & non
non velle. Nec iuvat dicere, quod il-
lam, licet omittatur, supplere possit.
Quamvis enim verum illud sit, & possit,
non tenetur tamen, imò ne potest qui-
dem quando pars nullum factum in iu-
dicio protulit, ex quo colligi queat. Si
autem in iudicio factum prolatum sit,
in quo praesumptio fundatur, supplebit
Iudex, cuius est ea, quae iuris sunt, à par-
tibus neglecta, supplere. l. un. C. ut quae
desunt. Idcirco allegare sufficit dicitur

nam

nam multorum annorum possessionem quia ex illa necessario per præsumptionē concluditur, hodie quoque perdurare.

Cæterum hominis præsumptio, cum ut alienum quodlibet factum, iudici ignota sit, omnino alleganda est. *V. qua diximus in Prolegom. §. 15. n. 1x. Tholof. l. 48. c. 17. Tufchus. Concluf. 635.*

IX. Indicium aliqui à simplici præsumptione distinguunt, & minus quid esse volunt, quam semiplenam probationem. *Corneus. Consil. 101. l. 2. quod vellem, exemplis declararent. Ut ut sit, pro rectitudine, & æquitate sententiæ ferendæ iudici ad indicia & probationes cōglobatas attendendum est. Quod enim per se exiguum est, aliorum accessu augetur, & aggravatur. c. Cum causam de probat. ubi Barb. notat plures imperfectas probationes etiam diversi generis,*

si ad eundem finem tendant, coniungi posse ad faciendam plenam probationem, intellige in civilibus, & criminalibus pecuniariis tantum. *Sanch. l. 6. Consil. c. 3. d. 14.*

Quot verò imperfectæ probationes ad perfectam sufficiant, propter nimiam varietatem impossibile est ad æquatem definire. *Silv. v. Indicium n. 3. duo levia indicia constituere unum sufficiens ad torturam dicit ex Bart. in l. fin. Tit. de question. Quod si verum est, multo magis tria, & quatuor sufficiēt. Verum boni, & periti iudicis arbitrio relinquendum est, qui adhibitis aliorum prudentium virorum consiliis dispiciat, secundum varietatem causarum, & personarum, quid in particularibus iudiciis sequendum sit. *Mynsingent 6 obs. 97. Damhauder. in Pract. Crim. c. 36. Armilla. v. Indicium n. 3.**

TITVLVS V.

De Testibus.

Testium alii dicuntur locupletes, olim assidui, & classei *Gell. l. 16. c. 10.* hodie integri, idonei, omni exceptione maiores. *l. Optimam 14. C. de contrahen. & committen. stipul.* Alii verò suspecti non maiores omni exceptione, testes nimirum improprie dicti. *Glo. singul. in l. 2. §. Idem Labeo. De aqua pluvia arden.* Ex his rursus aliqui vocantur viles, redempti, corrupti, mercenarii, falsi,

iniurati, singulares, domestici, vari, contrarii, vacillantes, instabiles. Idonei testes, quando reip. interest, etiam inviti ad testimonium ferendum compelluntur, licet advenæ, & peregrini sint. In quem finem aliquando multa indicitur, aliquando pignora capiuntur. Qui verò sponte ingerunt se, suspecti habentur. *VVesemb. l. 22. Tit. ut. 5. pro quorum pleniore intelligentia sit.*

§. I.

De testium munere, & qualitate.

I. **E**sse testis potest, quemcunque leges non prohibent. Prohibent autem septem hominum genera his verbis expressa.

Conditio, sexus, ætas, discretio fama, Et fortuna, fides, in testibus ista requiruntur.

Explico. I. *Conditio* excludit seruos pro vel contra dominos suos. Audiuntur tamen, quando alii defunt, etiam in criminalibus, sed cum tormentis. Regularis etiam, & clericus absque superioris sui licentia testimonium ferre non potest: si tamen fecerit, effectum habebit, etiam si ad id coactus fuerit. *c. Cum nuntius de test.* Excipe, quando agitur causa ecclesie sue. Tunc enim testis esse quilibet potest modo commodum, & utilitas non respiciat singulos, sed universitatem. *iuxta c. modo citatum.* ubi *Barbosa* addit, & clericum, & Monachum compelli posse contra eandem ecclesiam, monasterium, vel similem communitatem testificari. Id namque æqualis litigantium conditio exigere videtur.

II. *Sexus* non permittit mulieres testari in qualibet causa. Ius civile in civilibus & criminalibus admittit. *l. Ex eo Tit. de testib. in codicillis* quoque, & ultimis voluntatibus, non tamen testamentis, & feudalibus §. *Testes. Inst. de testam.* Iure Canonico admittuntur in civilibus & spiritualibus *c. forus. de verb. signif. c. Mulier. 33. q. 5.* In atrocioribus quoque &

exceptis, hæresi, simonia, crimine læsæ maiestatis, falsificatione monetae, prodicione patriæ, & similibus. *Iuscb. Condi. 196. Franc. Marcul. Decis. aur. Par. 1. q. 902.*

Addit *Barbosa* in *c. Quoniam 3. de testib.* mulieris testimonium admitti contra clericum, quando de crimine agitur, sed civiliter in criminalibus causis quoque recipi, ubi ex natura negotii veritas sciri aliter non potest. Generale enim est, testes inhabiles admitti, cum ex facti qualitate alios habere non licet. *Navar. c. 25. n. 49 Zerola. Par. 1. v. Testis. n. 11.*

Quomodo autem mulier non trahi ad iudicium, sed ad eam mitti notarius debeat, habet in *c. Mulieres. de iudic. in 6.* aliter quod factum fuerit, irritum, & inane erit. *v. Damhaud. c. 50.*

III. *Ætas* tenet impuberes, & minores. Etenim in civilibus causis pubertas in criminalibus viginti annorum ætas requiritur. *l. In viti 2. de testib. c. Testes. 2. q. 3. Ratio,* quia ætatis nondum confirmatae imbecillitas discretioni & constantiæ obest. Excipe causas modicas, & exigui pretii.

IV. *Discretio,* cui nimirum mentis impotentia inimica. Quis enim amens, aut furiosus in partem iudiciorum admittatur? *c. 1. hoc tit. l. 2. & 3. §. lege Julia Tit. eod.* Certe iuramenti incapaces sunt. *l. 4. Tit. de in litem iurando.*

V. *Fama.* Huius defectu qui infames sunt, locum inter testes non habent. Unde quamvis ad testimonium ferendum mulieres admittantur, de honestis tantum intelligitur, inhonestæ, ut meretrices, & quarum viri lenones sunt, excluduntur. *Damhaud. c. 39. n. 26. Lancel. l. 3. tit. 14.*

VI. *Fer-*

VI. *Fortun.* Cum ita vilis quisquam, & pauper, ut merito timeatur, ne pro testimonio falso pecuniam admittat, à testando excludendus est dicitur autem pauper, qui non habet 50. aureos in bonis *Ferrar. Pract. p. 129.* Ob eandem causam Romani olim ad senatum non admittentur, nisi patricii ordinis, & qui sestertium octoginta millia possideret. *Menoeb. tamen casu 65.* in totum excludi pauperes à testando, iniquum putat.

VII. *Fides.* Infidelis enim contra fidelē testis non admittitur, propter odium & invidiam, quæ præsumitur. Ob eandem causam ab omnimunere, & officio publico remouentur Iudæi. *c. Cum sit. 16. de heret.* Quod aliqui extendunt ad eos quoque qui recens baptizati sunt. *c. Constituit 17. q. 4. Melon. Tit. 46. n. 82. & seq.*

III. Præter hos alii multi repelluntur, de quibus fute *Bart. & Lanfran. in Tract. singul. Sylv. V. Testis. & Barb. in c. In nomine & c. Licet universis. de testib.* Primo igitur propter vilitatem, & indignitatem reiciuntur adulteri, banniti, blasphemus, calumniator, condemnatus, incarceratus propter crimen, ex quo infamia manat, concubinaris manifestus, decoctor, ebriosus, fustigatus, & ad triremes missus, hæretici, histiones, lenones, iutores, malefici, meretrices, usurarii, & sodomitæ. Nam eiusmodi crimina, qui non timet, multò minus mendacium, & perurium fugiet. *Secundo* propter singularem coniunctionem prohibentur esse testes consanguinei, & affines, pro vel contra suos affines, & consanguineos. ut pater pro filio, vel contra filium, & vice versa. Similiter ascendentes & descendentes, patrini item, eorumq; filii. In correctio-

ne tamen, prohibitione peccati, & illuminatione fidei admittuntur. In matrimonialibus causis etiam pro liberis admittuntur parentes. Potest denique iudex quosdam ex prædictis aliquando pro causa qualitate admittere, quando videlicet vel abesse immodicum affectum videt, vel alii magis idonei desunt. *Tertio* non admittuntur, qui sunt de familia actoris, seu domestici. *c. testes. v. Etiam in iure civ. & V. Testes. 4. q. 3. l. pen. Tit. hoc tit.* Nota Domestici proprie vocantur, quibus imperari potest ratione patriæ, vel dominicæ potestatis. *V. Tusch. Concl. 201.*

Limita 1. in domesticis alicuius episcopi, & alterius illustrissimæ personæ. 2. in domesticis iam expulsis. 3. in famulis non habentibus salarium. 4. in domesticis magnæ auctoritatis, & vitæ honestioris, 5. in domestico utriusque partis. 6. in domesticis domesticorum 7. in domestico testificante contra productorum. 8. in domesticis productis ad defensionem rei inquisiti, & ad illius innocentiam. 9. in domesticis testamentariis: item in testamentariis. 10. in casibus difficilis probationis. 11. in crimine hæresis. 12. favore ecclesiæ in civilibus. 13. in probatione consanguinitatis. 14. in probatione ætatis. 15. probatione furoris. 16. in fractis antiquis. 17. parte non opponente. 18. quando ex natura rei veritas aliter investigari non potest. *V. Barb. in c. In iuris. de testib.*

IV. Propter suspectam fidem & præsumptionem corrupti affectus reiciuntur 1. homines vagi, & ignoti. 2. socii & complices, præterquam in criminibus, exemptis. 3. actores, respondentes, procura-

tores, & advocati in prima instantia causæ non possunt esse testes in causa appellationis. Quarto laici non permittuntur contra clericos testari in criminalibus, nisi prosequantur suam, vel suorum iniuriam. *c. de cetero de test.* Est enim violenta præsumptio illos clericis infestos esse. *Tuschus concl. 194.*

Limita 1. In crimine notorio. 2. in probatione famæ. 3. Si crimen commissum sit in loco, in quo alii præter laicos haberi testes non possunt, 4. si de clerico alicuius defensione agatur. Denique in criminibus exceptis nemo non admittitur. *V. Lopez. in præf. Bernardi Diaz. c. 4. Dambaud. c. 50. Vallens. l. 2. tit. 10. §. 2.*

Observandum magnoperè est, quod *Vallensis* & *Zypæus* monent, hodie moribus receptum esse, ut neminem testari volentem iudex repellat; quia nimirum expedit ad bonorum securitatem, & malorum oppressionem, ut quacunque via, & modo noxæ detegantur & abigantur. *c. ut fama 35. de sent. excomm.*

V. Rogatus ad testificandum à legitimo iudice, tenetur sub mortali peccato manifestare, de quibus secundum ordinem iuris interrogatur, hoc est, de factis manifestis, & quæ iam semiplenè probata sunt, vel præviam infamiam habent. Iudex enim potestatem habet legitimè interrogandi, cuius ut sit effectus aliquis requiritur, ut testis ad respondendum obligetur: imò cogi non posse laicos tantum, sed clericos quoque, & religiosos docet. *Roderiq. 10. tit. 11. c. 11.* & quando vacillant, aut tergiversantur ad eruendam veritatem torturæ subiici. *c. quanquam 24. q. 2.*

Rainerus apud Sylv. V. testu q. 8. Anton. p. 2. tit. 1. c. 19.

Dixiprimo teneri sub mortali peccato, quia contra obedientiam & charitatem ageret, non tamen contra iustitiam, nisi alteri grave damnum inferret. secundo, de manifestis. Nam si sciat præter se alium nullum testificari posse, non tenetur sibi soli notum crimen revelare: neque ex eo posset condemnari reus, sed torqueri tantum. *Soto l. 5. q. 7. art. 1. Sanch. l. 6. Conf. c. 5. d. 8. Nav. c. inter verba n. 70. o. 7. 7. & seq. in manu. c. 17. n. 133. Less. c. 30. d. 6. Card. Lugo disp. 39. scilicet. 2. n. 10. Laym. l. 3. tract. 6. t. 4. n. 8.*

VI. A dicendo testimonio excusantur 1. Episcopi, sacerdotes, & clerici. *c. quanquam 14. q. 2.* ubi *Glo.* excipit casum, quo laici testes deessent: tunc enim iubente Episcopo testatur clericus. 2. illi quibus secretum commissum est, quibus ex testimonio dicto grave damnum timetur. 3. senes, & valetudinarii. 4. milites, intellige, non otiosos, & desidiosos, sed qui in malitia vivunt. 5. qui reip. causa absunt. 6. quibus venire propter impedimenta non licet. Denique nemo tenetur, cum reus non laborat infamia, cum inquiritur generaliter, vel probari delictum non potest. *c. si qui testium h. t. l. 4. tit. de testib. Glo. in c. si qui testium h. t. Glo. in l. inviti sit. de testib. Panorm. in di. c. n. 4. & 7. Alberic. in l. iusiurandi n. 4. C. de test. Gaill. l. 1. obs. 100. Laym. l. cit. Tolet. l. 5. c. 59.*

VII. Ad iudicalem sententiam regulariter non sufficit unus testis. *c. Nihilominus 3. q. 9. c. tam literis h. t. c. licet causam de probat. c. bona de el. c. in omni negotio h. t. ubi Barb. agmen DD. cogit, monetque*

que ampliandum *Primo*, ut nec staturo nec consuetudine, nec à principe aliquo neque à Papa permitti aut constitui possit, ut unico testi plena adhibeatur fides. *Secundo*, valere etiam in teste, qui senatoria aut præfidiæ dignitate præfulgeat. *Tertio*, nec Regis, nec Pontificis testimonium sufficere ad infligendam ultimi supplicii pœnam. *specul. hoc tit. Zafum l. i. consil. l. Melonius in The. iur. Feud tit. 46. n. 129.*

Dixi non sufficere regulariter unum testem quia multæ exceptiones sunt. Nam. 1. unus testis sufficit, quando partes consentiant. 2. quando testis de re sua loquitur, vel contra producentem. 3. quando non agitur de præiudicio alterius. 4. cum agitur de probando clericali. 5. in causis modicis. 6. in matrimonio impediendo, antequam contrahatur. 7. quando concurrunt præsumptiones, & certa indicia. 8. officiali soli creditur, cum se nuntiasse, vel citasse dicit. 9. quando difficile & quasi impossibile est, habere plures testes. 10. in probatione confessionis penitentialis. 11. in probanda ignorantia verisimilis causæ. 12. in probanda qualitate alicuius rei. 13. in probanda innocentia. 14. in probatione appellationis à sententia. 15. in probando possessorio. 16. in probanda bona fide. 17. in probanda absolutione ab excommunicatione. 18. in probanda mala fide. 19. in probando mendacio, aut maleficio. 20. quando agitur de excusando querelantem ab expensis. 21. quando probatur, aliquem esse baptizatum. 22. in probanda consecratione Ecclesiæ. 23. in teste, qui deponit de facto, quo

ipse tractavit, ut mediator, quia plene probat. 24. quando unus testis contra suum commodum testatur. 25. in probanda scientia. 26. in Papa Cardinalibus & Episcopis. *quicumque* 11. q. 1. 27. in probando valore beneficii. Denique unico testi in arte sua creditur. *Gutier. l. 3. q. 12. Card. Lugo disp. 39 sect. 2. Chistlerius de iudiceregularium c. 17. Silv. v. testis n. 5. Zerola eod. Fuschus conclul. 281.*

VIII. Duo igitur testes iurati in qualibet criminali capitali causa ad plenam probationem necessarii sunt, & sufficiunt iure gētium & positivo ut omnes fateantur: sed de iure naturali quæstio est, an per hoc simpliciter duo testes necessarii sint, ita ut contra iustitiam peccet, qui unius testimonio contentus condemnationis sententiam pronunciat? non esse facile persuadeor cum *Lesio c. 30. dub. 4. n. 25.* iustitia enim aliud non exigat, quam ut nemo condemnatur, nisi certo de ipsius crimine constet. Nam propter hoc ipsum iure gentium minimum duo testes requiruntur, quia præsumitur maiorem in duobus notitiam & veritatem inesse. Fieri autem potest, ut ipse iudex, vel princeps delictum evidenter noverit, ut pote à se visum. Non fiet ergo iniustitia reo, si propterea ad supplicium condemnatur. Hoc tamen iure communi non permittitur: quia non videtur expedire, tantam uni homini potestatem concedere, ut ex sua unius scientia quempiam condemnet. In raris tamen quibusdam eventibus supremo principi licere illud, si quis, contra aliquorum opinionem non audeat concedere an non in civilibus, ubi de bonorum ademp-

demptione, vel diminutione agitur an-
nuendum sit, consideret.

IX. In leuioribus causis unum te-
stem sufficere n. 7. diximus. E contra in
multis plures duobus necessarii testes
sunt. Ad condemnandum Episcopum
Cardinalem requiruntur, 72. ad presby-
terum Cardinalem 64. vel potius 44.
ut *Lugo monet d. 36. s. 2. n. 17.* Cardina-
lem 27. ad clericum Romanum 7. c.
præsul 2. q. 5.

Cur hoc, *inquit*? Quia prædictæ per-
sonæ in magna apud alios inuidia labo-
rant, quorum videlicet magistri, & iu-
dices sunt: & illorum facilis damnatio
ecclesiasticæ dignitati multum deroga-
ret. *Sanch. l. 6. consil. c. 5. d. 9. Card. Lugo
disp. 32. sect. 2. Diana par. 5. tract. 2. resol.
24.*

Illud observa cum *lul. Clar.* præ-
dictum numerum testium in praxi non
seruari, quando contra Cardinales Papa
procedit. Idem de summo Pontifice
asserit ad condemnandum illum duos
testes sufficere. Cum enim ut *Glo. di-
cit inc. cit.* præsul sine comparatione
aliorum effectus sit maior, meritò sine
spe veniæ condemnandus est, sed hæc
opinio temeritatis, & impietatis argui-
tur à multis *DD. apud Barb. c. cit.*

Iam in testamentis septem testes, in
codicillis, 5. requiruntur. Similiter in
donatione causa mortis, 5. ut debitor
probet debitum solutum, 5. de quo *V.
Sily. v. testis n. 5. Bannez. q. 70. Azor. III. l.
13. c. 28. Sanchez l. 6. consil. c. 5. dub. II. Sily.
v. testis n. 5.*

X. Vnus testis de visu, omni excep-
tione maior, semiplenam probationem
facit, quæ in criminalibus ad torturam

sufficiat. *Glo. in l. si quis v. Conuictum. C. ad
leg. lul. maieft. Clarus l. 5. q. 21. Gomez. c. 13.
n. 7. Less. c. 29. d. 19.*

Idem iuris est, de teste qui de auditis,
à se præsentium verbis, puta
blasphemia, detractione, & similibus
deponit: idem de aliorum sensuum pro-
priis obiectis, in quibus non contingere
errorem philosophi docent. Quan-
do igitur testis de corpore delicti, &
circumstantiis illius, tempore loco, &
similibus deposuerit, probationem se-
miplenam facere censetur etiam in cri-
minalibus. *Roderic. to. 17. tit. 11. c. 11. Armil-
la v. Testis n. 6. Spatbarius tract. 3. c. 6.
Vvesenbec. l. 22. tit. 5. n. 4. Sanch. l. 6. consil.
c. 5. dub. 18. Zanger de tortur. c. 2. n. 16.*

Dixi de propriis sensuum obiectis, quia
regulariter testis de sola credulitate non
admittitur, nisi fortè in iis, quæ ceritò &
aliter cognosci nequeunt, vel coniectura
sit aliqua verosimilis præsumptio. *Hippol
in singul. n. 19. & 83. Ferrar. præf. pag. 112.
Barbos. in c. quoties de testib. ubi plures li-
mitationes ponit Vvesenbec. l. cit. Zerola
par. I. v. testis n. 22.*

Quid verò tribuendum testi, qui
absentium & à se non visorum, verba
refert distinctè cognita & percepta pe-
ritus iudex discernat. *V. Sily. n. 4.*

XI. Qui vel de industria, vel ig-
norantia crassa, & affectata fallum te-
stimonium dixerit, ad restitutionem
omnium damnorum in solidum tene-
tur ex generali regula *Quicumque damni
causa efficax fuit, restituendi necessitate tene-
tur.* Et damnum sarciri ab eo, qui de iudice
curabit. *l. si liberti C. de administrat.
tutor.*

Dixi Primò de industria, hoc est nul-

momentis errore, aut illusione, sed cum sufficienti noticia, & deliberatione. Secundo vel ignorantia affectata. Hanc enim non excusare à culpa passim Theologi docent. in 1. 2. ad q. 6. art. 4. V. Barb. in c. cum inhibitis de clandest. dispensatione.

Apud Iurisperitos verò ignorantia affectata pro scientia habetur. l. qui contra C. de incest. nupt. At ignorantiam inculpam excusare post alios probat Less. c. 7. dub. 9. Barb. in c. si vir. de cognat. Spru. Navar. c. 23. n. 45. Silv. V. Ignorantia n. 10. Armilla n. 8. Tolet. l. 5. c. 26. Azor. tom 1. l. 1. c. 14. Em. Sa. V. ignorantia Zerola par. 2. cod. n. 2. Saub. l. 9. de matrim. disp. 32.

XI. Ad restitutionem damnorum non obligatur testis 1. qui se ad testimonium terendum non obtulit. Ad hoc enim non nisi ex charitate, vel obedientia enetur. 2. qui ut sibi, & suis rebus consulat, à iudice vocatus non comparet, vel veritatem licito modo occultit. 3. qui quando nullum ipsi damnum imminet, à iudice citatus latet, vel iudicis interrogationem artificio aliquo eludit, à quibusdam DD. ad restitutionem damnatur, quia in eiusmodi eventu ad testandum ex iustitia obligari videtur. Reginald. l. 24. n. 163. probabilius tamen ad restitutionem non obligari eo quod ex sola charitate non verò iustitia teneatur. Hoc enim nisi valido argumento probetur acceptandum non est. Mandat iudex, ut testimonium dicam, video obediendum esse, nisi fecero peccatum: quod verò contra iustitiam sim acturus, non apparet Tanner. l. 11. disp. 4. q. 6. d. 1. n. 79. at inquis, si iudex mandaret mihi instrumentum ali-

quod vel scripturam, quæ necessaria est ad causæ defensionem, proferte, ex iustitia teneret facere, & non faciendo damnum inde consecutum compensare.

R. Dispar ratio est, quia scriptura cum res externa sit, de ea sit, disponere respublica potest, quemadmodum de aliis bonis externis, quando expedire iudicat.

4. Denique non tenetur ad restitutionem damnorum, qui postquam iuravit, se dicturum veritatem, non facit. Nam ex iuramento tali neque iudex, neque pars litigans ius nullum iustitiæ acquisivit. Peccatur autem tunc contra virtutem religionis, & obedientiæ Molina disp. 70. num. 3. Bonac. to. 2. p. 332. Less. c. 30. dub. 8. Raynaudus de monitorius. par. 1. c. 3. q. 24. Cardinalis Lugo contrariam opinionem, quæ contra iustitiã peccare teste existimat, qui abscondit se & negativè habet, nõ manifestando veritatem, ut satis probabilem laudat propter auctoritatem gravium Doctorum à quibus defenditur: inter quos est Domin. Soto l. 5. de iust. q. 7. art. 1. Mich. Salon. q. 70. art. 1. dub. 3. Navar. c. 25. n. 4. Zerola par. 2. V. Testis n. 4.

Nec ita à me postponitur alteri, ut à ratione prorsus alienam esse arbitret, sed absque magno incommodo sustineri potest.

XIII. Quod pœnam attinet, testis de petiitio convictus in causa criminali præsertim capitali, pœna talionis punitur l. 1. præterea sit. ad leg. Corn. de Sicariis. In causa civili punitur pœna l. Cornelia de falsis, quæ communiter est deportatio cum omnium bonorum publica-

publicatione. Ita puniendum dico, quando criminaliter actum est: at quando civiliter, ad satisfactonem tenetur parti læta. Sic olim, hodie pœna arbitraria in usu est, eaque varia secundum qualitatem personarum, & circumstantiarum, *Menochius casu 307. l. l. Clarus q. 53. Sylv. n. 9. Azor. 111. l. 13. c. 28. d. 12.*

Triplicem pœnam mereri falsum testem. *Decianus l. 6. c. 3. & Damhaud. c. 70.* tradunt eo quod Deum, indicem, & innocentiam lædat. Quæ verò trigemina illa pœna sit, minimè explicant, neque expeditum est: ne in aliis multis imò plerisque criminibus eandem multiplicationem recipere debeamus. Nam quicumque peccat, innocentiam lædit, Deum offendit & proximum, in iis, quæ manifesta sunt.

De Presbytero, & Diacono nominatum *Bernardus Diaz. in pract. sua c. 94.* pronunciat, si falsum testimonium dixerint, ab officii honore deponendos, & in monasterium detrudendos esse iuxta *Concl. Agathense relat. in c. si Episcopus dist. 50.* Quod intelligunt aliqui de crimine illo directè accusati, convicti, & damnati sunt: secus autem, si non constet via directæ, sed incidenter, puta per viam exceptionis, aut similem. Tunc enim nec deponendi, nec in monasterium detrudendi sunt, sed tantum à testimonio repellendi. Addit *Diaz. l. cit.* quamvis in civilibus & criminalibus causis prædicta pœna imponenda sit, gravius tamen puniendos, qui falsum testimonium in criminalibus fecerunt, præsertim ubi læci propter idem delictum pœna talionis puniuntur. Præte-

rea excusari à pœna ordinaria depositionis, &c. 1. si testificatio non sit nociva, extraordinaria tamen puniri potest. 2. quando falsitas est circa accidentalia causæ. 3. quando sine dolo commissa est. 4. si absque iniuria testatus sit. Denique si non per viam accusationis, sed inquisitionis procedatur. *V. Barb. in c. Falsidicus de crim. falsi Tholos. l. 48. c. 11. Damhaud. c. 124. Decianum l. 6. c. 13.* ubi variis pœnarum generibus enarratis, non minimam perituri testis esse infamiam notat: quæ tamen non ipso facto, sed post sententiam iudicis contrahatur ita ut infamis sit, & repellatur à testimonio ferendo, & qualibet dignitate: quod etiam *Wurmserus annotavit l. 1. tit. 47. obs. 25.*

§. 2.

De iuramento testium.

I. Explorati iuris est, testem non nisi iuratum audiri: iniurari nullam fidem esse. *l. iurisiurandi C. de test. c. quotus e. licet 2. §. testes Glossa ibid. c. tuis questionibus c. nuper hoc tit. ubi nec religiosi excipiuntur. Discretè Innoc. 111. Bituntino Archiepiscopo scribens, Monachi inquit, de suis fratribus ac conuersis testes in causis propriis producere absque iuramenti exhibitione non possunt, nisi forte à parte remittatur aduersa. Et Honorius in c. nuper nullius testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in alterius præiudicium debet credi.*

Porro iuramentum illud in principio examinis præstandum est. *c. fraternitatis*

mitatis hoc tit. idque tactis manu evangelii. Glo. in V. iuramentis. Sanch. l. 3. Moral. c. 1. Borell. in summa de iur. 60. de iur. Reginald. l. 18. c. 1. n. 10. Barb. in cit. c. Fratemitatis qui in c. tuis h. tit. extendit ad personas in dignitate constitutas, quibus iurandum est, saltem manu pectori imposta coram SS. Evangelii, V. Farin. in q. 74. n. 6. Sanchez. l. 6. confil. c. 8. dub. 2. Cardinal. Lugo disput. 37. sect. 14. n. 66. Treutl. vol. 11. disp. 7. c. 6.

II. Iuramentum à testibus præstandum non est calumniæ, sed veritatis. Iurant enim, se veritatem ad articulos probatorios dicere velle. c. quoties c. licet 2. S. testes text. notab. in c. Hortamier. 3. q. 9. ubi Glo. in V. novitunt, testis pro utraque parte testabitur. c. non sanè 14. q. 5. & iurabit, quod nihil falsitatis dicet. c. nullam 2. q. 4. Maranta par. 6. S. nonus actus n. 14.

De Episcopo in c. fin. de iuram. calum. sancitum est, ut per se agens in iudicio per se iuret propositis ante se, non tamen tactis evangelii. Ex quo enim, ait Glo. ibid. assumpsit officium in se iurare debet de calumnia, cum sit accessorium sine quo non potest causa expediri. arg. c. praterea de off. deleg. auct. de sanctiss. Episc. s. nulli verò nec honore, tum auct. sed Iudex C. de episc. & cler. Plerumque tamen propter reverentiam ordinis, & status remitti solet iuramentum episcopis, aliisque personis illustribus, quorum sinceritas præsumitur non minus firma & constans, quam sibi iuramenti vinculum adderetur. Franc. Marcus decis. aur. par. 1. q. 377.

Addit Mynsing. cent. 3. obs. 80. si post testimonium dictum, iuret testis, nullam vim habituram: quia de natura & ordine iudiciorum est, ut primò iurent, & postea testentur. l. si quando cum auct. servilis conditionis C. de test. s. ib.

III. Hoc iuramentum pars parti remittere potest, valebuntque testimonia non secus, ac iuratorum. Ioan. Andr. & Pan. in c. tuis hoc tit. & est notab. Glo. in l. iurisiurandi C. de test. Castrens. ibid. n. 3.

Cur autem remissio ista permittratur, cauta est, quia iuramentum testis respicit favorem partis, contra quam producitur, ut scilicet veritatem dicat: nec est substantialis solennitas, sed accidentalitatis, & separabilis. c. 2. de sponsalib. Panorm. in c. 1. de iure iur. n. 4. Felinus ibid. n. 2. DD. in l. si quis in conscribendo C. de pact. c. si diligenti de fo. comp. Alexander in di. l. 1. unum. 17. tit. de ser.

E contrario iuramentum calumniæ, quia respicit utilitatem publicam, tacitè quidem, expressè tamen remitti non potest. c. 1. §. 1. de iuram. calum. in 6. Socinus in cap. final. num. 40. 20. tit. Maranta par. 6. tit. de iuram. n. 2. ne per calumniam frustra iudices fatigentur, & in infinitum lites prorogentur, quemadmodum Alex. l. cit. notavit.

Iudex nihilominus etiam facta remissione, iuramentum testi offerre potest, quando expedire viderit: vel si agatur de præiudicio publico, aut damno animarum, ut in causa matrimoniali. Felinus in c. tuis hoc tit. num. 4. & Mynsingerus

Cens. 6. obs. 32. addens ad prædictam iuramenti remissionem minimè requiri auctoritatem iudicis, contra quam *Glo. 2. in c. tuis hoc tit.* affirmavit.

IV. An statuto vel consuetudine obtineri queat, ut non iuratis testibus fides in iudicio habeatur inter DD. controversum est. *Felinus in c. tuis quest. hoc tit. n. 2. & Roman. consil. 482. n. 8.*

Affirmativam opinionem ratio iuvat. Constat enim, quæ fieri pacto queunt, eadem statuto decerni posse, argumento à minori ad maius, cum maior sit potestas legis, quam hominis, qui legi subest. *l. fin. C. de fideiuss. Bart. ibid. n. 1. Glo. in l. non solum §. fin. ne novi oper. nunciat. Gaill. l. 2. obs. 78. n. 3.*

Verum si inter terminos comparationis disparitas intercedat, & dissimilitudo, eaque demonstrata fuerit, ratiocinatio facta concidit, & valebit quidem pactum, de non iurando, statutum verò, & consuetudo non agnoscitur. *Felinus* certè *lo. cit.* magnam dissimilitudinem agnoscit. Sed neque qualis ea sit, neque quid in præsentè controversiâ tenendum sit, exponit.

Facile credam, statutum condi posse, adeoque supremum principem decernere, ut in personis illustribus genere, & virtute, non suspectæ fidei & integritatis ad plene testandum non requiratur iuramentum. Nam in eiusmodi probatis spectatisque hominibus omnis doli, & fraudis præsumptio cessat, ut nemo nisi malignus de ullius periculo periurii metuere ardeat. Quam ob causam in quibusdam terris hodie usus obtinuit, ut illustrium personarum etiam absentium testimonia signata, cum & sub si-

de sua recipiantur. *V. Gaill. l. 1. obs. 107.*

V. Hinc sequitur in excessu mentis suæ locutum esse *Hypollitum*, & eos quos allegat singulari 214. quando dixit in materia iuramenti testium Papam dispensare non posse, ita ut testis in iudicio non debeat iurare, eo quod de iure divino situr habet *Genes. 31.* ubi *Iacob* voluit testimonium *Laban* socii sui iuramento confirmari. Quod dictum pro stupendo, & Canonistis incognitè refert *Felinus* adderet Theologis potissimè, qui neque in hac materia testium, nec in contractibus aliis & actionibus ullam iuris divini obligationem addendi iuramenti agnoscunt, neque si esset, non posse relaxari per dispensationem concedent: de qua re consulendi *Summistæ in V. dispensatio. & V. iuramentum, Azor. l. l. 11. c. 9. q. 3.*

Exemplum *Iacobi* Patriarchæ nihil ad rem facit. Exegit ille iuramentum à *Labano* socio suo, cuius perfidiam sæpè expertus erat, ut in futurum securior esset: illud iuramentum verò non tenebatur *Laban* præstare iure divino, sicut hodie in contractibus qui iurant, spontaneæ vel secundum obligationem legum civilium iurant: sed factò iuramento ad servandum illud unusquisque iure divino, & naturali tenetur, donec relaxatum fuerit. Et de huius obligationis dispensatione maior difficultas est, alibi explicanda. Verbo indicasse sufficiat, & *Papam*, & *Episcopum* cum iusta causa subest, in iuramentis promissoriis dispensare posse: non facturos tamen facile in iuramento à testibus edito, nisi pars consentiat in cuius favorem obliget.

Adde

Adde eandem potestatem magistrati seculari in quibusdam casibus competere, ut ex dicendis infra patebit.

VI. Forma iuramenti à testibus præstandi hæc est. Ego N. iuro dicere veritatem pro utraque parte in tota causa, in quæsum productus. Item, quod nec odio, nec timore, nec favore, postponam dicere veritatem pro utraque parte. Sic me DEVS adiuret, & hæc sancta DEI Evangelia. In principio, &c.

Cæterum in repetitione testium pro declaratione testimonii sui ut nova citatione, sic novo iuramento minimè opus est. Nam qui declarat, nihil novi adferre censetur. *l. heredes palam. §. si quid poss. Tit. de testam. Glo. in l. fin. v. iterum. C. de testib. Bald. ibid. num. 6. Salicet. n. 5. Gaill. l. 1. obs. 107. n. 16.*

Limita, nisi repetitio testium an aliam ac diversum finem instituat vel in alia instantia repetatur. Sicut enim prior causa, ita posterior sufficere potest. Verùm ne prolongare cupientibus ansa præbeatur, evitandum Iudici est, ut partes ulteriori testium productioni renuncient. *Specul. §. satis. in princ. & §. ult. c. cum venissent. v. Esenbec. h. 22. Tit. 5. Brenner. Vol. 11. Disp. 5. n. 9.*

§. 3.

De modo producendi testes.

I. Actor intentionem suam, vel reus exceptionem probaturus in iudicio, à Iudice terminum probandi petit, & intra illum testes producit, citato ad id adversario, ut videat testes produci, & iurare. Liberum namque illi est,

si quid in testibus displiceat, contra illos objicere, ante illorum receptionem, vel examen, aut saltem publicationem depositionum. Quod si contingat adversario non citato recipi testes, contra leges facta receptio censetur, & reprobat. Si autem tacuerit usque ad publicationem objectionibus contra eos faciendis renunciasse videbitur iuxta Regulam. *Qui tacet, consentire videtur. de regul. in 6.* Nisi iuramento affirmet, se ad id malitiose non procedere, & presentium hoc tit. vel ante publicationem protestatus sit, ius obijciendi à se sibi reservatum velle, vel ostendat exceptiones suas nunc primum sibi innotuisse, prius verò incognitas fuisse: vel cum prius vellet, impeditus à Iudice fuit: vel denique sint eiusmodi, ut testes etiam post publicationem inhabilitent, veluti, quod non sit Christianus, aut excommunicatus. *Brecherus in Processu Juris tit. de Citat. & Prob.*

II. Nulla oppositione adversum testes facta, & iuramento veritatis præstito, examinantur sigillatim vel ab ipso met Iudice, vel Iudice territorii, vel commissariis. Iudex enim, ut accuratè Gaillius explicat *l. 1. Obs. 96.* absentium testium examinationem committere potest iudici illius territorii, sub quo testes vivunt, & mandare partibus, ut coram eo compareant. *l. Iudices, & ibi Bald. c. de fide instrum. Auh. de testib. §. Et quoniam scimus.* In Spirénsi Camera commissarii à partibus nominantur, nominati plerumque deputantur, vel in eorum locum si quid impedimenti sit, ex officio alii conceduntur, cum potestate adiungendi Notarium non suspectum.

*c. statutum. §. Insuper. de reser. in 6. ubi Glo. de confidentibus in v. suspectum & text. in eod. c. statutum. §. Notarium. Quod si contra datos commissarios exceptiones fi-
ant, per interlocutoriam alii nominandi & surrogandi sunt, qui minimè suspecti videantur.*

Articuli quoque super quibus examinentur testes, unà cum commissione Commissario transmittuntur, qui partes postea citare, iuramentum exigere, & audire testes debet. *c. 2. de testib. Glo. ibi. in v. Audire. & v. admonendus. Panor. ibid. n. 10. Felinus n. 3. l. si quando. C. eod. tit. Alexand. in l. unica §. is videtur. n. 7. Tit. si quis ius dicenti non obtemp.*

NOTA. Hic modus in civilibus causis tantùm servatur; in criminalibus non ita, licet aliqui non putent inconveniens, & in Camerâ quoque fiat. *teste Gaill. l. cit.*

III. Iudex igitur, vel commissarius ritè d' spositis, & præparatis omnibus articulis, & interrogatoriis comparatis, unum quemque testem seorsim extra turbam & præsentiam litigantium examinet, cuius ætatis, & conditionis sit, an litigantes noverit, & quâ notitiâ, vulgari an aliâ, an uni parti magis faveat, quàm alteri, an sit sanguine coniunctus, an ex testificatione suâ speret commodum aliquod. Præterea de loco, tempore, visu, auditu, credulitate, scientia, fama certitudine & similibus causæ circumstantiis. *c. Cum causam hoc tit. præcipuè de ratione sui dicti notitiæ, & scientiæ* Et hoc si omiserit facere Iudex contra, quàm pars litigans in suis interrogatoriis posuit, ac petivit, ad compensationem damni tenebitur. *Allaboran-*

dum quoque ut testis non nisi de competentis visu, auditu, aliove non fallente sensu testetur. Aliàs in criminalibus nulla, in civilibus dubia, & debilis relatio erit. Limita in illis, quæ non sensibus corporeis, sed sola mentis inspectione cognoscuntur, cuiusmodi est dominium, ius percipiendi fructus, redditus & similia, in quibus nihilominus suæ testificationis causam assignare tenetur. *l. senl 6. si certumpetatur n. 7. & 9. Treutler. Vol. 11. Disp. 5. n. 9.*

IV. Sic peracto testium examine, quos actor produxit, licet reo, vel adversario vicissim probare ea, quæ in personas testium obiecerit, nisi hoc antea per missu Iudicis factum sit. Quod si etiam ipse testes produxerit, contra eadem probare actori licet, quæ sibi conducunt. Ulterius autem testium reprobatio non solet admitti. Vnde dici solet, testes probatorios, & reprobatorios reprobatorium reprobare licere, sed non reprobatorios reprobatoriorum, ne infinitum lites protrahantur. His ita peractis litigantes coram te constitutos Iudex interrogat, an plures testes producere velint, & si dixerint, velle, audiendi sunt. *c. Cum venisset. 25. hoc. tit.* Permittitur autem secunda & tertia productio, quarta minimè. *c. In causis 15. hoc. tit.* nisi iuramento affirmet producturus se nullo ad id dolo moveri, sed citius testium illorum copiam consequi non potuisse. *c. Ultra pen. h. t.* Nimia scilicet testium multitudo à Iudice ut superflua reprimenda est, ne quadragenarium numerum unquam excedat. *c. Cum causam. c. Volentes h. t. Vallens. l. 2. Tit. 20. §. 3.*

Post

Post hac petentibus utrinque litigantibus, vel altero, absente citato & contumace, testium dicta & attestaciones iudex publicat, interloquendo hoc vel simili modo. Dicta testium in hac causa publicamus, ea que pro publicatis, & appetitis haberi volumus facietque potestatem ea examinandi, & refutandi constituto termino.

Nihilominus ea publicatio testium non est de substantia processus, sed etiam absque illa lata sententia valet & nisi appelleretur, in rem iudicatam transit. *Gail. l. 1. obs. 101 Vallens. l. 2. tit. 2. §. ult. Pract. Ferrar. §. Forma publicat. testium.*

S. 4.

Satisfit Dubiu de testibus.

Dub. 1. Cur iure gentium, & positivo regulariter duo testes sufficere censentur?

R. Duo testes cum accusatore ternarium constituunt, qui numerus quandam perfectionem creditur continere, secundum illud *Arist. l. 1. de Coelo. Omne totum in tribus ponimus, & Eccles. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur.* Visum ergo est prædictum numerum testium sufficere ad molarem certitudinem, cum maior in humanis actibus videatur impossibilis, ubi sæpè contingit, ne duos quidem reperiri. At periculum erroris est. Idem in multitudine timendum, & quantaunque multitudo testium determinatur, posset quandoque testimonium esse iniquum, cum scriptum sit *Exod. 23. Ne sequaris turbam ad faciendum malum. Nee tamen, quia non potest in talibus infallibilis certitudo haberi, debet ne-*

potest per duos, vel tres testes. Ita *S. Tho. 2. 2a q. 70. art. 2. Bannez & Arragon. ibid. Sanch. l. 6. Consil. c. 5. Dub. 9. Tuschus 278.*

Dub. 2. Quomodo dicatur iuris naturalis esse prædictus numerus testium?

Dominicus Bannez in 2. 2a. lo. cit. pro tertia conclusione ponit hanc. In causis gravibus, quando agitur de condemnatione alicuius, iure naturæ requiritur binarius testium: quia, inquit *D. Tho.* discursus naturalis est, & demonstratio moralis ex principio evidenti. Mox in quarta conclusione ad condemnationem alicuius duos testes sufficere, probat à posteriori, quia multæ resp. benè constitutæ condemnant reos ad mortem duobus testibus, quæ alias peccarent contra Ius naturæ quæ doctrina paulo obscurior est, & dilucidatione indiget, quæ *Bannez* quoque ex *S. Tho.* subiungit. Itaque

R. Ius naturæ non uno & eodem semper modo allegatur. Aliquando de iure naturæ dicimus esse, in quæ Ius naturale hominem inclinât, puta, iniuriam nulli inferendam esse. Aliquando iuris naturalis dicitur illud, circa quod natura contrarium non determinat. Talia sunt, hominem natura liberum esse, quia neminem seruum natura designat: Item bonorum divisio: hanc enim natura non fecit, dando huic certam partem, alii aliam, sed arbitrio gentium reliquit, ex quo & servitutem & bonorum divisionem habemus. Igitur binarius testium propterea iuris naturalis esse dicitur, qui maiorem numerum Natura non determinavit, neque tamen excludit.

Nam hodieque in quibusdam negotiis

gottiis maior testium numerus necessarius est, quemadmodum. §. 1. n. 9 ostendimus. *Sotol. 3. q. 1. art. 2. Less. c. 5. Dub. 3. num. 8.*

Dub. 3. Recte nē Iudex faciat, torturæ subiiciendo eum, qui quando ad testandum tenetur, renuit?

R. Cum Iudex potestatem habeat rogandi, iubēndique, ut subditi non exempti, aut impediti, pro bono reip. & singulorum, veritati testimonium perhibeant, manifestè sequitur obligari rogatos in conscientia ad testificandam veritatem.

Nolentes ergò pœnæ reos se faciunt, quæ omnium gentium consensu corporalis est, ut quæ ad eruendam veritatem plus roboris habeat. Excessus & immanitas, quæ ut plurimum torturæ miscetur, culpari potest, res ipsa licita & laudabilis est. *Franc. Marcus Par. 1. q. 487. n. 14.* Nihilominus *Bann. l. sup. cit. testem, ait nunquam torquendum, nisi in quantum habet rationem rei, ut v. gr. si aliqui testentur, Petrum interfuisse alicui negotio, & posse testificari: tunc Petrus, nisi voluerit testificari, poterit torqueri, ut dicat veritatem, quia merito præsumitur ex malitia nolle testificari.* Cæterum Iudices attendere debent leges sibi præscriptas, ne peccent, quarum non postrema fuerit, leniora media prius adhibere, virgendo, comminando, & simil. priusquam tradatur infestis tortoribus. *V. Tuschum Conclus. 249.* ubi in particulari declarat, quomodo testes contrarii, suspecti, mendaces, & viles torqueri possint, & debeant.

Dub. 4. Caius in iudicio iniusto fal-

sum testimonium dixit, ut impediret iniustum processum, peccatne graviter?

R. Non peccat graviter ratione falsitatis, seu mendacii, cum nullum damnum inferat, imò prodesse velit. De qua re *S. Aug. in ps. 5.* Duo sunt genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, & tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut proximo consulendo menti mur.

Peccat tamen mortaliter ratione iuramenti, cuius in qualibet materia violatio gravis existimatur. *Bannez. q. 70. art. 4. Sanch. l. 1. de Matr. D. 57. Covar. in c. Quampv. de pactis. S. 1. Gabr. in 3. dist. 39. q. 2. Concl. 4. Azor. l. 1. c. 4. q. 1. Em. Sa. V. Iuramentum n. 7. Tabiena V. Iuramentum n. 11. Less. c. 42. D. 5. n. 23.*

Dub. 5. Petrus juratus testis, modò affirmat, modò negat eandem rem, utri testimonio deferendum est?

NOTA. Testis sibi ipsi contrarius est, propriè loquendo, quando duo incompatibilia dicit. *l. Optimam. C. de contrah. stipulat.* Varius, cum nulla causa assignata profert contrarium eius, quod prius dixerat. Vacillans appellatur, qui titubando, & vacillando varia, ac diversa loquitur, *l. Eos, qui Tit. de fals.*

R. Nisi animo corrigendi, quod prius affirmavit, neget, neutri deferendum videtur propter inconstantiam auctoris vel enim prima testificatio fuit vera, vel fuit falsa, si fallan non meretur fide: si vera per posteriorè negationè eliditur. *Ita specul. Fulgos. & alii quidam apud Mynsing. Cent. 2. obs. 86. l. qui falsa. Tit. de testib.*

At Bartolus existimat primæ depositioni

tionem credendum esse, quem sequitur *Imoc. Baldus, Imola & ex modernis citati à Barb. in c. sicut de testib.* Excipe causam hæresis, in qua posteriori dicto creditur. Eandem opinionem in Camera Spirensi observari *Mynsing.* tradit, addens primam testificationem nihilominus debilitari per secundam contrariam, aded, ut ad eam roborandam non possit deferri iuramentum in suppletionem probationis parti, cum talis testis non sit omni exceptione maior. Ratio *Baroli* optima iudicio *Mynsingeri* est, quia testis pro secundâ testificatione subornatus & corruptus ab adversa parte præsumitur. Vnde sequitur, primum testimonium censei verius, aliâs foret in potestate testis annullare dictum suum, & tollere ius acquisitum parti.

At contra opponi potest, cur non præsumitur secundum testimonium esse prolatum maiori cum consideratione, & prudentiâ secundum illud *de leg. 2. §. 1. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Fortè occurrit aliquid, quod antè latebat, fortè præventus tempore minus venit ad iudicium præparatus. Nihilominus, quia iuratus dixit etiam prima vice, præsumitur non facturum fuisse, nisi rem satis cognitam, & perperam haberet. *v. Menoch. Casu 108 Tusch. Concl. 37.* ubi declarant prolixè, quænam fides debeatur aliud extra, aliud intra iudicium testificanti.

Adde *Franc. Mercur. Par. I. q. 481. num. 7. & 8. Fachinæum l. 9. cap. 85. Dub. 6.* Tuius ignorat verum esse, cuius ego illum cupio testem fieri, licetne mihi illum instruere?

R. Card. Lugo Disp. 39. sect. 3. numer. 19.

licere allatis indicis & argumentis ostendere illi veritatem, quâ percepta fiat idoneus testis etiam præstito iuramento. At quo modo testimonium dicturus est, an quod à me audierit? Rectè, & verè, sed ad probandum inutile, cum sit de crudelitate tantum: an quod viderit, vel alio sensu immediatè perceperit, quod omninò iudex expectat? absit hoc, quia falsum. Fac igitur in materia tali dicendum testimonium, quæ corporeis sensibus non subiicitur, puta, Antonium esse præstanti ingenio præditum, multarum opum dominum esse, & simil. In tali eventu si ratione aliqua intrinseca nititur assertio, licebit adferre: si verò nulla sit præter auctoritatem instructoris sui, à iudice requisitus, ab alio se didicisse fatebitur propter religionem iuramenti.

Dub. 7. scio me non esse hæredem institutum, Caius autem existimat esse, nunquid suadere illi possum, ut idiplum de me testetur?

R. Non posse, aliâs si Caius falsò putaret Petri equum suum esse, potero similiter suadere, ut illum sibi vendicat. At ponamus, me verò hæredem scriptum esse, desiderari tamen circumstantiam aliquam, sine quâ adire non possum, licetne impellere Caium, ut de eâ testetur secundum conscientiam suam dictamen à parte rei falsum? Licere docet *Petrus Hurtado, & Diana*, quia nihil illicitum est, sed licitum & sanctum, ut nimirum iuret Caius, quod credit verum esse: nec ulli iniuria fit, quia supponitur, me verum hæredem esse & obstare aliquid, quo minus consequatur hæreditatem.

N

Dub.

DVB. 8. Falsum testimonium dixit Sempronius, sed mero errore, & ignorantia inculpabili, ad quid tenetur?

R. Teneri ad revocandum, si damnum ex eo impendet, & fore utilem revocationem sperat, sibi que minime nocivam. Dubitas, an ex charitate tantum? Affirmant aliqui apud Sanchez l. sexto Confil. cap. tertio. Alii vero simul ex iustitia teneri censent. Nimirum ex dicto ipsius quamvis inculpato infamatus est innocens. Sicut ergo qui detinet alienum, etiam inculpabiliter, ad restitutionem tenetur, ita etiam, qui testimonio suo alterius famam laesit. Vtrum sequaris non interest quod neutro modo compensare damnum illatum tenetur,

Dixi teneri ad revocandum, non vero simul ad compensanda damna, quia licet contra iustitiam peccasset, ex ignorantia nimirum, & non lethaliter, ad restitutionem damnorum non obligaretur, eo quod eiusmodi damna fortuito illata censentur, & venialiter peccantes contra iustitiam ex damno illato ad restitutionem non teneantur. Lesius c. 7. D. 6. & ca. 30 Dub. 7. Caiet. qu. 70. a. 4. Pet. Nau. l. 2. c. 7. Fil. Tract. 40. c. 8. num. 253. Sanchez. 6. Conf. 6. 3. D. 21.

Dub. 9. Vtrum in praedicto caso Sempronius teneatur ad restitutionem famae innocentis etiam cum periculo vitae suae?

R. Non teneri. Neque enim tenetur ex delicto, ut supponimus, neque ex contractu, sed alia minori obligatione curandi scilicet ne ex actione sua alius damnum patiat, si absque magno damno proprio fieri queat; ut Cardina. Lugo docet

Disp. 39. sect. 3. n. 27. Atque hic applicari potest illud. Vnusquisque magis tenetur consulere vitae suae, quam alienae cum periculo suae. Quod tamen non habet locum in illo, qui sciens volens falsum testimonium dixit. Talis enim omnium damnorum directe causa efficax est, ac proinde obligatur cum pari damno suo avertere alienum, si possit, ne innocentis conditio deterior sit, quam nocentis. Silv. v. Detractio. n. 5. Molin. To. V. De iust. Tr. 4. Disp. 40. n. 2. & 3.

Dub. 10. An reus licite possit teli obicere crimen ad repellendum ipsius testimonium? Dubium hoc Dominicus Bannez quinque conclusionibus resolvit. Prima est, falsi criminis obiectio nunquam licita est. Secunda veri quoque, si non conducit ad repellendum testimonium. Tertia, testificanti contra me falsum, licet obicere verum, sive manifestum, sive occultum. Quarta. Item licet, si testis deponat verum, sed contra ordinem iuris. Quinta. Etiam veridicis testibus, & ordinem iuris servantibus licet opponere crimen verum, quamvis occultum, dummodo probari queat, & ad repellendum testimonium utile sit. Ratio communis est, quia permittitur cuilibet legitima sui defensio. Damnum inde proveniens sibi imputet testis, quia quod aliis paravit, ipse patitur. S. Thos. q. 69. art. 2. Silv. v. restitutio §. 3. q. 3. Petr. Navar. c. 4. n. 349. Mart. Navar. c. 18. n. 49. Lesius c. 31. dub. 2. Malderus tract. 6. c. 3. dub. 2. Cardin. Lugo disp. 40. sect. 2. n. 21. Cotinus in summa Diana v. Reus calumniatus n. 9.

Dub. II. An testi liceat petere aliquid, & accipere pro testimonio ferendo?

ferendo? Suppono propter laborem itineris, & expensas ideo factas perire, accipere posse, quantum æquitas postulat, ut se indemnem seruet, etiam propter testimonium falsum. Quamvis enim de eo pacisci non liceat, post factum tamen recepi merces & retineri potest, ut in simili de sicariis, scortis & similibus dici solet. Quoposito.

R. Non licet testi petere vel accipere aliquid pro testimonio veritatis, vel ut verum testimonium dicat. Ratio, quamvis enim non temper ex iustitia teneatur quis testari, si tamen velit, ex iustitia veritatem testari debet. Melius *Lugo disp. 39. sect. 3. n. 23.* probari existimat ex eo, quia testimonium verum ex se non est pretio æstimabile. Nam si præcindas ab itinere, labore, & expensis ita veritatis manifestatio non est laboriosa, nec pretio digna. *c. non sane 14 q. 1. Archidia. Silv. V. Testis n. 8. Less. c. 14. n. 65. Menoch. Casu 310. Fernand. in exam. c. 119. ad 8. prac. p. 330.*

Hinc sequitur, ea quæ testis propter veritatem dicendam accepit, illi qui dedit, & pro quo testatus est, restituere obligatum esse, quia illi & alteri nemini ad testificandam veritatem tenebatur, intellige, si ex iustitia debebat pro eo testificari. Nam si ex charitate tantum, non tenebitur in foro conscientie ad restituendum, nec actio dabitur ad repetendum, ut *Bannez distinguit q. 70. art. 4. Silvest. V. testis n. 10. Armilla cod. n. 11. Tolet. l. 5. c. 59. n. 7. Coton. in sum. Diana V. testis rum. 6.*

Dub. 12. Antestis quod in iudicio semel testatus est, revocare velens audiri & admitti debeat?

R. Admittendum esse, si ex iudicis appareat, eum non levitate animi aut perturbatione, nec prece, lusingione, aliove illicito modo inductum corrigere, vel revocare, etiam in crimine hæresis. Ita *Delrio, Layman*, cum aliis multis, qui probari autumant ex *c. sicut de testib.* quo in loco tamen non de testium, sed iudicii, & sententie correctione agitur: & DD. à *Barb. citati* potius colligunt, fidem non abhibendam esse testi, qui dicit se falsum deposuisse, quamvis hoc eum limitatione accipi queat, nisi dicti sui rationem adferat, vel ex aliis iudicis constet, eum bona fide testimonium suum retractare. *Ang. Aret. Consil. 115. Tuschus concl. 277.*

Dixi admittendum esse &c. quod maxime convenit fieri, quando in continenti, & non longo intervallo se corrigit, ut DD. notant in *c. licet causam de probation. V. Bald. ibid.* Alias non deest causa suspicandi, callidè in rem suam aliquid tam longo temporis tractu machinatum esse. Quod ut minimè egerit, nos in vitium credula turbatumus. Adde, si dixerit testis per verbum *Credo, vel non satis scio*, audiendum si corrigere velit, quia potest postea rei veritatem consequi *Calder. consil. 152.*

Dub. 13. An, & quomodo qui de universitate sunt, testari de ea possint?

Universitas alia est personarum, alia rerum. Hæc duplex iuris & facti, *to. iii. quo i unicuiusq; univers.* Hic pro collegio tenentur.

n 2 col.

collectione, aut societate plurium accipimus.

R. 1. Qui membrum Vniuersitatis est, testificari de eâ potest in quatuor casibus. *Primò* quando causa civilis est, & de eo quod per alias personas utpote absentes probari non potest. Talis est electio inter ipsos facta, vel reconventio, aut contractus secretus. Hæc tamen probatio non erit plena, & perfecta. *Secundò* quando aliis quidem testibus probari posset, sed soli de vniuersitate extant, & commodum vel incommodum causæ, de qua agitur, non singulos, sed Vniuersitatem ipsam concernit, ex gr. si agatur de legato aliquo proficiendis ædibus relicto. *c. Insuper. & c. Cùm nuntius h. r. Tertio*, quando alicuius de collegio vel Vniuersitate innocentia probanda est. *Quarto*, quando agitur de alicuius ex Vniuersitate delicto. Nam in eiusmodi casibus cessat suspicio nasci solita ex cohabitatione plurium. *Iul. Clarus l. 5. §. fin. Quæst. 16.* ubi notat, ut Vniuersitati crimen imputetur, non sufficere, quod totus populus, vel de populo omnes aliquid faciant, sed requiri, ut ad id præcesserit consilii publici convocatio. Hoc si non fiat, & tamen crimen fiat, eos tantùm puniendos, qui ut singuli deliquerunt: itaque serualle prætorem quendam Veronæ contra Conuentum, & fratres Sancti Francisci interfectores cuiusdam Cremonensis. Curavit enim omnes, qui ultra 50. erant, suspendi per eorum hortulanum, qui nimis erat gravatus.

R. 2. Econtra non recipiuntur testes Vniuersitatis *Primò*, quando causa civilis est, ex qua singuli commodum perci-

piunt verbi gratia si agatur de pascuis, ubi singulorum pecora aluntur, vel de silvâ, unde singuli extrahere in proprium utrum ligna solent *Franc. Marcus Parte prima questione 490. numero tertio. Secundo*, quando est causa criminalis, præsertim si tota communitas deliquisset. Tunc enim omninò reiiciuntur, ne in propriâ causâ testis pro se, aut Iudex quispiam fiat. *l. semper §. secundo Titu. Quod vi, aut clam.*

Idem ferè de Clericis dicetur. Nam primò Prælatus, & Clerici alicuius Ecclesie in causa ipsius testificari possunt. *Secundo* Idem potest Abbas in causa Monasterii sui, similiter in illo professi. *Tertio* idem permittitur Canonice in favorem Capituli sui. Et quamvis singulorum testimonia non sint efficacissima, defectum multitudo supplere potest. *Layman. l. tertio Tract. primo cap. quarto numero quarto §. Decimo. Sanch. l. 6. Consil. cap. quinto Dist. 14. V. Barb. in cap. Insuper hoc tit.*

Dub. 14. An liceat scripto testimonium ferre?

R. Iure communi non licere, sed necessariam esse propriam vocem testificantis *Covarruvius l. 2. var. capite 13. numero sexto* posse, ait, iuratum testem scribere proprium testimonium, & ita scriptum Iudici tradere coram tabellione, etiamsi id non legat. *l. Theopompus Titul. de dote præleg.* Iudex tamen eam scripturam, cum offertur, si viderit expedire, repellere poterit, & cogere testem, ut voce testimonium absque scriptis explicet. Absolutè non esse admittendam scripturam

curam. Baldus vult in l. iurisiurandi. Tit. de test. nisi testis ipse scripta expressè legerit. Idem Lanfranc. tradit in c. Quoniam contra. de prob. Imò non posse testem per scripta testificari, & proprium exponere testimonium clare habetur in c. Testes 3. q. 9. Testes, ait Calixtus Papa per quamcunque scripturam testimonia non proferant, sed præsentibus de his quæ noverunt, & viderunt, veraciter testimonium dicant. Sed an in causis civilibus etiam reiicienda sit scriptura, nondum liquet. Vnde Glo. In causa criminali semper testes sint præsentibus: sed in civili lex vetur consuetudo regionis ut Tit. de test. l. 3. in fine. Quod etiam Gaill monet l. 1. obs. 65.

Nec obstat citata lex Theopompus, ubi Pollianus iuratus scripsisse dicitur, quænam voluntas testatoris fuerit: quia scriptio illa Theopompi non fuit testimonium iudiciale, sed simplex declaratio voluntatis, quam pater (de quo ibi agitur) habuisse asseritur de quantitate dotis præstanda. Præterea pro voce iuratus substituendam esse rogatus periti monent, quia iure Digestorum non erat adhuc cognita necessitas iuramentorum in testimoniis, ut colligitur ex l. iurandi. C. de test. Barb. in c. cit. Test. s. Franc. Marcus Par. 1. Decis. aur. q. 378.

Dub. 15. Quid faciendum, quando dubium est, scienter an ignoranter falsum dixerit testis?

R. 1. In causis criminalibus non recipitur dubius testis, nec quæquam momenti habet depositio ipsius ad probandum. In arduis enim, & periculosis documenta & probationes ab omni suspitione, & exceptione immunes esse

debent. l. scienti cuncti. C. de probat. l. absentem. Tit. de pœnis l. 3. s. lege tulia. Tit. de test. c. scienti cuncti 2. q. ult. c. Epiphanius 5. q. 6. v. Damhaud. c. 50.

R. 2. Ad effectum vitandi pœnam falsi in dubio non præsumitur mala fides, aut voluntas decipiendi in teste. c. Accidens. 8. de crim. fals. At verò quoad effectum probationis etiam in civilibus potius præsumitur, testem scienter falsum dixisse, quàm ignoranter. Ita multi DD. apud Barb. in c. cit. Accidens. Ratio est, quia periculum erroris, & iniuriæ non evitat satis iudex, expartum certis probationibus ferendo sententiam condemnationis. Quod amplius confirmatur ex eo, quia testis iuramento de veritate dicenda præstito, præsumitur de illis tantum, quæ certò novit, testificari. c. Ex rescripto. De iure iur. Per ignorantiam igitur non potest excusari. Ob eandem causam obscurum ipsius dictum pro nullo habetur & à iudice ad declarationem cogi potest. Dynus in Reg. Contra eum. de Reg. iur. in 6. Maranta Par. 6. pag. 205. num. 32.

Dub. 17. An falsitas testis in uno articulo deprehensa sufficiat ad præsumendum, in aliis quoque falsum esse?

R. Aloys. Riccius Par. 2. Decis. Curia Neapol. Decisione 2. clarissimam esse iuris conclusionem in Curia Archiep. Neapol. dictum testis in una parte falsum in reliquis falsum præsumi iuxta Glo. in c. In nostra. de test. Innoc. Bald. & alios multos. Nam fundamentum attestationis est fides, quæ censetur esse individua. c. iura. 3. q. 9. & cum periurio fides violetur, tota attestatio con-

concidit. *Amplia*, ut valeat etiam in capitulis separatis, quia falsitas testis in uno articulo arguit falsas esse cæteras at testationes aliorum. Eadem quippe perituri ratio omnes æquè contingit, ita ut ex modico quoque faciat præsumptionem in maioribus & deprehensa in una causa in diversa quoque sufficiat ad repellendum testem. *Ita fere Riccius* ex communi sententia, ut fatetur *Iul. Clarus q. 53*, addens procedere, quando testis factum deposuit circa factum principale, vel qualitates substantiales; non verò si circa alia extranea. Nam in eo casu non dicitur falsus, nec vitatur illius depositio. *v. Barbos. in c. in nostra.* cum aliis multis, quos more suo coacervat.

Dub. 18. Quam pœnam meretur testis vacillans?

R. Maranta Par. 6. num. 150. à Iudice testes falsos, & vacillantes ex officio puniri posse. *Decianus vero l. 4. c. 30.* tortura subiiciendos esse. Præterea si Iudex habeat potestatem principaliter puniendi de falso, vel imponendi pœnam capitalem, poterit etiam incidenter punire: si verò eiusmodi potestatem non habet, ad superiorem Iudicem remittere debet. *Suaferim ego perito Iudici*, ut personam testis accuratè inspiciat, mentem, moresque exploret, an fortè ingenio levi & ancipiti sit an naturæ infirmæ, indeque de malitia, vel imbecillitate concludat, ac tandem pœna arbitraria emendet. *v. Menoch. Casu 108. Zangerum Tract. de Tort. c. 1. n. 14. Tuschum Cr. iusl. 333. & qua diximus §. 1. n. 12.*

TITVLVS VI.

DE REO.

REI à re nomen habent, dicunturque illi, quorum res agitur. *Cic. l. 2. de Orat. c. Forus. de verb. signif.* vel promittendo, vel stipulando, vel patiendo accusationem. Qui sibi stipulantur, rei stipulandi, qui promittunt, rei debendi appellantur. *l. 1. de duob. reis.* At qui accusantur, rei criminis, qui conveniuntur, rei simpliciter, *l. properandum §. si quidem. C. de iudic.* Ad particula-

ria descendentiibus occurrunt unius criminis & plurium rei, uel ad veritatem facti, vel secundum præsumptionem. De quibus agendum deinceps.

* *
*

§. I. De

§. I.

De Obligationibus rei.

I. Reus ad iudicium citatus per se vel per alium comparere debet, alias contumaciæ pœnis subiicitur. *Gaill. l. 1. obs. 48.* Dicitur autem contumax, proprie, qui evocatus tribus edictis, vel uno pro tribus comparere recusat. Triplex numeratur, vera, evidens & præsumpta. Vera cõtumacia est, cum quis in facie citatus non cõparet: evidēs cum in faciem citatus testatur, se nolle comparere, vel nunquam compariturum, vel si mox à citatione appelleret. Præsumpta, quam aliqui dubiam vocant, est, quando citatus reus ad domum, non in faciem, vel per domesticos vel per vicinos, vel alio prætoris ad vas Curia non compareret, nec excusaret. Fit præterea aliis modis. Primo si citatus peremptoriè comparere nolit. *Secundo* si compareat quidem, sed absque licentia recedit ante causæ definitionem. *Tertio*, si nolit parere sententiæ latæ. *v. Ostiens. in Rubrica. de Contum. Resella. Tab. & al. summ.*

Pœna contumaciæ potissima (nam alias 23. enumerat *Maranta. Pag. 172.*) in eo consistit, quod contumax faciat iacturam litis, ita ut expensas omnes persolvere cogatur, eique denegetur appellatio. Denique cum notoria, & permanens contumacia apparet, usque ad sententiam definitivam procedere licet. Imò quando periculum, spirituale præsertim ex mora esset, absque litis contestatione examinari testes possunt,

& iudicium peragi. *Ostiens. l. cit. n. 6. Silv. v. Contumacia Lancel. l. 3. Instit. Tit. 6. Canonis. l. 4. Tit. 4. Gaill. l. 1. obs. 60.*

NOTA, Actorem quoque contumaciæ reum fieri, quando post ultimam citationem reo comparente non comparet: & tunc absolvi potest reus ab instantia iudicii actore in expensas condemnato. *Maran. p. 179.*

II. Reus legitimè interrogatus à suo Iudice tenetur etiam contra se veritatem dicere. Hæc est communior opinio DD. & supponitur in *c. Dilecti de appellationib.* Ratio manifesta est, quia Iudex habet potestatem interrogandi (secundum leges, & ordinem iuris) quæ potestas superflua & inanis est, si reus non tenetur respondere, & veritatem dicere.

Quid verò sit legitimè interrogari non eodem modo omnes explicant. Tria ad requiritur *S. Tho. 2. 2. d. 9. q. 67* Primum est, ut præcedat infamia. *Secundo* manifesta indicia ad sint *Tertio*, ut habeatur semiplena probatio, qualis fieri solet per unum testem iuratum & omni exceptione maiorem, cui si accedat formalis, vel virtualis accusatio, cuiusmodi est fama vel denunciatio aliqua, potest Iudex inchoare processum, examinare testes, & reum adigere ad propriam confessionem. *Navarr. c. 18. n. 57.* tunc iudicè seu legitimè interrogari dicit reum, quando Iudex competens est, & delictum plenè aut semiplenè probatum: denique si notificata reo sit eiusmodi probatio, ut sciat, in quo statu sit. *S. Tho. q. 69. art. 1. Bannez. & Arragon. ibidem. Gabr. in 4. d. 15.*

d. 15. q. 6. art. 2. *Major ibid.* q. 18. *Gomez.* 111. c. 12. n. 5. *Perez.* l. 3. *Prdm.* T. 4. l. 3. c. 6. 1. d. 3. *Layman.* l. 3. tr. 6. c. 5. n. 1. *Lugo.* d. 40. 31 & alii multi ap. *Sanch.* l. 6. *Consil.* c. 3. *dist.* 9.

III. Si crimen morte vel mutilatione dignum sit, & sciat reus absque sua confessione plenè probari non posse, speretque evasionem, non tenetur fateri illud, quamvis legitimè interrogetur. *Less.* c. 31. d. 3. n. 16. *Marchant.* in *Resol. past.* c. 8. Contrarium multi sequuntur: quibus opponitur *Primo*, Lex positiva & humana sub periculo vitæ amittendæ non obligat, ut communiter Theologi docent S. Th. q. 96. ar. 6. *Caiet. Contr. M. d. Sotus apud Salas de leg. Disp.* 11. Sect. 4. n. 35. *Secundò*, denunciare, aut prode re confanguineum suum nemo tenetur. l. 4. *Tit. de testib.* l. 5. C. eod. ergo multò minus scriptum. *Tertio* citatus à Iudice post plenam criminis probationem non tenetur compatere, sed potest fugere, vel occultare se pro conservanda vita, ergò similiter ob eundem finem celare poterit delictum, de quo interrogatur. *Ita ex recentioribus Card. Lugo disp.* 40. S. 1. *Bern. Diaz.* in *Pract.* c. 128. *Filiut. Tr.* 40. c. 9. *Bonacina.* Tom. 11. p. 328. *Less.* *Laym.* l. cit. *Spatbarius* in *Methodo.* *Tract.* 9. *cap.* 7.

Vnde sequitur à confessario non esse obligandum, vel urgendum reum, ut contra se crimen suum fateatur, quamdiu spes evadendi est, quæ nemini unquam defutura videtur. *Less.* lo. cit. n. 18. *Azor.* 111. d. 13. c. 25. *Lopez.* in *annot. Diaz.* ad c. 128. *Tanner.* 111. d. 4. q. 4. *Dub.* 5.

IV. Reus etiam legitimè interroga-

tus, amphibologia, vel restrictione mentis celare veritatem potest in tribus casibus. *Primus* est, si id, de quo Iudex quærit, certò noverit reus absque mortali peccato factum esse, ut si occidisset in vasorem suum cum moderate inculpata tutelæ, quamvis fama contraria esset. *Secundo*. Quando Iudex quærit, de circumstantiis quibusdam, ex quibus oriri possit vehemens suspicio reum esse criminis auctorem, cum tevera non sit: v. gr. an tali die, vel hora in tali loco fuerit, an hic se ipsius gladius, & similia. *Tertio* cum res exigui momenti est, non peccabit lethaliter celando veritatem, modo non præstiterit iuramentum, & quo interrogatur, non pertineat ad subitam tam causam. De modo æquivocandi, *V. Bannez.* q. 69 art. 2. & *Arragonum* *ibid.* circa fin.

V. Non tenetur reus fateri crimen suum, quando dubitat, an Iudex legitimè interroget. *Caietan.* in 2. 2a. q. 69 art. 1. *Bannez.* *ibid.* *dub.* 2. *Less.* c. 31. d. 3. n. 10. *Laym.* l. 3. tr. 6. c. 4 n. 4. *Arragon.* q. cit. pag. 380. Nam *primo*, quando non constat subdito, prælatum habere auctoritatem obligandi, & mandatum ipsius legitimum esse, non tenetur obedire, cum gravi suo, vel alterius damno, ut diximus in *par.* 1. tit. 15. s. 7. *Secundo* in dubio melior est conditio possidentis: & reo favendum est in dubio, ut passim D. D. fatentur apud *Barb. in c. ex literis de probat. Menoch.* casu 98.

Eadem ratio testium est, qui dubitant, an Iudex legitimè interroget, Neque enim tam grave onus absque gravi

gravi causa imponi debet, adeoque relaxandus est reus, quando post inquisitionem consuetam dubium remanet de ipsius delicto *Less. c. 30. dub. 6. Soto de secr. q. 8. tit. Clar. §. fin. q. 46. in Spaitbar. in methodo tr. 9. c. 10. Bara. de conj. dubia discept. 6. c. 2. §. 10.*

VI. Reus contra iustitiam non peccat, negando crimen obiectum, quod iudice probari nequit: imo dicere potest mentiri, & calumniari accusatorem. *Navarr. c. 18. n. 49. Silv. V. restitutio §. 3. q. 3. Em. Sa. v. recus. n. 1. Less. c. 3. i. d. 2. n. 6. Pe. Navar. l. 2. c. 4. n. 348. Tol. l. 1. c. 8. n. 4.*

Ratio ex *Glossa* sumitur in c. 2. *de calum.* Nam qui accusat quemquam de eo, quod probare nequit, calumniator esse praesumitur. Similiter DD. tradunt concessum esse cuilibet etiam extra iudicium, negare illa, quae ab aliis illicitè manifestantur cum periculo infamiae, vel offensae. Quilibet enim ius habet dicta, & facta sua occulte regendi, quamdiu legitimè non innotuerunt. *S. Thom. q. 69. art. 2. Less. l. cit. Laym. l. 3. tr. 6. c. 5.*

VIII. Iuramentum calumniae, quod actori praestandum esse. *tit. 111 §. 1. n. 10.* Diximus reus quoque praestare tenetur, & continet haec quinque. *Primo* putare se bonam causam tueri, *Secundo* interrogatam legitimè veritatem dicturum esse, *Tertio* falsas probationes scienter non adhibiturum, *Quarto* se litem fraudulenter non prorogaturum, *Quinto* nihil à se promissum cuiquam, nec promissarum deinceps causae litis, nisi quod leges permittunt, Ma-

rantapar. 6. §. de iuram. Wesenbec. l. 7. cod. tit. 39. Tholosanus l. 48. c. 8. ubi addit omnes omnino cuiuscunqueexus, aut status fuerint, ad iurandum de calumnia obligari. *2 §. fin. autem C. de iuram. pro cal. dando.* Clerici quoque in casu contra laicum, & ceterum *5. de iuram. cal.* Item universitas vel illius deconomus, aut syndicus. Denique tutores *di. lege 2. §. quod observari.* Remittitur tamen patrono, ab Ecclesia, cuius patronus est *Arnoldus Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 27.*

VIII. Reus mortem timens vel mutilationem ex carcere fugere potest tam ante, quam post sententiam latam: imo vincula rumpere, & carcerem effringere *Coton. in summa Diana V. reg. cap. n. 6.* Ratio quia humanae leges tam difficiles & graves, eiusmodi est in carcere manere, non censetur obligare conscientias cum periculo vitae amittendae quemadmodum *n. 3. probatum* est. Accedit omnium gentium consensus & consensus, qui culpam magistratui, & custodibus potius, quam reis tribuunt. Viderint iudices, quomodo eos suos astringant, & custodum negligentiam puniant.

De carcerum effractione non omnes concedunt licitam esse, ut *Silv. & Covar. l. 1. var. c. 2. Comit. l. 4. q. 15.* quibus considerandum est permissio sine, media quoque ad illum necessaria permittit. Cum ergo fugere liceat eo, etiam aperire carcerem & effringere licebit. Neque obstat, quod carcerem effractores poena capitali afficiuntur, quemadmodum ex quatuor legibus *Covarruvius probat. l. cit. num. 14.* quia vel

istæ leges præscriptioe nituntur, vel contrariam opinionem legislator secutus est, vel expedire reip. censuit graviter punire effractoies, ne quilibet potestati publicæ illudere audeat. Merito igitur gravi pœna afficiuntur, quamvis contra conscientiam suam non delinquant. *Clarus §. fin q. 21. Decianus l. 2. Navarr. c. 17. n. 102. Tanner. III. d. 4. q. 4. 5. Tuschus dub. V. carcerati. concl. 88. c. 13.*

Limita, ut carcerum effractio & fuga non sit licita regularibus, qui se per professionem religiosam privârunt libertate sua, promittentes in omnibus quæ iuste imperantur, obedientes fore. Quemadmodum igitur alias pœnas, ita carceris inclusionem patienter sustinere debent. *Caiet. q. 69. art. 4. Navar. in c. statumus n. 63. Salzedo in pract. crim. Diaz. c. 1. 7. Armilla V. accusatio n. 19. Sanchez. l. 6. conf. 4. dub. 11. Spatharius in Methodo tract. 9. c. 17. Bannez de iustis. q. 69. art. 4. ubi excipiendum censet, si religiosus condemnatus sit ad perpetuum carcerem, vel ad durißimam pœnam. Tunc enim pro remedio fugere poterit ad superiorem Prælatum, vel summum Pontificem.*

IX. De damno illato per effractionem carceris, & vinculorum plerique sentiunt, à reis compensandum esse magistratui, cum quibus ergo, non pugnabo, sed teneri ad reparationem damni existimo effractoies, quia ratio, & iustitia id postulare videtur. Praxis tamen, ut observavit *Less. dub. 5.* in contrarium est, fortè, quia communi quodam sentu culpa ipsius iudicibus, & custodibus potius, quam reis imputatur. *V. Valent. Disp. 5, quasi. 13;*

pun. 4. Tolet. l. 5. c. 6. n. 7. qui citat Caietanus & Soto docentes compensationem damnorum necessario faciendam esse. Sed pone, effractoies, nunquid ad compensationem damni Caius obligatur? Non obligari cenleo, quia iure suo usus est.

*V. Escobar. examine 6. c. 6. num. 64. Illud magis controversitur, an reo cui fugere, & infringere carcerem licet, alii consulere possint ut faciat, & instrumenta suppeditare. Censeo posse eos, qui non sunt ministri, officiales, aut lege aliqua particulari prohibiti. Ratio quod licitum est alteri, facere, mihi licet consulere cum nihil obstat. Cum enim supponatur in effracto honestas, in consilio eadem erit, Sanchez. l. 6. conf. 4. dub. 10. Nec ulla ratio excogitari potest, cur non similiter liceat instrumenta portigere ad effringendum carcerem: cum ipsi consilium, & suasio spirituale quoddam instrumentum sit. Neque consequitur inde, si instrumenta portigere licet, etiam posse effringere licebit. Solus enim reus in magna necessitate, & periculo versatur, magnaque perturbatio metuenda, si alii iidem faciant. *V. Cardinal. Lugo disp. 40. sili. 4. num. 56.**

X. Ex dictis sequitur Primo reum pecunia oblata posse custodem benevolentiam emere, vel cibo, vel potu, satiari, ut viam sibi munit ad fugiendum ex carcere. Ratio, quia media alias licita ad bonum, & honestum finem adhibere possumus. Dixi benevolentiam emi posse. Nam eo

fine pecuniam offerre, vel cibo & potu dementare, ut carcerem aperiant, & elabi sinant, nullo modo licitum est, quia directè in malum finem tendit. *Az. tit. l. 13. c. 24. Filliut. Tr. 40. c. 9. q. 9.*

Secundo, cum qui damnatus est ad perpetuam carcerem (qua pœna Ecclesiasticus Magistratus prælaico uti solet, quemadmodum *Menochius l. 1. q. 89. & Piasec. notat in Par. 2. c. 4. nu. 89.*) aperire illum quocunque modo, & fugere posse, similiter eum, qui ad trimes damnatus est, quia hæc pœna durissima omnibus, clericis verò maxime ignominiosa est. At quibus exigui temporis carcer iniungitur, vel qui ad servendum infirmis ad tempus ablegantur, de patientia, & merito cumulando potius, quam de fuga solliciti esse debent, omnibus verò curandum, & cavendum, ne ex facto suo scandalum aliquod vel gravis in rep. perturbatio oriatur. *V. s. Tho. q. 69. art. 4. Sanchez l. 6. Consil. c. 4. Dub. 18. Lugo lo. cit. Filliut. lo. cit. n. 276.*

De carcerum custodibus, seu Commentariensisibus *V. Damhaud, Pract. crim. c. 17. & 18.*

§. 2.

Satisfit Dubio.

DVb. 1. An reus in conscientia obligetur per sententiam iudicis iniquam quidem, sed secundum ordinem iuris laram.

R. Non obligari, quia sententiæ finis esse debet, vel unicuique tribuatur, quod suum est, Hoc autem minime

fit per sententiam iniquam, sed contrarium potius. Ac proinde condemnatus ad certam pecuniæ summam nihil in conscientia dare tenetur, nec cedere bonis, quorum privatio in sententia decernitur. Illi quoque quibus sententiæ iniquitas nota est, nihil ex eiusmodi bonis capere possunt.

Cæterum iniqua sententia censetur, quæ vel falsa præsumptione, vel falsis probationibus nititur. Excipiunt aliqui beneficia, & officia, quorum aliquod si ceptum reo per iniquam sententiam tibi collatum fuerit, retinere potes, quia iudex, & magistratus censetur absolute auferre illud, condemnato propter multa incommoda, quæ ex contratio sequuntur, ut latius explicat *Lesb. c. 31. Dub. 4. allegans Innoc. in c. Quia plerique. De immun. Eccles. Panorm. in c. 1. de concess. prab. & Gloss. ibid.*

Dub. 2. An reus defensionibus suis renunciare queat.

Communis DD sensus est, imo totius mundi, teste *Iulio Claro q. 48. num. 13* reo etiam delictum confessio defensionem concedendam esse, aded ut nulli magistratui contrarium liceat præsertim in criminalibus, Nam reus quantumlibet confessus sæpè pro innocentia sua poterit adferre, quæ præsumunt, quemadmodum pluribus declarat *Clarus l. cit.* Imo dicere Iurisperiti solent, ne diabolo quidem, si in iudicio steter, denegari posse defensionem. *Davalos in Directorio Par. 2. c. 19. n. 13.*

Difficulus est, An defensioni sibi debitæ reus possit renunciare

in criminalibus? Non posse quando
revera iniuriola est condemnatio, affir-
mat cum aliis multis *Azor. III. l. 13. c. 25. d. 2.* quia se suaque tueri iuris natura-
lis est; quod agnoscunt Theologi quo-
que docentes hominem non esse Do-
minum vitæ suæ, ne peccare qui pro
defensione vitæ, aut bonorum vel ho-
noris sit mutilat, vel occidit in vasorem,
quando alius modus defensionis deest.
*Clem. Pastoralis c. ceterum de re iudi-
cata c. inter fecisti. de hon. ic. c. dilecto.
de sent. excom. in 6. & ibi Barbosa*
verum ista non convincunt, ac pro-
inde.

R. Reus defensionis debitæ renun-
ciare potest, etiam in causa criminali,
quando iustam ac rationabilem cau-
sam habet, qualis est fuga gravium tor-
mentorum, ac pœnarum. *Ita Clarus l. 16. c. 11. n. 16.* cui plures Theologi subscri-
bunt, adduntque insuper reo in mani-
bus iudicum constructo, ad evitanda
maiora incommoda posse sibi impo-
nere falsum crimen adhibita conveni-
entiam amphibologia, quæ tollat menda-
cii culpam. *Ratio*, licet in aliquo sensu
iuris naturalis sit vitam suam tueri, ad
id tamen nemo obligatur in quolibet
eventu seu circumstantia, sed tunc so-
lum, cum commodè, & decore po-
teat.

Hinc primo non prohibemur adire
magna pericula, sive terra, sive mari
propter acquisitionem alicuius boni,
vel aversionem mali.

Secundo, reus damnatus ut fame pe-
reat, non tenetur cibum compa-
rare, aut sumere. *Tertio* ægrotus

qui conservare vitam pretiosis, & pe-
regrinis pharmacis posset, non tenetur
ea inquirere, & coemere.

Quarto in avalu omilla resistentia,
pati mortem potius, quam inferre pos-
se. *Comitol. l. 4. q. 10. cum aliis multis do-
cet.*

Quinto reus occultus ex amore
iustitiæ seipsum offerre potest iudici, ut
debitas pœnas luat. Denique Carthu-
siani etiam in certo mortis periculo à
carnibus abstinent, quamvis illarum
usu vitam conservare possent. *Azor. I. d. 5. c. 6. q. 7.* Idem ergo reo permitten-
dum, si utinolit defensione sua ad vi-
tam conservandam necessaria. Nec
obstat famæ iactura. Hæc enim non
no vo modo licitè prodigitur. *Leß. 2. l. 4. d. 11. Eill. 11. q. 0. q. 8.* ubi addit, non tan-
tum licere, sed aliquando maximæ vir-
tutis opus esse, vitam, & famam pro
proximi salute exponere secundum il-
lud *Christi Ioan. c. 5.* Maiorem charita-
tem nemo habet, quam ut animam ponat
pro amicis suis. *Clarus §. finali q. 49. Layman cum aliis ab ipso citatis l. 3. 11. c. 5. §. un. n. 30.*

Dub. 3. A reus, qui sibi ipsi iniu-
riam fecit, imponendo crimen falsum,
revocate teneatur? Nascitur dubitatio
hæc ex præcedenti, & locum non ha-
bet in reis, qui tormentorum acerbitate
fracti nihil non fatentur contra
seipos, ut à tortura liberentur. Equi-
dem non teneri ad revocandum,
quando novam torturam metuit reus,
gravissimi auctores tradunt citati apud
Tanneram disput. 4. q. 5. num. 100. Nec
confessarius eiusmodi reos urgere
debet

debet, ut in extremo vitæ puncto saltem innocentiam suam aperiant, & defendant. Nam secundum huiusævi præxin, eiusmodi defensio, seu revocatio nihil proderit. Vel enim non acceptatur, præsumendo perturbatæ mentis impetum esse, vel si acceptetur nova tortura examinabitur an firma sit. Sicut ergo gravium tormentorum metu liberat ab obligatione revocandi criminis ante damnationem, ita hoc in casu etiam post damnationem. Addit *Lessius c. 11. n. 48.* non teneri ad revocationem criminis confessi, quamvis iuramento vel periurio confirmasset illud. Hoc enim non revocando apud Iudicem, sed penitendo apud Deum corrigi potest. Atque in hoc modo procedendi cum primis attendendum, & curandum erit, ut nulli iniuria, vel damnum inferatur. Non enim ut suæ famæ, sic alienæ quisquam dominus est. Unde, sequitur, si quis vi tormentorum vel alia quacunque ex causa proximo suo falsum crimen imposuisset, ad revocandum illud teneri etiam cum detrimento sui honoris & nonnunquam vitæ | generaliter *S. illud. ff. de calum. c. si quis in artio 17. q. 4. c. fin. de iure iur. Sylv. v. Testis. 10. & alii DD. communiter.*

Dub. 4. An sacramentaliter absolvi queat, qui legitime interrogatus, crimen à se commissum Iudici negat?

R. *Bannez. ad q. 69. art. 2.* quamdiu in iudicio, & sub potestate Iudicis est, absolvi non posse, nisi prius veritatem dixerit. Ratio, quia manet in peccato quamdiu interrogatur, & non responderet: sed quamdiu non fertur sententia

absolutionis, interrogatur virtualiter, & est tempus respondendi, ergo est in peccato mortali, quamdiu non responderet. Notandum tamen, si propter confessionem factam subeunda illi esset nova pœna periurii scilicet, non teneretur fateri, quia illud periurii peccatum ignotum, adeoque non subiectum iudicio est. Eadem ferè apud *Lopez & repeties* in annotat. ad *c. 130. Bern. Diaz.*

Unde sequitur, si reus absolutus fuerit, propter falsam veritatis negationem, non teneri sponte sua ad iudicem redire, ut citatus *Bannez.* fateretur, quoniam, ut sic non peccavit, nisi contra veracitatem, & iustitiam legalem, si tamen alieni tertio damnum procreasset, de compensatione laborandum erit. Nam testis etiam, qui tacite in iustitia sua alicui damnosus fuit, ad restitutionem obligatur: excepto casu quando non nisi eum magno famæ aut vitæ suæ periculo testificari de proximo potest *az. 111. l. 13. c. 27. Dub. 6.*

Dub. 5. An reus falso negans delictum propter quod ad multam pecuniariam damnaretur, obnoxius sit restitutioni?

R. non esse, quia in tali eventu lædit iustitiam legalem, & vindicativam, non vero commutativam, cuius solius violatio ad restitutionem obligat. Ita *Vasquez. Sanchez. Malderus & alii à Diana citati.* Quam sententiam *Bannez. l. cit. art. 3.* suaviorem, & clementiorem vocat, addens humano more non esse factibile, ut aliquis, qui evaserit sententiam condemnationis, velit bona sua fisco inferre: adeoque non credendum, quod

lex velit illum obligare ante condemnationem iudicis.

Simili modo ad aliam quaestionem respondebis, an damnatus ad minorem iusto poenam, in conscientia subire debeat illam, quam verè meretur? Non enim tenetur ante sententiam, & condemnationem iudicis, quemadmodum in *Prologom.* § 8. copiose explicavimus. *V. Suar. de leg. l. 5. c. 7. Less. c. 29. Dub. 8.*

Dub. 6. An omne mendacium in iudicio prolatum peccatum mortale sit?

Esse peccatum mortale, quomodo-cunque alicuius in iudicio mentiatur, non secus, ac si mentiatur in confessione sacramentali docuit *Casus. ad q. 69. art. 1. ad 3.* quia utrobique iniuria fit vel iudici, vel sacramento, quod sine gravi culpa esse non potest. Idem sentit *Sily n. 3. Armilla & alii plures apud Barb. inc. super eo. de Vsuris.* Sed levi fundamento nituntur, & nihil convincunt. Igitur.

R. Non omne mendacium in iudicio dictum lethalem culpam esse sed aliquando venialem tantum. Ratio Mendacium in iudicio prolatum immediate est contra iustitiam, & religionem. Sed in peccatis contra iustitiam, & religionem potest inveniri materia levis, ut patet, si quis furetur in loco sacro rem parvi momenti, aut si consecrando omittat particulam *Enim*, ergo ex eo, quod in iudicio mendacium dicatur, non rectè concluditur, peccatum mortale esse. *Navar. in c. Inter verba. Coroll. 64. Arragon. in q. 69.*

Less. c. 11. num. 42. Sanch. l. 6. Confil. c. 3. d. 33. Az. Tom. 1. l. 5. c. 28. §. Animadvertendum. & 11. l. 13. c. 1.

Alia ratio est mendacii cum iuramento. In hoc enim quia DEUS, in testem vocatur, non potest transgressio illius levis esse, quemadmodum Theologi communiter docent. Ita fere *Bañez* qui pro maiori declaratione annotat, materiae gravitatem & levitatem ex duplici capite aestimari posse, *Primo* & per se ex parte Iuris, quod habet Iudex ad interrogandum. Quod si igitur ratione illius iuris sub mortali peccato tenetur ad interrogandum, sub eodem peccato mortali reus tenebitur ad respondendum. Hinc deinde infert, religiosum teneri sub mortali peccato respondere visitatori interroganti de observatione caerimoniarum & similibus, quia visitator sub mortali peccato tenetur interrogare de illis, etiam si quilibet religiosus in particulari non peccet venialiter frangendo silentium. Ex alio capite considerari potest gravitas, & levitas mendacii in iudicio, nimirum ex circumstantia iniuriae, & damni, quod inferretur accusatori, vel testibus, ubi aliquando magna culpa, aliquando parva, & similiter damnum inde proveniens esse poterit. *Covarr. l. 1. Variar. c. 1. num. 2. Sanchez. l. 6. Confil. c. 3. Dub. 33.*

Dub. 7. An reus actori, vel iudici petenti edere instrumenta sua debeat?

R. 1. Generaliter, & regulariter loquendo reus non tenetur documenta & in

& instrumenta sua, ad litem, de qua agitur, pertinentia publicare, vel exhibere actori, ne contra seipsum illa arma suppeditet: sed actori incumbit providere sibi de probationibus, quibus causam suam stabiliat. *c. Ex epistola. de probat ubi Barb. multos DD. allegat, quibus annumerandus est Gail l. 1. obs. 106.*

Non licet tamen actori probationes, & documenta parata subtrahere, quamvis non ideo causam perditurus sit. *c. Pervenit. de testib. cogend. Absque iniuria enim non fit, & reus extraordinaria pœna plectendus erit, ut Menoch. tradit casu 309. excipiens tamen instrumenta invalida, quorum subtractio nullum actori nocementum adfert.*

R. 2. Reus instrumenta sua edere debet petente procuratore fisci, in causis exemptionum, & contributionum Imperii: ad quem effectum solent in Camera Spirensi compulsoriales dari contra dispositionem Iuris communis. *l. Qui accusare. l. in fraudem §. Ex his bonis. ff. de iure fisci.* Idque speciali favore fisci, & reip. Nec procedit in causis criminalibus *lul. Clarus. q. 27. Idem Iuris Ecclesia habet teste Barb. inc. Ex epistola. de prob.*

R. 3. Si actor documenta, quæ habuerat, absque culpa sua amiserit, puta, furto, vel incendio, poterit à Iudice postulare, & hic à reo, ut instrumenta sua edat. *Decius in c. cit. de probat.* Ad quod nemo eum obligare potest, si grave damnum inde metuendum sit. E converso, si utilitatem ex traditione sperare licet,

sponte sua exhibere non gravabitur.

Dub. 8. An & quando reus torturæ subiici queat?

R. *Ex lib. 48. Digest. Tit. 18. colligimus sequentia puncta.*

Primo, constare prius de delicto oportet, quam reus quæstioni subiiciatur.

Secundo, Considerandum Iudici est, an tale sit delictum, cuius nomine aliquis torqueri possit.

Tertio, Considerandum, an delictum aliter probari possit, quam per torturam.

Quarto, Torturam non nisi subsidiario loco adhibendam.

Quinto, Eam ob causam in clanculariis delictis facilius adhiberi.

Denique non in quibuslibet criminibus, sed maioribus tantum, cuiusmodi sunt, quæ pœnam corporalem, vel tritremium merentur, non verò illis, quæ exilium, aut pœnam pecuniariam, ne maior sit torturæ, quam ipsius criminis pœna. *V. Clarus q. 64. Moscon. l. 2. Par. 1. c. 5. Dambraud. c. 35. Tholos. l. 48. c. 12. VVesenb. l. 48. ff. Tit. 18. quinum. 8.* monet, his deficientibus ad quæstionem non posse Iudicem procedere: & si fecerit, capitali pœna plectendum ex constitutionibus *l. Decuriones 16. C. eod.* quas tamen non extendendas extra casum, de quo loquuntur, existimat: cum videlicet in iniuriam exitiumque eius qui patitur, quæstio tentatur, ut eunctus tormentis deficiat: Alias extraordinariæ pœnæ locum esse.

Dub. 9. Quenam indicia, & probationes ad torturam sufficiant?

R. Hic

R. Hic magna, ac propè divina prudentia iudici opusest, ne in dextram, vel sinistram plus iusto declinet. Nemo enim non videt, quælibet indicia non sufficere, sed quasi evidèntia requiri. Talia censentur 1. testis omni exceptione maior. 2. confessio rei extra iudicium. 3. fama publica aliis quibusdam adminiculis fulta: soli minime fidendum. 4. Minæ factæ ab eo, qui exequi solet, & deprehenditur non multò post effectus illarum. 5. Res aliqua, vel instrumentum rei in loco criminis perpetrati: vestigia item in terra humida, quæ ipsius pedibus respondent: nisi fortiore aliquo documento hoc eliserit. 6. Si reus qui socios habuit, eosdem nominarit, modo alia indicia concurrant. 7. Mandatarii confessio, quod Sempronius reus sibi facinus mandarit, cum aliis adminiculis. 8. Fuga, non quælibet, sed illius, qui in libertate sua constitutus, & à iudice citatus non compareret: item qui in carceribus vinculorum & carceris effractione erupit. 9. Variatio, & inconstantia responsionum, mendaciis permixta. 10. titulatio linguæ & animi trepidatio concurrentibus aliis signis. 11. taciturnitas, ut si alias suspectus literis de periculo suo receptis nihil respondeat, nihil excuset, aut protestetur. 12. Inimicitia capitalis, v. g. cum occiso, si alia signa concurrant. 13. pactum, seu transactio, qua pretio oblato, aliisve modis illius, quem offendit, vel illius heredem benevolentiam capteret. 14. si in domo, homicidii, vel adulterii

commissi habitet Caius, homo alioqui audax, & ad eiusmodi facinora proclivis, modò alia non desint signa. 15. conversatio cum malis, quibus nulla turpitudine magna videtur. 16. si, cuius non valdè interest, ultro & instanter urgeat, ut de auctore criminis inquiratur. 17. si quis domo recipiat, & foveat latrones, aut raptores, modò non sint consanguinei, vel affines. 18. si quis criminis reum abducatur, ne deprehendatur. 19. si quis patratum criminis conscius non manifestet illud: nec cum posset, impedivit, ne fieret. *Plura v. apud Vvesenbec. l. 48. ff. Tur. 18. Zangerum in Tract. de Quæstionib. c. 2. Melonium in Thesaur. iuris feud. Tit. 47. n. 58. & sequ.*

Dub. 10. An torturam reiterate aliquando liceat?

R. 1. Reum evidèntioribus argumentis gravatum, & quasi committum revocari ad quæstionem posse, si in tormenta animum, corpusque induravit. *l. unius §. 1. ff. de quæstion.* Vnde DD. colligunt, semel tortum, nisi nova, & fortiora indicia offerantur, non esse denuò cruciandum, sed ab instantia iudicii absolvendum, suspensa tamen, non extincta sententia definitiva. Contrarium, si quis iudicium fecerit, de syndicato tenebitur, hoc est, causam, & rationem de culpa, & fraude dicere. Olim namque functi officio iudices, in eadem provincia, vel civitate, cui præfuerant, 50. dies commorari debebant, ut de culpa, aut fraude, quam commisissent, convenirentur, quod vulgò subire syndicatum

reum dicitur. l. 1. C. ut om. Iudices tam civiles quam milites. Ordinat. Crimen, Caroli V. art. 57. Melonius l. cit. n. 61.

R. 2. Reum iterato torqueri posse primo propter nova iudicia, & praeterita fortiora prioribus. Secundo propter inconstantiam, si confessus semel in tortura, extra illam, cum ratificatio petitur, negaverit. Tertio in atrocissimis sceleribus, quando malitiose assumpta contumacia apparet: ubi ad necitiam quoque torturam procedere licebit. Nam quia improbilissimi homines, nec propriae, nec communis ac publicae salutis curam ullam habent, nulla commiseratione digni videntur. Quamobrem Decianus l. 9. c. 29. latrones facilius rapi ad torturam, eamque iteratam pronunciat. V. Tholos. l. 48. c. 12. num. 25. Menochium Casu 272 l. 1. c. 29. d. 17. Damhaud. c. 38. Azor III. l. 13. c. 26. Lugo Disp. 37. Sect. 3.

Dub. 11. An sufficienter convictus testibus, torqueri nihilominus possit ad eliciendam propriam confessionem?

Covarr. cum alibi, tum maxime in l. pract. Q. 6. c. 23. n. 5. licet immanitatem tortorum reprehendat, approbare tamen videtur quorundam iudicum consuetudinem, qui licet crimen satis probatum sit, tortura utuntur, ut tandem reus ipse fateatur delictum, sitque vere, ac plene convictus, adeoque ab appellatione depulsi. Quae fuerit etiam Baldi opinio in l. observare n. 9. C. Quorum appellat. non recip. ubi dicitur, negandam non esse appellationem illi,

qui convictus testibus formidinet tormentorum terrore crimen fuerit confessus. Verum his non obstantibus.

R. Reum testibus sufficienter convictum non esse torquendum. Ita communior opinio fert multis legibus fulsa, l. Divus Pius. l. Edictum. ff. de quaestione. Illi qui 5. q. 5. Gios. in sum. 15. q. 6. Ratio est, quia tortura pro subsidio adhibetur, cum aliae probationes desunt, ut passim DD. fatentur citati a Covarr. l. cit. qui propterea monet Iudices, ut cautè utantur tormentis, quia plerumque multa mala ex illis consurgunt, & saepissime torquetur innocens, ut apparet nocens, quemadmodum S. Aug. pluribus declarat l. 19. de Civ. c. 6. & ex illo alisque Auctor cautionis criminis Dub. 27. & 39. Quod verò Lud. Vives apud August. lo. cit. inventum torturae dicit alienum esse à Christiana pietate, de abusu intelligendum est: alias nec carceres diuturni, nec patibula, & rotæ à Christianis unquam adhibendæ essent. Maranta Par. 6. §. de quaestione. n. 11.

Excipiunt aliqui atrociora crimina, & casum, quo manifestè apparetur induratio, & contumacia rei eo fine suscepta, ut iudicis intentio, & iustitiae processus retrahatur per appellationem. V. plura ap. Covarr. lo. cit. & Damhaud. in Pract. c. 38. & sequ. Melon. lo. cit. num. 77. Everh. Consil. 2. Volum. 1.

Dub. 12. Caius postquam legitimè convictus est, etiam in tortura negat crimen, quid facto opus?

P

R. Ali-

R. Aliqui contentent absolvendum esse, eo quod per torturam probationes omnes extinctæ sint, ut cum *Glo. notat. Al. vii.* dicens hanc esse communem opinionem, l. *Edictum. ff. de quæstion.* Facit enim necessitas fidem, quæ tam à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, videtur ipsa veritas dicere, & quæ à perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem, & fidem, ut *Cicero in Topicis* scribit, cuius meminit *Glo. sam. di. lege. Edictum.* Idem multis confirmat *Langerus Tract. de quæstion. c. 5.* addens iudici imputandum, si quid incommodi nascatur. Cum enim sine tormentis condemnare reum posset, sibi ipsi remoram iniecit nova torturæ periclitatione.

Verum non esse prædictam opinionem communem ex aliis DD. liquet apud *Covarr. l. i. tit. i.* qui expresse tradunt convictum virgenibus indiciis aut legitimis probationibus posse condemnari ad mortem, & pœnam ordinariam, quamvis extra vel intra tormenta neget se crimen commississe, de quo convictus est. Cum enim absque tortura inflicta propter allatas probationes condemnari possit, ut omnes fatentur, nihil causæ est, cur non possit condemnari post torturam. Præsumitur enim obfirmasse animum, & indurasse corpus, ut resistat iudici, quo facto præter iniuriam ac præiudicium fori publici, turpi imitatione alij malefactorum contra promeri-

ras pœnas, & necessariam vindictam animarentur.

Dub. 13. Vtrum auctori pauperi reus non pauper expensas litis suppeditare teneatur?

R. *Guido Papa teneri. q. 461. ex l. ul. §. quod si et. C. de ord. cognit. Guidoni adhaeret Aymon Savillianus Consil. 164. sed Boerius Decis. 303.* asserit, se nunquam vidisse in praxi receptam esse prædictam opinionem: quod etiam *Covarr. affirmat l. pract. qq. c. 6.* addens nihilominus eam videri observandam, ubi perpenso statu litis, & causæ constaret, aliqua non levis præsumptio pro iure pauperis auctoris. Nam si quis per bona paterna sibi restitui, agatque querela in officioso testamenti, reus cogitur dare auctori expensas pendente lite tribus concurrentibus.

Primo si constet, auctorem esse filium, vel nepotem testatoris. Secundo quod verè pauper sit. Tertio, quod habeat primam sententiam pro se latam. l. *si instituta. §. de in officioso. ff. de inoff. testam.* Ita *Covarr.* qui si inde concludat, eodem modo auctori pauperi cullibet à reo d. vite dandas expensas, & alimenta esse à multis reicietur. Quocirca, ne divites contra voluntatem suam graventur, & pauperum ius inopia debilitet, alicubi ex arario publico advocati aluntur, qui pauperum causas tractent. De Roma testatur *Westrivus l. 2. Introduct. in aulam Rom. c. 18. de Gallia Tholosan. l. 49. r. 6. num. 11. de Camera Spirensi Andr. Gaill. l. 1. obs. 43. & Schyvanmannus in Different. iuris Camera- lis Differentia 19.*

Imò

Imò per se tenetur advocatus in magna necessitate patrocinari gratis pauperi iuxta S. Tho. & alior. DD. *decisionem apud Silv. v. advocatus n. 11.*

Dub. 14. An sola rei confessio sufficiat ad condemnationem in criminibus.

R. Non sufficere l. 1. Divus 17. ff. de *question. Divus Severus* rescripsit, confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Unde consequitur, si quis fateatur furtum, homicidium, adulterium, aut quodlibet aliud delictum ex hac sola confessione sententiam capitalem ferri non posse. *c. significasti. 5. de adul. & stupro.* Fieri enim potest, ut vel metu tormentorum, quæ severus Iudex comminatur, vel tædio vitæ, vel impatientia tormentorum, vel alia qualibet ex causa fateatur. *l. Non tantum. ff. de appellat. l. 1. ff. de question.* Quamobrem pe-

riculo sæ plenum opus alicui est sententia condemnatoria, ad quam sola rei confessio Iudicem permovet. *Bald. & Iacobin. in l. qui servum. 20. ff. de interrogat. action. Hippol. in l. 1. §. praterea. ff. ad leg. Cornel. de sicar. ubi ait. Ei, qui se fatetur hominem veneno necasse, credendum non esse, cum verum & falsum esse possit. Et Boerius Decis. 164. cum Ulpiano.* Ei, qui in possessione servitutis constitutus est, etiam invito succurrit: quantum magis igitur subveniendum homini per errorem mentis perire volenti? *v. Farinac. q. 2. num. 13. Mascard. de probat. Conclus. 830. Menoch. Casu 268. Baiard. in Annot. Iul. Clari. q. 55. n. 22. Torreblanca. 3. Demonol. c. 19. n. 28. & Zangerum. Tr. de tortur. c. 5. ubi pluribus explicat, quot, & quæ necessario requirantur, ut homini de se confitenti flagitium fides tribui possit, & sententia condemnatoria pronunciari.*

TITVLVS VII.

De Exceptionibus.

Reum pro tribunali stantem vidimus, interrogationibus, probationibus instrumentis, & questionibus malè pulsarum, equuleo insuper, fidiculis aliisque tormentis exanimatum, usque ad eò, ut fractus & deficiens sui ipsius innocentiam miser prodigeret: superest, ut

armis contra adversarium suum, clypeo, & telis muniamus. Ea sunt exceptiones, dilatoriæ aut peremptoriæ, de quibus compendioso agemus.

* *

p 2

§. 1.

§. I.

Quid Exceptio, & quotuplex.

I. Exceptio nomen generatim acceptum, quamlibet defensionem comprehendit. *l. Defensiones II. C. eod.* propriè verò eam tantum, quæ reus ad excludendam actionem uiuit. *l. 2. & l. Antepen. ff. eod.* Vnde qui simplices negat, non dicitur excipere. *Bald. & Felin. ff. eod.*

Definitur à Iurisperitis exclusio, quæ actioni cuiusque rei apponitur, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationem ve deductum est. *l. 2. ff. de except.* Aut si mavis est conditio (nam conditionaliter olim reus exceptiones proponebat) quæ modò eximit reum damnatum, modò minuit damnationem. *l. exceptio 22. ff. eod.* Sed hæc uni tantum generi, id est, peremptoriis tantum exceptionibus conveniunt, cum de dilatoriis quoque nobis agendum sit. Quocirca melius ita definiat. *Exceptio est defensio qua certis, & iustis ex causis auxilium reo tribuitur aduersus intentionem actoris. l. 4. V. integras defensiones l. siquidem 9. l. Antepenult. Cod. eod.* Aliquibus sufficere videtur breuiloqua hæc: *Exceptio est actionis, vel intentionis actoris exclusio.* Ut comprehendat dilatorias nomen exclusionis in largiori sensu accipiendum est. *V. Esenbec. l. 4. ff. Tit. l. n. 3. Vallens. l. 2. Tit. 25. Treutler. Disp. 26. n. 1.*

II. Exceptionum genera plura sunt. Nam *Primo* diuiditur in eam, quæ

est facti, seu intentionis, & eam, quæ iuris est. Exceptio facti seu intentionis est, quæ actoris nullo iure agentis intentionem excludit. v. gr. clericus, qui ad iudicem secularem trahitur: illius item, qui ex mutuo agit, cum nunquam dederit mutuum, vel si dedit, iam pridem exolutum est. Exceptio iuris est, quæ actoris ius excludit, ut si petat, quod nullo iure debetur, v. gr. quod vi aut metu graui in virum constantem cadente promissum est. *c. Cuius dilectus de his, qua vi metusue causa.*

Secundo diuiditur in dilatoriam seu temporalem, & peremptoriam, seu perpetuam. *l. 2. §. ult. & l. 2. ff. hoc. Tit. §. appellantur Institution. eodem.* Dilatorias sunt, quæ principale negotium, eiusque cognitionem, & iudicium ad tempus differunt, neque omnem actionem extinguunt: ac proinde actor illas evitare potest. *dis. l. 3. §. ult.* Talis est pacti conventi, ne intra quinquennium agatur, quo tempore finito non impeditur actor rem exequi. Perpetuæ sunt, & peremptoriæ, quæ agentibus semper obstat, & semper rem de qua agitur peritunt, qualis est exceptio doli mali, & pacti conventi, ne omnino pecunia peteretur. *V. Inst. de exceptionib. Maranta Par. 6. Tit. n. 11.*

Tertio diuiditur ratione termini, vel obiecti sui. Aliæ enim personam iudicis ut incompetentis, aliæ actoris, qui sit criminiosus, excommunicatus, minor 25. annis, & alia procuratoris, qui sit mutus, surdus, mente captus: aliæ rei conuentæ qualitatem respiciunt, ut si queratur actor, se spo-

se spoliatum esse, & idcirco restituendum prius, antequam iudicio agatur. Alia denique ex causa & actionis conditione, ex loco, tempore, aliisque circumstantiis sumuntur, ut si libellus sit obscurus, si citatio tempore feriarum fiat, aut ad minimè securum locum instituat. *6. Pastoralis. 4. de except.*

Quarto dividitur in emergentes, & incidentes. Emergentes dicuntur quibus processus ante, vel post litis contestationem retardetur, aut suspendatur, quales sunt exceptio incompetentiæ, præventionis, recusati iudicis, termini angustii, feriarum, legitimationis personarum, exceptio contra testes non admittendos. & incidentes vocantur, quæ vel ipsam substantiam petitionis, & actionis intentatæ duntaxat, vel ipsam substantiam actionis, & processum simul concernunt. Ipsam substantiam actionis concernunt exceptiones peremptoria, puta, inhabilitatis, pacti, de non perendo, solutionis, compensationis, consanguinitatis, & similes. Ipsam substantiam actionis, & processum simul respiciunt exceptiones omnes litis finitæ, cuiusmodi est exceptio rei iudicatæ, transactionis, iuramenti, præscriptionis, & alia similes.

Quinto possunt ratione formæ dividi in iustas, & iniustas, frivolas, & præposterar. *Instit. de replicat. l. 3. l. pen. C. de except. V. Vesenbec. in expos. tit. de except. l. 44. ff. ubi n. 9.* notat exemptio neshodie nulla certorum verborum forma constare, sed quibuscunque

verbis, vel etiam scripto ad libitum uniuscuiusque proponi. *Ostiens. in Rubr. de Except. Vallens. lo. cit. Lancel. l. 3. Tit. 5. A. 20 in sum. l. 8. n. 35.*

S. 2.

De tempore, & modo proponendi Exceptiones.

I. PRIMA, & maximè necessaria contra iudicem exceptio est: quia litigare coram Iudice incompetente est litigare coram homine privato, qui ius dicendi non habet potestatem. *l. 2. ff. de off. procons. ac proinde initio statim, utpote fori declinatoria proponenda est. l. ult. & ibi Bart. C. de except. Bald. in l. fin. C. de iudic. Archidiacon. in c. Nullus 4. q. 4. Angel. in l. sed et si suscepit. ff. eod. Covarr. lib. pract. Q. 6. 26. n. 2. Surdus Consil. 204.* Quod si reus hac neglecta quacunque alia exceptione usus fuerit, in iudicem incompetentem consensisse videbitur & negligere suspicionis causam, nec poterit ad hanc defensionem redire *arg. di. legis. Sed et si suscepit. ff. de iud. specul. in Tit. de except. §. Viso. V. Porro. Bart. in l. fin. C. de except. Castro in l. exceptionem col. fin. C. de prob. Pacian. l. 2. de probat. c. 45. num. 14. & 16.* Competit igitur exceptio hæc reo, quando apud eum magistratum, apud quem conveniri non debet, agitur. *l. pen. & ult. C. de except. Lancel. in Tr. de off. prætoris. Maranta Par. 4. p. 103.* Actor enim sequitur forum rei, non reus forum actoris. *l. 2. C. de iuris d. l. fin. C. ubi in rem actio. Pract. Ferrar. pag. 71.*

P 3

Est

Est autem notatu dignum, non eo valere declinatoriam hanc exceptionem, ut Ordinarium Iudicem quantumvis suspectum removere omnino queat, sed illi cum causa exigit, alius adiungendus est. *Auth. si vero contigerit, C. de iudic.* E contra delegatus recusari simpliciter potest, de qua re egimus supra Tit. 2. §. 2.

II. Proxima huic, & cognata est exceptio laudationis. Nam qui actio ne reali pulsatur, auctorem suum sibi de evictione obligatum laudare, seu nominare potest, ut ei lis denunciatur, voceturque ad reum defendendum. *l. emptori 28. & ibi DD. C. de evict. l. 1. C. ubi in rem actio. Glo. in l. locum. §. 1. ff. de tabul. exhib.* Hoc reus cum facit, declinare iudicium dicitur. *Maranta Par. 6. de iudic. membr. 6. de nom. Auct. num. 2.* quia hoc agit, ut liti eximatur, & alius causam defendat. Quod admittere oportet, si laudatus & nominatus se ad defendendum, & respondendum offerat.

Nam invitus defendere non cogitur. *Paulus Castr. cum Guil. de Cun. in l. 1. num. 3. C. ubi in rem actio exerc. deb.* ideoque, si in termino præfixo non compareat, reus, qui nominavit eum, ab instantia iudicii non absolvetur. Proponenda igitur hæc exceptio est, antequam lis contestetur ad exemplum declinatoriæ exceptionis. Nihil obstat tamen, quominus etiam post iudicium inceptum ante conclusionem in causa, vel post sententiam in iudicio appellationis proponi possit ad effectum, ut auctor liti motæ assistat, causamque defendat:

quo in eventu non est de clinatoria, sed peremptoria exceptio. *Covarr. l. 3. Variar. cap. 17. nu. 8. & l. pract. qq. c. 33. n. 2. 8. Maranta l. cit.*

In aliis quoque actionibus exceptio hæc servire potest, ut si mandatarius, vel Oeconomus de damno dato in rebus sibi commissis apud Iudicem conveniatur. Hi enim cum non suo sed alieno nomine egerint, in eos, à quibus mandatum, vel curam acceperunt, commodè derivare indictmentem queunt. sicutiam *Graves. docet Consil. 978.* denunciationem locatori faciendam à conductore, quando in fructibus percipiendis, vel alio modo in feudo conducto controversiam patitur. *V. Barbos. in c. Pastoralis. hoc Tit. & in Prætermisso eodem. Damhaud. in Pract. c. 32.*

III. Exceptiones dilatoriæ, non tamen fori declinatoriæ regulariter ante litem contestationem, & terminum à Iudice præfixum proponendæ sunt. *c. Inter monasterium. de re iudic. c. Cum causam. de appell. c. Pastoralis de except.* nisi fortè post litem contestatam, vel tempus elapsum enata fuerint, vel tunc primum ad notitiam suam pervenisse reus iuramento affirmet, vel talis sit exceptio, quæ retroactum processum reddat nullum cuiusmodi est, quæ vel mandati, vel iurisdictionis defectum arguit. *c. Cum venerabilis. §. Licet autem, &c. In nostra. de procurat.* Eodem pertinet exceptio excommunicationis maioris, quæ quamvis dilatoria sit, ante & post litem contestatam opponitur, non obstante termino perem-

peremptorio ad exceptiones dilatorias præfixo; idque propterea, ne quis cum damno conscientie suæ cum excommunicato agere cogatur. *Clement. 1. hoc ritual. cap. Exceptionem eod. modo terverur forma præscripta in c. 1. de except. in 6.* ut absque malicia, & dolo, qui morbus huius ævi communis, ibidem vocatur, talem exceptionem reus opponat. Et hoc in prima instantia tantum. Nam si victoria amissa actor appellavit, ratione excommunicationis obiectæ, à prosequenda appellatione sua arceri non debet, quandoquidem omnis legitima defensio in iudicio etiam excommunicatis conceditur. *c. significaverunt hoc titulo V. Barbof. in cap. Pastoralis eod.*

IV. Circa dilatorias exceptiones *Zangerus cap. 22. num. 18. & seq.* hæc quinque monet observanda esse. Primum est, Principem mandare posse, ut exceptionibus dilatoriis omissis in causa procedatur. *Clem. sæpè De verb. signif. c. Ex parte 13. de off. & potest. iud. deleg. intellige de exceptionibus, non quæ concernunt merita causæ, sed quæ sunt de apicibus iuris, id est, quæ iuris rigore nituntur, & parvi momenti sunt, puta feriarum, & simil. non verò inhabilitatis, incompetentiæ, libelli inepti, & aliæ, quæ æquitate nituntur, & merita causæ, vel etiam ordinem respiciunt. *Filius in c. 1. Ex parte secundum est, Iudicem arbitrium habentem, eodem, quo Princeps, modo negligere & reii cere posse dilatorias exceptiones, quæ ut diximus, non cõcernunt causæ merita, sed apicibus iuris nixæ non magni momenti censentur, de quibus V. Meno-**

chium de arbitrariis iudicum questionib. Q. 31. Tertium, sive unam, sive plures simul, quod licitum exceptiones quis proponere velit, à Iudice præfigi terminum posse, intra quem omnes proponantur. quod si reus non faciat, ab audientia exciudetur. c. Pastoralis hoc tit. Menoch. l. 2. Casu 140. numero 8. Mod. Pisl. in Consil. 32. numero 17. lib. 2. Nam eiusmodi terminus censetur peremptorius & exclusivus. c. Consuluit. de off. deleg. Clement. univ. & ibi Glo. in V. peremptor de except.

Limita 1. quoad recens exortas. 2. eas, quæ retroactum processum everunt, quæque altiori indagine opus habent, & similes.

Quarum. Exceptionibus in medium allatis, & probatis Iudicis officium est, ad examen principalis negotii procedere. *c. Exhibita. De iudic. si tamen per interlocutoriam de iis pronunciãrit. Hoc enim ordo iudicii exigit, ut de veritate exceptionum prius cõstet. l. Pomponius §. 3. ff. eod. & copiose Pacianus l. 1. De probat. c. 85. num. 18.*

Quintum, in cautior e quadam consistit, ut reus absteat à modo proponendi exceptionem, qui intentionem suam everrat. Nam si ex gratia dicat adversario, Malam causam foves petendo à me solutionem, quia solvi; & propterea petat se absolvi, sibi ipsi contrariatur, quoniam petitio ipsius respicit merita causæ, quorum ingressum fugere cupit. Unde Iudex neglecta illa litis contesta ionem imperabit. Reus igitur, petere debet, non absolvi ab eo, quod actor intendit evincere, sed absque instantia seu obser-

obseruantia iudicii, inchoati, vel inchoandi iuxta consilium Bartoli in l. cum quaerebatur. ff. iudicatum solui. Angelus in §. aequo n. 10. Vers. ad veritas. Institut. de except. Henningus in Consil. 33. n. 10. Zangerus in 1. Par. c. 22. cir. fin. Maranta Par. 6. hoc Tit. n. 1. 6. & sequ.

V. Peremptoriae exceptiones tam ante, quam post litis contestationem usque ad promulgationem sententiae proponi possunt. l. 2. C. sentent. rescin. non poss. l. prescriptionem. C. de except. Atque haec exceptiones dicuntur peremptoriae simpliciter: aliae vero exceptiones litis finitae, quae proponi possunt etiam post sententiam definitivam, & postquam ea in rem iudicatam transit. Quod si probatae fuerint, executionem impediunt. Talis est exceptio S. C. Macedoniani, & Velleiani, transactionis, iuramenti, & rei iudicatae, de quibus V. Gaill l. 1. obs. 113. Et multo magis quae non impugnant iudicis sententiam, sed moderationem exigunt. l. Nefennius. §. ult. ff. de rei iud. Mol. d. 413. Layman l. 3. tr. 4. c. 20. num. 6. Lancelot. l. 3. Tit. 18. Broncorst. Cent. 4. Asser. 27. Zangerus Parte 3. c. 26. Maranta Parte 6. h. r. §. Nonum membrum. Vallens l. 2. Tit. 25. num. 13.

VI. Quemadmodum reo licet contra actorem excipere, uti diximus, ita actori quoque contra reum excipere licet, quod cum usu venit, Replicatio appellatur. Si reus iterum opponat triplicatio. Contra triplicationem, quadruplicatio, & sic deinceps, donec conclusione, ardori litigantium finis imponatur. Institut. Tit. de replicationib. Haec tamen multiplicatio Iure Canonico non

approbatur, saltem quoad testes antea productos, quos tertio refutare non licet, ne nimium extrahatur iudicii processus cum damno non tantum reifamiliaris, sed interdum animae quoque. Difficile enim est in tali ardore & contentione animi non misceri pravam intentionem, vel medium iustitiae & reititudini inimicum. c. Licet dilectus. de test. ubi late Panormitanus. V. Tholos. l. 2. c. 17. n. 3. ubi notat, eum qui excipit, non fateri actionem iustam esse. l. Non utique eo. ff. de except. neque negare, quia non dicitur excipere proprie, qui negat, ut interpretes sentiunt. in l. si quidem. de except. c. Cum venerabilis eod. Ordo n. Cameral. par. 3. Tit. 22. Trentler. disp. 16. n. 8.

VII. Praeterea pluribus simul uti exceptionibus unicuique permittam esse. l. Nemo ex his. ff. hoc. Tit. Reg. 20. l. 1. n. 6. Exempli causa. Titius ad postulationem Caii iuravit, se nihil debere. Haec iuris iurandi exceptio est, quam si probare nequit, potest ea relicta, ad exceptionem pacti conveni transire, vel excipere factam solutionem, aut transactionem aliquam: imò has, vel alias simul conglobatas licet opponere. At tamen ad contrarias exceptiones simul nemo admittendus est, quia ex duobus directè contrariis, vel simul impossibilibus necesse est alterum falsum esse ex Arist. l. 2. Topic. l. sed si pupillus. §. si infortioria ff. de institor. act. c. Cum renunciatur 32. q. 1. Covarr. l. 1. Var. c. 2. n. 3. ubi agnoscit plures utriusque Iuris interpretes passim asserere, quod aliquando etiam contraria allegantes audienti di sint, quorum verba tamen de diver-

lis

is potius, quam contrariis explicari queant, ac proinde superius positæ opinionioni nihil officiant. Addit Lancelot. l. 3. Tit. 9. si legitima fuerint exceptiones, & Iudex non admiserit, reo quidem per appellatiõnis remedium succurrendum, Iudicem verò meritis pœnis afficiendum esse, de quo speculator. §. fin. V. Punitur enim. Wesenbecius l. 44. Tit. 1. num. 10. Mascard. De probat. vol. Concl. 36. Treutler. vol. 11. Disput. 26. n. 7.

VIII. Denique consilium pro reo utile est, ut meminerit, non semper expedire in iudicio statim proponere exceptionem suam, deque eius probatione sollicitum esse. Quid enim si actoris intentio falsa sit, & reus sciat ab illo probari non posse? Certè in tali casu satius est simpliciter negare intentionem actoris, & postulare probationem. l. Siquidem. C. de exceptionib. ubi disertè. Siquidem intentionem actoris probatione deficere confidit, nulla tibi defensio necessaria est. Actore igitur nihil probante reus absolvendus est, quamvis nihil præstiterit, hoc est, neque exceptionem allegaverit, neque allegatam probaverit. l. frustra. C. de probat. l. Qui accusare. C. de edendo. Adedò, ut quamvis actor confiteatur, se, quod alleverat, probare non posse, tamen reus necessitate contrarium pro-

bandi non astringatur. l. Actor. 3. C. de probat.

E converso si reus Actorem existimet, probare posse intentionem suam, aut dubitet, melius fecerit, si exceptionem suam producat, & confirmare nitatur. l. Siquidem. C. de except. ubi Bald. & DD. Neque inaniter putet, si notoria sit exceptio sua, allegandam non esse. Omnis siquidem exceptio, sive delatoria, sive peremptoria, alleganda est, quantumlibet notoria. Bart. l. 1. num. 10. ff. de except. l. si unus. §. pactus ne peteret ff. de pactis Felin. in c. Cum ordinem. de rescr. Mascard. de probat. Concl. 1108. Pacian. l. de probat. c. 1. num. 18. Hinc Bald. in l. Cum non solum. C. de bon. quelib. in contentiosis dicit Iudicem non posse supplere de facto circa legitimationem personarum ad quod allegat l. Cum & minores. C. si adu. rem iudicatam Bart. quoque in l. si unus. §. pactus ne peteret num. 18. ff. de pactis. etiamsi, ait, maximè constet de pacto, de non petendo ex confessione actoris nisi tamen fuerit hæc exceptio opposita, actori non nocebit. Tholos. l. 21. c. 17. Colerus in Pract. process. c. de cetero. de sen. & re iud. l. l. Clarus q. 53. & seq. Lancel. l. 3. Tit. 9. Zanger. l. c. Barb. in c. Cum ordinem. de rescript.

TITVLVS VIII.

De Procuratoribus, & Advocatis.

Nillis, quæ hæcenus diximus, tam de reo, quàm Actore plurimum prodesse possunt Advocati & Procuratores, quando quidem verissimum illud non vulgi, sed sapientum. Procuratores necessitas invenit. Nam quia rebus suis adesse semper non licet, aliis demandanda cura est. Mens, consilium: cognitorum, & os Advocati olim dicti sunt. Procuratores manibus comparare licet: nisi in utrifque scientiam & operam simul desideras, quod multi faciunt. *l. 1. §. usus. ff. hoc. Tit.*

§. I.

Quid nominis, & differentia?

ADvocare est patrocinii, consilii, vel testimonii causa convocare. Hinc *Africanus in Verr. 1.* advocatum in iudicio dicit eum, qui velius suggerit, vel præsentiam suam amico commodat. Etenim moris erat in iudiciis tum privatis, tum publicis amicos omnes advocare, quorum auctoritate moveri posse iudices putabantur.

Procurator appellatur, quasi pro advocator, pro domino scilicet, vel

in negotio, vel in iudicio. Materia illius res, aut lis. Quosdam enim rebus propriis, & iudicis interesse non patitur infirmitas, necessitas, aut mentis inconstantia: alii, quod per se quocunque modo præstare possent, per alios magis idoneos & industrios expedire malunt. Pro ea cura igitur substituunt virum rebus gerendis naturam, qui exinde procuratoris titulo honoratur. *L. licet. C. eod. V. V. sen. l. 3. ff. Tit. 3. Silv. V. Procurator. Valens. l. 1. Paratit. l. Tit. 38. §. 1.*

II. Procurator ergo est gestor, seu administrator, qui aliena negotia mandato domini gerit, vel administrat. Administrator loco generis est, quod per se quæntia contrahitur: si extendere lubet ad iudicalem procuratorem, adde, vel lites tractat. Quod dicitur mandato domini distinguit à defensore, & negotiorum gestore, qui sine mandato defendit, & negotiatur. *§. Igitur. Inst. de oblig. qua ex contr. nasc. licet in diversis legibus etiam qui sine mandato alienarum rerum curam suscipiunt, reperimus vocari procuratores, qui melius gestores vocarentur. l. qui hominem. 34. §. si gener. l. si quis. §. 8. ff. de solutionibus. Treutlerus Vol. 1. Disp. 9.*

Ad differentiam tamen ferè addi solet

let nomen *Verus* ex quo cognoscimus, non alium denotari, quàm cui rerum, & negotiorum administratio tradita, & commissa à domino est. Peridem distinguitur à tutore & curatore, aliisque similibus, qui nullius domini mandato, sed publica auctoritate, vel legis, vel magistratus, vel testatoris administrant.

Verbum *gerit*, seu *administrat*, procuratoris, & advocati differentia est. Advocatus enim propriè loquendo non negotiatur, sed patrociniatur, non rerum, sed causarum, & litium curam gerit, ut latius postea. A nuntio quomodo differat, ex dictis clarius est, quia ut ceperere oporteat.

Illud observa procuratoris nomen iure Canonico latius patere. Nam procuratorem constituere dicitur etiam Prælati, Ecclesia collegiata, universitas, & Collegium, cui alias syndici nomen proprium est. *Azo in sum. l. 2. Rubr. 13. Lanciel. l. 2. Inst. c. 2.*

Infamis, & excommunicatus pro persona Ecclesiastica non recipitur, si pro laica eligatur. *Panorm. in c. Imperatorem. de iuram. calum. Corvinus l. Tit. Aphorism. Tit. 9. Silv. V. Procurator. Moscon. l. 2. de iudic. Par. I. c. 5.*

III. A diversitate rerum, & curarum, alii procuratores sunt iudiciales, alii extraiudiciales: His extra lites, negotia committuntur, ut patet ex *Tit. Mandati in Dig. & Codice*. Iudicialibus causæ litigantium creduntur, indeque procuratores ad lites appellantur, de quibus passim titulo de Procuratoribus. Vtrique interdum constituuntur præsentibus, & coram apud acta

præsidis, vel magistratus, interdum absentes per epistolam vel nuncium *l. 1. 2. 3. 6. ff. hoc. tit. l. 1. Mandati. l. Eum. §. Iulianus. de constitu. pecun.* modò ratum expresse vel tacitè habeant. Constituuntur item purè ac simpliciter, vel sub conditione aliqua: Item vel in præsens, ut absque mora incipiant officio fungi, vel in diem, id est, præfixo termino, puta Calend. Iann. aut Februarii. *l. Item, & ad litem ff. hoc. t.* similiter vel ad diem, vel usque ad annum, *di. l. Item.* Et tunc si expiret tempus, non potest ulterius progredi agendo etiam lite contestata: nisi fortè generaliter ad omnes causas, & necessitatem supplendam ordinatus fuerit. *l. procurator. ff. eod.* Denique constituuntur aliquando addendo clausulam *cum libera* hoc est, plena potestate agendi & disponendi, quomodo ipsi dominus faceret: aliquando omittitur ea clausula, & certis limitibus circumscribitur concessa potestas. *Barb. in c. Qui ad agendum num. 7. Vallens. l. cu. §. 2.*

IV. Inter procuratorem extraiudicialem, & iudicalem duæ differentię intercedunt.

Prima est. In iudiciali requiritur ætas annorum 25. completa: in extraiudiciali sufficit annorum 17. saltem iure Canonico. *c. Qui generaliter §. fin. eod. in 6.* tum propter beneficium restitutionis, quod ipsi minori competit. *l. minor 25. ff. eod.* tum quia non convenit ad lites peragendas admove-
re illum, qui stare in iudicio propter defectum ætatis non potest aliter de principali, seu domino dicendum, qui cum an-
num ætatis quartum

decimum pervenerit, ad agendum, & defendendum, per se, vel procuratorem in causis beneficialibus & aliis spiritualibus admittitur. *Put. Decisiane 155. Lancel. l. 3. Tit. 2. Barb. in c. Qui generaliter h. t. num. 9 Vallens. l. 1. Tit. 38. §. 3. Secunda differentia est.* Extra iudiciali procuratori substituere alium ex causa licet: procuratori iudiciali non licet, nisi forte per huius contestationem factus sit dominus litis. *l. Nequel. quod quis c. eod. vel à domino substituendi potestatem habeat, vel in rem suam datus sit. c. cit. Qui generaliter h. t. in 6. Corvinus in Aphorismis h. t.*

Quòd si procurator ad aliquid specialiter agendum constitutus alium substituit, omnem in illum potestatem transfert, nec revocare illum, nec substituere alium potest. *Tiraquell. in l. Voves. §. hoc sermone. ff. de verb. signif. Maranta Par. 4. pag. 110. Wesenbec. lo. cit. num. 8.*

V. Quomodo procurator iudicialis ab Advocato differat hodie, propter mutationem temporum, & morum non est facile explicatum.

Illud tamen ex iure communi & veteri liquet, Advocati munus nobile, & personas ipsas nobiles censeri, ut *Tiraquell. monstrat Tr. de nobilitate. c. 29. num. 11.* Procuratoris è contra officium vile erat. Etenim advocati est causas aestimare, rationes, & argumenta excogitando, quibus controversia vel stabiliatur, vel debilitetur: procuratoris verò, quæ ab advocato concepta sunt & approbata, in iudicio proponere, urgere processum: ca-

attendere & promovere, quæ ad legitimum modum iudiciorum, & similia pertinent. Quamobrem maior in advocatu, quam procuratore scientia requiritur. Nam ut colligitur ex *l. Nemin. C. de advoc. diversor. iud.* minimum quinque annos impendere studio iuris Advocatus debet, tum à DD. examinari, & approbati. *Sily. v. Advocatus num. 9. Wesenbec. l. 3. ff. Tit. 3. de Tholos. l. 49. c. 6.* procuratores autem esse velut apparitores, ministros, & executores. Aliqui in hoc differre censent, quod Procurator vicem personæ & domicilii tantum absente cliente sustineat.

Cæterum hodie ubique locorum ferè Procurator, & Advocatus, ut synonyma reputantur. Imò in Spirensi Camera Advocatus Procuratore inferior est: teste *Gaill. l. 1. obs. 43.* Et per hoc ait *Schvvanmannus in Differentia 9. ius antiquum contrariè consuetudine abrogatum est.* Nec amplius à syndico nisi nomine tenus distinguitur, cum aliàs syndicus, non verò procurator, ab Ecclesiâ, Collegio vel universitate constituatur. *l. 1. §. quibus permiffum est. ff. Quod cuiusque Universitatis nomine c. Quia in causis de Procuratorib. Azor. 111. l. 13. c. 29. Vallens. l. 1. Tit. 39.*

§. 2.

De necessitate, & officio Procuratoris iudicialis.

I. IN privatis iudiciis admittitur Procurator, cum certa pœna constituta.

nra est, vel petitur minor relegatione
*l. licet ff. h. t. si autem pœna arbi-
 traria sit, ut quando agitur de suspecto
 reo, non admittitur, quia tunc pro-
 ratione circumstantiarum augeri pœ-
 na potest, etiam usque ad supplicium
 mortis. Clarus q. 32. In popularibus
 causis actori conceditur Procurator
 quando suam iniuriam principaliter
 prosequitur; aliàs publica, non sua cau-
 sa erit. Pro reo autem benè ager pro-
 curator, quia privatam causam, hoc est
 pecuniariam, quæ istis actionibus pe-
 ti solet, tuetur. *di. l. licet ff. h. t. a 20
 infum. l. 2. Rubr. 13. num. 6. Gaill l. 1. l.
 obs. 43. Damhaud. in Praxi Crim. c.
 24. num. 2. Vallens l. 1. Tit. 38. §. 5.
 num. 4.**

11. In publicis iudiciis neque ad a-
 gendum, neque ad defendendum pro-
 curator admittitur. *l. pen. ff. de publ.
 iud. l. 2. §. 5. de his, qui accus. poss. Menoch.
 l. 1. q. 79. nisi quis ita de publico agat
 ut simul privatam utilitatem attendat.
 Similiter à criminalibus repellitur,
 quando pœna ultra relegationem alia
 imponi potest. *l. pen. §. fin. ff. de publ. iud.
 c. Venens de accus. & ibi Glo. Abb. Panor. spe-
 cul. Gomez Farinac. in Pract. crimin. q. 99.
 Damhaud. c. 23. & communiter DD. Qua-
 tuor causas Cepola assignat. Conf. 45.**

Prima est, quia sententia contra pro-
 curatorem lata non posset executioni
 mandari, adeoque fieri illutoria. *l. ab-
 sentem l. pen. ff. de pœna.*

Secunda, ne maleficia maneat im-
 punita contra. *l. Ita vulneratus ff. adl.
 Aquil.*

Tertia, quia reus ipse causam suam

fortius defendet, quam procura-
 tor. *l. 1. ff. ad S. C. Carbonianum, &
 ibi Bart.*

Quarta, reo præsente Iudex melius
 potest veritatem indagare, attenden-
 do, quo vultus colere, qua animi tre-
 pidatione loquatur. *l. de minore §. tor-
 menta ff. de quaest. Hanc rationem Dam-
 haud. c. 23. efficacissimam vocat, quæ
 eadem phrasi minimè efficax vocari po-
 test, secundum vulgare illud. Frons, o-
 culi, vultus persæpè mentiuntur, oratio
 verò sæpissimè. Adde, quod causæ cri-
 minales præsertim capitales probatio-
 nes exigunt firmissimas *l. fin. C. de proba-
 tion. quæ non ex animi conceptu, sed ip-
 so facto petendæ sunt, quod nemo me-
 lius, quàm reus ipse, præstabit.**

Verùm ista procuratoris exclusio li-
 mitanda est: in Vniuersitate, quæ per
 procuratorem se defendit in quacun-
 que causa. *Bald. in l. servum quoque ff. de
 procur. Farinac. in Praxi q. 99. num. 248.
 2. In domino respectu servi. Periera.
 de extinct. emph. par 2. num. 64. 3. in
 eo, qui carcere detinetur in alieno ter-
 ritorio. Clarus. p. 34. num. 5. nisi
 subdolè quæ sita aut procurata fuerit in-
 carceratio. 4. si aduersa pars contra præ-
 sentiam procuratoris nihil opponat,
 iudicium, & processus validus erit, Go-
 mez. to. III. c. 1. Clarus q. 37. n. 24. 5. si alle-
 ganda sit absentia causa, & impedimen-
 ta exponenda, siue iuris, siue facti sint.
 Covarr. in c. Alma mater. de sens. excom. Me-
 noch. de arbitrar. q. 80. n. 48 Idem de ex-
 ceptionibus dicendum. 6. si de crimine
 quidem agendum sit, sed, civiliter, non
 criminaliter.*

Denique si ita imbecillis aut impeditus sit reus, ut coram Iudice loqui non possit, ut causæ necessitas exigit. Tunc enim omninò æquitas suadet, ut per alium possit se, suaque defendere. *V. Wesenbecius Comm. in ff. l. 3. cap. 3. numero quinto Clarus lo. cit. Barb. in c. veniens de accus.*

III. Quemadmodum unus procurator, ita plures constitui possunt. *cap. si duo h. t. in 6. Vbi verò plures erunt, unus sine aliis litem non debet prosequi, exceptis causis beneficialibus, in quibus unius soli locus datur.*

Quod si plures in solidum designati sint, præoccupantis erit, causam promovere; alius verò non nisi in casu, quo prior nollet, vel occupatus esset. *cap. si duo h. t. V. Barb. in c. Non iniuste 14. eod. ubi dicit: si unus causam suscipiat, reliquos sine novo mandato non admitti & opus esse nova citatione ad reassumendum. l. pluribus ff. de Procuratoribus Azorius in sum. Rub. eod. numero 3. Mynfingerus Centur. 1. Obs. 46.*

IV. Acta procuratoris principalem, cuius locum tenet, afficiunt. *c. 1. de procuratoribus & confessio ipsius domino præiudicat. Communis observatio est, ait Gaill l. 1. Observ. 45. negligentiam procuratoris nocere domino. l. si procurator. & alii DD. ibidem citati. Ratio, quia domino imputandum est, qui negligentem procuratorem elegit. l. Cum mandato ff. De minor. Nec datur illi restitutio in integram adversus prædictam negligentiam, quoniam a actione mandati ad damna, & interesse experiri potest, quæ actio non tantum ratione doli, sed etiam levissimæ culpæ conceditur, ut copiosius explicat Gaill, l. cit.*

Immunis autem erit dominus, si mandati limites procurator excesserit, vel dominus ab initio statim contradixerit. *V. Allens. l. 1. tit. 38. S. 6. Franc. Marten Decis. 481. n. 7.*

V. Ante omnia igitur ad mandatum Procuratoris attendendum est, quod sufficiens habere debet, sive pro actore, sive pro reo constituatur. *c. Constitutis. De Procuratoribus. Excipe nisi fuerit persona coniuncta, & caveat de rato. c. Nonnulli. De reser. Pro reo etiam admitti potest præstita tantum cautione de iudicato solvendo in casibus, in quibus per ipsum solvi posset, quia nimirum interest, absentes per quemlibet defendi. l. servum quoque §. publice ff. hoc tit.*

Porro mandatum probatur scripturâ authenticâ: item per testes, & literas privatas ipsius constituentis, si probetur, ipsius manu scriptas esse. Non sufficit tamen, si testes dicant, scire se; manum ipsius esse, ex comparatione literarum, sed testari debent, se præsentatas fuisse, cum scriberet.

Deficiente mandato, vel inutili: & sufficiente, vel impertinente ad causam, de qua agitur Procurator falsus ceusetur, à nullo Iudice admittendus. *V. Gaill, l. 1. Observa. 47. Wesenbec, l. 3. ff. titul. tertio.*

Lancel. l. 3. tit. 2. S. sed sive Canis. l. 4. tit. lo tertio.

VI. Præter hæc iurare debet de calumniâ in animam suam, sui causâ, & simul in animam principalis sui, quando speciale ab ipso mandatum habet. *Marranta Parte 6. pag. 193. ubi etiam declarat, quid*

quid iuramento calumniæ contineatur, de quo nos Titu. 6. §. 1. nume. 7. personæ qualitas tamen à iuramento excusare potest. Vnde procurator filii, & quicumque à Magistratu datus est, immunitas censetur, & personæ qualitas præsumptionem calumniæ excludit. *Fianc. Marcus Parte 1. decis. aur. 2. 111.*

Quod si iurare in animam suam renuat, puniendus est pœna arbitraria: & meminisse se testatur *Gail l. 1. Observ. 89. in Camera Spirensi contumaciam cuiusdam nolentis iurare in animam suam, pœnâ tantum pecuniariâ multatam esse. Quamvis enim benè faciat, recusando iuramentum, videns iniustitiam causæ, tamen licet temerè contestatus & ideo litis dominus factus est. V. Barb. in c. in pertractandis 3. de iuram. calum. Barb. in c. in pertractandis. De iuram. calum.*

VII. Secreta, & documenta pro domino sui causa non debet revelare parti adversæ, ne ut prævaricator puniatur. *l. 1. §. 1. qui ff. ad l. Cornel. De falsis. c. l. 1. §. De prævar. Menoch. De arbitrar. Casu 323. docet, procuratorem, qui prævaricatur, prodendo domini sui, præter infamiam, & pœnam arbitrio iudicis constituendam, insuper erga dominum suum teneri actione mandati. Glossa in Rubr. C. de Procuratoribus & ibi Iason numero secundò Bosius verò refert, Causidicum quemdam Mediolani pœnâ publicationis bonorum, & exilii ad tempus multatum esse. V. Ziletum to. 1. Consil. 4.*

Idem (servandum esse Consiliariis Principum, belliducibus, Medicis, Confessariis, aliisque similibus monet

Navarrus cap. 25. numero 42. nisi secreta illa aliunde noverint, vel nisi talia sint, quorum detectio, quàm occultatio utilior sit. De Iudicibus, & Assessoribus addit Eugo Disputatione 37. sectione 15. numero 193. ex iuramento obligari ad tegendum ea, quorum occultatio magni interest.

VIII. Cavillis, cautelis, & fraudibus uti Procurator potest ad decipiendum adversarium, dummodò causam iustam foveat, & mendacium absit. *c. utilitatem. 32. quæst. 2. ubi exemplum Iehu & Davidis allegatur; quin ipse Dominus excludere volens Pharisæorum captiones interrogantibus de unâ quæstione nihil respondit, sed aliam opposuit, ut clavum clavo pelleret, monstraretque licitum esse cautelis uti contra hostium cautelas, & artem arte fallere.*

Dixi. Cavillis & cautelis uti posse. non autem instrumentis, aut testibus falsis. Hoc enim iure naturali prohibetur: simulationes verò, & industriæ fallaces permittuntur. *Azor III. l. 13. c. 19. Anton. Parte 1. c. 19. §. 8. Tholof. l. 49. c. 6. numero 39. ubi vastros, & verbosos Causidicos foro arcendos docet. Covarruvius autem l. 2. variar. cap. 2. numero 1. licere contendit ad technas & cavillationes adversarii impediendas; cavendum verò imprimis, ne dum sagaces & industrii esse nitimur pro cavillis calumnias, pro commentis mendacia venditemus.*

IX. Procuratori non licet cum domino suo pacisci de quorâ litis, pura, tertiâ vel quartâ parte sibi cedendâ. *l. litem C. hoc titulo. sumpt. ff. de pactis. Peri.*

Periculum enim est, ne per fas, & nefas in victoriam incumbat. Tholos. l. 49. c. 8. Turpe reos empta miseros defendere lingua. Pacifici tamen de certo salario, si litem obtinuerit, potest. Dignus siquidem est operarius mercede sua. 1. Tim. 5. vers. 18. Valentia. III. D. 5. quest. 15. puncto tertio Antonin. l. cit. Silv. V. Advocatus numero 10. Nav. c. 25. De pecc. advocat. numer. 30.

Illud verò mirum, quod Tholos. vult l. cit. non esse mercedem, quod advocatis datur, sed honorarium, eò quod scientia nullo pretio honorario compensari queat. Nam pro labore & studio suo, non autem pro scientiæ habitu salarium datur. Mynsing. Centur. 3. Obs. 7.

In Camerâ Spirensi, quamadmodum Andreas Gaill testatur l. 1. Obser. 44. Procuratores, & Advocati, quando recipiuntur, iurant, quod ultra taxatam à Iudice summam nihil à partibus exigere velint. Formula iuramenti extat in Ordinat. Parte prima titul. 363. cum seq. & titu 46. ead. parte V. Sanctum Thomam 2. 2. d. 2. quest. 71. artic. 2. Soto l. 5. de Iust. quest. 8. artic. 1. & 4. Silvest. V. Advocatus numer. 13. Tabiena eod. numer. 16. Zerola numer. 3. Piasec. in Praxi. Parte secunda cap. 4. pag. 276. Canis. l. 3. Institut. titul. 2. Tanner. D. 4. quest. 4. dub. 6. num. 130. Toletus 5. l. c. 60. num. 6. Treutler. Vol. 1. disputa. 9. numer. 7. & seq. Hartman. l. 2. titul. 10. Observ. 2.

Non peccare in conscientia, si cum cliente suo de quota litis paciscatur, cū multis docet Diana Par. 2. Tr. 16. Resolutione 47.

X. Contingit etiam, ut Procurator

cum domino suo de palmatio seu victoria paciscatur, valetne eiusmodi conventio? De quota litis pacisci veratur in l. quisquis & l. si quis D. de postul. l. si contra. C. Mandati. & l. item. C. de Procuratoribus. At ratione palmatio seu victoria valere pactum cum Gaill. cit. l. 1. S. litis ff. de var. & extraordin. cogniti- onibus.

Navarrus docet l. 1. Consil. 4. de pactis, & in Man. cap. 25. nume. 30. ubi disertis verbis sine peccato ait, conveniri posse, ut certa quantitas solvatur pro labore, seu victoria litis obienta; imò etiam de certo præmio præter iustum stipendium dando, si victoria proveniat, modò id moderatum sit, & lege speciali non prohibetur. l. jump. us ff. de pactis Azorius III. l. 13. cap. 29. Dub. 8. Tolletus l. 5. cap. 60. numer. 6. Layman l. 3. Tr. 4. cap. 26. num. 10. Sanchez. l. 6. Consil. cap. 7. Dub. 9. atque eodem nomine, vel certi conditio, vel ex stipulatu actu, aut officio Iudicis competit. Glo. in Lun. C. de suffrag.

Denique in exigendo salario, quod in solutum datum est, computari debet, cum eo, quod debetur, ne utrumque compositum licitam quantitatem excedat, per textum di legis litis ff. de var. & extra. cogn.

NOTA palmarium Legistæ vocant, quod ultra constitutam mercedem advocato datur propter obientam victoriam.

XI. Procuratoris munus desinit non uno, sed pluribus modis. Primò mutuo consensu, iuxta regulam. Vnumquodque eo modo dissolvi, quo colligatum est. l. Mutari ff. de Procurator.

Secundò per revocationem domini re-
inte-

Integrâ, idest, ante litem in iudicio contestatam. At lite contestatâ non potest inuitus revocari, nisi iusta, & gravis causa subit, ne damnum patiat. *l. ante diem scilicet sequi. C. de Procuratoribus.*

Tertio finitâ instantiâ, idest latâ sententiâ definitiva. Nam procurator iudicium appellationis prosequi non tenetur. Poterit tamen denuo patrici.

Quarto per mortem domini, à quo constitutus est, re integrâ: interdum quoque re non integrâ. *l. Nulla. C. hoc tit. l. Mandatum. ff. Mandat.*

Quinto ipsius procuratoris obitu. Neque enim ad hæredes officium transit.

Sexto Mutatione, seu alio in eius locum substituto. *l. si quis cum procuratorio. ff. eod.*

Denique si principalis adveniat, & causam per se tractare velit. Hoc ipso siquidem censetur dimittere procuratorem, nisi ex circumstantiis, & coniecturis aliud appareat. *Lancelot. l. 2. Institut. tit. 2. Tuschus Concl. 833. Vvesenbec. l. 3. ff. tit. 3. numero II. Canis. l. 4. Institutionum tit. 3. Azor. in sum. l. 2. Rubr. 13. numero 12.*

Arn. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 9. Vallens. l. 1. tit. 38. §. ultimo. Vbi circa finem, de procuratore excommunicato monet, acta ipsius, si postquam constitutus est, excommunicetur, & nemo contradicat, valida futura: secus, si constitutionem excommunicatio præcedat. *Felin. in Post sessionem. De probat.*

§. 3.

Satisfit Dubiis de Advocatis & Procuratoribus.

DVB. I. An Clericus possit esse Advocatus?

R. Non posse, tum quia minus conveniens, & decorum est statui Ecclesiastico, tum quia irregularitatem inducit, in causis capitalibus, si ex patrocinio Clerici mors aut mutilatio sequatur, quemadmodum accidisse cuidam Ostiensis testatur, qui fratrem suum defendendo effecit, ut accusator morte plecteretur. *c. Postulasti de homic. c. 1. Dist. 50. c. aliquantos. c. si quis post. Dist. 51. cap. ex literis de excessib. Pralator.*

Excipe 1. causam piam, qualis est Ecclesiæ, monasterii, viduarum, & orphanorum, miserabilium personarum, & Consanguineorum. *Silv. V. Advocatus n. 2. Armilla n. 6.*

2. Si non faciat lucri cupiditate, sed ex charitate, & zelo iustitiæ defendendæ: ut patet ex contrario sensu *c. Pervenit Dist. 86. & notat Abb. in c. 3. Ne Clerici vel Monachi.* Hic verò non est stipendii aut mercedis locus.

3. Vnam vel alteram causam defendere potest. *innoc. in ca. un de oblig. Abb. l. cit. Trotius l. 2. de perf. clerico. c. 54. numero tertio.*

4. In foro Ecclesiastico, & causis Ecclesiasticis permittitur. *c. 2. de postul. & c. in nostrâ. De Procurat.*

5. Domi licet rationes & allegationes conquirere, aliisque ad proponendum in iudicio suppeditare. Hoc enim

charitatis opus, & meritorium est, ut in
6.1. Dist. 39. tradit Ripa.

6. Excipe Clericum, qui beneficio caret, & sacro ordine. Hic enim cum à laico parum distet, nec postulare, nec advocare prohibetur, etiam in saeculari foro. *Navarrus cap. 25. numer. 100. & c. non dicatis num. 99.* si tamen publicè coronam, & habitum Clericalem gestant, vix à peccato excusari possunt, publicè & ordinariè exercendo prædictum munus.

In Curiâ Romanâ consuetudine receptum est, teste *Salzedo apud Diaz in Pract. cap. 65.* ut non solum suo nomine, quod omnibus etiam sacerdotibus permissum, sed alieno etiam procuratoris, & advocati munus exerceat, & omnes lites quantumlibet profanas tractent pretio ad id conducti. *Simon Maiol. De irregul. l. 5. c. 19 n. 4.*

8. Quod irregularitatem attinet, notandum est, eam iuris merè humani esse, ac proinde facilè impediri, ac tolli posse. 2. non incurrere Clericum, quando eum protestatione accusat, vel patrocinatur, 3. immanem ab ea fore, si Iudex tali protestatione contemptâ ad pœnam sanguinis vel mortis procedat. *V. qua dixi de accusatione titulo tertio §. 1. n. 8. & §. 2. Dub. 6.*

Barb. in tit. de postulando. Anila Par. 7. D. 5. sect. 2. D. 8.

DVB. 2. quid de sacerdotibus, & Episcopis dicendum?

R. Episcopos, & maiores ipsis à munere advocandi simpliciter removel *Angelus 7. advocatus num. 4.* tam coram Ecclesiastico, quam coram laico iudice *cap. Te quidem 11. questio. 1. cap. Prælatum*

Distinct. 88. cap. Episcopus. 14. Quest. 5. & 21. quest. 3. per totum. Presbyteris vero permittit in quatuor causis advocare. Primo pro se. Secundo pro Ecclesia sua. Tertio pro personis sibi coniunctis, & hoc, quando non possunt habere alium, vel non ita bonum, & personarum coniunctarum usque ad quartum gradum. Quarto pro miserabilibus personis. Intellige omnes illas, quæ per se proprias causas non possunt tractare, vel Ecclesiastico auxilio indigentes. In criminali verò coram Iudice saeculari nunquam possunt. *Ita ferè Angelus. 7. Sanchez l. 6. Conf. cap. 7. D. 3. Armilla numero 6.*

Meliùs alii cum *Panorm. in tit. de postulando.* Coram Iudice saeculari Episcopo advocati partes minimè suscipiendas esse, quia non decet reverentiam ab eo exhibere Iudici, à quo eam iure suo exigit, sed coram Iudice Ecclesiastico exiusta, & rationabili causa liberum ipsi esse, an per se vel per alium agere velit. Ad ipsum namque cumprimis pertinet tueri iura Ecclesiæ suæ, defendere pauperes, & miserabiles personas, neque ut suos & coniunctos sibi detrahat, charitas permittit. Præclarè *Sanctus Gregorius ad ianuarium Archiepiscopum ep. 6.* Pastoralis regiminis necessitate compellimur, ut orphanorum, viduarumque causis solertius, quàm cæteris curis insistamus. & *S. Hieron. ad Nepotian Gloria Episcopi est, pauperum opibus providere.*

NOTA. Religiosis, licet Canonici regulares sint, advocati, & procuratoris officium omninò prohibetur, nisi iubente prælato in causa monasterii sui *Clem.*

Clem. Religiosus De Procur. v. Laym. l. 3. tr. 4. c. 26. num. 12. Armilla num. 8. Em. Sa. num. 2. Soto. l. 5. q. 8. art. 2.

DVB. 3. An procurator, & Advocatus pauperum causas gratis suscipere, & defendere teneatur?

R. 1. Certum est teneri, quando pauperes extrema necessitate laborant, ita, ut si non defendantur, bonis omnibus, vel etiam capite multandi sint. Nam proximo suo extremè indigno subvenire quilibet debet, nisi in necessitate constitutus sit. Verum de non extrema, sed gravi necessitate dubitatur. Pone ad fustigationem, tritremes, aut gravem carcerem damnatum iri quempiam, cui succurrere advocatus possit, tenerne sub gravi peccato id facere? *Caceranus, & Navarrus in cap. 25. num. 29.* esse obligatum censet: probabilius tamen videtur teneri, modo tantum temporis ab alius curis necessariis vacuum habeat. Ratio eadem est, quæ in materia de elemosyna dari solet, ad probandum, sub mortali peccato pauperi in gravi necessitate constituto succurrendum esse; alioqui non videtur quis diligere proximum suum, sicuti se ipsum. *Sanctus Thomas 2. 2. d. questione 71. articulo primo* quem allegat *Sylv. v. Advocatus num. 11.* qui tamen cum *Navarro in v. Elemosyna num. 2.* docet, etiam habentes superfluum ultra necessitatem non nisi in extrema necessitate ad largiendam elemosynam obligati. *v. Less. cap. 31. Dub. 7. Soto l. 5. questione octava art. 1.*

R. 2. Iudex cogere Advocatum & procuratorem potest ad patrocinandū

pauperibus. *Glo. in l. invitus C. De procur. Zerola Par. 1. v. Advocatus num. 1. Gaill l. 1. Obs. 43. citatis multis legibus.* Compellitur autem sub pœna privationis officii *l. providendum. S. 1. C. de postulando.* Nihilominus ex iustis causis excusare se apud Iudicem potest, quæ si relevantes sint, recipiuntur, & alii deputantur. *l. Longius. l. Iudex. De excus. tutor.* Quando autem ex publico salarium accipiunt, non est, quod difficiles se exhibeant.

In regno Galliarum ex publico alii *Tholos. l. 49 c. 6. testatur De Neapotian. Barb. in cap. Ex literis, De maior. & obed. De Camera Sprenti Andreas Gaill l. cit.* addens etiam processus ex Cancellaria pauperibus gratis dari, nuncios quoque gratis executionem facere. Si tamen causam obtinuerint, in executione factos sumptus refundere debent, quandoquidem ad pinguiorem fortunam translati sunt: nec iustum est, eos cum aliorum damno locupletari. Ideo super postea acquisitis conveniri possunt, deducto, ne egeant. *l. Cuius filius fam. ff. de cessione bonor.*

Quæres, si advocatus renuat patrocinari pauperibus, an contra iustitiam peccet? censeo non contra iustitiam sed charitatem duntaxat peccare, ac proinde non teneri ad restitutionem, & compensationem damnorum. *Mynsing. Cent. 4. Observ. 32. Soto. l. 5. Q. 8. artic. 1. Regim. l. 256, 29. n. 675. Tanner. Disp. 4. n. 225.*

DVB. 4. Vtrum Advocato liceat causam dubiam defendere.

R. Supposito, quod de opinione probabili DD. communiter tradunt, advocato licet suscipere, & defendere

causam, de qua non constat, iniustam esse, sive accusando, sive defendendo. Nam qui operatur secundum opinionem probabilem, quamvis opposita censeatur probabilior, non peccat. *Navar. Prelud. 9. num. 9. Item consil. 9. de empt. & c. 27. in Manuali. Sylv. v. scrupulus n. 3. Em. Sa. V. Dubium. num. 5.*

Neque enim idè vera est hæc vel illa opinio, quia videtur esse. In multis siquidem propter latentes causas decipimur specie recti. Et considerandum est, quod advocatus non definit causam, sed ea proponit, quæ probabilem faciant, & totam decisionem Iudici relinquat, qui fortè oppositum pronuntiabit. *Sotol. 5. q. 8. ar. 3. Sylv. q. 10. Sayr. l. 1. c. 11. Vasq. Disp. 64. c. 1. Sanch. l. 1. Mor. c. 9. Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. Bardas. Discept. 4. c. 29. ubi notat, excipi causam sanguinis, in qua probabiliori sententiæ insistendum sit.*

Neque urget, quod aliqui obiiciunt; non licere bellum movere, cuius iustitia dubia sit: quia ut bellum suscipiatur, non satis est, existimare licitum esse, sed de illius æquitate, & necessitate, quæ ex iniuriâ illatâ pender, constare debet. In iudicio forensi alia ratio est, ubi in utramque partem disceptione facta Iudici determinatio relinquatur. Iudex autem, quamvis communem Doctorum opinionem ut plurimum sequi debeat, non ita astringitur tamen, ut oppositam illi ex causa eligere nequeat. *V. Menoch. de arbitr. Centu. 4. casu 349. & qua diximus Tit. 2. §. 3. Dub. 2.*

Dub. 5. Quid advocatus causam dubiam suscipiens observare debeat?

R. Triahæc sibi commendata noverit. Primum est, ut causæ sibi propositæ merita, æquitatem, & probabilitatem accuratè exploret, & si animadvertat improbabilem vel iniustam esse, defensione, & patrocinio omisso litigare volentem abstineat, ne se ut concussa reum faciat omnium malorum, & damnorum, quæ consequi possunt. *S. Tho. 2. 2. d. q. 62. a. 7. & q. 71. ar. 3.* Neque confessariis permissum est absolvere causidicum, cui perinde est, justam, an iniustam causam tueri.

Secundum, ut post diligentem causæ examinationem sincerè, & fidelitè clienti suo appetat, quæ probabilitas, & spes victoriæ sit. Contrarium si fecerit, & vana spe induxerit illum ad litigandum, ad compensationem omnium damnorum obligatus est. *Leß. c. 31. D. 8.*

Tertium, ut paratus sit quando in processu manifestè deprehendit causæ susceptæ iniquitatem, desistere, & eandem cessationem clienti suæ persuadere, quemadmodum. *S. Tho. monet q. 71. ar. 3.* Quod si hoc illi grave & dedecorosum videretur, sibi imputet, & à dubiis litibus suscipiendis in futurum caveat.

Adde, si prædicto modo ad inceptalite destiterit, propter causæ iniquitatem in progressu repertam, non esse fraudandum salario suo. Cum enim bona fide manû operi admovent, bona fide laboris sui fructum exigere potest. *l. præter. ff. de vacat. & cessat. muner. Silvest.*

Silv. n. 22. Armilla. n. 18. Soto l. 5. q. 8. art. 3.
Az. n. l. 13. c. 29. Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n.
18. & 19. Treutler Vol. 1. Disp. 8. n. 3.

Dub. 6. An utrique parti litigantium
simul patrocinari liceat?

De concientia: movetur quæstio
hæc, non de praxi, & usu iudiciorum.
Nullibi enim permitti illud, sole clarius
est: & Ius resistit prohibens audire, qui
contraria allegat. l. 1. c. de factis. ubi Glo.
Gosfridi. Ex pluribus actionibus con-
trariis una eligenda est. Nihilominus
Speculator in titulo de Advocato n. 14. Ad-
vocatum utrique parti servire posse ait.
quod Angelus num. 17. restringit ad cau-
sam dubiam. Nam si pro actore non
nisi probabiles rationes militent, & si
militet pro reo, sicuti à duobus advo-
catis, ita ab uno per intervalla propo-
ni poterunt, non secus, ac si consultus
à Iudice quilibet alius utriusque partis
fundamenta in charta exhiberet. Sil-
vester tamen n. 7. nec in dubiis admitten-
dum putat respectu eiusdem causæ, &
instantiæ: tum quia non est sine scan-
dalo, & detrimento famæ, nisi rarissi-
mè: tum quia videtur impossibile ut
viva materia diligenter habeat bonam
fidem respectu utriusque causæ, tum et-
iam quia videtur contra iura. Ut ut, sit
non video operæ pretium, laborate pro
conquirendis rationibus ad casum, cuius
non in foro, sed solo cerebro usus
sit. Nunquam enim, ut initio mo-
nui pro utraque parte unum patro-
num seu Advocatum ullus Iudex ad-
mitteret. Zerola Par. 1. num. 3. Armilla
num. 70.

Quæres. Quid factò opus, si advo-

catus annum salarium à duobus ac-
cipiens utrique eodem tempore adesse
nequeat?

R. Assister illi, à quo salarium pri-
mò constitutum est, alteri verò provi-
debit ad alio Advocato æquè idoneo
cum parte solarii competente. V. Barb.
in c. fin. de postulando. Nav. c. 27. n. 28. Regim.
l. 13. c. 10.

Dub. 7. An pro filio accusato pa-
ter ad defensionem admitti queat?

Cepola in consil. 45. hunc casum ponit:
Titius vulneravit Sempronium, qui po-
stea mortuus est. Iudex inquit con-
tra eum. Pater dicit Titii vult venire
in defensionem filii sui, non ut procu-
rator, sed ut merus defensor, ad do-
cendum, quod ex tali vulnere Sem-
pronius non sit mortuus, estne admit-
tendus.

R. spondet admittendum esse, ut pro-
curatorem. Nam licet regulariter
non possit venire procurator ad defen-
dendum reum in causâ capitali, potest
admitti tamen, quoad unum ali-
que in articulum iuxta Glo. in l. penul.
§. ad crimen. ff. de publ. iud. Et confir-
matur ex communi sententia & praxi.
Ubiunque ferri potest sententia in ab-
sentem, ibi potest, & debet admitti
procurator. Atqui in nostro casu sen-
tentia ferri potest in absentem.

Præterea generale est, quod pater
pro filio, dominus pro servo, Abbas
pro Monacho etiam ad plenariam de-
fensionem intervenire potest propter
suum interesse. imò patris officium
conferret, defendere filium. l. sed si u-
nus. ff. de iniur. ita tamen, ut de filio

præsentando, & tradendo in manus Iudicis cautionem præstet: *V. Menoch. de arbitr. q. 80. num. 60.* ubi docet generaliter perimitti, ut loco accusati in iudicium veniat, & defendat ille, cuius interest.

Dub. 8. Petrus primæ tonsuræ clericus de homicidio suspectus est, & Iudex, Ecclesiasticus inquit nunquid agere illi per advocatum, vel procuratorem licet?

R. Licere secundum ea, quæ *Dub. præced. §. 2. n. 1.* diximus. Tunc enim procurator adhiberi potest, cum delicto minor religione pœna debetur. At in nostro casu secundum Canones non potest alia & maior pœna imponi, cum per inquisitionem procedatur. Adde, quod in isto casu contra absentem agi potest, ac consequenter admitti debet procurator, quemadmodum fufius declarat *Cepola in casu 72.* Addit *Menochius l. 1. q. 80. n. 129.* procuratorem admitti pro clerico criminoso, cum agitur, ut beneficio privetur ex *Decisione Rota n. 35* Contuetudo etiam attendenda est, quæ alicubi procuratores admittit, alibi excludit, quemadmodum *Clarus observat. §. fin. q. 32.*

Dub. 9. An, & quando Advocatus teneatur ad restitutionem?

R. 1. Quia advocatus lege iustitiæ tenetur clienti suo ad diligentiam, & adversæ parti ad non lædendum iniuste tenetur *Primo* clienti ad restitutionem omnium damnorum, si per negligentiam vel imperitiam suam causa cadat. *Secundo* adversæ parti etiam tenetur, si in victam causam sciens defenderit, Vn-

de consulunt DD. & ratio exigit, ut cognita causæ iniustitia clientem laum moveat. & ad cessandum impellat: recusantem deserat, ira tamen, ut adversæ parti non revelet secreta causæ absque gravi necessitate. Neque ad transactionem urgebit, quia iniustam causam habenti nihil omnino ab adversario debetur, & transactio in dubiis tantum adhibenda est.

R. 2. Si reum fraudibus defenderit contra fiscum non tenetur ad compensandum emolumentum, quod Fiscus obtinisset ex condemnatione rei. Ratio, quia non peccat contra iustitiam particularem, sed legalem tantum. Ne pœna debetur à quoquam, nisi ad eam per sententiam condemnatur.

Quid verò, inquis, si procurator sufficit, & iniuste agat? Non ideo reus fiet compensationis damnorum, quia officium ipsius non est curare, ut Fiscus mulctis, & confiscatione bonorum locupletetur, sed ut leges serventur, & legum violatores puniantur, *Leß. c. 31. Dub. 8. num. 51. Escobar. Tr. 3. Exam. 2. c. 6. At Tholos. l. 49. c. 7.* munus ipsius esse tradit, curare ea, quibus compendia in fiscum deferantur, accusare, & defendere, quantum reip. interest sine periculo calumniæ. *l. Fiscus advocatus 3. de advocat. fisci.* live igitur directè, & per se, quod dubium, live consequenter, quod nemo negabit, ratione officii sui obligetur ad procurandam Fiscus utilitatem, si per negligentiam, aut perfidiam non fecerit, ad compensandum damnum tenetur. *Mol. Disp. 55. Mich. Salon.*

R. 3. Si in criminali causa clientem suum

sum modo licito ita defendat Advocatus, ut causam amittat, adversarius & condemnetur ad pœnam rationis vel aliam ad huius damni restitutionem non tenebitur, nec irregularitatem contrahet. Neque enim iniuriam intulit, sed rei licitæ incumbens officio suo graviter functus est. Sibi imputet accusator, qui te maioribus auxiliis non munivit. Idem dicendum de reo, cuius accusatori propter iustam negationem pœna accrescit. Eiusmodi damna enim neque reus, neque advocatus, modò contra legitimum iudicii ordinem non peccent, evitare tenentur. Quemadmodum nec accusator obligatus censetur ad restituendum damna, quibus reus ob sententiam iustam contralelam afficitur. Quin potius eum in finem iudicia aguntur, ut devicta pars iniustitiæ suæ pœnas luat. *Azov. III. l. 4. c. 7. Sylv. V. Advocatus n. 16. Armilla n. 19. Billu. Tract. 32. c. 2. n. 22. Ayala Par. 7. d. 5. sect. 2. Dub. 8.*

Dub. 10. An mortuo eliente in ipsum advocatum vel procuratorem sententia possit?

R. Posse. Cum enim per litis, compositionem, litis dominus constitutus sit, *l. post litem. ff. de proc.* nihil causæ est, cur unà cum cliente expiret iudicium inchoatum, sententia igitur contra ipsum vel pro ipso, contra hæredes defuncti, vel pro ipsis pronuntiabitur. *l. Nulla dubitatio. C. de procur.* Executio autem hæredibus relinquitur. *l. Plautius ff. de procur.* Excepe procuratorem prælati Ecclesiastici, quo per mortem sublata opus erit novi præfulis novo

mandato, per *text. in Clem. fin. de procur. V. Marantam pag. 242. Andr. Garil. Et. obs. 109.* qui etiam advertit *num. 5.* patre mortuo per interlocutoriam iudicis in hæredes transferri processum, & sententiam, quæ lata est cum de morte patris non extaret legitima insinuatio.

Dub. 11. Quæ sit pœna Advocati officio suo malè fungentis?

R. Si prævaricatus fuerit prodendo causam domini sui *Primo* incurrit infamiam, cuius pœnæ acerbitas Oldrado mortem attulit, metu, & maiore concepto ex manifestatione criminis sui, *teste Claro q. 72.* Insuper officio privatur & actione mandati tenetur *Menoch. Casu 323.* *Secundo*, Clientes si damnati a mulctam ob morosas dilaciones fuerunt, in advocatum, vel procuratorem culpabilem transfertur debitum. Idem propter contumaciam ad expensas damnatur. *Tertio* si plus culpa adversarius causam obtinuit, damnum clientis suo compensabit. *Pholof. l. 49. c. 4. cir. fin.* *Quarto* ad interesse tenetur adversario suo, si per cavillationem abstulit illi bonam causam, vel gravavit petendo iniustam dilacionem, vel allegando falsum, vel instruendo falsum testem, aut clientem suum de neganda veritate. Denique omnibus illis tenetur ad restitutionem contra quos, vel pro quibus auxilium iniuste tulit, cum illorum damno. *Leß. c. 31. D. 8. Sylv. n. 16.*

Regin. l. 25. c. 55. sect. 3. Tol. h. 5. c.

60. Bonac. To. 1. pag. 334.

TITVLVS IX.

De Sententia, & re Iudicata.

Rimus intentionis, postremus legitimattonis actus sententia iudicis est. Propter illam lis inchoatur, pro illa terminatur Ipsa controversiæ imponit finem, res iudicata accipit. Inter hæc duo qui non faciunt differentiam, produnt ignorantiam. Partibus transactione posthabita solam litis decisionem, expectantibus. Post accuratam actorum omnium discussionem, & adhibita iuris peritorum consultatione Iudex ad sententiam pronunciamdam accinget se iuxta ea, quæ in sequentibus explicare aggredimur.

§. I.

Quid Sententia, & quotuplex?

I. Sententia est definitio Iudicis legitima finem cause, seu controversia imponens. Vnde Paulus 1 C. ff. de arb. Sententiam, inquit, dicere existimatur is, qui eâ mente id pronunciat, ut secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controversia velit. Res iudicata vocatur ipsa causa, per sententiam decisa, vel absolutione, vel condemnatione. l. 1. ff. hoc. Tit.

Quin etiam sententia ipsa, quæ lap-

su temporis manet quasi à partibus acceptata, & approbata non male res iudicata appellari potest, eo que pacto lolemus dicere. Sententiam transire, vel transivisse in rem iudicaram. *Marana Par. 6. de eod. iudicior. hoc. tit. n. 128. Ferrar. in Forma sententia definitiva pag. 179. Barb. in c. 1. h. t.* qui insuper monet, quando rei iudicatæ mentio simpliciter fit, in aliqua dispositione, vel mandato, intelligendum esse & de re iudicata respectu temporis præteriti, quo sententia lata est, & respectu temporis decennalis finiti, post quod nullus amplius locus est appellationis: in dubio autem intelligendum de posteriori tempore, per *c. pen. de sent. excom.* iuxta quæ clausula mandati *Vt rei iudicata prius pareatur. Vel dummodò pareant iudicatis.* de posteriori re iudicatâ explicentur. Sic enim absque præiudicio, aut saltem cum minore ipsius, contra quem impetratum est, damno & periculo fiet. Si autem princeps causam committat cum clausula *Non obstante re iudicata,* de priori tempore accipiendum erit, tum propter causam modò dictam, tum ne lites iam sopitæ iterum suscitentur. Nam decennio elapso sic confirmata putatur Iudicis sententia, ut nulla amplius mutationem admittat

mittat, quemadmodum inferius suo loco prolixius dabimus explicarum. *Novel. 23. Nov. 119. c. 5. Auth. Hodie, Treutl. Disp. 23. n. 5.*

II. Sententia alia est Definitiva, alia Interlocutoria. Definitiva est, quæ principalem causam, seu controversiam definit, absolvens, vel condemnando. *l. ff. de re iud. l. qualem 19. §. 1. ff. de receptu arb.*

Interlocutoria dicitur, quæ non de summa controversia, sed rebus ad eam definiendam pertinentibus pronunciat, vel, quæ inter principia, & finem causæ super aliquo emergente, vel incidente profertur. *Glo. in Cle. 1. de sequest. poss. l. post sententiam. c. de sent. & interloc. puta, de cognitione differenda, de testibus producendis, de quæstionibus, tormentis, & sim.*

Ficitiam interdum, ut post finem causæ interlocutoria aliqua profertur. *l. Cum de ioc. C. de episc. & cler. l. tubemus, & ibi Glo. de advocatis divers. iud.* Interdum etiam, ubi non est aliquod principium, vel finis. *s. si quis autem. Novel. de heredib. & falcidia.* Unde aliqui generaliter censent vocandam esse interlocutoriam Iudicis determinationem ad aliquem articulum pro faciliiori expeditione. *Tholos. l. 50. c. 1. Lancel. l. 3. tit. 15. Sanchez. l. 6. Consil. 63. Dub. 9. Silv. V. sententia n. 3.*

III. Interlocutoria sententia dividitur in merè interlocutoriam, & eam quæ habet vim sententiæ definitivæ. Merè interlocutoria neque negotio principali, neque articulo alicuius negotii principalis finem imponit, adeo-

que non parit præiudicium irreparabile, & ab eodem iudice revocari potest. Interlocutoria vim definitivæ habens dicitur, quæ parit præiudicium irreparabile per supervenientem Definitivam vel appellationem à Definitiva. Talis est omnis illa, quæ articulum substantialem negotii principalis decedit, v. g. Titium, qui quoddam minor sit restitutionem in integrum petit, non esse minorem. *V. Marant. Par. 6. in vers. Et demum. fertur. §. Decisoria iudicii. num. 42. & sequ. v. sententia num. 2. Cardin. Tuschus in lit. S. Concl. c. 111. & 112.*

IV. Definitiva sententia ab interlocutoria differt multis modis.

Primo ratione materiæ, quæ in hac particularis, in illa universalis seu generalis est, ut ex modò dictis liquet.

Secundo. Definitivam non potest revocare Iudex, nequidem ex consensu partium, sive lata sit in causa civili, sive in criminali.

Excipe principem, qui ut supremus Iudex, arbitrio suo mutare, & corrigere sententiam potest. Mera interlocutoria verò admittit revocationem etiam nemine petente, aut consentiente. Nec solus Iudex, qui tulit eam, sed is quoque, ad quem appellatum fuerit, revocare potest. *l. quod iussit, & ibi Bart. ff. de re iudic.*

Limita. 1. Nisi mandata executioni sit: sicut enim res non manet integra. 2. nisi transferit in formam contractus, vel quasi contractus. 3. nisi lata sit cum sententia principali, quia

s tunc

tunc censetur pars illius. 4. nisi appellatum sit à iudice, quicquid tulit, & appellationem ad hunc: quia sic abdicat à se iurisdictionem. Denique nisi superio: iudex prohibuerit.

Tertio differt, quia Definitiva scripto ferri debet: interlocutoria non item.

Quarto. Definitiva præter ordinem iuris lata invalida censetur, secus de interlocutoria existimanda, quæ ordinem iuris non attendit.

Quinto. Definitiva irrita est, si ad verba pars non fuerit citata, quod in interlocutoria minimè requiritur.

Sexto. Addunt aliqui Definitivam à stante pronunciamdam esse, quod necessarium non est in interlocutoria.

Septimo. A definitivâ semper appellari potest, ab interlocutoria, vel nunquam appellatio fit, vel rarissimè.

Octavo. Denique definitiva non nisi causâ cognitâ proferatur: interlocutoria verò etiam extra causâ cognitionem. *l. Quid ergo, §. 4. ff. de his qui notantur infam. Maran. pag. 231. & sequi. Azo insum. l. 7. Rubr. 43. & esenbec. in ff. l. 42. tit. 1. Lamel. l. 3. Inst. tit. 15. Canon. l. 4. tit. 14.*

V. Non desunt, qui secuti *Speculatorem* in Rubr. de sent. plures sententiæ species numerent. Nam præter modo explicatus, aliam dicunt esse sententiam præcepti, aliam decreti, aliam multæ, aliam banni &c: Verum, si accuratè inspicias, intelliges ad Definitivam,

& interlocutoriam omnes revocari posse, quemadmodum Marantia fute ostendit.

Ut alia omittam, Decretum strictè acceptum nihil aliud est, quàm sententia interlocutoria qua iudex decernit, aliquem v. gr. mittendum esse in possessionem, alimenta pupillo subministranda, minorem in integrum restituendum esse, & simil. Si tamen ad sententiam interlocutoriam pertinent etiam comminationes, epistolæ, & subscriptiones iudicum, ut *Tholos. ult. l. 50. c. 1.* ampliandum erit Interlocutoria nomen, & à propriâ significatione liberandum.

§. 2.

Modus ferendi sententiam definitivam.

I. **A** Vditis litigantium rationibus, & iustitiæ libra accuratè pensatis, totoque iudicii ordine completo, partibus peremptoriè citatis, sententia proferenda est ex scripto, in loco publico, & consueto, ipso die, & hora, ad quam citatio facta est. Iudex, & non alius sententiam pronunciare debet, nisi consuetudo aliud velit, vel persona illustris sit, cui propter nobilitatis prærogativam per alium id facere permittitur. Illustribus personis episcopus accensetur, cui propterea eadem prærogativa datur in *c. fin. de sen. & re iud. in. 6.* ubi additur, si sententiâ stando, & nõ sedendo proferatur, nullius esse momenti: intellige, modò non habeat impediri.

pedimentum sedendi. Tunc enim nihilominus validè prolata censetur. *v. Barb. in c. cit. Em Sa. v. de sent. n. 2. Cardin. Tusch. Concl. 133. Treutler. Disp. 23. n. 3. Vogel. in Meth. l. 2. c. 17.*

II. Ut sententia legitima sit, continere debet *Primo* nomen ipsius iudicis. *Secundo* qualitatem, an sit ordinarius, vel delegatus. *Tertio* nomina litigantium. *Quarto* tenorem primæ petitionis, super qua iudicium fundatum est. *Quinto* mentionem de substantialibus iudicii, puta, *Visa litis contestatione, iuramento calumnia, testium depositione, & similibus. Sexto*, absolutionem, vel condemnationem. *Septimo*, quod feratur partibus presentibus, vel per contumaciam absentibus. *Octavo* ex scripto recitanda est. *Nono*, Iudex sedendo legere debet, eo modo, quo *n. prac. diximus. Maranta pag. 237. Cucchus l. 3. In sit. pag. 330. Vallens. l. 2. tit. 27. Sanchez. l. 6. Consilior. c. 3. Dub. 9. Card. Tuschus Concl. 133. Armilla. V. Sententia. num. 4.*

III. An verò causa condemnationis, vel absolutionis inferenda sententia sit, controversatur. In praxi certum est non fieri, nec expedire censent periti. *c. Sicut nobis de sent. excom. & ibi Panorm.* Non expressa enim præsumitur vera & sufficiens: expressa non ratio in dubium vocaretur, ab illis potissimum, quorum voto, & expectationi contradicit. *Felinus in c. Quoad consultationem. dereiud. Wesenb. l. 42. ff. tit. 1. ubi addit, licet inferi causam sententia non sit necessarium iuxta c. sicut nobis. citatum, si tamen falsa, ineptave*

expressa sit, sententiæ vitium adferre. *Innoc. in c. In presentia. de renunc.* In quibus autem casibus causa exprimenda sit, vide apud *Panorm. lo. cit.*

IV. Valida est sententia non concepta, & prolata scripto in his septem casibus. *Primo*, quando causa breves sunt, maxime vilium personarum. Breves autem censentur duorum aut reorum. *ff. de dolo. l. Adest. præterea iudicis arbitrio relinquitur. Secundo*, quando episcopus inter clericos suos iudicat de causa civili. *c. si quis. 10. q. 1. Tertio* cum præles deposito officio suo convenitur de administratione. *Auth. ut iudices sive quoque suffragant. Quarto*. Cum summus Pontifex per se pronunciat. Neque enim huiusmodi legibus astrictus est. *l. Digna vox. C. de leg. quemadmodum nec Imperator. Schneidewin. ff. l. 2. tit. 26. Quinto*, si lata sit in causa matrimoniali, ut aliqui volunt. *Sexto*, quando patrium consensus adest. *Septimo* denique in omnibus causis, in quibus summarie proceditur. *Clem. sap. de verb. sign. ubi etiam iudex permittitur, ut in summaris iudiciis stans vel sedens, prout ei magis placuerit, sententiam definitivam pronunciet. Tuschus Concl. 133. Sanchez. lo. cit. Zenger. Tract. de exceptionib. Par. 1. c. 2. num. 17.*

V. Prolata semel sententia definitiva, quoad illius causam extincta censetur potestas iudicis tam ordinarii quam delegati, ita, ut nihil mutare, corrigere, addere, vel demere

queat. *l. Iudex. ff. de re iudica. l. Quod iussit. eod. l. Paulus cod. Panor. in c. Sententia h. t. num. 26. Azol. 7. num. 44. Specul. Par. 3. n. 10. VVeisenbec. l. 42. ff. tit. 2. n. 9.*

Limita in Ordinario Iudice, cui mutatio, & correctio permittitur in quinque casibus. *Primo*, quoad multam, quæ minui vel remitti potest. *Secundo*, quoad fructus, & expensas, aliave accessoria, in quibus eodem die suppleri potest. *Tertio*, si quis absens veniat, adhuc Iudice sedente pro tribunali. *l. Divus. ff. de rest. in integ. Quarto*, si publica utilitas exigat. *l. Quod semel. ff. de decretis ab ordine faciend. Quinto*, ubicunque veritur periculum animæ, & de errore sit fides. *c. Inter ceteras. h. t. c. sententia eod. ubi de sententiæ nullitate propter errorem contra leges, canones, aut consuetudinem multa à Barb. colliguntur. Armilla. V. sententia n. 3. Franc. Marcus Par. 1. q. 547.*

Adde, si in condemnatione Iudex omiserit condemnationem ad expensas, eodem die, & amplius non, suppleri poterit. *l. 3. C. de fruct. & litium expens. Item, quod à Gaill. annotatur l. 2. obs. 1. n. 6. quamvis sententiam latam Iudex nequeat mutare, aut revocare, permitti tamen illi declarationem, & interpretationem, quia Iudex declarando sententiam nihil novi pronunciat. l. ab executione ff. de appell. Bartol. ibid. Idem Gaill. l. 1. obs. 116. num. 8. scribit, contra usum aliorum tribunalium in Camera Spirensi non solere admitti petitionem de sententiæ de-*

claratione, ne lites prorogentur, cum præsertim exactis peti queat declaratio. *V. Schu. idev. l. 4. Inst. tit. 6. & Curare Lancel. l. 3. tit. 15. Oldradus Consil. 66. Socin. Conf. 134. Cardin. Tuschus Concluf. 126. qui multa de modo interpretandi & declarandi sententiam colligit.*

VI. Quando unius causæ plures Iudices sunt, omnes sententiam proferent: idque coram, nec valebit sententia reliquorum uno absente. *l. Diem proferre. 27. §. 4. ff. de arb. si vero ad sit, & contra alios sentiat, vel etiam iuret, sibi non liquere, standum erit reliquorum iudicio. Si omnes præsentem in diversas summas condemnent, eligenda est minima, nisi plures in maiorem summam conveniant. Reg. In obscuris. de Reg. iur. in 6. si unus ex duobus condemnet, alter absoluat, huius sententia in favorem rei prævalebit. c. fin. de Sent. & re iudic. Reg. In pœnis. de Reg. iur. in 6. ubi Dynus, Peckus, & alii Comment.*

Limita. *Primo*, nisi aëtoris causa favorabilior sit, puta libertatis, dotis, matrimonii, testamenti, & similibus. *di. c. fin. l. si pars. 10. ff. de in off. testam. V. Dynus, & Peckus in cit. Reg. in pœnis.*

Secundo, nisi sententia absolutoria manifestè iniqua sit, *Oldendorp. Tract. de sent. & re iudic. Lancel. l. 3. tit. 15.*

Et hæc in Iudiciis ordinariis locum habent, qui suo nomine iurisdictionem exercent, non verò in delegatis. Etenim si duo Iudices delegati

gati diversas sententias habeant, utraque suspendatur, donec arbitrio delegantis decisio fiat. *Abb. inc. fin. eod. v. firro.*

Quod si ex compromisso arbitri duo electi non consentiant neutrius sententia valebit. *l. Diem 27. §. 1. ff. de re. apt. arb.*

Si plures duobus fuerint, maioris partis sententia sine hesitatione præferetur. *Angel. in Apost. ad Bartol. l. Exactores. C. de suscept. & arcar. l. 10. Corset. Singul. Universitas. & in addit. ad Abb. c. 3. num. 10. de novi op. num. Intellige dommodò omnes sint præsentis, & requisiti. l. fin. res. ff. de arb. Dec. in Reg. Qui potest. de Reg. Jur. Excipe, nisi aliter in compromisso statutum, aut conventum sit. *Tuschus Concl. 464.**

§. 3.

De effectu Sententia Definitiva.

I. **R**Ob. Maranta *Par. 6. de ord. iudiciorum pag. 244.* cum explicasset, quomodo sententia in rem iudicatum transeat, per non factam scilicet, aut desertam appellationem, subdit, tantæ auctoritatis esse sententiam, ut faciat de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum secundum *l. son. in l. Iulianus. ff. de condit. indeb.* Quod intelligi debet de sententia, cuius iniustitia non est manifesta, vel notoria. Tunc enim, quia non constat de iniquitate, præsumitur pro Iudice, quod officio suo functus sit, & servato

iuris ordine pronunciarit. *Tuschus Concl. 141.*

Eodem sensu dicitur, Iustus iudicis facit aliquid licitum, quod aliàs esset illicitum. *l. Quoniam iudices. C. de appell. l. non est matrim. ff. de ritu nupt. & c. Quod quis. de Reg. Jur. in 6. ubi à dolo excusatur, qui mandato Iudicis operatur, quia habet parere necesse, nimirum in dubio propter Iudicis sententiæ, & præcepti auctoritatem, pro quorum iustitia est indubio præsumendum. ff. ad Trebellian. l. Servo invito. §. Cum prator v. Dymum in Reg. cit. & Pecuniam. Treutler. Disp. 23. num. 5. Caramvel. Theol. fundam. num. 688. & sequ.*

Igitur hunc effectum seu prærogativam sententiæ Ius tribuit, ut pro vera, & valida habeatur, quamdiu contrarium evidenter non constat, quicquid à parte rei sit. Atque inde ius à partibus acquisitum est, nulla videlicet appellatione interposita, vel desertâ. *c. Inter monast. 20. h. t. l. Res iudicata pro veritate habetur. ff. de Reg. Jur. aded, ut nec rescriptum principis valeat contra sententiam, quæ transivit in rem iudicatum. l. fin. C. sent. rescri. non posse. l. causas, vel lites. C. de transact. c. Exposita de arb.*

Excipe, nisi præcisè constaret de mente principis, quod velit derogare rei iudicatæ, quia potest, cum illud sit ius quæsitum de iure civili. *Tuschus l. cit. n. 65 Decius in Reg. cit. Arn. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 34. Sylv. V. Sententia n. 10. Gaill. l. 2. Observ. 70.*

II. Præterea, quod assine est præcedenti,

denti, confert victori actionem in condemnatum, ut præter, in quo damnatus est. *l. Actor. C. de reb. cred.* estque civilis ea actio, descendens ex lege 12. tabularum personalis, perpetua, & rei persecutoria, hæredi, & in hæredem competens. *l. miles ult. ff. de re iud.* Reo vero post sententiam absoluto producit executionem rei iudicatæ contra actorem, eiusque hæredem, vel alium eius nomine agentem, nisi fortè nunc ab intesto conveniatur, qui antea ex testamento conveniebatur. *Oldendorp. Actione 12.* ubi etiam quærit de sententia iudicis interlocutoria, an producat actionem, & affirmat, producere tum, cum interlocutoria complectitur aliquid dignum, & cuius executionem fieri Actoris referat. *Ang. l. si quis ex argentariis. §. ex hoc edicto ff. de eden. Bart. in l. à Divo Pio ff. de re iud.*

Præterea extendit ad sententiam arbitrorum, quando quidem hodie ad similitudinem iudicii compromissum redigitur, & ad finiendas lites pertinet. *l. i. ff. de recept. arb. Alex. l. 2. Consil. 182. Card. Tuschus in lit. S. Conclus. 179. & 180.*

III. Communis regula est, quod sententia inter alios lata, tertio non præiudicat. *l. sape. ff. de re iud. c. pen. de sent. & re iud.* Et enim stricti iuris sententia est, non extendenda, nisi quo necessitas impellit. Et contra bonos mores est, damnatum sententiæ illum pati, qui non fuisset in iudicio. *Zafius in di. l. sape.* Nec factio alterius quisquam gravari debet. *ff. de Reg. iur. 74. l. si quis. S. legis. C. de in off. testam. & l. Sancimus. C. de pœnis.*

Vbi tamen Decius excipit auctorita

tem publicam, de qua realibi. Adde, quod iudicis intentio nec est, nec esse potest, præiudicare tertie personæ, nec si vellet, posset præiudicare illi, qui non est citatus. *Mynsing. Decad. 5. Respons. 47. n. 12. Alexand. Consil. 48. n. 9. Vvesindec. l. 42. ff. tit. l. n. 8. Raym. Silv. v. sententia n. 8.* Non desunt tamen limitationes, de quibus in §. seq. Dub. 12. ex c. *Cum super. de sententia. & re iudicata.*

IV. Huc pertinet sententiæ firmitas, seu immutabilitas. Neque enim rescindi, vel mutari potest, ut dix. §. 2. n. 5, neque prætextu instrumentorum novè reperorum vel aliarum probationum. *c. Inter monasterium. c. suborta. hoc t. l. prætextu C. de transaction. l. sub specie. ff. de re iud.* nec propter errorem in calculo, seu computatione, nisi huius mentio in sententia facta sit. Solutum quoque auctoritate rei iudicatæ non repetitur, tanquam indebitum. *l. i. C. de condic. indeb. l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mandati. l. Cum putarem. ff. famil. herisc. Fachinaus l. 10. controv. iuris c. 83.*

Adde, quod sententia æquiparatur contractui, & testamento, eandemque vim, & efficaciam obtinet: ita ut de uno ad alterum arguere liceat. *l. non est mirum. ff. de pignor. 48. Ang. Aret. Consil. 75. & 136. Menoch.*

*Consil. 210. lib. 2. Tuschus
Concl. 130.*

* *
*

§. 4. Sa.

S. 4.

Satisfit Dubia de Sententia.

DVb. 1. Vtrum sententia alias nulla propter solum defectum solennitatis in iure præscriptæ in foro concientie valeat?

R. Valere, Iudicem tamen ita profertendo sententiam graviter peccare. Ratio est, quia solennitates iuris scripti, & requisiti ad valorem sententiæ, extrinsecæ sunt, non concernentes substantiam, sed fori externi morem ac ritum. Ac proinde, quod etiam *Andr. Gaill. monit. l. 1. obs. 42.*

Iudex in decidendis causis decemmodi solennitatibus, & nullitatibus non debet esse nimium sollicitus, sed magis curare, ut finis liti imponatur. *l. proponendum. C. de iudic. l. quamvis. ff. de recept. arbitris.*

Hoc autem de sententia iusta intelligendum est. Nam si iniustitia fuerit, quamvis nulla solennitas desit, nullam obligationem parit, quemadmodum citatus *Gaill. ex multis legibus docet. l. 2. de pace publ. c. 8. S. Th. q. 60. ar. 5. Roderic. Tract. de ord. iudic. c. 14. Sayrus l. 11. c. 9. D. 2. n. 8. Arragon. 2. 2da. q. 60. ar. 5. Bann. & Salon. ibid. Valent. III. D. 5. q. 4. puncto 2.*

Dub. 2. Vtrum aliquando valeat sententia, ab eo, qui non est Iudex, prolata?

R. Valere, quando concurrunt duæ conditiones. Prima est, Iudicis auctoritas, qui committit alicui sententiã

pronunciandam. *Myrsing. Cent. 5. obs. 45.*

Secunda, ut communi errore existimetur esse Iudex: quia communis persuasio, quamvis fallã maioris in populo partis, iurisdictionem det, & actus valere facit. *Ang. l. Barbarius ff. de off. Prator. & arg. c. Ecce ego. Dist. 95. Laym. l. 1. r. 4. c. 2. n. 9.*

Neque hoc mirum videri debet in rebus ad forum externum pertinentibus, cum indulgentiã etiam à Prælato penitus falso, qui vulgò putabatur verus concessã non minus operentur, quàm si verus Prælatas dedisset: Item qui solvit Prælato notoriè intruso liberatur. *V. Barb. in c. Dudum. 2. de election. n. 4. & 5. cum aliis DD. ibid. nominatis.*

Hinc sequitur. Primo, acta talis Iudicis valere post commissum crimen, dummodò illud vulgò ignotum sit. Secundo, licet Prælatas ipso iure privatus sit potestate secundum Constitutionem *Pii 4.* petmittens ingredi mulieres in monasteria virorum, validum tamen esse, quod virtute officii sui facit. Tertio, Iudicis excommunicati sententiam validam esse, quamdiu denunciatus non est, ut communiter agnoscunt Theologi, & Canonistæ apud *Suarium. To. V. D. 14. sect. 1.*

Hæc tamen, non sunt extendenda ad ea, quæ Iuris divini, aut naturalis sunt. Nam si non Sacerdos sacramentalem absolutionem impertiat, quatumvis communi errore existimetur sacerdos esse, absolutio omnino irrita erit, quia iure divino non nisi veris sacerdotibus competit. *V. Barb.*

©

& *Laymann. lo. cit.* Proderit tamen ipsi ad evitandum pœnas impostoribus decretas, aliis verò ad exculationem peccari.

Dub. 3. an sententia lata contra leges, statuta, vel consuetudinem aliquando valida sit?

R. Regulariter non valere, sed ipso iure nullam esse, quando lex, & consuetudo in viridi observantia est, nec excipiendæ sunt extravagantes, modò receptæ, & passim notæ sint. *l. 1. & 2. C. quando procurare non est necesse. l. si expressum. 19. ff. de appell.* si expressa sententia contra iuris rigorem data fuerit, valere non debet. & paulò post. Non iure profertur sententia, si specialiter contra leges, vel senatus consultum, vel constitutionem fuerit prolata. Idem dicitur in *c. Sententia. de sen. & re iudicata.* ubi prolixè *Barbosa*, extendens etiam ad arbitros, & quascunque constitutiones, ac leges particulares illius fori, in quo agitur. Nec ratio deest, sicut enim non licet tollere, aut interpretari legem, cui libet, ita nec contrariam statuere, vel sequi. Si tamen Iudex idem fuerit, qui legislator, poterit sententiam ferre legibus suis contrariam, quæ absque omni contradictione recipiatur, & executioni mandetur. *V. Anton. Gabr. l. 2. de sent. Concl. 7. Socinus in Reg. 354.* ubi multas & inanes fallentias colligit. *Meliora Cardin. Tuschus in lit. S. Conclus. 141.*

Dub. 4. An valeat sententia in alieno territorio lata?

R. 2. Iure communi non valere. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impune, *c. 2. de Constit. in 6.*

Clem. Pastoralis de re iud. ubi dicitur sententiam Henrici Imperatoris contra Robertum Siciliæ regem esse nullam, quia contra illum extra districtum Imperii positum lata fuerit, Alia tamen ibidem causa infinuatur, quòd Romanæ sedi potius, quàm Imperio subesse debeat. Ac proinde cuique Iudici attendendum relinquitur, ut territorium suum non excedat inter invitos. *Tholos. l. 47. c. 21.*

R. 2. Episcopis indultum est à *Conc. Vienn. c. un. Clem. de fo. comp.* ut in aliena diœcesi, quando à sua expulsi sunt, ius dicere possint subditis suis, petita tamen prius, licet non obtenta licentia à proprio episcopo.

R. 3. Si ambæ partes consentiant, potest Iudex delegatus procedere extra territorium delegantis, & valebit sententia etiam absque consensu domini, ad quem pertinet territorium illud. *c. statutum. §. in nullo. de rescr. in 6.* Ratio, quia iurisdictio delegati non cohæret, nec terminatur territorio, sicut iurisdictio ordinarii. *Vide Marantam par. 6. §. Expedita secundæ parte num. 75. per ext. singul. in c. statutum. §. in nullo de rescr. l. 6. Abb. in c. de off. Deleg.*

Dub. 5. An sententia, quæ nititur duobus fundamentis, uno vero, & altero falso, vim aliquam habeat?

R. *Socinus Reg. 354.* quando duæ causæ expressæ sunt in sententia, quarum una est vera, altera falsa, tunc falsa sustentatur ad eam, quæ vera est, ut potius valeat, quàm pereat. *arg. l. Quotius*

Quoties ff. de reb. dub. Et sic notat. In-
not. c. In praesentia. Panorm. inc. sicut nob.
num. 15. Idem ex c. Cum l. A. 22. de sen.
& re iud. colligit Tiraquell. in Tr. Cessante
causa. l. limitat. 62. & ex illo Barb. in cap. cit.
Ratio, quia Reip. & singulorum civi-
um interest, iudiciorum auctoritatem
saluam esse, ne concessa licentia impug-
nandi iudicum sententias in longum li-
tes protrahantur. Neque periculum
hic est, ne qua innocentibus iniuria in-
feratur, cum semper appellationi, aut
supplicationi, vel querelae locus sit. Azo
in summa l. 7. num. 50. Decius in C. l. Si
donatione. de collat. nu. 15. Caran. Tuschus
Conclus. 40.

Dub. 6. An idem sententia non va-
leat, quia nocte prolata est?

R. Regulariter non valere. l. More
Romano. ff. de feriis c. Consultuit. de off.
iud. delegati. ubi Glossa & Felinus. Maranta
l. cit. n. 92.

Limita Primo, Nisi aliud ferat con-
suetudo. Sic in Curia Romana non
servari testatur Barbosa in c. cit. Consultuit.
Felinus eod. Maran l. cit.

Secundo, si partes sint praesentes, &
consentiant. Licet enim cuique iuri
suo renunciare. l. si quis in conscribendo C.
de pact. l. fin. §. pen. ff. ad Vellei.

Rem ipsam inveniendi adiaphorum vi-
deri potest, die, an nocte feratur sen-
tentia, quemadmodum non interest,
quam determinata hora diei fiat. Ni-
hilominus ad evitanda incommoda, &
cavillationes litigantium conuenit in
luce, adeoque ipso in meridie senten-
tiam promulgari. Vantius, de nullitate
bus, pag. 245. Novel. 82. c. 3. Villal. l. i. S.

num 32. Iason in l. 20. C. de transact. Treuil.
Disp. 23. num. 3. Coton. in sum. Diana v. in-
quisitor praxis. n. 249.

Dub. 7. An sententia unquam ferri
queat die feriato?

Feriae quaedam honori, & cultui di-
vino, quaedam hominum utilitati de-
putatae sunt. Divino cultui debentur
dies Dominici, dies Pasch. Natalis
Domini, & Epiphaniae, praeterea se-
ptem dies, qui praecedunt, & septem,
qui sequuntur.

Item dies Apostolorum. Et hisce
diebus, quicquid iudicialiter actum es-
set, in vitis litigatoribus irritum erat,
& infirmum. l. 2. l. Omnes dies. 7. & l.
ul. C. de feriis. Hominum vero utili-
tati tributum est, ne quis messium, aut
vindemiae tempore, ad iudicium traha-
tur. Nam occupati laboribus rustici
in forum venire compellendi non sunt.
l. 1. ff. de feriis. Haec feriae autem pro va-
rietate locorum variae sunt, adeoque
moderandae. l. praesides provinciarum
eod. Ita secum leges civiles. Iure Ca-
nonico multo plures festi dies nume-
rantur in c. Conquestus. hoc tit. ut mox
videbimus. Nunc.

R. 1. Iure civili facta citatio ad diem
feriatum non valet; nec citatus compa-
rere tenetur. l. 2. ff. Si quis in ius vocatus
non ier. & l. fin. C. de feriis. Iason in l. 1. S.
Nunciatio. num. 8. de novi oper. nunc.
Bart. in l. Liber homo. §. decem hodie
num. 1. ff. de verb. oblig. & videtur esse
communis opinio apud Legistas.
Canonistae autem aliter sentiunt, re-
ste Felino in 6. Quoad consult. n. 3. & 4. de
re iud.

re iud. Valere nimirum citationem ad diem feriatum factam, quia proceditur tunc die sequenti non feriato. *c. Cum dilecti de dolo, & contum. Panor. ibid. n. 4. c. Veniens. de accus. specul. in tit. de citat. §. 1. n. 13. Bart. in l. 2. §. Item ff. nihil n. 3. cum seq. ff. si quis in ius vocat.* ubi distinguit, utrum error sit expressus in citatione, ut citamus te, compareas die dominico; an vero non sit expressus, sed dies comparationis incidat in diem feriatum, priori modo factam citationem non valere, sed posteriore, quia sequentis die non feriato procedendum. Consilium est ad evitandas rixas iudicem citationi clausulam apponere hoc modo. *Compareas tali die, vel, si feriatus est, sequenti. Glo. inc. nemo preest l. de reg. iur. Felinus in c. cit. quoad consultationem. Vantius tit. de nullit. sent. ex dese. citat. num. 66.* Et sic in Dicasterio imperiali Spiræ observatur.

R. 2. Neque processus iudicii, neque sententia die feriato lata valida est, ut necessario sequitur ex procedenti: & clarè invenitur in *c. fin. hoc tit. Judicialis strepitus conquiescere debet diebus feriatis, qui ob reverentiam, Dei nascuntur esse statuti: scilicet natalis Domini, Sancti Stephani, Ioannis Evangelistæ Innocentium, S. Silvestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus Dominicæ passionis, resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes, cum duobus, qui sequuntur, Nativitatis Baptistæ, festivitatum omnium virginis gloriosæ duodecim Apostolorum, & præcipue Petri ac Pauli, beati Lau-*

rentii, dedicationis S. Michaelis, solennitatis omnium sanctorum, ac diebus Dominicis, cæterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocæsesibus cum clero, populo duxerint sollemniter venerandas, quibus utique solennibus feriis (nisi necessitas urgeat, aut pietas suadeat) usque adeo convenit ab huiusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus huiusmodi promulgari. Licet duobus feriatis, qui gratia vindemiarum, vel mesium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate. Ita Gregorius IX. in c. cit. ex necessitate, pietate, & consensu litigantium. *v. Suarez. tr. 2. l. 2. de dieb. ff. ff. Fagund. in prac. Eccl. l. 1. c. 13. Cardos. in v. Processus num. 11. Rodric. tom. 11. quest. 59. art. 2. Gaill. l. 1. observatione n. 9. extendit conclusionem ad arbitros, quorum sententia diebus feriatis prolata non valeat: cum arbitraria sint instar iudiciorum redacta l. omnes dies. C. de fer. Panorm. inc. fin. hoc tit. num. 10. secus est in arbitratore, quin etiam diebus feriatis, cum non servet formam iudicii, pacta, transactiones, & concordiam inter partes conficere, inire & tractare potest. l. finali C. de feriis & Panormitanus l. cit. Toletanus l. 4. cap. 24. num. 13.* Adde quod interponendæ appellationi nullum impedimentum sit à diebus feriatis, eo quod tempora illa continua
sunt

fin. l. 1. C. de fer. Et data à iudice dilata-
tione aliqua feriæ non excludun-
tur, siue sint solennes, siue repentinæ
l. siue pars C. de dilatacion. Filliut. tract.
27. c. 10. num. 198. Felinus in c. cum
M. Ferrar. Concl. 2. num. 32. Baldus in
auth. hodie C. qui appell. Roder. tomo 1v, n.
27. n. 36.

Dub. 8. An sententia contra
Ecclesiam vacantem valida sit.

R. Si legitimo defensore desti-
tuta sit sententiam invalidam esse, c.
fin. Ne sede vacante c. 1. de reb. eccl. non
alien. in. 6. Ecclesia enim minori com-
paratur, quoad beneficia iuris com-
munis, c. 1. de integ. restit. c. auditis eod.
in. Quemadmodum ergo contra
minorem non habentem tutorem
aut curatorem processus & sententia
nulla est, ita etiam contra Ecclesiam de-
fensore carentem.

Quam ob causam capitula Eccle-
siarum capite sublato, vel extincto
statim designare Deconomum, vel
provisorem solent: syndicum quoque
seu actorem, quorum cura, & vigi-
lantia Ecclesiæ bona, & facultates
conseruentur. Ob eandem causam
Ecclesiæ parochiali vacanti Episcopus
dat Curatorem, qui illius incolumitati
provideat, damna, & iniurias aver-
tat. V. Barb. in c. noyit. ille i. ne sede vacan-
te.

Dub. 9. An sententia contra ma-
trimonium lata in rem iudicatam tran-
seat, sicut alia?

R. Non transire, sed veritate com-
perta retractari, posse, & debere c.
lator de sent. & re iud. quia contra iniu-

sticiem litigantium consensu irremissi-
bilem.

Nihil equidem coniuges de suo sta-
tu quoad matrimonii valorem dispo-
nere aut iudicare possunt, sed ad supe-
riorem potestatem pertinet. Glo. ult. in
c. Inter hoc tit. Abb. num. 9. Felin. n. 16. in
c. lator citato Maranta de ord. iudic. 3. par. 6.
Sanch. l. 7. disp. 100.

Rati manifesta est, alias daretur li-
centia peccandi, si ex gr. per sententiam
iudex pronunciaret matrimonium va-
lere, in prohibito & dirimente: vel nul-
lum esse declararet, quod absque ullo
impedimento consistit. Hinc colligunt
DD.

Primo quando iudici error cognitus
est, etiam in vitis coniugibus procede-
re posse ad cognoscendum, & iudi-
candum, adeoque ubi res exigit, dis-
solvendum matrimonium, vel vicissim
cognita ipsius iustitia, & integritate,
confirmandum. Card. in c. lator. veru in-
de divort. Secundo iniustitiam sententiæ
matrimonialis tam respectu meritorum
causæ, quam ordinis processus per acta
causæ probari posse etiam post de-
cennium à tempore latæ sententiæ
Abb. in c. cit. lator.

Tertio Ne quidem decennio elapso
sententiam in rem iudicatam tran-
sire, ut omnino rata & firma sit, sed
prætextu appellationis corrigi quidem
non posse, per viam quærelæ tamen
allegari contra eam permissam esse
potest Glo. in c. Fraternalitatis V. Fornicatio
de frig. & malef. Abb. ibid. num. 21. Ostiens.
in tit. de sen. & de re iud. ci. fin. ubi ait
sententiam matrimonii non transire

in rem iudicatam, quoad veritatem, bene tamen quoad subtilitatem, V. Sanch. l. cit. Barb. in c. lator. de sent. & re iud. qui nonnet, cognito errore, qui in contrahendo intervenit, denuo per Ecclesiam coniungendos esse.

Dub. 10. An sententia, quia stricti iuris est, nullam interpretationem admittat.

R. Admittere aliquando & tunc potissime, cum omissum in illa aliquid est, quod tamen implicitè continetur. Exemplum suggerit Andr. Gail. l. 3. observatione 116. Cautio de non molestando in futurum in sententia retinendæ possessionis omissa est, eam vero in executione petebat victor, exigi adhuc posse, & à victo præstandum esse, quia venit ex ipsa actionis natura per text. in l. un. C. uti possidetis secundum intellectum ultra montanorum, ut refert Bart. l. interdictum ff. eod. & alii ibidem citati. Unde colligitur non multum interesse, utrum cautio illa in libello petita sit, vel non: in ipsa sententia exprimat vel omitatur, cum sit de natura actionis eique intrinsecè connexa. Taciti enim & expressè regulariter parem esse virtutem constat. Decius in regula iuris ff. 157. Neque ideo stricti iuris esse dicitur sententia, quod nullam omnino declarationem admittat, sed quia extendi non debet ad personas vel gravandas, vel relevandas quarum non interest, iudicium factum, & sententiam latam esse. Baldus in l. falsa C. si ex falsis instrum. Cynus

& alii in l. Qui testamento de excus. tutor. Cardinalis. Tuschus Concl. 139. Barb. in c. Dilectus de off. iud. ordin.

Dub. 11. Quomodo sententia proficit, vel noceat aliis non litigantibus? R. Ex textu c. cum super 17. de sent. & re iud. sequentia colliguntur.

Primo, Sententia in Regem lata obest, vel prodest successori. Idem fit in causa maioratus, in causa contra Feudum possessorem & sententia contra Prælatos.

Secundo, Lata contra principalem reum, mandari potest executioni contra eum, qui rem litigiosam emit.

Tertio, Cum quaestio est de statu, v. g. ingenuus quis, an servus sit, quod de uno decernitur, ad omnes eiusdem status pertinet.

Quarto, Sententia lata contra principalem, citato fidei iussore, illi præiudicat.

Quinto, Contra debitorem lata post contraditum pignus, nocet conductori. Idem dicendum est de proptietario, & usufructuario.

Sexto, Si contractus fuerit irritus declaratus, obierit domino, quoad laudemii exactionem.

Septimo, His, qui de eadem familia sunt, proderit, si illorum quisquam nobilis declaratur, nisi aliter constet, de voluntate nobilitantis.

Octavo, Legatariis, fidei commissariis obest sententia in hæredem lata.

Nono, Sententia lata de inhabilitate testatoris, non obest hæredi substituto si citatus non fuit, vel si nocet tantum modò quoad aliquam præsumptionem.

Decimo

Decimo. Habentibus dominium utile aliquando prodesse poterit sententia pro domino proprietatis formata. At vero sententia contra vassallum, & feudatarium, in possessione naturali non nocet dominis directis, quia possident civiliter.

Undecimo. Si condemnentur aliqui eiusdem artis, vel professionis, damnum ad omnes pertinet, qui eandem artem faciunt. Similiter prolata, contra cives unius loci succursurus omnibus nocet.

Duodecimo. Si quis de eare, cuius actio ad se primo pertinet, agi cum alio patiat, & taceat, sententia ipsi nocebit. Item si gener socerum vel possessor venditorem de proprietate rei emptæ, vel in dotem data experiri sinat, condemnato venditore, vel socio præiudicat genero, & possessori. *l. sape ff. de re iudicata Panormitanus in c. Quamvis hoc titulo Covar. l. pract. QQ. 6. 13. & sequentibus Barb. in c. Cum super hoc titulo Raym. & ex illo Silv. v. sententia num. 8. Cardinalis Tuschus conclusionem 174. Rosella num. 7. & 8. Franciscus Marcus parte prima decisione aurear. num. 830.*

Dub. 12. An, & quomodo sententia, quæ in rem iudicatam transiit revocari, & impediri queat?

R. Duo modi sunt. *Primus est,* si innocentia condemnati innotescat. Hoc enim virtuti, & innocentia debetur, ut ab errore & vitio non opprimatur. Nec iniqua & erronea sententia in rem iudicatam transit, ni-

si fictione & præsumptione quadam quæ non potest præiudicare veritati. Vnde *Felinus in c. consanguinei de sent. & re iudicata num. 7.* præclare dicit, quod iudex per novam notitiam innocentia rei etiam confessi & condemnati super sedere debet executione.

Et Antonius Gomez l. 3. c. 136. n. 36. monet cognita rei innocentia à iudice delegato, rescribendum est principi, ut tanquam superior revocet sententiam; quando quidem ipse, qui tulit eam, revocare non potest, cum iam officio suo defunctus sit, quemadmodum explicavimus supra §. 1. num. 4. *Secundus modus est,* si princeps qui superiorem non agnoscit, pœnam remittere, & condonare iniuriam velit. *l. i. c. de sentent. passis. l. fin. c. de generali abolit. l. i. §. de qua autem ff. de postulando.* Quæ remissio fieri potest generaliter, & partialiter. Generaliter fieri solet propter publicam lætitiã, prosperum eventum, puta electionis victoria obtentæ, nati- vîtatis filii, adventum magni principis, & similes de quo infra latius agemus. *tit. 4. §. 1.* Cavebit autem princeps in tali condonatione, ne remittendo iniuriam legibus, & sibi factam, præiudicium fiat aliis, puta, creditoribus, qui iure suo propter alienam libertatem privati non debet. Partialiter fit remissio cum uni alicui condonatur debitum, & pœna, ut accidisse legitur illi, cui dicitur *Matth. 18. v. 32.* ser- ve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me.

Alii 4. modis subveniri dicunt, in- iustâ sententiã passis, 1. per appellationem

de qua infra. 2. per supplicationem
Principi porrectam. c. Veniam. 35. q. 9.
3. per querelam falsi. c. sicut nobis. de
test. 4. per restitutionem in integrum.

c. Ex literis. de rest. in int. Sylv. v. Index. 8.
l. n. 16. Maranta Par. 6. lud. p. 287. Navar.
Consil. 2. de lud. n. 3. Armilla. v. Sententia. n. 3.
Em. 8a. v. Gratia. n. 12.

TITVLVS X.

De Appellatione.

Appellationes seu modi, quibus sen-
tentia, & executio suspenda-
tur, plures sunt apud *Maran-*
ram tit de appellat. Provocatio, Rela-
tio, supplicatio, Reuocatio, Restitu-
tio, Querela, Reductio, Dilatio, &
omnium potissima Appellatio, cuius
eò maior necessitas & utilitas est, quod
pro scientia ignorantia, pro veritate
falsitas, pro fide perfidia, veritate er-
ror, & temeritas in foro, ac tribuna-
libus dominatur. Illis igitur, qui per
sententiam lædi se existimant, petra re-
fugii est Appellatio, qua apud supe-
riorem Iudicem causæ suæ æquitatem
deducant, & quod sibi debetur, obtine-
ant, De hoc correctivo iniquitatis de-
inceps agemus.

§. I.

Quid sit Appellatio, & quocuplex.

I. **A**ppellationis finitiones à lingu-
lis ferè actoribus confingi,
Tholosanus queritur l. 50. c. 2. num. 2.
& suam substituit, secundum quam
Appellatio est inuocatio auxilii superioris Iu-

dicis, ad emendanda facta per inferi-
orem.

Nam dicere cum Ostiensi suspen-
sionem iudicati per inferiorem, non pla-
cet, eò, quòd non semper appellatio
suspendat iudicatum, ut patet ex se-
quentibus. Dicere quoque esse pro-
vocationem ad maiorem iudicem ra-
tione gravaminis illati, vel inferendi
quam adfert *Bart. in l. 1. ff. de appell.* mi-
nus probatur, quia & temerè appella-
tiones, & sine gravamine interpositæ
appellationes dicuntur, quamvis inu-
stæ. Ita *Tholosanus* non animadver-
tens suam definitionem nihilò melio-
rem, imò magis generalem, obscu-
ram esse: & quamcunque dederit, fa-
ciet aliquis per intentionem suam, aut
finem extrinsecum ut mala, levis, aut te-
meraria sit. Maneat igitur *Bartoli* pas-
sim recepta à *Doctoribus*. Appellatio est
provocatio ad maiorem iudicem, ratione gra-
vaminis illati vel inferendi. Dicitur *Primo*
Provocatio loco generis quia latius pa-
tet, comprehendens appellationem iu-
dicialem, & extraiudicialem. c. *Cum sit*
Romana. de appell. Nam quicumque au-
xilium Iudicis implorat, provocare di-
citur

citur. Sæpe nihilominus sumuntur ut synonyma. Secundo ad maiorem iudicem, à minori & inferiori scilicet. Hoc ita necessarium est, ut si aliter fiat, nulla appellatio sit. Nam propterea à Pontifice ad Concilium non admittitur appellatio, & contrafacientes excommunicantur à Clem. viii. in *Constit. seu Bulla Cæna Domini, ut Franc. Leo tradit in Thesaur. Eccl. c. 38. num. 34. Par. 3. Nav. c. 27. n. 58. Bonac. Disp. 1. q. 3. p. 2. Certè iniquum videtur, ut maior à minore corrigatur, æquum verò, si minorem maior corrigat. Vnde Glossa in c. 1. de consuet. dist. 11. nulla consuetudine dicitur obtineri posse, ut à maiori ad minorem appelleretur. Dicitur Tertio, ratione gravaminis illati, vel inferendi. Non enim ab illato solum, & præsentis, sed etiam eo quod prævidetur, aut timetur in futurum, appellare licet, ut ex dicendis infra patebit. Barb. in Rubr. de appellat. n. 4. & in c. Consultat. eod. Marant. pag. 252. Layman l. 3. tit. 6. c. 6.*

II. Dividitur appellatio Primo in propriè & impropiè dictam. Hæc extraudicialis vocatur, illi in proprio sermone aliàs communis denominatio manet. Appellatio propriè dicta à sententia Definitivâ vel interlocutoriâ fit, ut corrigatur: extraudicialis verò (quæ rectius dixeris provocacionem) ab actibus, & decretis extraudicialibus, c. 1. c. Concertationi hoc tit. in c. 6. l. 1. §. solent. ff. Quando appellandum sit. Exempli causa cum appellatur ab electione, spoliacione, ac similibus, & vocari solet provocatio ad causam habetque vim conventionis. c. Cum sit Romana. hoc tit. ideoque fieri debet ad Iudicem ordi-

narium, nec unquam suspendit executionem, nec cassat attentata. c. Cum inter de elect. v. Covar. qq. pract. c. 24. num. 5. VVurmser. l. 1. obs. 9.

Secundo, dividitur Extraudicialis secundum terminum à quo. alia enim est à Iudice extraudicialiter procedente: alia non à Iudice, sed à parte extra iudicium. c. Bona memoria hoc tit. Gaill. l. 1. obs. 120. De extraudiciali appellacione contra partem facta notat Maranta. n. 268. hunc mirabilem effectum, quod in causa beneficiâ habeat vim citationis, ut teneatur comparere adversarius coram Iudice ad quem sine alia citatione: alias ut contra contumacem proceditur. Dantur autem duo termini, primus unius mensis ad iter arripiendum à die interpositæ appellacionis: deinde post adventum appellantis expectatur appellatus per viginti alios dies, infra quos si non comparuerit, contumax reputatur, & damnatur. c. 1. de el. in c. 6. & ibi Glo. In aliis non beneficiâ libus causis non operatur hunc effectum sine citatione. Abb. in c. Bona. de postul. Pralator. Layman. l. 3. Tract. 6. c. 6. nu. 3. Sanchez. l. 3. de Matrim. Disp. 10. q. 3. n. 24.

Tertio Aliqui dividunt, in quatuor membra, Antejudicialiam, Intra iudicialiam, Iudicialiam, & Postiudicialiam. Antejudicialis est, quæ ante litem contestationem fit. c. Significante. 34. & c. Rodolphus 35. de rescr. Intra iudicialis, quæ post litem contestatam ante iudicium fit. c. 1. de dilat. Iudicialis à sententia definitiva concipitur & perficitur. toto tit. de appell. Denique postiudicialis, quæ adicitur executioni. l. ab executione: ff. eod. c. Quoad consultacionem

nem. de re iudicata. Tholos. l. 30. c. 2. n. 5.

Quarto. Masuerius ad materiam, & causam appellandi respiciens, iudicalem appellationem facit triplicem. Vnam quæ fit à falso iudicato. Alteram, quæ fit à gravamine. Tertiam, quæ fit à iuris denegatione. Ita Masuer. tit. de appell. n. 32. §. Item animadvertendum.

Quinta divisio secundum qualitatem, & communis omnibus aliis est. Reperiuntur enim in quolibet genere leves & frivolaræ, quibus opponuntur legitimæ per omnia iuri consentaneæ. l. si rem alienam. §. solutam. ff. de pignorat. act. Frivola appellatio censetur, quæ caret iustâ, & legitimâ causâ: ut si appellet, qui non est iniuste gravatus. Et sic idem est dicere frivolaræ, quod vanam & inanem, aut sine iusta causa interpositam, quæ nullum poterit sortiri iuris effectum. Geminian. in c. Cum appellationib. hoc tit. Hoc genus appellationum utpote nocentissimum legibus valdè exosum, & gravibus pœnis prohibitum est, quas Maranta prosequitur Parte 6. de ordine iudiciorum tit. de appellationibus. num. 335. & à nobis infra exponentur.

Aliqui distinguunt inter appellationes, frustratorias, frivolas, & inanes, seu leves. Frustratorias vocant quæ retardandæ solutionis, vel suspendendi iudicii causa fiunt l. Tutor ff. de usuris. Barb. in Rubr. de appell. Frivolas, quæ ex temeritate suscipiuntur experiundi tantùm causa. Inanes & leves, quæ pro minimis rebus, & nullo effectu dignis. l. si rem alienam. §. Solutam autem. ff. de pignorat. act.

IV. Iudicialis & extrajudicialis appellatio differunt pluribus modis. Nam
 1. in iudicali causa debet esse vera. c. ut debitus. hoc t. in extrajudiciali sufficit esse verosimilem. 2. oblatio probationis exceptionis obiectæ iustificat appellationem iudicalem, licet non probeatur veritas exceptionis, c. Interposita h. t. appellationem extrajudicalem verò non iustificat, quia non est ibi iudex, qui recipiat probationes tuas. 3. in appellatione iudicali necessario traduntur apostoli: in extrajudiciali, non nisi per accidens necessarii sunt. Glo. in c. 1. de appell. in 6. Item qui dantur, non nisi testimoniales appellantur. 4. Extrajudicialis appellatio potest esse generalis, & incerta, quod in iudicali non permittitur c. ut debitus, hoc tit. 5. Iterarè reatum secundum aliquos, ad superiorem habetur pro appellatione extrajudiciali: quod in iudicali non contingit. 6. Appellatio extra iudicium interponit rationem causæ de futuro, quia timet gravari: Iudicialis verò habet causam de præterito. 7. appellatio iudicialis suspendit iurisdictionem Iudicis: extrajudicialis non suspendit factum de præterito, neque id quod est consecutivum ad ius explicitum de præterito. c. Constitutus h. t. 8. In iudicali revocantur omnia attentata. c. Non solum. de appell. in 6. In extrajud. non revocantur, nisi ea, quæ gesta sunt contra appellationem. c. Cum nobis. de el. 9. In iudicio appellandum est intra decendum. c. quoad consult. de re iud. Extra iudicium etiam post decendum appellare licet. 10. Attentata post appellationem iudicalem revocantur
 indj.

indistinctè: attentata post appellationem extrajudicalem pendente ex futuro eventu. Ita sere Panorm. in c. Bo. memor. hoc tit.

Conveniunt autem in duobus. 1. utraque debet fieri in scripto. 2. quemadmodum innovata contra Appellationem iudiciale revocantur, ita etiam quæ innovantur seu attentantur contra extrajudicalem revocanda sunt. c. 1. de appell. in 6.

IV. Inter appellationem à sententia definitiva, & interlocutoriam sunt sex differentiae. 1. Appellatio à definitiva constringit iudicem, ut post illam nihil attentare possit: secus in appellatione ab interlocutoria fit. Feder. de clericis conf. 198. 2. per appellationem definitiva impeditur executio: per appellationem ab interlocutoria non impeditur, sed præsumitur pro processu, Lapsus alleg. 2. num. 7. 3. propter appellationem à definitiva potest sententia impugnari, & iustificari novis probationibus: interlocutoria autem ex solis deductis, & probatis iustificatur. Bald. consil. 146. 4. appellatio à definitiva potest absque scripto, sola voce fieri: appellatio ab interlocutoria, nisi scripto facta sit, non relevat. Clem. appellanti. de appell. 5. In appellatione ab interlocutoria inferenda est causa, secus in appellatione à definitiva. 6. In appellatione ab interlocutoria causa expressa iustificari debet ex iisdem actis: alias succumbet appellans: in appellatione à definitiva id minimè necessarium est. Geminianus Consil. 118. v. Socinum in Reg. 22. ubi

imitationes ponit. Card. Tuschus. in lit. A. Concl. 358.

§. 2.

Quis appellare possit.

I. **C**um sola appellandi causa sit gravamen, vel præfens, vel futurum, non permittitur appellatio illi, qui nullum gravamen patitur, vel iuste metuit, ne inferatur. l. 1. ff. de appell. recipiendis. l. Eos. C. eod.

Non appellabit igitur Primo condemnatus propter contumaciam l. 1. C. quor. app. non rec.

Secundo notorius reus, l. 2. c. eod. Barb. in c. Cum sit Romana, n. 19. vel in iure convictus.

Tertio Is, de cuius frivola appellandi levitate constat, c. cum appellationib. eod. in 6.

Quarto condemnatus propter heresim. Piafec. Par. 2. c. 4. n. 41. Simanca in Enchir. tit. 65.

Quinto Monachus & regularis c. 3. & c. Reprehensibilis h. t. nisi iniuste opprelsus fuerit, de quo Roderic. To. 1. q. 29. art. 2. Suar. iv. de religione l. 2. c. 11. Barb. inc. ad nostram h. t. ubi extendit ad clericos subditos.

Hicce omnibus præcisa est appellandilicentia, ne innocentiae remedium cuiquam proferat ad defensionem iniquitatis. Covar. Pr. Q. c. 23. Lancel. l. 3. tit. 17. Simanca in Enchir. iudicium. tit. de appellat. Sanchez l. 6. Mor. c. 4. Dub. 5. Zerola Par. 2. v. appellatio. n. 2.

II. Alias appellare permittitur non solum

v

solum qui condemnatus est, suo vel alieno nomine, puta procuratorio, tutorio, aut simili. l. 4. §. fin. ff. hoc tit. Barb. in Prætermissis. c. sicut. de Rej. sed etiam quilibet alius, cuius interest, licet non sit condemnatus. l. 1. ff. de appell. recipiend. Humanitati enim tribuendum videtur, ut pro damnato ad supplicium mortis, cui libet provocare liceat, ne innocentia deserta videatur. Omnium quippe interest, immerentes eximere pœnis, & hominem hominis beneficio affici. l. 6. §. l. servus ff. de Servis exportan. l. l. Clarus. q. 24. n. 4. Carer. in Pract. pag. 55. Sity. n. 9.

Nec excipiendi sunt clerici, quali minime convenient talis provocatio. Glo. in l. 2. distos v. quibus. C. de episc. aud. quam DD. sequuntur. teste Ang. in tract. de malef. v. Prasente Caid. num. 5. v. Salzeto in c. 143. Practica Bern. Diaz. c. fin. ubi contra ius commune in Hispania receptum esse tradit, ut quando condemnatus sententiæ acquiescit, nulli vel laico, vel clerico extraneo appellare pro ipso liceat, sed consanguineis tantum: quod prætermissum mirator à Covarr. l. 1. var. c. 1. num. 10. cir. finem.

III. Si contingat unum pro pluribus appellare, sitque communis causa, & una omnium defensio, aliis quoque appellatio proderit, licet ipsi non appellent. l. 1. §. 2. C. si unus ex plurib. appell. l. 10. fin. ff. eod. Clarus §. fin. q. 94. Vers. Quaro, Numquid. Tholos. l. 50. c. 2. num. 39. Gaill. l. 1. obs. 126. n. 3. Anton. Cucibus l. 3. Inst. tit. 16. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 36. Vallens. l. 2. tit. 28. §. 2.

Quin etiam domini appellatio prodesse servo potest, & subdito, cuius saltem ex consequenti interest. Arg. c. Dilectis 55. hoc tit. l. Servi 15. §. l. Lucius Titius 18. ff. de appell. Servus non pro se, sed pro domino suo. di. l. Servi. l. fin. eod. Admittitur etiam appellatio facta ab uno ex universitate pro se, & suis adherentibus, vel adherere volentibus, quos tamen non oportet, ut aliqui volunt, ad hæsitile invocatione ad causam appellationis, & per apparitorem nominari. Sufficit enim adherere coram Iudice, ad quem appellationis. Appellat etiam filius pro patre, episcopus pro civitate, & subditis suis. Dilectio. h. t.

IV. Excommunicatus, qui se gravatum sentit, appellare potest a Iudice qui sententiam excommunicationis tulit. c. ad presentiam de appell. hoc tit. Nam defensio communis, cuiusmodi est appellatio, nemini denegatur. Non impedit tamen, quo minus denunciatio fiat si Iudex Ordinarius ea tulit. c. Pastoralis, §. Verum de appell. §. c. Cum contingat de offic. Delegati. §. c. is. qui de sent. excom. in 6. si autem à delegato lata sit, ipseque appellationem admisit, suspenditur denunciatio quemadmodum latius explicat Suar. V. Disp. 3. Sect. 1. num. 18. Monet tamen Barb. in c. cit. ad presentiam num. 1. excommunicatum, qui legitime appellavit, pendente causa excommunicationis, licet de iure non sit excommunicatus, tamen de facto, & ad cautelam absolvendum esse: & si in tali excommunicatione administraverit in devinis, non esse inquietandum.

tandum, sed omnia reduci ad statum, in quo erant tempore factæ appellationis. *Imola. Anania. Oslens. Ancharanus. Panor. Ducus.*

Quid verò inquis, si appellet à sententia qua denunciatur hæreticus eo sine, ut evitetur Non suspendi sententiam, & effectum illius manifestè constat ex s. verum. c. Pastoralis hoc t. V. A rilam de Censuris Par. 2. c. 5. Disp. 5. Dub. 11. ubi addit, declarationem excommunicationis appellatione suspendi. *Exempli gratia.* Iudex declarat me incurrisse excommunicationem latam ab homine, vel à iure: appello à declaratione allegans, quod non feci id, propter quod imposita erat excommunicatio, vel quod factum est dubium. Talis appellatio suspendit declarationem. *Glo. recepta inc. Cupientes. §. Quod si per viginti V. Privatim. de el. in 6. Angel. V. appellatio. §. 8. Nav. de sent. excomm. Consil. 12. num. 5.* Vnde talis denunciatus non est vitandus post appellationem. *Addit Navar. Consil. 20.* quod licet à facto vero, & notorio non possit appellari, tamen à sententia iudicis declarantis factum esse notorium, appellari posse, quia contingere potest, ut iudex iniuste declaret.

V. Noti iuris est, appellationem fieri posse per procuratorem. c. pen. de procurat. l. Negotiorum gestor. ff. hoc tit. c. ut debitus. eod. ad hoc tamen requiritur ut habeat mandatum speciale, aut generale. c. Generaliter. de procur. in 6. In hoc enim à negotiorum gestore distinguitur quod hic non ut ille, mandato indigeat. l. 1. & 3. ff. Mandati. V. qua dix. supra tit.

§. 2. num. 5. Itaque si mandatum generale à domino suo habeat, ea, quæ ad ipsius fortunam, & statum pertinent, curandi & administrandi, à sententia præiudiciali appellare potest ac debet, & nihil omittere eorum, quæ domino ad causæ defensionem conducunt. Tum de statorei certiore illum reddere, eiusque voluntatem explorare, & sequi. *V. Guill. l. 1. obs. 159 num. 9.* ubi tradit procuratorem teneri tam ab interlocutoria, quam à definitiva appellare. *l. In vitis. C. de procur. Glo. ibid in V. extendere, & Bart.* per totum, aut saltem intra decendum domino non solum ignorantis, sed etiam scienti denunciare, sententiam contra ipsum esse latam. *text. inc. Non iniuste. de procur. Glo. ibi in V. Appellare. Panor. num. 11.* communem dicens. *Specul. tit. de appell. §. qualiter. num. 11. cum seq.* Alterutrum si factum non sit, sententia transit in rem iudicatam, & negligentia procuratoris nocet domino, si sit solvendo; si minus, contulitur ei beneficio restitutionis in integrum. *Felin inc. 1. nu. 6. Velise non contestata Cardin. Tuschus. Concl. 362. 402 & seq. Corv. n. in Aphorism. h. t.*

VI. Dubium est, an sicuti Procurator ad acta præsens appellare pro domino suo tenetur, ita eandem appellationem prosequi debeat. Communior opinio est, non eam, quæ à definitiva, sed quæ ab interlocutoria facta est, prosequendam esse. Hæc enim ex actis prioribus iustificanda est. *text. in Clem. appellanti. de appell. c. Cordis. eod. in 6. Bart. in l. eius quis. num. 3. ff. de appellation. recip.*

Definitiva vero novas probationes admittit, cum sit diversa causa à principali. *l. per hanc C. de temp. appel. c. in appellatio- nis de iuram. calum. in 6. Phil. Franc. ibid. num. 1. Baldus in l. in ius de procur. Alex. Consil. 86. volumine 2. ubi exemplis declarat. Excipe procuratorem generalem, qui quia ad omnes causas præ- sentes, & futuras constitutus est, ap- pellationem à definitiva interpositam prosequi tenetur. *Panorm. in s. Non in- iuste.**

Quod si procurator non nisi ad u- num actum constitutus est, puta, ad recipiendum libellum, vel audiendam sententiam, ad prosequendam appel- lationem ab interlocutoria non cogetur, secundum regulam, *quod uno concessio alia cessantur prohibita. l. marinus C. de procur. Panormitanus in c. citato. non in- iuste V. Toder. to. 17. tit. 6. c. 11.*

§. 3.

A quo iudice appellare liceat

I. **A**B omni iudice, qui sententiam tulit, regulariter appellare li- cet, siue ordinarius sit, siue delegatus. *c. 3. 2. q. 6.* Omnis oppressus liberè fa- cerdotum, si voluerit, appellet iudici- um, & à nullo prohibeatur: sed ab his fulciatur, & liberetur. Si autem diffi- ciles causæ, aut maiora negotia orta fue- rint, ad maiorem sedem referantur *ita Anacletus Papa.*

Item Iulius papa in rescripto ad ori- entales *relatus in c. 8. placuit*, ut à quibus- cunque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos (ubi est auctori-

bus maior) fuerit provocatum, audi- entia non negetur. Idem constitutum est *l. 1. & 3. ff. quisquis à quo appelletur.* Nec sine gravi causa. Cum enim appellatio sit clypeus defensionis, & oppressorum refugium, nunquam non permitti de- bet: nec iudex sibi iniuriam fieri arbi- tretur, quando qui litigant, in re suo utuntur. *c. cum specialis 61. §. porro hoc tit. Rebuff. tract. de supplicat. n. 49. Speculator hoc tit. §. videndum restat. num. 18. Scaccia de appellat. q. 16. Armilla V. appellatio num. 16. Silvester questione 8. Vallens. l. 2. ti- tulo 28. §. 3. Corvinus in aphorism. hoc titu- lo.*

II. A iudice delegato appellatur ad eum, qui dedit *l. 1. in principio l. 2. & 3. ff. hoc titulo.* nisi delegatio habeat clausulam appellatione remota. *c. Pa- storalis hoc tit.* quæ tamen clausula ad levem & si violam appellationem re- stringenda est. *Gail l. 1. obs. 33. num. 4.* si quis autem iurisdictionem suam, ita committat alteri, ut exerceat eam, non ut delegatus, alieno scilicet nomine, sed ut vicarius, seu locum tenens, quem- admodum vicarius generalis episcopi facit, in eo eventu, quia unum utrius- que tribunal, non ad delegantem, sed eum appellabitur, cui delegans subie- ctus est. *Hinc in c. Romana de appell. in 6. & c. 2. de consuet. eod. expresse damnatur consuetudo ab episcopi vicario ad episcopum appellandi. V. quæ dix. in par. 1. summa tit. 5. §. 2.* Quandounque au- tem delegans aliquam sibi iurisdic- tionem propriam reservat, ad illum pro- vocabitur. *Glo. in l. imperatores §. si magi- stratus ff. hoc tit.* Quocirca à legato, cui non omnis iurisdic- tio mandati solet. *l. solent*

l. solent 6. de offic. procons. ad proconsulem (nam præiudex legato carent) appellandum est. *l. 2. ff. hoc tit. Cuiacius l. 7. observat c. 21. Wesenbec. l. 49. ff. tit. 3. Quis à quo appellatur.*

III. A supremo principe non appellari notum est, ut *Wesenbec. dicitur*, monete illud statum esse. Ipse enim est, ad quem uti maiorem omnibus dirigi provocaciones debeant. *l. 1. ff. hoc tit.*

Limita, Nisi ad aliorum relationem pronuncia verit, vel à male informato ad melius informandum appelletur *Sciaccia q. 8. num. 89.*

Præterea si secularis alicuius iudicis sententia manifestam contineat iniquitatem, ad sedem Apostolicam appellari potest: *arg. Glo in c. ex transmissa de fo. comp. c. si quis. c. ad Romanam 2. q. 6.* Nam ratione peccati, omnium principum, & iudicum Christianorum summus Pontifex iudex est. & in *c. ad Romanam* Ecclesia Romana mater appellatur, cuius uberibus nutriantur, & auctoritate defendantur fideles, quæque non possit, nec debeat oblivisci filiorum suorum. *Tuschus V. Papa com. l. 46. & 66. Silv. V. appell. Barb. in c. à duobus de appell.*

IV. Illud speciale est, quando ab Episcopo cuius prorogata fuit iurisdictio non liceat appellare. *l. Episcopali C. de Epsic. audient.* In alio iudice prorogato secus est, ut constat ex *l. 23. ff. hoc tit.* ex consensu litigantium circa compromissum iudice dato victus potest provocare.

A Pontifice ad concilium non admitti appellationem, & secus facien-

tes excommunicationem incurrere. *§. 1. n. 1. iudicavimus.* Addo nunc multo minus à concilio legitime celebrato, cui nimirum ipse pontifex præsidet, Neque obstat, quod in *c. tum ex literis. de in inter. rest.* dicitur Ecclesiæ Romanæ sententiam ut melius commutari posse & restitutionem in integrum fieri: quod etiam in *c. veniam & c. sententiam 35. q. 9.* affirmatur. Non obstat, inquam quia non dicitur in locis citatis sententiam pontificis à concilio corrigi, aut mutari posse: multo minus errorem concilii à pontifice tolli: sed quando per furreptionem, aut errorem à Pontifice aliquid statutum est, veritate cognita ab eodem, vel ipsius successore emendandum esse. *V. Bellarm. l. 4. de pont. c. 4. & seq. Azor. 11. l. 5. c. 13. q. 3. Barb. in cit capitib.*

V. Denique hætenus dicta de iudicibus, ad arbitros partium consensu per compromissum electos extendi non debent. Ab illis enim cum iurisdictionem non habeant, appellari non potest. *l. 1. C. de recept. arbitris* ab illis tamen appellatur, qui à iudicibus ad fidei iuratos probandos, aut ad alud negotium exequendum cum quadam potestatis cognitione dantur, *l. fin. ff. hoc tit.* quos Commissarios vocant. *Gail. l. 1. obs. 1. n. 169. Maranta par. 6. in actu 2. principali n. 262. Fenchm. l. 8 c. 96.*

* *

§. 4.

A quibus actibus appellatur.

I. Iure Canonico ab omni sententia etiam interlocutoria, & extraiudiciali, ab omni gravamine illato, vel inferendo pernititur appellatio. *c. cum sit Romana §. si vero c. bona memoria §. 2. c. ut debitus §. 9. & aliis hoc titulo.* Defensio nimirum, & petra refugii appellatio est, favore innocentiae comparata. *c. Pastoralis hoc titulo.* Neque consilium videtur semper expectare usque ad sententiam definitivam, quae non raro in longum tempus protrahitur: sed maturè occurrendum dolo, & iniquitati. *c. cum sit Romana & per tuas hoc titulo ubi Barb. agmen doctorum trahit.* His tamen non obstantibus Concil. Tr. sess. 24. c. 20. & sess. 13. c. 2. de reform. non aliter permittit appellationem ab interlocutoria, quam si vim definitivae habeat, & gravamen irreparabile contineat, cuiusmodi est incarceration, tortura, excommunicatio, suspensio, interdictum, omnisque actus irtractabilis, & quo executionis mandato pars gravata amplius sublevari non potest per definitivam, aut appellationem à definitiva, vel non sine difficultate, & praesudicio partis, aut negotii principalis. *Castrens. consil. 271. Tuschus concl. 359. Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. annot. ad §. 9. n. 176. Zypaeus l. 1. de iuris di. eccles. c. 5. §. Salgado in parte secunda in leg. reg. Hispan. c. 1. Corvinus in aphor. h. t.*

II. Iure civili appellatio non per-

mittitur à sententia interlocutoria, *l. ante 7. C. quorum appell. non recip. l. fin. C. de sententia & interlocutoria & om. iudic. nisi in certis quibusdam casibus ubi interlocutoria vim definitivae habet, & gravamen alio remedio incurabile. l. cura. 47. ff. de minor. l. 2. de appell. eod. l. arbitro. ff. qui satisfacere cogant.* A definitiva autem permittitur appellatio, modo sententia valida sit. Nam à nullis nulla provocatio concedenda, quia frustranea & sine effectu foret. *l. tit. C. quando provocare non est necesse & tit. ff. quae sententia sine appell. rescinduntur. l. si expressim. 19. l. ex consensu 23. ff. hoc titulo.* Indubio tamen nullitas potest per alternativam appellationi coniungi *di. l. si expressim.* Haec regulariter loquendo obtinent, & limitationem admittunt. Igitur.

III. Limita primo in omnibus illis, quibus denegari appellationem diximus §. I. n. 1. Secundo ab una, & eadem sententia seu definitiva, seu interlocutoria, & ab uno eodemque iudice non licet tertio appellare. *c. tua nobis 65. hoc titulo l. 1. Cod. Ne liceat in una eademque.* Praesumitur enim, quod tribus sententiis confirmatum est. legibus respondere. Excipe, nisi per tertiam sententiam novum gravamen inferetur.

Tertio ab illo actu, quem quis approbavit, non potest appellare. *l. ab eo C. quomodo & quando iudex.* Idem dicendum de eo, qui renunciavit appellationi, sive expressè, sive tacitè *l. fin. C. de temporib. & appellat ut si acceperit terminum ad solvendum.*

Quat-

Quarto nec ab eo, qui fuit secundum dispositionem iuris, nisi expressa & in certa rationabili causa, propter quam admittenda videatur appellatio. Generalis enim, & recepta regula est, quod à lege naturali lata ab eo, qui ferendæ legis potestatem habet, non possit appellari. *texti. & DD. in c. quia n. 32. hoc titulo.*

Quinto nec à nominatione ad munera auctoritate publica, & utilitate privata. v.g. ad tutelam. *l. 1. si quis ff. quando appellandum sit.* alias à nominatione ad munera auctoritate & utilitate publica appellare licet. *l. 2. C. de decurionib.*

Sexto. Nec à sententia, cuius executio non patitur moram, cuiusmodi est de annona, aperiendo testamento, missione in possessionem bonorum, *ultima ff. hoc titulo l. quisquis C. eod.*

Septimo. Nec à sententia correctionis, discipline, & visitationis ab episcopo institutæ uti supra iudicavimus. *§. 2. numero 1. V. Franciscum Leon. in thesauro Eccles. par. 2. c. 31. numero 21. Co. Tr. S. 31. c. 1. & S. 24. c. 10. Piasec. par. 2. c. 3. num. 61. Z. rolap. 2. n. 12.*

Octavo nec à sententia, qua condemnatus est officialis ipsius iudicis pro gestis in officio suo. *l. nulli C. quor. appell. non recip.* aut quilibet officialis condemnatus in syndicatu ad effectum retardandæ executionis. Nono nec à sententia excommunicationis, aut alterius censuræ absolute lata, quoad effectum suspensivum. *c. pastoralis S. verum hoc tit. & c. in cuius. ult. de sent. excom. in 6. V. Suar. v. disp. 3. sect. 7. num. 5. & quæ diximus supra.*

Denique non permittitur appellatio à sententia, quæ in causa decimata lata est. *c. tuanobis & ibi Glossa de Decimis.* intellige quoad effectum suspensionis, Et procedit semper, teste *Francisco Leone P. cit. c. 27. n. 24.* quando decima est certa, qua nimirum decem pro centum solvuntur, vel ad rationem vicesimæ, vel tricesimæ, aut quinquagesimæ, secundum loci consuetudinem seu compositionem, & transactionem, ita ut de certa quota legitime constet, & in his casibus non admittitur appellatio ad effectum suspensivum, sed devolutivum tantum: & lite pendente semper persolvenda decima est. *Marchesani in tract. commiss. §. 4. n. 15. & 25. parit. 2. Moneta c. 8. n. 38.*

§. 5.

Coram quo sit appellandum?

I. **A**ut scripto, aut voce interponitur appellatio iudicialis. In eaque voce fit, satis est, si quis simpliciter dicat, appello, & apud acta appellet. *l. 2. l. à sententia §. fin. ff. de appell. l. litigatoribus 14. C. eod. & ibi Glossa.* Hic modus vocatur appellare illico, iudice sedente, & facta pronuntiatione. Sequenti autem die in scripto oportet offerre appellationem: in quo scripto, seu libello ponitur nomen dantis, & illius adversus quem datur, & à qua sententia à quo & ad quem iudicem. *l. 1. §. ff. de appell. c. Cord. eod.* Actuarius vero describet libellum, ne variare contingat appellantem. *arg. c. saluberrimum 1. questione septima & sciri queat, quo-*

quomodo tempus, & termini obli-
ventur. Nam si in his committatur ne-
gligentiā, & defectus, appellanti nocet,
& iudici, à quo proderit, cuius per id
sententia robur accipit. *c. Personis. hoc tit.*
Guido Papa Concl. 6. Maranta actu 2. n. 134.
Ferrar. in for. appell. Wurmser l. 1. obs. 8.

II. Quando nihil obstat coram Iu-
dice, qui sententiam tulit, faciendā ap-
pellatio est. *c. ut debitus 59. hoc tit.* Illius e-
nim interest, nosse mentem litigantium,
præsertim illius, qui damnatus est, ne
ulterius procedat, & contra ordinem iu-
diciorum ea peragat, quæ nullum effe-
ctum sortiantur. Quod si non unus tan-
tum, sed plures de causa cognoverint, &
pronuncia verint, coram omnibus simul
collectis, vel si omnium copia haberi
nequeat, coram singulis vel eorum ma-
iori parte appellatio fiet. Si nec ista pars
colligi queat, sufficet coram iis, qui
præsentēs sunt, appellationem perage-
re. Si denique nullus iudex adsit, vel
meruatur illius potentia, coram nota-
rio, & probis viris etiam extrajudiciali-
ter fiat. *c. ult. & ibi Glo. & c. Francus h. t.*
Poterit etiam appellans ipsum superio-
rem iudicem adire, eique libellum ap-
pellationis præsentare. *Herculanus de at-
tentatis c. 24. n. 6.*

III. In casu, quo coram Notario &
probis viris extrajudicialiter fieret ap-
pellatio, & iudici, & parti insinuanda e-
rit, intra mensem ut sciant, in quo statu
controversia posita sit, & quid deinceps
agendum. *Scaccia de appell. q. 6. n. 31.* nisi
fortè metus obstet. sicut enim propte-
rea licuit præsentiam illius declinare, ira
insinuationem quoque. *Angel. Consil. 130.*

*Guido Papa quest. 25. & 436. Card. Tuschil
Concl. 350. & 351. V. Wurmser. l. cit. obs. 4.
Hartman l. 2. obs. 6. Lanfranc. pag. 115. col. 2.
Anchar. in Clem. 1. de appell. Zerola Par. 1. V.
appellat. n. 3.*

§. 6.

Ad quem appellandum.

I. Iudex, ad quem primò appelleretur,
non est supremus, sed immediatus.
Gradatim enim appellari vult. *Novella
23. Iustinianirelatam c. Anteriorum. 2. q. 6.
c. Dilicti. 65. hoc tit. c. Romana. eod. in 6. qua
confus. di jurisdictiones non debent. 1.
Nemo. C. de iuris d. om. iud. Quamobrem
iure civili non fit appellatio immediata
ad imperatorem, aliumve supremum
Iudicem. l. Imperatores. ff. hoc tit. Or-
dinationes Camerae Anno 1555. n. 29. O-
stiens. in c. Romana.*

Limita Primo. Nisi immediatus Iu-
dex acceptare nolit. Secundo nisi appel-
lans habeat exceptionem contra illum.
Tertio. Nisi suspectus sit. *Abb. in c. Dila-
ti hoc tit. 10. Andr. in c. Romana eod. Men-
rer. 3. par. Ordination. Camera. tit. 29.
Mysing. Cent. 1. obs. 47. Vallenfis de ap-
pell. §. 6. n. 5. Hartman. de appell. obs. 5 &
al. communiter.*

II. Multum hic à civili Iure Cano-
nicum dissidet. Per Canones enim à
quolibet inferiori Iudice in causis Ec-
clesiasticis ad summum Pontificem ap-
pellare licet immediatè. *c. 7. c. de prio-
re 31. c. Ad audientiam. 34. c. Dilicti 52.
hoc tit. V. Gretser. in Exam. Pleseam My-
sterii c. 19.* Similiter ad Legatum de-
latete in provincia sibi assignata exi-
stentem

§. 7.

De tempore appellationis.

sentent. c. 1. de off. Legati, & ibi Pa-
norm. Maranta actu 2. num. 371. Gerit
enim vices summi pastoris, & concur-
rit cum quolibet Ordinario in sua pro-
vincia. In aliis causis eadem cum iu-
re civili servanda regula est, ut gradatim
fiat appellatio, nisi contrarium consue-
tudine obtentum sit. c. Cum contingat.
de foro compet. c. 3. §. ab Archidiacono eod. in
6. Gall. l. 2. observ. 219. n. 2.

Ratio diversitatis est, quia princeps
secularis constituendo iudices, in ipsos
potestatem suam transfert, abdicando
a se: quod à summo Pontifice regula-
riter non fit. l. Imperatores ff. hoc tit. Felin.
inc. super questionum. §. porro. de off. iud. de
leg. Berlich. Conclus. 5 n. 676.

III. Si laicus iudex causam episcopo
commiserit, ab illius sententia ad lai-
cum, qui delegavit, vel eius superio-
rem laicum fiet appellatio, si autem
duo iudices fuerint, Ecclesiasticus u-
nus, & alter laicus, ad superiorem Ec-
clesiasticum utpote digniorem dirige-
tur appellatio. Maranta Par. 6. actu.
2. n. 392.

Idem faciendum, si laicus, & cleri-
cus simul fuerint arbitratores: reductio
enim ad Ecclesiasticum fiet. Denique
si in causa Ecclesiastica laicus pronun-
ciaverit, se competetem iudicem esse,
non ad iudicem laicum superio-
rem, sed ad episcopum pro-
vocabitur. Maranta. lo. cit.

n. 397. Card. Tuschus

Conclus. 352.

I. **N**on eadem olim, quæ hodie tem-
poris præfinitio est, ut videre li-
cet apud Azonem in summa l. 7. Cod. n.
63. Olim poterat quis in causa pro-
pria appellare intra biduum, in causa a-
liena verò intra triduum duntaxat, &
non ultra. l. siquidem. s. biduum. §.
dies. §. in propria. ff. Quando appellan-
dum sit. l. Eof. 6. §. si autem. C. de ap-
pellat.

Hodie est decendium, hoc est, de-
cem dies à die latæ sententiæ, vel à die
scientiæ, quo sententiam latam esse in-
tellexerit condemnatus. Adque si ve ap-
pellare velit à definitiva, si ve ab inter-
locutoria, si ve à quocunque gravamine.
Auth. Hodie. C. de appell. c. Quod
ad consultationem. de sent. & re iud. c. Cum
dilectus. §. fin. de elect. alex. Consil. 136
Azol. cit. Cardin. Tuschus Conclus. 354.
Soto l. 65. q. 6. art. 3. Roderic. Tom. IV.
tit. 27. c. 2. n. 32. Tabien. v. appellatio. n. 3. &
alii DD. communiter.

II. Prædictum tempus strictè obser-
vandum est, nulla prorogatione, vel
consensu partium vel iudicis arbitrio
permilla. Quam ob rem fatale à legi-
bus appellatur. Est verò ab initio utile
nec currit impedito, vel ignorantia, nisi
sit verè contumax, sed postea efficitur
continuum. l. 1. §. dies ff. Quando appel-
landum. ita ut etiam feriæ solennes in-
cludantur. l. 1. C. de feriis. l. si ve pars. §. feriæ.
C. de dilationib. Silv. n. 5.

Limi.

Limita quo ad decendum primo, si gravamen, à quo appellatur, continuum sit, & habeat causam permanentem, cuiusmodi est incarceration, & excommunicatio, interdictum, & similia. Tunc enim semper conceditur appellatio.

Secundo cum quis citatur ad locum minus tutum. Toties enim, quoties citabitur, appellare potest. Si autem iudex interlocutus fuerit, locum tutum esse, carcerem iuste indictum, à die talis interlocutionis numerandum erit decendum & ultra non licebit. Iam vero, si intra fatale hoc tempus non fuerit interposita appellatio, lis mortua censetur, & sententia transisse in rem iudicatam. *c. quod ad consultationem 15. de sen. & re iud. ubi Barbosa Felinus in c. cum sit Romana 5. de appell. Berlich. Concl. 35. n. 98. Piafco. p. 2. c. 4. n. 120.*

III. Si tertius accedat, at pro suo interesse appellationi per alium interposita adherere velit, vel appellatio, nem absque mandato suo factam ratificare, idem decendi tempus observabit. *c. ut circa de elect. in 6. Felinus in c. cum super num. 11.*

Si autem prosequi tantum velit appellationem pro suo interesse, admitti, licet non appellaverit, debet. *l. ab executoro 4. §. 2. ff. hoc titulo c. cum super 23. de off. iud. del. g.* Nam per appellationem suam principalis viam aperuit cuiuslibet cuius interest, ut de nova appellatione non sit cogitandum. Igitur cui animus & causa est appellationem prosequendi coram iudice appellationis, agere & deducere ius suum potest, non tunc

acsi ipse personaliter passus sententiam condemnatoriam esset.

Si quis autem à sententia contra principalem lata principaliter appellare velit, præterquam quod eodem tempore circumscribitur, causam exprimere debet, cur sua interesse putet à tali sententia appellare. *l. 2. ff. de appell. Nam contra eos, qui præter consuetum iuris ordinem attentant aliquid præsumptio doli est, quæ per causæ allegationem purgatur. c. non solem c. super eo de off. del. g. Panorm. ibid. num. 5. Felinus numero primo Innocentius in 6. Veniens de testibus Gaill. l. primo observatioe 122. numero 5. Rodericus tomo 19. titulo, 27. c. 2. num. 15.*

IV. Quod numero secundo dixi decendii tempus non esse prorogandum tam strictè accipiunt plerique, ut à puncto ad punctum, à momento ad momentum computari velint. Incipit nimirum ab illo momento, quo recitatur sententia & currit, usque ad ultimum momentum decennii. Quod etiam in Camera Spirensi observari Mynsing. notat. *Cent. 6. obs. 12.* monetque procuratores, ut coram iudicibus non semel, sed pluries de sua diligentia, & fatalibus non lapsis, vel labendis protestentur. Addit sigismundus Scaccia 9. 22 numero 50. illum qui appellat in ultimo die debere exprimere horam diei, qua appellat, & num. 53. declarat id non procedere Romæ ex dispositione Bullæ Innocentii VIII. sub dato 14. Ianuarii Anno 1487. quia latis est appellare ultima die decendii, etiam si lapsum sit ultimum momentum.

Deni-

Denique hæc non sunt extendenda ad eos, qui propter absentiam, aut aliam causam ignorantiam laborant, nescientes diem ac momentum sententiæ latæ contra se, ut superius monui. *V. Barbosa in c. Quod ad consuetudinem hoc titulo.*

§. 8.

De Apostolis.

I. Apostoli à Græcis vocantur missi Annuncii, præcursores, apud Demosthenem apparatus classium, & expeditiones, inuoluptati eo nomine afficiunt literas demissorias, quas iudex à quo appellatum est, ad iudicem appellationis transmittit, in testimonium & fidem appellationis factæ. *l. demissoria ff. de verb. significacione l. unica ff. de libellis dimissor. c. cordi hoc titulo in 6. Maranta par. 6. tit. de appellat. num. 215. Glo. in c. ut. v. perat. Non intelligas, inquit, de Apostolis Petro, & Paulo, sed de literis dimissorias.*

Addit deinde à speculatore quinque Apostolorum species numerari, conventionales, testimoniales, delatorios, refutatorios, & reverentiales.

Verum hodie non nisi tres in frequentiore usu sunt, demissoria, scilicet, reverentiales, & refutatoria. Demissoria sunt literæ ad iudicem appellationis directæ, quibus indicatur appellatio facta, & modus illius, reverentiales non propter causæ iustitiam, sed superioris iudicis reverentiam delatum esse appellationi significant, Refutatoria indicant appellationem non esse admittam, addita causa, cur admittam non sit. *l. finali §. in refutatoriis C. eod. l. penult.*

ff. de appellatione non recipienda l. quoniam iudices C. eod. Glossa in V. exhiberi c. cit. Cordi. Roder. como quarto titulo 27. cap. tertio numero 40. & sequentibus Tuschus conclusionem 427.

II. Pro Apostolis petendis, recipiendis, ac iudici ad quem exhibendis olim quinque dies constituti erant. *Paulus quintus sentent. titulo 24. c. ab eo 2. questione 6. intra quos dies de iure canonico instanter, ac sapius saltem uno contexta petendi erant. Postmodum vero præscripti sunt 30. dies, intra quos prædicto modo peterentur. Id si intra præfatum tempus non fiat, deserta appellatio censetur. c. ab eo citato. Clement. quamvis hoc titulo l. iudicibus. 24. C. eod. l. un. ff. de lib. l. demissor. Si autem iudicis à quo culpa non expediantur Apostoli, adversus eum protestatio fieri potest *de Clem. quamvis. Quin etiam post elapsum tempus iudicem à quo apud iudicem appellationis propter negligentiam, vel malignitatem convenire licet. l. si appellationem 31. C. eod. Tuschus loco citato Brechier. in process. iudic. pagina 68. Tholosanus l. 30. Syntagmat. c. secundo numero. 28. & sequentibus. Practica Ferrar. in § forma appellat. pagin. 197. & seq.**

III. Prædictum tempus 30. dierum pro Apostolis petendis currit à die scientiæ, quo sententiam esse latam condénatus intellexit (nisi per procuratorem esset defensus) & à quo habuit potestatem appellandi; alioqui ignorantibus præcluderetur tempus petendi Apostolos, quibus tamen non est præclusum tempus appellandi.

Negue obstat *c. Ab eo. de appell. in 6. & Clem.* Quamvis eod. in quibus à die appellationis petendos apostolos esse intinuat, quia præsumitur unumquemque cogita damnationis sententiam in continenti appellare saltem viva voce, cum præsens est, vel per scriptum, quando non impeditur.

Fieri etiam potest, ut Iudex à quo breviorum terminum petendi apostolos præscribat, qui observandus erit. Nam licet prolongare 30. dierum spatium non possit, ut verior opinio vult, breviorum tamen præfixere nihil vetat. Et quia terminus sit præfixus succedit in locum termini à iure designati, eundem effectum parit, ut si neglectus fuerit, deserta censetur esse appellatio. *c. Ex insinuatione; o. hoc tit. Bald. in Practica pag. 104 n. 43. Pr. Ferrar. in for. appell. lo. cit. Wurmser. li. 1. tit. 24. obs. 2.*

IV. Sufficit quidem intra terminum sive à iure, sive ab homine constitutum, etiam ultima die Apostolos petere melius tamen, & consultius est in continenti, & simul cum appellatione petere. Nam si à definitiva sententia appellatum sit, Iudex à quo petitis Apostolis non potest ulterius procedere, nisi prius refutatorios dederit, quamvis appellatio frivola esset. Si autem petiti non fuerint apostoli, & frivola appellatio est, ulterius procedere potest.

Limita, nisi interpositum sit compromissum. Tunc enim tempus in suspensio stat, donec arbitrium fuerit fixatum.

V. An par sit necessitas in appellatione extrajudiciali apostolos petendi à nonnullis merito dubitatur? Equidem non esse necessitatem, quando non à Iudice appellatur, sed à parte, facile concessero. Quis enim daret? At quando à Iudice extrajudicialiter procedente appellatur, omnino petendi sunt, quia dandi illos necessitate Iudex constringitur. Quin etiam in priori casu petere tutius est, conditionaliter saltem, si quisquam est, qui dare eos possit. *Glo. in r. ut super hoc tit. Maranta Par. 6. Act. 2. num. 216. Scaccia q. 13. ar. 2. num. 32. Vallens. de appell. §. 10. Ph. l. Francus in c. Bo. nem. hoc tit. Wurmser. l. 2. tit. 19. obser. 2. Corvinus in Aphorism. h. t. Treutler. Volum. 15. Disp. 33. num. 8.*

§. 9.

De tempore prosequenda appellationis.

I. Interponenda appellationis tempus ex communi sententia diximus esse decendium: introducenda vero apud Iudicem appellationis non est certum, & commune omnibus in iure constitutum, sed à Iudice à quo, determinandum est. Verumque autem continuum, & accuratè servandum est. Iam tempus prosequenda appellationis coram Iudice ad quem, pro primo fatali annus est; Impedito conceditur biennium, idque secundum fatale appellatur. *Auth. Ei qui. C. de temp. appellat. c. Ex ratione. hoc tit. Clement.*

ment. Sicut eod. ubi dicitur hoc pro-
cedere in appellatione tam iudicali,
quam extraiudicali. Quod si in se-
cundo fatali quoque impeditus fuerit,
tertius annus concedi potest, ex iustis-
sima causa, & impedimento, ut in
c. 6. Ex ratione Cardin. & Speculator
notat. §. Nunc breviter. Versu Premissa.
Qui dicitur intelligendum, si toto anno
fuerit impeditus, alias tantum tem-
poris habebit, quanto impedimentum
duravit. Neque enim ipso iure tertius
annus datur, sed per viam restituo-
nis in integrum. Innoc. abb. & DD. in
c. 6. Ex ratione. Guido Papa. num. 66.
V. senec. l. 49. ff. tit. 4. Schneiderv. l.
2. Inst. tit. 17. §. sed etsi quis n. 8.

II. Prædictum tempus non currit
de momento ad momentum, quemad-
modum currere decendum supra dixi-
mus, quia dies appellationis non confi-
deratur. Glo. in clement. sicut hoc tit.
nec durante compromisso cursum ha-
bet. Clem. Quamdiu eod. tit. Auth. sita-
men. C. de tempor. appellat. Quin et-
iam iudici permissum est, ut brevius
tempus ad introducendam, & prose-
quendam appellationem præscribat. &
Cum sit Romana hoc tit. ita ut si tem-
pus illud non observarit appellans de-
serta appellatio censeatur, ac senten-
tiæ iudicis à quo, parere teneatur. c.
Personas 4. hoc tit. Nam terminus à
Iudice præfixus succedit in locum eius
qui à iure constitutus est. Glo. in di.
Clem. sicut. Innoc. in c. Ex ratione. & c.
Personas. Panorm. in c. Cum sit Romā-
na. n. 4. Gaill. l. 1. obs. 104. num. 2. Card.
Tuscius Concl. 379, & seq. Virianus in c. Ad
aures h. t.

Poterit etiam Iudex post terminum
à se constitutum, & neglectum, exe-
cutioni mandare sententiam suam, non
expectato lapsu termini iuris. c. cit.
Personas ibi ex tunc iudicio tuo stare com-
pellas. Item ex tunc sententia tua parere
constringas. Nam dictio: ex tunc extra-
neum temporis momentum signifi-
cat. l. 4. §. ul. ff. de condit. & de-
monstr. l. In substitutione ff. de vulg. & pupill.
substit. Virianus hoc tit. in c. constitutus
Laym. l. 3. Tract. 6. c. 6. num. 7.

III. Idem iudicii ad quem non
permittitur, ut nimirum appellanti
terminum prosequendi appellationem
constituat, ne suam causam, & utili-
tatem procurare videatur, abbrevian-
do tempus legibus determinatum. Ni-
si forte ex nimia dilatione periculum
immineret, ut in causis Spiritualibus
electionum, postulationum, & aliis
beneficialibus, quæ quia causam ali-
quo modo publicam continent, acce-
lerare expedit, quemadmodum ma-
trimoniales quoque propter pericu-
lum incestus, & adulterii. c. Quoni-
am frequenter. §. 1. V. lite non contestata.
Item in causa alimentorum propter pe-
riculum vitæ. l. Necare. ff. de agnoscend.
liberis. Clement. Sicut. de appell. Cardin.
Tuscius Concl. 383. Abb. in c. Ex ratione
de appellat. Guido Papa Decis. 436.
Q. 39.

IV. Causæ biennii concedendæ
pro appellatione prosequenda multæ
sunt.

Primæ, ex parte appellantis est pau-
pertas, vel infirmitas.

Secundæ ex parte appellati, necessa-
ria inhibitiō, quia vel frustratoris di-
latio.

lationibus utitur, vel aliis mediis impedit appellan-tem. Cum enim in hoc casu nulla sit culpa appellantis, æquum est ut tempus illi proregetur ad complendam intentionem suam.

Tertia ex parte utriusque, ut si compromittant in arbitros, vel peregrinationem aliquam communi voto suscipiant.

Quarta ex parte Iudicis, qui à tribunali abest, morbo aliove negotio intricatus, nec alium suo loco possit substituire.

Quinta ex parte alicuius tertii, qui intervenit propter suum interesse, vel etiam ipsius procuratoris.

Sexta denique in Casu, & Fortuna est, quæ cum in nostra potestate non sint, imputari ad culpam, & damnum non debent. Quamobrem aliquando tertius quoque annus, ut *num. 1.* diximus, adicitur, cum gravis causa & necessitas exigit.

Addit *Gaill. l. 1. obs. 141. n. 4.* etiam partium consensu prorogari posse tempus, seu fatalia prosequendæ appellationis. *Clem. Quamdiu iun. Glo.*

In Camera Imperiali quoque nec eiusmodi fatalia appellationis prosequendæ, nec fatalia primæ instantiæ, puta triennii in causis simplicis querelæ currere: ita ut *lex Properandum. C. de iudic. & Auth. Et qui C. de appellat.* in Camera nullum locum habeant, idque propter multitudinem causarum. Tempora verò interponendæ, & introducendæ appellationis diligenter attendi. Si tamen eiusmodi tempora prosequendæ appellationis coram

inferioribus iudicibus servata non sine appellatio in Camera tanquam deserta non recipitur. *Auth. Et qui. C. de appell. Ita Gaill. cui assonat Mynsing. Cen. 3. obs. 54.*

§. 10.

De Effectu Appellationis.

I. Effectus appellationis duplex est, sententiam definitivam devolvere, aut suspendere. Devolvit avocando causam in manus superioris Iudicis suspendit non auferendo iurisdictionem, sed sententiam & executionem impediendo. *c. Sape 44. hoc tit. c. si à Iudice eod. tit. in 6.*

Neque enim interim mundati executioni potest: & permittitur utrique parti apud Iudicem appellationis ea probare, quæ ante probata non fuerunt, & producere, quæ ante producta non fuerunt. *c. Cum Ioannes 10. de fide instrum. c. fraternitatis, de testibus,* modò principali causæ serviant, & iudicium retrò actum impugnent. Nam dilationes, denegatæ condemnationes expensarum, & id genus alia hic minimè reperenda sunt. *c. fin. hoc tit. l. Ita demum. c. 3. C. de procur. & ibid. Bart.*

Hinc consequitur alius effectus nihilo minor, quod pendente decennio, & appellationis iudicio nihil innovandum est in causa, sed in eo statu cuncta relinquenda, in quo erant tempore introducendæ, vel introductæ appellationis. *l. un. ff. Nihil innovari appell.*

appellationis interpos. Nam & periculum fraudis est, & suspensio effectum operari debet. *c. Cum inter de sent. & re iud. l. ult. §. Sin autem. C. de tempor. appellat. Cardin Tuschus Concl. 371. Viuanus in c. Dilecti hoc tit. Silv. v. appellatio n. 1. Layman l. 6. Tr. 6. c. 6. n. 5.*

II. Si pendente appellatione vel iudex, vel de partibus quis aliquid innovarit, seu attentarit, per Iudicem appellationis illicò cassari, & revocari debet. Quod etiam in extrajudiciali appellatione locum habet, cum hoc discrimine tamen, quod in appellatione iudiciali revocantur omnia, licet non sint directè contra appellationem, in extrajudiciali verò ea tantum, quæ sunt directè contra appellationem. *l. Sciendum ff. de appell. recipiend.*

Cæterum revocatio attentatorum in qualibet iudicii parte fieri potest usque ad conclusionem in causa. Petitur autem vel implorato Iudicis officio vel accessoriè prosequendo appellationem. Nulli præterea magis, quàm appellanti innovatio nocet. Nam si adversarium suum ex gr. possessione, de qua litigatur, spoliet eo ipso, ut sibi cõtrarius cõterur nõ deferre appellationi à se factæ, seque indignum beneficio Iudicis efficit, ut quicuius sibi potestatem atroget. *c. Bone memoria. de elect. l. Auxilium. §. fin. ff. de minoribus l. Sciendum. ff. de appellatio: recipiend. Marant. num. 161. & seq. Phil. Francus in c. suggestum. hoc. tit. Vvesenbec. l. 49. ff. tit. 1. num. 10. Barb. in c. Non solum hoc tit. Hercul. de attent. cap. 29.*

III. Non censetur attentare *Primo*, qui iure suo utitur, continuando verbi gratia possessionem vel percipiendo fructus ex sua re.

Secundo, qui non proposita proponit vel non probata probat.

Tertio, qui tertium convenit, absque incommodo alterius partis.

Quarto, qui ex causa nunc primum emergente debitorem suum capit.

Quinto, qui post latam excommunicationem, & super ea appellationem nihilominus denunciatur excommunicatum, ut ab aliis vitetur.

Sexto Nec Iudex, qui quia frivola, & inanis appellatio est, ad executionem procedit.

Denique generaliter potest Iudex interim, dum suspendet, ea procurare, quæ serviunt ad faciliorem causæ determinationem, dummodò se non immisceat appellationi. *Specul. in tit. de appell. §. Novissimè.*

Addit *Maranta*, quamvis in casu, in quo appellatio iure prohibetur, attentata non revocetur, revocari tamen posse per viam querelæ à superiori. *V. Barb. inc. 72 si iustus. hoc tit. & c. Non solum eod. in 6. Francus in c. Dilecti hoc tit. Hercul. de attentatis c. 29. ubi multa alia reperies. Tuschus. Concl. 376. Hartman. l. 2. obs. 20.*

IV. Quod n. r. diximus appellatione suspendi executionem sententiæ latæ in multis casibus fallit, quorum aliqui in superioribus indicati sunt.

Primo fallit in visitatione & correctione episcopi, ubi nulla exemptio, inhibitio, appellatio, seu querela
etiam

etiam ad sedem Apostolicam interposita executionem eorum, quæ mandata decreta, aut iudicata fuerint, ullo modo impedit aut suspendit. *Conc. Trid. sess. 24. c. 10.*

Secundo. Fallit in correctione non excessiva regularium. Neque enim ullum effectum attendit appellatio religiosi adversus prælati sui correctionem regulæ conformem operatur. *c. inrefragabili de off. iud. ord. c. ad nostram de appellat. V. supra hoc titulo §. 12. Silv. num. 9 Armilla num. 19.*

Tertio Fallit in sententia dotis ab uxore vel marito petita, à qua non admittitur appellatio, quoad effectum suspensivum, sed devolutivum tantum. *Menochius in rem. 4. adipisc. possessione numero 829.*

Quarto in causa mercedis, & qua quis condemnatur ad solvendum salarii famulis. *Redoanus. de Simonia menti. parte secunda c. 25. Gratianus decisione 53.*

Quinto in causis piis subsidii charitativi, pensionis assignatæ loco alimentorum, ubi nulla procuratio effectum suspensivum habet. *Surdus de privilegio cause piæ privileg. 6. numero 7. Antoninus par. 3. tit. 9. c. 12.*

Sexto in causis, quæ acceleratione indigent, & moram oderunt. *Ibid. num. 10.*

Septimo fallit in causis præcedentibus *Stephanus Gratianus decisione 232.*

Octavo. In decreto Episcopi visitantis confraternitatem laicorum, & compellentis administratores ad computum *Gratianus ibid.*

Nono. In sequestratione facta circa

bona maioratus. *Sebast. Nav. ad l. 7. ff. si quis, & à quo appellatur n. 80.*

Decimo in sententia lata super præstatione decimarum, cum certa, ac determinata pars solvenda est: ob eam causam signatura committere negotiorum appellacionis solet cum clausula sine retardatione solutionis decimarum, quæ interim lite pendente solvi debent. *V. sup. §. 4. n. 3.*

Vndecimo idem valet de sententia de solutione pensionis auctoritate Apostolica reservatæ. Regulariter enim non suspendit iudicatum, & similiter apponi solet prædicta clausula, sine retardatione solutionis pensionis. *V. Gomes. in comp. utri. signat. numero 89. & Franc. Leon fori eccles. Par. 2. c. 27. num. 42. & seqq.*

Denique appellatio à sententia non conditionatam excommunicationis, & quæcunque alia habente paratam executionem nunquam suspendit effectum. *c. si cui de sent. excomm. in 6. Barb. in c. ut debitus honor hoc tit. Maranta in actu 2. n. 162. & seq. Avila de Censuris par. 2. disp. 5. dub. 11. Silvest. V. excomm. §. ult. n. 2. V. infra tit. 16. §. 2. n. 6. cum DD. ibid. allegatis.*

V. Affinis appellacioni *reductio* est, quæ locum habet in laico arbitrio, à quo quia non datur appellatio propter compromissum *l. i. c. de recept. arb.* petitur resumptio, & quasi novum arbitrium. Illam instituendam esse apud iudicem rei, seu condemnati, qui ordinarius est causæ, de qua agitur, existimat *Maranta pag. 261 & durare facultatem petendi, usque ad 30. annos, non tamen contra laudum iuratum, quando*

dolensio modica est. Si autem valde enormis sit, non obstat iuramentum, quia cum tali conditione censetur editum. *Alex. Consil. 31. Socinus Consil. 220 Decius Consil. 11. Gaill. l. 1. obs. 1. n. 49. Pa-norm. in c. Cum dilectus. n. 17.*

Theologi verò consulunt, ut in tali eventu pro maiore animi, & conscientie securitate peccatur absolutio à iuramento, in qua danda Episcopus facilem se præbere debet. *Bald in l. fin. C. de non numer. pecun. Silvest. V. Iuram. §. 5. num. 3. Armilla n. 20. Az. l. 1. l. 11. c. 9. q. 5. l. 6. c. 42. n. 62.*

§. II.

Satisfit Dubiis de appellatione.

Dub. 1. Vtrum appellatio sit iuris naturalis?

R. Esse quoad substantiam, seu quatenus est defensio, seu medium contra ignorantiam, & iniquitatem iudicii: quoad solennitatem verò ut hodie fit, iuris humani tantum censeri, Quamobrem in *Clem. Pastoralis. de sentent. & re iudic.* defensio adversus crimen delatum à iure naturali provenire dicitur, adeoque prohiberi non potest. Item *l. Vi vim. ff. de iust. & iure.* Quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimatur. *Socin. Reg. 442. & seq. Valent. 2. 2da. Disp. §. 9. 13. pun. 3. Schyvanmann. de diff. ferent. l. 10. Ciu. & Camer. Differ. 16. Silvest. num. 2. Armilla eod. Barb. in c. Ad nostram. 3. de appellation. Rosella. num. 1.*

Hinc patet resolutio ad illam Questionem. An statuto aliquo, vel consuetudine tolli appellatio queat. Nam quoad solennitatem extrinsecam, & conditiones arbitrio legum inventas & præscriptas omnino aboleri potest. Minimè verò quoad ius defensionis, quod cuique pro depulsione iniuriæ & conservatione bonorum suorum Natura largitur. *l. 1. ff. de appellat. Petr. Folle-rius in Prax. Censuali pag. 526. Card. Luga Disp. 40. §. 3. num. 30. Sanchez. l. 6. Consil. c. 4. Dub. 2. Tuschus Consil. 399.*

Dub. 2. An valeat appellatio alter-nativa?

Respondet *Steph. Gratianus in Deci-sione 199.* iure Canonico non valere. v. gr. Appello ad Archiepiscopum, & quemlibet iudicem competentem: nisi infra terminum datum ad appellandum determinetur, & declaretur, coram quo quis velit prosecui appellationem: licet iure civili valeret sine omni declaratione cum intelligatur de proximo. *Felin. in c. 2. de appell.* Idem dicendum de appellatione indefinite, & simpliciter, videlicet *Ad iudicem competentem.* Cum enim plures esse possint, facienda declaratio est.

Limita, quando ad unum ex ipsis tantum potuisset appellari. Tunc enim absque omni declaratione valebit appellatio. Vnde in eo, qui non recognoscit vllum superiorem, præter summum Pontificem, alternativa appellatio valet. Appello ad summum Pontificem, vel alium quemcunque Iudicem competentem. Idem fiet, si ad duos appelletur, quorum uterque competens est.

y

Gloss.

Gloss. & DD. maxime Bald. in l. apertissimi iuris. C. de iud. ff. de senec. l. 49. ff. de i. n. 9. ff. de iur. i. obs. 7. Coton. in sum. Diana. ff. appellatio n. 16.

Dub. 3. An reus, qui non est certus, sed dubitat de iustitia sententiæ contra se lata, appellare possit?

Ratio dubitandi est, quia in dubio pro sententiâ Iudicis, & superioris præsumendum videtur. Ideò enim ut Tit. 12. §. 3. n. 1. diximus sententiâ quamvis in dubia in rem iudicatam transit, quæ cum evidenter non constat de contrario, de bonitate & æquitate Iudicis præsumitur. *l. Ingenium. ff. de statu Hom. Nihilom.*

R. Illum qui de iustitia sententiæ lata dubitat, appellare posse. *Ratio*, quia iure suo utitur ulterius explorandi veritatem, & plurium iudicium de controversiâ: quandoquidem fieri potest, ut novæ probationes excogitentur, vel alius Iudex perspicacior intellectu sit, vel maiori scientiâ, instructus. Certè experientia docet, multas sententiâs in iudicio appellationis reiectas, & correctas esse, contra quàm ipsi litigantes existimabant.

At ponamus Iudicem probabiliorum Doctorum opinionem iudicando secutum esse, nunquid acquiescendum erit? Affirmant *Sotus, Corduba, Navar. & alii*, quos refert, & sequitur *Sanchez. l. 6. Consil. c. 4. Dis. 2.* modò intelligatur de civilibus causis tantum. In criminalibus enim reus non est facilè damnandus peccati mortalis, cum possit aliquando spera-

te remissionem pœnæ, maxime operasui Aduocati. Probabilius censetur etiam in hoc calureum appellare posse, modo habeat opinionem probabilem contra opinionem Iudicis probabiliorum. Nam si generatim loquendo unicuique licet opinionem probabilem sequi relicta probabilior, quemadmodum docuimus ex pluribus in Tit. 2. §. 2. num. 10. nihil causæ est, cur soli reo negetur ea libertas. Optimè *Card. Lugo Diss. 40. sect. 3. n. 35.* Non video, inquit, cur possit reus ab initio se tueri habens probabilem causam contra probabiliorum, & non possit idem facere post latam sententiâ in negotio appellationis?

Licet nimirum illi, qui oppugnatur, circumspicere, & tentare omnia media non manifestè illicita, ut se suaque censeret, maxime si alterius arbitrio dubiæ litis relinquat decisionem. Notæ regulæ est. Defensor propriæ salutis in nullo peccare videtur. *l. si, ut allegas. C. ad l. Cornel.* Adde quod Iudex etiam in dubio de ferre appellationi debet. *Bald. in Pract. p. 82.*

Dub. 4. Titius appellat viva voce cum reservatione appellandi postea in scripto, quod post aliquod dies profectus, utra appellatio valida est?

Primam valere, ita ut ab ea incipiat currere tempus interponendæ, & prosequendæ appellationis, censet *Barthol. in l. Cum procurator. §. si dominus ff. de novi operis nunciat.* Consentit *Imola, Paulus Castri. & si Maranta credimus. pag. 264. n. 132. plerique alii Doctores.*

Secundam nihilominus appellatio-

nem

nem valere vult *Alexand. in cit. §. si dominus*. Nam si aliud non constet de intentione appellantis, in futuram scripto appellationem reservat sibi esse & um, legitur scriptæ, & non dictæ appellationi deferendum erit.

R. Primam appellationem viva voce factam valere. Quod ex contrario fundamento patet. Si enim consuetum morem agendi, & loquendi, ut debemus, attendere lubet, Titii verborum *Ego appello* & sensus non est, volo post aliquot dies in scripto appellare, sed, quod nunc dico, & facio, post aliquot dies scripto tradam memoriæ scilicet, & maioris firmitatis causa. Præterea, ut appellare liceat viva voce, legibus constitutum est. Ergo appellationis viva voce factæ aliquis effectus erit, nimirum illi proprius, ut suspendat executionem sententiæ, & ab ea non valeant attentata, curratque tempus prosequendæ appellationis. *l. cum procurator. §. 1. ff. de no. op. nunc. v. Marantam l. cit. Bartol. in l. cita. Procurator. Guido Papa Decisioni 82. Berlich. Par. 1. Concl. 35. num. 56. & sequ.*

Dub. 5. An permittatur appellatio in causis minimis?

Minima causa censetur, quæ duorum aureorum est, & quæ sumptus iudicii ferre non potest. *l. 1. ff. de dolo*. Item quæ 10. libras non excedit. *l. anterior relata in c. 28. 2. q. 6.* Ex remotis provinciis Imperator vetat Romam appellari si summa non excedat 10. libras. *Menoch. Casu 72.* Olim in Camera Spirensi, quæ 50. florenis minor erat, reiciebatur ut paulò post videbimus.

R. Etiam in minimis causis Iure Canonico admittitur appellatio. *c. de appellationibus n. hoc tit. ubi Alexander III.* De appellationibus. Pro causis minimis, volumus retinere, quod eis, pro quacunque levi causa fiant, non minus est, quam si pro maioribus fierent, deferendum. Ratio dari potest, quia appellatio non fundatur in quantitate gravaminis, sed iniustitia sententiæ, & iniquitate iudicis. Potest autem in minimis quoque reperiri iniustitia. Modicum enim non differt à magno, quando non est fundatum in quantitate rei, sed in pravitate, & iniustitia. *Barb. in cit. de appellationibus.*

Ad praxin quod attinet, in plerisque locis contraria est. Romæ enim coram Illustrissimo Vicario non appellatur, nisi summa excedat quinque ducatos auri de Camera. Coram senatore, eiusque collateralibus, si à decem & infra scutis minor sit. Neapoli non admittitur, cum duarum unciarum summa tantum est. Mediolani à libris decem, & infra, quando sententia est lata sine consilio sapientis. *v. Barb. lo. cit.*

In Spirensi dicasterio, ut ordinationes *Anni 1555. docent. Par. 2. num. 28.* non recipitur appellatio, nisi summa attingat quinquaginta florenos: quæ summa postmodum aucta est, teste *Gaill. l. 1. obs. 123. n. 1.* ad 150. flor. eaque nuper denuò aucta, & præstituta summt 300. florenorum.

Quod minus mirum videri debet, si Iure civili communi in minimis causis

non admittitur appellatio, ut DD. communiter tradunt, quamvis non sine multis limitationibus. Nam *Primo* non attenditur prædicta summa in actione iniuriarum, siue actum sit ad reclamationem, siue ad satisfactionem vel æstimationem iniuriæ, quia fama hominis rerum omnium pretiosissima est, imò inæstimabilis reputatur. *l. si auctus ff. de reg. iur. l. Ex hac lege. ff. si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.*

Secundo in controversiis de annuis redditibus, & censibus, iure decimarum, servitutibus, iurisdictione, aliisque iuribus incorporalibus, quæ variam pro cuiusque affectu æstimationem recipiunt; quibus tamen aliqua æstimatio facta est in Comitibus Spirensibus. Anni 1570.

Tertio, si reus immediatè in Camera forum sortitur in prima instantia, quia tunc per viam simplicis querelæ causa ibidem recipi, & agitari debet, licet summa minima sit. *l. fin. C. ubi in rem act. cum similibus v. Andr. Gaill. l. 1. observ. 113. Mynsing. Cent. 3. obs. 89. & Cent. 7. observ. 83. Bohl. h. Concl. 35. n. 20. Schyvanman l. 2. c. 1. n. 4.*

Dub. 6. Vtrum appellatio scholastici, seu Academiæ immediata valeat?

R. *Maranta Par. 6. §. appellatio. n. 361.* circa finem docet, ex speciali privilegio concessio per Imperatorem Fridericum. *Auth. Ne filius pro patre.* scholarem posse à quocunque Iudici inferiori ad Imperatorem appellare omisso medio, ut Baldus quoque fateretur in *di. Auth. v. Dein. de sequitur*, ubi dat duas specialitates scholaribus contra ius commune. *Pri-*

ma est, ut possint ab omni gravamine appellare, quod iure civili regulariter est prohibitum. *Secunda*, ut possint appellare ad Principem omittis mediis. Idem tradit *Julius Pacius in Commentario di. Auth. c. 6. n. 18.* ex communi sententia *Doctorum*, qui Baldus adherent. Quo etiam respexisse videtur *Julius Herbipolensis episcopus*, qui teste *Adamo Conzen l. 14. Politicor. c. 14.* Academiæ à se restituta parem tribunali Cancellariæ potestatem tribuit, nec appellationem, nisi ad ipsum Principem permisit.

Est tamen hic ad consuetudinem localem, & particularia statuta quæ admodum varia, respiciendum, quibus Academiæ utuntur, ne appellatio, quæ in præsidium iniqua passis conceditur, insolentiam nutriat, ad prorogationem litium, & innocentium oppressionem serviat. *c. Cum speciali 61. hoc tit. Barb. & Phil. Francus ibid.*

Dub. 7. An Iudex omissa causa appellationis ad petitionem appellati in articulo principali procedere possit, & definitivè pronunciare?

R. *Posse. c. Cordis de appell. in 6. Ioan. Andr. ibid. num. 6. Ancharanus num. 7. Panor. num. 35.* Ratio est. Quod prius cognoscatur appellationis causa, quam Principalis, ad favorem appellati pertinet, cui ipse renunciare potest. Igitur si fecerit, æquo animo feret appellans, cum appellationem suam legitimam esse existimet, & consequenter totam causam ad Iudicem appellationis devolutam esse, in cuius potestate est, si consentiat appellatus, pronun-

pronunciare de facta appellationis æquitate, vel cognoscere de causa principali, propter quam appellatum est. Et hæc valde utilis cautela est pro appellatis contra eos, qui malitiosè à qua-cunque interlocutoria appellant, ad protrahendum in infinitum lites, ut renunciant favori suo, & urgeant causæ principalis cognitionem. Hoc enim, quia rationi, & æquitati consonum est, iudex omnino facere tenetur, quemadmodum in Spirensi Camera conluetum esse exemplis in medium prolatis docet *Gail. l. 1. observatione 136.* Additque tum maxime instandum ab appellato, & iudice appellationis, quando notatur tergiversatio appellantis, qui litigii productionem amat. *Cardiu. Tuschus concl. 395.*

Dub. 8. An iudex appellationis causam remittere possit ad iudicem à quo appellatum est.

R. Quando malè iudicatum, & bene appellatum esse iudex censet, ac pronunciat, nullus remissioni locus relinquatur, sed ipse deinceps causam principalem cognoscere debet. *s. ut debuit honor hoc titulo & Glossa ibidem V, alioqui.*

Iudex igitur primo cognoscit de gravamine, & si inveniatur legitimam appellatam esse, & mox procedit ad causam principalem. Si autem malè appellatum sit, malè appellatum esse pronunciat, & litigantes ad priorem iudicem remittit, appellantem condemnando ad expensas. Et hic modus servatur, quando cunque à gravamine appellatum est. Quando autem

à sententia definitiva appellatum est, iudex de meritis, causam cognoscet & videt an bene an malè iudicatum sit. Et quidem bene, confirmabit sententiam, si vero malè cessabit. *l. eos C. de appellat. si plura capitula, vel articuli sint in sententia, iudex pro parte potest confirmare sententiam, & pro parte reprobare, prout iustitia requirit. Fachmannus l. prima c. 80. Cardinalis Tuschus Conclusione 418. Brehter. de processu iud. hoc titulo Lancellot. lege tertia instituit. eod. §. non omnis ergo.*

Dub. 9. Caius ob delictum plene probatum damnatus ad pœnam pecuniariam lege statutam protervè appellat, seque falsis testibus tueretur, teneturne ad pœnam illam non obstante appellatione?

Teneri censet *Ludovicus Beia casu 65.* quandoquidem, ut supponimus, sententia condemnationis iusta est, idque non ignorat Caius, resistit tamen, & impedire executionem conatur, non sine remorsu conscientie.

Nihilominus probabilem agnoscunt opinionem contrariam recentiores aliqui teste *Sanchez. l. 6. consilio 6. unico distinctione 37.* Rationem dant, quia talis appellatio secundum formam iuris concepta sententiam definitivam suspendit, consequenter pecunie solutionem. Quamdiu igitur per iudicem appellationis confirmata non est, Caius ad pœnam solvendam non tenetur. Vbi vides, nullam conscientie rationem haberi ab eiusmodi Doctoribus, sed supponere illos

legum civilium interionem esse, ut iudicia exerceantur pure & absolute secundum ea, quæ foris parent, quicquid tandem in foro conscientie agatur, quod satis durum est. Quamobrem addi debet Caium non posse prosequi appellationem suam, vel adhibere media, quibus obtineat intentionem suam, cum plabâ iniqua sit; præterea ad expensas teneri adversario, quia iniuste oppugnavit, & damno affecit. *V. Sanch. loco citato & l. decimo de matrimonio distinctione octava numero decimo quarto c. quinto pagina 273. §. par. 10.*

Dub. 10. An & quomodo appellatio locum habeat in censuris Ecclesiasticis?

Censuras voto excommunicationem, suspensionem, & interdictum. His enim convenit censuræ definito passim recepta, quod sit pœna spiritualis, & medicinalis, privans usu aliquorum bonorum spiritualium per ecclesiasticam potestatem imposita, sicut per eandem ordinariè absolvi possit. Qui aliter loquuntur & irregularitatem annumerant, eam nimirum, quæ ex delicto est, cum *Soto distinctione 22. quæstione tertia articulo quarto improprie loquuntur. Multo magis excludenda est depositio, degradatio & cessatio à divinis quærenti de verborum significatione c. statutum de sententia excommunicationis in c. c. 1. de iis, quæ vi metusve causa in c. ad quæstionem Navar. c. vigesimo septimo numero 152, cui adherent alii sum-*

mista V. Suarez. disputatione 1. sectione 3. His politicis quæ supra §. 1. & 2. strictim attingimus, explicanda ulterius hoc loco sunt. Igitur,

R. 1. Censura sub conditione lata appellatione interposita suspendi, & impediti potest. Ita Celestinus 111. definit in c. persona 40. de appellatione. si quis iudex, aut ita protulerit sententiam. Nisi sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum esse cognoscas, huiusmodi sententiam appellationis obstaculum impedit. Unde sequitur etiam præceptum illius, & obligationem suspendi, qui propterea appellatur à censura, ut præceptum impositum non obliget. Covar. in c. alma mater. parte prima §. decimo. Sayrus l. prim. c. decimo quinto Bonac. disputatione 2. pun. 2. Navar. c. 27. n. 273.

Neque opus est semper appellatio ne explicita, verbo, aut scripto interposita, sed sufficere potest virtualis, vel etiam muta, cuiusmodi est.

Primo. Si quis ignorans modum appellandi, protectioni sedis Apostolicæ se committat. *c. ad audientiam hoc titulo.*

Secundo, si iter attingat Romam iturus auxilii, vel liberationis causa. *c. dilecti hoc tit.* Plus enim videtur factio provocare, quam verbo. *Tertio* si per supplicationem, quærelam, aliumve modum recurrat ad superiorem, & impleret opem contra impugnatores suos *Navar. c. 27. Sil. V. excom. §. 10. n. 2. Tolet. l. 1. c. 10.*

R. 2. Excommunicatio absolute lata per nullam appellationem impeditur, vel suspenditur. c. Pastoralis §. 3. de appellatione ubi Ratio additur, quia excommunicatio simpliciter inflicta executionem secum trahit, actu privans bonis spiritualibus, ad quæ extenditur. Adde c. u cui 20. de sententia excommunicationis in 6. ubi manifestè dicitur, neque excommunicationem, neque suspensionem, aut ipsius effectum per appellationem sequentem suspendi. Abb. in c. pervenit. hoc tit. Guido Papa numero 74. Lugol. 2. Resp. moral. dub. 6.

Aliaratio est sententiæ declaratoria qua nimirum aliquis denunciatur incurrisse excommunicationem, & ideo vitandum esse. Illa enim per appellationem impeditur, & suspenditur. Glossa in c. cupientes de el. in 6. Nav. in c. cum contingat. de rescriptis c. l. 5. Consil. nono numero quinto Gig. in Tr. de pensionibus questione 76. Toletus h. primo capite videamus numero 13. Zerola parte prima V. appellatio. Vallensl. 2. tit. 28.

Quid igitur remedii, inquis si quis absolute, sed si quis iniuste excommunicatum se esse existimet. Conniti debet, ut id perluadeat iudici, & absolvatur, nisi manifestè constet iniquam, & surreptitiam esse: quia nulla medicina queritur, ubi nulla plaga invenitur. Si autem probare velit nullitatem excommunicationis, aut alterius Cen. surz audiendus est. c. cum contingat 29.

de off. deleg. Suarez. V. disputatio 3. §. 2. 6. numero 6. Avila parte secunda disputatione quinta. dub. 7. Silv. V. excommunicatio §. decim. numero secundo Zerola parte secunda eod. Emm. Sa. V. excommunicatio numero tertio Creser. in examine myste-rii Plessani pag. 85.

R. 3. Qui absque iusta causa ab excommunicatione, aliave censura appellat, revera effectum excommunicationis non suspendit, sed ligatus manet quoad conscientiam suam, quamvis in foro externo pro non excommunicato habeatur. In dubio autem si reiecta fuerit appellatio, quæ in se valida est, tatus in conscientia erit appellans: in foro externo autem vitandus erit, quasi excommunicatus. c. is cui de sententia excommunicationis in 6. Avila de censuris parte secunda disp. 5. dub. 12. Silv. V. excommunicatio §. ult. numero 2. & alii sum. V. infratit. 16. §. 2.

Dub. II. Quæ sit pœna temere appellantium.

R. Temere appellans à iudice à quo excommunicari iure Canonico potest, ut contumax. Panorm. inc. sollicitudinem de appellat.

De æquitate Canonica non damnari nisi ad expensas ait Plul. Francus in c. inter cetera. Privat etiam quæ manifestè frivola est, remedio appellationis, ira ut iudex à quo nihilominus procedere in causa queat. Herculanius de attentione c. vigesimo septimo numero 21. Barb. in c. cum appellationibus hoc titulo in 6.

Iure civili punitur pœna ordinaria
50. li.

50 librarum argenti. l. ab excommunicatione C. quorum appell. non recip. Aliquando etiam panitur pœna extraordinaria. l. eos s. non temere C. de appellatione Interdum etiam amissione causæ, & nota infamiz, l. ad proconsulem eod. c. inter cetera ubi Phil. Decius Berlichius conclusione 35. n. 193.

Monet autem iudices Tholosanus l. 50 c. 1. n. 52. ut frivole & leviter appellantes severe castigent, ne lites crescant, & superfluis curis tribunalia (& conscientiaz onerentur.

Dub. 12. Quæ sit pœna appellanti-um à sententia Papæ?

R. 1. Qui à mandatis Papæ ad futurum concilium appellant, excommunicati sunt: Universitates verò, & capitula interdicto subiacent. Si unus ex Canonicis sit Episcopus, & cum capitulo appellandum cooperetur, non erit propterea interdictus Bulla Cœna n. 2. Bonac. to. 111. pag. 17. Dixi ad concil. futurum quia si concilium apertum sit, & præsideat pontifex, ab eius sententia ad concilium valere appellationem censet. Romanus consilio 421. prout idem disponitur de sententia Archi Episcopi, à qua potest appellari ad concilium provinciale. Et potissimè in tribus casibus, in quibus concilium censetur esse supra papam.

Primo si esset contra fidem,

Secundo si super eo, quod Ecclesia universalis declaretur.

Tertio si contineret peccatum mortale, ex quo scandalum in Ecclesia posset oriri. Abbas citatus apud Cardinalem Tuschum concl. 406. supponere videtur

in eiusmodi casibus appellationem admitti, quia pontifex consentire præsumitur. Addit denique numero decimo sexto. Licet non deur appellatio à sententia iniusta papæ, & imperatoris, admitti tamen provocationem, quæ est improprie dicta appellatio. Quia iudex iniustam sententiam ferens, in tali actu non est iudex.

Hinc tamen non bene inferas, pontificem concilio inferiorem esse. Nam absolute loquendo à concilio ad Papam appellari solet, ut ex Gelasio episc. ad Episcopos Dardaniæ Bellarmino monstrat l. secunda de concil. auct. c. decimo octavo,

R. 2. Qui consulunt, vel approbant appellationem à Papa ad futurum concilium non incurrunt excommunicationem Bulla C. D. sed ligantur alia excommunicatione Papæ reservata à Iulio 11. & Pio 11. quarum absolutio tamen fieri potest vi privilegiorum, quæ per alias non licet absolvere à casibus Bulle C. D. Nec nisi facta appellatione excommunicatio prædicta incurritur. Nav. c. 27. n. 58.

Dub. 13. Quid sentiendum de procuratore ad divinum tribunal?

Verissimum est illud S. Augustinus l. 19. de civitate Dei. 6. sæpe sit, ut innocens pro incerto scelere certissimas luat pœnas, adeoque desperato humani iudicis ignorantia & errore seducti præsidio, Dei omnia videntis opem, & vindictam imploret. A precantibus bene fieri extra controversiam est. De provocantibus, vel appellantibus dubium, quia

quia vindictam potius, quam sententiæ correctionem exoptare videntur. Licet enim esse sanctis viris censet *Torreblanca l. tert. Damonol. c. vigesimo octavo numero* sed eas citationes imitari homines incompetæ sanctitatis periculo non varent.

Eadem *Deltio* tradit *Disqui. magic. l. 4. c. 4. sect. 1.* non nisi sine extrinseco malam reddi provocationem ad divinum iudicium, existimans: per se vero actum bonum esse, ut patet ex exemplo *sacra Gen. 16.* iudicet terminus inter te, & me *Davidis 1. Regum 24.* Vlciscatur Dominus ex te *Zacharie 1. Paralip. c. 24.* qui cum occideretur à Rege *Ioas*, dixit. Videat Dominus & requirat. Idem *SS. Martyres* non raro fecerunt.

R. 1. Provocationes ad divinum iudicium & communiter à damnatis ad mortem fiunt, magna ex parte temerariæ, & culpabiles sunt. Ratio vel enim sententia iudicis iusta, vel iniusta. Si iusta, manifestum est peccare provocantes. Si iniusta, nec humano ullo medio corrigi potest, necessarium est divinum id est, extraordinarium. Hoc autem provocatione exposcere nihil aliud est, quam tentare Deum, ut innocentiam damnati miraculo comprobet: quod absque ulla inspiratione peculiari non licet.

Nec obstant exempla allegata: quia sancti illi non provocarunt, ad tribunal Dei, sed implorantur auxilium ipsius pro avertenda iniuria, & manifestanda innocentia sua, quod absque miraculo fieri potest.

R. 2. Ut provocatio ad divinum iudicium peccato careat, requiritur 1. ut damnatus de sua innocentia, & iniuria iudicis formaliter certus sit. 2. ut propter gravitatem mali, & necessitatem innocentiam prodendam spes sit, habituram effectum, aut placituram Deo. 3. ut absque ullo passionis motu, & cum integra resignatione voluntatis propriæ in manus Dei fiat. His observatis à malicia excusari poterit talis actio, per se valde extraordinaria & periculosa. Exempla à prædictis auctoribus commemorata si fidem merentur, non plus evincunt: imo apud alios cordatos, & peritos nihil Mortuus ex g. iudex à reo citatus fuit puta intra mentem, vel annum. Vnde scies id est factum, quia citatus est, & non potius, quia sine citatione moriturus erat? Alias si quis imprecatus mortem fuerit proximo suo, si hunc contingat mori, imprecationi tribuetur, quod ut evenire possit, accidentarium, & incertum est.

TITVLVS X.

De Executione sententiæ.

Vnimirum omni iudiciorum conatus, hoc sententiæ rigor tendit: hic actionū fructus est,

ut iniuria sublata ius cui aversum reddatur. Reddent vel inviti. Equidem ut ab executione inchoandum non est.

z

t. r.

l. i. C. de execut. rei iud. & l. Necquicquam. §. ubi decretum, ff. de off. procons. ita cum inchoaveris fortiter insistendum, in auxilium evocatis etiam extraneis. Nihil insolens, quod rei iudicatae vigorem alius ad effectum deducit. l. 8. Cod. hoc tit. Præsidis provinciae hæc olim cura propria erat, l. Ordo C. de execut. rei iud.

§. I.

Quid executio, & quomodo instituenda in civilibus.

I. Executio aliàs aliter, hic actio iudicati est: executor, qui rem iudicatam perducit ad effectum, *l. Executorem. C. de execut. rei iudicata. Glossa in c. super questionum, de off. delegati. Duplex est, Merus scilicet, cui sola executio committitur causa à Iudice cognita, & decisa, qui in rebus Ecclesiasticis potest esse quilibet clericus. Non merus, seu mixtus, cui aliquid à superiore exequendum seu pertractandum simpliciter committitur, & talis in rebus Ecclesiasticis esse non potest, nisi in dignitate constitutus, aut personatum habens, vel Canonicus Ecclesiae Cathedralis, si commissio fiat ei auctoritate literarum apostolicarum vel legatorum, aut delegatorum apostolicorum: secus si ab alio, quia tunc quilibet clericus esse potest. *c. statutum de reser. in 6. Azo. l. 3. summe Rubr. 2. Sylv. v. executor. num. 1. Armilla eod. Schneid. vvin l. 4 tit. 6 §. Tripli. Et talem esse verum Iudicem probat Barb. in c. Pastoralis. de off. Iud. deleg.**

II. Omnis sententia legitima executioni mandari potest, & debet, post-

quam in rem iudicatam transivit, in rebus statim, etiam armata manu, si necesse sit. *l. Qui restitueret, ff. de rei vendic. in personalibus post 4. menses à tempore latae sententiae. l. fin. c. de usu rei iudica. Nec ut malè quidam asserunt, impeditur à tertio, quia appellare non potest, sed illi cavetur per indemnitatem, ut Barbola notat in c. Cum super. de sent. & re iudic. Covar. l. 99. pract. c. 16. Gail. l. 1. obs. 70. Cæterùm complenda executio est per Iudicem ordinarium: nec sententia à Delegato lata per eundem executioni mandari potest. *l. à Divo Pio. l. Propterandum. §. si autem reus. C. de Iud. & esenbar. l. 42. ff. tit. 1. Tholos. l. 50. c. 3. n. 27. & seq. Treutler. vol. 2. Disp. 23 n. 6.**

Excipe delegatum Imperatoris, & summi Pontificis, qui integrum annum habet ad exequendam sententiam suam aut si vult, executionem ad loci Ordinarium refert. *c. Quarenii. de off. & potest. Iud. deleg. Menoch. de arb. q. 74. n. 48. Arbitri quoque sententia per ordinarium Iudicem executioni mandatur. l. Non ex omnibus. ff. de arb. Canis l. 4. Institut. tit. 38. Mynsing. Centur. 3. obs. 68. VVurmser. tit. de delegatis obs. 2.*

Sententiam, quæ contra clerici personam, & bona ipsius exempta fertur, non nisi Ecclesiasticus Iudex exequi potest. *Zypaus de iurisd. l. 1. c. 9.*

II. Facienda executio est à Iudice appellationis, quando sententiam confirmavit, idque iuxta sententiae tenorem, & ordinem traditum in *l. A. Divo Pio. §. Inventione. ff. de re iud.* ut si in causa debitorum actione personali actum sit, capienda sint mobilia primum, deinde immobilia, postmodum nomina debitorum:

torum: postremò ad ipsius personæ capturam devenitur. Neque enim persona capienda est pro debito, nisi excussis bonis, scilicet quando excussione facta iudicantur non sufficere. *Barb. in c. Quoniam. v. lite non contestata.* qui etiam de beneficiis docet in *c. Pervenit. de fideiuss.* executionem fieri posse in redditibus illorum, quando alia bona desunt. *Guido Papa. q. 281. & 329. Schurff. Cent. 1. Consilio 29.* Similiter in feudalibus bonis fieri posse tradit *Guill. l. 1. observat. 117.*

Limita Primo, ut non sit opus ordinem prædictum servare in debitore sili. Debitor enim capi potest etiam nulla bonorum excussione facta *l. Nemo. C. de exactorib. tributorum.*

Secundo in actione hypothecaria, Serviana, seu pignoratitia.

Tertio cum executio facienda in vendendis rebus pupillaribus. Nam primò tunc capiuntur nomina debitorum. *Maranta Par. 6. §. de execut. num 15.* ita ut non servetur ordo legis, *Magis puto. §. Non passim. vers. quarere. ubi Bart. ff. de reb.*

III. In prædicta bonorum excussione parcendum est illis, quæ ad congruam debitoris sustentationem pertinent; & Ulpianus monet Creditores, ne velint exatores acerbi & contumeliosi, sed benigni & moderati esse. *l. si bene collate 33. ff. de usuris.* Insuper Novella Valentiniæ Cæsaris prohibet duram exactionem à civibus, velut à hostibus, & vult iustitia potius ac misericordie debita finiri. *Tholos. l. 22. c. 8.* ubi declarat, quænam in cessione bona

debtores sibi retinere queant. *Lesius vero. c. 16. D. 3. cum,* qui absque culpa sua bonis cogitur cedere, dicit retinere, vel etiam abscondere posse, quantum ipsi necessarium est, ut tenuiter vivat, secundum exigentiam status sui. Neque enim est fraudandus quotidianis alimentis. *l. sunt, qui in id. & c. ff. de re iud. l. is qui. & l. qui bonis. l. debitores. ff. qui 60. ced. poss.* In eo a, qui ratione delicti convenitur, non habetur respectus ne egeat, licet clericus foret. *V. Covar. l. 2. var. c. 1. Castro Palao Tr. 30. D. 1. Pun. 17 §. 7. Silv. V. Cefsiobon.*

IV. Damnatis ad solvendum actione personali conceditur quadrimestre tempus. *l. 2. l. 3. C. de usu. r. c. Querenti. 26. de off. & pot. iud. del.* Iudex tamen habitatione qualitatibus, quantitatis debiti obsequii vel contumaciæ personarum, prorogare vel coarctare temeratus poterit. *l. 2. l. debitoribus ff. de re iud. c. Quod ad consultationem. de sent. & re iud.* Absque iusta causa ut faciat, leges non permittunt. *l. 4. §. si quis. ff. eod.* si verò absque causa quadrimestre tempus auxerit, dando v. g. sex mensium, valebit quidem prorogatio, ita tamen, ut quadrimestre, quod à iure conceditur simul computetur. *l. 4. cit. §. si quis.* Eodem modo agendum cum iis, qui sponte debitum confessi sunt. *l. Debitoribus. ff. de re iud.* Convicti enim, & confessi in iure pari passu incedunt. *l. Post rem iudicatam ff. de re iud. Schneidervin. l. 4. Inst. tit. 6. §. de act. quod metus causa. num. 62.* ubi addit, iure Saxonico non nisi 14. dies concedi. Item eos, qui

qui ad factum damnati, sunt, si contumaciter obstant, in carcerem abduci posse. Alias pro civili debito nemo in carceratur. *l. Nemo carcerem, C. de exact. trib. Wurmser. l. 1. tit. 28. observ. 8.*

Ita olim: hoc tempore passim carceribus in solutionem coguntur debitores. *Melonus tit. 13 n. 7.*

V. Si verò in rem actum sit, debitori iudex imponet præceptum absque mora rem ipsam cum fructibus reddendi. Sed si in præsentem neget se restituere posse, & sine frustratione videtur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, ut tamen de litis æstimatione caveat cum fideiussore si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit. *Instit. de officio iudicis §. 1. ubi Schneidevvin. num. 7.* monet restitutionem rei statim faciendam esse non distinguendo inter rem solam, vel mobilem. Vtraque enim eadem æquitate statim ei reddenda, qui dominus pronunciatus est. *Gloss. Angel. & DD. hic.* Unde non solet illud sententiæ inferri, cum sit legitimum, & solus intellectum. Quia tamen respondet ab æquitate. *l. si debitori ff. de iudic. & petentibus indulgeatur. l. Debitoribus, 31. v. Non tantum petentibus.* idcirco neganti sincerè se restituere posse indulgendum est, ut tamen caveat de litis æstimatione, hoc est, pretio rei controversæ. *l. 21. ff. de iud. cum fideiussore, qui mos est, latidationum iudicialium. l. 1. ff. Qui satisfacere cogantur nimirum, si intra tempus concessum non restituerit, ut*

fideiussor eam æstimationem præster. *§. Et si in rem inst. l. cit.* ita tamen, ut non plus obligetur, quam principalis. *l. Gracè §. illud. ff. eod.*

VI. Si hæreditas petita sit cum ipsa fructus quoque veniunt hoc modo, ut si sua culpa, non percepit, si vero malæ fidei possessor fuerit, qui que nullam suæ possessionis causam dicere possit, hoc est, iustum titulum. Nam paria sunt, nullum habere titulum, & iniustum habere. *l. 7. C. de acquir. poss. super extantibus rei vindicatione, de consumptis condicione teneatur. l. 3. C. de condi. ex lege. l. si pignore. ff. de pignor. act.*

Si verò bonæ fidei possessor fuerit, non habebitur ratio neque conlumptorum, neque non perceptorum, qui hos lucratur. *l. 4. §. 2. ff. fin. regul. l. 4. §. 1. Lanæ. ff. de vsucap. l. quasitam. 40. ff. de acquir. rer. dom. extantes verò perceptosque neque dum consumptos omnino tenetur restituere in petitione hæreditatis iure actionis. l. 2. C. de petit. hæredit. in vindicatione iudicis officio. l. cum fundus 31. ff. si certum petatur. etiam consumptos quantum factus est locupletior. l. 1. C. de petit. hæred.*

Denique post inchoatam petitionem, id est, litis contestationem illorum quoque fructuum facienda restitutio est, qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti, & consumpti. *l. Iulianus. 9. §. quantum. ff. ad exhibend. l. 2. C. de fructibus & lit. expos. Tunc enim res propriè petita intelligitur & pot.*

& possessor quantumlibet bonæ fidei, in mala esse incipit. *l. Etsi. §. si ante. ff. de petit. hered.* quia de iure suo probabiliter dubitare incipit. *Ita ex Theophilo Sibonide vivimus.* alii vero, & melius in petitione hæreditatis diversam rationem esse tradunt, eò quod fructus ex ea percepti hæreditatem augeant. Ac proinde deberi, post qualemunque denunciationem petitoris: intellige, si ita fiat denunciatio, ut omnem possessoris dubitationem de iure hæcenas malè usurpato eximat. Alias possessionis suæ beneficio fruatur.

VII. Quando actum, & iudicatum est de exhibendo, non satisfaciet, si exhibeat rem is, cum quo actum est, sed debet etiam rei causam exhibere; ut eam causam habeat actor, quam habiturus esset, si tum primum ad exhibendum egisset (hoc est, tempore contestationis. *l. præterea. 20. ff. de rei vindicatione.*) exhibita res fuisset. *l. Iulianus. §. pen. ex. ult. ff. ad exhibend.*

Causa appellatione continetur omne id, quod habiturus tum erat actor restitutione facta *di. l. præterea. ff. de rei vind.* Ideò se inter moras restituendi usucapta sit res à possessore; nihilominus condemnabitur reus, quanti intersuit exhibitam esse *di. l. Iulianus. §. ult. ff. ad exhibend.* præterea fructuum mediæ temporis, quod est à contestatione, ut principio ad sententiam usque velut exitum. *l. 1. ff. de re iudic.*

Si reus neget, se in præsentem exhibere posse, & prorogationem petat, idque

sine frustratione petere videatur (non enim malitiis est indulgendum. *l. In fundo. ff. de rei vindicat.*) concedenda est, ita tamen, ut caveat, se commo- do tempore, & post dilationem hoc nomine datam restituaturum. *l. de eo. §. pen. ff. ad exhibendum.* si autem neque in præsentem exhibeat, nec pro futuro caveat, condemnabitur in id, quod actoris intererat, si ab initio, id est tempore litis contestatæ res exhibita fuisset. *d. l. Iulianus. §. ult.* Vbi æquitati, & arbitrio iudicis materia, & quantitas suggeritur litigantium suspecta cupiditate.

VIII. In executione familiæ heriscundæ singulas res singulis hæredibus, hoc est, alias aliis pro debita cuiusque portione hæreditaria, non latione corporum, sed numero laded distribuit. *l. 3. ff. famil. heriscundæ.*

Quod si alicui pretiosior appareat tributa portio, debet hunc condemnare aliis, ut excessum restituat, & partes ad æquentur, ex bona huius iudicii fide. *l. 9. C. eod. tit. §. quadam. In sit. de action.* similiter condemnandus est cohæredibus ad compensationem, qui fundi hæreditarii fructus percepit, consumpsit, vel corruptit. *l. Inter. §. si cohæredes. & §. fructus. ff. famil. heriscundæ.*

Idem modus servandus est in communi dividundo, si de pluribus actum sit. Si autem de una re tantum, puta, fundo, isque divisionem admittat, partem suam singulis adiudicabit, & eius quæ proponderet, compensationem indicet, si dividi non

potest, uni alicui cedet, qui pretio aliis pro sua parte satisfaciet. *l. ultima C. de communi lega. lason. l. primo numero 39. ff. si certam petatur Paulus Castrensis in l. ad officium C. communi divid. Schneid. xv. in titulo de actionibus. libro quarto institut. §. de act. famil. hanc.*

IX. Si finium regundorum actum fuerit, iudex dispiciet, an necessaria sit adiudicatio. Si autem alius modus suppetit, fines & limites constituendi, adiudicatio omittetur. *l. in fin. ff. eod. §. l. primo. l. 3. C. eodem* In adiudicatione aliquando ex vicino agro pars demenda erit, quo facto æquitas postulat, ut alii certa pecunia id damni compensent. *l. 2. 3. 4. §. passim ff. eod.* A quibus malitiosè quid actum est in monendis, supprimendis vel transferendis terminis, ii condemnandi sunt, ut quantum aliorum interest, restituant, vel quanti in litem erit iuratum. *Glo. hic per. l. 3. ff. de in litem iurando.* Quanquam etiam extra ordinem criminaliter id crimen coercetur. *l. 2. 3. ff. de termino moto Paulus sentent. l. 1. tit. 17.*

Terminus denique per mensorem iudex declari iubet. *l. si irruptione 8. tit. ff. eod.* si iubente iudice metiri agros quis obstiterit, contumacia nomine punire licebit.

X. In causis debitorum, cum alia media deficiunt, & reus latet, missiorem in illius bona magistratus decernit facta potestate creditoribus, ut ea seruent, colant & fructus colligant, quorum pretio satisfiat sibi. Cognito autem fraudulenter latere debitorem, secun-

do decreto prætor omissionem in bona illius adiudicat creditoribus, vi cuius veri possessores consistunt, & omnes fructus inde collectos lucrifaciunt. *V. V. Vesenbec. l. 42. ff. tit. 4. §. 5.*

§. 2.

De Executione in criminalibus.

I. IN criminalibus causis præsertim capitalibus non est differenda executio, sed postquam sententia in rem iudicatam transiit, mandanda executioni est, quamvis condemnatus diceret, se habere revelandum aliquid concernens principis personam, statum, & salutem. *l. si quis forte ff. de panis ubi cautia additur, quia dubium non est, eos id facere differendi supplicii & eludendæ pœnæ causa: magisque puniendos propterea, qui tamdiu conticuerunt, quod pro salute principis habere se iactant. Nec enim debebant rem magnam tamdiu tacere.*

Est propterea metuendum, ne pro liberatione reorum amici, vel cognati vel etiam correi occulti machinentur aliquid pro liberatione illorum: & supplicii pars est condemnatum expectatione futuri supplicii metu, & tristitia torqueri. *l. cum reus 18 C. de pan. l. omnes 23. eod. Iulius Clarus q. 90. Tholus. l. 50. c. 1. n. 38. Damhaud. in praxi crim. c. 149. §. seq. Cuiacius l. quinto c. novo Menochius de arbitrariis. casu 334.*

II. Curandum vero in primis, ut sacramentali confessione animum suum

sum reus sollicitè expiet, tempore si opus fuerit præter solitum prorogato. De Eucharistia præbenda locorum mores, & hominum sententiæ non mediocriter discrepant. Equidem illis in locis, in quibus consuetudo est, maleficos à sententiâ lata statim ad supplicium trahere, conveniens videtur, non præbere Eucharistiam ne commode & decenter fieret. Sed ubi post sententiâ conceditur unus vel duo dies omnino sacra communione reficiendi sunt, quando ad id debito modo se disposuerunt. *l. quæsitum 13. q. 2. ubi Gloss. Quidam quæsi- verunt in concilio Moguntinensi. Vtrum corpora illorum, qui in patibus suspenduntur, ad Ecclesiam deferenda sint, & divina pro illis celebranda. Et responsum est, quod sic, si dignè penituerint, quia sicut communio sacramentorum eis in fine non denegatur, ita communio corporis Christi vel sepultura eis denegari non debet, quia scriptum est, Non iudicat Deus bis in idipsum Idem Pius 5. approbavit. Motu proprio super hoc edito.*

Idem Carolus V. in *criminalibus suis, sanctione 79.* & constanti usu in provinciis, imperio Romano subditis observatur. *DD. in Clem. 1. de pœnit. Turrecrem. inc. quæsitum Delrio disq. magic. l. quinto sectione 18. Binsfeld. membro 2. dub. 5. cum aliis multis quos allegat.*

III. Differri potest supplicium Primo, quando condemnatus officium procuratoris, vel administratoris, gessit, ut domino suo rationem red-

dat *l. 1. C. de bonis præscriptor. ubi additur curandum Domino, ut id velocius fiat, ne diutius iusto differatur pœna.*

Secundo quando reus est in arte sua peritissimus. Tunc enim non modo differri, sed etiam revocari supplicium à principe debet, ne tam eximio & utili magistro resp. privetur. *l. ad bestias tit. de pœnis.* Ad bestias damnatos favore populi dimittere præles non debet, sed si eius roboris, vel artificii sint, ut dignius populo Romano exhiberi possint principem consulere debet. *Bartolus ibid.*

Tertio Cum per illos aliorum rerum cognitio expectatur. *l. qui ultimo supplicio de pœnis.*

Quarto quando calore iracundiæ sententiâ à principe lata est. Tunc enim 39 diebus expectandum esse Theodosius imperator sanxit, *l. si vindicare 20. C. de pœnis.*

Quinto appellatione, seu provocatione. Nam qui convicti tantum non vero confessi ducuntur, & provocant, nondum omnino damnati videntur. *l. 2. §. fin. tit. de pœnis.* Eum accipiemus damnatum, qui non provocabit. Cæterum si provocet, nondum damnatus videtur. Sexto cum mulier pugnans est, expectandum erit tempus pariendi ne cum matre proles pereat, vel immerito plectatur. *l. crimen paternum ff. de pœnis.* Denique propter impœnitentiam differre pœnam licet animæ favore, quamvis à principe rescriptum esset, ut sine mora plectantur. *Iulius Clayus q. 97*

Conti-

Contingit etiam mutari supplicium mitiore pœna. *Primo*, si reus ad profereudum supplicium viribus defecit. *Secundo*, si tempus lubeundæ pœnæ in carcere completum sit. *Tertio*, si restitutio in integrum obteuta.

Denique propter viridem ætatem, generis vel doctrinæ præstantiam. *V. Marantam* §. de execut. n. 60. *Mench. casu* 324. *Gomez. to. III. c. 13. n. 36. Silvest. V. iudex* §. 1. n. 16. *Armilla eod. n. 31. Corvinus in Aphorism. l. 4. tit. 41.*

IV. Si damnatus ad mortem accuset aliquem vel aliquos, vel itaque profequi actionem suam, audiendus est, suspensa executione, donec aboleverit, ita tamen, ut non permittatur cunctando tempus lucrari, & prætolari media speratæ, & non debitæ liberationis. *l. i. qui reus ff. de publ. iudic. & ibi Bart.*

Idem permittendum illi, qui intricatus debitorum rationes habet, ut in gratiam hærendum eas expediat, ut caveat futuris litibus. Alibi tamen, ut *Iulius Clarus* testatur consuetudo est, ad eiusmodi rationes non attendere, sed sententiam capitalem primo quoque tempore executioni mandare. Suadet nihilominus, ut aliter fiat.

Executio regulariter non potest fieri per iudicem originis, vel domicilii, nisi obtentæ consensu iudicis, qui sententiam tulit. *Bart. & DD. præsertim Iason. in l. à Divo Pio §. sententiam ff. de re iud. Glo. in l. cum quadam puella ff. de iuris. Ratio est, quia de alieno processu non est requisitus. Si autem primi iudicis consensum obtinuit, poterit illius quasi*

imaginem, & vices gerens, iuxta *Baldum in l. fin. C. de idi. Divi Adriani sol. lenct.*

Fieri nihilominus aliter potest, vel consuetudine præscripta, vel statuto particulari. *l. i. ff. de bonis auct. iud. possit. Bart. ibid. n. 1. Tholosan. l. 47. num. 26. Iason. ff. de iuris. d. omnium iudicam Myning. Centur. 3. obj. 68. Gatil. l. 2. observati. 130 n. 13. Ferrar. in forma execut. n. 13. Desianus l. 4. c. 16. fuse Hartman. l. 2. tit. 1. observati. ne 6. Silv. V. pana n. 21.*

VI. Indices Ecclesiasticos monet *Franc. Leo in parte secunda thesauri Ecclesiastici c. 27. num. 34.* ut quando executio realis vel personalis fieri potest, tam in procedendo, quam definiendo a censuris Ecclesiasticis abstineant, cum liceat illis imponere multam pecuniariam, capere pignora, privare beneficiis & similibus. Attamen quando contumacia, appareat, anathematis mucrone ferire posse, ut *Concil. Triod. statuit sessione vigesimo quinto c. tercio.* Rationem addit consideratione dignam, quia experientia docet, si excommunicatio temerè, & absque magna circumspetione feratur, contemni magis, quam merui, & perniciem prius adferre, quam salutem. Quam ob causam monitio Canonica, & trina præmitti debet. *c. contingit & ibi Glesiam V. competenti de sententia excommunicati. c. sacro Abb. & ibi numero nono. Felinus n. 2. Innoc. in c. illud de cler. excom. Pias p. 2. c. 4. n. 82.* sufficit tamen, ut unico actu probus fiat.

Quod si contra universitatem, vel Collegium fiat, non excommunicatio

nicatione, sed interdicto utendum erit, c. Romana. de sent. excomm. in 6. & accurate explicatur ab Avila de Censuris part. 5. disp. 1. Item part. 2. c. 4. disp. 1. dub. 5. Suario Tom. 5. disp. 32. & seq. Ratio est, ne Universitate vel Collegio excommunicato innoxios pœna tangat: nec aliū excommunicari debent, quàm quorum culpa excommunicationem meretur. Innoc. in c. Sacro de sent. excomm. Gaill. de pace publ. c. 9. n. 18. Decianus l. 5. c. 50. Navarr. Consil. 9. de excomm. Roderic. To. 4. tit. 28. c. 6. Silvest. V. Excomm. §. 1 n. 10. & seqq. Armilla n. 13. Zerola part. 2. n. 7. addens, si tamen de facto excommunicetur, ut accidisse suo tempore fatetur, excommunicationem obtinere, non tamen respectu innocentium de universitate, sed eorum tantum, qui deliquerunt.

§ 3.

Satisfit dubius de executione.

DVb. 1. An opus sit citatione ejus, contra quem facienda executio est? Menoch. de arbitrar. l. 1. q. 17. quamvis citationem putet Iuris divini esse, adeoque simpliciter necessariam etiam Iudici arbitrario, nihilominus n. 15. fatetur, necessariam non esse, quando exploratum est, nullam absenti defensionem competere. c. Cum sit Romana. de appell. Andr. Gaill. l. 1. obs. 113. esse quidem communem opinionem fatetur de facienda citatione, à Camera tamen non observari. Simpliciter faciendam esse pronunciat. Petr. Ferrar. in Practica. pag. 204. addens rationem, quia is, contra quem agitur, lædi potest. l. Nam ita Divus. ff. de adopt. maximè, quia post sententiam, possunt supervenire ipsi

reo multæ defensiones, quæ impediant executionem, ut puta, pacti de non petendo, transactionis & simil. Imò reus offerre solutionem potest, & per hoc sistere executionem. Maranta cum distinctione procedit, cui possumus subscribere. Igitur

R. 1. Quando executio facienda est in eadem re, de quâ lata sententia est, non requiritur citatio secundum Bartolum, Alexandrum, & alios: requiritur autem, quando appellatum est à sententiâ, & appellatio deserta. Bart. in l. 1. ff. Nihil novari appellat. interposita. Bald. & communiter DD. in l. Si contra. C. de appellat.

R. 2. Citatio necessaria est, cum executio facienda contra successorem, vel per Iudicem successorem in officio. Ratio, quia hic modus securior est, & evitantur exceptiones, quas opponere potest, quilibet successor, cui minus nota sunt acta contra antecessorem suum.

At verò, quid faciendum, quando reus condemnatus est ad multam pecuniariam, executio autem in aliis bonis facienda? Resolvit Maranta tandem hoc modo. Cum plures actus interveniant, videlicet captura bonorum, pignorum, subhastatio & simil. in illis, quæ nullum præiudicium pariunt, sed reparari possunt, nulla opus esse citatione: esse autem, quando bona sunt alienanda cum translatione domini. Hoc enim damnum vel irreparabile vel admodum difficile est. Expedi igitur, imò necessarium est citare partem adversam, ut proponat exceptiones suas. Atque ita servatum suo tempore Maranta testatur.

Dub. 2. An & quomodo per exceptionem impediatur executio?

aa

R. Omnis

R. Omnis exceptio, quæ post sententiam, & non contra sententiam opponitur, hoc est, quæ non repugnat sententiæ, qualis est compensatio debiti liquidi, & pretii non soluti, executionem impedire potest. l. 1. C. de re iud. & ibi communiter DD.

Idem habere locum in exceptionibus peremptoriis, Gaill. testatur l. 1. obs. 113. & Schvvaumannus l. 1. Processuum Camera c. 62. non quidem omnibus regulariter, sed in certis casibus à Gloss. numeratis l. 1. C. de iud. & facti ignor.

Primo in milite armatæ militiæ, ipso iure l. 21. de iure delib. & ibi Gloss. in V. Permittro. C. de iud. & facti ignor.

Secundo in his, qui se defendunt, ne teneantur solvere solitum. l. Nefennius. s. fin. ff. de re iudic. l. ex diverso. s. fin. solu. matrim.

Tertio in mandatore super re iudicata convento, qui adversus eos, qui idem mandârunt, actiones sibi mandari, desiderare poterit. l. 41 ff. de fideiussoribus.

Quarto, in beneficio S. C. Macedon. & Velleiani. l. 12. ff. de S. C. Maced.

Quinto, in minore 25. annis ratione beneficii restitutionis in integrum, l. Minor. 36. ff. de minoribus.

Sexto, in exceptione banni, & excommunicationis, VVurmsf. l. 1. obs. 5.

Septimo in omnibus exceptionibus, per quas iudicium nullum fuisse monstratur. tt. C. Quando provoca. non est necesse.

Atque hæ exceptiones nullitatis vocantur, quæ cum notoriæ sunt, ad impediendam executionem, opponi possunt. Iason. in l. 1. de novi op. nunciat. Gribald. commun. opin. V. Exceptio. Gaill. & Schvvaumannus loc. citato. Quomodo autem pro-

bari debeant exceptiones, quæ executionem impediunt. Berlichius docet Part. 1. concl. 57. num. 81. Cardin. Tusch. cap. 410. VVurmsf. tt. de appell. observ. 35. Mysing. centur. 4. observ. 64. Gaill. l. 1. observ. 127. num. 10.

Dub. 3. An executor ius habet cognoscendi de exceptionibus.

R. Executor de exceptionibus merita causæ concernentibus non potest cognoscere l. executorem. c. de exec. rei iudicata. Neque enim ipsius munus est iudicare, sed quod iudicatum est, ad effectum perducere. Si verò exceptiones non concernant merita causæ, sed sententiam nullitatis arguant, tanquam ex falso instrumento latam, vel alio modo nullam, de iis cognoscere poterit: & si appareat obstare executioni, ad priorem iudicem remittet, sin minus iis neglectis executionem urgebit. l. pen. ff. de confess. l. 2. c. ad l. Cornel. de fals. Mysing. conf. 6. n. 15. Pet. Iacobi in Pract. pag. 261. Berlich. l. cit. concl. 57. num. 90. Follerius in Praxi censuali, pag. 519. Guido Papa, p. 574.

Dub. 4. An tertius impedire executionem possit?

R. Posse, quando sua interest. l. Sepè. ff. de re iudic. Manet enim integra defensio illi, quamvis sciverit contra alium agi. Et c. cum super. de sen. & re iudic. res inter aliquos acta non nocere aliis regulariter, iuxta constitutiones Canonicas, & civiles asseritur. & ibi DD. communiter qui præcipuè admittunt interventionem illam, quando facienda executio est in re non petitâ, & super quâ non est lata sententia, sed super aliâ re. Tunc enim ius

suura

forum producat executionem impedire potest.

Limita 1. ut non admittatur, nisi prius de suo interesse saltem summarie docuerit. 2. ut non procedat, quando ius tertii separatum est à iure principali. Tunc enim novus processus, & nova cognitio causæ requiritur. 3. quando malitiose agitur. Hoc enim quodcumque executor notaverit, illius conatum, exceptionem, & oppositionem nihil facere debet. Quod in praxi diligenter observandum esse. *Andr. Gaill. monet. l. 1. obs. 113. n. 12. Guido Papa decis. 419. num. 2. Angel. de Aret. Instit. de action. 5. Sed si quis. Maranta part. 6. iudiciorum §. Executio. n. 57.*

Dub. 5. Quomodo iudex iudici ad executionem cooperetur.

R. Indubitati iuris, & supra indicatum est, iudicem Ecclesiasticum in causis secularibus brachium sæculare implorare, & si contumaciter recuset iudex laicus excommunicare posse. *c. 1. de off. iud. ord. cum opus fuerit publicum convocent (Episcopi) auxilium, non ad præiudicandum, sed potius ad ea, quæ Deo sunt placita, prosequendum. Covarr. l. Pract. qq. c. 10. Roland. consil. 37. Navarr. in c. cum contingat, de reser. Davalos in Director. part. 2. c. 13. Menoch. casu. 452. Gaill. l. 1. observ. 115. Barb. in c. cit.*

Contra iudex Ecclesiasticus laico succurrere in necessitatibus debet, quem admodum annotavit *Gloss. in di. c. 1. & Panorm. ibid. Alterius sic res altera poscit opem.*

Meminerit autem iudex Ecclesiasticus postremum hoc remedium, nec nisi exploratis primò consuetis & propriis ad-

hibendum esse. Igitur si condemnatus Ecclesiasticas censuras floccipendat, contumaciter resistat, nulli monitioni aurem præbeat, laici Magistratus armaram manum & potentiam pro ferocia edomanda auerfat. *c. Cum non ab homine. de iudic. c. Perniciosa. de off. iud. ordin. Felin. inc. Significasti. de off. deleg. Talsibus in V. Brachium. cont. 125. Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de Reform. Zypæus l. 4. de iurisd. Eccles. c. 12. ubi tradit auxilium sæculare non à Scabinis, sed ab Officiario præstandum esse. Quod in loco, ubi vivebat ipse, locum habet. Aliàs crediderim ab illo opem implorandam, qui potest, & promptè solet annuere.*

Dub. 6. Ribaldus quidam ad mortem condemnatus pollicetur se mulierem in lupanari prostitutam, matrimonio sibi iuncturam, estne propterea liberandus?

R. In *c. Inter opera. de sponsal. Clem. III. ita loquitur. Statuimus, ut omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraerint, & duxerint in uxores, quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum. Quibus verbis permoti aliqui censent eiusmodi Ribaldum à morte liberandum esse, sed absque sufficiente fundamento. Nam neque prædictum caput de temporali supplicio quicquam disponit, nec reip. prodest, hanc viam aperire ad evitandum supplicium sceleratis hominibus, de quibus non constat, meliores, an peiores futuri sint post liberationem. Sed opponunt aliqui non exigua pœna est, cum eiusmodi muliere vitam agere. Honesto viro pœnam fore non diffiteor, vilius scurris minimè, quibus etiam, cum libuerit, à molestia se per fugam eripient. Quapropter eius generis homines & rei*

nequaquam audiendi, sed destinato supplicio plectendi videntur. Hoc enim reip. interest, & divinæ voluntati in SS. revelatæ conformius. *l. 1. C. ad le. Iul. repetund. l. Capitalium. S. famosos.*

Fieri tamen potest, ut habita ratione personarum, aliarumque circumstantiarum expediat aliquando indulgere eiusmodi, matrimonium, quod arbitrio, & prudentiæ iudicis relinquitur. Quid enim si vir exitimius in aliqua arte sit, multumque utilis reip. annon sarius fuerit, servare illum, quam mactare? *l. ad bestias. ff. de pœnis. Maranta part. 6. §. de Torreblanca l. 3. demonol. c. 13. n. 31. V. qua execut. n. 6. diximus §. preced. n. 3.*

Dub. 7. Reus mortis quidam electionem petit, fortè maius merito supplicium electurus, estne indulgendum?

R. Id iure Civili prohibitum esse. *l. Aut damnum. §. proinde. ff. de pœnis.* Liberam mortis facultatem concedendi ius præfides non habent, multò minùs veneno necandi: Neque enim pœna nisi invitis infligitur. *Bald. in l. 1. C. qui ad libert. ven. Roman. singul. 133. Marian. Socin. Son. in c. Sicut. de Iudeis. Felin. in c. Inter ceteras. n. 7. de rescript. & ibi Ripa. n. 75. Cepola in l. fugitivi n. 59. ibid. Decius. n. 97.* Nihilominus olim multis concessum, hodieque concedi posse, *Gotofr. ad l. citatam notat. Et Menoch. quest. 87.* ostendit, textum *l. Aut damnum* loqui in eo casu, quo certa pœna à lege statuta est. Tunc enim illà & non alia uti, aut cuiquam electionem permittere potest. Præter hæc *Tholos. l. 37. c. 14. n. 9.* ad mortis pœnam inferendam tardos vult esse iudices. allatis quorundam Imperatorum exemplis.

Dub. 8. Quid faciendum reo, qui an-

te executionem, & supplicium moritur, vel seipsum occidit?

Resp. Si praxin spectes, varia est, quemadmodum *Iulius Clarus explicat §. in. q. 51.* Quamvis enim lævire in cadavera mortuorum juri & humanitati videatur contrarium, ut copiosè demonstrat *Anton. Peregrin. l. 4. de iure Eisci p. 305.* testatur nihilominus vidisse se, aliquando delinquentes, quàm actu capturæ à satellitibus occisi fuerant, suspendi ad aliorum terrorem, & hoc, quando delictum erat notorium. Item suspendi quendam incognitum, qui aggressus fuerat alium, & sclopum exonerarat, quem Senatus iussit furcis suspendi. Item alios qui pendente processu seipfos interfecerant furcis publicè affigi. Addit, alicubi omnes qui seipfos ex quacunque causa occidunt, suspendi: alibi eos tantùm, qui pendente processu id faciunt, quia præsumuntur id facere conscientia proprii sceleris. Ex praxi igitur nihil certum, & firmum colligere possumus. Leges verò, secundùm interpretationem DD præcipere videntur, ne cadavera defunctorum, injuriâ aliquâ, vel pœnâ corporali afficiantur, quia crimen & pœna morte delinquentes extinguitur. *l. Aut privatim. ff. ad f. c. Turpil. V. Gaill. l. 1. de Pace c. 20.* Eorum, qui seipfos suspenderunt, etiam conscientia patrati sceleris, corpora, non esse iterum patibulo affigenda. *Farinao. tradit. quest. 10. nu. 80.* ac proinde, ubi nulla in contrarium urget consuetudo, iudici cavendum, ne in cadavera sæviat.

Sed dubium remanet de cadaveribus debitorum, an retineri queant à creditore, donec plenè satisfactum fuerit? *Covarr. l. 1. Variar. c. 1. n. 10.* creberrimo omnium

nium consensu expeditum esse, ait, debitoris cadaveri sepulturam concedendam esse, siue is pauper, siue dives sit. *arg. text. in aurb. v. de functi. seu funera eorum*. Pulcher text. in l. *Cum sit iniustum. C. de sepulcr. violat.* quo in loco passim interpretes hoc commemorant. Imo creditoris appellatio, ne cadaver debitoris sepeliatur, recipienda non est, cum res ista celerem expeditionem exigat, nec ullâ optimâ ratione dilationem admittat. *Gloss in c. Ex parte. de sepulcr. Boer. decis. 287. Grammat. decis. 82. Navarr. Consil. 37. Menoch. casu 283. num 15. Garc. de expens. c. 8. Schvvanmann. l. observ. Pract. car. pag 119. Barb. in c. Ex parte. de sepulcr.* Imò legibus olim veritum erat vivos debitores in nexu habere, quamvis eâ lege pecuniam accepissent, ut *Livius testatur. V. Decianum l. 7. c. 10. n. 20.*

Dub. 9. Quid faciendum, si fur suspensus laqueo fracto decidat incolumis in terram?

R. *Antonius Gomez Tomo III. c. 13. n 37.* quia dubium est, casu, an miraculo acciderit, executionem suspendendam, & consulendam principem esse. In dubio enim sanctius est, nocentem impunitum relinquere quam innocentem condemnare. *l. Absentem. ff. de pœnis. l. 1. §. Si quis ultro. ff. de questionibus.*

Addit, ex historiis constare, precibus Beatæ Mariæ Virginis, aliorumque sanctorum, quosdam liberatos esse: quod quoadocunque certis indiciis constiterit, omninò parcendum erit reis. Cum verò per negligentiam carnificis, vel industria aliqua suspendendi casus acciderit, arbitrio supremi iudicis definiendum erit, quod magis expedire videbitur. Nam si passim omnes eximantur propter

eiusmodi casus, idem faciendum erit, si inter cadendum gladius exciderit, vel in si ulti dissiliat: item si ignis semel accensus extingatur pluvîâ, aliove modo: quod nec legibus conforme, nec moribus utile, sed vel maximè dissonum, & & noxium esse nemo non videt.

Dub. 10. Quæ sit pœna eorum, qui executores impediunt.

De illis loquimur qui malitiosè impedire conantur justæ sententiæ executionem. Nam executori manifestè injusto resistere licet, ut communiter DD. tradunt. *S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 4. Caiet. Bann. Valentia & alii Interp. Ex tu. Cons. Schneidevv. l. 4. Inst. 11. 6. de tertia act. pœnali. n 87.*

R. Quicumque executionem iustam iniuste impedit, ad compensationem omnium damnorum, quæ inde proveniunt, obligatus est. *Dom. Soto. l. 4. q. 6. art. 5. Less. c. 9. D. 26. n. 154.* ex regulâ generali ab omnibus recepta. Qui auctor damni est ad restitutionem tenetur: quia damnum creare alicui, aliud non est, quàm privare illum bono aliquo, quod vel actu habet, vel proximè habiturus est. Unde oritur differentia notatu digna. Aliter reum esse, qui damnificat alios auferendo, quod actu habent, & quod potentiâ tantum. Priore modo ad æqualitatem, ut si abstulisses alicui 100. aureos, totidem deberes reddere: posteriori modo non tenetur ad æqualitatem, ac si actu habuisset bonum ablatum, sed ad æqualitatem potentiæ, pœnatâ ejus conditione, & simul personarum. *V. Dom. Soto l. cit.*

Magistratus igitur æstimabit, quorum, & qualium bonorum jactura fiat ab eo, qui executioni obstat, cui præter restitutionem pœna irrogari potest, quæ in mi-

noribus arbitraria, in gravioribus suprema erit aliquando, puta, si læsæ maiestatis crimen admissum sit, effringendo carcerem, vi eripiendo vinctos, manum iniiciendo apparitoribus, cum actu exequantur. Non enim illorum persona,

ac potestas, sed ipsius Principis violatur. Meritò igitur capitis rei sunt. *Barr. in l. si quis. §. si quos ff. de penis. l. Si non convitii. c. de inur. Guido Papa. decis. 537. n. 5. Tholos. l. 47. c. 40. n. 27. Iul. Clarus. q. 29. §. q. 68. nu. 10. Placa. l. 1. delicti. c. 38. n. 7.*

TITVLVS XII.

De Executione privata.

EXecutionem privatam voco, quæ absque iudicis auctoritate, & interuentu, iuris naturalis permissione, vel tacito legum consensu ab illis fit, qui, quod sibi debetur, ordinariis medijs consequi non possunt. Titius, ut exemplo declararem equum meum possidet, nec adigi ulla ratione potest, ut iniuriam agnoscat, & alienum restituat, ideo equum aufero, vel equo par pretium. Iuste actum DD. communi assensu farentur. Sed quia hic modus periculo non vacat, & ciere turbas potest, cautelis firmandus est. *Gloss. in c. Ius Gentium. dist. 1.*

§. I.

De compensatione occulta.

Compensatio est debiti & crediti inter se contributio. hoc est, quantitatum, in quibus duo sunt sibi invicem debitores, & creditores, ut id detrahatur de eo, quod reus debet, minimeque debitum censetur, at pronuncietur, quia vicissim ei actor debet. *l. 1. ff. de compens. Molina disp. 560. Sily. V. Compensatio. Arra-*

gon. in 2. 2. q. 62. art. 2. Fill. tr. 39. c. 10. n. 167. Duplex est, publica, & privata. Aliquando enim conficitur auctoritate iudicis ad instantiam debitoris, excipientis de compensatione. *c. Bona fides. de depof.* Aliquando cum iudicis copia non est, vel alia impedimenta sunt privatâ auctoritate fieri potest, non reddendo rem alienam, aut vendicando sibi suam si extat, vel loco illius, quod eiusdem pretii est. Vnde sequitur, vim solutionis habere, & eius locum supplere. *l. Si debitor. ff. qui potior. in pign.*

II. Cum tua res apud alium extat iusto titulo, puta locati, commodati, pignoris, &c. non licet occultè tibi illam reperere, & auferre: modò spes sit illam suo tempore recuperandi. Nam ita auferendo privatur iure suo possessor, cum quo conventum scilicet, ut tanto, vel tanto uti possit re locatâ, vel commodatâ. Ita communiter Theologi eum *S. Thom. in 2. 2. q. 66. art. 5. Caiet. & alii*, qui addunt ad restitutionem teneri, quando res alicuius momenti est, & illius subtractio damnofa.

Excipe

Excipe, si iniusto titulo apud alium sit. Tunc enim peccabit quidem, sine auctoritate publicâ sibi vendicans, sed ab onere restituendi liber est. *Caietan. l. cit. Domin. Soto l. 5. quest. 3. art. 3. Navarr. c. 17. num. 113. Less. c. 12. dub. 10. Armilla V. Furtum. n. 3. qui addit, insinuandum hoc postea antiquo possessori, ut sciat extinctam esse obligationem restituendi.*

III. Ut licitè fiat rei suæ occulta vendicatio, aut compensatio requiritur

Primo, ut neque scandali alicuius, neque perturbationis ullum in rep. periculum sit. Sic enim reb. propriis consulendum nobis, ut ne communibus obstruamus.

Secundò, Ut iudex desit, cuius operâ, & auctoritate reperatur, & alius nullus occurrat, vel separari queat modus recuperandi.

Tertiò ut repetitio fiat absque iniuriâ domesticorum & damno, qui fortè depositi loco rem haberent, eamque defendere pro viribus conarentur.

His observatis rem tuam, vel aliam illi æquivalentem poteris auferre, & tibi vendicare. Nulli enim tunc iniuria inferatur. *Less. loc. cit. Tholos. l. 21. c. 12. Navarr. l. 3. consil. 1. Molina disp. 690. Cardin. Lugo disp. 16. sect. 5. n. 87. & seqq.*

IV. Prædictis conditionibus *Silv. V. Furtum. n. 17.* tres alias associat. Prima est, ut certus, & minime dubius sit de re sua aut sibi debita; aliâs manifesto peccandi periculo se exponit. *c. Bona fides. de depos.*

Secunda, ut absit periculum infamiae ex occulta surreptione oriturae. Crudelis enim est, qui famam suam negligit. *c. No. 10. 12. q. 1. 1.*

Tertia, ut conscientia sit stabilita, ita ut ne aliquid contra eam fiat, nec putet quis se venturum in tentationem peccati mortalis, paratus scilicet peierare, si interrogetur, Concludit tãdem peccare, sed non teneri ad restituendû, qui rem suam & nõ alienam aufert: quod intellige, secundùm superius dicta, si alio modo, quàm per occultam compensationem recuperare possit, vel damnû inde timeretur alteri. *Regin. l. 23. c. 1. q. 1. num. 7. Comitol. l. 3. q. 89. Card. Tuschus concl. 490. Laym. l. 3. tract. 5. c. 9. Filliuc. tract. 39. c. 10. num. 169. Menoch. casu 14. Sanchez. l. 1. consil. c. 1. d. 4. num. 8.* ubi à recentiore quodam tradi scribit, quod accipiens rem, quam dubitat esse suam vel possidentis, peccet quidem accipiendo, sed ad restitutionem non teneatur, quamdiu dubius manet. Quam opinionem *Emman. Sa. V. Furtum. n. 5.* non habere locum putat, quando res illa iam in alterius possessione est. Quod omninò verum censeo, quia possessione sua nemo, nisi legitime, privandus est. *V. Azor. l. 2. c. 19.*

V. Ex dictis sequitur Primo, eum, qui licita compensatione rem suam obtinuit, non teneri ad revelandum, quamvis id Prælatus Ecclesiasticus per Bullam excommunicationis mandaret, quia ejusmodi mandata, vel minæ peccatum mortale supponunt, cuius hic nulla species. Idem dicendum de aliis omnibus, qui scirent à Titio bona quædam per occultam compensationem iustè sublata esse. Secundò, rogatum à iudice, num abstulerit rem, etiam cum iuramento respondere posse, à se factum non esse,

subia

subintelligendo eo modo, quo iudex interrogare debet, nimirum præcedente famâ, vel aliis iudiciis. Tertio non peccare, saltem graviter, nec contra iustitiam famulos, & famulas, quibus condita stipendia vel non dantur, vel acciduntur, si (quod difficile) servatâ moderatione ex rebus dominorum suorum sibi sumant tantum, quantum ex contractu debetur. Item, si ad extraordinarios labores & onera cogantur, nullo mercedis augmento. Quam ob causam Deus olim Iudæis permisit, ut ab Ægyptiis aurea vasa accipientes abirent. Ex. 12. Quarto, Cùm res tua in specie extat apud Sempronium, ipseque restituere nolit, & alia media desint, potes etiam armatâ manu domum invadere, & quod tuum est, eripere, intactis omnibus aliis. Hoc enim non est alium aggredi, sed contra alium se defendere. V. Decium in reg. iur. 136. V. usq. de rest. c. 5. nu. 50. Arragon. 2. 2. qu. 62. art. 2. Navarr. cap. 17. n. 113. & seqq. Cardin. Lugo disp. 16. sect. 6. n. 109. & n. 131.

VI. Occulta compensatio etiam in promissis locum habet. Nam si duo invicem promiserint, & alter præstare nolit quod promissit, socius in compensationem retinere potest, quod daturus erat. Nec opus est cum Navarroc. 18. n. 7. restringere ad donationem remuneratorem. Quocumque enim respectu facta sit promissio, si prior cesset, posterior ad nihil tenetur, tum quia hæc debita ejusdem rationis sunt, quoad obligationem, tum quia præsumitur secundum promissorem noluisse obligare se eo eventu, quo contingeret priorem fidei datâ immemorem esse, & ingratum. Aliqui tamen dubitant, an ejusmodi ingratitudo sufficiens

sit ad revocandam donationem jam opere completam: Ut ut sit, probabile manet ex bonis ingrati promissoris occultè surripi posse tantum, quantum valeret id, quod daturus jam se pollicitus est.

Cùm enim supponamus, serjam & minimè fictam ipsius promissionem fuisse, & cum pacto acceptatam, effectu carere non debet.

VII. In juramento an fas sit compensatione uti, dubitatur; ut si quis alteri se daturum 100. aureos juraverit, liceat non solvere, eò quòd tantundem sibi alter debeat. Multi negant, eò quòd compensatio non est vera, sed ficta solutio. I. Si cum filio ff. de compens. &c. ad nostram de iureiur. ubi fructus ex pignore percepti in sortem debitam non computantur, quia debitor iureiurando obstrictus erat. Hanc opinionem tutiorem pronunciat Greg. Lopez l. 20. in it. Nihilominus licitam esse etiam in juramento compensationem probabilius est. Etenim compensatio talis vera satisfactio & solutio est. l. 4. §. solvisti ff. de re iudic. & eundem effectum producit, quamvis ficta solutio appelletur. Solvisti aut l. Consult. in cit. l. accipere debemus non tantum eum, qui solvit, verum omnem omnino qui eâ obligatione liberatus est. Neque obstat. d. c. Ad nostram de iureiur. quia vel non erat liquidum debitum, de quo ibi agitur, fructuum, vel jurârat ille se soluturum obligando se expressè ad non utendum compensatione. Bart. Baldus. Cumanus, Faber, Angelus, Abb. Alexand. Covarr. de pactis. 1. p. §. 4. n. 9. Navarr. l. 3. de rest. c. 1. Azor. 11. l. c. 8. q. 10. Manuel. 1. to. Summa c. 192. n. 4. Sanch. l. 3. Moral. c. 17. n. 15. Armilla V. Furtum. n. 5. Fachinaus l. 1. Controvers. iuris.

2.7. *Barbof. in Pratermiss. c. Querelam de iureiur.*

VIII. In deposito & commodato facere compensationem, utroque iure prohibetur *l. fin. c. de compens. c. Bona fides eod.* Quod *Barb.* restringit ad depositum verum, excludendo confectatum, quia privilegia veri; & actualis depositi in confectato locum non habent. *Tiraquell. de re tractu tit. 2. §. 4.* Quod verò conscientiam attinet, quando quis debitum suum aliter obtinere nequit, posse depositum, vel commodatum sibi retinere, vel totum vel partem pro rata debiti DD multi concedunt. *Návarr. c. 17. n. 115. Less. c. 27. d. 4. Tann. 111. d. 4. q. 6. dub. 14. Turrian. d. 33. dub. 3. n. 23. Lugo D. 16. §. 5. n. 89. Silvester etiam V. compensation. 3. cum Panorm. admittit compensationem indirectam, in deposito, commodato, & aliis omnibus. Indirectam vocant, cum res detinetur tam diu, donec satisfactum fuerit. Ratio communis est. In eiusmodi actibus si quæ malitia lateret, esset in modò tantum, quia nimirum sine modo, & ordine iudicii fit: sed hic neglectus excusatur per necessitatem, supponendo aliud nullum superesse, ius suum recuperandi. *V. Layman l. 3. tract. 3. part. i. c. 1. n. 9.**

IX. Quin etiam in restitutione honoris, & famæ compensationi locum esse probabiliter DD aliqui asserunt: puta, si diffamatus accipiat eam pecuniæ quantitatem, quæ arbitrio viri prudentis sufficiens est, pro oblata famæ restitutione. Nam qui alteri famam abstulit, ex mente *s. Thoma q. 62. art. 2.* compensare debet, si aliter non potest, in aliis bonis. ergò si voluerit eam compensationem facere, poterit diffamatus accipere eam pecuniæ

quantitatem, quæ virorum prudentum iudicio censetur iusta ad compensationem famæ læsæ. Neque obstat, si invitus est calumniator; quia cum nulla illi iniuria fit, utpote debitori ad faciendam, vel saltem permittendam compensationem rationabiliter invitus est. *Arragon. 2. 2. q. 62. art. 2. Card. Lugo disp. 16. §. 5. n. 3.*

X. Iniuriam iniuria compensari scitum, & cottidianum est, legibus in eo conniventibus, ne litium multitudine tribunalia obruantur: nec decet prætorum minimis occupari. *l. Si quis. §. ult. ff. de dol. mal. Menoch. de arbitr. q. 6.* Quo, circa dicenti Titio, Tu spurius es, ex scorto natus, si respondeto Tu verò mentiris compensationem factam esse Zilesus asserit *To. 1. consil. 5. n. 11.* quia naturalis, & moderata defensio est, cum verba verbis tollantur. *l. Nihil tam naturale. ff. de reg. iur. l. ut vim. ff. de iust. & iure. Item paulò post.* Si iniuria facti factò tollitur. *l. 2. tit. de orig. Iuris, iniuria verbo tollitur. Idem VVurmseru, affirmat. l. 1. obs. 118. contra speculatorem, & Panormitanum apud Schneidevvin. l. 4. iust. tit. 6.* Neque enim, inquiunt, licet percutere eum, à quo percussus sum, si non fit ad defensionem, ut notatur in *l. Ut vim. ff. de iust. & iure.* Eandem opinionem sequitur *Sebast. Medices in tract. de compensat. part. 1. q. 48.* & alii multi. Sed rem ipsam si spectes, & mentem Doctorum, non dissentire cernes: quod *Schneidevvinus* his verbis indicat. Si non fiat ad defensionem. Dicendum igitur par pari par, contumeliam pro contumelia reddi posse, si non fiat animo vindicandi præcisè (Vindicta enim ad Magistratum pertinet, & malum malo velle, aut reddere ut sic, intrinsecè malum est) sed defendendæ honorem

norem & æstimationem suam, cuius gratia aggressorem quoque cum moderamine inculpatae tutelæ occidere licet, ut DD. communiter tradunt. *Azor. III. l. 5. c. 3. q. 7. & seq. Less. c. 9. D. 8. Gaill. l. 2. obs. 101. Fachinus l. 9. c. 12.*

Cæterum hic duæ observanda sunt. Primum est sic injuriantibus mutua actionem dari: & ipsis cessantibus Fiscus iure suo exigere pœnam seu multam potest, quemadmodum aliqui putant apud *Iul. Clarum V. iniuria.*

Secundum, non censi compensatam iniuriam, quando læsio est diversi generis, ut si dixerò, te latronem esse, tu verò me parricidam, aut patriæ proditorem appelles. *c. penult ff. de adult. l. 2. §. si publico. §. Ne quid in loco publ. l. Si duo. ff. de dole l. viro, atque uxore. ff. solu. matr. V. Decian. l. 3. c. 33.* ubi plurib. hanc materiam persequitur. *Socinum in Reg. 86. Delicta paria mutua compensatione tolluntur. Tholosan. l. 38. c. 7. num. 14. Farinac. in Praxi. q. 143. num. 35. Schneidervin. l. 4. instit. tit. 4. Bellet disquis. clerice. part. 1. de favor. cler. Barbosa in c. ult. de adulteriis. Henrig. l. 11. c. 17. n. 3. De compensatione adulterii. V. Sanch. l. 19. de Matrim. disp. 8.*

§. 2.

De Repressaliis.

I. Alius modus præter, & extra iudicium, ius suum obtinendi, & quod pro iniuria deberetur, extorquendi in clarigatione, seu pignoratione consistit. Vulgò Repressalia, aut Repressaliæ appellantur, in civilibus tantum causis usitatæ.

Sempronius exempl. grat. iniuria mihi per spoliationem allata, vel de solvendo interpellatus renuit, eumque Magistratus quamvis rogatus, ad satisfaciendum non compellit. Ob eam causam literis & consensu à meo Principe impetrato duos vel tres cives illius loci abduco, tamdiu retenturus, dum à Sempronio mihi fuerit satisfactum. Idem in bonis, seu rebus fieri potest. Monet autem *Henningius conf. 35. num. 39.* illum, cui Repressalia conceduntur, non posse sibi personas detinere, vel in carcerem detrudere, deque rebus eorum sibi satisfacere, sed personas, & res iudici præsentandas esse.

Modum hunc *Bartolus* novum vocat, sed antiquissimum esse, & in legibus veterum Romanorum fundatum docet *Zafius in l. 2. ff. de orig. iuris.* & *Gaill lib. singulari, de pignoribus observ. 2.* existimans primum auctorem fuisse *Numam Pompiliam*, à quo sæciales constituti, qui sædibus fragis civitatibus, nisi parere vellent, bellum denunciarent. Capiendi seu pignorandi ipsos etiam hostes morem antiquissimum putat *Budæus ad l. Aut facta §. Eventus. ff. de pœn. Tholosan in Syntagm. l. 38. c. 8. Mysing. cent. 6. observ. 1. Damhoud. in Praxi Crimin. c. 97. Silv. Armilla, & Rosella in V. Repressaliæ.*

II. Repressalias petere à Magistatu licet in quinque Casibus, quorum primus est, cum iudex requisitus renuit, nec ad superiorem ipsius via patet. *Innocent. in c. Olim de restit. spoliator. Cynus in autb. Ne fil. pro patre.*

Secundus, cum adversarii mei iudex non vult arbitros dare, aut delegatos iudices

extra

extra locum, ubi formidanda est ipsius potestas. *Guido Papa decis. 32.*

Tertius, si adversarius nolit prorogare iurisdictionem iudicis non suspecti.

Quartus, quando fit iniustitia à populo, ut tyranno, vel populo erigente cervicem, & non agnoscente superiorem aliquem.

Quintus, ob iusticiam denegatam, vel dilatatam, vel illatam ab aliquo iudice iniuriam concedi possunt Repressalia contra quemcunque civem, & subsidium eiusdem loci. *l. Iudices C. de naviculariis.*

Addit *Myusingerus l. cit.* illum qui Repressaliis exercendis causam dedit, si-ve communitas, si-ve privatus quis sit, ad omnia damna, quæ inde proveniunt, reparanda teneri, nisi fortè constet Repressalias iniuste petitas & concessas esse, *Guido Papa l. cit. Caietan. in Summa V. Repressalia.*

III. Huic doctrinæ obstare videtur *c. Etsi oppignorationes de iniur. & damno dato in 6.* ubi dicitur, graves legibus, & æquitati naturali contrarias esse; propter quod multi DD. à *Gaill. citati l. de pignorationib. obs. 2.* omninò damnant Repressalias, quibus ipse *Gaill* adhærens, regulariter non valere pronunciat, nec habere locum nisi in specialibus casibus, exceptis nuncupatim à regulâ prohibitivâ. Nemo enim alterius odio prægravari debet. Regulariter enim omnia arresta ipso iure nulla sunt. *to. tt. c. de prohib. pecun. sequestr. & §. 1. Auth. Ut non fiant. pignorat. Qui* igitur allegat Repressalias esse licitas, casum exceptum probare debet. Ita *Gaill.* ex quibus non aliud sequitur, quàm medium hoc pignorationem simile ar-

senico esse, quo Chirurghi non passim, sed in gravi necessitate utuntur. Nec absolute verum est, neminem alterius odio gravari, sed absque causa gravandum non esse. Sicut ergò bellum licitum est, in quo tamen bonis & malis nocetur, iuxta *c. Dominus noster 23. q. 2. l. ex hoc iure ff. de iust. & iure.* ita Repressalia si cum requisitis conditionibus fiant, licita sunt. Quamobrem benè *Guido Papa l. cit.* cum dixisset, iure Canonico, & civili non permitti Repressalias, subdit tamen iure divino permitti in *c. cit. Dominus noster*, quod hodie remanet incorrectum, ut dicit *Gloss. in di. c. Etsi pignorationes. Idem Bart. docet. in tract. de Repress. quem sequuntur alii DD. Molina. d. 121. Valent. q. 16. Tanner. d. 2. q. 6. n. 73. Navar. c. 27. n. 136. Angel. Silvest. V. Repressal. Armilla, Rosella, Tabiena. Lorichius eod. Emman. Sa. Tol. l. 1. c. 38. num. 36. Filliuc. tract. 14. num. 53. & num. 66. Reginald. l. 21. n. 120. Barbosa. in cit. Etsi. Tholos. l. 38. c. 8.*

IV Conditiones autem, quarum observatio Repressalias licitas reddant, sunt istæ. Primo requiritur auctoritas Superioris, seu Magistratus.

Nam iudicis iustus excusat *l. Quamquam ff. de aqua plu. arcenda. l. Si stipulatus §. Si lancem. ff. de solutionibus.*

Secundo, ut causa iusta sit, qualis in *cit. c. Dominus noster à S. Augustino.* allegatur, ulcisci iniurias, si qua gens, vel civitas neglexerit, vindicare, quod à suis improbè gestum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est.

Tertio necessaria est bona intentio illius, cui conceduntur. Absque hac enim nulla

bb 2 perfe-

perfecta actio est. *Quarto* damnum non excedat ipsum interesse cuius gratia inferatur. *Silv. Regin. l. cit.*

Quinto ut non permittantur in personis iure exemptis, quales sunt clerici. Secus facientes ipso facto excommunicationem incurrunt, nisi concedens revocaverit intra mensem, & quod ablatum est, restituatur. *c. un. de iniur. & dam. dato in 6. Bonac. d. 2. q. 2. pun. 27.*

2. Confederati & subditi, qui ad satisfaciendum aliis mediis compelli possunt.

3. Scholares, qui in Academia privilegiata student iuxta Constitutionem *Friederici Imperat. apud Iul. Pacium c. 8.* modo verè studeant.

4. Legati *l. fin. ff. de leg.* Quod *Silvester* extendit ad deferentes necessaria pro Legato, vel studioso, ut sunt equi, vestes, & similia.

5. Euntes ad nundinas, vel aliquem locum religionis causa.

6. Navigantes, qui fortè vi tempestatis, in locum, ubi Repressaliam exercentur, electi sunt.

7. Illi, qui in ius vocari non possunt, ut electus in praesidem, vel iudicem.

8. Qui in dignitate constituti, contradixerunt iniuriæ seu iniustitiæ, cuius vindicandæ causa Repressaliam fiunt.

9. Realiter citati, & Principum consiliarii.

Denique mulieres, quas non convenit captivas abduci propter aliena debita, ac detineri à maritis separatas, dummodò honestæ sint. *Damhoud. in Pract. c. 98. Franc. Marcus decisione 769.*

Sic tamen contra maritum aut patrem permissa pignoratitio sit, uxor & filii capi

poterunt; nisi vel nati sint post contractum delictum, vel alibi iam pridem habitarent. Iura enim loquuntur de filiis existentibus tempore delicti. *l. in delicti. §. Si extraneus. ff. de noxalibus & l. Titius. ff. de testam. militari. Bartol. qu. 7. de Repressal. Card. Tuschus. concl. 198.*

V. Magistratus qui Repressalias concedat, non est quilibet, sed is solum, qui superiorem non agnoscit, & cuius indubitata potestas sit. *l. hostis. ff. de captivis. Innoc. in c. Olim. 16. de rest. spoliat. & c. 2. de iur. reur.*

Vnde sequitur *Primo*, Civitates, quæ alicui domino subsunt, non nisi ex speciali indulto concedere Repressalias possunt.

Secundò neque Officiales & Praefectos à Principe constitutos, nisi specialiter illis committatur. *Card. Tuschus. concl. 197.*

Monet autem *Damhoud. l. cit. n. 29.* discrimen illud summi, & non summi Principis in usu ipso hodie non attendi. Pauci enim sunt, qui se aliis subiectos, aut minores fateri velint: nec expedit hanc controversiam suscipere definiendam.

VI. Repressalia contra Pragenses obtentæ sunt, Marcus autem civis Norimbergensis, & Norimbergæ commorati solitus domicilium Pragæ habet, estne annumerandus Pragensibus, aut adversus illum quoque executio fieri queat? Censeo non esse annumerandum, tum quia non debent ultra literam extendi, quæ odiosa sunt, tum quia iniquum est eos, qui absentes à bonis suis inde non capiunt licrum nec aliorum civium comòdis fruuntur, paribus damnis, & vexationibus obnoxios esse. *Bald. in l. Si aliqua. ff. de off. pro con. Aurb. Omnino. C. Ne uxor. pro mar. & in c. 1. de off. ord. Felin. in c. Rodolph. col. 7. Socin. conf. 264.*

conf. 86. in 3. Steph. Gratian. decis. 96. Card. Tuschus. concl. 198.

In modo exequendi non unâ cautione opus est, ne habentis cupiditati & vindictæ laxatis justitia lædatur. Primò igitur, qui literas & consensum à Magistratu suo de Repressaliis obtinuit, executionem faciet non in alieno territorio, sed Magistratus seu Principis sui duntaxat. Secundo non faciet per se vel suos ministros, sed per Officiales publicos, quos Princeps eum in finem designârit, quia nemini vindictam facere sui ipsius permittitur. *Isentiam. §. Quia cum aliter. ff. ad l. Aquil. l. Ex-tat. ff. Quod metus causa. & l. Meminerint. l. Si quis in tantam. c. Unde vi. Tertio, Bona, quæ per Repressaliarum executores erepta fuerint, vel apud Creditorem, cujus causâ erepta sunt, manebunt, vel apud Magistratum custodientur, vel si expe-*

diens, & necessarium videatur, vendi possunt in solutionem auctoritate judicis: cuius erit semota avaritia, & omni prava cupiditate, dispicere, *Ne quid nimis*, in negotio aliàs lubrico, & periculoso. Quarto, si personæ captæ sint, non creditoris in potestate, sed Principis erunt, & pro ratione status sui tractabuntur. Tholosanus & personam & bona capta exhibenda esse putat judici illius loci, ubi capta sunt, qui consignet repertorio publico, vendi curet, indeque satisfieri creditoribus. Quod superest, dominis reddendum erit, deductis impensis iudicialis, & legitimæ captionis. *Bald. in Auth. Et omnino. Ne uxor pro marito. & l. g. ii. notab. 2. notab. l. 10. C. Ioan. de Lignano in Tract. Repress. part. 5. q. 12. Cast. conf. 313. Tholos. l. 38. c. 8. Damboud. in Pract. c. 98. Cardin. Tuschus. concl. 195.*

TITVLVS XIII.

De in integrum Restitutione.

Sicut reddere, à retrò dare trahitur, *l. 49. Verbum reddendi. ff. de signif. verb. ita restituere à retrò, & statuo, quasi dicas, statuo iterum in priorem locum: in qua acceptione latè patens illius est significatio. Nam Princeps dicitur restituere natalibus, famæ, honoribus, & ordini. Causæ etiam, de quibus iterum cognoscitur, restitui in integrum dicuntur. *l. Divus Adrianus 33. l. Imperatores 34. ff. de re iud.**

Denique, quod nostro proposito magis conducit, reparationem mutati status

significat, præsertim illius, qui per sententiam iudicis lætus est. Quod remedium omnium esse tutissimum censetur, cum aliis, tum illis maximè, qui appellationis remedio destituti sunt. Si quis extraordinarium remedium appellare voluerit, minimè arguendus est. *l. in causa ff. de minorib.*

§

Quid restitutio in integrum, & quorum?

- I. **R**estitutio in integrum quoad personas, nihil aliud est, quam in pristinum

bb 3

num

num statum restitutio: vel pristini iuris redim-
 tegratio, sic ut unusq; usque ius suum integrum
 recipiat, ac si nunquam intervenisset mutatio,
 vel læsio. l. Quod si minor. § restitutio. ff. de mi-
 nor. l. un. C. de reput. qua fiunt. & l. i. C. de
 sententiam passis. Vallensis l. i. tt. 41. § 1. Sil-
 vest. V. Restitutio § 1.

Dividi potest secundum varietatem
 causæ, propter quam conceditur. Vel
 enim læsio fit per sententiam iudicalem,
 vel per contractum, vel iniuriam ali-
 quam, quarum quælibet sufficiens ad pe-
 tendum in integrum restitutionem. Item
 alia est rigorosa, & de iustitia datur ei,
 qui non potuit prosequi appellationem:
 alia gratiosa perquam non tollitur prius
 gesta Tuschus. concl. 277. & 299.

II. Non omnibus sed certis personis
 intra quadriennium à tempore læsionis
 datur, primo minoribus 25. annis, cum
 vel ipsi, vel ipsorum tutores, aut Curato-
 res ex sententia iudicis, vel alio iudiciali
 actu læsi sunt. l. i. & to. tt. C. si. adv. rem-
 indicatam. vel alias contrahendo aut o-
 mittendo se probent læsos esse. c. Constitu-
 tutus §. hoc. tt. Nam si contractus minoris
 in solennitate deficit, rescinditur, si verò
 adsit illa quidem, sed lædatur minor, in
 integrum restituendus est. Abb. Innoc. 1. mo-
 la. Anchor. Panorm. Barb. in cap. cit.

Secundo datur Ecclesiæ, quando con-
 stat læsam esse, quamvis non enormiter,
 in contractibus, vel alienationibus. c. i.
 hoc. tt.

Neque enim decet minus Ecclesiis,
 quam minoribus indultam esse, sed pari-
 bus frui immunitatibus æquum est. c. 2.
 & 3. hoc. tt.

Tertio Hospitalibus, Collegiis, Con-

gregationibus, aliis piis locis, & Univer-
 sitati studiorum. Bald. conf. 465. Abb. in c.
 2. de consuet. Maranta tr. de appell. n. 85. Barb.
 in c. Requisivit. h. t. n. 4.

Quarto Reip. & supremis Principibus
 l. 4. C. Ex quibus causis maiores. l. 3. C. de iur.
 resp. Quod Maranta extendit ad omnia
 castella, & villas, quæ reguntur per Syn-
 dicos, & Administratores, sive magna
 sit, sive parva, modò superent numerum
 incolarum denarium.

Quinto datur militibus, quamdiu ni-
 mirum occupati, vel abentes sunt in ex-
 peditione bellica. l. fin. c. de restitu. mili-
 tum. Item rusticis, qui non potuerunt
 consulere peritiores. Alex. consil. 14. Me-
 noch. casu. 194.

Sexto læsis ultra dimidium iusti pretij
 in contractu usque ad 30. annos, quia a-
 ctio civilis, & perpetua est secundum Bal-
 dum c. de rescind. vend. Maranta. n. 82. Abb.
 in c. Cum causa. hoc. tit.

Septimo datur etiam maioribus 25. an-
 nis ex clausula generali. Si qua mihi iusta
 causa esse videbitur. l. i. & to. tt. ff. Ex quib.
 causæ maiores.

Denique remedium hoc datur etiam
 pro quasi possessione rerum incorporea-
 rum, cuiusmodi sunt actiones, & iura.
 Præterea ad hæredes transit, dummodò
 probetur defunctum possedisse. Barb. in c.
 Redintegranda. 3. q. 1. Guido Papa. q. 473. Tuf-
 chus. concl. 285. Less. c. 17. q. 9.

III. E contra restitutio in integrum
 non datur illis Primo, qui sua culpa bonis
 spoliati sunt. Rotæ decis. 462. n. 2. Quod
 extendi debet ad minorem, qui confessus
 delictum est, de quo convinci non po-
 tuit. Fachin. l. i. c. 70.

Secundo

Secundo non datur ei, cuius possessio annis iunior est, adversus eum, qui habet antiquiorē, quia iunior de mala fide suspecta est. *Alexand. consil. 6. Excipe, nisi iunior legitimum titulum alleget.*

Tertio non datur illi, cui negatur audientia per statutum. *Ioan. Andr. in c. Ad abolendam. Card. Tuschus concl. 45. num. 90.* qui ramen limitet in eo, qui rem litigiosam emit, & postmodum à possessione excludit.

Quarto, qui auctoritate iudicis legitime procedentis spoliati sunt, non possunt restitutionem in integrum sperare, cum ius & conscientia ipsis contradicat. *Menoch. Remed. 8. Recuperan. possess.*

Quinto negatur in delictis, & adversus prescriptionem. *V. Treutl. disp. 11. n. 12.*

IV. Ecclesiæ privilegium de in integrum restitutione sic ampliari debet, ut valeat etiam adversus aliam Ecclesiam. *c. 3. & c. Suscitata hoc tt.* Item, ut valeat contra sententiam cuiuscunque iudicis, etiam Papæ. *c. Ex liter. 4. cum seq. hic. c. sententiam, & c. Veniam. 36. q. 9.* Simili modo minores adversus sententiam Principis restituantur. *l. Minor. 18. ff. de minor. Lancelot. l. 3. inst. tt. 18. §. Sed etsi.*

Nec obstat vulgatum illud. *Privilegium contra privilegium non utitur privilegio suo.* Illud enim verum est in pari causa utriusque, puta, si uterque læsus esset, & certaret de damno. Tunc enim possidentis melior esse conditio existimatur. *c. In pari. de R. I. in 6.* Alter, si unus læsus sit, alter non læsus: vel si unus certaret de damno vitando, alter de obtinendo lucro. *V. Part. 1. Summa. Tit. 15. §. 12. n. 14. Vallens. l. 1. tt. 41. §. 1. & l. 5. tt. 33. §. 1. Suar.*

de leg. l. 8. c. 23. Menoch. Consil. 447. n. 37. Steph. Gratianus decisione 96. Alexand. consil. 55. lib. 5. Castrensi. consil. 37. l. 2. Tuschus concl. 760. n. 14.

V. In integrum restitutio petenda est intra quadriennium à tempore læsionis. *c. 1. & 2. eod. in 6.* Cognoscenda insuper causa adversario præsentē, qui audiatur, quomodo causæ restitutionis allegentur, & probentur. *c. ex literis hic.* Nam quod aliquem tangit, peragi non potest, nisi is certioretur. *c. Quod omnes. de reg. iur. in 6.* aut per contumaciam absit. *l. in causa 13. ff. Minor.* Iudici tamen licet prorogare tempus ex rationabili causa. Petitio autem non proponitur iure actionis, sed implorato iudicis officio. *l. Quod si minor 24. c. ult. §. ult. ff. eod. Mynsing. Cent. 1. observ. 51. Zypæus l. 1. consultat 2.*

Ecclesia vero propter enormem læsionem etiam post quadriennium restituitur. *Gloss. in c. 1. hoc tt. Covarr. l. 1. Variar. c. 3. n. 9. Roderic. tom. 1. q. 9. art. 2. Tuschus concl. 289. Rom. consil. 407. Abb. l. 1. consil. 32. Alexand. l. 2. consil. 151.*

VI. Si de iudice, apud quem, vel coram quo, petatur restitutio, quæris, tam laicus, quam Ecclesiasticus esse potest, non tamen petentis, sed rei. Et requiritur in illo, ut habeat administrationem iurisdictioni suæ adiunctam, vel ut delegata sit illi Universitas causarum, vel specialis potestas data ad exercendum hoc iudicium. *Azor. l. 2. Summ. §. 47.* His deficientibus peti ab eo restitutio non potest, ut nec ab arbitro commissario, nisi mota incidenter causa fuerit. *c. Causa hœtit. Vbi plura Barboza simul annotans. Eccle*

Ecclesiam læsam in contractu à laicis, convenit illos posse coram Iudice Ecclesiastica. Quod etiam in aliis causis locum habet, nisi consuetudo, aut speciale aliquod ius obstat. *Abb. consil. 87. l. 1. Treutl. disp. xi. n. 1. Barb. in c. Redintegranda. 3. q. 1. Bart. in l. Iudex. ff. de re iud. Tuschus concl. 278.*

VII. Non agendo tantum, sed excipiendo quoque in integrum restitutio peti potest. *Bart. & Bald. in l. Nam postea. §. Si minor. ff. de iureur. & probatur in l. Papa. §. si filius. ff. de inoff. testam. Et eundem effectum habet, si petatur excipiendo, quem habet, cum petitur agendo, ut notat Ioan. Andr. & Anton. in c. Exhibita de iudic.*

Contra illum ergò, qui solutionem exigit, vel rem tradi postulat, excipere potes, te in illo actu, vel contractu læsum esse. Nam qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus. *Reg. 71. Iuris in 6. & cui damus actionem, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. Reg. Iuris 156 ff.* Hæc exceptio durat, quamdiu solutio facta non est. Factâ autem solutione opus est sententia iudicis, ut recuperetur, nec licet compensationem occultam facere. *l. Si curatorem. 3. c. de integr. rest. Gomez. tom. 11. c. 14. num. 5. Barb. in c. Suscitata hoc. tit. Less. c. 17. dub. 9. n. 68. Tuschus concl. 277. n. 31. ubi monet etiam incidenter peti posse.*

VIII. Adversus sententiam majoris iudicis iudicium minori non permittitur restitutio. *l. Minor. 18. ff. de minor. Minor Magistratus contra majorem non restituet. sed adversus propriam, vel eorum, quibus æqualis est, restitui potest. Item*

contra definitivâ ipsius Principis sententiâ, ut Procuratoris quoque aut Vicarii vel delegati ab ipso solus Princeps restituit. *di. l. Minor. & l. 3. C. si adv. rem. iudicat. Sfortia Part. 1. q. 31. art. 3. nu. 33. Barbosa in c. causa. de rest. in integr. Vallens. l. 1. tit. 41. §. 2. n. 3. Lancelot. l. 3. inslit. tit. 18. §. Huiusmodi vero. Canis. l. 4. tit. 16. §. Quod arinet.*

IX. Quamdiu apud iudicem de restitutione agitur, innovare quid neutri parti permissum est, sed in statu suo cuncta relinquenda sunt, usque ad decisionem. *l. un. c. Restituit. in integr. postul. ne quid novi fiat.*

Limita, nisi vehemens præsumptio contra petentem sit, quod causa differendi executionem sententiæ petat. Tunc enim executio fieri potest, cautione ab adversario victore præstita de restituendo, quicquid intermedio tempore perceperit, causa petenti adjudicata. *c. Suscitata. hoc. tit. Mysing. cent. 1. obs. 48. Barb. in c. Ex literis hoc. tit. Zypaus l. 1. consultat. 4. Socinus in reg. 346. Bocer. disp. 14. thes. 17. Treutler. disp. 11. Thef. 2.*

X. Negata semel per sententiam iudicis restitutione non est petenda iterum, nisi nova causa emerferit: obtenta verò ad pristinum & turbatum læsione statum regressio fit, & retractantur omnia, ex quibus facta damnificatio erat,

Præterea, quamvis extraordinarium, & personale remedium censetur, tamen quia est in rem, & iuri familiæ adheret, ad hæredes, & universalem successorem transit. *l. 2. & 4. c. de tempor. in integr. restituit. Tholos. l. 13. Synr. c. 4. num. 12. Mysing. cent. 1. obs. 52.*

In fideiussorem verò, & socium non transit: quia parum conveniens, sed &

noxium

noxii foret fideiussori in necessitate creditoris subvenire, qui in securitate obligationis eum recepit. Adde quod fideiussor recursum habet adversus minorem, ut indemnus servetur. *Gaill. l. 2. observ. 131.* ubi addit communem opinionem DD. esse, quod in integrum restitutio hæredibus competat. *Baldo* tamen hic articulus tam dubius fuit, ut decisione Cæsarea dignum iudicaret. Quo non obstante plerique omnes consentiunt, pupillum vel infantem ad hæredes suos beneficium restitutionis in integrum adversus omnifam additionem hæreditatis transmittere. Hæredes enim petere possunt restitutionem in integrum ad eandem hæreditatem ex clausula generali, *si qua mihi iusta causa esse videbitur. l. 1. ff. Ex quibus caus. maiores.* *Bart. in l. Pantonius n. 2. ff. de acquir. hered.* *Bald. in l. Si infanti. eod. Socin. Confil. 116. Decius conf. 331. Azor. l. cit. §. 124. Mysing. centur. 4. obs. 19. Azor. III. l. 6. c. 14. §. Dubia. Gomez 11. & 14. Barbos. in c. Ex beneficio hoc et Aloys. Riccius. Collectione 1518. ubi pluribus modis limitat.*

NOTA. Quamvis regulariter restitutio in integrum petita semel, & negata aliam excludat. *Ab. in c. fin. h. t. non impedit tamen, quo minus peti queat alio titulo & sine: v. g. si mutatus sit causa status, vel cum antea res postulata sit non habitâ fructuum ratione.* Tunc enim sive negata prius, sive obrepta fuerit, licebit pro illâ agere, cum nova causa petendi sit. *l. fin. §. fin. ff. de condict. indeb. idque procedit, quando æquitas suadet. l. Nec utile. ff. ex quibus causis maior. Tuschus Conclus. 295. & 280. n. 4. Azor. in Summ. l. 2. §. 44. Trentl. disp. xi. hb. 1.*

§. 2.

Satisfit dubiis de restitutione in integrum.

DVb. 1. An restitutio in integrum fiat in rebus minimis? *Covarr. l. 1. Var. c. 3. n. 10.* pro affirmativa parte non paucos DD. citat, quorum ratio est, quod contingere potest, ut ex negatione restitutionis in integrum quamvis modica videatur, læsio magna existat, quæ præiudicium generare queat. Negativæ tamen parti subscribendam ipse *Covarr.* auctorizat, cum quo.

R. In rebus minimis restitutio in integrum non fit, uti nec actio de dolo exiguo. *l. Si olemm ci. fin. cum seqq. ff. de dolo.* Hinc *Barolus ad l. Scio. ff. de rest. in integr.* docet, in iis, quæ contra jus commune ex speciali privilegio permittuntur, modica non curari: secus in illis quæ secundum jus commune conceduntur. *l. si proprietarius. ff. de damno iuse.* Adde quod modica dos non vocatur dos: & de modica iniuria non curat prætor. *di. l. Scio. ff. de rest. in integr. & ibi Glossa. Bald. in Practica. q. 4. de probationib.* An modica sanguinis quantitas percussione elicitæ excuset eum, qui vulneravit. *Azor. l. 2. Summa §. 2. Gaill. l. 2. obs. 202. Schneidevvin. l. 1. instit. tit. 21. §. Quando auctoritas n. 14. Bartolinus annot. ad Lancelor. l. 3. Instit. tit. 18. §. 1.*

Dub. 2. Pro obtinenda in integrum restitutione, quid minor probare debeat?

R. Tria præcipuè notari cõmuniter à DD. Primo ut probet se minorem esse, id est, non excedere annum ætatis 25. computando de momento ad momentum, ita tamen ut in bisextili duo dies

pro uno computentur *Azor. l. 2. Sum. s. 22.*
Secundo læsum esse in re non exigua. *Ter-*
tio, id factum esse dolo adversarii, vel ni-
 mia sui facilitate. *l. Verum. s. sciendum. ff. de*
minor. & l. ult. C. de in integr. rest. minor. Ab
Anton Butrio. quartum abjicitur, ut minor
 probet, se esse intra tempora in integrum
 restitutionis petendæ, scilicet intra qua-
 driennium: de quo in *l. ult. C. de temp. in in-*
tegr. rest. Verùm alii hoc ut superfluum,
 imò inutile reiiciunt, quia nemo alle-
 gare tenetur illud quod ab adversario ob-
 niendum timet. *Corn. conf. 135.* Reo po-
 riùs considerandum est, quomodo contra
 petentem probet, illum extra tempus
 quadriennii positum malè pro restituo-
 ne in integrum postulare. *l. In exceptionib.*
ff. de except. Guido Papa decis. 142. Bald. in l. 1.
& Salicetus in Auth. Si omnes. C. si ab her. se
abstin.

Quod diximus, à minori læsionem
 probandam esse non procedit, quando
 læsionem ex ipsa facti specie cognoscimus,
 ut patet in præscriptione, cuius damna il-
 lam probant, & manifestant: ut tunc suf-
 ficiat ætatis suæ conditionem iudici de-
 monstrasse. *Anton. de Butr. in c. Constitutus*
h. tt. Mysing. cent. 4. observ. 16. Stepha.
Gratianus decisione 196. Corn. conf. 135. l. 2.
Guido Papa. decis. 142. Alexand. l. 2. con-
fil. 163.

Dub. 3. Quid minor probare debeat,
 quando contra omisam appellationem
 restitui petit?

R. Duæ opiniones sunt. Vna illo-
 rum, qui existimant, non aliud proban-
 dum esse, quàm quod minor sit. Læsi-
 o enim aliunde ex ipsa appellationis omis-
 sione satis patet, nec opus est probare sen-

tentiam malè contra se latam esse, Altera
 opinio est *Castrii in l. Sancimus. C. de temp.*
in integr. rest. à minore probandum, quod
 malè contra se lata sententia sit, sibi que
 profuturum fuisse appellationem, cum in
 dubio pro sententia præsumatur. Nec ad
 rem facit Conani distinctio, Actor, an
 reus sit, qui restitutione indiget, Lex,
 enim, quæ minorem restitui mandat, nul-
 lam differentiam facit inter reum, &
 Actorem, neque in Camera Spirensi id
 attenditur.

Quamobrem probabilius cenſeo Mi-
 nori simpliciter probandam esse læsionem
 ex omisam appellatione, cum manifestum
 sit potuisse, & non potuisse lædi. Igitur
 factam qui allegat, probare debet. Facta
 enim non præsumuntur, sed probatio-
 nem exigunt. *l. In bello. s. Facta. ff. de ca-*
pitulis l. quacunq. s. penult. ff. de publicanis.
c. Super literis. de rescript. Mysing. l. cit.
obs. 17.

Illud quoque observari dignum est,
 quando adversus contractum restitutio
 petitur, plenè probandam læsionem
 esse: sufficere autem qualemcunque,
 quando petitur adversus omisam allega-
 tionem. *Iacob. de S. Gemin. in l. 1. c. Qui, &*
advers. quos. Milis in Repert. V. Restitutio
pag. 414.

Limita, nisi omnino nota & manifesta
 læsio esset: quæ nimirum evidentia sua ex-
 cluderet contradictionem. *Tuschus. lit. N.*
concl. 104.

Dub. 4. An restitutio in integrum peti
 possit adversus contractum iuramento
 confirmatum?

Affirmant multi apud *Andr. Gaill. l. 2.*
observ. 41. hoc argumento persuasi. Ne-
 mo.

mo censetur renunciare juri suo, quod ignorat sibi competere. *l. maior decedens §. Caterum ff. de inoff. testam. l. fin. C. de non num. pecun.* Sed minor propter ætatis, & iudicii infirmitatem beneficium à iure concessum ignorare præsumitur: & ignorantia iuris minorennem excusat. *l. Fere in omnibus ff. de reg. iur.* Ergò iuramentum non excludit minorem à beneficio restitutionis in integrum, cum talis solennitas sit extrinseca contractui, ideoque non præsumatur. Verùm aliter tum Iuris-consulti, tum Theologi sentiunt, cum quibus

R. Adversus contractum iuramento confirmatum non admitti petitionem restitutionis in integrum. *Ratio generalis est.* Iuramentum, quod absque dispendio salutis animæ servari potest, servandum est. *Cum contingat. de iureiur. Less. c. 17. dub. 7. num. 2.* Et iuramentum proprium nemo potest violare, *c. in his. dist. 11 & c. 1. de cleric. non resid. in 6. l. cum quis decedens ff. de legatis III.* Possè autem prædictum iuramentum absque læsione conscientie servari, licet fortè rei familiari noceat, nemini dubium est. *Nay c. 2. nu. 14. Sily. V. iuramentum. §. 4. n. 1. & alii Summ. communiter.*

Idem dicendum est, sià Procuratore suo factum iuramentum Minor ratum habuerit. Eadem videlicet religione observabit. Si autem Vniversitatis alicuius Syndicus, vel Procurator contractum inierit cum iuramento, non eum effectum habebit, ut si violetur Vniversitas periurii rea sit, quia Vniversitas non habet animam: illud tamen efficiet, ut Vniversitas non possit re-

stitutionem in integrum postulare. *Marranta part. 6. pag. 259. Fachineus l. 3. c. 14. Gaill. l. 2. obs. 41. Less. c. 17. dub. 9. num. 65. Azor. l. cit. n. 46.*

Dub. 5. An restitutio in integrum minori detur adversus tertium possessorem?

R. Dari, contra bonæ, & malæ fidei possessorem. Tertius fortè emit, fortè dono, aut hæreditate accepit, fortè alio quocunque modo parta est cum læsione, & damno minoris. In his omnibus, & similibus eventis competit minori in integrum restitutio, propter nocumentum ipsi illatum. *l. in causa. §. interdum. l. si ex cau. §. de minor. Menoch. de recup. poss. rem 15.* ita tamen ut indemnis servetur, ad quem aliena res iusto titulo translata est, ipso defectum ignorante: quemadmodum in rei alienæ vendicationibus fieri solet. Hanc esse communiorum opinionem testatur *Andr. Gaill. l. 2. observ. 75. Molina D. 575. Fachin. l. 1. c. 38. Azor. l. 11. l. 6. c. 14. §. In dubium. Mysing cent. 3. observ. 85. Less. c. 17. dub. 10. n. 71. & alii apud Berlich. part. 1. conc. 14. n. 19. & seq.*

Dub. 6. An minor restitui possit adversum contractus in minori ætate factos, quos post annum 25. ratificavit?

R. Non posse. Vel enim contractus in minori ætate celebratus, merò iure valuit, quia nimirum cum debita solennitate confectus est, vel non valuit, propter defectum alicuius requisiti. Neutro modo competit minori beneficium restitutionis. Non primo, quia non potest allegare iniustam læsionem. Non secundo, quia ratificatio

cc 2

confir-

confirmat contractum: & si læsus est, alio modo subvenitur illi, puta, per rescissionem contractus, propter deceptionem ultra dimidium, vel aliud simile vitium. Ac proinde non est cogitandum de in integrum restitutione. l. 1. & 2. C. Si maior factus habuerit. Gomezus tom 2. c. 14. num. 11. Azor. 1. 1. l. 6. c. 14. §. Quid dicendum. Less. c. 17. dub. 9. n. 65. Treutl. disp. 1. n. 13. Neque interest, verbo, an facto ratificaverit, cum utriusque eadem virtus sit. l. Respondebit. ff. Rem rat. hab.

Dub. 7. An quando restitutio in integrum fit, fructus quoque restituendi sint?

R. Vel alienata res est gratuita, vel non. Si prius, cum fructibus suis restitui debet: si posterius, quoad conscientiam non sunt restituendi fructus. Namposito, quod ager iusto pretio venditus sit, quemadmodum emptor ex illo fructum, ita venditor ex pretio lucrum habere potest. Dico, quoad conscientiam, quia in foro externo aliter disponunt leges, & Paulus I. C. in l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minor. restitutionem in integrum ita concedi minoribus scribit, ut cum fructibus res reddenda sit: quod etiam affirmatur l. Verum. §. 1. & l. patri. §. si pecuniam & l. minor viginti quinque annis, cui fideicommissum. ff. eod. Nec Ratio, deest, quia sic facienda restitutio est, ut unusquisque ius suum integrum recipiat. Bart. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter ff. ex quib. caus. maior. Verum opinio hæc, nisi de possessione, malæ fidei intelligatur, nec ratione, nec praxi iuvatur. Ratio autem superius insinuata est, quod in fructibus perceptis minor nullum damnum passus sit, cum ex lucro pretii qualem fructum possit percipere. Vnde. Cardin. Tuschus. conclus. 23.

dixisset receptâ re, fructus quoque peti posse, addit, si æquitas permittat. Quod experientiam attinet Covarr. l. 1. c. 3. n. 1. in iudicio difficillimè, admitti dicit: adde- ret, nec admitti absque iniuria posse. Pro conciliatione valet Covarr. l. 1. Variar. c. 3. annotatio, leges citatas intelligi non de fructibus ante litem indictam pendenti- bus, sed de illis, qui tempore litis pen- dent, quorum in sententiâ suâ iudex men- tionem facere debeat, ut simul cum fun- do restituatur.

Dub. 8. An hæreditatem Principis fa- vore alteri delatam in integrum restitu- tus recuperet?

Affirmat Cynus, Angelus, Aretinus & Andr. Gaill. l. 2. de pace publ. c. ult. & alii, quibus tandem opinione suâ mutatâ acce- dit Fachinæus l. 1. c. 39. Nisi tunc autem auctoritate l. 1. §. Filio qui mortis. ff. ad S. C. Trebell. ubi dicitur, nisi forte servus pe- næ effectus principis beneficio sit restitu- tus.

Negant Bald. Iason, Gomez l. 3. c. 13. n. 26. ex l. Interdicit. ff. de condit. & demonst. illis verbis. Non idem erit dicendum, si ea pœna in eum statuta fuerit, quæ irrogat servitutem. Sensus est, legatum interdici- re, licet condemnatus in integrum resti- tui possit.

Medium cum distinctione sequitur Alexand. in Comm. di. §. Et quid si. Vel enim apprehensa fuit bonorum possessio, ab eo, cui delata hæreditas est, vel non: Si illud, dominium transit, & non recuperatur hæreditas: si hoc, recuperari potest. Et hæc sententia mihi quoque præferenda videtur ex eò, quod gratia uni concessa alteri præiudicare non debet, quod tamen fieret, si possessione, & dominio suo pri- vare.

varatus, qui hæreditatem principis beneficio consecutus est. Atque in hunc sensum interpretaris licet paulò ante leges citatas.

Quod si inde damnum enorme passus fuerit in integrum restitutus, remedium seu levamen à benignitate Principis expectare potest.

Dub. 9. An restitutus à Principe in integrum ex merâ gratiâ pretium bonorum à fisco alienatorum recuperet?

Certum est; ipsa bona, si alienata fuerint, non recuperari, quod gratia uni concessa non debet alteri præiudicare. l. 2. §. merito. ff. Ne quid in loco publico. Quocirca adversus possessorem non dabitur actio cuiquam. Sed de Fisco difficultas remanet, annon refundere debeat pretium, cum ex illo ditior effectus sit. Tuschus consil. 276. n. 11.

R. Bonorum à Fisco alienatorum pretium restitutio à Principe in integrum reddendum esse. l. ex lege. §. Sed etsi lege. §. Item si rem distaxit. et. de pet. har. ubi bona fidei possessor ad restitutionem obligatur, in quantum ex pretio locupletatus est. Cum ergò Fiscus loco hæredis sit, & bona alienata sint, illorum pretium restituendum erit. l. Tutoris C. ad l. iul. de vi. Aliàs non possumus intelligere, quomodo in integrum restitutus esse dicatur, qui eorum, quæ antea obtinebat, nihil recipit. Indulgentiæ restitutio bonorum, ac dignitatis uno nomine amissorum omnium recuperatio est. l. ult. c. eod. In dubio mens Principis consulenda erit. Matth. de afflict. decis. 361. Fachin. l. 9. c. 18. Contrarium tamen, quoad bona alienata persuadere conatur. Iul. Clar. §. fin. q. 59.

TITVLVS XIV.

De remissione, & purgatione.

Super sunt duo modi, quibus in iudicio objecta vel suspicione imputata crimina diluantur. Princeps enim aliquando gladio, quo uti solet ad vindictam malorum, vaginæ reddito, clementiæ suæ beneficio abolere, quàm plerèc commissa mavult, adeoque compedes, & vincula laxans liberos dimittit malefactores: aliquando cum occulta delicta sunt, suspicio tamen reos urget, purgatio indicitur, per quam innocentia demonstratur. Hæc igitur in futuram nobis annuenda materia erit.

§. I.

De remissione, & gratia.

I. EX eo, quod in c. t. de poenitentis & remissionibus dicitur remissiones, quæ sunt in dedicationibus Ecclesiarum, aut conferentibus ad adificationem pontificis, nonnisi subditis prodesse, Præteius colligit, remissionem aliud non esse, quàm indulgentiam, qua peccatorum pœnæ per sacros antistites tolluntur. Dambouderus verò c. 146. ad forum sæculare respiciens relaxationem pœnæ capitalis interpretatur, quæ fit in homicidis, & aliis capitalibus.

c. 33. bus

bus reis: præterea differre in modo, quo literæ expediuntur. *l. cit. nu. 22.* Sed quia hoc accidentarium & quasi arbitrium est, obstare non potest, quo minus pro eodem sumantur. *Sily. V. Gratia & Indulgentia. Franc. Marcus part. 1. decisionum aurear. q. 14.*

II. Antiquum esse morem criminas seu pœnam criminum remittendi, & dimittendi reos ex sacra & profana historia discimus. Nam *Athenas* teste apud Theffalos in die festo, quem Pelorum vocabant, vinciti carcere liberabantur, & in convivium adittebantur ob memoriam beneficii à Peloro quondam accepti. Iudæi quoque, ut constat ex *Matth. 27. 10. 18.* in memoriam liberationis ex servitute Ægyptiaca, Phasis, seu Paschatis tempore unum ex vincitis, quamvis nocentissimum dimittebant.

Vnde nihil mirum à Christianis quoque morem illum receptum esse, quem admodum videre est in *l. Nemo C. de Episcopali audien.* Vbi primus dies Paschatis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissolvantur. Idem in die natali suo Reges consueverunt facere. Vnde *S. Ambros. l. 3. de Virgin.* post initium loquens de natali Herodis & carcere *S. Ioan. Bapt.* Quis non, cum è convivio ad carcerem cursari videret, putaret Prophetam esse iustum dimitti? quis, inquam, cum audisset natalem esse Herodis, puellæ optionem eligendi quod vellet, datam, missum ad Ioannem ob solutionem non arbitraretur? Quid crudelitati cum deliciis? Qua solemnitate diem natalem Romani celebrare olim soliti sint, in viridario suo *Mendoza explanat l. 8. c. 9.* Eadem consuetudo in promulgatio-

ne pacis inita ad lætitiæ demonstrationem observatur, ut factum anno 1544. in Mediolanensi Ducatu, cum inter Carolum V. & Franciscum Galliarum Regem constituta pax esset. Et anno 1559. ob pacem initam inter Philippum II. Hispaniæ, & Henricum Galliarum regem *Menoich. casu 203. n. 38. Franc. Marcus part. 1. decis. aurear. quest. 409. Tholos. l. 31. Syntag. c. 33. ad Contzen l. 3. Polit. c. 6. Inl. Clarus §. fin. q. 46. §. Solent etiam. Ign. Lopez in Pract. crim. c. 127.*

III. Simili modo Reges, & Principes, ut adventum suum publico gaudio cumulent, urbem ingredientibus permittunt carceres, & vincula solvi, ut liberi exeant, qui constricti tenentur. Item coniuges Principum sibi licere volunt, faciuntque, cum hoc tamen discrimine, quod remissionis literæ non ipsarum, sed Principum nomine expediuntur. Aliis quoque temporibus & occasionibus eandem præstare gratiam reis ac vincitis nihil vetat. Clementia enim omnibus quidem hominibus secundum naturam, maxime tamen decora Imperatoribus est, teste *Seneca l. 1. cap. 5. V. Vernulaum l. 1. institut. Politicar. l. 14.*

IV. Remissio tamen, de qua loquimur, non semper plena, & perfecta est, sed aliquando fit cum reservatione mitioris pœnæ, vel multæ. Nam quæ die Veneris sancto in honorem Christi passi sunt, ut plurimum plenas esse convenit, sublata omni, & extincta obligatione. Aliis verò diebus quæ conceduntur, civili aliqua emenda, ut *Dambouderus* loquitur, gravari solent, nisi aliud consuetudo loci, ut in Galliarum regno, vel Principis benignitas velit. *Dambouder. in Praxi Crimin. c. 145.*

V. Quam

V. Quamvis supremi Principis potestas ad liberationem reorum, & remissionem culpæ per se sufficiens sit, quia tamen nec malefactoribus ipsis, nec reip. expediat omnibus sine discrimine eam gratiam præstare, legibus cautum est, ne certa quædam hominum genera relaxentur. Equidem in l. *Nemo C. de Episc. audientia.* excipiuntur sacrilegi, adulteri, stupratores, incestuosi, raptores Virginum, violatores sepulcrorum, venefici, malefici, violatores monetae, homicidæ, parricidæ, læsæ majestatis rei. Denique qui idem crimen iteratò commiserunt. Ex quibus colligimus is maximè sperandam liberationem, qui cum verecundia quadam, & minori temeritate peccarunt, quales sunt incauti, & prodigi, creditoribus obnoxii, qui ita relaxandi erunt, ut ius tertio saluum maneat, coganturque satisfacere illis, quibus obligati sunt. Nam ius tertio acquisitum non tolerant Principes unquam sine gravi causa offendere. Et Ziletrus *Regulatum. tom. 11. conf. 73.* demonstrare nititur nulli Regum, aut Principum licere homicidis deliberatis pœnam capitis remittere, quod dicere facilius est, quam persuadere. Non eadem omnium conditio est, sed longè dissimillima, quamvis idem re ipsa delictum.

VI. Solet autem interinatio decerni, ut relaxatus læsæ parti intra unius anni spatium satisfaciat: & securitatis causa detinetur in vinculis tam diu, donec expedita sint omnia; nec sine cautione dimittitur etiam datis fideiussoribus toties, quoties citatus fuerit compariturum, vel per se, vel per alium. In defectu autem, si non compareat, & fidem promissi ser-

vet, puniendus erit fideiussor, sed mitiore pœna. *Chassaneus in Consuetud. Burgund. tit. Des Justices, &c.*

VII. Verùm generali remissione gaudeant, qui criminis falsi rei sunt, in utramque partem disputat *Boerius decis. 217. n. 21.* juxta textum l. *Nemo cit.* simplici oculo inspectum videntur non excludi: Bartolus tamen secutus legem *Lucius ff. ad S. C. Turpill.* omninò excludi putat. Ibi enim *Moderstinus* respondet abolitionem reorum, quæ publicè indulgetur, ad hoc genus criminis non pertinere. Favet *Dominici Soto apud Menoch. q. 96.* opinio, pœnæ remissionem non nisi ex causa faciendam à principe, ut puta, si quis deliquit casu, aut fortuitò, vel ex fragilitate quadam; non autem si vir scelestus & nefarius sit, aut ex professo delinquere solitus. Nam huic pœnam remittere impium foret, quia sic Princeps maleficis favere crederetur. *Dambaud. c. 147.*

De Purgatione Canonica.

REmedium innocentiae tuendæ, & aliis persuadendæ Purgatio existimatur. In occultis enim delictis, & falsò creditis, ut plurimum externi testes desunt, estque facilius multò proximis maculam affigere, quam de culpâ excusare, vel convincere. igitur in genere loquendo Purgatio est demonstratio innocentiae super obiecto crimine. Demonstratio, inquam, non per infallibilia media, seu argumenta, quorum apud Theologos, & Philosophos usus, sed per probabiles coniecturas.

Næque e

Neque obiectum in iudicio, aut coram Prælo crimen semper, sed imputatum aliquando suspicione, aut rumore intelligas. *Maranta parr. 6. tit. de iuram. num. 17. Vallens. l. 5. tit. 34. Clarus. q. 63. V. solet etiam Roderic. tom. IV. tit. 23. c. 2.*

I. Purgatio alia est *Canonica*, alia *vulgaris*. Illam Canones, hanc populi mores invenerunt, sitque interdum aqua, interdum igne, & frequenter inito certamine seu duello. Et quia Deus in illa tentatur, multæque miscentur illicitæ observationes, ab Ecclesia jam pridem proscripra est, quemadmodum accuratè tradit. *Delrio l. 4. disquis. Magicar. c. 4. q. 4. Canonica purgatio vel fit per iuramentum, vel S. Eucharistiæ sumptionem, deque illa extat in l. 5. Decretal. titulus 34. In decreto causa 2. q. 4. & 15. q. 5. Vfus tamen illius hodie vix reperitur, nisi in sanctissimo violatæ religionis officio, ut Rodericus testatur Tom. IV. tit. 13. c. 3. De Flandria loquens Damhouderus c. 44. sæpè illa uti Curias spirituales ait, & illarum imitatione aliquando etiam tribunalia secularia. Lancetot. l. 4. instur. tit. 2. Canis. l. 4. tit. 20. Silv. V. Purgation. 1. Bern. Diaz. in Praxi. c. 150. Maranta. p. 213.*

III. Canonica Purgatio, vel ultro suscipitur, & expetitur, vel à Iudice indicitur tam laicis, quàm clericis, illis potissimum, qui de crimine aliquo non convicti testibus, propria confessione, vel ipsa facti evidentia, sed tantum infamati sunt apud honestos viros. Addit Rodericus etiam propter notam irregularitatis institui posse.

Cæterum (quod pro hac, & aliis materiis benè notandum) ut infamatus quis censeatur, non sufficit, quod duo, vel tres

testes dicant, se vidisse crimen patrari, sed necessarium est, ut rumor ad maiorem Congregationis partem pervenerit, eamque non semel, sed sæpè audierit superior. c. qualiter. & quando. de accus. S. Thom. 2. 2. q. 69. c. 1. Caiet. ibi. In dubio autem prudentis viri iudicio relinquitur. *Pract. Ferr. §. Forma positionum. pag. 118. ibi Roland. consil. 30. n. 9. Farinac. in Praxi crimin. q. 9. n. 7. Less. c. 29. dub. 15. Maranta parr. 6. tit. de Inquisitione n. 19. & seqq. Barb. in c. Inquisitioni, de accusationib. Torreblanca l. 3. demonol. c. 17.*

IV. Modus instituendæ Canonice purgationis ferè talis est. Qui de crimine aliquo, hæresi, exempli gratia, suspectus est, cum suis compurgatoribus, (horum numerus à iudice determinari solet) comparens coram iudice manum super Codicem Evangeliorum ponit, ac genibus flexis dicit. Ego N. iuro super ista Dei quatuor Evangelia sacrosancta quod talentum resini (exprimendo eam) de quam sum diffamatus, nunquam tenui, nec credidi, nec docui, nec teneo nec credo; negabisque cum iuramento id, de quo est infamatus. Similiter Compurgatorum quilibet iurabit Ego N. iuro super ista Dei quatuor Evangelia, quod credo ipsum verum iurasse. *Franc. Leo in thesaur. Eccl. part. 7. c. 37. Roderic. tom. IV. tit. 23. c. 3. Vallens. l. 5. tit. 34. §. Ea fit hoc modo.*

V. Episcopi diffamati purgantur præstito iuramento super corpus alicuius sancti. c. Mennam. c. Quanto 2. q. 4. vel super dicta Dei Evangelia, adhibitis etiam compurgatoribus, de quibus in c. Quoties frater. ead. q. 4. Sacerdotes cum septem sociis, Diaconi cum tribus eiusdem ordinis iuramento in sacrosancto Evangelio coramposito purgantur. c. Si legitima. & c. præ.

c. presbyter. ead. quest. 4. & ad præscriptam formam, de qua in c. Omnibus vobis ead. Q. Barb. in c. Quoties cit.

VI. Purgatio per Sacram Eucharistia sumptionem in casu furti olim permissa Monachis, ut fratres se expurgarent, accipiendo corpus Domini ab Abbate, vel alio celebrante, ac dicente *Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem c. 23. ead. Q. modo reprobanda est, quia suspectis non est danda Eucharistia. Gloss. in cit. c. Sape.*

Quomodo autem prædictam purgationem Pontifices aliquando Imperatoribus de fide suspectis obtulerint & exegerint, invenies apud Franc. Leonem in thesauro Eccl. part. 3. c. 37. n. 24.

VII. In compurgatoribus requiruntur ista. *Primo*, ut iurent secundum conscientiam suam de innocentia suspecti. *Secundo* ut sint eius notæ, quos Ecclesia approbare, & admittere solet. *Tertio* ut illam famam habeant. *Quarto* ut non fuerint de eodem crimine damnati, *Quinto* ut sint vicini, vel habeant conversationem cum eo qui purgantibus est. *c. Cum dilectus 11. de purg. Can. Vallens. loc. cit.*

Addit Roder. l. cit. 1. assumendos esse ejusdem ordinis, quando fieri potest. 2. mulieres quoque admitti. 3. requiri minimè suspectos de amore, odio, avaritia & similibus vitiis, à quibus periculum sit corrupendæ fidei, & veritatis. 4. numerum quod attinet, arbitrium esse. 5. idoneos compurgatores reici non posse à iudice. *Tholos. l. 48. c. 15. Torreblanca l. 3. demonol. c. 20. Rosella V. Purgatio.*

VIII. Effectus Canonice Purgationis est absolutio. Nam qui suam innocentiam prædicto modo demonstravit, absolvendus est, ab eo crimine, de quo

agebatur. *c. Ex tuarum. de purg. Can. & ibi D. D. communiter.*

Qui autem defecerit, vel quia præscripto modo non iuravit, vel quia idoneos compurgatores non adduxit, vel quia minori, quam iudex præcepit, numero sunt: vel denique si iuramentum recuset, ut convictus damnari, & condigna pœna affici potest, ac debet. *c. Cum Manconella c. Inter sollicitudines de purg. Can. Mitius autem agendum erit, quando per viam inquisitionis proceditur, quam quando per accusationem. Neque enim ordinaria, sed arbitraria pœna punietur, V. Roder. & Barb. l. cit.*

IX. Consulunt denique periti, quia Canonica purgatio admodum periculosa, multisque malis obnoxia est, non facilè indicendam, sed alia potius media adhibenda esse. Tutius est, ait Pegna ad alias pœnas aliaque remedia confugere. Quam ob causam crediderim, hoc tempore vix in usu esse, vel apud Ecclesiasticos, vel apud Regulares. Iure merito, ait Spatharius in *Methodo tract. 3. c. 12. de Iudice Regulari* ab universo orbe Christiano Canonica purgatio est abolita, nec eius nomen quidem auditur inter ipsos religiosos. Nam infamia sæpe sapius fallax est secundum Panorm. in *c. Cum insuper. de confess. & accidit sæpissimè, ut temerarii quidam homines ab omni pietate, & religione Christiana alieni ex levibus coniecturis & indiciis gravia, & enormia scelera suspicentur inque vulgus spargere cum magno animarum suarum, & aliorum famæ detrimento*

non erubescant.

ad

TIT.

TITVLVS XV.

De Expensis.

I. **I**am pridem malè audiunt Causidici nostri de dolo, & avaritia, lites in immensum, de Iudice ad Iudicem trahi, expensas superfluas fieri, latifundia, & patrimonia absumpta esse, clientes ad ad inopiam, & restim adactos; non modicum, non mediocritatem attendi, cupiditatem, & audaciam omnia posse. Quam obrem eo connitendum amplius, ut si qui fortè per ignorantiam aberrant, accurata institutione in viam reducantur.

Primò igitur nosse oportet, illas tantùm expensas locum habere, & præstari, quæ necessariæ sunt, in quatuor genera distributæ. Etenim primò aliquæ sunt ad instruendum processum pro libello, aliisque Scripturis, ubi minimè curandum, an multæ paginæ sint, bullatis, & supervacaneis verbis plenæ, sed momenta rerum, & quàm solidè ac commodè factæ, attendendum. *Secundò* aliquæ sunt pro examinatione testium. *l. Quoniam. C. de testib. c. Cum pro causa de procurat.* ubi *Panorm.* censet, harum expensarum nomine comprehendi etiam cibaria, detractis illis, quas domi fecissent, nisi ex artificio aliquo vivant. *Tertiò* expensæ sunt in iudices (sportulas vocant) Has tamen nec petere, nec accipere debent illi, quibus annuum, & sufficiens salarium datur. Nam alienum iurgium non debet esse præda iudicum. *l. Omnes. C. ad l. Iuliam repetund.* sed delegati iudices sportulas moderatas

accipiunt, quia merces laborum comes esse debet. *Auth. de iud. §. Ne autem. v. supra Tit. 2. §. 3. dub. 8. Quarta* expensæ in executores faciendæ sunt, quæ eodem sportularum nomine insigniuntur. *to. tit. de sportulis, & sumpt. in diu. iud. v. speculatio. de expens. Andr. Gaill. l. 1. obs. 151. præf. Ferrar. in §. Forma libelli in act. reali. p. 54.*

II. Notissimi iuris regula est inter litigantes victum victori ad expensas condemnari, videlicet ad reprimendam litium cupiditatem, & audaciam. *l. eum, qui temere 59. ff. de iud. l. properandum 13. §. sive autem alterutra 6. C. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam resp. 2. ff. de legat. 2. c. finem litibus. de dolo & contumacia.* Vbi *Barbosa* luendum in corpore dicit illi, qui propter calumniam præsumptam damnatus est ad expensas si non habet in ære. *Præf. Ferrar. loc. cit. n. 12.*

Amplia 1. Ut locum habeat etiam in causa coram arbitro discussa, quoniam hodie ad iudiciorum similitudinem redacta sunt arbitraria. *l. 1. ff. de recept. arb. Rebuff. tract. de expens. damn. & interesse. Mench. casu 8.*

Amplia 2. In eo, qui renuciavit litem Etenim quia invito adversario dimittere litem inchoatam non potest, in expensas, si fecerit, condemnandus est. *l. 1. in l. properandum 13. C. de iudic.*

Amplia 3. Si actor libellum mutet, & emendet: cum id sine præiudicio adversarii

facili non fiat. *Menoch. de arbitrar. ca- su 176.*

Amplia 4. In hærede, quia litis instantia cum omnibus adiunctis in hæredem transit. *V. qua diximus in part. 2. tit. 4. § 6. & 11.* Intelligo de expensis victoriæ tantum, non verò calumniæ, temeritatis, aut contumaciæ quia ut *l. cit. liquet* hæres non tenetur ullius culpæ reatu, per defectum contracto. *§ Non autem omnes 1. Infitur. de perpet. & tempor. actionib. Sily. V. Hereditas §. 3. n. 4*

Amplia 5. In pupillo, cuius nomine si tutor egerit, & succubuerit, ad expensas tenebitur. *Rebuff. tract. de expens. damn. & interesse art. 1.* Nisi tutor calumniosè litem moverit. Tunc enim ipse pœnas dabit.

Amplia 6. In causis criminalibus, sive procedatur via accusationis, sive denunciationis, aut inquisitionis. *§ Sin autem altera. l. Properandum. C. de iud. Iason ibid. num. 21. cum. seq. l. Qui crimen. c. qui accusat. non poss. Gloss. sing. in c. Cum dilecti. § fin. de dolo. & contumacia.* Ita serè *Gaill. l. 1. observ. 152. Mynsingerus verò decade 6. Responso 59.* contrariam opinionem ut in iudicium amplectitur, quando nimirum ad pœnam corporalem agitur, tunc reo expensas non esse imponendas. Nam, teste *Anania, in c. Accedens de accus.* nullus reperitur textus aut Glossa de iure Canonico aut Civili, uti expressè probetur, quòd in causa criminali criminaliter mota non ad pecuniariam, sed corporalem pœnam condemnatio fieri possit ad expensas ratione victoris per officium iudicis mercenarium. Quo admissio superest

attendere praxin, & consuetudinem locorum, quæ varia reperietur.

II. Ex adverso expensas victoriæ non tenetur præstare victus, quando iustam litigandi causam habuit. *l. cui solidum 78. §. etiam resp. ff. de legat. l. cum qui temerè 79. ff. de iudic. Lanfranc. in c. Quoniam. de probationib. Iason in l. properandum C. de iudic.* Censetur autem iusta litigandi causa 1. si litigans unius Doctoris opinionem pro se habeat. Tunc enim prudenter, & non temerè agit. 2. Multò magis, si antequam moveret litem, duorum aut trium Doctorum consilium exploravit. 3. Quando in magna opinionum varietate unam sibi sequendam delegit. 4. Quando in processu iudicii causam suam semiplenè probavit. 5. Quando probavit testibus, qui postmodum reprobati sunt. 6. Quando testes ante iudicium iactarunt, se testimonium dicturos pro reo: producti verò contrarium testati sunt. 7. Cum probat, se à pluribus fide dignis audivisse, causam suam iustam esse. 8. Quando servandi pudoris sui causa litigat. 9. Quando plus iusto ab Actore petatum est. Tunc enim iustam litigandi causam habere videtur. 10. Cum Superioris sui iussu, & auctoritate litem movit. Denique in dubio præsumitur victum in iudicio litigandi probabilem causam habuisse. *Iason in di. l. Properandum num. 13. Menoch. casu 177. Barbos. in c. finem litibus. de dolo & contumacia. Pract. Ferrar. l. cit.*

Limita 1. Ut quàmvis iustam causam litigandi habeat victus, ad expensas tamen condemnetur, si per stipulationem

dd 2. i pro-

promisit. *Gloss. in Novellam de iudic. 82. c. Oportet. Iason in di. l. properandum.* Intel-
lige de contractu voluntario, non autem
necessario. *Hartman. l. 1. q. 9. r.*

Limita 2. Si statuto cautum sit, ut vi-
ctori victus in expensas condemnetur. *Ia-
son l. cit. Marfil. singulari 207.*

Limita 3. si habens iustam litiganti cau-
sam succubuit in aliqua interlocutoria.
*Specul. l. 2. part. 3. tit. de expens. §. si ante liris
contestationem.*

Limita 4. in expensis contumaciæ, quæ
semper debentur in ultionem criminis, ne
iniquitas triumphet. *Speculat. loc. cit.*

Limita 5. quando in conclusione cau-
sæ producitur instrumentum, quo causa
litigandi pro iusta hætenus credita pro-
batur iniusta esse: Ab eo tempore com-
putando ad expensas condemnari potest.
*Felin. in c. Ad audientiam 31. de rescript. n. 14.
Gaill. l. 1. obs. 24.*

IV. Præterea ab expensis excusatur
victus, si est persona valde honesta, ma-
gnæ, & spectatæ fidei. *Ioan. Crotus. tract.
de testib. part. 3. n. 157. Iason in repet. l. Admo-
nendi 31. ff. de iureiur.* Facit enim verò vitæ,
& famæ claritudo, aut præsumatur illa
virtute & prudentia instructum homi-
nem non temerè, sed maturo consilio &
gravi causa permotum iudicio, experiri
voluisse. Item si causam ex parte obtinuit,
& pro altera parte actor. Neuter enim
in expensas condemnandus, sed compen-
satio facienda est. *Speculator hostis. §. Nunc
videndum 5. Menoch. casu 177. Modestin. Pi-
stoy consil. 29. Lansran. in c. Quoniam. de pro-
bationib.* Item excusatur, si in prima, &
secunda instantia obtinuit, sed in instantia
appellationis succubuit. *l. per hanc 4. C. de
respor. appellat. Berlich. part. 1. conclus. 54.*

n. 35. Item, quando pro se habet instru-
mentum obligatorium, contra quod fuit
ostensa acceptilatio. *Rebuff. tract. de expens.
damn. & interesse art. 1.* Denique si vel pe-
titæ non sunt impensæ: vel si petita quo-
cunque modo explicitè, vel implicitè, iu-
dex neglexit victum condemnare in ex-
pensas: quo in eventu ipse tenebitur læsæ
parti satisfacere. *V. Berlich. l. cit. num. 55.
& seqq.*

V. Expensæ, quæ debentur, non sunt
iudiciales tantùm, & necessariae, sed et-
iam extrajudiciales, & utiles, utalaria
Advocatorum, sumptus itinerum, vectu-
ræ, & similes. *l. Sancimus 15. C. de iudic.
l. Si quando 9. C. Undi vi. Novell. de iudic. 82.
c. Oportet. Speculat. l. 2. part. 3. h. r.* Earum
verò, quæ delicatæ, ac parum necessariae
sunt, non est habenda ratio, ne plus iusto
gravetur reus. *l. inter quos 5. fin. cum l. seqq.
ff. de damn. infer.*

Porrò expensarum æstimatio fit prævio
iuramento, quod per interlocutoriam vi-
ctori facta taxatione defertur. *Auth. de iu-
dicib. §. Oportet. & di. l. Sancimus iun. Auth.
post insurandum, C. de iudicib. c. fin. de his,
que vi. met. cau. Gloss. ibi in V. taxatione. An-
gel. §. præterea Inst. de iniur.*

In Camera Spirensi tamen, teste Gaill.
l. 1. obs. 151. n. 12.
iuramentum super expensis non exigitur,
quando summa taxaa est infra 20. florenos
Rhenenses, quia in modicis cessat præ-
sumptio fraudis, & periurii: nec conven-
nit de modicis prætorem sollicitum esse.
*l. Scio. ff. de rest. in integr. Gloss. ibi in V. Sum-
mam. Noe Meurer in Pract. Spirensi part. 2.
expens.*

VI. Expensis contumaciæ, & retarda-
ti processus annumerantur etiam damna,

& interesse; quo nocitum esse victori durante lite: ac proinde ad compensationem illorum reus obligatur. *l. Sancimus 15 C. de iudic. Menoch. casu 154. n. 1. Gaill. l. 1. observ. 151. n. 14. Berlich. l. cit. nu. 97. Boerius. decis. 52. num. 6. Iason in l. Properandum C. de iudic. Idem de expensis ratione temeritatis dicendum est. l. eum, qui temerè 79. ff. de iudic. Berlich. n. 99. Contrarium fit in expensis ratione victoriae, ubi damnorum nulla ratio habetur. Zanger. de exceptionib. part. 3. c. 17. n. 43. Hering. de fideiuss. c. 28. n. 71. Gaill. l. cit. 1.*

Excepi, nisi sententia se referat ad instrumentum, in quo reus promisit se solviturum principale cum omnibus damnis & interesse. Anton. Tessaure. decis. 135. Berlich. n. 101. Tunc enim æquè tenetur ad compensationem damnorum, quæ non sunt casualia, & improvisa, sed quæ cum ipsa re coniuncta, & quodammodo intrinseca sunt. Unde sequitur, si litigans eundo ad iudicem in manus prædonum incidens spoliatus fuerit, vel aliquo casu brachium, aut tibiam fregerit, non posse à reo satisfactionem, aut restitutionem propterea exigere.

VII. Verùm in taxatione expensarum necessaria sit citatio partis, à Maranta quaeritur part. 6. de ord. iudicior. §. de exec. sentent. n. 21. ubi citat Iasonem qui negativam opinionem teneat in l. Nequicquam. §. ubi decretum. tit. de off. procons. Ipse verò cum distinctione resolvit, si eodem die, quo sententia fertur, facienda taxatio sit, non opus esse citatione, citandum verò reum esse, si differatur, quemadmodum hodie fit. Ex quo sequitur, cum iudex hodie referret sibi taxationem commodo aliquo tempore faciendam semper debere par-

tem citari: quod etiam inde patet, quia à taxatione expensarum appellare licet, nimirum quando modus exceditur, secundum Bartol. in l. ab executore ff. de appell. l. fin. C. quando provoca. non est necesse. Rebuff. tractat. de expens. damn. & interesse. artic. 5. Boer. decis. 285. Lanfranc. in c. Quoniam de probatioib. Berlich. n. 70.

VIII. Idem Maranta pag. 184. singularem casum tradit, quo non victus, sed victor in expensas damnetur. Titius à Cajo interrogatus sub initium litis, quo titulo hæres sit, recusat indicare titulum: factò autem processu in fine vult opponere titulum ad excludendum actòe, quod potest facere: tunc obtinebit quidam causam, quia titulus est peremptorius, sed in expensas condemnabitur, idè, quia dolosè egit, negando titulum, & protelando causam. Atque hic casus observatione dignus est.

IX. Ad tollendos errores, & ex illis nasci solitas querelas in Ordinationibus Camerae reformatis Anno Chr. 1555 statutum est. 1. ut iudices, & assessores magna cum diligentia, & fide expensarum æstimationem curent. 2. ut vitentur expensæ minus necessariæ à novis citationibus abstinendum esse. 3. debitum expensarum in ipsa Camera perfolvendum. 4. ut Advocati, & Procuratores, antequam taxentur impensæ, bonas & sincera fide indicent, quantum anticipatò pro labore suo acciperint. Harum legum, & si quæ alibi in usu, ut necessitas, ita eximia utilitas est. Tholof. l. 47. c. 1. n. 12. Brèchter. de processu iud. l. h. i. Berlich. part. 1. concl. 54.

TITVLVS XVI.

De Poenis.

Quia iudicare munus publicum est. *l. quippe iudicare ff. de iudic. l. filius familias. ff. de iis, qui vel sui, vel alie ni iuris. vim habet cogentem l. aequissimum ff. de usufr. l. qui restituere. ff. de rei vendicat. Unde lege 12. tabularum quoque dicitur: Magistratus non obedientem, & nocuum civem multa, vinclis, verberibus, coercento, si par, maiore potestas prohibebit. Cui nostri etiam iuris, sacri nimirum, & Canonici consonat auctoritas. c. 1. de poenis toties puniendum esse criminofum, quoties delictum iterat. Eam ob causam illis, quæ de processu iudiciorum tractavimus, hanc iustitiæ vindicativæ partem adicere placuit, ea deligendo, quæ potiora, & minus obvia sunt, ne actum agamus.*

§. I.

De Poenis in genere.

Poenæ in iure non una notio est. Propriè dicitur *Noxia vindicta*, seu *Punitio*. & à *Mulcta* multum distat. *Pœna* enim generale nomen est, omnium delictorum coercitio, *mulcta* autem specialis peccati, cuius animus dversio hodie est pecuniaria; *Mulcta* item ex arbitrio punientis, pœna magis ex lege pendet: quin imò *mulcta* ibi dicitur, ubi specialis pœna non est imposta. *Alciatus in l. Aliud est fraus. ff. de verb. signif. Tholos. l. 31. c. 3. An-*

ton Peregrinus. l. 4. de iure Fisci. titul 8. n. 7.

II. A criminum varietate pœnæ differentias sumunt. Nam primò alia est, apud Theologos præsertim, positiva, alia privativa. Per hanc tollitur bonum aliquod, seu perfectio communiter repugnans appetitu naturali: per illam infligitur cruciatus, vel dolor aliquis. *Secundò* alia est legalis, alia conventionalis; hæc à consensu partium, illa arbitrio legislatoris constituitur. *Tertio*, si pœna in se spectetur, triplex est, spiritualis, corporalis, & pecuniaria. *Spiritualis* 1. est increpatio. 2. Censura Ecclesiastica 3. Infamia. 4. depositio. *Corporalis* secundùm Canones 1. est ieiunium 2. verberum 3. servitus. 4. publicatio bonorum. 5. exilium. *Secundùm* leges alia est capitalis, alia minor capitali: item alia ordinaria, quæ à iure, alia extraordinaria, quæ ab arbitrio iudicis pendet. *Pecuniaria* aliquando imponitur pro iniuria illata personæ, vel loco aliquâdo pro sati factione illati damni, aliquando in vindictâ alicuius facinoris non iniuriosi. Denique secundùm causam efficientem, seu originem, alia pœna est à iure, vel Canonico, vel Civili constituta: alia ab homine. Alia item à consuetudine: alia mixta, quæ dicitur pœna contumaciæ punitiva. Quæ ab homine est, subdividitur in iudicalem, arbitrariam, & conventionalem. *Silvest. V. Pœna.*

Pœna. Iulius Clarus. quest. 67. Tholof. l. cit. c. 4. Vallensis l. 4. tit. 37. Practica Ferrar. pag. 530. Tuschus. concl. 220.

III. Pœnarum genera quædam iure civili prohibita sunt. Tria Cuiacius numerat. l. 14. c. 34. Primum est inedia necari: qua de causa tyranni illis, quos ab legabant in specus, aut solitaria loca, aliquid apponere cibi solebant. Alterum carcere perpetuo contineri pro pœna. Tertium pœnæ loco tormentis subiici. l. pen. ff. de quaestio. quod pœnæ genus tyrannicum, & incivile. Tertull. in Apologetico appellat.

Apud Romanos olim, quibus grata fuit lenitas, teste Patritio l. 3. de institut. Reip. & Isidoro l. 5. Orig. c. 27. octo pœnarum genera erant. Damnum, exilium, vincula, verbera, talio, ignominia, servitus, & mors. Innoc. in c. Qualiter, & quando. Felinus ib. n. 23. de accusat. Contzen l. 5. Polit. c. 10. Adhuc iuxta leges, & ius civile septem genera in usu sunt: tria capitalia, & quatuor non capitalia, de quibus in l. capitalium ff. de pœnis. Inter capitales 1. est mors. 2. metalli. 3. deportatio. Non capitalis 1. relegatio. 2. infamia. 3. dignitatis amissio. 4. verbera. Tuschus. V. Capitalis causa. conclus. 43.

IV. Damnum, alio nomine dicebatur *Mulcta*, ea que in ovibus, & bobus æstimandis consistebat, quod illis abundaret Italia, Gell. l. 11. c. 1. Suprema mulcta censebatur duarum ovium, & 30. bouum, pro copia scilicet bouum, & penuria ovium Exilii nomine non utebatur iudex, sed aqua, & igne interdicebat, ad quod sequebatur exulatio. Exules autem civitatis iure nu-

dabantur. Vinculorum nomine significuntur compedes, pedicæ, manicæ, catena, nervi, boia, & carcer. Verbera iniuncta sunt virgis, & fustibus. Verberatio extremum mortis supplicium antecedebat. *Fustigatio* in castris usitata fuit. *Talio* est similitudo vindictæ, ut taliter quis puniatur, ut fecit. Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Ignominia* fuit infamia. Infamia autem ius munerum, honorumque civilium adimit. Servitute libertas tollitur, mortis supplicio vita. Sigon. l. 2. de iudic. c. 3. Corvinus in Aphorism. l. 4. tit. 41.

V. Canonicarum pœnarum similiter 8. genera sunt.

1. Mulcta. 2. excommunicatio. 3. suspensio. 4. Depositio. 5. intrusio. 6. incarcerationio. 7. Interdictum. 8. Degradatio. c. Ad falsariorum. ff. de falsis. c. Si Episcopus dist. 59. c. Si quis viduam ibidem. Gloss. in c. Ad imprimendam. de off. Ordinit. de excommunicatione. His incassum annumerat Decianus prohibitionem matrimonii, servitium Curie, irregularitatem, & venditionem concubinarum. Vel enim pœnæ non sunt, ut Matrimonii prohibitio, & irregularitas: vel ab Ecclesia hoc saltem tempore non agnoscuntur, & adhibentur. Quis enim concubinam, vel suam, vel alterius unquam vendit, vel ut faceret, à iudice damnatus est? Annumerari verò potest ex mente Zypai l. 1. de iurisf. Eccles. cap. 7. flagellatio, seu verberatio moderata. c. Circumcelliones 23. quaestione 3. & levis aliqua tortura, per quam non incurri irregularitatem patet

ex c. Is qui de sent. excomm. in 6. Adde ignominiam, & infamiam. Roder. tom. IV. c. 10. Lopez in Pract. c. 125. & seq. Diaz, c. 133. & seq. Piassec. part. 2. c. 4. Zerola, V. Poena.

v. r. Impunitatem, & permissionem scelerum quod attinet, ius Canonicum, & Civile differunt multis modis.

Primo, ius Canonicum permittit aliquando minus peccatum, ut evitetur maius. Exempla prodit Decianus l. 2. c. 19. quæ cum sole & sale legenda sunt. 1. ait, permittitur adulterium, ut evitetur homicidium. Vbi, rogo? in c. si quod verius 33. q. 2. ubi S. Aug. l. 2. de adulter. coniug. c. 15. consulere videtur homini habenti uxorem adulteram, potius aliam ducere, adeoque adulterari quam occidere primam uxorem. Ex quibus verbis alii alium sensum eruunt: cum ultima citati capituli verba nec permissionem adulterii, nec suasionem contineant. *Si est utrumque nefarium, non debet alterum pro altero perpetrare, sed utrumque vitare.* Quomodo permittitur unum, ex duobus, si utrumque vitandum est? illud tamen apud Theologos receptum constat homini ad maius flagitium parato, & simpliciter determinato minus consuli posse. DD. V. apud Barbof. in c. Duo mala. dist. 13. & c. Si quod verius 33. q. 2. 2. ait Decianus, in c. Veniens. Qui clerici vel voventes, permittitur potius inobedientia voti, quam fornicatio. Verum hic manifestus error est, quia mulieri, de qua agitur, votum castitatis edenti post fidem sponso datam non permittitur, ut violenter votum castitatis, sed propter periculum incontinentiæ dispensatur, sitque alteri nubendi potestas. V. Barb. ibi. 3. in c. Hi qui 26. q. 2. (ait Decianus) tolerantur sortes sumptæ ex Evangelio potius, quam in-

vocatio dæmonum Verba Augustini citat. hæc sunt. *Qui de paginis Evangelii sortes legunt, etsi optandum est ut id potius faciant, quam ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo.* Si displicet, non approbat, sed ad summum tolerat maioris mali vitandi causa, ut Gloss. ibidem interpretati. 4. in c. Considera 22. q. 1. toleratur iuramentum potius, quam idololatria. Item c. Denique dist. 4. permittitur esus carniæ, & crapula, ne peiores efficiantur. Pro his eadem responsio servit, quam supra dedimus, esse comparisonem permissivam. Si impedire vel corrigere non possumus, toleranda, non approbanda esse. Denique notandum diligenter est, Ecclesiam nulla lege, aut canone in eum finem edito eiusmodi peccata permittere. ius civile autem etiam legibus propositis, concubinas, lupanaria, occisionem adulteri, & adulteræ coniugis permittit. ff. & C. de concubinis. V. quæ diximus in Proleg. § 17. Ac proinde non bene assignantur differentiæ inter ius Canon. & Civile per eiusmodi permissionem.

Secunda differentia dicitur esse à Deciano, quod iure Canonico non liceat Clerico occidere aliquem pro defensione rerum suarum: licere autem iure civili. c. perfoediens de homic. & c. Suscepimus. eod. Verum cita. c. Perfoediens de Clericis nihil constituit, sed absolute permittit furem nocturnum occidi. in c. Suscepimus agitur quidem de Clericis, sed Doctores magno numero à Barb. citati non fieri irregularem clericum docent, si pro necessaria rerum suarum defensione in vaforem occiderit. Qui verò in prædicto cap. puniuntur, modum in defensione sua non servarunt.

Tertia

Tertia differentia. Quamvis duella iure civili permittantur ex causa, & cum licentia Superioris. Bald. in l. Ex hoc iure. ff. de iust. & iure. Decius Consil. 487. iure Canonico tamen omnino prohibentur. c. 1. & 2. de cler. pugnantis. in duello. c. ult. de purgati. vulgari. c. Monomachiam 2. q. 3. adeo, ut nec consuetudo in contrarium valeat. Ita Decianus. Sed quicquid olim fuerit, leges omnes duellorum, consuetudo, & permissio quælibet per Ecclesiam hodie sublata est, & omnibus simpliciter interdictum est duellum sub pœna excommunicationis, Barbosa in c. Cura de iniur. & dam. dato. Conc. Trid. sess. 25. c. 19. Zerola part. 1. V. Duellum. Tholos. l. 48. c. 16. Gaill. l. 2. obs. 100. Torreblanca l. 1. c. 23.

Quarta differentia. Invasus ab alio secundum leges non tenetur fugere, nec censetur delictum committere, si aggressorem occidat: ac iure Canonico tenetur fugere, & si non fugiat, sed occidat invasorem etiam pro defensione honoris sui, homicida dicitur, & homicidii pœna plectitur, ut Innoc. in Clem. Vn. de homic. statuit. Ita Decianus non sine ignorantia novo. Nam quoad reatum culpæ inter sæcularem & clericum nulla differentia est, si aggressorem occiderit. Equidem pro vitæ defensione Clem. citata ab irregularitate absolvit clericum: in aliis v. g. pro defensione honoris, aut bonorum temporalium licet irregularitatem incurrat clericus, non tamen reus culpæ fit, quia irregularitas ex defectu lenitatis aliquando & actu non prohibito oritur. Caiet. in Sum. Avila de Censuris part. 7. disp. 6. Less. c. 9. dub. 11. num. 72. Navarr. Consil. de homic. & in Man. c. 27. n. 209. & seq.

Quod verò Decianus pro causa adfert,

sæcularem si fugiat, honoris, & æstimationis suæ damnam passurum, adeoque excusari, clericum verò non excusari, parum animadvertit, multos in clero viros nobiles, & illustres esse, quorum maximè inter sit illæsum dignitatis suæ statum conservare, eaque propter iisdem mediis uti posse.

Quinta differentia. Ius Canonicum nunquam permittit, quod iure divino prohibitum est: Iure Civili autem permittuntur quædam iuri divino contraria, cuiusmodi est concubinatus. ff. & C. de concub. & 6. ult. inst. de Nuptiis. Mirum est, si Decianus ignoravit Romæ lupanaria permitti, nisi sufficere putet, quod in nullo Canone expressum sit: quo dato ad consuetudinem quid dicit, quæ & ipsa lex est. c. Cum tanto. 11. de consuet. Covarr. in 4. Decretal. part. 1. c. 4. Ecclesia, ait, & totius orbis Catholici principes lupanaria permittunt, non quod illud peccatum approbent, sed ut adulteria, incestus, atque alia luxuriæ peccata compescant. Adde quamvis iure Civili antiquo concubinæ permittantur, iure novo non permittuntur, sed prohibentur. Alexand. Consil. 59. Tuschus concl. 566. Verba Novellæ Leonis 91. sunt. Lex illa (de concubinis permittis) in aeternum silet. Vbi nunc differentia supra dicta inter ius Can. & Civile.

Sexta differentia. Peritius, cui à parte delatum est iuramentum iudiciale, iure Civili non punitur. l. 2. C. de reb. cred. secundum omnes. At iure Canonico punitur. Sic Decianus, qui tamen l. 6. c. 13. legis à se citatæ sex diversas interpretationes adfert, postremò citando, Menochium, quæ Casu 319. plures auctores referendo tradit, intelligendum de eo, qui calore quæ-

dam iracundiæ iuravit sive contra principem, sive contra Deum: hunc ait, juxta citatam legem non puniri à iure civili pœna ordinaria, sed extraordinaria. Falsum igitur est, periurium à iure civili non puniri, sed tantum à iure Canonico. *Bart. in l. Si quis maior. C. de transact. Gaill. l. 2. ob serv. 59.*

Septima differentia. Ius Canonicum magis sequitur ius naturale, quàm ius Civile. Nam i. iure Civili servus punitur, qui suam vitam domini vitæ præfert. *ff. ad Syllan.* At iure Canonico non peccat, nec punitur. 2. iure Civili mulier viduæ nubens intra annum luctus efficitur infamis. *l. 1. & Auth. isdem pœnis. C. de secund. nuptiis.* Iure Canonico non fit infamis. *c. Super illa. de secund. nupt.* 3. iure Civili actio iniuriarum non transit ad hæredes, neque contra hæredes. *l. Si eum. ff. Si quis cautionib.* De iure Canonico autem transit, *c. in literis de raptorib.* 4. Iure Civili non licet transire per agrum alterius, & comedere fructus. *l. per agrum c. de servit. & aqua.* iure Canonico autem conceditur illud pro usu necessitatis. *c. 1. dist. 1.* 5. Iure Civili hæres non tenetur ex delicto defuncti, nisi post litem contestatam. *l. 1. C. Ex delictis defunctor.* tamen de iure Canonico tenetur etiam ante litem contestatam. *Ostiens. in tit. de testam. § Tenetur autem heres. c. Cum dilectus. de ord. cognition.* Denique furtum iure Canonico dicitur omnis contrectatio rei alienæ. *s. Dixit Dominus 14. q. 5.* Non sic de iure civili, quia definitur *l. 1. de furtis.* Contrectatio dolosa lucri faciendæ causa.

Octavo differentia. Iure Canonico non tantum prohibentur actus in se illiciti, sed

etiam, qui occasionem alicui delicto præbent quod ius civile non facit. Nam i. ius causa cõvivi non prohibetur. *l. quod in convivio. ff. de aleatorib.* Iure Canonico autem prohibetur. *c. Inter dilectos. de excess. pralator.* 2. iure civili nemo tenetur obviare delicti, nisi sit suspectus potestati, ut filius, servus, Vassallus. *Bart. in l. Vtrum de parvic.* At iure Canonico quilibet etiam extraneus tenetur obviare delicto *Gloss. in c. 1. de off. deleg. c. dilecto. de sent. excom. in 6. 23. q. 3. per tot.* 3. iure civili certa quædam delicta sunt, quorum accusatio cuilibet permittitur, adeoque vocantur publica. At iure Canonico omnium delictorum absque ullo discrimine permittitur accusatio. *l. 1. ff. de publ. iud. Gloss. in c. Infames. V. fures 6. q. 1. 4. denique iure civili fors permittitur in multis casibus. l. cum pretor. l. cum ambo. ff. de iudic.* At iure Canonico simpliciter in omni casu prohibetur. *c. ult. de sortileg.* Contrarium *Suarez docet l. 2. de superfl. c. 12. n. 4. & infra Tit. 12. § 3.*

Nona differentia. Ius Canonicum magis animum punit, quàm ius civile. Nam iure Civili non dicitur fur, qui intravit per ostium animo furandi, si nihil turripuit. At iure Canonico nominatur fur, qui animo furandi ingressus est, etiam nullo damno dato. *c. Tres personas 23. quest. 4.* Item iure Canonico non punitur, qui rapuit sponsam, cum qua contractum esse de præsentì matrimonio constat, quia non alienam, sed suam tollit: iure Civili autem punitur. *l. 1. C. de Virgin.* Denique cum plures unum aliquem vulnerarunt, & ipse ex unius tantum ictu occubuit, iure Canonico om-

nes homicidæ habentur. *Gloss. inc. ult. 23. quæst. ult.* Iure civili ille tantum, ex cuius vulnere mortuus est. *l. Si in rixa ff. ad l. Cornel.*

Decima differentia. Ius Canonicum rei veritatem spectat potius, quam ius civile in delictis, ut modò dictum est, de raptoe sponsæ. Cùm enim videat eam matrimonio iunctam esse, huius facti veritatem sequitur. Similiter quamvis ius civile indistinctè puniat procurantem abortum: ius canonicum attendit, & distinguit, num fetus animatus fuerit, an non. *c. Sicut de homic.*

Vndecima differentia. Ius canonicum plures delictorum species reperit, quam in iure civili notæ sint, videlicet ratione subiecti, ratione ordinis vel officii, beneficii, honestatis vitæ, &c. quæ specialiter à *Deciano* enumerantur.

Ex his omnibus summam colligendo intelligimus ius canonicum à civili, quoad pœnæ inflictionem in tribus præceptis differre.

Primo, quod ius canonicum iuri naturali & divino fortius insistit, nec peccatum inultum facillè patitur.

Secundo, quod rei veritatem magis, quam externam speciem, & præsumptionem attendat.

Tertio, quod pœnis utitur mitioribus, ad animæ salutem magis & correctionem potius, quam ad afflictionem, dolorem, au cruciatum ordinatis. *Maranta part. 3. pag. 26. Lancelot. de compar. in. can. & Casar. Canis de differentiis utriusque Laym. l. 1. tr. 4. c. 8. Arnold. Corvinus in Praef. Aphorism. in Can.*

VII. Omnis pœna à iure civili vel canonico statuta hodie arbitraria est, eam-

que iudex augere, & minuere potest, si causa rationabilis suadeat. Hanc esse communem opinionem si agatur de iure communi, testatur *Iul. Clarus §. fin. q. 85. n. 10.* quin etiam si agatur de statuto, licet aliis qui contradicant, *Menochius* verò *l. 1. q. 94.* rem hanc accuratè explicat. Neque cùm dicimus omnem pœnam arbitrariam esse, de quolibet et iudice accipi debet, sed eo tantum, cuius illimitata potestas est: idque in illis casibus, in quibus iusta, & conveniens causa movere indicem potest, ut bene declarat *Navarr. in Rubr. de iudiciis num. 102.* Causæ autem multæ sunt à *Bartolo* collectæ in *l. Quid ergò. ff. de his, qui notan. infam.* puta, senectus, iuventus, furor, ebrietas, calor iustus iracundiæ excellentia in aliqua arte vel ingenio.

Aliqui cùm *Reginaldo l. 25. num. 65. 7.* excipiunt crimina atrociora, cuius generis est homicidium ex insidiis commissum, latrocinia, & similia, ubi nullus iudex etiam parte consentiente relaxare pœnam queat, eò quod tali indulgentiæ reclamare *Resp.* censeatur.

VIII. Cùm iudex Ecclesiasticus in omnibus circumspiciendus esse debeat, maxime cavebit, ne quando alia à canonicis decreta pœna est, pecuniariam imponat. Nam secundum canonum dispositionem, non verò cupiditatem suam iudicare debet. At cùm certa pœna constituta non est, imponere licet etiam pecuniariam. *c. presbyteri. 2. hoc. tt. c. postulas Tit. de Iudais:* ita tamen, ut in pios usus convertatur *Conc. Trid. sess. 25. c. 3.* ne quidem officialibus loco mercedis tribuendo Pœnæ fore Ecclesiasticæ, aut Congregatio, piis locis sunt applicandæ:

nec valet consuetudo contraria, per quam pars pœnarum applicatur Vicario, vel Cameræ Episcopali, etiam in minima parte. *Piascius tamen part. 2. c. 4.* dicit, pœnam pecuniariam statuto impositam ab Episcopo retineri posse, quamvis honestius foret, in usus pios convertere. Nec sine causa Ecclesia quoque Fiscum habet, ut *Covarr. tradit. l. 2. Var. c. 9.* Quod verò pœnam in contractibus apponi solitam attinet, licet de iure exigi possit, de consuetudine tamen non exigi, nisi quatenus concurrat interesse. *arg. in c. Suam iun. Glo. fin. de pœnis. Tuschus, concl. 259.*

IX. Inter legalem & conventionalem pœnam hoc interest, quod illa strictioris interpretationis est. Nam si lege pœnali statutum sit, ut nisi certo temporis articulo aliquid peractum sit, pœna contrahatur, talis pœna, non contrahitur, antequam tempus plene elapsum sit. At verò pœna conventionalis tunc contrahitur, cum tantum temporis effluxit per culpabilem moram, ut in eo, quod superest, certum sit perfici non posse. *l. cum stipulatus. l. in illa stipulatione.* Vbi *Gloss.* monet, quamvis ante elapsum terminum pœna contracta sit, exigi tamen non posse, donec dies advenerit. *Bart. l. Stipulatus. Sanch. l. 4. Moral. c. 22. n. 25.*

Notat præterea *Navarr. c. 23. n. 67.* conventionalem pœnam solvere neminem teneri in conscientia, nisi exigatur, excepta illa, quæ in satisfactionem parti debetur. *V. Less. c. 20. dub. 15. & qua diximus in part. 2. tit. 7. s. 2. d. 8.*

Idem de Voto pœnali iudicium esto Obligati te votendo, nisi intra biduum adificationem templi perfecero, monasterium ingrediar, sed videns postea propter

moram culpabilem non futurum, & pro rogationem temporis impetras, non propterea liber es à pœna adiecta, nisi specialis in petendo dispensationem facta mentio sit. *Sanch. l. 4. Mor. c. 22.*

X. Quando certa pœna alicui delicto legibus constituta est, non sufficit, commississe delictum, sed insuper necessaria est sententia declaratoria: quin etiam, si pœna in mera passione consistit, ministrorum exequentium impetus expectari potest. Nam ratio & æquitas non patitur, ut reus ante cognitionem causæ, & condemnationem puniatur. *c. Susceptis. de causa possess. & proprietatis.* Hinc Ecclesiæ praxis est, ut hæreticus, licet bonorum suorum dominio à iure privetur, cedere tamen illis non teneatur, sed possidere & retinere queat, usque dum condemnetur, hoc est, declaratur verè pertinax esse. *Bern. Diaz. c. 115. Innoc. in c. Cum in nostris. de concess. præb.*

Idem de beneficiariis dicendum, qui etiam, cum Canones dicunt, ipso facto vacare beneficia, non tenentur tamen dimittere, donec sententia lata fuerit, sed declaratum, ex delicto reos esse. *Soto l. 1. q. 6. art. 6. Azor. 1. l. 5. c. 8. q. 4. Navar. c. 23. n. 66. Piasc. part. 2. c. 4. nu. 96. Anton. Peregrin. l. 4. de iure Fisci et. s. n. 8. Fill. tract. 21. c. 11. n. 423. Salas tr. 14. disp. 15. sect. 3.*

Quod verò spirituales pœnas attinet, cuiusmodi est excommunicatio, suspensio interdictum, & similes, absque morâ ligant. *V. Prolegom. § 8. n. 5.*

XI. In pœnalibus regulariter non fit extensio de casu in casum, nec de similibus ad similia. *v. grat.* Non valet consequentia. Furtum laqueo punitur, quæ per illud damnus inferitur bonis temporalibus.

talibus. Ergo detractio quoque quia bono nomine, & fama privat. Neque ista crimen læsæ Maiestatis humanæ puni- tur morte, & confiscatio bonorum. Ergo etiam crimen læsæ maiestatis divinæ. *c. Odia. dereg. iur. in 6. l. Cum quidam. ff. de lib. & posthum. Salas disp. 21. sect. 5. Suar l. 6. de leg. c. 3. n. 9. Everh. in loco. A minor. n. 4. Barbof. axioma. 181. Navarr. c. 22. n. 74. V. Prolegom. §. 7. n. 3.*

Ob eandem causam poena apposita contractui non extenditur ad quasi- contractum, nec vice versa. *Abb. in c. Qua fronte de appellation. Barbof. in c. Decretum. Ne Clerici, vel Monachi. in 6.* Item poena decreta alicui, & posteris ipsius usque ad certam generationem, non afficit illos, qui sunt in linea fœminina. *Vivianus in Ration. l. 5. pag. 245. Alagona in Compendio pag. 740. Barbof. in r. Vbicunque de poenis. Idem in aliis penè innumeris apparet. Roder. tamen 10. r. q. 67. art. 2. contrariæ opi- nioni insistens duplicem extensionem ad casus similes non parificatos ponit: unam quæ fiat ad poenam ut ordinariam in lege omiffam; alteram quæ fiat ad poenam legalein, ut arbitrariam: hanc licitam esse, illam verò illicitam. Ratio, quia poena legalis ordinaria legis auctoritate nititur, & quam talis, astringit iudicem, ut non alter, quàm secundum ipsam iudicet, atque ita tollitur extensio. Hoc autem in arbitraria poena locum non habet. Verum meminisse poterat Rodericus ea, quæ arbitria sunt, in litera & mente legis non contineri; adeoque ad poenam arbitri-ariam non extendi, nisi admodum improprie loqui velimus.*

XII. Idem delicti, & supplicii locus esse potest, & solet, neglecto originis, &

domicilii foro. *l. 1. C. Vbi de crim. agi oport.* Quæstiones eorum criminum, quæ legibus, aut extra ordinem coercentur, ubi commissæ, vel inchoatæ sunt, vel ubi repertiuntur, qui rei esse perhibentur criminis, perfici debere, satis notum est. *Bartol. in l. 3. ff. de off. præsid. Vbi circa fin. Paulus l. C. pulchrè. In mandatis Principum est, ut curet is, qui provinciæ præest, malis homini us provinciam purgare: nec distinguuntur, unde sint. Paul. in Castr. in di l. 1. Gall. l. 1. obs. 56. n. 8. & l. 2. obs. 36. n. 14. Hartman. pract. observ. 50. obs. 6. Covarr. pract. qq. c. 11. n. 3.* Nec una huius rei causa adducitur. *Primo*, reip, interest plurimum, scelera in eo loco, ubi patrata sunt puniri publicè, ut à similibus absterreantur poenarum acerbitate territi. *l. Capitalium. §. famosos. ff. de poen. Clem. 1. de off. ordinari. c. quapropter. 2. q. 2. c. Cum dilectus. de calum. Secundo*, resp. in cuius territorio crimen committitur, speciali iniuria afficitur, subditi perturbantur, & scandalizantur. Equum propterea est, ut ab iisdem debita poena plectatur, innocentia inter improbos ruta reddatur. *l. 3. & l. congruit. ff. de offic. præsidis. Tercio* ex perfecta cognitione delicti poenarum mensura dependet: illam verò in loco perpetrationis multò facilius, quàm alibi iudicem habiturum esse liquet. *Quarto* denique, si alibi, puta, in loco originis aut domicilii instituenda quæstio esset, pars læsa cum ingenti labore & impensa longum iter suscipere, & domesticarum rerum curam negligere cogere: quibus malis territi subinde mallent iniuriam sibi factam non prosequi, quàm aliis incommodis augere. *V. supra Tit. 2. §. 3. dub. 2.*

Hinc sequitur 1. in foro conscientie & longè

cc 33 longè

longè diversum modum procedendi esse, nec quemquam illi Sacerdoti, aut Curioni, quoad pœnam peccati, & absolutionis subici, in cuius parœcia deliquit. Prædictæ rationes enim non nisi in externo, & civili foro locum habent. *Covarr. loc. cit.*

2. Deprehensum reum in loco originis aut domicili ad locum delicti remittendum esse, quæ est *Regula Socini 338. ex Auth. Ut nulli. l. 1. §. Si vero quis.* sed exceptiones plures admittit apud eundem, quarum potissima, quòd hodie consuetudo contraria invaluit, ut ibi reus pœnam subire cogatur, ubi deprehensus est. *c. Si peccaverit 2. q. 1. Licet ratione de foro compet. Farinac. l. 1. tit. 1. q. 7. Limit. 11. Item q. 2. §. ex prædictis.* nec tenetur iudex loci non subordinatus alteri in eadem provincia ubi captus est reus, ad locum delicti remittere, nisi ex honestate quadam, & benevolentia, quam rogatus ab adversa parte, & iudice illius proprio impendet, uti Germaniæ nostræ mos est, cum protestatione, nullum ex tali actu præiudicium fore: quod etiam agnoscere, & scripto testari debent, quibus id obsequii præstatur. *V. Constitut. Imper. Anni 1559. Gaill. l. 1. de pace publ. c. 16. n. 30. & seq. Covarr. loc. cit. n. 5. Jul. Clar. l. 5. §. fin. q. 38. n. 19. & seq. Besold. part. 3. publ. quest. Conf. 131. Hartman. pract. observ. tit. 50. observ. 6. Fulv. Facian. consil. 46. Francis. Marcum part. 1. decis. 401. Melanion in Thesaur. iur. feud. Tit. 49. n. 2. & 3.*

Romæ deprehensos, qui extra illam quaecunque crimen perpetrarunt, ut in communi patria pœna non quidem ordinaria, sed arbitraria puniri, post alios testis est *Farinacius l. 1. tit. 1. quest. 7. §. Et ex his §. 2.*

§. 2.

Satisfit dubiis de pœna.

DVb. r. An, & quomodo affectus, & conatus ad peccandum puniatur?

Affectus & mera voluntas peccandi quamdiu later, nulla pœna plectitur, quia de occultis ne ius Curia, neque Ecclesia iudicat. 1. Cogitationis. ff. de pœnis. Actus conatus externus, etiam non secuto effectu punitur in multis casibus, perinde ac consummatum opus, quando nimirum non stat per conantem, quòd nimirum effectus sequatur. *Gigas de crim. les. majest. q. 66. 1. est crimen raptus. l. Si quis non dicam rapere c. de Episc. & clericis.*

2. Læsa majestatis, præsertim ex primo cap. legis Julia: ubi eadem severitate iura affectum cum effectu puniri volunt. *c. Quisquis. de pœnit. dist. 1. Clem. Pastoralis, de re iudic.*

3. Parricidii. Nam filius parricidii reus censetur, quando venenum emittit, ut patri daret, licet effectus non sequatur. *l. 1. ff. ad leg. Pomp. de parric.*

4. Assassinationis. Condemnatur enim tanquam sicarius, qui mandavit alicui per insidias alteri mortem inferre, quamvis postea mandatum revocet. *c. Pro humani §. fin. de homic.*

5. Infanticidii. Nam infantem qui occidere voluit, obnoxius capitali pœnæ est licet opere ipso non perfecerit. *c. Si quis de pœnit. dist. 1.*

6. Sodomia, ubi voluntas & conatus actui proximus sufficit, ut scelus ipsum consummasse putetur. Aliqui tamen con-

-trarium

cratim sentiunt. *Gail de pac. pub. c. 14. n. 26.*
 7. Lenocinii. Qui enim domi sui tra-
 ctatum de adulterio permisit, licet ibi-
 dem commissum non sit, lenocinio tene-
 tur. *l. Esiff. ad l. Inliam de adult. Hippol. in*
l. un. c. de raptor. Virg.

Denique generaliter in omnibus deli-
 ctis, quæ faciliè in consequentiam & exem-
 plum trahi possunt, affectus sine effectu
 puniuntur, licet mitiori pœna, quam effe-
 ctus, præfertim in materia statuaria. Nam
 quod delictum ex attentato æquiparetur
 perfecto operi, non ex rei veritate, sed fi-
 ctione procedit. Statuta autem purè, &
 naturaliter explicanda sunt. Multum pro-
 pterea boni iudicis arbitrio relinquitur.
Bald. Conf. 361. Fulg. Conf. 149. Boer. decis.
316. Decian. l. 9. c. 29. Clarus. q. 92. Tholosan.
l. 30. c. 2. n. 9. V. Felin. part. 3 in decretal. c.
fin. Gomez. tom. 111. c. 2. Card. Tusc. concl. 544.
Maranta pag. 45. Alex. Cast. Salic. & alii
apud eundem: quibus adde Comitol. l. 6. c. 18. &
24. Menoch. casu 359. & 360. Farin. qu. 17.
n. 49. Gail. l. de pace publ. c. 14. Tiraquel.
tr. de panis. causa 39. Barb. in c. Adolescens.
de despons. impub.

Dub. 2. An omnis conatus externus
 non secuto effectu pari cum illa pœna affi-
 ciatur?

R. Minimè, sed illum tantum ita pu-
 niri, qui proximus est operi perfecto, &
 consummato, cuiusmodi reperitur in eo,
 qui pudicitiam pueri, vel puellæ astentat:
 ubi si propter impedimenta extrinseca
 perficere non potuit, reus flagiti censetur,
 non secus, ac si plenè consummasset.
 Huius rei multa exempla numerat, & ex-
 plicat *Menoch casu 360.* ostendens pœna
 extraordinaria puniri eos, qui qualicun-

que externo actu mentis suæ malitiam
 produnt. *Iul. Clarus autem §. fin. q. 91.* ge-
 nerali consuetudine per totum orbem re-
 ceptum dicit, non puniri affectum sine ef-
 fectu, quamvis ad externum actum des-
 ventum sit: quod multa limitatione indi-
 get, ut præced. Dub. indicavi, & latè ex-
 plicat *Card. Tusch. loc. cit.* Falsum insuper,
 & communi Theologorum doctrinæ
 contrarium est, hæresin purè mentalem
 ab Ecclesiâ puniri: quasi ea, quæ soli Deo
 nota sunt, humano iudicio, & supplicio
 subiaceant. Si tamen hæresin mente con-
 ceptam verbo, scripto quis manifestarit,
 reus iudicii erit. *Navarr. in c. cogitationis. de*
pœn. dist. 11. & c. xi. Manual. num. 22. Silv. V.
Hæresis. s. 2. n. 5. ubi ne quidem de dubi-
 procedendi licentiam Inquisitoribus per-
 mittit.

Dub. 3. Cui relinquenda electio, quan-
 do pœna alternativè constituta est?

R. Cum distinctione quando verba
 legis ad iudicem diriguntur. ipius est eli-
 gere. v. g. Vel puniat fustigatione, vel
 releget. Si verò ad eam dirigantur, eli-
 get reus. Aut Fisco 100. aureos inferat,
 aut migret; alterutrum suo pro motu fa-
 ciet. Ac si impersonaliter verba posita
 sint, puta, Luat in ære, vel in cute, quam-
 vis aliqui dubitent, rationi consonum est
 iudici optionem relinquere. Aliàs mi-
 tiorem pœnam temper reus eligit. Con-
 stat etiam ex *l. Respicendum. ff. de pœnis re-*
gulariter penes iudicem esse ponere, &
determinare pœnam. Menoch. quest. 94.
Cardin. Tuschus Conclus. 316. Decius in c.
Inter ceteras. de rescript. barb. in c. Iudai de
de lud. & sarrac. Item Reg. 70. de reg. iur. in
6. Armilla. V. Pœna in 8.

Dub. 4.

Dub. 4. An pro homicidio, adulterio, & similibus delictis possit lege aliqua vel statuto imponi pecuniaria pœna?

R. Ostiens. & Panorm. in c. 2. de delictis pueror. nec licere, nec expedire, tum quia homines exponerentur vanales ad delinquendum, tum quia ad perpetranda scelera fierent audaciores, cum plerique sic affecti sint, ut pecuniam expendere malint, quàm corpus cruciandum offerre. arg. l. In servorum. & l. Aut facta. ff. de poenis. Meritò etiam illud in regno Poloniæ statutum improbatum, ut pro servi occisione nobilis certam pecuniæ summam pendat, sed capite luat, si ingenuum, aut nobilem occiderit. Iul. Clarus. §. Homicidium. n. 7. cum, qui occidit alium culpa sua, sed absque dolo, seu deliberato animo, pecuniaria pœna, vel exilio puniendum esse docet: pœnam verò homicidii deliberati esse capitis: atque ita excludit pecuniariam. l. §. 1. ff. de Sicariis. Vvesenb. l. 48. tit. tit. 19. Tholos. l. 36. c. 20. Farinac. q. 14. n. 6. Gaill. l. 2. obs. 110. Diaz. in Praxi. c. 144. Vallens. l. 5. n. 12. Menoch. casu 329. Mynsing. Cent. 6. obs. 97. Damhoud. c. 84. Hartman. l. 2. tit. 50. obs. 10. Ordinat. Criminales Caroli V. Imper. §. 150.

Dub. 5. Cui pœna pecuniaria applicari debeat?

R. Regulariter Fisco deberi, postquam satisfactum est parti, cuius interest, l. mulctar. C. de modo mulctar. l. 3. ff. de sepul. violato. Clarus §. fin. q. 105. Silv. V. Pœna q. 25. Everh. in loco A fisco ad Eccles. Fiscus enim est bursa commpodorum. l. mancipia. C. de servis & fugitivis. Et quia Eccles. propriè non habet Fiscum, attrahere mulctam pecuniariam non potest. Barbosa. in c. Cum sit. de heret. & c. Licet. de poenis nisi fortè pro-

pter inopiam egeat, ut pro necessaria sustentatione accipiat. Maranta tamen part. 3. pag. 38. totam pecuniariam pœnam applicari vult parti, quæ civiliter agit, idque desiderat, eò quòd mallet tantam pecuniæ summam perdere, quàm talem iniuriam pati. Covarr. l. 2. Var. c. 9. cum ab Ecclesiastico iudice pœna infertur propter iniuriam, dimidiam partem dicit Ecclesie competere, cuius Rector ipse iniuriam passus existimatur, alteram partem in utilitatem læsi esse distribuendam. c. 2. de poenis. Negari enim non potest, ex delicto Ecclesiam, & ipsum clericum lædi. Quæ ratio, si quam vim habet, etiam reip. applicari potest, dicitque quilibet, etiam sæcularis iudex, dividenda multa est, pars inferenda Fisco, pars læso tribuenda. Atque ita fieri passim cernimus. Vnde non tam ius commune hic, quàm municipale, & cuiusque loci statuta attendenda sunt. Hæc de pœnali legati dicenda erant. Conventionalem in dubio parti tribuendam Navarrus pronunciat in Rubr. de iudiciis, quia contractus principaliter respiciunt contrahentes. c. Contractus de reg. iur. in 6. l. 1. §. si convenerit. ff. de possess. Vnde stylus aliquam per partem Fisco applicare solet, ut consulatur firmitati contractus. Zerola V. Pœna. Armilla eod. n. 4. Gloss. in Clement. Nolentes. de heret. Sanc. l. 3. Consil. c. un. dub. 8. Tufinus. cont. 240.

Dub. 6. An tempus pœnæ præfixum in odium negligentis currat ignorantis, & impedito?

Negligentia latè sumendo est omisio alicuius, quod fieri debet, & potest. Strictè verò est omisio actuum rationis, qui necessarii sunt, ut opus suo tempore fiat. Alii ita definiunt, ut sit cunctatio senear-

stas rationis, inefficaciter operando id, quod est jam bene consultatum, & iudicatum. Aliquando levis est, aliquando tam gravis, ut dolo comparetur. *Felin. in V. negligentia de rescript. Sylv. eod. Guido qu. 473.* Hoc posito Resp. cum *Panorm. in c. quia diversitatem de concess. præbendæ. non currere l. Genero ff. de his, qui not. infam.* Secus autem, si præfixum sit non in odium negligentis, sed in favorem alicujus. *l. Genero ff. de his, qui not. infam.* Ubi mulieri, quia mortem mariti ignorabat tempus anni currit, ut eodem tempore sumat, & ponat luctum, quo sumplisset sciens mariti sui mortem. Pari modo quamvis testamenti executor intra annum non potuerit exequi, executio ad Episcopum devolvitur. *arg. l. nulli c. de Episc. & Cler. & c. nos quidem de testam. quia videlicet in favorem defuncti, non verò in odium executoris anni unius tempus præfixum est. Angel. & Sylv. V. pœna nu. 17. Barb. in c. Cum sicut. de eo, qui mitt. in poss.*

Dub. 7. An pœna adjecta pacto solvendi certam summam v. gr. 100. aureorum non solventi nisi partem, imputanda sit in solidum, an verò pro parte non soluta tantum.

Resp. Jure Canonico tantum pro parte non soluta imputandam, nec ulterius quicquam debere, qui unam partem solvit. *Gloss. in V. persolutis Innoc. & alii apud Barbof. in c. 9. de pœnis.*

DIXI Jure Canonico. Quia de civili valde ambigitur, existimantque multi aliter ab illo disponi in *l. heredes §. in illa ff. familia hercisc. l. sed an scire ff. de pignoris.* Ut ut sit, in dubio Juri Pontificio deferendum est: cui omnino favet æquitas,

ut illud, quod semel expensum est, iterum non exigatur. Sed nihilominus difficultas remanet de opera, & labore conducto. Promisisti Titio te quatuor jugera araturum, vel Codicem aliquem descripturum, nec perfecisti ultra dimidium, nihilominus promissam mercedem exigis: quid hic juris? Rectè *Sylv. cum Panorm.* distinguit. Si pars operis perfecta tantum commodi adfert Titio, quantum tota & integra, si prostaretur, totam mercedem deberi, aliàs minimè. Verbi gratia. Biblia sola tantum valent, quantum addito Decreto Gratiani. Non est opus propterea totum describere. Unde sequitur, tibi qui duo jugera tantum arasti, & duo Evangelia tantum descripsisti, non nisi dimidiam mercedem deberi. Fieri tamen potest, ut contrahentes aliter se obligent, & in quolibet eventu in solidum teneatur, qui pactum violavit. Contractus enim ex conventionione legem accipiunt *l. 1. §. si conveniat ff. de possess.*

Dub. 8. An pœna pro crimine, imposita sine certo termino perpetua sit?

Resp. 1. Pœna per sententiam interdictoriam imposita non est perpetua, sed ad summum durat, dum Judex esse designat. *l. fin ff. de pœn. Innocent. in c. quod translationem de off. Legati.* Exemplum esto. Si privatus sis usu & exercitio artis Notariatus. Nam ut *loco citat. dicitur.* Præses ultra administrationis suæ tempus interdicere alicui arte sua non potest.

Resp. 2. Pœna per sententiam definitivam, siquidem æqualis & commensurata delicto est, perpetua esse potest. *arg. l. si præses ff. de pœn. & confirmat Ecclesiastici*

hæretici fori consuetudo, secundum quam non raro carceris perpetui supplicio pro delicti gravitate malefactores puniuntur. *c. ult. & penult. de hæret. Roseric. Tomo XI. quest. 22. art. 4. Bern. Diaz in pract. c. 148. Davalos Enchirid. iudicum c. 13. Piascius part. 2. c. 4. num. 89. Spatharius in Methodo tract. 9 c. 14. Barb. in c. Excommunicamus de Hæreticis.*

Dub. 9. An pœna arbitrio Iudicis commissâ comprehendat etiam capitalem, seu mortis?

Resp. Baldus cum aliis multis laudatus à *Miranta pag. 44.* negativam partem tuetur, quæ haud dubiè mitior est: nec affirmantium rationes adeò duræ sunt, quin frangi queant, ut apud *Mirantam* videbis. Eandem opinionem antefert *Menoch. l. 1. de arbitrar. quest. 86.* addens rationem quia in dubio mitior pœna eligenda est. *l. in interpretatione ff. de pœn. & c. 18. Dist. 1. de pœnit.* Pœnæ molliendæ potius, quàm exasperandæ sunt. Excipit tamen supremum Magistratum, qui arbitrio sibi commissio mortem quoque arbitretur. *Tuschus Conclus. 217. Gomez l. 1. c. 6. Farinac. quest. 17. nu. 34. Fachin. l. 9. cap. 45.*

Dub. 10. Sempronius post commissum delictum furiosus est, licetne pœna vel suppliis illum afficere? Affirmativam partem aliqui colligunt ex *l. Divus ff. de off. præsidis.* Ubi legimus, si verò inter vallis quibusdam sensu sanior est, num fortè eo momento scelus admiserit, nec morbo ejus danda sit venia, diligenter explorabis: & si quid tale compereris, consules nos. *Item l. 1. ff. de pœn.* Quoties de delicto quaeritur, placuit, non eam

pœnam subire, quam debere, quem conditio ejus admittit eo tempore, quo sententia de ipso fertur, sed eam causam sustinere, quam sustineret, si eo tempore esset sententiam passus, cum deliquit. Denique superveniens furor, seu amentia non tollit obligationem præcedentem *l. furioso de his. qui sui, vel alieni juris sunt. l. si à reo s. si à furioso ff. de fidejussorib.* Negativam partem multò major pars sequitur apud *Fachin. l. 9. c. 3. 1.* Quia furiosus loco absentis, & quietentis est, per omnia, & in omnibus *l. 2 §. furiosus ff. de jure codicillor.* Sed absens non potest puniri pœna corporali. *l. absentem ff. de pœn.* ergò nec furiosus. 2. Furiosus non potest dici de crimine confessus aut convictus, cum absens censeatur. *l. qui sententiam C. de pœn.* 3. Pœna corporalis idè infligitur, ut affligat reum: furiosus autem ipso furore, & amentia sua satis affligitur. *l. Divus ff. de off. præsid.* Non est igitur alia & nova afflictione opus. Ex his sequi videtur, non quidem pœna corporali aliquis, sed tamen honorum publicatione, aut pecuniaria pœna affici posse, ut fufius protequitur *Meno b. de arbitrar. Casu 325 num. 12.* dicens hanc esse veriore, & receptiorem sententiam. A qua nihilominus recedens *Julius Clarus quest. 60.* ejusmodi reum Iudicis arbitrio puniendum esse pronunciat. *Fachinus* verò loco citato abstinendum inferiori Iudici, & superiorem consulendum suadet juxta *loco cit. Divus ff. de off. præsid.* Mibi negativa opinio præferenda videtur. Etenim ut nemo prudens prævio, vel honore afficiendum existimat furiosum, ita rationi dissonum videtur

videtur pœnam irrogare. Quis enim illius effectus, aut fructus speretur? Idem, dices, quem in equo, vel cane verberato experimur. Meruunt, & abstant. Verbera igitur & his conformes pœnæ adhibeantur.

Dub. 11. An & quomodo ad hæredes pœna defuncti pertineat?

Resp. Crimina morte extinguuntur, quorum iam Dist. 24. & nullus post mortem accusari potest. c. 1. 24. quest. 1. ideo nulla propriè dicta pœna ad hæredes transit. Satisfacere tamen aliquando tenentur pro defunctis, & compensare damna, ex bonis nimirum relictis. Nominè hereditatis enim credita & debita continentur. *l. hereditatis app. latio. ff. de verb. sign.* Tenentur item ad pœnam, quæ specialiter pœna legibus constituta est, uti factum in crimine hæresis, & læsæ majestatis. *l. cum à matre C. de rei vendic. Silv. V. Hæres §. 1. num. 4. Tholosan. l. 31. c. 36. num. 9. Armilla num. 1. Gaill. l. 2. observ. 2. num. 12. Azor. ut. l. 1. c. 18. quest. 7. Card. Tuschus Conclus. 267. V. quæ diximus in part. 2. tit. 3. §. 2.*

Dub. 12. An quis pro alio, cum ipse innocens sit, puniri queat?

Respondet Covarr. l. 2. *Vsr. cap. 8. num. 7.* Humana lex sanctissimè ex causis & propter reipublicæ utilitatem potest filios, & nepotes pœna honorum, aliæ simili afficere, ut passim legibus, & Canonibus sancitum est, & annotarunt *Augustinus, Decius, Thom. Alexandr. Alenf. Alphons. Castro, & alii.* Glossa item *Summa 1. quest. 1. & ibi DD.* Ita *Covarr.* Exempla si requiratis, innumera suppetunt, partim ex sa-

cris, partim ex profanis literis, ut videre est apud *Peckium in Reg. lur. 22.* Non debet aliquis alterius odio prægravari. Optimè *S. Thom. 12. q. 87. art. 8.* Si loquamur, inquit, de pœna pro peccato inflictâ, in quantum habet rationem pœnæ, sic solum unusquisque pro peccato suo punitur, quia actus peccati aliquid personale est. Si autem loquamur de pœnâ, ut habet rationem medicinæ, contingit, quod unus punitur pro peccato alterius: & sic puniuntur filii pro parentibus, & subditi pro Dominis, in quantum sunt quædam res illorum. ita tamen, quod si filius est particeps culpæ, hujusmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ, quoad utrumque videlicet eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò non sit particeps culpæ habet rationem pœnæ quoad eum, pro quo punitur: ad eum verò qui punitur, rationem medicinæ tantum habet, non verò pœnæ, nisi per accidens, in quantum alterius peccato consentit. In bonis autem animæ nemo patitur detrimentum sine culpâ propriâ, & propter hoc talibus pœnis unus non punitur pro alio, quia quoad animam filius non est pars patris. Ita *Sanctus Thomas V. Iulius Mazzarin in psalmo 50. Conclus. 11.*

Dub. 13. An valeat statutum, ut unus pro alio puniatur?

Resp. Si iusta, & rationabilis causa sit, valere, ut communiter DD. sentiunt apud *Iulium Clarum §. fin. quest. 86. num. 5.* cum limitatione tamen,

ff. 2

tamen,

tamen, ut poena non sit corporalis, sed vel pecuniaria vel infamiae, sicut ex *l. Quisquis C ad l. ul. maiestatis patet*, ubi filii eorum, qui criminis laesae maiestatis rei sunt, & bonorum amissione, & honore privantur: quod licet durissimum videatur, tolerari tamen potest, & debet propter atrocitatem sceleris. Infert deinde *Clarus*, valere statutum, ut dominus puniatur pro familia delinquentem, intellige, quoad poenam pecuniariam: item, ut pater teneatur solvere condemnationem pro filio, usque ad legitimam. *Covar. l. 2. Var. c. 8. Tholos. de Rep. l. 26. c. 5. n. 23. Tuschus Concl. 212. Medina l. 2 q. 73 ar. 4. Tanner. 111. D. 4. q. 6. n. 151.* Huc pertinet illa iuris gentium consuetudo bello victos in servitutem trahendi. *l. hostes ff. de captiv.* Qui occidi poterant servantur, libertate adempta, quae non minima poena est. Quia dominio alieno contra naturam innocens subijcitur. *Silv. V. Servitus nn. 1. Navar. c. 17. n. 103. Az. 111. l. 1. c. 4. q. 4. Less. c. 5. Dub. 4. num. 12.*

DVB. 14. An poenae loco in perpetuum carcerem fontes condemnari queant.

De carcerum inventionem, usum, & fine multa scitu digna explicat *Tholos l. 31. c. 33.* ex quibus patet, longè alium hoc tempore, quam olim, carceris formam, modum, & usum esse. Nec idem fori civilis, & Canonici sensus. In civili carcer pro custodia tantum adhibetur, ut multis probat *Menochius Casu 305.* vel ad certum tempus, ut *lul. Clarus tradit §. fin. q. 46.* Ecclesiastici fori alia consuetudo est, de qua *Bern. Diaz in Practica crim. c. 126.* sequentia tradit.

I. Carceris usus seu finis duplex est. *Primo*, ut custodiae loco sit, dum de causa a-

gitur, & iudicium durat, pro quo sufficit praesumptio. *Secundo*, ut in poenam, & afflictionem serviat, quando Iudex sola hac poenam vindicant delictum intendit: in quo casu attendenda est personae dignitas, & carceris asperitas mitiganda. *Tertio* imponi potest per sententiam definitivam, aut temporariam, aut perpetuam carcerem. *c. Quamvis de poen. in 6. c. si clericos. 15. de sent. excom. in 6. c. Dilectus de appellat. c. pen. & ult. de haeret. Davalos in Direct. Par. 2. c. 13. Tuschus. V. Carceris. concl. 85.*

II. Clericorum incarceration non leviter, nec passim facienda est, quia eius praedictum est irretinabile, ut notat *Bald. in l. 1. c. si in integr. restitutio postulet. Tuschus lo. cit. & Concl. 86.*

III. Curare debent ecclesiastici Iudices, ut Sacerdotum, & aliorum, qui in sacris constituti sunt, carcer non sit immundus, & equalidus, neque in eodem laici simul detineantur. Praelatos irregulares, & homicidas fieri, si tetro carcere clericum includant. *Menochius tradit Casu 305. ex Cardin. in Clem. l. 9. 7. De poenit. & remiss.* Addit carcerem non debere esse subterranum, nec valdè afflictivum, nisi causae gravitas exigat, quae tanta sit, ut ad torturam deveniri possit, ac debeat.

IV. Ad carcerem perpetuum damnati reos posse in duobus casibus. *Primo*, quando id in iure exprimitur, ut *c. pen. & ult. de haeret. Secundo* in casibus, in quibus propter atrocitatem delicti laico imponeretur poena mortis cum aliqua qualitate atroci, cuiusmodi est damnatio ad ignem, vel bestias. *Vallensis* è contra cum *Piascio* in solis casibus iure expressis perpetuum carcerem admittit.

V. Vigilandum Iudici ecclesiastico, ut perpe-

perpetuo carcere clausis alimenta non
defint, ne fame necando incurrant irre-
gularitatem, quemadmodum. *Abb. notat*
in c. à nobis. de Apost. Addit Barb. in c.
Excommunicamus. de heret. moris olim
fuisse, ut detrudendi in perpetuum carce-
rem, non solum verbaliter ab altaris mi-
nisterio removerentur, sed etiam actuali-
ter degradarentur; hodie autem morem
illum exolevisse. Denique Iudex clericum
iniuste detrudens in carcerem excom-
municatur. c. Si clericos. de sent. excomm.
in 6. Insuper damnus, & iniuriarum com-
pensare tenetur. Davalos in Enchirid. Ind.
Par. 2. c. 13. Moscon. l. 2. de iudiciis Par. 1.
c. 5. Foller. in Pract. Crim. in V. vel in car-
cerentur. Ign. Lopez. c. 127.

DVB. 15. An verberum, & fastigationis
poena clericis conveniat?

R. Cum *Pisecio par. 2. c. 4. n. 91.* Verberum
poenam usitatam esse in clericis *c. 1.*
de calumniator. c. fin. dist. 35. Sed non nisi
per clericum, clericus verberandus est, vel
ipsum Iudicem. *c. Universtitatis. de sent.*
excom. Episcopus autem ipse nullum per-
cutere debet. *c. Non liceat. dist. 86.* Ca-
vendum quoque, ne membrorum aliqua
læsio, vel sanguinis effusio fiat: nec facile
Sacerdotes eiusmodi poena affiendi.
Excipe atrociora delicta, qualia sunt, læsæ
maiestatis, Magia, & hæc. enumerata a-
pud *Zanger. Tract. de tort. c. 1. n. 64. 65. &*
66. in quibus clerici & Sacerdotes pari-
cum laicis modo castigantur. Quod tor-
turam attinet, cum de gravi crimine per
semiplenam probationem suspectus est
clericus, etiam in sacris ordinibus consti-
tutus, torqueri potest, non tamen per lai-
cum, nisi aliud consuetudo ferat. *Decia-*
nus l. 5. c. 36. Pisec. par. 2. c. 4. n. 92. Bern.

Diaz, quic. 126. torturam clericorum mo-
net non æquali severitate cum laicorum
torturâ faciendam. Obtinuit enim, & cõ-
venit etiam in eodem eum laicis delicto.
lenius puniri, Addit ex confessione co-
ram laico Iudice facta, torqueri non pos-
se, quicquid in contrarium alii dicant. Si-
militer negat torquendum clericum esse
quia in dicendo testimonio vacillavit:
eò quòd infamia præcedere debeat cum
aliis sufficientibus indiciis, quæ probatio-
nem semiplenam efficiant. *Clarus q. 69.*
n. 2. Card. Tuschus Concl. 221. Ignat. Lopez
in Pract. Crimin. c. 128. Zanger. de tort.
c. 2.

§. III.

De confiscatione bonorum.

I. **F**iscus est bursa Cæsaris, vel Princì-
pis: hodie saccus regius, in quo
congregantur bona reorum, maximè
proscriptorum. Alii vocant saccum sine
conscientia, qui imburat omnia malè ac-
quisita. *l. in hæredem ff. de calum. & turpia*
lucra ab hæredibus extorquet, licet cri-
mina sint extincta d. l. in hæredem sub init.
Merito igitur à nonnullis lienì comparat-
ur: quia nimirum, ut humores noxii in
lienem, ita reorum opes in Fiscum colliguntur,
& servantur. Voracissimus siquid-
dem, & capacissimus est. Denique quod
non capit Christus, rapit Fiscus. *c. Maio-*
res 16. q. 6. Mynsing §. Res fisci. Instit. de
Usucap. Formaliter sumendo, est jus prin-
cipis damnatorum bona capiendi, & u-
tendi in vindictam delictorum. Gaill. l. 2.
obs. 86. Tholos. l. 3. de rep. c. 9. num. 5. Prans-
Marcus decis. 338. Schonborner l. 4. Polit.
c. 15. Anton. Peragrinus de iure Fisci l. 4.
ff 3 p. 32

p. 3. a quo etiam duplex Fiscus constitutus, Generalis & particularis. Generalis est Papæ, & Imperatoris, particularis Regum, Principum, & liberarum civitatum. p. II.

II. Bona Fiscu oillata, vel inferenda Fiscalia nominantur ff. & C. de jure Fisci. Itē de advocatis Fiscu: ad distinctionem vide licet eorum bonorum, quæ Princeps, ut privatus possidet. Fiscalia enim interpretata quidem numerantur aliquando, sed minus propriè, quàm patrimonialia, in que nullum sibi jus reip. vel communitas vendicat. Hinc ab Ulpiano l. 1. ff. ne quid in loco. Res fiscales, inquit, quasi propria, & privata Principis sunt: etsi quid controversiæ oriatur, in his præfecti earum Judices sunt. Acquiritur autem Fiscu vel ex causa intestati, vel ex testamento, vel ex delicto, vel ex indictione mulctæ, vel denique inventione thesauri in publico. V. Schönborner l. cit. qui etiam privilegia Fiscu numerat c. 18.

III. Jus confiscandi reorum bona Tholos. l. 31. c. 31. n. 6. regale vocat, quod nulli præterquam Principi conveniat, exceptis civitatibus liberis, quarum aliqua in Lōgobardiâ ab Imper. Friderico, & Henrico VI. acceperunt. Extrav. de pace Constantiæ c. nos Roman Imper. Idem jus in Gallia quibusdam Patriciis concessum esse ex conventionione cum Rege in ita; iudicibus quoque regiis, aliisque, qui merum & mixtū imperium habent. Dixeris non malè omnibus convenire, qui vel ordinariam, vel delegatam potestatem habent, exercendi iudicia, & decernendi supplicia. Quomobrem nec Ecclesiastici Prælati excludendi sunt, qui non minùs Fiscum habent, & nutriunt, quàm Principes sæculares.

Gloss. in c. quia diversitatem de concess. præb. Clem. 2. de Heret. Reinh. diff. 34. Schneiderr. l. 3. Inst. r. 1. n. 8. VVesenb. l. 48. ff. r. 20. Ant. Peregrin. l. cit. Franc. Marc. Lecif. 339. n. 10.

IV. Confiscatio non unius generis, & moris est. Nam aliquando bona tantum confiscantur, aliquando corpus, & bona simul: ut cum mortis supplicio afficitur quis, aut civitatis, vel libertatis ademptio fit l. 1. ff. de bo. damn. l. bona fisco de jure fisci. Idem fit de crimine læsæ majestatis falsæ monetæ, divinationis, hæresis, & similitū. Bona autem sine corporali pœnâ innumeris penè modis Fiscu addicuntur. Omnia enim sceleratè acquisita Fiscu attrahit l. Lucius ff. de jure fisci. Præterea thesauri inventi, bona derelicta, adespota, & similia, de quibus V. l. Variæ causa. eod. & Az. in Sum. l. 7. n. 73. Nicol. Everh. in loco de Fiscu VVesenbec. l. 48. ff. r. 20. & C. 9. 49. num. 1. & 2.

V. Crimina propter quæ ipso jure, & facto bona publicantur, & Fiscu addicuntur, 12. sunt. Primum, incestu nuptiæ. §. 1. Auth. de incest. nupt. Mox rerum suarū casum imminere (Sancimus) C. eod. & utrobique DD. Bart. Bald. Angel. & alii. Prolixè Covarr. in tr. de sponsalib. c. 6. Modò desint liberi ex alio legit. matrimonio nati. Secundum læsæ majestatis. l. ex iudiciorum ff. de accus. l. penult. ff. ad l. iul. majest. & l. fin. C. eod. Intellige de duobus capitulis legis Iulie, cum quis nimirum vel contra Imperatorem, vel contra Remp. Roman. machinatus est malum. Pro aliis enim defuncti memoria non damnatur. di. l. fin. ff. ad l. iul. mai. & ibi notat Gloss. cum DD. Si autem propter illorum aliquod vivens damnatus fuerit, bona sua amittit, & Fiscu attrahit præter jura liberorum, ad cō

Idem ut nec legitimam filii deducant. Sin-
 minus, morte illius crimine extinguitur, etiã
 quoad bonorum publicationem. *Salic. in
 l. quisquis. C. eod. Roland. consil. 1. n. 22.* Idem
 iuris an obtineat in Principibus, Marchio-
 nibus & similibus, quorum dignitas impe-
 ratoria minor est, dubitatur. Quicquid
 verò in utramque partem ex legibus probari
 queat, usus & consuetudo obtinuisse viden-
 tur ut eod. privilegio Principes cum Impe-
 ratore gaudeant, si præsertim, qui omni
 modò, & magis independentem iurisdictionem
 exercerent. Tantùm namque sibi in sua pro-
 vincia, quantum in universo imperio Im-
 peratori licere persuadent. Consuetudo
 igitur attendenda est. Tertium est crimen
 hæresis *l. 4. C. de hæret. c. Cum secundum de
 hæret. in 6.* de quo solus ecclesiasticus Ju-
 dex cognoscit. Hæreticus enim ut ex plo-
 ratis esse possit, etiã inopia, & egestate la-
 borare debet. Publicatur autem, nullo filio-
 rum respectu habito, bona omnia mobilia,
 immobilia, iura quoque, & actiones, &
 quicquid ad eos quoquo modo pertinet:
 idque à die commissi criminis, per omne tem-
 pus, quo permansit in hæresi. *c. cii. Cum se-
 cundum. l. 4. C. ad l. iul. marcell. V. Simonca
 c. 6.* Quartum est repetundarum. *l. ex iudi-
 ciorum. eod.* intra annum tamen à die mortis
 delinquentis. *l. 2. ff. ad l. iul. repetund.* *Quin-
 tum* peculatus, & de residuis. *l. fin. ff. ad l.
 iul. pecul.* intra quinquennium ex die com-
 missi criminis *l. peculatus ff. eod.* sextum
 apostasiæ à fide. Quicunque enim à vera fi-
 de se secerunt, accusari à quolibet, possunt.
 & cuncti bonis suis privantur in vita: post
 mortem verò, & intra quinquennium proxi-
 moribus ipsius qui Catholici sunt, bona
 deferuntur, eisque interdicitur bonorum
 alienatio, & intestabiles redduntur. *l. 1. i. ff.*

trib. sequ. C. de Apostatis. c. Excommunicamus. de hæret. c. Cum secundum eod. in 6.
Septimum est Militiæ desertio. *l. 4. C. de re-
 militari. ubi Imper. Gordianus* defunctorum
 in desertione bona confiscari, *Divus
 Marcus, & Antoninus* pater meus constitu-
 tuit. *Octavum* homicidium illius, in cuius
 bonis occisor successorem sperabat. Ab
 illo enim, & hærede ipsius bona Fiscus au-
 fert. *l. Lucius ff. de iure Fisci. Decimum* Tur-
 pis acquisitio, flagitio aliquo per defun-
 ctum commissio. *di. l. Laitus, & l. fin. ff. ad l.
 iul. pecul. & l. in hæredem ff. de calumniator.*
Undecimum. Fraus commissa in gabella
 præstanda. Intra quinquennium contra hæ-
 redes vindicatur. & in re ipsa. *l. commissa,
 & l. fraudati. ubi Bartol. & alii ff. de pub-
 lic. l. 2. C. de vectigal. Glo. & Bart. in di. l.
 iudiciorum.* *Duodecimum* est sui ipsius oc-
 ciso propter metum supplicii: si verò ob
 aliam causam putat æ alienum, vitæ radiū
 &c. manus sibi intulit, hæredem habebit
 ex testamento vel ab intestato. *l. 3. ff. de bo-
 nis eorum. l. 1. & 2. C. eod. cum Glo. & l. in
 fraudem & eius bona ff. de iure fisci.* In d-
 bio non præsumitur supplicii metu inte-
 remisse se, ad effectum confiscandi bona,
 sed ob aliam quamcunque causam. *Alber-
 in Rubr. ff. eod. Decius Consil. 438. q. 1.*

NOTA. Quamvis ita legibus determi-
 natum sit, ut in præced. diximus, hodie ni-
 hilominus usu receptum videtur, ut ex-
 cepto crimine hæresis & læsæ maiestatis,
 ob nullum aliud crimen bona publicentur,
 & Fisco inferantur, nisi statuto aliquo
 particulari iubeatur. *V. Anto. Peregrin. l. 5.
 De iure Fisci. tit. 1. n. 8.*

Iam quod modum procedendi ostinet, &
 Vi statuti contra absentem procedi potest
 pro delicto aliquo ad sententiã definitivã.
 qua

qua condemnetur ad bonorum publicacionem. *Bart. in di. l. ex iudiciorum Bald. in l. data opera. n. 89. C. qui accusa. p. ff. 2. idē dicendum, si reus absens pro confesso habeatur. Glo. & DD. in l. pen. §. quod ait p. ror ff. Quod quisque iuris. 3. quodocumq; heredes defuncti infamia onerati, ad delendā ipsius innocentia volunt de crimine cognosci. Nam id iure conceditur. l. pen. §. Seia ff. de alim. leg. 4. cū processus formatus est, & factum ita liquidatum, ut sententia cōtra reum ferri possit: vel reus solenniter confessus esset delictum. In his casibus sententia declaratoria de confiscatione bonorum ferri potest, nisi hæres confessionē factā diluat, sicut innocentiam damnati quisquā demonstrat. *Bart. l. 1. de publ. ind. Curt. Cōsil. 60. n. 11. & 12. Menoc. Cōsil. 99. n. 175. Ant. Peregrin. l. 4. de iure fisci Tit. 5. Vvesenbec ff. l. 48. tit. 2. Baiardus ad q. 79. iul. clari §. fin. Tholosan. l. 31. c. 31. Azor l. 5. c. 7. q. 1.**

VI. Quando confiscatio bonorum fit, immobilia tribuuntur Fisco illius, in cuius territorio sita sunt. *l. Quicumque. §. Viuenti. C. de heret. Decian. l. 4. c. 26. num. 18.* Mobilia vero alibi existentia applicantur communitati Iudicis condemnantis. *c. 1. §. si maior Iudex de parc. iuram. firmanda l. 2. Feudor.* Clerici bona illi ecclesie adveniunt, à qua stipendium habuit, si pluribus seruitur, partitio fiet aliàs Fisco ecclesiastico. *Anton. Peregrin. l. 4. de iure Fisci. p. 317.* De emphyteuticis non liquet, ecclesie, an domino proprietatis tribuenda sint. Si autem ecclesia accipiat, obnoxia erit domino, & præstabit omnia ea, quæ clericus solebat præstare. Clerici non habentis beneficia in manus episcopi transferunt, in pios usus distribuenda. *V. Bern.*

Diaz in Pract. Crim. c. 134. Tholos. l. 3. c. 4. n. 3. Si plures unius loci domini sint, bona publicata accipiet, cuius ius potentius est: si verò contingat crimen confiscatione dignum committi sub dominio A. & huic ante condemnationem subrogari B. utri eorum debeatur confiscatio, dubitari potest, nisi fortè inter se de partiendo pacificentur.

VII. Non omnia bona confiscationis sententiae obnoxia sunt, sed ut de particulariis & vilibus taceam. *de quib. Vvesenb. l. c. eximuntur primò portiones liberis, & uxotibus assignata. l. 1. §. 1. & l. Cū ratio ff. de bon. damn. l. fin. de bon. damn. l. fin. de bon. prescript.* Relinquitur autem liberis dimidia pars ex clementia principis *Iul. Clarus p. 78. n. 26.* Item beneficia ecclesiastica iam obtenta. *Covar. l. 2. Var. c. 8. n. 4. Secundo* ore damnata dos marito relinquitur, excepto crimine læsæ maiestatis, de vi publica, partidii, veneficii, assassinatoris, &c. in quibus tamen marito contra Fiscum salvæ actiones manent. *l. quinque legib. cum duab. sequ. de bon. damn.* Creditoribus quoque ius suum relinquitur, ut ex bonis damnati satisfiat: domino proprietatis quoque, si usufructus tollatur. *Tertio* non confiscantur à Iudice sæulari, quæ vel spiritualia, vel spiritualibus connexa sunt, ut jus patronatus. Facta autem confiscatione per Iudicem ecclesiasticum, liberatur quidem beneficium, sed ius patronatus non transit ad Fiscum, quia hoc feret in præiudiciū ipsius ecclesie: recipiet autem, cui aliàs per legitimam successionem debetur. *Franc. Leo Par. 2. c. 21.* *Quarto* eximuntur etiam bona ab hæretico acquisita post condemnationem: item peculium professionem filiorum

filiorum, nec publicantur adventitia tam quoad proprietatem, quàm quoad usum fructuum: multò minus peculium Castrense, majoratus, & similia, de quibus *Barb. in c. Vergentis de heret. Iul. Clar. q. 78. & Baiardum in ead. quest.* Nec dubitare licet de bonis restitutioni obnoxiiis, quæ nefas Fisco contingere: & si quid ex illis attraxerit, refundere tenetur *Azor in Summ. l. 7. tit. 73. Fachin. l. 9. c. 47. Gomez. l. 3. c. 15.*

VIII. An bonis mariti confiscatis uxori dos sua salva maneat, eamque à Fisco repetere possit, in dubio est? salvam manere, & repeti posse existimat *Andr. Gaill. l. 2. obs. 86.* Colligitur ex *l. ob maritorum C. ne uxor pro marito l. res uxoris C. de donat. inter virum, & uxorem.* tum quia tacitam hypothecam in bonis mariti habet, tum quia res cum onere suo ad Fiscum devolvitur, *l. si debitori ff. de fidejuss.* Nec obstat, quod tam Fiscus, quàm uxor tacitam hypothecam in bonis mariti obtinet, quoniam in pari utique magis privilegia, tã uxor præfertur. *Amplia. 1.* ut obtineat, quod diximus, etiamsi pars bonorum tantum Fisco illata sit. *2.* ut locum habeat in proscriptis ab Imperatore propter flagitium aliquod. Uxores enim dotem suam retinent, & exigunt. *3.* in aliis quoque bonis jus suum uxoribus manet, puta, quæ ex testamento, vel ab intestato, quæque alio quolibet justo titulo obvenierunt. *4.* Uxor non dotata confiscatis mariti bonis, quadrantem capere potest. *auth. præterea C. unde vir & uxor:* quoniam illa quarta debetur illi ex provisione legis, & necessarium debitum appellatur. *Damboud. c. 66. Fachin. l. cit. Anton. peregrin. de jure Fisci l. 5. tit. 1. n. 30. & sequ.*

IX. Fiscus jure communi non habet alium Judicem, quàm Imperatorem arguendo, & conveniendo. *l. 1. & 2. C. ubi fiscal. cause agantur.* adeoque regula. Quod actor forum rei sequi debeat, in Fisco locum non habet, sed Fiscus procurator ad suum tribunal omnes vocat. Porro fiscales causæ in Camerâ Imperiali tractandæ sunt. *part. 2. ordinat. tit. 20. §. fin.* Illarum verò aliquæ sunt ordinariæ, in quibus ordinarius, & consuetus juris ordo servatur. Ejusmodi sunt causæ fractæ pacis, exemptionum, pœnales, & his similes: aliæ extraordinariæ, in quibus de plano, & summarie agitur. Ejus generis sunt collectarum Imperii, quæ certam, & determinatam ex Matriculâ Imperii occurrente præstationem habent, in quibus à præcepto, seu monitorio, adeoque executione, tanquam super debitis liquidis ex statuum voluntate contractis absque strepitu judicii proceditur. *V. Gaill. l. 1. obs. 20.* ubi insuper notat, debitum fiscale ante diem quoque exigi posse, & causas altioris indaginis, sicut privatorum non summarie, sed consueto juris ordine tractandas esse. *l. 3. C. de conven. fisci debitoribus lib. 10. & l. defensionis C. de jure fisci.*

X. De bonis hæreticorum confiscatis *Barbosa in c. Vergentis de heret.* annotat sequentia *1.* in terris Ecclesiæ subjectis inferri Fisco Ecclesiæ: in terris Principum læcularium illorum Fisco, & ad hoc censuris compelli posse per magistratum Ecclesiasticum, nisi fortè propter seriam conversionem misericorditer condonare velit. *2.* filios hæreticorum amittere hæreditatem propter crimen parentis, quamvis ipsi Catholici forent, legitimam quoque

quoque, & alimenta: filia etiam dorem, licet Catholicæ sint. 3. Prædicta bona ipso jure confiscari à die, quo quis in hæresin incidit. *c. secundum leges. de hæres. in 6.* rei tamen non tenentur ea Fisco offerre ante sententiam Judicis; sed illorum possessionem retinent, usque dum declarentur hæretici esse. 4. Confiscari non tantum bona, sed usumfructum quoque. Item debita, & jura conditionata ex contractu orta, quamvis conditio impleatur post confiscationem. Idem universè dicendum de omnibus bonis, & juribus propriis condemnati, ut excludantur ea, quæ ad alios pertinent. Denique sciendum est, confiscationem bonorum manere integram, quamvis hæreticus resipiscat, & pœnitentiam agat. Conveniens tamen est, ut conversis & emendatis bona relinquuntur *c. cit. Vergentis.* Adde, quod hæretico etiam de aliis criminibus accusato non permittitur procurator, vel advocatus. *c. statuta 20. de hæres. Simanca in Enchir. c. 56. Diaz. c. 114.*

§. IV.

Satisfit Dubiis de confiscatione bonorum.

DUB. 1. Fiscus, an Ecclesia magis privilegiata sit?

R. sp. in jure æquiparari, adeoque ab uno ad alterum, utile, & forte argumentum sumi. *l. fin. C. de Sacros. Eccles. §. finimus. junct. Gloss. in Auth. de non alien. reb. Eccles. & c. Quicquid ergo jun. Gloss. 23. qu. 4.* Si ergo contingat decidi aliquid pro Fisco ad Ecclesiam & piam causam, valebit, attentâ rationis identitate, & quod

contrarium in Jure non sit expressum, *Abb. in c. ex literis de pign. Zer. part. 1. V. Fiscus. Eberhard. in loco à Fisco Franc. Luanus in tract. de privileg. Fisci,* qui centum quadraginta illi privilegia tribuit. Animosè magis, quam accuratè.

DUB. 2. An bona prohibita alienari, confiscari liceat? Affirmant aliqui, teste *Julio Claro l. 5. §. fin. quest. 78.* qui nihilominus oppositam sententiam uti communiorem præfert: secundum quam etiam Mediolani judicari solet. Pro ratione sufficere potest favoris præsumptio. Ideo enim potissimè bonorum alienatio legibus, aut moribus prohibetur, ut familiarum opes, & dignitas conservetur: ac nimis durum videtur, unius ob noxiam, aut furias omnes posteros majorum suorum fortunis privari, in fiscum translatâ bonorum possessione. Suos igitur intra limites Fiscus sese continens à rebus sacris, religiosis, dotalibus, & similibus manus absteineat, cum illas nec vendere, ut alias res, nec præscribere liceat, ut diximus *rr. 3. & 13. Cardin. Tschus Conclus. 261. Sylv. & al. Summ. Menoch. Casu 55 num. 4.*

DUB. 3. Titius antè commissum crimen vendidit Cajo bona sua, potestne Fiscus ea capere, postquam Titius deliquit?

Resp. Si animo non doloso facta venditio est, valebit, nec Fisco in ea bona ullum jus relinquatur. Esse communem opinionem testatur *Picus in l. post contractum ff. de donationib.* Si autem de fraude præsumptio sit, valida quidem erit venditio, sed à Fisco revocabitur. Verum quia periculum est ab immodi-

et cupiditate, signa minimè dubia requiruntur ad concludendum de fraude venditoris. *V. Clarum q. 78. nu. 17.* ubi addit, alienationem factam post delictum, sed ante sententiam declaratoriam, similiter valere, nec revocari posse, nisi appareat, contrahentem fuisse participem fraudis. Idem dicendum, si appellatum sit à sententia condemnatoria, nimirum pendente appellatione, si fiat alienatio, valituram, sed facta sententiæ confirmatione irritabitur. *Hypopolitus singulari 314.*

Dub. 4. Tempore confiscationis hæreditas defertur reo, nunquid absolutâ confiscatione jus hæreditatis ad Fiscum pertinet?

Resp. Vel hæreditas delata ejusmodi est, ut ad hæredem extraneum venire possit, vel non. Si ad extraneum deferri potest, ejusdem capax est Fiscus: si verò non potest deferri, nihil ad illam juris Fiscus sibi arrogare potest. Ita communi sensu Doctores loqui. *Iason restatur in l. si quis mihi bona §. servus municipium ff. de acquir. hered. v. l. Clarum quaest. 78. num. 26. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 14. n. 4.*

Dub. 5. An Fiscus aliis omnibus creditoribus præferatur?

Resp. Illis creditoribus præferri, qui hypothecam non habent in bonis debitoris. *l. 3. C. de jure Fisci, & ibi Bartol. & Angelus.* Imò pro censu, & tributis tacite oppignorata sunt Fisco omnia bona debitoris, & cum Fisco contrahentis. *l. 1. C. in quib. causis pignus tacite contrah.* Nec obest Fisco, si inter debitorem, & creditorem interverit pactum, quod creditor possidens fundum, pignorum

solvere tributum teneatur. *l. inter debitorem ff. de pactis v. Vurmserum l. 2. tt. 21.* qui notat Fiscum non præferri creditoribus expressam hypothecam habentibus, nec privato habenti anteriorem. *Covar. l. 1. Var. c. 16.* monet, lite inter privatum, & Fiscum suborta, possessione sua non posse privari privatum, ut apud Fiscum res, de quâ litigant, sequantur. *Glo. in l. res quæ ff. de jure Fisci l. ult. C. eodem titulo Gaill. l. 2. obs. 86. n. 7.*

Dub. 6. An Fiscus succedat natis ex incestuoso coitu?

Resp. Succedere, quando non habent liberos, exclusis illorum fratribus uterinis & sororibus, quamvis ex legitimo matrimonio procreati sint. *Matthesilan. in tract. de success. ab intest. Angel. Aresin. in §. Vulgò quasitos inst. de success. cogn. Mynsing. Centur. 3. observ. 91.* Addens, in Curia Imperiali Spirensi secundum hanc opinionem judicari. Et meritò Fiscus enim generaliter succedit in bonis, quando legitimi defuncti: ita, ut quicquid ex ejusmodi defectu caducum est, in hoc quasi barathrum præcipitur. *Schneidvvin. l. 3. Inst. tt. 1. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 14. num. 4. Tholoson. l. 23. c. 11. num. 7.* De successione illegitimorum vide, quæ diximus in parte 2. Titul. 4 §. 6.

Dub. 7. An, & quomodo propter negatas collectas, vel tributum bona reorum in Fiscum redigantur?

Resp. Illorum, qui censum, tributum, aut collectas Magistratui negant, aut cessant exhibere, bona subasta vendi, & fisco importari statuit Antonius Imperator. *l. 1. C. si propter public. pensationes. Silvest. v. Gabella §. 3. num. 26.*

De tempore difficultas est, an sufficiat unus annus, vel duo potius, aliudve tempus cessationis? variant enim plurimum Auctores apud *Menoch. Casu 55*. Sed *Baldi* opinio prævalet, arbitrio Judicis relinqui determinationem, à quo terminus assignatus, cum affluerit, licitum est Fisco manus injicere, capere, vel distrahere bona relinquentium. Ille igitur, ut conveniens videbitur, 10. 20. aut 30. dies pro termino constituere potest. Sed nunquid faciet absque monitione, & forma judicii? Minime, ne quemadmodum Fiscus, etiam Judex sine conscientia esse videatur.

DUB. 8. Quid juris habeat Fiscus in defunctos, non condemnatos?

Resp. Cum quis læsæ majestatis reus ante condemnationem moritur, Fisco permissum est, actionem instituere, ut rei memoria damnetur, & sibi bona applicentur. *l. fin. C. ad l. lul. majest. & l. fin. ff. eod. l. ex judiciorum de accus. Anto. peregrinus l. 4. de jure Fisci pag. 306. 310*. Amplia, ut quod de crimine læsæ majestatis dictum est, locum habeat etiam in hæresi. Nam in illa mortuos Fiscus persequitur, & bona illorum sibi vendicat. *c. accusatus. de heret. l. Manichæos C. eod.* non quod post mortem excommunicentur, sed quia declarantur, in vita meruisse pœnam excommunicationis, & confiscationis: quemadmodum latius explicat *Barb. in c. sanè profertur 24 q. 1.* In aliis omnibus delictis bona morte damnatorum non tantum ascendentibus, & descendentibus, sed etiam lateralibus hæredibus usque ad tertium gradum relinquuntur Fisco excluso *V. Anto. peregr. l. cit. V. Wesenb. l. 48. ff. tt. 10. Menoch. q. 93. Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. n. 17.*

§. V.
De Exilio, & Banno.

I. EXILII & Banni pœna olim, ut nunc quoque frequens, proscriptionem seu ejectionem quandam significat, qua uno aliquo reus, aut pluribus annis abesse compellitur. A Marcello triplex ponitur. Vel enim certorum locorum interdictio est, vel lata fuga, cum omnia loca vetantur, præter certum aliquem, vel denique insulæ vinculum, id est, in insulam relegatio. *l. exilium est 5 de interd. & releg. l. 48. ff. tt. 22. Barardus ad q. 71. Juli. Clari duo alia connumerat, condemnationem in metallum, & in opus metalli, de quorum differentia est textus in lege Aut. damna §. Divi ff. de pœn.* Sed hæc minus propriè dicta acceptio est. Melius igitur dicemus, duo exilii genera esse, Deportationem, & Relegationem. Deportatio dicitur, quasi portatio de eo jure, quod quis habet in civitate ad exilium perpetuum, assignatâ illi provincia, ubi manendum sit: *l. inter pœnas ff. de interd. & releg.* libertatem tamen retinebat, ideoque capitis media diminutio censebatur. Per majorem enim servitus quoque addebatur. *Inst. de cap. dimin. §. minor. & l. ul. ff. eod. Silv. V. Bannum. num. 1.* A relegatione differt temporis diuturnitate, quia perpetua est, cum Relegatio certi temporis finem habeat. Præterea deportatio civitatem adimebat, Relegatio minime: item bona sua amittebat. Deportatus, relegatus è contra non amittebat. *l. relocator. ff. de interd. & releg.* Denique Deportatis certo spatio pœnæ locus circumscribitur: relegati exire tantum fines patriæ jubentur.

jubentur. Hoc tempore exilii ratio triplex est. Una extra civitatem pellit, altera intra civitatem coarctat, tertia in certo, & constituto loco reum constringit. Intra civitatem coarctantur, quorum præsentia utilis, absentia noxia censetur. Extra pelluntur, quorum ingenio, non fidimus. Certum locum præteribimus vagabundis, ne quolibet excurrentes malorum semina spargant. *Cujacius l. 6. c. 25. Damhand. in pract. Crim. c. 58. Vvesenbec. ff. l. 48. tit. 22.*

II. Quod veteres exilium, & proscriptionem, moderni Bannum vocant: quæ dictio barbara est, nec in Pandectis ullibi legitur. Canones tamen mentionem faciunt in *c. felix de poenis in c.* Hinc banniti, vulgò *Echter*, æquiparantur Deportatis, & Relegatis. teste *Gaill. l. 1. de pace public. num. 19.* qui addit, Bannum ut in Imperio viger, esse censuram judicalem, qua violatoribus pacis publicæ aqua & igni interdicitur, ita, ut à nemine in clientelam, fidem, aut amicitiam recipi, ab omnibus verò impunè, tam in persona, quam rebus offendi possint. Hinc cives esse desinunt, & communes omnium hostes efficiuntur. hostes dico, per delictum, & contumaciam, qua legum, & magistratum auctoritatem impugnat. *Zilertus Tom. II. Consil. 45 Anton. peregrinus l. 3. de jure Fiscip. 196. Silv. V. Bannum.*

III. Et si per exilium & Bannum privaricongat bonis, & privilegiis, magna tamen inter bonorum privationem, & Bannum differentia est. Nam primò bannitus juxta Imperii Germanici jus denunciatur, & publicatur sub dio, si Laicus est; in Consistorio, si Clericus: privatus autem sive exutus privilegiis non

item. *Secundò Bannum non profertur sub conditione, & comminatione; privatio autem conditionem, & comminationem admittit.* Subinde tamen, cum magnis Principibus bannum imminet, præmitti denunciatio solet, & priùs Imperatori insinuatur, sed præter morem, ut *Mynsing annotavit in Cent. 5. obs. 58. V. Gaill loco cit. & Treutler. Vol. 1. Disp. 3. n. 5. Vvebnerum in obser. practicois litt. A. & B.*

IV. Placet quibusdam Deportationis loco reos gladio punire: alii exilium, seu bannum præferunt: melius illi Judices faciunt, qui cognita benè delicti qualitate, vel exilio multant delinquentes, vel ad triremes mittunt. Si insulæ habentur, quemadmodum apud Venetos, illis includere veterum exemplo nihil vetat, cum hac tamen cautione, ne interior Magistratus eam sibi potestatem vendicet, nisi ex peculiari mandato aut commissione. *Jul. Clarus quest. 67. num. 8.* qui etiam notat hodie in Ecclesia non esse morem reos in exilium mittendi, sed ejus loco in Monasterium intruduntur. *Foller. in pract. pag. 278. Alciat in c. cum non ab homine num. 10. de judic. Maranta pag. 50.* Neque id mirum, quoniam excommunicatio sufficiens, & magis conveniens poena pro Clericis videtur: exilio etiam seu banno æquiparatur. *Barbof. in c. Cum & plantare de privileg. n. 5. Schonborner l. 4. Polit. c. 8. §. Effectus banni.*

V. Regularem, & Monachum à Prælato suo in exilium damnari posse tradit *Emman. Roder. II. quest. 24. art. 1.* idque probat. Primò, quia eadem potestas Prælatis Regularium convenit, cum proportionem, quam habent in Clericos suos Episcopi; his verò exilii poenam permittunt

tunc Canonēs. c. 1. de calumn. c. pen. de penitent. c. si qui 3. q. 4. c. Cum beatus. dist. 45. Idem de clericis affirmat. Ign. Lopez in Pract. Crimin. c. 137. addens clericum semel exilio damnatum ab episcopo, ex causa, & probatione subsistente, ab eodem revocari non posse.

Secundò, idem suadet utilitas tam reorum, tum innocentium inter quos peccarunt. Convenit enim inde corporaliter avelli, ubi quis illecebris servivit. Locus quippe in aspectu mentis ponit, quod ibi factum, & perpetratum est. Idem Prælatus regularis tamen, nisi Statuta ordinis repugnent, moderari, & abbreviare exilij tempus poterit. V. Bern Diaz in Pract. cum 6. 136. Anton. Perez in Comm Reg. S. Bened. c. 28. nu. 12. Spatharigim in Methodo. Tr. 10. c. 19.

VI. Ius banni decernendi laicis soli Imperatori (in finibus Imperij scilicet) & Camera Imperiali competit. Argum. l. 1. ff. de legatis. Vbi §. 3. dicitur. Deportatos eos accipere debemus, quibus Princeps insulas assignavit, vel de quibus deportandis scripsit. intellige de banno communi, seu generali. Nam Imperij Principes quoque, & libera Civitates quædam idem sibi licere putant, ac prescribunt malefactores, in suo nimirum territorio. Decianus. l. 4. c. 29. n. 1. Quamobrem non banna, sed prescriptione, & relegationes propriè appellandæ sunt l. relegatorum. §. interdiceret ff. de interdi. & releg. At banniti ab Imperatore ubique terrarum, & locorum pro damnatis, & hostibus habendi sunt, uniuscuiusque voluntati ad lædendum, & occidendum expositi. V. Vehnerus lo. cit. Gaill. l. 1. de Pace publ. c. 9. num. 9. & c. 11. num. 3. Item l. 2.

c. 1. num. 28. Schonborner l. 4. Politic. c. 8. ubi simul notat, ecclesiasticas personas, quæ ratione feudorum, & regalium Imperatori subsunt, non ordinata banni pœna ab illo affici, sed regalibus, & privilegiis privari. Nec in feminas consueta banni sententia fertur, sed quadam similitudine personarum ecclesiasticarum bonis omnibus, beneficiis, favoribus, ac privilegiis iuris communis, & municipalis privantur. Simanca in Enchirid. c. 56.

VII. Et si communiter ad bannum sententia declaratoria prærequiritur. Gaill. l. 2. de pace pub. c. 3. num. 1. & 8. in atrocioribus tamen & notoriis criminibus non censetur esse necessaria, sed absque iudiciati processu fit ab Imperatore, & specialibus sub dio per clangorem tubæ denunciantibus, & delicti qualitatem ex breviculo recitantibus. Quo facto ubique locorum edicta affiguntur, quibus bannum continetur: quæ declaratio iuris potius executio, quàm sententia est. In notoriis enim supervacua est probatio, & iudicatio, ut communiter DD. tradunt, inter quos Felinus in c. si diligenti num. 3. de fo. comp. in notorio crimine dicit reum defensionibus suis renunciare posse, quod aliàs non licet. Hippol. ad Rubr. C. de probat. Roland. consil. 48. num. 5. Mynfingerus in c. ent. 3. obs. 99. animadvertit, quando Princeps Imperij, vel status banno subicitur, illius subditos à iuramento fidei, litatis per Imperatorem liberari: quam potestatem Camera Spiritensis quoque habeat, & non raro exerceat. Vnde refellitur opinio existimantium à magistratu sæculari nullum iuramentum relaxari posse. Iason l. ul. ff. Qui sãvadare

faciendare coguntur. Covar. in c. quamvis pa. l. 3. Azor 1. l. 11. c. 10. q. 10. § 11. l. eff. c. 42. D. 12. n. 66 Laym. l. 4. Tr. 3. c. 11. nu. 9. Tholosan. l. 50 c. 12. V. qua diximus Tit. 1. §. 4. dub. 8.

VIII. Quemadmodum Imperiale ban-
num duplex est, unum ex contumacia, al-
terum ex delicto, ita modus quoque, &
effectus duplex reperitur. Nam sententia
banni propter delictum definitiva est:
propter contumaciam verò interlocuto-
ria: quoniam manente principali con-
troversia in decisa damnatur accusatus,
ut tanti mali horrore ad mentem redeat:
aut effectum quod attinet, impunè à quo-
libet occidi potest bannitus propter deli-
ctum, non item qui propter contuma-
ciam damnatus est. Neque enim eadem
ratio cogit pro hostibus habere contu-
maces, & sceleratos, atque perniciosos.
*Alex. in l. si mora. num. 13. ff. soluto ma-
tr. Hippol. consil. 372. Roland. Consil. 45.
num. 66. Ant. Peregrinus l. 3. de iurib
Fisci pug. 182. Menochius de arbitrar.
q. 90.*

IX. Non Imperator modò, sed Came-
ræ Iudex quoque, post longum temporis
intervallum bannitos absolvoe, & resti-
tuere in integrum potest. *Ordinat Came-
ræ Par. 3 et 46.* Equidem de banno prop-
ter contumaciam minor difficultas est,
quia purgationem facilius admittit, cum
non tam veritate, quam præsumptione
delicti annumeretur: quod verò ban-
num delicti attinet, mero favore, & gratia
Principis solvi potest. Id enim ut Impera-
tori tribuamus, præminentia potestatis
exigit. Quomodo autem absolutus recu-
peret honorem, privilegia, & bona sua ex
dictis liquet. *Tit. 13. §. 2. & pluribus expli-*

*cat. Andr. Gaill. l. 2. de Pace publ. c. 19. &
ex illo V. Vehnerus lo. cit.*

X. De tempore exilii notatu digna sunt
sequentia, de quibus ferè conveniunt
DD. 1. Si certum tempus præfixum sit, &
non observet illud reus, sed diminuat, in
pœnam duplicabitur. *l. Aut damnum. §.
quisquis ff. de pœnis. 2. Exilii tempus est
continuum, non verò interruptum, aut
interpolatum. argum. text. in l. capite ff.
de adulteriis. l. relegati ff. de pœnis. In d.
Glo. generaliter tradit, in dubio omne
tempus continuum esse. 3. Quando index
non præfigit certum tempus, sed exulare
iussit tempore indeterminato, dicendo
ex. gr. Condemno Stichum pœna exilii,
tunc intelligitur perpetuum tempus. *l. Ser-
vus C. de pœnis & ibi Cynus. Bart. Angel.
Salicet. & alii DD. 4. Durante exilii tem-
pore non potest inferior Iudex exulem
revocare. l. Relegati. ff. de pœnis, & ibi
DD. Nec sine ratione, quia Iudex post-
quam sententiam tulit, defunctus officio
est. *l. Iudex posteaquam ff. de re iudic. 5. Si
ad beneplacitum suum Iudex aliquè con-
demnatit, & paulò post moriatur idè Iu-
dex, aut ab officio removeatur, ipso iure
ceteris de sinere exilium, quia cum perso-
næ mutatione censetur mutata voluntas
ipius. l. 4. ff. locati. Vbi si quis locavit do-
mum, quod voluerit, eo mortuo statim
censetur revocata cõcessio, sive cõtractus.
Aliqui tamen manere exiliū putant, & vo-
luntatè defuncti cum potestate in succes-
sorem transire, quod ut durum magis, ita
minus probabile est. *Gomez. To. 3. c. 8. l. ul.
clar. q. 71. n. 13. Barardus ad q. 71. Clari.****

XI. An debitor obligare se possit ad
pœnam banni subeundã pro neglecta, vel
retardata solutione, querit. *Gaill. lo. cit.*
Cui.
R. non

Resp. Non posse. Quoniam ad temporalem poenam, qualis est banni, quo periculum vitæ continetur nemo se obligari potest, cum non sit Dominus vitæ, & membrorum suorum. *l. liber homo ff. ad l. Aquil. & liberum corpus æstimationem non recipit. l. 1. §. sed cum liber. & l. fin ff. de iis qui deiecer. & c.* Quam doctrinam à Theologis hausisse videntur Jurisperiti. *s. Thom. 22. quest. 61. art. 1. Cajet. Soto, Victoria, Less. c. 4. Dub. 10.*

§. VI.

Satisfit Dubiis de Exilio.

DUB. 1. Exilii & banni poena nunquid affici Universitas potest?

Resp. Posse, quando communi consilio, & opera deliquit, omnibus nimirum, vel majori parte exorbitante. Quia tamen ut plurimum innocentes, & mixti sunt pueri per ætatem immunes, exilii poena in pecuniariam converti solet. ut pro rata sua reorū quilibet solvat. Quocirca *Tholos. l. 35. c. 1. num. 18.* Civitates, æt, populus, & collegium ex delicto obligari, & puniri possunt, ut in eos detur actio. *Vlp. l. Metus §. advertendum ff. de eo, quod metus causa.* Punienda etiam in crimine atroci universitas omnis, ut de crimine idololatriæ *c. 13. Deuteron. c. si audiens 23. quest. 5.* Necabis omnes, qui sunt in ea civitate. Neque obstat, quod Universitas excommunicari nequit. *c. Romana §. in Vniversitatem de excomm. in 6.* quoniam id singulari iure prohibetur propter periculum animarum, ne innoxii puniantur. Sumpta tamen pro singularibus personis omnibus collectivè excommunicari potest, etiam sine Papa. *V. Silvest. V. Ex-*

communicatio §. 1. n. 10. Zerolan & alios Summ. eod.

DUB. 2. An bannitus Actoris personam aliquando sustinere in iudicio possit?

Resp. Non posse, sed omninò excludi, quoniam omni iure civium privatus inter mortuos connumeratur. *l. is qui hinc ff. de publ. act. Bart. in l. Cum mulier num. 5. ff. solu. matr. Bald. in l. 1. num. 4. c. de hered. in ff. ordinat. Camer. part. 2. tt. 2. §. 2.* Neque hic distinctio facienda est inter bannitos propter delictum, & bannitos propter contumaciam, quia citata Ordinatio omnium bannitorum actiones obligationes, pacta, & gesta pro irritis habet. Quod etiam iuri communi consonum est. *c. Felicis 5. de pœnis in 6.* Nullus ei debita reddere, nullus in iudicio respondere teneatur. At, *inquis*, inchoatam antea litem prosequi bannito licebit.

Resp. Quicquid de iure communi sit, secundum Ordinationes Camerales Imperii non licet. Omnes enim omninò actiones, & iura simpliciter negantur, tanquam civiliter mortuo, cuius ut vita, sic operatio nulla est. *Mynsing. Cent. 3. obs. 30. Nullus in quest. 59 num. 153.* qui tamen concedit patri bannito pro filio agere in iudicio posse *Cardinal. Tuschus Conclus. 13.* Quod si verum est, pietatis, & paternæ affectionis favore nititur.

DUB. 3. An vocatus ab alio in ius comparere ut reus, seque defendere possit? Non videtur posse, quia reus excipiendo fit actor. *l. in exceptionibus ff. de probat. l. 1. ff. de except. l. si quidem C. eod. tr.* Nihilominus

Resp. Citatum comparere posse ut reum: tum quia iudicium redditur invitum, *l. inter stipulantem §. si Stichum ff. de verb. oblig. Gloss. in c. 1. v. interrogatus de iudic.*

judic. tum quia defensio juris naturalis est, nemini deneganda. *Clem. Pastoralis. de sent. & re jud. l. Divus ff. de adoption. At qui bannitus quando citatur, ad necessariam defensionem venit. Neque hic bannito favor aliquis, aut beneficium tribuitur, sed æquitati potius, & iudicio, quod non expedit irritum reddi, & mancum propter absentiam illius, cujus interest. Adde quod excommunicato comparetur: cui defensio conceditur. *Cardin. Tusch. lo. cit. num. 13. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 12. num. 18 Nullus in tract. de bannitis part. 1. q. 62.**

Dub. 4. An bannitus in testem adhiberi queat?

Resp. Bannitum ex delicto non admitti propter infamiam *Mascard Concl. 1376 Farinac. quest. 56. num. 328. Barb. in c. nomine de testib. At bannitus contumacia, cum non censeatur infamis, admitti ad testimonium dicendum potest, idque ex communi opinione DD. *Bald. in c. super eo 4. de testibus. Alexand. de Nevo Consil. 8. Alberic. in part. 4. statutor. q. 72. Dub. 1. inque eum finem concedi quotidie saluum conductum bannitis, ut ad testimonium ferendum accedere possint, *lul. Clarus affirmat §. fin. quest. 71 num. 6. non sunt tamen integri testes. Quod si alicubi infamia notantur ex lege municipali, statuto, vel consuetudine, non valet Juris communis indulgentia, sed à testimonio repellentur. Quod etiam continget, si contumax habeatur pro confesso, & convicto. Tunc enim potius ob crimen, quam contumaciam proscriptus censetur.***

Dub. 5. An possit testamentum condere bannitus?

Resp. *lul. Clarus l. 3. §. Testamentum q. 19.*

posse testari eum, qui bannitus est simpliciter, hoc est, non addita mortis pena, idque non modò secundum Jus commune, sed etiam statuta particularia civitatis, à qua bannitus est, nisi expressè aliter cautum sit: imò quamvis bona ipsius confiscata essent, si quid post confiscationem acquisierit, de eo liberè testari posse. *Ita ille. Pro cujus opinione multos alios DD. allegat Cardinal. Tuschus Conclus. 12. Nobis autem alia via incedendum est. Nam si recipimus ea, quæ superius indicata sunt, banniti imperiales, cum Reipubl. hostes censeantur, omni Civium Romanorum jure privati ad testamenti confectioem non admittuntur, & illorum omnis dispositio, & ordinatio pro nulla, & irrita habetur, quia mortuorum ipstar velle & nolle non habent. *l. actione. §. publicatione. ff. pro socio. l. 1. §. quidam ff. de bonor. possess. Anton. peregrinus l. 3. de jurib. Fisci pag. 186. Tholosan. l. 42. c. 8. num. 10.**

Dub. 6. An saltem capere aliquid ex testamento queat?

Resp. Si bannitus est ab Imperatore simpliciter, & hostis declaratus, non potest ex testamento, vel alia donatione quicquam accipere. Si autem à civitate aliqua bannitus, & ejectus est, secundum ipsius mores, & statuta judicandum erit. *lul. Clarus*, de Italia sua, & Mediolanensi civitate potissimè loquens ita distinguit. Si bannitus virtute statuti suæ civitatis non potest impunè offendi, capax est omnium successionum, quæ illi deferuntur, tam ex beneficio juris municipalis, quam ex dispositione Juris communis: si autem potest impunè offendi, non poterit succedere in hereditate sibi delata

h h

ex

Ex beneficio statutotum illius civitatis, erit tamen capax jurium, & successio- num, quæ illi deferuntur de jure commu- ni. Et hanc opinionem Bartol. dicit esse communem. *Alex. l. 1. n. 4. C. de hered. In- stit. item Consil. 26. n. 2. & alii apud Clarum l. 3. §. Testamentum q. 20. n. 1.*

Dub. 7. An delictum banniti noceat agnatis in feudo? Certi juris est, Vasallo proscripto reverti feudum ad Domi- nium suum. Sed cogita in banno suo defunctum esse Vasallum, nunquid à successione feudi agnati omnes exclu- duntur?

Resp. Ad institutionem feudi, & inve- stituræ conditiones respiciendæ sunt, indeque sumenda decisio. Feuda enim & Contractus ex conventionem legem acci- piunt: præterea, an defunctus contra do- minum feudi peccaverit. Si formula in- feudationis non resistit, nec læsus feudi Dominus est, agnatis manet successio, neque ut aliena culpa, aut fortuna gra- ventur, conveniens est. *c. non debet de Reg. jur. in 6.* Si autem iniquè cum Domino egerit bannitus, auctori suo culpa obe- rit, nec illius odio quisquam innocens jus suum in successione amittet. *V. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 13.*

Dub. 8. Quis modus à banno liberan- di, & absolvendi? Solvi poss. bannum, & libertati restitui eos, qui damnati sunt, supra diximus: nunc de modo agitur, circa quem notentur sequentia.

Primo, cum unicuique licitum sit, san- guinem suum quomodocumque redime- re. *l. ff. de bonis eor qui an sen sibi mor. con- sci. & l. transgere C. de transact. de crimine factæ pacis, ante & post judicium transi- gi potest.* Imò per sententiam declara-

toriam bannito ob contumaciam vel deli- ctum, si velit, transactio permittitur, si damna refundere paratus sit, & cum procuratore Fisci ob publicam vindi- ctam in gratia redeat.

Secundo, etiam invito adversario ban- nitus liberari, & absolvi potest, si à Judice petat, & læsæ parti plene satisfaciat. Et- enim damnorum compensatione, & so- lutione expensarum contumacia purga- tur. *c. ex literis de constitut. c. ex parte 1. de verb. signif.*

Tertio, si actor nolit exhibere desig- nationem damnorum, & expensarum, non propterea impeditur, aut retardabi- tur absolutio: sed Cameræ Judex imperabit reo, ut cum procuratore Fisci transigat, & offenso de damnis, atque ex- pensis cavere velit, eo quæ præstito im- pertiri absolutionem poterit.

Quarto, Ad bannum delicti quod atti- net, si illud ex atrocioribus fuerit, non se- pronum, & facitem ad liberandum Ju- dex ostendet, sed Imperatoris arbitrio remittet supplicanti. In aliis, quæ mi- nus atrocis, & perniciose Reipubl. sunt, pro qualitate facti, circumstantia per- sonarum, & adjunctorum absolutionis beneficium impertiat qui alias ejusmodi- licentiam habet. *Mynsing Cent. 5. obs. 11.*

Quinto, Bannitus personaliter com- parere debet, & absolutionem banni publicè accipere, ut qui publicè pacem violavit, publ. cè absolutionem conse- quatur. Convenit enim, ut quæ peccata manifesta sunt, non occulta, sed mani- festa correctione purgentur. *c. 1. de penis. & remiss. c. quod de his c. de cetero c. Tu nos. de sent. excommun.* Formam absolutionis invenies apud Andr. Gaill. l. 2. de pace publica

publica c. 18. num. 24. Treutler. Vol. 1. Disput. 4. num. 9. Vebner. in Verb. Acht, Bannu Schyvanman. l. 1. processuum c. 72.

§. VII.

De Infamia.

I Sifama est illæ dignitatis status, legibus ac moribus comprobatus, ut communiter DD. sensus fert. l. cognitionem ff. de var. & extraord. cognit. bene describitur Infamia, læsa dignitatis qualitas vita & moribus reprobata. Brevius dices Famæ privationem esse. Nomine dignitatis Azor l. 2. num. 12. intelligi vult non honorem publicum, seu æstimationem multorum ut aliàs solet, sed potentiam cuilibet homini à natura tributam, quatenus homo est. Homo enim dignior est omni creatura, cum ei omnia serviant. Sed nihil causæ est, cur à communi & recepto DD. sensu recedamus. Differt ab Ignominia, quod hæc imponitur ab eo, qui potest animadversione notare; cum infamia stet nexa in vulgi pectore, ut Varro loquitur Læsius c. 11. D. 1. Azor part. 11. l. 13 c. 6. §. quinto notandum. Silvest. Rodericq. IV. tit. 2. c. 13. Boer. Disp. 2. Tho. 9. Treutler. Vol. 1. Disp. 8. num. 4. Em. Sa. V. Infamia num. 1.

II. Infamia duplex est Juris, & facti. Infamia juris sola auctoritate legis, vel Canonis nominatim infligitur. Unde ex famosis actionibus condemnatus justam nominis maculam contrahit. Infamia facti ex ipsa rei indignitate secundum censuram bonorum virorum est. l. 3 ff. de obsequiis à liberis, & libertis &c. Licet enim, inquit Paulus, verbis edicti non ha-

beantur infames ita condemnati, re tamen ipsa, & hominum opinione non effugiunt infamiæ notam. Non sufficit autem quorumlibet hominum opinio ad infamiam facti, sed illa quæ à viris probis, ac fide dignis, non ab inimicis, malevolis, infamibus, aut despectis ortum habet, l. Decurionum C. de pren. c. Cum in juventute de purgat. Can. De infamia facti vetus dictum est. Turpitude vitæ, infamia ejus est: & quædam flagitia ex natura sua dedecus habent. Azor 11. l. 6. c. 7. qu. 3. §. sciendum etiam Armilla V. Infamia. Porro hæc Infamia ut legalis censeatur, à jure habeat annexam maculam vel statuentem, vel approbante oportet. V. Gibalinum de irregular. pag. 373.

III. Juris infamia ex delictorum varietate duplex est. Nam primò oritur ex delicto proprio, cui leges infamiam addiderunt, vel per se, vel mediante iudicis sententia. Atrocior infamiam adferunt per se, ut lenocinium, usura, læsæ, majestatis crimen, & similia. In aliis regulariter iudicis sententia requiritur, sive publica, sive privata sint. Nam sola judicialis probatio, aut confessio criminis non habentis ipso jure infamiam annexam, neminem infamem reddit. Si tamen ex causa processus omittatur, & sententia, reus autem crimen confessus, aut in eo deprehensus sustigatione, aut simili poena castigetur, infamiam simul auferet. Iul. Clarus l. 5. quæst. 72. Comit. l. 6. quæst. 57. Tholos l. 31. c. 29. Secundò infamia oritur etiam ex alieno delicto, puta parentum, qui criminis læsæ majestatis rei sunt. l. quisquis. §. filiis C. ad l. Iul. majest. Similis infamia Jure Canonico

h h 2 ia

in *c. felicis de pen. in 6.* irrogatur filiis, & nepotibus eorum, qui S. R. E. Cardinalem hostiliter persequuntur: vel oritur ex vili conditione personarum, cujusmodi sunt histriones, lenones, & simil. Vel ex defectu legitimæ nativitatis, ut spurii contingit. *Abb. in c. per Venerabilem num. 3 qui filii sint legit.* quamvis illegitimi non simpliciter, sed quoad effectus quosdam infames censendi sint *Mol. tract. 4. qu. 7. Suar V. D. 50. Sect. 3. Tholos. l. 31. Synr. c. 29. Layman. l. 1. tract. 5. c. 4. Filliut. tract. 19. c. 8. Treutler. Vol. 1. Disp. 8. n. 5. & sequent.*

IV. Fieri potest, ut quis utroque jure, Civili, & Canonico simul infamis sit, communiter verò uno tantum. Neque enim omnis, qui jure civili infamis censetur, etiam Pontificio talis est. *c. Euphemium. & c. proximo 2. q. 3. in nubente secundo viro c. pen. de secund. nupt. l. 5. C. eod.* Ut plurimum tamen utraque conjunctim infamia reperitur, ita ut Jure Canonico infamis habeatur, qui in civili infamis reputatur. *c. Omnes verò 6 q. 1. Ubi Adrianus Papa.* Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant. *V. Barb. ibi. Azor II. l. 6. c. 7. quæst. 3. Silv. V. Infamia num. 11. Panorm. in c. ex diligenti de Simon. Tholos. l. cit. num. 9.*

V. Infamia Jure Canonico irrogatur, vel ex peccato mortali, in quo notoriè peccator perseverat. *c. Testimonium. de rest. c. constituimus 3. quæst. 5. c. illi qui 6. quæst. 1.* Vel ex sententia excommunicationis *c. infames quæst. 1.* Ultramque absolutio Sacramentalis tollit, congrua satisfactione præstita. *c. illi qui c. præceptum 32. q. 5. Silv. l. cit.* Infames speciatim numerantur in *c. constituimus 3. q. 6. c. infames 6. q. 1. homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores,*

adulteri, incestuosi, venefici, perjuri, falsi testes, & similes, quos supra diximus Tit. V. s. 1. à testimonio ferendo repelli. *V. Piacetium part. 1. c. 1. §. de honest. vitæ.* Eiusdem fortis sunt hæretici, histriones, Ecclesiasticorum bonorum direptores, Simoniaci, calumniatores superiorum, Clerici sua culpa irregulares facti, & qui adversus Sacerdotes ex malitia armantur. *c. Sacerdotes 6 quæst. 1.* His addendos esse nominatim prævaricatores censet *Iul. Clarus quæst. 72. Roderic. verò II. quæst. 22. art. 6.* De regularibus loquens, Juris infamia notari fratres ait, qui ex suæ professionis gradu dejecti, & carceri mancipati, activa, & passiva voce carent: vel qui ut malefici, & detractores condemnati sunt, quod notatu dignum. Omnes enim ejusmodi ad testimonium ferendum, aut accusandum nullatenus idonei censentur. Cujus rei ratio est, quòd sicut Imperator auferens alicui insignia vel in exilium mittens, infamem eum reddit *ff. de his, qui nor. infam. ita.* & multò magis de supradictis intelligendum est. Eadem nota asperfi sunt, quos religio expulit, vel qui ab ea leviter si ipsos separarunt, aut fugerunt: quæ infamia duobus testibus probari debet secundum *Gotofredum, & Joannem Andrea. Ita Roder. IV. tit. 2. c. 13.*

VI. Sed benè à *Molina* annotatur in *Tract. IV. Disp. 8.* hoc tempore Juris Canonici rigor ille, ut ex quolibet peccato mortali infamia contrahatur, remissus est, nec tam strictè observatur, saltem respectu aliquorum effectuum; quamvis expediret, neminem nisi emendatione præmissa ad ordines sacros, & beneficia Ecclesiastica admittere. *Concil. Trid. Sess. 22. c. 1. Navar. Consil. 4. de regularib.* Multò minus

minus jure civili infamia cuiuslibet crimini addita est, ut continuo censeatur infamis, qui damnatus est: sed infames habentur, qui crimine publico tenentur, vel privato furti, bonorum vi raptorum, & iniuriarum. *l. infamem 7. ff. de publ. iud.* De aliis pluribus *Iulianus, Caius, Ulpianus, Paulus, & alii l. c. propriis titulis ff. de his qui notant. infamia. & C. eod. tit. innoc. in c. qualiter & quando. de accusat. Silvest. Arm. Taberna in V. infamia. Iul. Clarus. q. 72. Roder. Tom. 4. tit. 2. c. 13. Dynus in Reg. infamibus. Barbo. in Reg. iur. in 6. infamibus porta non pateant dignitatum.*

VII. Infamia facti seu popularis ingratii odiosi, & amari sunt. Nam i a ferendo testimonio reicit. *c. Constituimus 3. q. 9. l. 3. §. lege Iulia ff. de testibus 2. a munere Advocati, procuratoris, assessoris, & Iudicis. c. Infames. 3. q. 7. l. 1. §. ait prator. ff. de postulando 3. ab omni dignitate generaliter excludit infamia, quæ iuris est. l. Ne quis. C. de decurion. Quæ verò facti est, seu popularis non excludit, à beneficiis, & dignitatibus ipso facto, sed iudicis sententia requiritur. *Car. Par. 7. c. 8. Mol. Tr. 4. q. 7. 4. non permittitur, ut infames sint arbitri. l. Pedius 4. ff. de arb. 5. Ordinis laicri negantur. c. Omnipotens. de accus. c. tantum si. dist. 6. promoti etiam suspenduntur, c. sin. de postul. Pralator. 6. Si infamis institutus fuerit hæres, facit ut frater, qui alioqui repellitur ab inofficiosi testamenti querela contra testamentum fratris possit admitti. l. fratris. C. de inoff. testam 7. collationem beneficii factam infami, ipso jure nullam existimat. Panorm. licet super. veniens non privet beneficio. Quæ opinio ut vera sit, nec de omni beneficio, etiam simplici, nec de qualibet, & unde-**

cunq̄ue nata infamia intelligi debet. Illegitimos ad beneficia inhabiles esse diximus. *Par 1. tit. 2. §. 1. Fill. Tract. 19. c. 8. V. Azor. l. 6. §. 7. q. 7. Tolet. l. 1. c. 62. Laym. l. 1. tit. 5. c. par 5. c. 4.*

VIII. Infamia facti seu popularis Primò per contrarium factum tollitur. *Panorm. in c. Diligenti de Simonia Silo. n. 7. Laym. l. 1. tit. 3. pa. 5. c. 4. n. 10. Secundo, per publicam, & constantem vitæ emendationem Navar. Consil. 3. de raptor. Tertiò per dispensationem principis, alteriusve Superioris ad id ius habentis. Panorm. in c. Cum te desent. & re iud. Armilla num. 10. Barb. in c. ex tuarum. de purg. Canon. Quarto. Iuris infamiam solus Princeps tollit in sibi subiectis: & Pontifex in omnibus clericis, & religiosis. *c. cum te desent. & re indicata l. 1. ff. de postulando. Nec inferiori Principi, qui alium agnoscit ea potestas conceditur. c. Per Venerabilem. Qui filii sint legitimi. Denique à Regularibus infamiam non contractam iure communi Capitulum generale abstergit, vel ipse Generalis cum Definitoribus & collateralibus suis Roderic. To. 4. c. 13. nu. 26. Tholos. l. 4. Partuionum tit. 9. c. 20. V. Venenbec l. 3. tit. 2. num. 8. Silo. V. infamia nu. 16. & 17. Armilla num. 6. Em. Sa. n. 3.**

IX. Si quis infamis absque dispensatione legitima ad Dignitatem aliquam electus fuerit, non propterea dispensatus censeatur. *Exiipe, nisi summus Pontifex sciens infamem esse, nihilominus elegit, & instituit. Innoc. in c. Veniens. de sil. presb Navar. c. 25. nu. 74. Si autem ignoret Pontifex, eligatque infamem, remanet nota alius mediis abolenda: neque censeri potest verus pralatus, qui sic extollitur, sed electio ipso iure nulla censetur. Hoc ta-*

enem aliqui simulant, ut verum sit de infami notoria tantum, & infamia, quæ à Jure sit. Tunc nimirum ipso iure electionem nullam esse. *Abb. inter dilectos nu. 6. & c. super eo. de elect. Felin. in di. c. nu. 2. Navarr. in c. si quando. de Rescript. Bern. Diaz in Pract. Crim. c. 22. qui num. 2. pœnam clerici aleatoris esse putat, ut repellatur à beneficio obtinendo. Cæterum melius fuerit cum distinctione Quæstionem hanc decidere. Nam si infamia facti laboranti (Suppono per eam, quæ iuris est, beneficii collationem irritam reddi) beneficium conferatur, in foro externo invalida censetur collatio propter irregularitatem: in conscientia autem retinere poterit, modo paratus sit infamiam eluere, & remota irregularitateabilem se reddere. Cùm enim sic provisus nec à jure, nec ab homine condemnatus sit, non convenit tam gravem illi obligationem imponere, ut dimittere beneficium obtentum debeat, cuius recipiendi nulla unquam fortassis expectanda, aut speranda occasio sit. *Vallens. l. 1. de beneficiis. c. 17. Laym. l. 2. Tr. 5. c. 4. num. 6. Silv. V. Beneficium. §. 3. num. 1.**

X. Verùm infamia juris, & quæ ex illa nascitur irregularitas, contrahatur sola criminis admissione etiam occulta, in dubio est.

Affirmativa opinio tribuitur *Antonino Par. 3. tit. 28. c. 2. §. 9. & 7. Silvestro V. Irregularitas q. 14. Suar. V. Disp. 48. Sect. 1. num. 17. ubi docet: abstinendum esse ab actibus ordinum illi, qui occultè commisit crimen cui infamia ipso iure annexa est. Idem Fillint tenet Tract. 19. c. 8. num. 208. E contra negant. Glo in c. Inquisitio*

nis de accus. Abb. in c. Ex tenore. de temp. ord. in Covar. l. 3. Var. c. 3. Navar. c. 27. num. 248. Coninck Disp. 18. Dub. 7. nu. 56. Henric. l. 13. c. 36. & l. 14. c. 5. num. 2. Avila Par. 7. D. 4. Dub. 7. concl. 1. quibus faveat Regula desumpta ex. c. cit. de temp. ord. quod per nullum crimen occultum excepto homicidio irregularitas contrahatur: de cuius vero intellectu. V. Avilam par. 7. disp. 2. dub. 2.

R. Per commissionem criminis occulti, cui ipso iure annexa infamia est, infamia contrahitur fundamentaliter, & quasi in radice quæ infamia deinde per publicationem intra, vel extra iudicium efficitur formalis. Cùm enim ipso iure supponamus additam infamiam delicto, aliquem habere effectum debet, saltem incompletum. Quia verò infamia essentialiter consistit in diminutione famæ, ad hanc publicatio requiritur, qua facta infamia perfecta censetur, & irregularitas illi annexa contrahitur. *V. Gibalnum de irreg. pag. 386. An autem, quod aliqui quærunt, criminis infamia, & irregularitas per pœnitentiam tollatur, ex nu. 8. liquet, infamiam juris non nisi per Principis dispensationem tolli, & consequenter annexam illi irregularitatem tam diu manere, quamdiu infamia durat. Suar. lo. cit. Dynus in Reg. infamib. de Reg. iur. in 6. Layman. l. 1. Tr. 5. Par. 5. c. 4. num. 9. & 10. Piassec. Par. 1. c. 1. n. 28. & 26. Fillint lo. cit. num. 223. & seq. Quomodo infamia ex Iudicis sententia proveniens præcaveri, & evitari queat. V. apud Vvesenbecium. l. 3. ff. tit. 2. n. 9.*

§. VIII.

De privatione beneficii ecclesiastici.

I. QVemadmodum os bovi trituranti alligatur: Sicut Litæ verant, hoc est, iis qui altari deferviunt, alimenta subtrahere; ita ministros ecclesiæ qui muneri suo non vacant, sed negotia secularia spiritualibus anteponunt, æquitas suadet auferre beneficium, & emolumentis inde provenientibus exuere. Nullus tamen clericus secularis beneficio suo privandus est, nisi gravi crimine deliquerit. *c. Invensum 16 q. 7. ubi Glossa.* Non est ergo quis pro qualibet culpa deponendus. *c. 1. dist. 68.* nec quisquam privati suo beneficio sine culpa. *c. Satis perversum. dist. 56.* Regulares tamen Prælati pro levi culpa removeniunt. *c. Per tuas. de Simo. Sic Glo.* Præterea licet grave crimen fuerit, pœnam privationis non irrogabit iudex, nisi talis iure expressum sit, ut multis allegatis probat. *Lopez in Pract. Crim. c. 134.* De beneficiis regularibus alia ratio est, quæ Prælati conferunt, & auferunt ex qualibet honesta causa. *V. Az. l. 12 c. 22 q. 10.*

II. Posito casu, quod iudex damnet Clericum de crimine, cui à jure imposita est privatio beneficii, non facta huius pœnamentione, sed alterius; ex gr. verberationis, subitum est, an privatus beneficio censeatur? Affirmandum censo, si per crimine illud irregularis efficitur. Ad hoc enim nihil aliud requiritur, quàm crimen notorium esse, pro sola iudicis sententia sufficit. Secus, si crimini non est annexa irregularitas. Hæc enim non cuilibet delicto, sed illis tantum inesse censetur, quæ in ju-

re expressa sunt, ut cum aliis notat Covarr. in *Clem. si furiosus de homic. Par. 1. §. 1. n. 5.* Suarez. V. *Disp. 50. Sect. 2. Vallens. lo. cit. n. 9.* Avila *Par. 7. Disp. 2. Dub. 6. Conclus. 40.* Quæ verò crimina sint, pro quibus ipso jure beneficiis suis priventur clerici: quæ item privationem illam mereantur, quantum sufficere videbatur, diximus in *Par. 1. Tit. 2. §. 6. num. 4. & 5.* ut minime necessarium videatur invidiosè denudè occurrere.

III. An privati beneficio propter crimen aliquod, fructus post commissum perceptos restituere teneantur, anceps quaestio est: de qua Scias, ait *lul. Clarus q. 73. nu. 9.* quod clericus committens delictum, propter quod privati possit beneficio, nec habeat ius in re, quousque sit privatus, postquam tamen eo privatus est, tenetur restituere fructus perceptos à die commissi delicti, vel quos percipere potuit, sive exrent, sive cõsumpti sint, & sive effectus sit locupletior, sive non. Et est communis opinio, ut testatur. *Diaz in Pract. crim. c. 123. Ita lul. Clarus cum aliis pluribus, Paul. à castro in l. 1. C. de his, quibus ut indignis, ubi referendo Guil. de Canno iisdem penè verbis restitutionem fructuum exigit, ei quæ adhærent Salic. Alexand. & Iason ibi. Hippol. quoq. singularibus suis inservit. n. 52.* nihil aliud tamè allegat, quàm aliquos ex citatis Doctoribus. Idem tribuitur *Baldo Angele, & Romano in l. divorcio ff. solv. matr. Nominatur etiam Decius Conf. 1. 8.* Contrariam nihilominus opinionem tueretur. *Cardinal. in Clem. Constitutionem. s. Ceterum in fine de elect. Philip. Cornucius in di. l. 1. C. de his, quibus ut indignis. & Felinus in c. de quarta. col. 10. de prescript. ubi per septem fundamenta probat hoc.*

hoc esse verius, & respondet ad fundamenta in contrarium adducta. Adde inter recentiores. *Anton. de Burgos in c. ad nostram. de empt. & vendit.* ubi à Felino recedens fundamenta ipsius convellit. Denique *Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 134.* laudata *Pauli Castr.* opinione quasi communiore, probabile censet, quod quando clericus propter crimen ad restitutionem fructuum damnatur, damnari solum ex æquitate ad restitutionem perceptorum, non autem eorum, qui percipi potuerunt. Satis enim est ecclesiæ, cui applicandi sūt, si clericus restituat fructus quos percepit, quoniam vis illos consumpsit sine eo, quod tam strictè exactio fiat ab eo, sicut si spoliasset aliquē suo beneficio. Verum, quod de consumptis fructibus *Lopez* addit, restituendos esse, non video unde tanta obligatio manet, si Clericus post commissum delictum satisfecit muneris suo, & in usus necessarios insumpsit ea, quæ ratione beneficii sui percepit. Quocirca multò probabilius est clericum ipso iure privatum beneficio, si ea præstare pergat, ad quæ ratione illius obligatur, fructus inde perceptos retinere posse, donec illis per sententiam Iudicis spoliatur. *V. Avilam Par. 3 c. 6. Disp. 6. Escobar Tr. 4. Exam. 3. c. 5. num. 38. Suar. V. Disp. 40. Sess. 2. num. 21.*

§. IX.

De poena suspensionis.

I. S Vpsensio latè, & strictè accipitur. Latè significat separationem ab exercitio cuiuscunq̄ue potestatis, sive sacræ, sive profanæ ad certum tempus. Unde separatio ad tempus in officio advo-

cationis suspensio dicitur, & similiter in alio quocunque officio, seu munere Propriè & strictè in personis sacris duntaxat locum habet, cum ab executione muneris sui impediuntur. *Est igitur suspensio censura ecclesiastica, qua alicui persona ecclesiastica prohibetur ob culpam suam exercitium officii, vel beneficii ecclesiastici, sive ad certum tempus, sive in perpetuum. c. Quarenti de verb. significat. Sayrus l. 4. c. 1. Navar. c. 27. n. 151. Vallens. l. 5. tit. 39. §. 8. Avila Par. 3. D. 1. dub. 1.*

Variè dividitur. *Primo* in eam, quæ à beneficio tantum, eam, quæ tantum ab officio, & eam quæ ab utroque suspendit. *Secundo* suspensio ab officio alia est ab officio in totum, alia ab officio quoad partem duntaxat. *Tertio* alia est pœnalis, quæ fertur in pœnam delicti, alia medicinalis, quæ intenditur correctio, & emendatio suspensio. *Quarto* alia est temporalis, alia perpetua. Denique alia est à iure, alia ab homine. *Navar. l. c. n. 154. Bonac. To. 1. p. 423. Layman l. 1. Tr. 5. Par. 3. c. 1. num. 2. Avila Par. 3. disp. 1.*

II. Suspensio à divinis propriè est privatio officiorum pertinentium ad septem ordines ecclesiasticos, & septem horas Canonicas. *Martinus Papa. & Innoc. IV. in Conc. Lugdun. c. si quis 11. q. 3. c. 1. de sent. excom. in 6.* Non enim prohibetur, quicquid divinum est, sed ea tantum, quæ ad officium speciale pertinent. Quamobrem *Innocentius IV.* loco cit. dicit, ita suspensum à divinis confiteri posse peccata sua, communicare, legere horas Canonicas, assistere sacris, cantare in choro, baptizare sine sollemnitate, benedicere mensam privatam: quia hæc & similia non deputantur alicui officio speciali à iure, constitutione,

ratione, vel consuetudine, cum ad ea qui-
libet Christianus habeat potestatem. At
verò usus solennis Acolutorum ad defe-
rendos cereos, Subdiaconorum, & Dia-
conorum, presbyterorū, aliorumque sa-
crotum ministeriorum prohibetur in sus-
pensione à divinis, quia usus eiuscemodi
censetur proprius alicui officio speciali,
quod eam ob causam institutum est. *Ro-
der. Tom. 1. q. 26. artic. 14. Avila Par. 3.
pag. 213.*

III. Non tantum privati, & singulares,
sed Universitas quoque, & Communitas
suspendi potest. *c. an ne sede vacante in 6.
& Romana c. si sententia. de sent. excomm. in 6.
6. Cont. Trid. Sess. 24. c. 16.* Et ratio præstò
est quia Communitas, Collegium, Capi-
tulum, etiam ut sic, capax est culpæ, benefi-
cii, privilegii, & similibus, ergò etiam
privationis illorum. *Navarr. l. cit. n. 165. &
Consil. 40. Henric. l. 24. c. 25.* Alia ratio ex-
communicationis est, ut infra patebit §.
21. Monet tamen *Suarez V. Disp. 28. Sect.
3.* Suspensionem ab officio, quantum ad
actus ordinis propriè in Capitulum ut sic,
non cadere, quia eiusmodi non fiunt per
totam Communitatem, sed speciales per-
sonas. Caterum in tali suspensione, quan-
do fit propter delictum membrorum
Communitatis V. g. Capitularium, qui in-
nocens est, excusatur. At quando fit ob
culpam illius, qui præest, V. gr. episcopi,
aut Decani, omnes simul tenentur. Neque
id mirum videri debet, cum in aliis quo-
que eventibus propter communitatem in
ea contenti innocentes aliquo bono pri-
ventur. *Navar. Consil. 40. Avila de Cen-
sur. Par. 3. Disp. 3. Dub. 2. Diana Par. 5. Tr. 10.
Resol. 22. Suarez V. disp. 28. Sect. 3. Emm.
Sa n. 13.*

IV. Cum absque limitatione fertur sus-
pensio, à beneficio, & officio simul sus-
pendit: in qua verò effectus aliquis parti-
cularis exprimitur, ultra se non extendit.
Censura enim nõ operatur ultra id, quod
significat. Hinc episcopus ab officio Pon-
tificali suspensus intelligitur tantum sus-
pensus ab iis, quæ ad usum ordinis episco-
pali pertinent, cuiusmodi est, confirma-
re, consecrare ecclesias, ordines conferre,
& similia. Excipiuntur ergò, quæ iurisdic-
tionis sunt, ut conferre beneficia, ex-
communicare & similia. Neque suspensus
censetur à celebratione Missæ, auditione
confessionum, & reliquorum eiusdem ge-
neris. *Bonac. lo. cit. n. 4. Zerola P. 1. num. 2.
Navar. nu. 160. Henric. n. 1. Silvest. Q. 5.
Tabien. num. 4. Layman l. 1. Tr. 5. Par. 3. c.
Avila Par. 3. Disp. 2. Concl. 5. Armilla n. 4.
§ 9.* Vicissim suspensus ab ordine, non est
suspensus ab actibus Iurisdictionis. Iuris-
dictio enim absque ordine consistit, ut in
eo patet, qui electus & confirmatus epis-
copus est: quem nemo dubitat etiam ante
consecrationem ea, quæ ad Iurisdictionem
spectant, exercere posse. *V. qua dix.
Par. 1. Tit. 4. §. 2.*

Similiter ab officio suspensus non ha-
beret à beneficio suspensus, & beneficii
fructibus, nisi indirectè, quatenus per sus-
pensionem impeditur, ne fungatur mu-
nere suo. At qui ab inferiori ordine sus-
penditur, nec illum, nec illo maiorem e-
xercere potest, ex communi Regula. *Cui
non licet, quod minus, nec licere debet, quod
maius est.* Sed à Superiori ordine suspen-
sus ea, quæ inferioris ordinis, efficere non
prohibetur. *Piassec Par. 2. c. 4. n. 78. Vallens.
l. 5. tit. 39. §. 10. Avila. lo. cit. Tholos. l. 1. c. 45.
n. 6. Barbos. in c. Taurum. de Privil. nu. 29.*

V. Cum quis illimitate ab officio suspenditur, ab officio ordinis, & simul iurisdictionis suspensus censetur. Verum ab officio simpliciter suspensus non censetur suspensus etiã à beneficio ut n. præc. diximus modò per aliũ obligationi suã satisfaciãt, quia beneficium propter officium datur *Cardin. Tuschus V. Beneficium in concl. 53. Bonac. n. 9. & 10.*

Et vicissim suspensus à beneficio non intelligitur ab officio suspensus licet propter officium habeat beneficium, nec privatur usu, & exercitio rerum spiritualium, ac temporalium: ac proinde potest, si aliã potestatem habet, conferre alteri beneficium. Fructus autem intermedii temporis in utilitatem ecclesiã applicandi sunt, detractis, quã substituto propter operam & laborem suum, tribuuntur. *Abb. in c. cum Antonienfis n. 10. cum Gloss. ibi V. Admiserant. Suar. Disp. 27. num. 34. Diana Par. 5. Tr. 10. Resol. 1. & seq.*

VI. Qui propter contumaciam suspensus est, de fructibus beneficii sui non potest quicquam percipere. Cum enim in potestate ipsius sit liberare se à suspensione per emendationem, & resipiscentiam, sibi imputet mala, quã ex contumacia nõ sublata nascuntur. Qui autem in alterius delicti pœnam suspensus est, ne indecorẽ cogatur fodere, aut mendicare, necessaria & congrua sustentatione fieri potest. *Laym. loc. cit. n. 4. Escob. c. 5. n. 49.*

VII. Ab ingressu ecclesiã suspensus impeditur ab executione ordinum intra ecclesiã, & ab auditione divinorum officiorum: poterit in ecclesiã tamen Sacramenta percipere, orare, & recitare horas, cum non celebratur divinum officium, pertransire etiã non hærendo, aut com-

morando in ecclesiã. Quod si illum contingat mori cum signis verã pœnitentiã, censetur à suspensione, & interdicto liberatus, adeo quẽ in loco sacro humari potest. *Navar. c. 27. n. 170. Coninck Disp. 17. num. 59.*

NOTAT præterea *Henriquez* huius generis suspensionem potius interdiciũ esse. Suspensus enim, propriẽ loquendo, nec ab auditione rei Sacrã, nec Sepultura arceretur. Addit *Piassecius Par. 2. c. 4. n. 78.* suspensum ab ingressu ecclesiã irregularem fieri, si in ea exerceat actum aliquem ordini sacro deputatum: si tamen exerceat domi, vel in Oratorio privato, non incurret. *V. Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 132.* ubi notat, non fieri irregularem, si in Oratorio strictẽ sumpto celebret.

VIII. Suspendio ab homine scripto faciendã est cum expressiõne causã, & instrumentum suspensio intra mensem exhibendum, si petatur. *c. 1. de sent. excomm. in 6.* Id iudex si non fecerit, suspensionem ab ingressu ecclesiã incurrit per unum mensem, quo tamen exacto statim absolutus censetur. Si autem propter contumaciam ferenda sit, monitio permissa debet. *Bern. Diaz. in Pract. Crim. c. 122. Ign. Lopez c. 133.* Calus verò, in quibus ipso iure Suspendio contrahitur, explicatos invenies apud *Silvestr. V. suspensio num. 6. Suar. To. 5. Disp. 31. Av. lam. D. 5. Dub. 5. Navarr. c. 27. nu. 54. Henriq. l. 13. c. 36. usque ad 40. Escobar. Tr. 4. Exam. 3. numerat pro Episcopis 24. pro Capitulis 4. pro religiosis 9. pro clericis 38. Escobar. Calus verò, quibus expresse suspenditur episcopus, enumerat *Piassecius Par. 2. c. 4. nu. 80. & seq.* admonens simul, nunquam censeri episcopum suspensum, nisi de illo mentio expressa*

expressa fiat. c. *Quia periculosum desent. excomm.* Idem est de Cardinali etiam non episcopo, de rege item, & Imperatore, qui potest suspendi ab ea iurisdictione ecclesiastica, quam habet ad presentandum episcopos

IX. Ad suspensionem inferendam sufficere potest peccatum Veniale. Certè excommunicatio minor, maioribus bonis privat, Sacramentorum receptione nimirum, & tamen pro levi culpa imponitur. Ita *Caet. in sum V. Suspendio. Armilla eod. V. num. 1. Soto in 4. dist. 22. qu. 3. artic. 1. Navar. c. 27. n. 151. Medina in sum. l. 1. c. 11. §. 8. Henr. l. 1. c. 34. n. 1. Avila Par. 3. Disp. 3. D. 3. Suarez. Disp. 28. Sect. 4. nu. 7.* Quis enim mortaliter delinquere credat illum, qui una aliqua electione à formâ præscripta declinat, vel unius diei distributiones immeritò recipiat? Contrarium hoc tempore plerique Theologi tenent, & meritò, quia suspensionis pœna per se maior est, quam ut levis ad illam culpa sufficiat. Quocirca (quod attentè observandum monet Suarius) si propter crimen aliquod gravis suspensio ab officio & beneficio imponatur, & committens eiusmodi actum non nisi venialiter peccet, non incurret pœnam suspensionis, undecunque proveniat illius actus levitas à mortali peccato excusans. Præterea si præxim spectas, nunquam suspenditur à iure quisquam, nisi propter peccatum mortale. *Avila l. cit. Coton in Sum. Diana V. Censura. n. 16.*

X. Qui suspensionem violat, exercendo actum prohibitum, mortaliter peccat, nisi materiz levitas, vel alia eum circumstantia excuset. Mortaliter peccare liquet, quia in re gravi non servat præceptum ecclesiæ, Quod verò per levitatem materiz,

aliasque circumstantias minuatur culpa, aliis etiam in casibus usu venit. *l. 2. q. 7. a. 7.* Hoc loco autem levis materia censetur, si suspensus à iurisdictione recipiat unum testem, vel suspensus ab ordine exerceat unum actum ordini minori annexum, vel suspensus ab ingressu ecclesiæ commoretur in ea per exiguum tempus, quando celebrantur divina. *Avila P. 3. Disp. 2. Dub. 2. Ledesma Par. 2. q. 26. ar. 2. Henr. c. 33. n. 1. Toletus l. 1. c. 45. n. 1. Ejeobar. Tr. 4. Exam. 3. c. 3.*

XI. Suspensus non est ab aliis necessariò vitandus, etiam denunciatus, quoniam id nullo iure cautum reperitur. Lex Charitatis tamen suadet, ut clericum ab officio suspensum sine causa non inducam, V. g. ad celebrandum, quando is sine peccato, & irregularitatis nota id facere non potest. Similiter ipse cum aliis familiariter agendo non peccat, convenienter Extravag. Concil. Constantiensis, quo eiusmodi communicatio indulgetur excepto clerici notorio percussore. *Reginald l. 32. Tr. 2. c. 21. n. 33. Laym lo. cit. n. ult. Coninck To. 11. D. 15. Dub. 2. Contrarium asserit. Navar. c. 27. n. 163. & Tolet l. 1. c. 45. n. 4.* peccate scilicet mortaliter, qui cum suspensio denunciato communicant in iis, in quibus suspensus est Quod admitti potest, de communicatione, quæ non fit sine cooperatione ad peccatum ut *Suar. explicat. Disp. 28. Sect. 5. nu. 6.* vel quando cooperatur actui iurisdictionis, qua privatus est suspensus. *Avila dub. 4. Concl. 2.*

XII. Episcopus absolvere potest subditos tuos à suspensione perpetuâ etiam summo Pontifici reservata, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Con. Trid. S. 24. c. 6.*

NAVARR. c. 27. num. 162. Quæ verò in pu-
ram alicuius delicti pœnam lata est, non
potest auferri ab eo, qui imponente infe-
rior est, nisi habeat privilegium, & suspen-
sio provenerit ex delicto occulto. V.
Laym. l. 1. tr. 5. par. 3. c. 4. num. 4. tunc enim
dispensatio requiritur, quæ ex natura sua
Superiori Magistratui est reservata. De-
nique suspensio certi temporis spatio cir-
cumscripta, eo elapso per se interit: simili-
ter impleta conditione, sub qua emana-
rat, V. g. quamdiu non satisfeceris. &c.
Ita usus & praxis habet, quamvis in Ex-
communicatione non fiat Escobar. Tract.
4. Exam. 1. c. 2. Forma absolutionis à sus-
pensione hæc esse potest. *Absolve te à vin-
culo suspensionis, quam incurristi propter
hanc, vel illam causam, & restituo te pri-
stina executioni.* Avila Par. 3. Disp. 6. Hen-
riq. l. 13. c. 35. Silvest. nu. 8. Toletus l. 1. c. 46.
n. 5. Reginald. l. cit. n. 46.

§. X.

De Interdicto.

I. Interdictum est *Censura ecclesiastica,*
qua interdictus separatur à perceptio-
ne quorundam Sacramentorum, à divinis
officiis, & ab ecclesiastica sepultura. Vel, est
censura ecclesiastica prohibens usum qua-
rundam rerum divinarum, ut fidelibus
communem, quatenus talis est. Differt à
Suspensione, quia hæc privat aliquo usu,
non ut communis, sed ut proprius est. Ab
excommunicatione, quia hæc privat usu
rerum sacrarum, non quatenus talis, sed
quatenus est communicatio cum aliis fi-
delibus V. suar. Disp. 32. Sect. 1. n. 4. Præ-
dicta definitio abstrahit à loco & perso-

na, ab usu activo, & passivo: atque ita faci-
lius accommodatur diversis Interdicti
speciebus. Nam aliud Interdictum est
personale tantum, aliud locale tantum, a-
liud personale, & locale simul. *Locale tan-*
tum dicitur, quo solus locus interdicatur.
V. g. ecclesia, parochia, oppidum, reg-
num. *Personale tantum*, quo solæ personæ
interdicuntur. Inter hæc illud discrimen
est, quod solo loco interdicto possint per-
sonæ illius, quæ interdicto causam non
dederunt, in alio loco audire divina, da-
re, & suscipere Sacramenta: quando au-
tem personæ interdictæ sunt nullibi id
possunt. c. *Si sententia. de sent. excommu-*
in 6.

Interdictum locale subdividitur in Ge-
nerale, & particulare, Generale est, quod
fertur in locum generalem, id est, quæ
Communitate, ut communitas est, adeo-
que divisim habitationibus occupatur, ut
regnum provincia, civitas, parochia, vil-
la. c. *cum in partib. de verb. signific.* Particu-
lare vocatur, quo interdicatur certus lo-
cus sacer, unus, vel plures, puta, parochia-
lis ecclesia, quo nomine veniunt etiam
capellæ, & cœmeteria: quemadmodum
suburbia civitatis nomine. c. *Si civitas de*
sent. excomm. in 6. Reg. in l. 32. Tract. 1. c. 1.
Nulla par. 3. Disp. 1. Escobar Tr. 4. Exam.
4. c. 1. Eadem analogia seu vata subdividi-
tur Interdictum personale. Aliquando e-
nim populus, aliquando persona singula-
ris interdicatur: & propter mortale, &
propter Veniale peccatum. Henriq. l. 13. c.
42. Diana. Par. 5. Tr. 10. Resol. 78. Toletus
l. 1. c. 53. n. 8.

II. Idem, qui excommunicare, & suspen-
dere, interdictum quoque ponere possunt:
aliqui Prælati tamen, puta Regularium non
nisi

nisi personas interdicunt, Ecclesias verò quamvis sibi subjectas, interdicere non permittuntur, tum quia ad finem religiosæ gubernationis non conducit, tum quia scandalum inde, & perturbatio oriretur. Nec Capitulum jure ordinario habet potestatem interdicti ferendi. *c. quasvis de his, quæ sunt à majori part. Capit. Ex consuetudine tamen, aut privilegio aliquando inire potest c. Cum inter. de consuet. Episcopus autem sine consensu Capituli interdictum ferre potest, contrariâ consuetudine, & præscriptione quadam, qua derogatur c. quasvis citato, & aliis in quibus Capituli consensus requiri videtur. Angel. V. interdictum §. 3. Sylv. eod. num. 2. & seq. Suar. V. Disp. 36. Sect. 1. Villour. tract. 1. §. 1. num. 21.*

III. Quæ tempore interdicti localis prohibentur adhuc 7. genera revocantur.

1. Est omne exercitium certo ordini Ecclesiastico deputatum, sive Clerici sint presbyteri, sive presbyteris inferiores.

2. Celebratio divinatorum, puta Missæ, Horarum Canoniarum, & similia.

3. Administratio Sacramentorum, excepto Baptismo, Pœnitentiæ, &c. de quibus num sequente.

4. Collatio Ordinum. *c. Responsio. §. penult. de sent. excom.*

5. Ecclesiastica sepultura, id est, in Ecclesia, cœmeterio, & extra illud cum officio consueto. *c. Cum & plantare c. ut privilegia de privileg. & c. Episcoporum. eod. tit. in 6.*

6. Pulsatio campanarum, si pro divinis officiis faciendâ est.

7. Apertio januarum Ecclesiæ, eo tempore, quo divina celebrantur. *Suar. To. V. Disp. 34. Regim. l. 32. tit. 3. c. 28. Tol. l. 1. c. 53. n. 1.*

IV. Excipitur, ut dixi, Baptismus, & confirmationis collatio: item pœnitentiæ, & absolutio sanorum, qui causam non dederunt interdicti: ægrorum quoque, & morientium SS. Eucharistiæ per modum viatici. Extrema Unctio tamen semper neganda est, ut sepultura Ecclesiastica quoque. *c. quod in te. de pœn. & remiss. Si tamen contingat aliquem interdicti tempore in Ecclesia humari, non est exhumandus, cum multa, quæ fieri prohibentur, facta teneant. Gloss. in V. Forma c. à nobis de sent. excom. Reginald. loco cit. c. 27. Barb. in c. Resp. de sent. excom. Piafe. in Praxi part. 2. c. 4. Escob. tr. 4. exam. 4. c. 2. Conceditur præterea, ut singulis diebus Missa celebretur officiû divinû fiat in Ecclesia propria, & Oratorio per Episcopum approbato, januis clausis, & sine sonitu campanarum, exclusis excommunicatis, & interdictis. Diebus verò solennibus Natalis Christi, Paschatis, Pentecostes, & Assumpt. B. M. V. solenniter omnia divina officia celebrari possunt, etiam in præsentia interdictorum, qui etiam ad participationem divinatorum admittuntur, sed excommunicatis exclusis. *c. alma mater de excom. in 6. Diana part. 5. tract. 10. Resolut. 60.**

NOTA. Prædicta festa inchoantur à primis Vesperis: Pascha verò à Gloria in Excelsis, Sabbati Sancti. Præter hæc licet conciones habere, inque eum finem campanas pulsare. Item pro Ave Maria, secundum consuetudinem, & ad deducendam Sacram Eucharistiâ, ad indicandas diei horas, vel Conventum, & Congregationem evocandam. *Suar. Disp. 34. Sect. 3. num. 18. Reginald. loco cit. cap. 28. num. 34. Fernandez. pag. 477.*

Valentia Disp. 7. quest. 18. pun. 2. Vallens. l. 5. tit. 39. §. 11. num. 4.

NOTA. Canonici, & Clerici officiiis divinis tempore interdicti non minus interesse debent, quam extra illud, & qui non veniunt distributiones amittunt, sicut interdictio non extante perderent, si divinis officiiis non adessent. *c. Alma cit.*

V. Clerici, qui nec causam interdictio dederunt, neque violarunt illud, tempore interdicti localis sepeliri possunt in loco specialiter interdictio, modo fiat absque solennitate, & campanarum pulsatione. Imò sepeliri possunt cum divino officio Missæ, januis clausis, & summissa voce, si cœmeterium extra Ecclesiam sit, officium in Ecclesia celebrari poterit, deinde cadaver in cœmeterium cum silentio transferri. *Bonac. Tom. I. pag. 449 & pag. 450. Avila part. c. Disp. 4. Sess. 2. Dub. 4. De privilegiis Ordinum Regularium tempore interdicti, quæ multa & magna, consule Compendium privilegior. FF. Minor. & alior. Ordinum. Item Roderic. Tomo II. quest. 108. art. 2. & Armillam V. interdictum num. 140. Sed dubitare licet, an non revocata sint? Concil. Trident. enim Sess. 25. c. 12. mandat, ut censuræ & interdicta, nedum à Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, à regularibus in illorum Ecclesiis publicentur, atque feruentur. Per hoc revocata esse Regularium privilegia de suspensione interdictorum, seu interdictis non servandis constanter docet *Navar. c. 27. num. 190. & latius ex professo Consl. 7. de privilegiis: quam sententiam verissimam esse contendit Nicol. Garz. de benef. part. 3. c. 2. à nu. 278. & consultos ab Episcopo Abulensi**

Cardinales idem respondisse testatur *par. 5. c. 8. n. 87. Idem sentit Praefec. in practi. par. 11. c. 3. n. 41 & seq. Vallens. in Paratulis suis l. 5. tit. 33. §. 2. Laym l. 1. tract. 5. par. 4. c. 3. n. 3. Contrariam opinionem, quod non sint ejusmodi privilegia revocata, tenet *Henric. l. 13. c. 48. §. 1. Sayrus de Censuris l. 5. c. 13. n. 24. & 25. Fr. Emm. in Bullam Cruciatam §. 5. n. 15. & in addit. n. 13. & 35. Item To. II. qq. Regul. q. 112. art. 1. Ioan. de la Cruz c. 7. Dub. 2. Concl. 2. Diana part. 2. tract. 2. Resol. 133. V. quæ dix. in par. 1. Tit. 15. §. 12.**

VI. Nomine Clericorum, quibus præfata licentia datur, veniunt omnes personæ Ecclesiasticæ, incolæ, & indigenæ, religiosi utriusque sexus, eorumque Novitii, Clerici in prima tonsura initiati, si beneficium habeant, aut ex mandato Episcopi alicui Ecclesiæ serviant, vel in literarum studio, tãquam ad majores ordines accipiendos versentur juxta *Con. Tr. dispositionem Sess. 23. c. 6. Denique Clerici conjugati cum virgine, & unica, qui ex Episcopi mandato in aliqua Ecclesia servant. Soto in 4. Dist. 22. q. 3. art. 1. Avila l. cit. Conim. k. Dub. 2. n. 30. Cov. c. alma par. 2. §. 4. n. 4. Intentio enim capitis alma est, providere, ut tempore interdicti divina officia in Ecclesiis peragantur, sicuti prius, ad quod Clericorum necessaria præsentia, & licentia est.*

VII. Quia Religiosi in favorabilibus tantum Clericis & Ecclesiasticis annuuntur, quemadmodum in *par. 7. Tit. 1. §. 1. n. 4. diximus, Clero interdictio, non censentur interdicti nisi ex causa interdicti, aliisque circumstantiis aliud colligatur. Interdicta autem familia etiam contenti in ea Clerici interdicti sunt; nec proderit ab ea post latum interdictum recessisse: sicuti*

Scuti non obest de novo ad illam accedere, postquam lata censura est. *Silv. V. Clericus l. 5. i. Suar. Disp. 32. S. 2. n. 17.* Populo civitatis interdicto non censentur interdicti, qui habitant in suburbis, nisi sint de populo Civitatis. Nam Civitatis nomine continetur id solum, quod murorum ambitu continetur. *Cotta in Memorab. V. Civitas.*

VIII. Qui interdictum violant, locale, aut personale, mortaliter peccant, (nisi levitas materia excuset) & in primis Clerici. In illos enim primario dirigitur prohibitio, ut per ipsos alii constringantur ad eisdem legis observationem. Contra locale interdictum (ut ex dictis n. 2. patet) peccat Clericus 1. si contra interdictum actum aliquem ordinis sui proprium exerceat, per quod etiam irregularis efficitur. 2. Si specialiter interdictus sacris officiis interfuit, vel Sacramenta sibi prohibita accipiat. 3. Si aliquem personaliter interdictum post interdicti denunciationem, divinis interesse, vel divina celebrare permittat: intellige, de illis, quibus Ecclesie regimen commissum est. *Avila Disp. 5. Dub. 1. Henric. l. 13. c. 46. n. 3. Nav. c. 27. n. 85. Diana part. 5. tract. 5. Res. 59.* Locale interdictum violatur à Clericis, & Regularibus, si non servata moderatione in c. *Alma* præscripta divina officia celebrent. Hoc est, adhibito campanarum pulsu, elata voce, quæ foris audiantur, vel januis apertis, aut excommunicatos & interdictis admittis. c. *non est vobis de sponsalib. Barbosa in c. Alma mater. de sentent. excomm. in 6.* Similiter Laici peccant faciendo aliquid eorum, quæ interdicto prohibentur. *Suar. Disp. 33. Sect. 12.*

IX. Dubiam est, an Laici non personaliter interdicti peccent, non observando interdictum? In quo non una omnium Doctorum sententia est, imò *Cajet. in V. interdicti violatio*, in dubium revocare audeat de Clericis, an violando interdictum lethaliter peccent: quemque nemo sequitur, nos quoque deseramus. Reliqui mitius, aut durius, pro suo quilibet ingenio loquuntur. Probabile est ultimo, nisi dolus, aut vis adhibeatur, non peccare mortaliter, & universè Laicum, qui non personaliter interdictus interdictum violat. Hanc esse communiorem sententiam *Layman* quoque aliàs severior agnoscit c. 3. n. 2. & colligitur ex c. *si sententia de sent. excomm. in 6.* ubi dicitur. Cum propter delictum Domini, vel Rectoris & civitas interdicta, cives ejusdem, qui culpabiles non existunt, dummodò ipsi non fuerint interdicti, possunt extra ipsam licitè interesse divinis. Ubi *Barb.* si interdictum loci solius esse ponamus, non verò populi, ita ut personas non liget, sive ob culpam Domini, sive ob culpam ipsius populi prolatum sit, culpabiles tantum comprehendit, ut concludunt expressè verba hujus textus. *Dummodò ipsi non fuerint interdicti.* Si autem interdictus fuerit populus, singulares de populo censentur interdicti. *Germin. lo. Andr. Ancharan. Frañch. Steph. Conf. Vivianus in Ration. l. 5. pag. 316. Alagona in Comp. p. 781. Vgolinus de Censuris Fab. 5. c. 6. & c. 1. Sapr. l. 5. c. 2. num. 6.*

DIXI Nisi dolus aut vis adhibeatur. Quia graviter peccare manifestum est, eos, qui interdicti tempore fraudulentè inducerent sacerdotem ad celebranda divina, aut clausas Ecclesie valvas violentè refera-

referant, cogentque Ministros ad aliquem actum, qui propter interdictum absque peccato exerceri non potest. Quocirca ut à culpa immunes habeantur Laici non interdicti personaliter, absque injuria & damno aliorum non obferrent, necesse est.

X. Quod attinet pœnas violentium interdictum Ecclesiasticum hæc 5. notanda sunt.

i. Quamvis à Laico per mortale peccatum violetur, nullam tamen à jure constitutam pœnam incurrit, præter excommunicationem in quibusdam casibus de quibus *Avila pag. 289.*

ii. Clerici qua sæculares, qua regulares interdictum violantes per exercitium alicujus ordinis sacri ineligibiles fiunt activè, & passivè, irregularitatem incurrunr, & suspensionem ab officio, & consequenter à jurisdictione, possuntque per sententiam privari beneficiis, aliisque arbitrariis pœnis affici. *Suar. D. 34. S. 4. Laym. l. 1. tract. 5. part. 4. c. 3. n. 3.*

iii. Si Clericus aut Sacerdos non interdictus in loco non interdicto, homini interdicto Sacramentum aliquod conferat, ex probabili sententia non incurrit irregularitatem, quia hoc nullo jure expressum legimus.

iv. Qui Clericus cum nominatim interdictus, in illis rebus, in quibus interdictus est, communicat, præter peccatum quod esse lethiferum potest, ab ingressu Ecclesiæ prohibetur, donec satisfaciatur ad arbitrium illius, qui interdictum posuit.

v. Domini temporales, qui in terris suis interdicto suppositis cogunt aliquem ad divina officia celebranda, vel ad ea vocant audienda, aut percipienda, alios præsertim excommunicatos aut interdi-

ctos, vel impediunt, ne excommunicati publicè, vel interdicti ab Ecclesia exeant, excommunicationem incurrunt. *Clem. Gravus de sent. excomm.*

vi. Qui interdictum locale generale violat, celebrando, aut inducendo aliquem ad divina officia in loco interdicto peragenda, vel interdictos ad illa admittit, vel Ecclesiasticam sepulturam imperit, ab ingressu Ecclesiæ prohibetur, donec satisfecerit illi, cujus sententiam contempsit. *Avila part. 5. Disp. 3. Dub. 4. Suar. Disp. 34. Sect. 5. Reginald. l. 32. tract. 3. c. 31. num. 48. & seq. Piafec. part. 2. c. 4. tit. de pœnis num. 75 Laym. l. cit.*

Xi. Superest interdicti relaxatio, quæ non uno modo conficitur. Ac primò quidem generale interdictum Communitati impositum, innocentium respectu, qui nullam interdictio causam dederunt, per se cessat dissoluta Communitate. Neque enim aliter tenebantur, nisi quod essent pars communitatis. Non cessat è contra illorù respectu, qui culpabiles sunt, quia hoc interdictum personæ affixum est. Quin etiam interdictum latum in Collegium, si uno excepto omnes Collegæ moriantur, solum illum ligat, quoniã in illo Collegiù virtualiter perseverare cõserur, cum jura illius sustinet. *V. Barb. in c. nullus de elec. & par. 1. tit. 6. §. 2. n. 4. Secundo, interdictum absolutè, ac nullo tēporis ambitu præfixo latum nõ aliter tolli potest, quàm per voluntatem, & relaxationem illius, qui illud imposuit, vel ab alio ad id legitimam potestatem habente. Locale autem ne quidem edificio destructo perit, quia ipsum solum, quod est basis, fundamentum edifici affixum interdicto existimatur. Tertio ab interdicto locali ab ipso jure imposito,*

posito, cum reservatum non sit, Episcopus absolvere potest: ab interdicto personali autem non potest quenkum absolvere, nisi sit occultum juxta dispositionem Concil. Trident. Sess. 24. c. 6. A qua licentia excluduntur inferiores habentes jurisdictionem ordinariam, & Episcopalem, uti declaratum est à Congregatione Cardinalium. *Avila part. 5. Diss. 6. Dub. 1.* Parochi nihilo minus jure communi absolvere possunt ab interdicto personali particulari non reservato. *c. nuper de sent. excom. Bonac. Tomo 1 pag. 454. & Tomo 3, pag. 455 Reginald. l. cit. c. 32. Fernandez in Exam. Theol. p. 480 Suarez Diss. 38. Sect. 2. num. 8.* Addens pro absolutione faciendâ necessarium esse, ut causa tollatur, satisfactio fiat, vel sufficiens cautio detur.

§. XI.

De Excommunicatione.

I. Excommunicatio est *Censura Ecclesiastica*, qua homo baptizatus privatur consortio fidelium, participatione Sacramentorum, & communibus Ecclesie suffragiis. Vel brevius. Est *censura Ecclesiastica*, separans hominem à communione. Per Censuram, quæ generis loco est, excluditur irregularitas, quæ propriè Censura non est, sed inhabilitas quædam. Per reliqua excluditur suspensio, & interdictum, quæ per se, & formaliter non privant communionem, seu consortio fidelium. Colligitur ex *Matth. 18. v. 17.* Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus, & publicanus. *1. ad Timoth. 1. v. 20.* Quin etiam ex *Matth. c. 16.* potestatem excommunicandi probat *S. August. in epist. 75. ad auxilium.* Spiritualis pœna est (anathema) quâ fit, quod scriptum est, quæ ligaveris in terrâ,

ligata erunt in cœlis: animas obligat. Ecclesie disciplina hæc severissima est, ut *Calv. loquitur l. 4. Inst. c. 11. Sect. 2.* & quasi ultimum fulmen, non nisi in necessitate adhibendum. *Petr. de Soto Instit. Sacerd. tit. de Clau. Lect. 1. Ang. silvest. Arm. & al. Sum.*

NOTA. Excommunicationis usus etiam apud hæreticos nostros viget. Quamvis sub initium novi Evangelii, quod longius ab Orthodoxâ Ecclesia recederent, Censuras, & Ecclesiasticas pœnas omnes sustulerint, populo libertate promissâ, successu temporis tamen, cum vitia imensum crescere animadvertent, de freno, & excommunicatione ab exilio revocandâ *Lutherus* ipse sollicitus fuit, quemadmodum ex Colloquiis ipsius, Germanicis, & Latinis patet. Sed populo jam ad effrenam licentiam assuefacto, & dominationem, quâ impotenter Ministri uterentur, formidante non sine magno labore, & contradictione multorum restituta est. Nec defuerunt ex doctioribus, qui semel explosam excommunicandi potestatem nullo modo revocandam libris publicè propositis contenderent, quos inter eminuit *Thomas Erasmus Medicus Heidelbergensis*, cui mox *Theodorus Beza* contrario scripto pro fovendâ Ecclesie disciplina se opposuit. *V. Summam Casuum pro Sectariis Grefseri tit. de Sacram. Pœnitentiæ.*

II. Excommunicatio dividitur 1. in majorem & minorem. 2. in eam, quæ est ab homine, & eam, quæ est à Jure. 3. in eam, quæ est lætæ sententiæ, & quæ est ferendæ, quam aliqui comminatoriam vocant. 4. in eam, quæ justa, & eam, quæ injusta est. Denique alia fit per sententiã generalem, alia per specialem. *Bonac. Tom.*

kk

1. p. 2.

§. p. 374. Major excommunicatio privat participatione Sacramentorum activa, & passiva. Minor passiva tantum, & fertur aliquando propter peccatum Veniale. Excommunicatio à Jure dicitur, quam infligit Jus Canonicum, Synodus generalis, vel Nationalis. Ab homine verò quâ sua auctoritate aliquis Judex Ecclesiasticus fert. Latæ sententiæ vocamus, quæ ipso facto, absque alia Judicis sententia incurritur. Ferenda, in qua Judicis sententia requiritur. *c. à nobis de exceptione & fin de Cler. excom. c. nuper & c. pen. de sent. excom.* Quæ in Bulla Cœnæ Dom. continentur à Jure potius, quam homine continentur esse: & instar perpetuæ legis etiam mortuæ Papa manent, licet annua promulgatione quodammodo renoventur. *Bonac. h. cit. Sala de leg. Disp. 1. Sect. 9. nu. 62. Suar. eod. l. 1. c. 10. num. 15. Franc. Leo. in thesaur. Eccl. par. 3. c. 38. num. 160.*

III. Causa finalis excommunicationis est bonum, & utilis hominis, ut à malo resipiscat, ad bonum se convertat, vel à peccato perpetrando retrahatur. Propterea vocatur disciplina, medicina, nervus & gladius spiritualis. *c. Medicinalis de excom. in c. Abb. in c. sacro. n. 2 eod.* Causa efficiens non admittit Laicum, nec Clericum, qui solam ordinis potestatem habet, nec simpliciter curatum, aut Parochum, quamvis ex præscripta consuetudine existimetur posse à nonnullis. *Sum. confess. Abb. in c. Sacro. de off. Ordin. & c. qui contra de foro comp. Nec excommunicare licet illi, qui ipse majori excommunicatione ligatus est. c. audimus 24 q. 1. Eadem ratio est de suspensio & interdicto Palud. in 4 Dist. 18 q. 2. ar. 3. Coton. in Sum. Diana V. Censura n. 4.* Excommunicationem igitur liget ista

tum, qui habet jurisdictionem Ecclesiasticam in foro externo, eamque non impeditam. Ejusmodi est Sum. Pontifex, Patriarcha, Archiepiscopi, Episcopi, Concilium generale, particulare, aut provinciale, Generalis ordinum religiosorum, Abbates, alique Prælati Regularium, juxta statuta & privilegia sua. *Nav. c. 27. n. 5. Valent. IV. Disp. 7 q. 17. p. 1. Hugolin. Tabula Saryus l. 5. Angel. V. excom. Salv. & alii Sum. mista Roder. 11. q. 60. ar. 1.* Causa materialis duplex est, remota, & proxima. Remota est subiectum, seu persona, quæ excommunicatur. Propinqua verò culpa, propter quam eaque in majori excommunicatione non quælibet, sed mortalis. *c. nemo 11. q. 3. c. 1. de judiciis & sacro. de sentent. excom.* Persona facta, qualis est Communitas, Universitas, Collegium, Capitulum, non est capax excommunicationis, quia ordinariè continet aliquos innocentes. *c. contingit c. sacro. c. Romano. de sent. excom. & ibi DD.* Fieri tamen aliquando, & à se id visum testatur Zerola *par 2. V. excom. n. 7.* quo in eventu tenere quidem excommunicationem, sed non ligare innocentes de Universitate, vel Collegio. V. quæ diximus *Tit. 11. §. 2. n. 6.* Alia ratio suspensionis & interdicti est, quibus non raro puniuntur integræ civitates, ita tamen, ut spiritualibus bonis neminem innocentem privent. *S. Thom. supplem. q. 22. art. 5. Vivianus in c. Romano de sent. excom. Suar. Disp. 18. Sect. 2 Laym l. 1. tr. 5 par. 1. c. 1. n. 6. Coton. in Sum. Diana V. Censura n. 13.* Denique formalem causam constituunt, vel perficiunt intentio excommunicantis, & modus, seu verba sufficienter expressa. Ad illam, quæ propter delictum præteritum fertur, præmittenda est trina monitio competentibus

bus intervallis facta. *c. Constit. de sent. excom. in 6.* In casu necessitatis, ut si partium litigantium pugnae, & caedes timerentur, una sufficit. Tuac autem sex dies dandi sunt, exprimendo, ut duo primi sint pro prima, secundi pro secunda, tertii pro tertia admonitione. Nec interest scripto an verbo fiat admonitio *Abb. in c. sacro. de sen. excom.* Ipsa tamen excommunicatio (quae est secunda circumstantia) in scripto fieri debet; in quo scripto causa propter quam, exprimatur. Aliter qui excommunicatis sententiam fert, contrahit suspensionem per mensem ab ingressu Ecclesiae, & participatione divinorum officiorum. *c. Cum medicin. de sent. excom. in 6.* Causa autem propter quam, rationalis & manifesta sit, oportet, neque sufficit soli excommunicanti nota esse. Si tamen absq. trina monitione facta excommunicatio fuerit, valebit. *V. Bar. in c. cit. cum medicin. Franc. Leon. in Thesaur. Eccl. Par. 3. c. 38 n. 5.*

IV. Ad qualitatem excommunicationis pertinent iustitia, validitas, & nullitas. Iusta excommunicatio censetur, cui nulla circumstantia, & causa necessaria deest. Injusta fit ex unius defectu, quod si essentialiter fuerit, nullam reddit, adeo ut in nullo foro recipienda, nec ulli hominum timenda sit. *Gloss. in c. sententia 11. q. 3.* Porro tripliciter injusta excommunicatio dici potest. 1. ex parte ipsius excommunicationis. 2. ex parte excommunicantis. 3. ex parte excommunicati. Et in omnibus adhuc dupliciter, vel ex defectu alicujus essentialiter requisiti, & tunc, ut diximus, nulla est, vel non requiritur essentialiter, & tunc injusta quidem est; sed valida.

Primo igitur ex parte excommunica-

tionis accidit 1. cum trina monitio non praemittitur, & tunc injusta est, sed valida *Gloss. in c. Sacro. de sent. excom.* Invalida quoque si nulla omnino admonitio fiat. *Innoc. tamen in c. illud de Clerico excom.* ut validam agnoscit: sed male, quia cum nulla omnino monitio praemittitur, nulla contumacia est. 2. Cum errorem continet intolerabilem, injusta, & nulla censetur. *c. solet c. Venerabilibus. de sent. excom. in 6.* Error intolerabilis est, excommunicare hominem, qui opus misericordiae, vel alterius virtutis exercuit, aut omisit, quod facere absque peccato non poterat. 3. Cum excommunicatio non fertur in scriptis, & cum causae expressione iuxta *c. Medicinalis hoc tt.* est quidem injusta, sed valida, ut in cit. cap. & a DD. passim probatur.

Secundo, ex parte excommunicantis injustitia fit 1. per malam intentionem, ex qua tamen non redditur excommunicatio invalida. Hoc enim peccatum non tam iustitiae, quam charitati adversatur. 2. Quando publice suspensus, aut excommunicatus est, nec justam, nec validam sententiam feret. Si autem non publice excommunicatus est, va idem erit sententia. *Panormitan. in c. excommunicato. num. 7. de praescript. Felinus in c. ad probandum. de re judicata.* 3. Quando nullam jurisdictionem habens excommunicat exemptos, vel non subiectos sibi. *c. quanto de privileg.* injusta simul & invalida excommunicatio est. *c. Nullus de Parocho.*

Tertio ex parte excommunicati 1. cum debito modo appellavit, & adhuc sententia excommunicationis fertur, nullius roboris est. *c. ad praesentiam de appel. 2. cum*

revera non nisi venialiter peccavit, convictus tamen est de graviore peccato, & contumacia per testes, in foro conscientiae nulla est sententia, in exteriori autem pro valida habetur, & servanda est, donec veritas eluceat. *Gloss. in c. per tuas de sentent. excom.* Aliàs ex injusta propter contemptum fiet justa etiam in foro conscientiae, & coram DEO *c. cit. per tuas, & c. illud 24. quest. 3.* Excipe casum, quo sic excommunicatus absque ullo scandalo, vel occultè celebraret. *Cov. in c. Alma mater. part. 1. §. 7. num. 7.* Hinc liquet, quo sensu accipiendum sit illud S. Greg. *relatum in c. 1. 11. quest. 3.* sententiam excommunicationis sive justam, sive injustam esse timendam: illam videlicet, quae quamvis reapte injusta, non tamen omnino invalida est, & saltem in exteriori foro pro justa habetur. *Petr. à Soto. Lect. 3. de excom.*

V. Effectus justae excommunicationis multi sunt, & maligni, corporales, & spirituales, ut *Sily. loquitur §. 3. num. 1.* enumerans particulatim 22. quos *Layman.* ad undecim redegit *l. 1. tract. 5. part. 2. c. 2.* Generatim verò & summarie tres celebrantur. Nam excommunicatus primò privatur activa & passiva susceptione Sacramentorum, ita ut nec Sacramenta administrare, nec suscipere absque gravi peccato possit. *quia c. Engeltrudam 3. qu. 4.* excommunicatus dicitur esse rescissus à corpore Ecclesiae. Et frustra tenent aliqui non esse effectum, sed ipsam essentiam excommunicationis. Hæc enim non nisi causaliter privatio appellatur. *Secundò* privat communibus Ecclesiae suffragiis, ita ut nec sacrificium Missæ, nec publicas orationes Ecclesiae pro excommu-

nico offerre liceat. Dico *publicas.* Quia privatim quilibet orare pro excommunicato potest; imò Sacerdos in *Memento* pro eodem licet orat. *Sily. §. 2. n. 1.* Tertio privat externis quibusdam bonis communibus, hoc versu contentis.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur. Per *Os* prohibetur collocationes verbo, aut scripto. Per *Orare* conventus in sacro audiendo, orando, recitando horas, cantando in choro, & similia. Per *Vale*, salutationes, obsequia, donaria, honores, & reverentiæ signa. Per *Communio* humani, & civiles contractus: intellige quoad peccatum. Excommunicatus enim cum aliis contrahendo peccat. *c. illud de Clerico ex. om. deposito minist. ubi Gl. & DD.* Quoad validitatem verò dicunt aliqui in gratiam non excommunicati pro validis agnoscere, sed modò obtinuit, ut absolute validi cenicantur. *c. intellex. de jud. Laym. l. 1. tr. 5. P. 2. c. 3. §.* Porro Testamenti consecratione quoque necessitas licitam facit. *Avila P. 2. c. 6. Diss. 6. D. 6. Anton. peregrin. l. 2. de iure Fisci p. 216.* Professio religiosa sine gravi peccato licet non facile futura sit, valida tamen erit. *Avila l. cit. Limita,* nisi excommunicatus beneficium Ecclesiasticum habeat. Tunc enim si de bonis Ecclesiae contrahit, actus non valebit. *c. veritatis de dolo. & contumacia c. Pastoralis. de appell. Sily. §. 3. q. 15. Tolet. l. 1. c. 11. n. 3. & 4. V. qua diximus in par. 11. Tit. 7. §. 2. D. 7.* Per *Mensam.* Intelligitur simul vesci, in uno lecto cubare, in eodem habitaculo manere, nisi diversæ cellæ, seu mansiones sint. Atque in his, qui cum excommunicato communicant, nec unde excusentur, possunt prætere, excommunicationem minorem incurrun. *c. nuper de sent. excom. Fagun. l. 2.*

in 1. *præc. Eccl. c. 5. n. 15.* Excusantur autem, quibus aliqua ex his 5. causis patrocinatur.

Vile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vile comprehendit ea, quæ ad salutem animæ excommunicati vel Ecclesiæ utilitatē spectant. *Abb. in c. Dilecti. de except.* Licet enim hortari illum ad pœnitentiã, consilio regere & instruere. *Lex* de matrimonio intelligitur. Colloqui, convesci, reddere debitum licet. Per *Humile* significatur seivorum officia, familiarium, & liberorum. *Ignorantia* non affectata communis omnium excusatio est. Vt *Necessitas* quoque qua urgente, consilio, auxilio, petendo & accipiendo cum excommunicatis impunè agimus. Excipitur autem in his omnibus communicatio quoad divina, nisi ignorantia excuset, vel periculum mortis. *Glo. in c. cum desideres. de sent. excom. c. Inter alia eod. Bonav. in 4. d. 18. q. 5. Reginald. l. 32. Tr. 1. c. 15. n. 97. & sequ.*

NOTA. In communicatione cum excommunicatis, à peccato mortali parvitas materiæ excusat, ut si exigua pars Missæ cum illo audiatur, vel privatim cum eo Horæ Canonice recitentur. *Diana Par. 5. Tract. 9. Resol. 89. & 93.*

VI. Excommunicationis sententiã nec appellatione, nec mora suspenditur, sed paratam executionem habet. *c. Pastoralis. §. Verum. c. ad hæc. de appell. & c. ad reprimendam. de off. Ordinariis. & c. is cui. §. ult. de sent. Excom. ubi Glo. & DD.* consentiunt, quod Centura secum trahit executionem. Nec opus est causam investigare, quia ipso jure sic constitutum est, ad præcavenda innumera mala. Alia ratio est sententiæ declaratoriæ, qua quis incurrit se excommunicationem declaratur, quia per appellationem suspendi potest, ut di-

ximus in *Tis. 10. §. 11. Dub. 10. Glo. in c. Cuspientes. de el. in 6. Nav. in c. cum contingat. de rescript. Piasec. Par. 11. c. 4. num. 87.* addens licitè communicari posse cum sic excommunicato nec ipsum si celebret, incurrere irregularitatem, si confidet suæ appellationi; securius tamen est, in talibus abstinere ab actibus, qui inducunt irregularitatem, cum vulgatum sit etiam iniustam excommunicationem ligare, & id, quod salutaris est animæ, sequendum sit. q. 1. Porro hic duo Notanda sunt. 1. Prædicta intelligi & valere, sive appellatio iusta sit, & cum bona sit, de concepta, sive non. *V. Barb. in c. Seps 44. de appellationib. 2. Locum habere in excommunicatis non toleratis, de qua re legendi. Avila. P. 2. c. 6. Disp. 2. & Disp. 8.*

VIII. Hactenus de effectibus generatim, & quasi summarie egimus. In particulari multa supersunt declaranda. Ac potissime de beneficiis notanda sunt sequentia.

1. Excommunicatus licet non privetur beneficiis ante obtentis, ad nullum, cuiuscunque notæ, ac dignitatis sit in excommunicatione accipiendum habilis censetur, irrita que est omnis electio, præsentatio, collatio, institutio, &c. etiam quando ignorat, se excommunicatum esse. *c. Postulastis. c. ult. de clerico excomm. & favet Regula, quam Abb. laudat in c. ult. de clerico excomm. nu. 3. Prohibito exercitio actus. censetur prohibitum illud omne, per quod pervenitur ad illum actum.* Cum igitur excommunicato prohibeatur beneficii ecclesiastici usus, ea quoque prohibita censentur, sine quibus nemo beneficium adipiscitur, præsentatio, collatio, & simil. *Amplia ad rescriptum, & impetrationem beneficii, quæ nulla est. Avila Par. 2. c. 6.*

D. Vallens. de benef. l. 1. r. 21. Escobar Tr. 4. Exam. 2. n. 21. & sequ.

2. Inhabilem quoque esse ad pensionem, cuius titulus spiritualis est, vel ob spirituale ministerium confertur. *Covar. Alma. Parte 1. §. 7. nu. 2. Secus est de temporali vel mixta, quæ plerumque loco beneficii datur clerico resignanti, permuranti, lite cedenti, vel sustentationem sufficientem non habenti. V. Garz. Par. 7. de benef. c. 13. num. 137. Suarez. Disp. 44.*

3. Fructus quod attinet, licet aliqui dicant illis excommunicatum ipso iure privatum esse, melior opinio fert, si excommunicatus per se, vel per alium satisfacit muneris suo, retinere posse: nec teneri ad restitutionem eorum, quæ bona fide consumpsit, & ditior inde non evasit. *Pe. Navar. l. 2. c. 2. n. 237. Coninck Disp. 14. Dub. 9. Diffic. 3. Concl. 2. Fernandez. Par. 2. c. 9. Diana P. 4. Tr. 4. Resolut. 54. Imò si contumax esse desit, nec quo minus ab excommunicatione liberaretur, impedimentum attulit, licet non satisfacit muneris suo quia nec per se, nec per alium potuit, probabile est, fructus perceptos retinere posse. Layman l. 1. Tr. 5 par. 2. c. 2. Reginald. l. 32. Tr. 1. c. 6. Tolet. l. 1. c. 13. n. 17.*

4. Si quis postquam legitime ad beneficium ecclesiasticum electus est, in excommunicationem incidit, valide non potest acceptare illud. Nullum enim ius in ecclesiasticis beneficiis acquirere potest, cui communitio fidelium prohibita est. Quod vel inde colligitur, quia si eiusmodi excommunicatus ante absolutionem moriatur, beneficium non censebitur per mortem illius vacare. Contrarium tamen aliqui probabiliter asserunt. *Vasq. & alii*

apud Dianam P. 5. Tr. 9. Resolut. 100. Less. c. 34. Dub. 22.

5. Quamvis in excommunicatis toleratis non habeant locum, quæ diximus, sed acta illorum civilia ut valida & ecclesiastica quædam cuiusmodi est iudicialis sententia, ecclesiastici beneficii collatio, electio, & simil., acceptentur, in quocunque genere, & foro: nihilominus per exceptionem adversæ partis repellere posse. Recipiuntur videlicet acta illorum, ut evitentur incommoda, quæ ex contrariis timentur: exceptio tamen permittitur, quia nemo invitus cum excommunicato etiam tolerato agere, & communicare cogendus est. *Laym. lo. cit. n. 13.*

VIII. Quod de nullitate electionis ad beneficia, & Dignitates ecclesiasticas diximus, limitandum est, *Primo* in electione Summi Pontificis, quæ propter excommunicationem, suspensionem, vel interdictum non potest impediri aut infirmari. *Clem. Ne Romani §. Caterum de elect.* Alias ecclesiæ status facile perturbaretur. *Secundo* si in electorum cœtu aliqui tantum excommunicati sint, & maior non excommunicatorum pars aliquem elegerint, rata, & valida electio erit. Vitale enim, *secundum Reg. 36. de Reg. iur. in 6.* per inutile non debet vitari. & *arg. c. unicus. ne sede vacante in 6.* Vbi idem dicitur de collatione præbendarum, quæ cum ad episcopum & Capitulum simul pertinet, episcopo sublato, Capitulum conferre potest, & Capitulo à collatione suspento, vel de Capitulo singulis excommunicatis episcopus *Fran. Suar. c. aliis multis. disp. 14. sect. 2. n. 13.* Tercio. Si excommunicatus est, qui ius patronatus per se habet, & præsentat aliquem, eamque præsentationem acceptat episcopus, & instituit præsen-

peccatū, peccabit quidem absq; necessitate communicando cum excommunicato valida tamen erit institutio. *Quartò.* Quando a ceteris personæ ecclesiasticæ proprius nō est iurisdictionis, ut matrimonio assistere, ad professionē admittere, & similes, quamvis ab excommunicato fiat, non erit irritus, & inanis. Idem dicendū, si Superior aut Prælati suspensus sit, & nihilominus admittat, & acceptet professionē: quia eiusmodi admissio, sicut etiam assistentiæ parochi, nō est propriæ auctus iurisdictionis, sed superioritatis. *V. Sanchez in Decal. l. 5. c. 4. n. 78. Bonac. Tom. 1. pag. 89. Marchant. Tract. 8. Candelabri. tit. c. 2. q. 10.*

IX. Si excommunicatus vel alia censura ligatus, in illa per annum inforduerit, contra eum tanquam de hæresi suspectū procedi potest secundum dispositionem. *Conc. Trid. Sess. 25. c. 3. de refor. Notat verò ad c. 116. Practica Diaz Salzedo,* licet per annum in excommunicatione steterit reus, non tamen, ut hæreticum esse condemnandum. *Glo. singul. in c. Contingit. de dolo, & contum.* Levis enim est de hæresi illius suspicio, sufficiens tamen ad indicendum purgationem, quam si subite tenet excommunicatus, tanquam pertinax hæreticus condemnari potest. *c. Excommunicamus. §. Qui autem de heretico contumacia eod. tit. in 6. Innoc. & ceteri in c. ult. de poenis. Osiens. in Sum. de heret. & alii.* Addit Salzedo perpetuum dignum memoria quod si elapsò anno ante condemnationem contumax in iudicio compareat, suamque innocentiam voluerit ostendere, audiendum esse ad effugiendam bonorum confiscationem. Quod si iam condemnatus, & cap-

tus fuerit, ac tanquam verè pœnitens voluerit ecclesiæ reconciliari audiendus est, & si ostendat, legitimè se impeditum fuisse, ita ut contumax non fuerit, omnem pœnam effugiet. *V. Tolos. l. 1. c. 13. n. 14. & seq. Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 119. nu. 5. Fill. Tr. 12. c. 9. q. 3. nu. 214.*

X. Mortuus in excommunicatione, & nullis pœnitentiæ signis relictis, ecclesiastica sepultura, & tenebri officio privatur. Neque enim convenit, nos communicare mortuis, quos vivos execrati sumus. *c. Sacris de sepult. ubi Abb. notat. num. 3.* eos, quibus ecclesiastica sepultura interdicitur, sepeliendos non esse propè cœmeterium, sed procul, & in tanta distantia, ut voces cantantium clericorum audiri non possint. *Suar. Disp. 12. sect. 4.* Quod si pœnitentiæ signa moriens reliquit, nec percum stetit, quominus ab excommunicatione liberaretur, etiam post mortem ab excommunicatione absolvi potest, eo fine, ut ecclesiastica sepultura, & suffragiis adjuvetur. *c. à nobis 28. & c. Sacris de sentent. excomm. Vallens. l. 5. tit. 39. artic. 3. Tol. l. 1. c. 13. num. 11. Fill. Tr. 11. c. 5. num. 125.* Hucusque de Maioris excommunicationis effectibus.

XI. Minoris excommunicationis plerique duos effectus numerant *Primus* est, hominem private passiva Sacramentorum participatione. *c. Si celebrat de cler. excomm.* ubi dicitur, minori excommunicatione ligatum graviter peccatè, si celebret, nullius tamen notam irregularitatis incurtere, modò absit contemptus. Additur enim ibidè, si in contemptu ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionē Superioris communioni ex-

communi-

communicatorum pertinaciter se ingeferit, anathemate feriendum esse. Illud graviter peccare Sanchez l. 7. Disp. 9. nu. 5. intelligit ita, ut si matrimonium ineat minori excommunicatione ligatus mortale peccatum committat, quod multi non agnoscunt. Imò, ne venialiter quidem peccare, si aliàs à peccato mortali immunis administret Sacramentum aliquod, asserit. Navar. c. 27. nu. 24. & Henr l. 13. c. 3. n. 2. V. Layman l. 1. tr. 5. Par. 2. c. 3. nu. 4. Secundus effectus est (indirectus & per consequentiam) eligi non posse ad beneficium ecclesiasticum, & factam electionem irritandam esse. c. cit. Si scienter talis electus fuerit, eius electio est irritanda. Nimirum ad eorum susceptionem eligitur à quorum perceptione à Sanctis Patribus est privatus. Idem eadem ratione de presentatione, & collatione beneficii dicendum est. Glo. in c. Quon de el in 6 Covar. 4. alma. Par. 1. §. 7. n. 1. Sanch. l. 2. Consc. 2. Avila Par. 2. c. 6. Disp. 5. Dub. 2. concl. 1. Tolet. l. 1. c. 13. n. 4. Exdictis colligitur. Episcopus dupliciter peccare in minori excommunicatione sacros ordines conferendo. Venialiter primò, quatenus Ordinis Sacramentum confert: deinde mortaliter, quatenus SS. Eucharistia Sacramentum suscipit. Avila lo. cit. Disp. 12. Dub. 3. §. Hinc sequitur. 2. Quando duo Sacerdotes in excommunicatione minori sunt, prius se vicissim à censura absolovere debent, quàm alteri alter absolutionem à peccatis impetiat. Avila lo. citato. Nam quod in hoc rerum genere laico, idem Sacerdoti præstare Sacerdos potest.

XI. Quoniam ecclesiastica disciplina nervus est excommunicatio, ne facile remittatur, vel etiam rumpatur, non leves

contemnentibus pœna constituta sunt. Primò enim Clericus excommunicatus solenniter exercens ministerium sacrum ordini suo annexum, irregularitatem contrahit: si autem ei ismodi actum more laicorum exercent in excommunicationem minorem incidit, cum alia pœna in iure non inveniatur. De irregularitate autem extat. c. Si quis episcopus. 4. 11. q. 3. c. 1. de sent. & re iudica in 6. & c. si cui. de sent. excom. in 6. Navar. c. 27. n. 163. Maiol. l. 3. de irregul. c. 21. & alii DD. communiter. Præterea voce activa, & passiva privatus est: Item deponi ab officio & beneficio in perpetuum potest. Fillius Tr. 12. c. 9. nu. 217. Monet autem Suarez disp. 12. sect. 2. n. 12. Si Sacerdos excommunicatus cante in choro cum aliis, quamvis peccet, nõ tamen irregularem fieri, quia cantus ille non est actus proprius alicuius sacri ordinis, & exerceri solet ac potest etiam ab illis, qui nullum ordinem habent. Secundò, quicumque cum excommunicato participat in eo crimine propter quod excommunicatus est, eadem excommunicatione ligatur. c. Nuper de sent. excom. Conferatur autem participare, qui favore, consilio, vel auxilio adiuvat: intellige postquàm excommunicatus est. Et hoc passim à DD. vocatur participare cum excommunicato in crimine criminoso. Navar. l. cit. n. 112. Silv. §. 8. nu. 10. Avila P. 2. c. 9. Disp. 10. Dub. 3. Tertio qui aliter communicat cum excommunicato, sive in ecclesiasticis, sive in politicis negotiis, nec habet unde excusatur, à peccato mortali, & veniali, excommunicationem minorem incurrit. c. Statuimus. de sent. excom. in 6. c. placuit. & alius. 11. q. 3. De sepultura privatione, quæ pœna maximè formidanda est, dixi-

est, diximus supra numero duodecimo.

XII. Superest absolutio, pro qua supponendo aliquas excommunicationes esse reservatas, alias non esse, traduntur sequentia

Primo, ab excommunicatione, quæ iuris, & non reservata est, etiam parochus, seu proprius Sacerdos absolvere potest, ex ferè communi DD. sententia. c. Nuper de sent. excomm. Tol. l. 1. c. 16. Navarr. c. 27. n. 39. Silv. V. absol. l. n. 4. Laym. l. 1. tract. 5. part. 2. c. 5. Fill. tract. 11. c. 9. l. 4. n. 282. Ea propter apud Quarantam in Sum. Bullarij V. Casus. reservatus pag. 202. à S. Congregatione Cardinalium monentur ordinarii, ne illos casus promiscuè reservent, quibus annexa est excommunicatio maior à iure imposita, cuius absolutio nemini reservata.

Est autem quoad potestatem hanc absolvendi inter Parochum & Episcopum differentia. Episcopus illam habet, ut ordinariam, iurisdictioni suæ annexam, & propriam. Parochi autem non habent illam ratione muneris sui, sed potius concessione, seu commissione speciali propter necessitatem, quæ est in absolvendo à peccatis. Sæpè enim propter annexam excommunicationem non possent absolvere penitentem, sed remittere ad Episcopum deberent, cum magno incommodo, & periculo. Necessitas igitur, & animarum cura sine impedimento exercenda eam licentiam tribuit, fitque inde, ut non possit alteri nisi indirectè conferre, quando scilicet delegat illis suam audiendi confessiones facultatem.

Secundo, quando excommunicatio iuris est, & ab Auctore suo reservata, vel alicui nominatim, sive per specialem sen-

tentiam inflictæ, tunc inferior non potest eam tollere. Abb. in c. ex frequentib. hoc. tt. nec quisquam alius dissentit. Limita quoad articulum mortis, in quo cum aliter fieri non potest, propter animæ periclitantis salutem, permittitur absolutio à quacunque censura cuilibet Sacerdoti, etiam excommunicato. Conc. Tr. sess. 14. c. 7. Quod verum est, etiam si non absolvat à peccatis; & extenditur ad confessarios, quibus potestas datur ab excommunicationibus non reservatis. Possunt enim etiam extra sacramentum penitentiam absolvere. Suar. disp. 7. sect. 4. n. 19. Coninck disp. 14. dub. 16. n. 230. Quid verò articulus mortis dicatur, non uno omnes modo explicant. Sotus in 4. d. 18. q. 4. art. 4. Canus de pen. q. 5. Nimirum tempus significat, in quo imminere mortem nobis, vel aliis prudenter iudicamus, mortem dico, non tantum ex infirmitate, sed quocunque alio periculo, hostium insidiarum, naufragijs, & similibus malorum: etiam cum quis in loco aliquo obsessus est, ubi tela faciuntur, periculo non remoto, sed proximo occumbendi. De quo non potest generalis regula tradi, sed viri prudentis arbitrio decernendum est. Innoc. apud Silvest. V. absolutio. §. 1. n. 8. Barbof. in c. Si quis suadente. 17. q. 4. n. 97. Chapeville de Cas. reserv. p. 66. Navarr. c. 26. n. 31. Tolet. l. 1. c. 15. n. 2.

Tertio Episcopus ab excommunicatione etiam Papæ reservata absolvere potest propter has 3. causas expressas in c. de cetero. c. Ea noscitur. de sent. excomm. 1. est ætatis infirmitas. c. pueris. hoc. tt. 11. infirmitas sexus. c. Quamvis eod. tt. 11. Quodvis legitimum impedimentum ad Sedem Apostolicam accedendi. Sic pauperes, valetudinarii, muti, senes, servitio, vel officio

officio alligati & similes excusantur. *c. de satoro eod. tit.*

Hic verò meminisse oportet, impedimenta, de quibus agimus, aliquando perpetua, aliquando temporaria esse. In perpetuis simpliciter & absque limitatione impenditur absolutio, in temporariis non item: sed cum onere se presentandi conspectui Apostolico, non ut denuò absolvantur, sed ut mandatum accipiant de satisfactione Ecclesiæ, & parti læsæ præstanda. Hoc si absolutus non fecerit, in eandem excommunicationem reincident. *c. Eos. qui de excomm. in 6.* Hoc tamen limitat *Henriq. l. 13. c. 29. n. 3. & Emm. Sa. V. Excommunicatio n. 8.* nisi antè terminum elapsum parti satisfecerit. Tunc enim cessat causa, presentandi se Superiori, & valet potissimè in illis, qui procul ab Italia, & Vrbe remoti sunt: aliis tamen limitatio hæc minus placet.

Adde, quod etiam consuetudo hic attendi potest. Nam remotiores Episcopi, & Germani, apud quos frequens est Lutheranorum, & Calvinianarum conversio propter impedimenta, & difficultatem Romam proficiscendi tacito quodam S. P. consensu præscripsisse videntur potestatem eiusmodi reos absolvendi, & præstita satisfactione Ecclesiæ reconciliandi. *V. Laym. l. 1. Tract. 5. part. 2. c. 6. Navarr. c. 22. n. 85. & quæ diximus in Prolegom. §. 4. n. 6.*

XIII. A minori excommunicatione lata à iure ordinariè & regulariter absolvi proprius Sacerdos hoc est, in sua diocesi Episcopus, & in Parœcia sua parochus, etiam nondum Sacerdos *Reginald*

l. 32. tract. 1. c. 17. sect. 3. Piafec. part. 2. c. 4. num. 88.

Dixi lata à iure non quod aliqua ab homine interdum procedat, sed quia procedere potest, non tamen in usu est, quemadmodum notat *Toletus. l. 1. c. 17. num. 5.*

An autem quicumque etiam simplex Sacerdos à minori excommunicatione absolvere queat, inter DD. controversatur. Negant *Caiat. in V. Absolutio. Pe. à Soto. Lectio 4. de excomm. Vgolinus c. 16. §. 6. Covarr. in 6. Alma. part. 1. §. 8. num. 2. Silvest. V. Absolutio. §. 3. num. 3.* quia, inquit, hæc absolutio iurisdictionem requirit.

E contra affirmat *Navarr. c. 27. num. 4. Corduba q. 176. Bonacina Tom. 1. pag. 401. num. 11. & 15. Sayrus c. 23. num. 10. Candelabr. aur. numer. 12. Armilla. V. Absolutio. num. 38. Piafec. l. cit. Reginald. l. 32. c. 17. Henriq. l. 13. c. 28. Bonacina Tom. 1. p. 401. numer. 15.* cum quibus cenfeo absolvere posse quemcumque Sacerdotem ab excommunicatione minori, qui alias potestatem habet, absolvendi illum, qui ligatus est, à peccato mortali. Imò quemcumque simplicem Sacerdotem, quando propter veniale peccatum lata excommunicatio est. *c. Nuper 29. de sentent. excomm. Cardin. Toletus. l. 1. c. 17. numer. 7. Diana part. 5. tract. 9. resol. 3. Barbos. in 6. Nuper.* Quin etiam non Sacerdos, sed clericus tantum, quando necessitas urget, ex delegatione habentis iurisdictionem ordinariam absolvere potest. *Fill. tract. 13. c. 7. n. 140. Tanner. xv. d. 6. q. 10. n. 114.*

XIV. Circa prædictam absolutio- nem excommunicationis notandum occurrit.

1. Etiam

7. Etiam absenti, & per literas fieri posse, vel etiam per nuncium, qui ore tenus significet voluntatem absolventis. Excommunicatio enim pœna Ecclesiastica est, quæ sicut absenti, & ignorantibus infligi, ita ab eodem quamvis ignato tolli potest, dummodò sufficienter expressa sit. *Navarr. c. 26. num. 14. Avila part. 2. c. 7. disp. 2. dub. 1. Suarez. V. disp. 7. Sect. 7. num. 4. Sanchez l. 2. Moral. c. 11. n. 14. Tanner Tom. IV. d. 6. q. 10. n. 108.*

2. Invito quoque, & nondum emendato in quibusdam casibus licet impenditur absolutio ab excommunicatione. Ratio eadem est, quæ præcedentis, quia pœna est, non dependens à consensu, vel beneplacito patientis. *Reginald. l. 9. c. 3. n. 36. Sayrus l. 2. c. 21. n. 9.*

3. Nemo absolvendus est ab excommunicatione, quin prius læsæ parti satisfecerit, vel re ipsa, vel sufficienti cautione, pignoratitia aut fideiussoria, & his deficientibus iuratoria. Quin etiam in foro interno, spectata qualitate personæ simplex promissio, seu fidei interpositio instat iuramenti esse potest. *Abb. in c. quaestioni & c. qua fronte. de appell. Silvest. V. absolutio §. 3. n. 3. Navarr. c. 26. numer. 7. Franc. Leo part. 3. c. 38. num. 163. Fill. tr. II. c. 9. num. 295. Sanch. de Matrim. l. 10. disp. 18. n. 38. & 42. ubi generalem regulam tradit. Cum à iure cautio sufficiens requiritur, nec propter inopiam, aliamve causam præstari potest, iuramentum sufficere. *Auth. Generaliter. c. de cleric. & Episc.**

At, inquis, si promissioni non satisfiat, nunquid in excommunicationem reincidit?

R. Minimè. Sed ab homine iterum excommunicari poterit. *c. Ad reprimendam. de Off. Ordinari. Nisi adiecta absolutioni conditio fuerit, ut non satisfaciens reincidat. Adde, quod, si neglecta omnino satisfactione, cautione, & iuramento de satisfaciendo absolvatur, validam absolutionem fore, iuxta c. Venerabilibus §. Sanè. de sent. excomm. in 6. Fill. tract. II. c. 10. n. 310.*

4. Licet ad absolutionem verba non requirantur, & sufficiat aliud sensibile signum, nec certa forma verborum, consultum est tamen, ut præsentem absoluturus his, aut similibus verbis utatur. *Absolvo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi propter crimen verb. gr. hæresis, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & fidelium communioni. In nomine, &c.* Si sub conditione absolvere velit, exprimat dicendo si satisfeceris, si verbis meis obedieris, *Avila part. 2. c. 7. disp. 3. conclus. 2.* Denique fieri potest, ut ligatum pluribus excommunicationibus absolvas ab una tantum, vel quia pro aliis facultas, vel ob certas causas voluntas deest. At quando ab omnibus simul absolvit, omnium causas exprimere debet. *V. Chapeville de casib. reserv. pag. 86. Tanner. d. 6. q. 10. n. 122.*

5. Absolutio fit vel simpliciter, vel ad cautelam, vel ad reincidentiam. Simpliciter facta absolutè, & totaliter aufert censuram, quando nimirum certò constat contractam esse censuram, & pœnitens id fatetur. Ad cautelam datur ex superabundanti, quando dubitatur vel à iudice, vel ipso pœnitente, an censura aliqua ligatus sit, vel de valore illius, quæ lata est. Ad reincidentiam fieri dicitur, cum

non tollitur censura in perpetuum, sed ita ut post certum tempus, ve effectum redeat. v. gr. Si pro electione quæ instat, indigeas absolutione, accipies pro illo tempore tantum, eoque finito, & peracta electione iterum ligatus es. *Piasec. part. 2. 6. 4. n. 88. Filliac. tr. II. c. 10. n. 311. & seq.*

XV. Quod ad solennitatem accidentalem attinet in absolutione ab excommunicatione adhibendam, tres præscriptæ sunt.

Prima est, ut absolvendus iureiurando promittat, se Ecclesiæ, & ministris ipsius obedientem fore. *c. Ex tenore. c. de casero. de sent. excomm.* quod maximè locum habet in maioribus delictis. Non est necessarium tamen generale iuramentum de præceptis Ecclesiæ servandis, sed de iis, quæ ad materiam huius, vel illius excommunicationis, & absolutionis spectant.

Secunda est, ut Sacerdos absolvens aliquem poenitentiam Psalmum recitans præmittat. *c. Anobis 2. de sentent. excomm.* & ferè semper quinquagesimus legitur, qui inter septem poenitentiales quartus est. In publica absolutione insuper, habitu sacro utetur, puta, superpellicio, & stola. Reus genu flexo, & nudatis scapulis sedebit, dum psalmus recitatur sine, virga, aut flagello verberandus. Sola hunc ritum consuetudo induxit, qui etiam omitti ex causa potest, & à feminis omninò removendus est. *Anton. 3. part. tt. 24. c. 77. § I. Offiens in Summ. num 14. Navarr. c. 27. n. 7. & 8.* Monet etiam *Caietan. in Summ. V. Absolutio.* in locis publicis omittendum esse, quando absolutio excommunicationis ex Confessione secreta oritur, ne confessio reveletur, & confusio comitetur.

Tertia, ut absoluto Psalmo Oratio Dominica vel alia consueta recitetur. *c. Anobis 2. de sent. excomm. Barbosa ibid.* Adde solent verberari quidam scilicet *Salyum fac servum tuum.* & alii cum collecta *Deus, cui proprium est misereri, &c.* ut præscribitur in *Rituale Romano*, quod *Paulus V. edidit pag. 57.*

His dictis sedet absolvens, & cooperato capite dicit. *Dominus noster Iesus Christus, &c.* ut num. præced. indicavi. Peracta absolutione in Ecclesiam introduci solet, nisi consuetudo alicubi contrarium velit. Denique sciendum, prædictas caeremonias, licet valde convenientes, & & utiles sint, non tamen simpliciter necessarias esse, sed ex causa omitti sine causa verò qui omittunt, non leviter delinquunt. *Navarr. c. 26 num. 7. Anton. 3. part. tt. 24. c. 77. Suar. disp. 19. sect. 2. num. 10. Chapeaville de casib. refer pag. 84. Henrig. 13. c. 28. num. 4. Avila part. 2. c. 7. disp. 3. Vgolinus c. 24. Mar. Alter. de Censur. Tom. I. l. 4. disp. 7. Barbof. in c. Anobis. de sentent. excomm.*

§. 12.

De Degradatione.

I. Degradatio apud Silvestrum, propriè importat privationem executionis legitimæ officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum simpliciter, & ex toto absque spe restitutionis cum certa solennitate, & privatione privilegii clericalis. Vnde à Depositione differt, quæ quidem est privatio eorandem absque spe restitutionis, sed retento privilegio clericali fori, & capitis, *Si quis suadente 17. quest. 4.* à suspensione autem, quia

quia hæc est privatio eorumdem simpliciter, vel ad tempus cum spe dispensationis. Quandoque tamen unum pro altero ponitur. *c. Et si clerici. de iudic. Navarr. c. 27. num. 152. Avila part. 4. disput. Vnica. Bern. Diaz. in Pract. c. 139. Piasec. part. 2. c. 4. num. 93.*

II. Ex *c. 2. de pœnis in 6.* colligimus, Degradationem duplicem esse, Verba-lem unam, seu sententialem, quæ ali-quando etiam verbalis depositio appel-latur, sed respectiva, quia ordinata est ad reum postea, cum actuali, & solenni cæ-remonia degradandum, quæ est altera, & posterior degradatio, Actualis, dico, sive solennis, ut appellatur à *Trident. Concil. sess. 13. c. 4. V. Tolet. l. 1. c. 50.*

Modus faciendi verbalem degrada-tionem in *c. cit. de pœn. in 6.* describitur.

Primo, ut ad Episcopi degradationem cum Archiepiscopo conveniant 12. Epis-copi, quorum maior pars in sententiam degradationis consentiat. 2. ut pro-prius Episcopus, assistentibus sibi sex aliis Episcopis in condemnatione Presbyteri, tribus autem in condemnatione Diaconi, vel Subdiaconi, tanquam assessöribus, & iustitiam causæ cognoscentibus, senten-tiam pronunciet. Hodie autem ex dispo-sitione *Conc. Trid. l. cit.* satis est, si loco Episcoporum totidem infulati Abbates, vel illis impeditis, alii in Ecclesiastica di-gnitate constituti clerici adhibeantur, (ubi excludantur Prælati Ordinum Mendi-cantium, cum non habeant nomen di-gnitatis) Pro degradatione verbali cleri-ci in minoribus tantum constituti aucto-ritas proprii Episcopi sufficit, cum præ-sentia quorundam è clero Capitulum re-præsentantium. *Gloss. communiter recepta*

in c. cit. Verbo, presentia, & c. 1. de excessib. Pralat. Piasec. loc. cit. Franc. Leon. part. 3. c. 37. num. 57.

III. Confecta degradatione verbali Episcopus ad realem procedere potest, etiam non presentibus aliis Episcopis, vel Prælatibus. *Abbas in c. Qualiter 2. de accus. num. 11.* & reum per sententiam condem-natum omni beneficio & privilegio cler-icali privatum, actuali etiam solenniter vestibus & ornamentis clericalibus exuit, & spoliat, hac, quæ in *cit. c. 2.* contine-tur, vel simili verborum forma, cum de-gradatur Sacerdos. *Auferimus tibi vestem Sacerdotalem, & te honore Sacerdotali pri-ramus: sicque in remotione reliquorum insignium, similibus verbis utens in abla-tione ultimi, quod in collatione ordinum fuit primum, infra scripto, vel alio simili modo dicat. Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & spiritus sancti, ac nostra, ti-bi auferimus habitum clericalem, & deponi-mus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & privilegio clericali. Ultimo raditur caput, ut nullum coronæ vestigium maneat.*

Dixi Episcopum procedere ad realem de-gradationem. quia hic actus ex institutione Ecclesiæ ordini Episcopali annexus est, nec ab alio, quam Episcopo consecrato exer-cendus. Verbalis autem committi Vica-rio generali potest, cum non requirat po-testatem ordinis, sed iurisdictionis dunta-xat. Committi etiam realis degradatio alteri potest, sed Episcopo consecrato tantum. *Gloss. in c. degradatio & c. Felix 15. q. 7. Item in c. transmissam. V. de talibus. Ab-bas n. 4. de elect. Tolet. l. 1. c. 50. n. 10. Tuschus concl. 134.*

IV. Non quatuorlibet ob culpam, vel i

delictum, sed grave, & nocivum degradandus clericus, & magistratui sæculari tradendus est. Hæc 4. in iure annotata reperimus. *Primum est hæresis notoriæ, & contumaciæ obduratæ, c. Ad abolendam c. Excommunicamus. de heret. & c. 1. eod. in 6.* Si autem pœnitentiam, & emendationem spondeat, convenit recipi in gratiam: de rigore autem in perpetuum carcerem detrudi potest. Secundum *Gloss. in c. 1. de heret. in 6.*

Relapsus in semel abiuratam hæresin non recipiendus, sed degradandus est. *c. cit. ad abolend. §. illos autem. & c. Super eo. eod. in Sexto.* ubi legimus. Qui deprehensi fuerint in abiuratam hæresin recidisse, sine ulla penitus audientia relinquendi sunt iudicio sæculari: si tamen postea pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sunt humiliter petita Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ deneganda.

Secundum crimen est falsificatio litterarum papalium, *c. Ad falsariorum de crimine falsi.* Cuius rei Anno præcedente in Mascambruno subdatario Innocentii X. Roma vidit, eum falsi damnatus, & securi percussus esset capite in S. Angeli Ponte ad spectaculum exposito. Aliquando tamen mutato supplicio, & condonata vita in perpetuum carcerem includuntur. *c. Novimus. §. pro illo. de verb. signif. v. Chapeaville de casib. reserv. p. 404. Tolet. l. 1. c. 22.*

Tertium est Sodomia iuxta *Constit. Pii V. Verf. privilegio clericali.* Vbi omnes clerici sæculares, & regulares cuiuscunque gradus, & dignitatis (adeoque etiam Episcopi, & Cardinales) tam dirum ne-

fas exercentes, omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico, eiusdem Canonis auctoritate privantur. Ad hoc tamen, ut prædicta pœna infligatur, sententia iudicis requiritur. ut aliàs generaliter requiritur diximus in *Prolegom. §. 8. num. 5. & part. 1. tit. 16. §. 1. n. 10.* & fufius explicat *Diana part. 2. tit. 7. resol. 67.*

Quod verò *Navarr. c. 27. numer. 250.* eumque secuti aliqui, non sufficere putant ad tam gravem pœnam unum Sodomix actum, sed frequentatum exigunt, ab aliis merito reprobatur, quia nimirum tam detestandi criminis noxa una vindictam clamat, quemadmodum de aliis quoque, puta, adulterio, homicidio, & similibus omnes concedunt, semel patrasse reum supplicii facere. *v. Chapeaville de casib. reserv. pag. 391. Avila pag. 338.*

Quartum est calumnia proprio Episcopo interrogata. *c. Si quis Sacerdotem 11 q. 1. c. Cum non ab homine de iudiciis. Abb. in c. At si clerici. n. 37. Silv. v. Degradatio. q. 2. Tolet. l. 1. c. 50. Avila part. 4. dub. 3. Piuscius part. 2. c. 4. nu. 93. Anchar. Consil. 138. Tuschus concl. 140.*

Quod tamen cum limitatione accipiendum, si nimirum incorrigibilitas accedat. *Inf. Clarus. q. 36. num. 37.* Ita nominatim à iure ponuntur, propter singularem quandam deformitatem, non verò quòd in aliis idem supplicium non possit adhiberi. Nam ut ex *c. Cum non ab hom. de iudic. colligitur.* quodcumque delictum eiusmodi est, ut mortis pœna in laico puniatur, puta, adulterium, homicidium, & similia. idem si clericus committat, & aliis pœnis Ecclesiæ conluetis

non

non emendetur, degradari potest: etiam non expectata incorrigibilitate, ut in fa. 80 quandoque servatum fuisse refert Decius, in c. *Ar scelerici de iudiciis*. Diaz. in c. 90. quem refert Follerius in *Pract. Crimin.* pag. 273. Seque aliàs in practica narrat Angel. de malef. Ego, inquit Iul. Clarus s. fin. §. 3. c. n. 40. in huiusmodi casibus enormibus: crederem in opinionum varietate, relinquendum esse arbitrio ipsius iudicis Ecclesiastici degradantis, qui secundum qualitatē facti, & personarum decerneret, an esset tradendum curiæ seculari vel non. In dubio tamen dicerem, non esse faciendam traditionem clerici delinquentis, qui non esset incorrigibilis, nisi natura rei, & circumstantiæ criminis aliud suaderent. Ita Clarus addens *Questionem num. 42.*

V. An iudex secularis, cui traditus est Clericus degradatus per Ecclesiasticam iudicem, possit illum punire corporaliter? et respondet, si considerentur verba textus in cit. c. *Cum non ab homine* videri, quod non cum ibi expressè dicat Pontifex, quod non debeat puniri ad mortem, sed tantum pœna exilii, vel alia legitima pœna: & verbum alia videtur intelligi de simili. Sed in hoc non est insistendum. Nam de facto contrarium servatur, & iudices seculares illos puniunt pœna mortis, & sic utique servari attestatur Chassens. *super consuet. Burgund.* pag. 51. Prosper Farinacius l. 1. Tit. 1. *quest. 8.* num. 47. & quos magno numero allegat. V. *qua dix. Tit. 1. §. 4. dub. 6.*

Ceterum non modica controversia est, quis Clericus in hoc casu incorrigibilis

lis censendus sit? R. Quamvis universè seu generaliter loquendo, incorrigibilis censeatur, qui non vult agere pœnitentiam, etiam non depositus, nihilominus ad privandum clericum fori privilegio, necessariò præcedere debet depositio: nec tamen sufficit ad effectum traditionis, ut à iudice seculari tanquam incorrigibilis puniatur. Num depositus quoque adhuc sub iurisdictione ecclesiæ est Abbas in c. *Ioannes & c.* ex parte de cler. coniug. Diaz. c. 131. *Vers. noluit tamen.* & *Vers. Cum clericus depositus sit.* Decian. l. 4. c. 9. Foller. numer. 41. Idcirco post incorrigibilitatem, & depositionem præcedentem addenda est excommunicatio, & anathema, & utriusque contemptus. Socin. Reg. §. 6. num. 10. Conrad. *tit. de inquisit. num. 8.* eiusmodi igitur clericum in hac materia incorrigibilem existimare oportet.

Aliàs incorrigibilem vocamus i. illum qui se immiscet enormitatibus, & in illis perseverat, licet non sit depositus. Brun. *Conf. Crim.* 115. quia delictorum frequentia animi indurati qualitatem denotat.

2. Incorrigibilis censeatur clericus, qui post trinam monitionem præcedentem non incedit in habitum clericali. c. *Contingit.* de sent. excomm.

3. Qui in via peccatorum constantè ambulat continuando malè cogitata & perpetrata. Maiol. l. 5. de irreg. c. 26. nu. 4. Sayr. de censuris l. 5. c. 21. n. 37. Jac. de Grass. part. 1. l. 2. c. 24. n. 19.

4. Qui assignatum pro agenda pœnitentia locum deserit, fugiendo. Abb. Maiol. *Oratio.*

& alii antea citati. *Sanch. l. 6. Moral. cap. 9. num. 4.*

5. Apud Iurisperitos, & in foro civili incorrigibilis habetur, qui iudici non paret in extremo iurisdictionis, quod est sententia, contumax verò qui non paret in principio, quod est citatio.

6. Qui postquam condemnatus est, iterum fertur ad idem crimen, simile, vel peius, nec facit sui præsentiam iudici. Si autem faciat sui præsentiam, ut iudex eum possit apprehendere, non est incorrigibilis, quia Ecclesia adhuc habet, quod amplius faciat. *c. Cum non ab homine. de iudic. Bern. Diaz. in Pract. c. 142. Aloys. Riccius in decisionibus Curia Archiep. Neapol. decis. 87. parte 1. Aldrete de relig. disciplina l. 2. cap. 26. Silvest. V. Incorrigib. Diaz in pract. c. 142. Ricc. decis. 87. part. 1. Barb. in c. Cum non ab homine de iudiciis.*

Quis denique apud Religiosos incorrigibilis putetur, optimè declarat *Emm. Roderic. Tom. I. quest. 30. art. 14.* Ille nimirum 1. qui culpas non timet committere, & pœnas recusat ferre, vel ex earum sæpiùs repetita inflictione iudicio discretorum cognoscitur non proficere. *Constit. Ord. Prædic. dist. 1. c. 19.*

2. Qui ter fuerit iuridicè convictus, & punitus de eodem crimine gravi, & non fuit correctus.

3. Qui ter fuit convictus, & punitus de aliquibus criminibus gravibus etiam distinctis, & nunquam fuit emendatus. *Ordinat. generales Toletanæ c. 6. et. de incorrigibili.*

Ex quibus colligitur, illum, qui tres apostasias commisit, propter quas fuit iuridicè punitus, & nunquam emendatus

à Religione, & Ordine ejici posse. *V. Rod. l. cit. & Suarez tom. IV. de Relig. l. 3. c. 4. n. 11.* ubi monet, quamvis prædicta regula utilis sit, non tamen ita certam esse, quin semper locus sit prudenti iudicio Prælatorum, vel amplius expectandi, vel citius expellendi eum.

VI. Denique prætereundum minimè est, quod à plerisque annotatum reperio, licet Degradatio, officiis, beneficiis, & privilegiis Clericorum denudet, eo modo, quo superius explicavimus, non privare tamen caractere Sacramentali, nec impedire, quò minus validè à Degradato exerceantur actus ordinis, quantumcumque eos exercendo peccet. Similiter non tollit obligationes, quæ ad characterem sequi solent: ita ut teneatur horas Canonicas recitare, servare castitatem, & similia. *Silv. V. Degradatio q. 2. Reginald. l. 32. c. 23 n. 56.*

§. 73.

De Irregularitate generatim.

Hic finem imponere cogitanti mihi nonnemo aurem vellicans, Ergone, inquit, de irregularitatibus nihil, & cur istud? An quia irregularitas nec censura est, nec pœna est, uti ea, de quibus huc usque. Atat Censuram esse censet *Dominicus Soto dist. 22. quest. 3. art. 1. cui adhaeret Corduba l. 5. de Indulg. quest. 43. dub. 4. Bannez 2. 2. quest. 64. art. 8. Arragon. ibid. Medina in Summ. l. 1. §. 9. de Irregul. & apud ipsos Canus, & denique Iosephus Gibellinus cap. 1. de Irregul. pag. 4. Coron. in Summa Diana V. Censura n. 1. fateturque Suarez V. disp. 40. num. 3. de modo loquendi* quæ-

quætionem esse. Iam verò pœnis annu-
merari posse, si non per se, saltem per ac-
cidens in quibusdam casibus, omnes ag-
noscent. Rem loqueris, aio, addoque, il-
lius in jure sacro, & foro magnam existerè
necessitatem, & utilitatem. Attexamus
igitur, & in illa desinamus, sed more ha-
ctenus usurpato breviter, & cum delectu.
Igitur hinc ordiend.

I. Irregularitas est Inhabilitas, seu im-
pedimentum Canonicum per se, directè,
ac primario, impediens susceptionem ordi-
num, & consequenter usum illorum.
Dicitur 1. *Impedimentum Canonicum*, ut
excludantur, quæ sunt juris naturalis, &
divini. 2. *per se directè impediens suscepi-
onem ordinum*. denotat effectum illius &
finem. Si cum Navarro addas, *quatenus
ordinis sunt, clarius* apparebit, quomodo
ab Excommunicatione differat. Privat enim
ipsa quoque ordinum acceptione, sed sub
alio respectu, nimirum, quatenus in illis
est communicatio quædam solis fidelibus
debita. Iam suspensio etiam usu
Ordinum privat, similiter alio modo, pu-
ta, quatenus alicui ordini proprius est, ut
§. 10. diximus. 3. *primario impediens suscepi-
onem, & consequenter usum illorum*. in-
dicat subordinationem effectuum. Pri-
mario enim Ecclesia intendit removere
ab accessu & acceptione ordinum, & si
nihilominus obtenti fuerint, illorum ex-
ercitium prohibere. Dividitur 1. in eam,
quæ oritur ex mera indecentia, & eam,
quæ oritur ex culpa. Spurius ex mera in-
decentia irregularis est, homicida verò ex
culpa. 2. in totalem, & partialem. Totalis
privat susceptione, & executione ordi-
num: partialis solo usu, vel in totum, vel
ex parte. 3. in perpetuam, ac temporalem.

Hæc cum tempore desinit, ut contingit
impuberi: illam sola dispensatio tollit. 4.
alia irregularitas est incapacitatis, alia in-
decentiæ, alia culpæ, quæ divisio in prio-
ribus reapse continetur. *V. Gibalin. c. 1.
q. 2.*

II. Omnis irregularitas à Jure Caho-
nico est, nulla ab homine. Ita DD. apud
Vgolinum in *Tract. de irreg. c. 1. §. 1. & Say-
rum l. 6. c. 2. nu. 9.* nec quiquam dissentit,
quia evidenter ex *c. is qui de sent. excom.
in 6.* deducitur. Negat enim istic Ponti-
tex, irregularem fieri illum, qui in ecclesia
pollutâ, vel præsentibus excommunicatis
celebrat, quoniam id nullo jure expres-
sum reperitur. Ex quo sequitur necessariò,
non nisi in casibus iure decisus irregulari-
tatem contrahi. Quod ita intelliges, ut
excipiatur summi Pontificis auctoritas,
qui ipsius juris Canonici pater, & fons est.
*Suar. Disp. 40. Sect. 4. Avila Par. 4. Dub.
1. & 3.*

Aliis verò Prælati, sive episcopi, sive e-
piscopis majores aut minores sint, mini-
mè concessa est potestas, delinquentes ir-
regularitate à se constituta, quasi pœna
castigare, quamvis à *Gabriele in sect. 9. in
Cano.* id scriptum sit, cum totius ecclesiæ
sensus, & Vsus contradicat. Atque hinc
amplius deducitur, nullam irregularita-
tem esse ferendæ sententiæ, ut in Excom-
municatione contingit, sed omnes om-
nino sunt sententiæ latæ: ita ut qui ex gr se
spurium esse cognoscit, confestim esse ir-
regularem, fateatur, nulla cuiusquam lu-
dicis sententia definitiva, aut declaratoria
expectata: idque in aliis omnibus etiam
quæ ex delicto pendent observandum.

III. Illud tamen non omnino liquidum
est, an consuetudine aliqua præscripta in-
m m duci

duci irregularitas queat? In utramque partem occurrunt non contemnenda argumenta. Negativam auctoritas Pontificis n. præced. allegata roborat. Nā si consuetudo irregularitatem parit, illatio corruit, irregularem non fieri quenquam ex celebratione in ecclesia polluta, quoniam id iure scripto non continetur. Excipiet enim quilibet, contineri in iure nō scripto, seu consuetudinario. E contra, si prævalere & præscribere contra quamcunq; legem scriptam cōsuetudo potest. quem admodum in *Prolegom. §. 13.* diximus, non video, qua ratione huic soli de irregularitatibus non queat derogare. Nisi forte dicas, (quod etiam ambiguum) ius resistere, quia in vitidi observantia est: & excita. c. *is qui de sent. excom. in 6* satis colligit Ecclesie mentem, ac voluntatem esse, ut nulli o iure non expressa irregularitatis nota unquam agnoscat, aut recipiatur. *Suar. Disp. 40. Sect. 4. num. 13. Layman l. 1. Tr. 3. c. 1. num. 6. Gibalinus c. 7. Confessorio 4.*

IV. Irregularitas ex delicto non contrahitur, nisi per actum externum, consummatum, & qui lethale peccatum sit. Est meliorum iuris interpretum, & probatu facile. Nam quod actum externum attinet, ex supra dictis hoc. *Tr. §. 2.* liquet. Interiora enim, & sensibus impercia quæ sunt, non possunt cognosci, aut iudicari ab homine. Ad consummationem pertinet, ut non desit scientia in agente nec voluntarium, & si quid aliud ad perfectionem actus humani necessarium est: de quo legi potest. *Azor l. 1. c. 2. & seq. Vnde Avila Disp. 2. in 2. Concl. si inquit, volo occidere, & percutio, sed non occido, nec mutilo, non incurro irregularitatem: imò*

licet vulneratus non moriatur per mīraculum. *Soto l. 5. de iust. q. 1. ar. 9. Medina in Summa l. 1. c. 10. §. 10.* Requiritur etiam, ut sit peccatū non veniale, contra quā persuadere voluerint aliqui apud *Avilam, & Gibalinum*, sed mortale. Gravissima enim pœna est, privari usu ordinum, quos actu quis habet, vel impediri, ne ad altiore provehatur. Atque ita de facto nullam reperies irregularitatem, quæ pro levi, aut veniali peccato constituta sit, ita ut tūc inferre liceat. Huic facto irregularitas in pœnam infligitur, ergo lethale peccatum est. Nihil vetat tamen, quin Summus Pontifex, cui soli ea potestas concessa, creditur, pro culpa veniali tantūm decerneret, & imponere irregularitatem queat. Quemadmodum pro peccato merè præterito imponere potest. Non enim, ut ad excommunicationem, sic ad irregularitatem contumacia requiritur. Imò nescientia quidem illius, qui delinquit: cum ignorantēs quoque suo peccato constitutam esse irregularitatem, nihilominus incurrant. *Avila lo. cit. dub. 4. Az. l. 5. c. 7. q. 4. Silv. v. Pœnan. 13. Armilla num. 1. eod. Em. Sa. n. 15. Diana Par. 4. Traç. Resol. 21.*

V. Non requiritur ad contrahendam irregularitatem, in omnibus delictis, ut manifesta, aut notoria sint, sed in omnibus, quæ non puniuntur ratione enormitatis lææ, & notorietatis, iussit actu externum, & aliquo sensu cognoscibile reperiri. *Covar. in Clem. si furiosus Par. 2. §. 5. Navar. c. 27. n. 239 & 254.* ita certam esse assertionem affirmans, ut opposita sit contra communem ecclesie utum. Constat enim in eiusmodi privatis pœnis nullam rationem publici, & non publici habere.

beri: Et absolute loquitur Canones de irregularitate, non distinguentes inter occultum, & publicum. *Conc. verè Trid. Sess. 14. c. 7.* Simpliciter pronunciat ad sacros ordines promoveri non posse, nec ullum beneficium obtinere, qui per industriam, & insidias occiderit proximum suum, quantumlibet factum occultum sit. *Silv. q. 14. Suar. D. 48. Sess. 1. nu. 17.* Neque obstat illud *c. Christiana. 32. q. 5.* latencia peccata vindictam non habent: quia loquitur non de conscientia, sed foro externo, in quo de occultis nec cognitio, nec sententia, nec punitio fieri potest: adeoque vindictam, seu poenam occulta effugiunt. Nisi enim per iudicem inspiciantur, ad poenam condemnari non possunt. Instas è contra. *In c. Ex tenore de tempor. ordin.* absolute dicitur clericum propter crimè aliàs degradatione dignum quando occultum est, non modo non puniendum, sed etiam, si velit, ulterius promoveri, impediendum non esse. *Et Avila cum Covar.* sermonem istic esse, de crimine, quod quidem depositione dignum sit, non tamen annexam habeat irregularitatem. Verùm hoc est divinare potius, quàm satisfacere. De qualitate criminis nullum in textu indicium est, annexam, vel non annexam habuisse irregularitatem. Quamobrè *Barb. in cit. cap.* supponens irregularitatem, respondet, illam crimine occulto quantumvis magno non contrahi, quod de foro externo bene dicitur. Nã iudici, & episcopo ibidè præcipitur, ut erga clericum criminolium, licet ordinem susceptione indignum esse sciant, ita se gerant, ut erga alios innocentes. Aliàs publicando alterius occultum crimen, & infamando illum indebito modo, graviter peccent. *V. Laym. l. 1. Tr. 5. par. 5. c. 4. n. 9.*

Tanner. 4. D. 6. q. 10. dub. 11. Coninck Disp. 18. d. 7. n. 56. Dian. Par. 4. Tr. 2. Resol. 9.

VI. In dubio an sit contracta Irregularitas, quid faciendum sit, non modica contentio est, orta ex *c. Is qui de sene excom. in 6.* ubi dicitur, non nisi in casibus iure expressis irregularitatem contrahi: & *c. Ad audientiam de homic.* quod tutiorem partem eligi præcipit, iudicando pro animi salute irregularitatem contractam esse. Sic enim a periculo longius recedimus. *Navar. c. 27 nu. 193. cum Panorm. Silv. Corduba & aliis quibusdam* in foro conscientia, eum, de quo dubitatur, iudicandum esse censet irregularem pro animæ tranquillitate: & salute: in foro externo autè, ubi iudex in favorem rei declinare iubetur, *l. Absentes ff. de poenis.* neminè in dubio habendum esse pro irregulari. Verùm aliis resolutio ista minimè videtur cõformis citatis iuribus, ut quæ inter externum, & internum forum nihil distinguant. Supposito igitur, aliud esse dubium iuris, aliud facti, in dubio iuris nullum asserunt nec ab interno, nec ab externo foro irregularem esse quenquam iudicandum: in dubio facti autè in utroq; foro irregularem censeri. Quæ opinio, si *Avila* credimus, iuniorum communis est. Prima pars probatur *ex c. is qui, quod* loquitur de dubio iuris. Secunda *ex c. Ad audientiam. & c. significasti.* in quibus de dubio facti sermo est. Rationem addit *Gibalinus pag. 19.* Quàdo ius certum est, factum verò dubium potiorè esse iuris conditionem, adeoque pro ipso contra delinquentem iudicandum esse. *Bardus Discept. 6. §. 2.* neque in dubio iuris, neq; in dubio facti quemquam vult pro irregulari haberi, sed excipit homicidium propter *c. Ad audientiam.* ita tamè ut homicida non sit obnoxius poenis aliis, præter

inhabilitatem ad suscipiendos ordines, & exercitium eorundem.

Alia distinctione *Toletus utitur l. 1. c. 57. nu. 13. quam Ferdinandus p. 442. optimam vocat.* In dubio facti vel agitur periculum animæ, vel non. Si illud, censendus est delinquens irregularis, si hoc, absolvendus est. Quod in materia Sacramentorum & beneficiorum manifestè apparet. Dubium occurrit, an Titius irregularis sit, ut beneficium vel officium retinere queat, non esse dicemus, ne pro dubia culpa certam pœnam subeat. Item dubitatur, an irregularitatem contraxerit, ex qua non possit Sacramenta administrare: hic periculum animæ agitur, si absolvas ab irregularitate: contrarium igitur definiens, nimirum irregularem esse; ut evitetur periculum, quod in usu Sacramentorum imminet. *V. Tolet. l. cit. Valent. q. Disp. 7. q. 19. Pun. 2. §. Tertio. Sanch. l. 1. in Decal. c. 10. Suar. Disp. 40. Sect. 5. & al. apud Bardum p. 558.*

VII. In dubio de qualitate & extensione Irregularitatis, omnes, an unam, vel aliquas tantùm actiones auferat, consideranda diligenter est causa, propter quàm, seu defectus: qui quando non nisi unius, vel aliquorum ordinum executionem impedit, minimè existimandum est, cæterorum quoque usum prohibere, sed irregularitatem partialem esse. *Exempli causa,* Privatus oculo Canonis, aut digito ad celebrandum necessario aliquis non idèò inhabilis est etiam ad audiendum confessiones, ad prædicandum, aliæque munia, quæ absque oculi, & digiti amissi opera perfici solent. At quando defectus non magis huius, quàm illius ordinis facultati obstat, sed absolutam quandam inhabili-

tatem seu indecentiam continet, cuiusmodi est, horribilis aliquis morbus, tunc irregularitas absoluta, & totalis nascetur respectu omnium ordinum, & actionum, quoniam non esset ratio unum præ alio assignandi. De qua re in §. seq. latius.

VIII. Nulla irregularitas etiam totalis privat iurisdictione ecclesiastica, aut seculari, neque beneficiis obtentis. De iurisdictione patet, quia inter illam, & sacros ordines, quibus Irregularitas privat hominem, non est necessaria connexio: & si quandoque ordinem iurisdictionis præsequatur, ut in foro conscientie contingit, accidentarium est, adeoque sine interuentu ordinis exerceri potest. Episcopus, exempli causa, licet irregularis, excommunicat, absoluit, aliæque externæ iurisdictionis munera peragit, quæ sine exercitio ordinis fiunt. Item potest concedere Indulgentias, dispensare in Votis, dare facultatem audiendi confessiones, aliæque his similia licitè, & validè præstat. *Villalobos Tract. 21. Diffic. 2. Avila Disp. 2. Dub. 6. contr. 7. Suar. Disp. 40. Sect. 2. nu. 12. 24. & 44. Gibalinus c. 7. Par. 2. pag. 28. Laym. l. 1. tr. 5. par. 5. c. 1. nu. 2.* Non private Irregularitatem beneficiis obtentis ex c. *Postulasti. de clerico excomm.* colligimus. Nam *Innoc. III.* ad quæstionem, quomodo puniendi sint clerici, & monachi, qui post latam interdicti sententiam, in locis interdicto suppositis, divina officia celebrarunt, responderet, beneficiis suis privandos clericos esse, monachos verò ad pœnitentiam agenda arctioribus monasteriis includendos. Si privandi beneficiis sunt, sequitur ipso facto per irregularitatem non privari, sed beneficia sua iuste retinere. *V. Barb. in c. cit. & c. ad audiendam.*

nam de homic. voluntario. Vallens. l. 1. de benef. tit. 20. nu. 7. Finc sequitur, irregularitatem fructibus beneficiorum suorum libere sui posse, modò per se, vel alium subeat annexa beneficii onera. Nihil enim aliud in iure constitutum est. *Navar. c. 27. nu. 249. Henric. l. 14. c. 3. Sayrus l. 2. c. 2. nu. 24. Avila Disp. 2. Dub. 6. Covar. in Clem. si furiosus. Par. 2. §. 3. n. 5. & in c. Alma mater. t. par. §. 7. n. 1. Suarez. V. Disp. 40. Sect. 2. nu. 15. Em. Sa. V. Irregularitas n. 4. Zerela Par. 2. cod. n. 4. Gibalinus c. 2. par. 3. pag. 30.*

NOTA. Beneficium, cui per alium satisfieri non potest, vel sponte dimittere, vel eo privari debet irregularis. *Glo. in c. Scudat. dist. 50. Laym. l. cit.*

IX. De collatione novi beneficii facta irregulari. Sitne ipso iure nulla, & invalida, variant Doctotum sententia. Affirmativa communior est apud *Sayrum l. 6. c. 2. & Garz. Par. 2. c. 11.* etiam teste *Giballino*, qui nihilominus oppositam tuetur. Quod convincat, non invenio, & quod securus est, teneo invalidam esse. Irregularitatis enim, si bene attendis, ingenium est, non favere homini ad novi iuris consecutionem, sed potius iam obtentis exuere, aut saltem ab illorum usu deurbare. Et quis credat, ullum patronum, aut beneficii collatorem inter tot ambientis illum præferre, & beneficio ornare, qui propter defectum aliquem aut culpam indignus reputatur, qui in aliquo ordine Ecclesie deserviat. *V. Bonac. Tom. 1. pag. 561. Suar. D. 40. §. 2. nu. 29. Layman l. 1. Tr. 3. Par. 5. c. 1. nu. 3. Vallens. l. cit. n. 1. Barb. in c. is cui. de excom. Sayrum l. 5. c. 14. n. 9.*

X. Solus pontifex in irregularitatibus dispensat iure ordinario: episcopi verò, aliique Prælati non nisi quantum jus per-

mittit, & ex commissione, seu delegacione. Nam Ecclesie bonum regimen non permittit, ut in legibus iure communi præfixis immutandis aliquam sibi potestatem arrogent, qui inferiores sunt illò, quem ut supremum pastorem DEUS posuit super familiam suam. Unde *Co. Tr.* speciali quadam concessione permisit episcopis dispensare in omni irregularitate proveniente ex quocunque delicto occulto, & non deducto in forum contentiosum excepto homicidio. Quæ concessio supponit, episcopos vi potestis ordinariæ suæ id non posse. Porò licet Pontifex illimitatam potestatem dispensandi habeat, ea tamen in quibusdam casibus vel nunquam, vel rarissimè utitur. Bigamiæ veræ exempli causa, tam difficilis semper habita dispensatio est, ut *Lucius III. c. 2. de bigamis* dicat, non licere contra Apostolum in ea dispensare: idem quæ de bigamia similitudinaria *Innoc. III. dixit in c. Nuper eod. tr.* quia nimirum gravissimæ causæ requiruntur, quibus ea indulgentia impetretur. Similiter irregularitas ex homicidio voluntario non nisi magna occurrente necessitate, & maioris boni spe oblata tollitur: maximè si omninò notorium & omnibus quasi manifestum sit factum. Fieri nihilominus potest, ubi circumstantiæ id exigere videntur. *Innoc. in c. nisi. de renunc. Covar. in Clem. si furiosus. Laym. l. cit. Gibalinus. p. 425. Silv. V. Irregul. cir. fin.* ubi formam quoque dispensandi tradit, addens, ne quidem verbis opus esse, si episcopus alicui irregulari ordines conferat, cum intentione illum

liberandi ab irregularitate.

§. XIV.

De Irregularitatibus in specie.

Irregularitatum duo genera esse ex supradictis liquet, unum ex defectu inculpabili seu merâ indecentiâ, alterum ex delicto. Prioris generis octo species reperiuntur 1. ex defectu natalium. 2. defectu originis. 3. libertatis. 4. ætatis. 5. famæ. 6. Corporis. 7. animæ. 8. Sacramenti. Illarum quæ ratio, & conditio sit, eodem servato ordine explicabimus. 1. Igitur ex defectu natalium irregulares sunt omnes illegitimi. *c. 1. & ult. de fil. presb.* Ecclesiæ honestas deformatur, ex eo, quod filii Sacerdotum & alii non legitime nati ad dignitates, & alia beneficia curam animarum habentia sine dispensatione promoventur. Legitimis accensentur, quorum genitores priorem copulam matrimonio correxerunt, ita ut ad omnia beneficia & dignitates admitti possint, exceptâ Cardinalitiâ dignitate. *Franc. Leo part. 3. c. 40. num. 14.* Illegitimi verò saltem Canonicè censentur, qui à conjugibus nascuntur, postquam se mutuo consensu continentis voto solenni obstrinxerunt. *V. Suar. V. Disp. 50. Sess. 52.* Hanc irregularitatem *Geminian. in c. presbyterum Dist. 16.* non ex defectu, sed peccato, alieno nimirum, nominandam censeat: non satis perpendens, natum esse, licet causam extrinsecam habeat, denominare ipsam prolem, quæ idem dedecore affecta est. In hac specie Episcopus dispensat ad minores ordines, & unum beneficium simplex. *c. 1. de fil. presb. in 6.* Tollitur etiam per professionem in Religione, in quâ non est pater, adhuc vivit juxta

Constitutum *Greg. XIV.* ita ut ad omnes sacros ordines promoveri possint, non tamen ad prælationes, ut dixi in *part. 1. Tit. 15. §. 4. n. 11. V. Dian. part. 4. tr. 2. Res. 66.* ubi addit in ejectionis Ordinum Religiosorum præfessis non reviviscere notam illegitimationis de ejectionis verò, seu dimissis è Societate Jesu negat, contra *Sandoz. l. 5. Mor. c. 5. num. 14.*

2. Propter defectum originis irregulares sunt *l. rvi. id est, matre non liberè nati. Dist. 54. per tot. & tr. de sev. non ordin.* Nam absque injuriâ Domini non possunt ordinari. Secus in penam incidit Episcopus, nisi per ignorantiam, vel errorem excusetur: & Dominus ad repetendum servum unius anni spatium habet. Quod si ordinatus fuerit Sacerdos, continuò liber efficitur, & ministrat in ordine, debito tamè peculio vel exiguò, aut si non habet, inhonestis obsequiis serviet, obeundo munus Sacellani aut alterius officialis, ex quo non deformatur dignitas Sacerdotii. *Silv. V. servus n. 4. & 5.*

3. Libertatis seu liberationis causa, ut *Præpositus* loquitur *c. 1. Dist. 10.* non possunt ad ordines promoveri, qui vel Curis ministerio tenentur, ut Iudices, advocati forentes, Notarii milites, & similes ministri: Item, qui publicis rationibus obligati sunt, uti Curatores, tutores, procuratores, de quibus est *tr. 19. in l. 1. Decretal. de obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.* Ubi Gratus Episcopus de isto hominum genere dicit, si post deposita onera, & reddita ratiocinia actus, & ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent cum laude DEI, si postulati fuerint, honore munerari: si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum fuerint

fuert ordinati. Ecclesia infamatur. Notanda sunt illa, si actus vitæ ipsorum fuerint comprobati. Nam si in reddenda ratione tutor, aut quicumque administrator defecerit, vel de dolo ipsi mota lis fuerit, ad ordinationem admitti non debet: imò si de facto ordinaretur, dignus esset depositione, etiam si postea causam obtineret. *Glo. in V. obrepit c. tantum Dan & ibid. Archid. 81. Dist. Majol de irreg. l. 2 c. 11.*

Limita 1. In eo, qui gravatus est debito extra administrationem contracto puta, ex mutuo, locatione, emptione, aut simili contractu. Nam super illis lite pendente non est ab ordinibus sacris repellendus: nisi forte ita oneratus sit, ut ex peculio suo impossibile sit illi satisfacere.

Limita 2. In eo, qui rerum Ecclesiasticarum, aut miserabilium personarum, vel cujuscunque piæ causæ administrator sit. Neque enim etiam nondum dimissa administratione à susceptione sacrorum ordinum prohibetur. *c. ult. Dist. 80. c. indicatum Dist. 89.*

Limita 3. In eo, qui publicis rationibus obstrictus fidejussores præstiterit. *Abb. in c. Magnus de obligat. ad ratiocinat. Majol. l. 2 c. 11 num. 14.* Addens procedere, si fidejussor constituat se principalem, ita ut possit ante principalem debitorem conveniri.

Limita 4. In eo, qui in minori ordine constitutus alicujus etiam Laici curator, vel administrator est. Ad altiores enim ordines progredi potest, quamvis de reddenda ratione nondum ulla facta sit mentio. *V. Barb. in c. c. Magnus de oblig. ad ratiocinat.*

4. Aetas quamdiu minor est, quam Canonibus exigunt, ab ordinum susceptio-

ne rejicitur tanquam inhabilis. Quod si nihilominus susceperit aliquis, ab executione ordinis, & usu suspensus est, usque ad temporis præscripti terminum. *c. vel non est compos. de temp. ord.* Hodie jure novo *Con. Tr. Sess. 22. c. 12. reform.* Pro Subdiaconatu requiritur annus 22. pro Diaconatu 23. pro Sacerdotio 25. intellige de inchoatis, Episcopi ætas sunt 30. anni completi. Et circa hanc ætatem Episcopus non potest dispensare, ut ibid. Congregatio Cardinalium monet.

NOTA. Per Extravans *Pii II.* non tantum suspensus est, qui intempestivè, & præproperè ordinatur, sed etiam irregularis efficitur: nec ipso temporis lapsu definit suspensio, sed opus est dispensatione. Episcopus verò, qui scienter ante tempus constitutum ordines contulit, à collatione ordinum suspendendus est, juxta *c. vel non est compos. de temp. ordm.*

5. Quod irregularitatem ex infamia seu facti seu juris natam attinet, illa nemini ex alieno facto irrogatur, nisi speciali jure constitutum sit. Nam ut ex supra dictis constat, irregularitatis nota non ex natura rei, sed libera voluntate pendet, quæ ex decretis & legibus publicatis cognoscitur. *Fill. rr. 19. c. 8.* Hinc sequitur, quibus in casibus filii propter parentum delicta infamiam contrahunt, ut proditorum, & similibus, iisdem irregulares constitui. *l. quisquis C. ad l. Jul. majest.* Hæreticorum filii absolute infames non sunt, sed irregulares & infames tantum ad honores, & beneficia in Jure expressa. Idem judicium de infamia ob vilem conditionem, ac statum esto. Usus artis infamis, aut muneris ignominiosi, cujuscumque est histronica, gladiatorum, carnificum, infames, & con-

& consequenter inhabiles ad susceptionem, & executionem ordinum sacrorum reddit. Non reddit aliorum quantumvis viliū artificum practica, nisi iure manifesto id determinatum sit. Nec parentum ignobilitas filio aliās idoneo ad honores, & gradus Ecclesiasticos obesse debet. *Gloss. in c. quoniam 24. q. 1. Felin. in c. Deputati de iudic. Nav. c. 27. n. 204.*

6. De corporis defectu, qui irregularitatem inducat, traduntur sequentes Regulæ. *Prima*, qui defectus vel notabilem deformitatem causat, vel usum sacri ordinis impedit, irregularem facere potest. *c. ul. de corpore vitiatis*. Insignis deformitas censetur amputatio nasi, fissio labiorum, linguæ decurtatio, claudicatio, & similia apud *Tolet. l. 1. c. 63*. *Secunda*. Aliud in susceptione Ordinum, aliud in executione impedimentum est: & facilius executio permittitur, quam susceptio. *S. Thom. 3. part. quest. 82. art. ult.* Quia defectus superveniens, modò non enormem læsionem faciat, vires, & facultatem operandi relinquit: ut si oculo privetur Sacerdos, ad conciones, & confessiones audiendas non erit inhabilis. *Tertia*. Qui defectus occulti sunt, non inducunt irregularitatem, nisi propriâ culpâ acciderint. *Prior pars* manifesta est. Nam quæ occulta sunt, nec deformitatem, nec scandalum pariunt. *Secunda pars ex c. si quis abscidit. Dist. 55. c. significavit de corpore vitiatis c. qui partem c. Maritum Dist. 33.* colligitur, & communiter omnes agnoscunt. Nā qui virilia sibi, etiam amore castitatis abscidit per se, vel per alium, irregularis est. Similiter qui partem digiti volens sibi abscidit. Cui verò casu, vel necessitate aliquid illorum accidit, non

excluditur. *V. Dist. 55. à c. 4. usque ad exaratum. Coninck Dist. 18. Dub. 13. Layman. l. 1. tract. 5. part. 5. c. 7.*

7. Propter defectum animæ irregulares sunt 1. infantes usque ad annum septimum regulariter. 2. Perpetuò amentes. 3. Furiosi ad tempus. 4. Lunatici, & epileptici. 5. Arreptitii, & energumeni. *Dist. 33. & ibid. Glossa*. Qui infideles, & nondum baptizatos annumerant, non distinguunt inter irregulares, & naturaliter incapaces. Illiteratos autem, id est, scientiâ necessariâ carentes meritò accensentur per *c. illiteratos Dist. 35*. Sublata autem ignorantia cessat quoque irregularitas, ut suscipere ordines, & ministrare in suscepris possint. *V. Suar. Dist. 51. Sect. 1. Filius. tract. 19. c. 7. Tolet. l. 1. c. 64. Fernandez. part. 2. c. 10. §. 8. Franc. Leo in thesau. Eccl. par. 3. c. 40.*

8. Denique defectu Sacramenti omnes bigami sunt irregulares. *c. debitum. de bigamia*. Quia nimirum iterata matrimonii susceptio non benè representat conjunctionem unius Christi cum una Ecclesia, quæ est perfecta matrimonii significatio. Non vocatur autem Sacramenti defectus, quasi matrimonium, vel invalidè, vel cum peccato iteretur. Hinc in *c. qui sanè Dist. 26. dicitur*. Qui iteravit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exiit Sacerdotis: nec interest, ante vel post Baptismum bigamus sit. *DD. in c. Gaudemus de divort. Covar. Clem. si furiosus par. 1. §. 2. n. 5.* Verum non una, sed triplex bigamia est, vera, interpretativa, & similitudinaria. Vera dicitur, cum duplex matrimonium reipsa contrahitur. Interpretativa, cum interpretatione Juris duplex matrimonium censetur, ut si cum vidua aut corrupta

rupta contrahas. Similitudinaria, cum ex eadem Juris interpretatione sed alia causa duplex Matrimonium reputatur, ut si quis post votum solenne castitatis cum Virgine matrimonium inerat, eamque cognoscat. Unum namque matrimonium videtur esse unum spirituale, alterum carnale ac proinde bigamus, qui utrumque egit. De singulis dubia, quæ occurrunt, expedienda breviter iunt.

I. Ac primò quidem licet ad veram bigamiam plerique requirant utriusque matrimonii validitatem, dissentiunt tamen, an ex duplici invalido matrimonio quisquam irregularis fiat? probabilius autem videtur, irregularem fieri ex utroque invalido. Si idem affectus contrahendi sit opere externo, & sequatur consummatio. Nam ejusmodi modus contrahendi in foro externo non differt, ab eo, per quem matrimonium validè contrahitur, & ab omnibus pro valido agnoscitur. Sufficit ergò ad inducendam irregularitatem, interpretatione quadam, & præsumptione Juris. *Ostiens. Abb. Rich. Suar. l. cit. n. 11. Navar. c. 27. n. 19. 4. & Consil. 1. de bigamis Tolet. l. 1. c. 66.*

II. Quod de ignorantia quærent aliqui, ea non obstante irregularitatem à bigamo contrahi, ratio manifesta persuadet. Ea dem namque indecentia in æstimatione hominum manet, sive sciens, sive ignorans iteret matrimonium. Et generalis observatio est in privationibus hujusmodi, per legem cõstitutis nihil aliud requiri, quàm opus externum, quo præstito statim censetur in pœnam præfixam incidisse. *Fill. tract. 19. c. 4. n. 107.*

III. De bigamia interpretativa DD. ferè consentiunt in 4. casibus irregularita-

tem adferre posse: primò per contractum validum vel invalidum cum vidua. *c. precipimus c. Lector. Dist. 34.* Subsecuta consummatione. *Secundò per contractum cum corrupta ab alio. c. marit. Dist. 33. Tertio per contractum cum repudiata ab alio: quod quidem ab Ecclesia nunquam permissum est, fieri tamen à perversis hominibus potest, ob eamque causam irregularitas illis infligitur. c. 1. de bigamis c. si quis viduam Dist. 50.* Nec interest, validè, an invalidè contrahatur, cum eadem in utroque, modo indecentia sit. *Quartus casus est, si quis uxorem propriam post adulterium ab ea commissum cognoscat. c. si cujus c. si Laici Dist. 34.* Hoc enim perinde est, ac si contractum cum muliere corrupta faceret. *Amplia, quavis ab adultero per vim violata uxor esset, & factum maritus nunquam cognovisset. Nam significationis requisitæ defectus semper adest, nec ad illum culpa supponitur. Covarr. in Clem. si furiosus par. 1 §. 2. n. 2. Rich. Dist. 24. q. 3. Rota Decis. 1. de bigamis in novis. Henric. l. 12. c. 6. Filliur. tr. 19. c. 4. num. 114. Coninck. Diss. 18. Dub. 11. num. 100. Layman. l. 1. tract. 5. part. 5. c. 6. Gibalin. de Irreg. c. 3. quæst. 4.*

IV. Superest non vulgare dubium, an sicut professus in aliqua religione approbata, matrimonium iniens, & consummans bigamiam similitudinariam contrahit, ita eandem contrahat Clericus in ordine, sacro constitutus, si idem faciat? *Negat Ostiens. Archid. & Abb. in c. nuper hoc et.* Nullum enim Jus reperitur expressè inducens talem irregularitatem. Nec idem utrobique agitur. Professus in approbato ordine speciali quodam se Deo & religioni offert ac tradit, unde nascitur

particularis quædam obligatio, & vinculum: quod in susceptione ordinis sacri non contingit. *Contrarium Ang. Sily. Armilla. Antonin Nav. l. cit. Suar. Sect. 4. n. 3. Filia l. cit. n. 120. erueret conantur ex c. quotquot 27. q. 1. ubi ex Synodo Ancyranâ dicitur, Quotquot Virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debent. Adde c. Sa. è eod. ubi Sacerdos, qui nuptios contrahit, post longam pœnitentiam restituitur ad executionem ordinum per dispensationem Episcopi sui; quod signum est irregularitatem contraxisse, ex bigamiâ scilicet similitudinaria.*

V. Bigamiæ in pœnam constituta est privatio privilegii clericalis. *c. un. de bigamis in 6. ubi Greg. IX. Bigamos omni privilegio clericali declaramus esse nudatos, & coercionem fori sæcularis additos, consuetudine contraria non obstante. Conc. Tr. Sess. 23. c. 17. de reform. cœcedit, ordines minores exerceri posse per Clericos conjugatos, dummodò non sint bigami. Igitur bigami Laici non tantùm ab ordinibus suscipiendis, sed etiam omnium ordinum executione remouentur. Nec habitum, & consuram ferre possunt. *Filla. n. 124. §. 125. Amplia, ut valeat etiam in bigamia interpretativa. Nam in c. cit. Greg. IX. responder ad quæstionem ortam in c. quisquis Dist. 84. in qua expressè nominatur Clericus, qui viduam, aut secundam uxorem duxit. Unde sequitur, etiam bigamos interpretativè prædictæ pœnæ & privationi subjectos esse, ita tamen, ut non amittant privilegium Canonis, quia supponitur, vel in Religioso ordine professos, vel læco aliquo ordine initiatos**

esse. Quicumq; igitur suadente diabolo illorum aliquem contigerit, ex communitatis censetur. *c. un. cit. Sayrus l. 6. c. 5. Suar. Diss. 49. Sect. 5. n. 3. Em. Sa. V. irregul. ex bigam. Filla. tract. 19. c. 4. num. 123.*

VI. Nulla irregularitas ex prædictis per Baptismum, aut professionem Regularem tollitur. *c. acutus Dist. 26. ubi dicitur per Baptismum peccata omnia auferri, & quia nuptiæ peccatum non sunt, bigamû nubendo non peccare, sed tamen non omnia Sacramenti amittere, non ad vitæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam. Cùm enim inter non baptizatos quoque, & infideles verû matrimonium sit, illius usu dividitur maritus, nec potest matrimonio suo significare unionem illam, quæ est Christi ad Ecclesiam Neque obstat *S. Hieron. auctoritas in Com. ep. 1. ad Tim. 3. ubi contrarium tuetur; neq; Canon. 16. Apost. ubi legitur. Qui post baptismum duabus implicitus fuit nuptiis, aut concubinam habuit, is Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique in consortio Sacerdotali esse non potest. Non obstat, inquam, quia illo tempore quidem ita servatum apparet, sed postea aliter sancitum, & antiquo juri derogatum esse comperimus. Ceterum concubinitus seu fornicatio hodie neminem irregularem facit, quemadmodum in citato Canone insinuat. Jam quod professionem Religiosam attingit, non tollit ab illa bigamia irregularitatem ex fundamento superiusposito manifestum est. Nam neque in Jure communi, neque consuetudinario, neque ex institutione ordinum quicquã colligitur. Igitur omninò speciale jus in medium proferri deberet ad id probandû, quod hætenus nemo**

nemo fecit. *Sily. V. Bapt. §. 6. n. 2.* Superest igitur, ut Irregularitas bigamiæ sola dispensatione auferatur. Equidem de Sum. Pontifice non dubitamus, quin ad omnem omnino illius jurisdictione extēdat: Episcopi autem in illis, quæ specialiter ipsis conceduntur. Equidē in *c. 1. qui Clerici vel voventes.* videtur permitti, ut dispē. sent in bigamia similitudinaria cum Clerico in sacris constituto, & consequenter seu à fortiori cum Religioso professo. *Regin. l. 30. tr. 2. n. 26. Adde quod S. Th. tradit in 4. Dist. 22. q. 3. ar. 3. Sily. V. bigamia q. 7. Avila par. 7. Disp. 8. dub. 4.* Episcopum dispensare posse cū quocunq; bigamo ad ordines minores. Quid verò *Con. Tr.* circa occultam irregularitatem tribuat Episcopis, supra diximus, & legi potest *Seff. 24. c. 6. de reform. Sily. V. bigam. n. 7. Arm. n. 92. Nav. c. 27. n. 198. Fill. tr. 17. c. 4. n. 128. Laym. l. 1. tract. 5. par. 5. c. 6. n. 6. Gibalinus c. 6. q. 2. Fernand. l. ci. §. 9. Suar. V. Disp. 41. Sect. 2. n. 4. & Disp. 49. Sect. 7. Franc. Leo in thesaur. Eccl. c. 41. n. 57.* Ubi etiam reperies formulam absolvendi.

§. XV.

De Irregularitatibus ex delicto.

Hujus generis *Valentia IV. Disp. 7. q. 19. pun. 3. ex Nav. c. 27. n. 192.* quinque numerat, videlicet I. Baptisma iterare. 2. suscipere, aut exercere indebito modo sacros ordines. 3. violare censuras. 4. crimen enorme, ac notorium. 5. deformare aliquem mutilando, vel occidendo. *Reginald. l. 30. tract. 2. num. 7.* hæresin addit, atque ita sex species facit. De his eodem servato ordine deinceps acturi, à Baptismi abusu ordiamur.

De iterato Baptismo.

I. Rebaptizans aliquem, & minister ipse irregularis efficitur, ita ut nullum ex superioribus ordinibus obtinere queat. Ita communiter DD. de ministrante specialiter extat textus expressus in *c. ex literarum de apostatis.* Unde sequitur, multò magis rebaptizantem irregularem fieri. Quod etiam usus legum fides interpres contestatur. *Navar. c. 27. n. 246. Avila par. 7. Disp. 7. dub. 1. Henric. l. 2. c. 31. n. 1. Suar. III. D. 31. Sect. 6. Coninck Disp. 18. dub. 4. n. 35. Toletus l. 1. c. 70. n. 5.* Similiter irregularis fit ipse rebaptizatus. *c. Afios Dist. 98. & c. qui in qual. l. q. 7. & c. eos, quos de consecr. dist. 4.* Sed an ignorantia excuset, ambigitur? Excusare eum, qui ignorantia probabili & invincibili secundò baptismum recipit, magis recepta opinio est *Scoti in 4. dist. 6. q. 8. Soto eod. dist. 3. q. un. ar. 9. Cov. Clem. si furiosus par. 1. n. 8. Nav. lo. cit. Avila l. cit. Disp. 7. dub. 2. Suar. Disp. 31. l. cit. & de Censuris Disp. 42. Sect. 1. Tolet. l. 1. cita Em. Sa. V. Irreg. ex Bapt. n. 1. Laym. l. 1. tr. 5. par. 5. c. 2. sumitur ex c. placuit & c. qui apud 1. q. 4. ubi decernitur, parvulos ab hæreticis baptizatos, cum ad Ecclesiam Dei reversi fuerint, ordines accipere posse. Neque obstat Canon *qui bis de consecr. Dist. 4. qui bis ignoranter baptizatos negat extra magnam necessitatem ordinari posse.* Quia ut Covarr. notavit, sumptus est ex Pœnitentiario Theodori, & idcirco non potest auctoritatem legis habere. *Fill. tract. 2. c. 4. num. 92.**

II. Qui baptismum ab hæretico recipit, nec per necessitatem vel ignorantiam excusatur, irregularis est. *c. placuit cit.*

Tolet. l. 1. c. 70. num. 8. Qui verò in morbo propter periculum mortis baptizatus est: p̄sbyter ordinari non debet. *c. un. Dist. 57.* Ubi causa additur. Quia fides ipsius (*Nota presumptionem iuris*) non voluntaria, sed ex necessitate est: nisi fortè postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit. Idem dicendum est de illis, qui ob vim, metum, aliamve similem necessitatem, Baptismum expetunt, & accipiunt, cum non minor in his, quam in timore mortis coactio sit. *Magplus l. 3. c. 10. Laym. l. 1. tract. 5. part. 5. c. 2. num. 3.* Idem de Neophyto dicendum juxta Apostoli doctrinam *1 ad Timo. 3.* & Canonem *Apostolorum 79.* Eum, qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum (*seu presbyterum ex Cano. 2. Concil. Nicani*) fieri. Iniquum est enim, ut qui sui nondum experientiam ostenderit, sit aliorum magister. Quod etiam ad Diaconos extendit *Concil. Sardicense Oecumenicum auctore Ofio Can. 13.* Et universè de sacris ordinibus, adeoque statu Clericali intellexit *Greg. 1. l. 4. epist. 50. ad Virgilium Episcopum Arelatens.* Neque enim recens initiati ea fidei constantia, rerumque sacerarum, ut par est, notitia instructi esse solent. Non desunt, qui eandem irregularitatem contrahi ex aliis quoque Sacramentis characterem imprimantibus arbitrentur, quasi consequentia à Baptismo ad confirmationem valeat. Verùm major DD. & me quidem Judice, sanior oppositum tenet, eò quòd in jure non expressum sit, nisi de Baptismo, quod argumentum in hac materia planè solidum est. *Castr. de lege pœn. c. 7. docum. 3. Cov.*

Clem. si furiosus par. 1. n. 8. Henric. l. 14. c. 7. n. 5. Avila par. 7. Dist. 7. dub. 5. Suar. D. 42. Sess. 2. & Sess. 3. n. 6. Gribalinus c. 5. Propos. 2. dub. 1. p. 314. Laym. l. 1. tr. 5. par. 5. c. 2. Idem judicium esto de Sacramento ordinis, cuius iteratio dolo, aut errore facta nullam inducit irregularitatem ob ratione paulò antè indicatam, quia mutum de illa in Jure silentium est. *V. Gibalin. l. cit.* Contingit autem ex alio capite irregularitas in susceptione, & executione ordinum, ut mox dicetur.

De irregularitate ex abusu ordinum.

I. **Q**ui ordinem recipit ab Episcopo excommunicato, suspenso, interdicto, vel aliter impedito, aut prohibito, etsi non petmittatur, ordinem susceptum exercere, non est tamen propriè loquendo irregularis, quia nullo jure hoc expressum est, adeoque impedimentum illud non est Canonicum, uti irregularitatis definitio requirit. Quid ergò est, inquit, vel suspensio, vel pœna simplex aut prohibitio. Denique impedimentum, quod al qui latius accipiendo nomen, irregularitatem vocant. Dico suspensionem esse aliquando, in iis scilicet, qui scientes volentes ab Episcopo excommunicato, vel aliter impedito ordinantur: in illis verò qui idem ex ignorantia inculpabili agunt, est simplex prohibitio, vel impedimentum, quod absque delicto acquiri posse extra cõtroversiam est. Unde sequitur, in taliter accepto ordine ministrantem non fieri irregularem. Licet enim post scientiã erroris, & impedimenti sui, propter Ecclesiæ prohibitionem abstinere debeat, non incurrit tamen non abstinendo irregularitatem, quia nullam Censuram

Censuram violat. Quod etiam contingit in illo, qui vi, aut metu gravi ab episcopo ad ordines compellitur. Neque enim suspensionem incurrit, cum absque peccato suo ordinatus sit: non potest tamen exequi ordinem susceptum, odio episcopi malignitatis. Ecclesia sic præcipiente, donec legitimè probarit magistratui ecclesiastico, quomodo vim & iniuriam passus sit. *Silv. V. Irregularitas. num. 9. Navar. c. 27. num. 244.*

II. De illis, qui ab episcopo, qui loco simul & dignitati suæ renunciavit, non nulla difficultas est ex *c. uu. de ordinatis ab episcopo qui renunciavit*. A tali enim, si scienter quis ordinem receperit, quia indignum se fecit, executionem officij non habebit. *Ita textus*, ex quo irregularè pronunciant. *Silv. V. Irregularitas. n. 8. Angel. eod. num. 31. Sebast. Med. in Sum. tit. 9. q. 35. §. 6. Tolet. l. 1. c. 71. n. 2. Henriq. l. 14. c. 6. n. 6. Navar. c. 25. n. 241. Armilla. n. 31. Tabiena. §. 5. Em. Roderic. in Sum. Par. 2. c. 14. concl. nit. Reginald. l. 30. num. 27. Sayr. l. 7. c. 10. n. 27. Vgoliv. c. 40. n. 3 & ante omnes Speculator in tit. de dispensationib. Nam, inquitur, verba illa executionem officij non habebunt, omnimodam privationem significant, quæ non per suspensionem, sed irregularitatem infertur: nec suspensus carere dicitur executione, sed tantum impediri, ne exequatur officium ordinis. Itè Pontifex dispensationis meminit, quam episcopus taliter ordinato impertiri queat. Cum suspensus autem non solet dispensari, seu absoluitur.*

Verùm his minimè obstantibus dicendum est in *c. cit.* eum cui post resignationem suam Episcopus ordinem contulit, non irregularem, sed suspensum esse,

quod patet exinde. *Primò*, quia pœna in *c. cit.* constituta, non privat, nisi illius, quem à tali episcopo receperit, ordinis usum: cum Irregularitas ad omnes se extendat. *Secundò*, quod contrariæ sententiæ Auctores opponunt, executionem officij nõ posse ad suspensionem pertinere, gratis dicitur. Nam qui suspensus est ab usu officij sui, vel ordinis, optimè dicitur officij sui nullam executionem habere: imò potius de suspensione, quàm irregularitate, quia tantum privat executione, vel usu ordinis, cum irregularitas primò, & per se ipsã suspensionem impedire nitatur. *Panor. in c. cit. n. 6. Az. l. 11. l. 3. c. 48. p. 13. Suarez. D. 31. Sect. 1. n. 7. Alterius Disp. 9. de suspens. c. 1. Bonac. de suspension. in particulari q. 1. pun 9. n. 13. Fillut. Tr. 17. n. 76. Vroian. in Rationali ad c. cit. Gibalinus. c. 5. pag. 317. Barb. de potest. Episc. allegat. 48. & in c. cit.*

III. Eum, qui eodem die plures ordines maiores suscipit, aut cum minoribus ordinibus Subdiaconatum, non irregularem, sed suspensum esse *Gibalinus* ex *l. 1. mar. p. 323* sed parum stabili fundamento nixus, quod sibi videatur ex *c. 2. §. 1. de eo, qui furtivè ordinem suscepit*, nihil aliud colligi, quàm suspensionem, cum ita ordinatus tantum prohibeatur ministrare, non verò, quod non possit ulterius promoveri. Verùm qui attentius legit *c. 2. illustriuli*, videbit etiam loqui de prohibitione suspensionis ordinum. *Mandamus*, quatenus eum in minoribus tantum ordinibus celebrare permittas: si verò domum religionis intraverit. *Abbas* in aliis poterit ordinibus dispensare. *Vbi Avila teste* secundum communem interpretationem sermo est de dispensatione ad sus-

ad suscipiendos reliquos ordines: quæ expositio legitima videtur. *Angel. V. Irregularitas. §. 1. n. 23. Silv. eod. q. 3. Navar. c. 27. nu. 241. Avila par. 7. Disp. 9. Sect. 1. dub. 4. concl. 2. Antonin. Par. 3. Tr. 14. c. 16. §. 17. Sayrus l. 7. c. 10. n. 22. Toletus l. 1. c. 71. n. 16. Valentia 4. Disp. 7. q. 19. p. 1841.*

IV. Qui ignorante episcopo, per dolum se ordinâdis ingerit, & sic ordinatur, irregularitatē contrahit, ita ut Superiorē ordinem suscipere non possit. Episcopus tamen cum eo dispensare potest, nisi prius sub excommunicatione talem fraudem prohibuerit. Si autem reus aliquam religionem ingressus fuerit, & aliquamdiu laudabiliter vixerit, dispensare cum illo ad Superiores ordines Prælato permittitur. *c. 2. de eo, qui furivè & c.* Similiter irregularis fit, qui per saltum ordinatur accipiendo maiorem ordinem ante minorem. Episcopus tamen poterit concedere usum aliorum prius susceptorum: Item ut prætermissum suscipiat, & eo atque altero maiore iam accepto utatur. Si autem ante dispensationem malè accepto usus fuerit, solus Pontifex dispensabit. *Valeat. l. cit.*

V. Hactenus de susceptione ordinum. Usus quod attinet, si quis clericus ordinem exerceat, eiusque proprias actiones, quo destitutus est, continuè irregularis efficitur, dummodò id serio, solenniter, & cum lethali peccato faciat. *c. 1. de cler. non ordinato. Palud. in 4. dist. 74. q. 4. Antonin. par. 3. tit. 28. c. 1. §. 1. Silv. V. Irregularitas n. 14. Angel. nu. 38. Nav. c. 27. nu. 242. Henrig. l. 14. c. 6. Avila Par. 7. Disp. 9. §. 2. dub. 13. Sayrus l. 7. c. 10. Tolet. l. 1. c. 72. E-man. Sa V. Irregularitas ex usu Ord. nu. 5. Laym. l. 1. Tr. 5. par. 5. c. 3. n. 2. Vbi amplius*

quaritur, an liceat clericos in minoribus constitutos tanquam cantores adhibere superpelliceo, vel dalmatica indutos ad cantandam epistolam vel evangelium, aut passionem Domini? Non esse illicitum per se, consuetudo multis locis recepta etiam apud Regulares, demonstrat. Solent enim in defectu Subdiaconorum, & Diaconorum adhiberi ad canendum in superpellicio omissio manipulo, & stola. Vbi ergo talis consuetudo invaluit non est timenda irregularitas. *V. Tolet. l. cit. Anton. & Silvest. in l. cit.*

NOTA. I. Qui prædicto modo actum ordinis, quem non habet, temetè exerceat, præter irregularitatem, pœna falsi tenetur, sicuti qui non habens dignitatem, mentitur se habere, vel non sibi debitis insignibus atitur. *l. eos ff. ad l. Cornel. de falso V. Dispensatio. q. 10.*

2. Episcopum cum tali clerico dispensare posse, ut post biennium vel triennium in ordine ante suscepto administrat. *V. Laym. l. cit.*

VI. Laicum non fieri irregularem, quamvis actum ordinis sacri proprium solenniter exerceat, V. g. baptizando cum solennitate audiendo confessiones, & similibus. *Covar. in Clement. par. 1. §. 1. n. 1. Angel. V. Irregularitas l. nu. 38. Rosellam num. 2. Sayrus l. 7. c. 10. Henrig. l. 2. c. 29. Armillam V. Irregularitas. nu. 65. tradit Laym. l. cit. num. 3. Ratio est, quia secundum Canones, qui ministrat in ordine, quem non habet, deponendus est, & nunquam ordinandus: qui modus loquendi tantum clericis convenit. Verum quid momenti sit in tali argumentatione, non video. Non nominantur laici, & depositio in pœnam ordinatur clericis, quia de his*

solis agebatur, & quia in clericis, quod etiam Layman faceret, abusus ille frequentior est. Præterea laicos etiam comprehendendi manifesta ratio suadet. Nam si indecens & vitiosus est, à clerico non habente ordinem Sacerdotij Baptismum conferre solenniter, id si à laico fiat, multò indecentius, & vitiosius est, nec minori pœna vindicandum. *Sotus in 4 dist. 18. q. 4. ar. 1. Valent. Disp. 7. q. 10. ar. 1. Suar. 3. par. tom 3. D. 31. Sect. 4. Gibalinnus pag. 327.*

De Irregularitate ex violatione censurarum.

I. Clericus, qui lethaliter peccando violat Censuram aliquam, per actum solennem Ordinis sibi per Censuram, qua ligatus est, prohibiti, irregularis efficitur. Ita communiter DD. *lex 10. tit. de clerico excommunic. ministrat. Item c. 1. c. 1. qui c. o. scus. de sent. excomm. in 6.* Nec difficile fuerit per inductionem ostendere. Ac primò quidem de excommunicatione maiori in *c. Si quis episcopus. pr. 11. q. 3.* episcopus, presbyter, aut Diaconus, qui post excommunicationem præsumperit oblationem, aut Sacrificium facere, sicut prius, non potest in alio Concilio (sem reconciliationis habere. Hæc autem pœna nec statim est Irregularitatis. Censura enim nulla irremissibilis, & perpetua est. Idem de suspensione dicendum, si *Glo. in c. 1. de sent. excomm. in 6.* bene observavit ex antiquis Canonibus solum excommunicatum, qui ministraret in Sacris ordinibus, fuisse irregularem, eamque pœnam deinde ad suspensionem fuisse extensam in *c. 1. de sent. &*

re iud. c. is qui. & c. is cui. de sent. excomm. in 6. Igitur suspensi quoque actuum prohibitorum usu irregularitatem contrahunt. Iam de interdicto communis DD. sensus est, siue locale fuerit, siue personale, quando violatur, irregularitatem parere. Exemplum habes in *c. is cui cit.* ubi illi, cui interdictus est ingressus in ecclesiam, etiam divinorum celebratio prohibetur. Et procedunt hæc, siue causam interdicti quis dederit, siue non.

II. Quia ad prædictam Irregularitatem non quælibet, sed gravis culpa requiritur, ne pro levi non levis ultio reddatur, consequitur etiam, ut per ignorantiam non crassam, & affectatam, sed probabilem excusetur. *c. Apostolica de Cler. excomm. ministr.* ubi Gregor. IX. Canonici Pragensibus scribit. *Qui tempore suspensionis ignari celebrastis divina, vos reddite ignorantia probabilis excusatos.* Item quia requiritur actus solennis & ordini proprius, clericus in minoribus constitutus, aut nunquam in eiusmodi irregularitatem incidit, quis ministeria illorum non ita censentur propria, & solennia, quin à laicis etiam solenniter peragantur, uti Antonin. notat *Par. 3. tit. 17. c. 1. §. 1. Sotus in 4. dist. 22. q. 3. ar. 1. Henric. l. 14. c. 7. num. 1. Savusl. 7. c. 9. num. 4. Avila Par. 7. D. 9. Sect. 2. dub. 13. Adidit Abb. in c. ult. de excess. Pralat. num. 5.* quem iuniores sequuntur, clericum censuram ligatum non fieri irregularem, si in ecclesia lectiones, & responsoria caneret, dummodò Officiatorem non agat, dicendo collectam præmissa. *Domini vobiscum.* Idem de lectione horarum dicendum est, & à potiori, cum

cum ab illa non eximatur per censuram. Imo in choro cantare poterit, sed non ut subdomadarius, & cum aliqua solennitate. *Tolet. l. 1. c. 7. n. 6.*

III. Cui clericus minori excommunicatione ligatus est, nullam irregularitatem incurrit, quamvis celebret. *c. si celebret. de cler. excom. ministr.* Nam minor excommunicatio non extendit se ad privationem usus activi Sacramentorum, quemadmodum ex definitione ipsius liquet, apud *Toletum l. 1. c. 5. & Armillam V. Excommunicatio num. 4. V. qua diximus supra, §. 11. num. 11. & Gibalinum pag. 341.* ubi insuper monet, eum, qui suspensus est à perceptione Sacramentorum, cum ea suspensio æquivalet excommunicationi minori, & sit poena communis laicis, violenterque absque officii divini aut ordinis alicuius exercitio, nullam incurtere irregularitatem. *Innoc. Ostiens Panorm. & alii relati à Sayro l. 4. c. 7. n. 8.*

IV. Si excommunicatus ordines suscipiat, irregularitatem incurrit iuxta opinionem. *Panorm. in c. 1. de eo, qui furtivè ord. suscipit. nu. 3. Antonin in 3. par. tr. 24. c. 76. Nav. c. 27. nu. 241. Maiol. l. 4. c. 34. Avila Par. 7. Disp. 9. Sect. 1. dub. 6. Concl. 2. quibus etiam adheret. Silvest. Tabiena. & alii.* Fundamentum illorum est, quia Censura ordinum receptionem ita impedit, ut recipientem reddat inhabilem, qui ad superiores promoveatur, & prohibet exercitium iam suscepti cum Censura. Nihilominus probabilior meo censeo opinionem illorum, qui apud *Gibalinum pag. 342.* prædictam poenam à jure decretam suscipientibus ordinem cum aliqua censura non esse propriè dictam irregularitatem, sed suspensionem potius; cum prohibeat

usum ordinis taliter suscepti, qui est proprius effectus suspensionis. *Covar. in c. Alma mater. l. 1. par. 5. c. nu. 6. Suar. D. 31. Sect. 1. num. 57. Navar. in c. Consideret. Cantus. de panit. dist. 5.* Addit *Gibalinus Confectario III. pag. 343.* neque suspensum ab ordine aliquo irregularem fieri, si ad Superiorem ordinem promoveatur, quia in susceptione ordinis Superioris non intervenit necessariò administratio aliqua ordinis inferioris à quo suspensus est. *Sayrus l. 4. c. 16. n. 22. Zerola Par. 2. V. Irregularitas. Dub. 2. Sorbo in Compend. Privileg. V. Ordinis sacri. Laym. l. 1. tr. 5. c. 5.*

V. Dubium est non vulgare, an si Episcopus excommunicatus adeoque vitandus, vel interdictus autoritative coram se faciat divina celebrari, irregularitatem contrahat? *Affirmat Glossa in Clement. Archiepiscopo. de privilegiis. V. celebrari Panorm. in c. de clerico excom. ministrante nu. 8. cui subscribunt alii Canonista. & Summissa, quot refert Sayrus l. 2. c. 15. nu. 5. & l. 7. c. 10. n. 18. Avila Par. 7. Disp. 9. Sect. 2. dub. 6. Laym l. cit. c. 3. n. 4.* Verum ex recentioribus aliqui cum *Coninck Disp. 18. dub. 6. Suario Disp. 34. Sect. 4. Gibalino pag. 357.* annotarunt prædictam opinionem sola DD. auctoritate, niti, nec ullum juris apicem reperi, qui talem episcopum damnet irregularitatis. Deseri ergo impune poterit.

*De irregularitate ex crimine enormi
& notorio.*

I. QVædam peccata, ut ex dictis liquet, per se iuxta Canonum dispositionem irregularitatem adferunt; alia non

non nisi ratione infamiae annexae, quae facit, ut indecens videatur, reos illorum ad sacros ordines admittere. Primi generis sunt quinque haec. 1. Iteratio baptismi illicito modo facta. 2. susceptio ordinum post contractum matrimonium. 3. Vfus ordinum sacrorum clerico prohibitus. 4. Violatio Censurae in alicuius ordinis exercitio. 5. Homicidium.

Secundi generis quae sunt, ut intelligamus, & exponamus, recolenda sunt, quae supra in §. 7. de infamia diximus: videlicet duplicem esse iuris, & facti. Ad illam, ut perfecta & completa sit, requiritur sententia definitiva ex communi DD. sensu. Imò ex iure Canonico necessarius est processus per viam accusationis, & non inquisitionis tantum. *Panorm. in c. Inquisitionis de accus. num. 2.* Facti infamia absque processu iudiciali nascitur, non tamè absque adminiculo iuris, seu lege ita sanciente.

His positis, ut compendiosè agamus, dico, A nulla infamia, praeterquam legati Canonica, quae iuris vel facti sit, quinquam reddi irregularem: quod inductio ne probari potest. Nam quicumque vel per sententiam iudicis definitivam infamis declaratus est, vel crimen commisit, cui iure Canonico annexa infamia est, indubitato pro irregulari habetur. *c. infames. 6. q. 1. c. Qui in aliquo dist. 51.*

II. Unde consequitur infamiam popularem, quae oritur ex quolibet peccato mortali publico prohibere quidem ordinum susceptionem quamdiu durat non tamen inducere, loquendo proprie, irregularitatem.

Ratio est, quia per poenitentiam, & emendationem tollitur, quod non fieret, si esset proprie dicta irregularitas. Pro hac

enim tollenda dispensatione opus est. Nec impedit usum ordinis, postquam susceptus ordo est. Nullibi enim reperire est talem in iure prohibitionem, nisi quod per accidens ratione scandali abstinere debent ab administratione. *c. ult. de tempor. ordin. Prepos. in 3. p. q. 5. de irregul. n. 52. Bonac. disp. 7. q. 3. pun. 1. n. 5. Coninck disp. 18. n. 37.*

Est etiam notatu dignum, quod decreta omnia de eiusmodi fama populari denigratis non ad id ipsos, sed ad Praelates diriguntur, ut ii ab ordinum collatione abstineant, & ordinatos ministrare non permittant, donec publicae famae satisfactum sit.

DICES. Qui populari infamia laborat etiam Legati & Canonica laborat. Canones enim in hoc saeculi forum, & leges recipiunt, ut supra §. 7. n. 4. diximus. ergo simpliciter irregularis est. *c. Infames 6. q. 1. c. Qui in aliquo dist. 51. c. constituimus. 3. q. 5. c. testimonium. de testib. c. Omnipotens. de accus. Gloss. ibid. & communiter Doctores.*

Ita sentiet, & loquetur, quicumque citatos Canones, & veterum Canonistarum opinionem seu persuasionem attendit. Sed iuniores aliqui rem accuratius examinantes non proprie dictam irregularitatem in citatis iuribus contineri existimant, sed simplicem prohibitionem. Irregularitatem enim nulla emendatio tollit, sed dispensatione opus est. E contra per poenitentiam & emendationem infamia popularis tollitur, quemadmodum ex *Panorm. in c. diligenti de Simon. & Silv. n. 7. Laym. l. v. tr. 5. part. 5. c. 4. n. 10. diximus supra. 7. q. 7. Nam ut S. Greg. ait. l. 18. Moral. c. 16. Non debet despici in eo, quod fuit, qui iam incepit esse quod non fuit, & ad meliora conversum nequaquam prior vita com-*

maculat. *c. Nunquam dist. 56.* Nisi forte dixeris, per ementationem vite non tolli directe & immediate irregularitatem, sed infamiam, quâ sublatâ ut fundamentum pereat etiam irregularitas. Verum in re ipsa fortassis non magna differentia est, & modus loquendi non idem in eodem. Certe nihil incommodi metuendum videtur ex utralibet opinione: cum utraque pari conatu taliter infames ab omni accessu ad ordines, & munia Ecclesia removeat, idque unicum ecclesia in allegatis supra juribus intendere videtur.

De Irregularitate ex homicidio.

QUæ à nonnullis hic de sacrilegiis, sacrilegio, & similibus minate tractantur, eò facilius prætereo, quoniam in nostrâ gente nec usus illorum frequens est nec notitia multum necessaria. De homicidio autem, quæ accuratius tractentur non pauca & illustria sunt. Supponendum vero triplex homicidium distingui. Voluntarium, non voluntarium, & necessarium. Voluntarium subdivido in iustum, & non iustum. Ex iusto nata irregularitas defectu lenitatis evenire dicitur.

De homicidio voluntario iniusto.

I. **Q**Uicumque prævideret ex actione suâ necessariò secuturum esse occisionem hominis, fidelis vel infidelis, baptizati aut non baptizati, morte secuta irregularis est. *c. 1. c. sicut dignum. De homic. Cor. Tr. sess. 14. c. 7. de ref. Dico actione suâ, externâ scilicet, & in genere*

suo completâ. Deinde *necessario secutus occisionem*, ut excludatur eventualis, de de quâ alibi. Non interest autem, continuo nec longo intervallo post, mortem sequi, ut in veneno præbitio evenire potest. Addidi *fidelis, vel infidelis* quia licet in agente fides supponatur, alias censura non erit capax: in patiente non requiritur; quando fidelium & infidelium injusta occisio pariter à jure prohibetur. Denique *secutâ morte*, ut intelligas contum solâ non sufficere hic, quâvis in alijs multis ad penam sufficiat, uti diximus, *supra §. 2. & accurate explanat bigas de crim. las. mai. 2. 67.* Igitur nisi in jure Canonico exprimat, nemo penam aut irregularitatem solâ attentione incurrit, expressi exemplum habes in *c. 1. de homic. in 6.* ubi mandantes aliquem occidi, licet ex eo mors non sequatur, excommunicationem, & privationem omnium beneficiorum, & officiorum incurunt ipso facto, quod etiam extenditur ad eos, qui receperint occisores, defendentes, & occultantes. *S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 5. ad 4. solol. 5. q. 1. ar. 4. silu. 1. Homicidium 3. n. 2. armilla 1. irregularitas n. 2. nav. 1. 27. n. 223. suar. disp. 44. sect. 1. & 2. avila Par. 7. d. 6. sect. 2. sess. c. 9. d. 15. filius. tract. 20. c. 1. 3. & seq.*

II. Ad eandem irregularitatem sufficit mutilatio, non inchoata, sed perfecta, non quod sub nomine homicidij continetur quasi ejusdem speciei sit, sed quia peculiariter à jure eadem illi pena constituta est: *c. in Archiepiscopatu. De raptorib. clem. un. de homic.* ubi excusatur ab irregularitate furiosus insans, & dormiens, si hominem mutilet, vel occidat. Vnde ex contrario sensu; si non furiosus, adul-

ens, & vigilans hominem mutilet, vel occidat, irregularem, fore, colligitur à Doctoribus.

Porro mutilare est, non debilitare membrum, sed illo privare hominea. Membrum verò censetur illa corporis pars, quæ moraliter loquendo censetur habere distinctum per se officium in huiusmano corpore, ut oculus, auris, manus pes. *Covar. in clem. si fario sus. n. 8. nau. c. 27. n. 206.*

Digitus igitur non est membrum, nec illius abscissio ad irregularitatem sufficit. Excipi possunt priores, quorum usus in ad ministracione. Ezech. vii. & necessarius. *Bo. Ric. Tom. 1. q. 24. ar. 1. silu. v. Homicidium §. 1. Em. sa. v. Ex. deform. licita. n. 3.* Amplius in eos qui seipsum mutilat. Nam quando mutilando alium quis irregularis fieret, fiet etiam mutilando seipsum. Idque dupliciter active, & passive. active, quia seipsum deformat, passive, quia fit inhabilis ad sacrum ministerium. Imò minor in proprio, quam alieno corpore mutilatio sufficit, ut si tibi ipsi partem cuiuscunque digiti volens abscideris *c. 6. dist. 55. ubi ex Conc. Tribur. dicitur.* Qui partem digiti cuiuscunque sibi ipsi volens absciderit, hanc ad clerum canones non admittunt.

Amplius 2. in eo, qui abortum procurat, factu animato. Vere enim hominem occidit, ut germani sensu DD. lumunt *ex c. Quid verò, c. Moyses, 32. q. 2. c. sicut ex literarum De homic. & aliis, quæ glo. citat in c. si aliquis eod. A. sextum v. mato proprio* extendit ad casum, quo fœtus nondum animatus est: ad eos quoque, qui pocula sterilitatis feminis propinant, dummodo effectus sequatur. Sed à greg. XIV. ca.

constitutio revocata & ad terminos juris communis reducta est *suarez. disp. 44. sect. 2. avila par. 4. navar. c. 27. 222. Chapeville de cas. reserv. p. 286.*

3. Si eadem mandans idem facis occidenti, cæde ab alio facta mandator homicida, & irregularis est *c. ult. de homic. in. 6. vbi dicitur.* qui tantum verbera mandarat, quia mors à mandatario illata fuit. Debit æstimare nimirum, mensuram verborum periculosam esse.

Limita, si mandatum revocavit, idque sciens executor suo arbitrio peragit cædē. Etenim mandati vis tota à mandantis pēdet voluntate, qua mutata, perit. Potest autem, imò tenetur, qui mandarat, si nō ex iustitia, charitate saltem monere occidendum, ut sibi de periculo caveat.

Neque obstat, si iure civili, ut menoch tradit *casu 352. n. 8.* etiam revocato mandato pœnā saltem extraordinaria plectitur mandans, quia in pœnis ecclesiasticis, præsertim irregularitate ecclesia consummatum effectum requiret. *Barb. in c. 15. qui n. 7.*

Ponamus, inquis, non esse acceptatum primò mandatum, sed aliquanto tempore post, an reus manet, qui mandavit? manere certa sententia est, quoniam mandati virtus ad movendum, quamdiu non revocatur: perstat, & ad flagitium incitat. Effectus igitur consecutus mandanti imputabitur, nisi revocavit explicite aut implicite, redeundo ex. gr. in amicitiam eius quem perditum volebat. *Avila par. 7. disp. 6. dub. 4. Fill. Tr. 20. c. 1. n. 29.*

Consulenti idem iudicium nō esto, sive totalis, sive partialis causa fuerit nam ut *Dist. 1. c. 23.* Depœnit dicitur, perniciose decipiunt se, qui existimant eos tantum homi-

homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos, per quorum consilium fraudem, & exhortationē homines extinguuntur. Idem pluribus confirmat *glossa in c. sicut dignum. de homic. §. vlt. vers. Et illos qui consilium dederunt.*

Limita. si executor non consilio, sed alio motivo ad flagitium inductus est. sic enim homicidium non consilij, sed alterius causae effectus erit. *Ostiens in c. Ad audientiam de Simon n. 67. abb. 4. Fel. in c. 1. de off. deleg. & alii DD. communiter.*

Potest consulere est allatis rationibus, & argumentis suadere propositum, quod duobus modis contingit, directe & indirecte. Directe per argumenta ut diximus, indirecte per ambages seu tropum, ut si dicas amico iniuriam passio, vide, ne domum redeas, nisi cum eo, qui iniuriam intulit, novi aliquid effeceris, intelligendo occisionem illius, Et hunc modum sufficere ad irregularitatem, ex eo patet, quia non minus movet ad eandem, quam consilium directum: *c. ex literis. de excess. Pralati. ubi Rubrica.* Clericus auctoritate, vel consilium directe vel indirecte homicidio praestans irregularis efficitur.

Limita. Nisi retractarit consilium, & ubi oportuit, alium de periculo monuit. Sic enim, quod ad impediendum homicidium potuit, praestitit. Nec aliqua hic opus distinctione est.

Quid si, inquis, non inimicus ad eandem electus, sed executor occidatur? irregularis erit mandans, aut consulens, Quamvis enim non faciat ipsi iniuriam, utpote volenti, actio tamen per se mala est, per quam mortis periculo illum temere exponit; adeoque auctor est perditionis.

Merito proinde poenam homicidio irregularitatis constitutam feret. *Mol. Tr. 3. disp. 32. n. 2. Tarr. l. 7. c. 3. n. 3. Fill. c. 2. n. 35.* Contrariam opinionem cum alius a se citatis sequitur *Gibalinus c. 4. Confess. 7.* Rahabitio homicidii non mandati, aut consulti per se neminem facit irregularem. Patet ex *Reg. 9. de reg. iur. in 6.* Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum. In cuius expositione pluribus exemplis ostendi, eum, qui alterius delictum a se non manatum ratum habet, peccati quidem se reum facere, nullam tamen obligationem civilem contrahere.

Dixi per se aut vi sua. Quia iuris dispositione contrariam fieri potest. Sic ex *c. Cum quis desent. excom.* In ratum habentes percussione clericum excommunicatio extenditur. Idem in *c. Felicitis de pen. in 6. de percussione. Cardinalis & Clem. 1. de pen. de episcopi percussione* statuitur. In alijs eadem extensio ex causa fieri potest: sed facta esse ex decretis sumenda probatio est. *Angel. v. Homicidium §. 2. n. 6. Taberna v. irregularitas 2. n. 7. Villadiego c. 6. n. 25. Henric. l. 4. c. 16. n. 2. glo. in c. si quis vidu. am dist. 50. Avila Par. 7. d. 6. pag. 376. Regin. l. 1. n. 218. Tol. l. 1. c. 87. n. 7. Barbi. in c. isqui de homic. n. 10. Filtus. Tract. 20. c. 3. n. 40. Bonac. tom. 1. p. 496. n. 42 & alii plures apud Gibalinum. c. 4. Confessorios & Comit. l. 6. q. 63.*

VI. Quod cooperatores attinet, quicumque auxilium praebet homicidio, irregularis declaratur in *c. Sicut dignum §. illi de homic.* Vbi legitur constare ab homicidii reatu immunes non esse qui occis-

ribus.

ribus opem contra alios prestare venerunt, si immunes non sunt, rei sunt: Si rei, irregulares: Verum in modo cooperandi non modica varietas, & ex varietate difficultas est. Pro resolutione dico,

Primo. Quando plures communi consilio aggrediuntur hominem, & occidunt omnes irregularitatem contrahunt. omnes enim vel physice, vel moraliter homicidium peragunt. *c. significasti de homicidio Covar. in Clem. si furiosus Par. 2. §. 2. Henric. l. 14. c. 14 §. 2. Molina disp. 33. memb. 1. & 7. Avila par. 7. disp. 6. Sect. 3. dub. 3. Concl. 1. Suarez disp. 44. Sect. 3. n. 31. Reginald. l. 30. Tr. 2. n. 160.*

Secundo. Cum rixa præter opinionem repente orta, suo quisque impetu accurrat, & vulnerat, nec discerni potest, à quo vulnus lethale, quo obiit mortuus, inflixerit, omnes sunt irregulares, si omnes dubitant, an vulnus illud lethale infixerint. Sic decisum videtur in *c. significasti, de homic. §. 6. Ad audientiam eod. vbi,* qui percussit, & dubitabat an suo vulnere mortem attulisset, censetur irregularis.

Si quis autem certò credit, vulnus lethiferum à se inflictum non esse, nec alteri occidenti cooperatum esse, immanis ab irregularitate erit. Suadent qui dem aliqui, ut se pro irregulari gerat, eo quod tutius hoc sit, non tamen homicidii, & irregularitatis reum facere audent. *Glo. in c. Quisquam dist. 42. specul. tit. De dispens. §. iuxta. n. 5. Ost. in tit. de homic. Covar. in Clem. si furiosus par. 2. §. n. 5. affens summa par. 2. l. 6. tit. 14. ar. 4. q. 3. Pluvius de irr. g. Regula. 28. Henric. l. 14. c. 14 §. 3. B. nec Disp. 7. q. 4. pun. 8. sayrus l. 7. c. 4. n. 13. Suar. disp. 45. sect. 3. n. 9.*

Silu. v. Homicidium §. 1. 2. Nec ratio dceft.

Cum enim non ab arbitrio, nec ingeniosis illationibus sed solo iure irregularitatis nota dependeat, hoc deficiente non est in dubio quisquam irregularis iudicandus.

Dices omnes cooperati sunt, licet disparate modo, omnes igitur irregularitatem contraxerunt. *R. à solâ cooperatione non possumus irregularitatem colligere, sed illa tantum, de quâ constat, efficacem fuisse. Quod quia in nostro casu non reperitur, absolvimus hominem ab irregularitate.*

Tertio. Cum plures simul aliquem percusserunt, ilque mortuus est ex illis vulneribus, per vis nullû lethale esset. omnes simul homicidæ & irregulares sunt. Reverta enim singuli ut causæ partiales ad eam occisionem cooperati sunt. Nec aliud quicquam desideratur, quo minus homicidii rei censeantur. *Covar. to. cit. & sayrus Avila lo. cit. dub. 3. Tolet. l. 1. c. 79. n. 14. Mol. disp. 33. Memb. 1. & 7. Henr. l. cit. Bibalin. c. 4. Consect. 8. Fill. Tr. 20. c. 4. n. 10.*

Quarto. Tres simul totidem sagittas aut lapides proiciunt, nulla malitia, sed levitate quadam commoti, & cuius, de quo non constat, ictu quidam interfectus est summe irregulares. *R. nullum ex illis irregularem esse, quamdiu incertum est, cuius, aut quorum percussione interierit. Nulla enim, ut supponimus, ex dolosa conventionem mutua cooperatio fuit, nec intentio quemq; lædendi. Imo si unus illorum fuerat, absque dolo & malitiâ projectione, condemnari nec posset de homicidio, & cõiuncta illi nota irregularitatis*

Bonac. 10. cit. puncto 8 n. 29. Avila Dub. 3.
Gibalin. c. 4. Consecratio 8.

De homicidio iusto.

I. Irregularitas ex cæde & mutilatione iusta, utriusque statui clericorum, & laicorum communis, provenire dicitur ex defectu lenitatis, ac mansuetudinis Christi. Indecens enim videtur tali detestati Ecclesiæ ministros laborare. *Primo* quia eliguntur ad altaris ministerium, in quo representatur mors Christi, qui tanquam ovis ad occisionem ductus est, & cum pateretur non comminabatur.

Secundo, quia illis committitur novæ legis ministerium, in qua nulla nec occisionis, nec mutilationis pœna locum habet.

Tertio quia illis potissimum conveniens & necessaria mansuetudo, ut hominum animos ad bonitatem, & dilectionem mutuam invitent.

Quarto denique quia novæ legis ministri sunt ministri unionis, & vivificationis. Tale enim est altaris sacramentum. Qui verò occidit, non representat Sacramentum unionis, & vivificationis. Ita ex *alensi* S. Thom. in 4. dist. 25. q. 2. Tabiena *V. Irregularitas n. 1.*

II. Quicumque hominem occidit voluntariè etiam sine peccato, irregularis est c. 1. de homicid. Nec promoveri ad sacros ordines potest, & si promotus est, deponi debet, c. siut dignum eod. gloss. & DD. communiter. Nec interest, paganum aut Christianum interimat, iuxta c. 5. dist. 50. ubi Nicolaus Papa. Clericum, qui paganum occiderit, non oportet ad gradum maiorem pro-

veni, qui carere etiam debet acquisito: homicida enim est. Ex quibus verbis colligimus, non qualitatem occisi hominis, sed ipsius occisionis substantiam attendi, cum de irregularitate agitur.

Dixi *Voluntariè* seu *sponte*, ut distinguerem ab homicidio casuali, & defensivo, quod vitæ propriæ, aut bonorum conservandorum causa committitur, de quo infra latius. *Clem. Furiosus de homic. S. Thom. 2. 2. q. 64. ar. 7. Panorm. c. si aliquis de homic. c. significasti eod. Navar. c. 27. n. 318. Jaym. l. 6. c. 15. Toletus l. 1. c. 76. n. 1. Fernandez c. 10. §. 14. Tabiena. num. 1. Catancus in V. Irregul.*

Iudex, Iudicis assessor, accusator, denunciator, testis, tabellio, in causa sanguinis, item qui torquendo exprimit confessionem rei, qui dicitur, scribit, signat, publicat pro pœna sanguinis scriptas, huiusmodi similes irregularitatem incurrunt ex defectu lenitatis, c. aliquantos. dist. 5. c. sententiam. Ne clerici vel monachi. *Antonin. 3. par. tit. 23. c. 2. Avila par. 7. disp. 5. S. 2. dub. 1. Henric. l. 14. c. 12. Nau. c. 27. n. 212. Tolet. l. 1. c. 75. n. 5. Fernandez. c. 10. §. 14. Em. Sa. V. Irreg. ex deform. suar. disp. 47. sect. 1. n. 1. Fill. Tract. 19. c. 9. n. 239. Gibalin. c. 4. Consecratio. Escobar Tr. 4. Exam. 6. §. 6. Zecus casu v. limita in ijs, qui non nisi temerè concurrunt ad executionem, occisionem, aut mutilationem. Neque enim irregulares sunt opifices, qui fuream, scalam, fanem, ense, aliave mortis instrumenta conficiunt, sed qui funem pro suspendendo fure adferunt, scalam applicant, gladium carnifici in manus tradunt ligna ad comburendos hærat. & propter Indulgentias lucrandas adferunt, c. Tria nos. De homic. §. 1. ibi.*

et *ibid.* Deo. Hinc merito ridet *fortis l. 5. q. 3. ar. 9.* Confessarium illum, qui reum deducens, cum asinum, quo is vehebatur, pupugisset, irregularem se esse existimabat. Non enim remota, nec exigua cooperatio cum effectu producit, ut si confessarius reo dicat, progredere. *V. Laym. l. 3. Tr. 3. Par. 3. c. 7. n. 2. Tabiena V. Irregularitas n. 3. alvar. Pelag. l. 1. ar. 48.*

IV. Advocatus in causa sanguinis, si mors inde vel mutilatio sequatur, irregularis efficitur. Actio enim ipsius validum & proximum effectum in permovendo Iudicem, & formandam mortis sententiam habet: idque tunc maxime, cum contra reum accusatori assistit. Quod si pro reo agat contra accusatorem, & accusatio iusta est, quis non obtineat finem suum. Sed reus condemnatur, non est per se irregularis, quia per accidens putat, ratione impetita evenire potest, ut causam amittat. Si vero iniusta accusatio sit & reo absoluto accusator mutiletur, non erit immunis ab irregularitate advocatus, qui ad eam mutilationem cooperatus est.

Limita nisi innocens in extrema necessitate esset, nec aliter, quam ab advocato eripi posset. Tunc enim facta protestatione excusabitur.

Reginald. l. 30. Tract. 2. num. 133. Covar. Clem. si furiosus Par. 2. S. 5. Filliur. tract. 19. c. 9. n. 257. Tabiena V. Irregularitas num. 5.

V. Prælati Ecclesiastici habentes iurisdictionem temporalem, quamvis sententiam mortis nec dictare, nec dictanti assistere aut cooperari possint absque nota irregularitatis contrahenda, possunt tamen leges pœnales de morte ac mutilatione proponere, item præfectis suis com-

mittere licentia etiam in particulari formandi iudicium, & puniendi reos ex præscripto legum. *c. vlt. Ne clerici vel Monach; in 6. Gloss. in c. clericis eod. V. Nec iudicent. abb. n. 12. ibid. silv. V. Homicida 3. q. 7. Antonin. par. 3. tr. 28. c. 2. ante §. 1. Caiet. 2. 2. q. 33. ar. 7. Mol. Tract. 3. disp. 8. num. 2. Avila sect. 2. dub. 4. Henric. l. 14. c. 12. num. 6. Laym. lo. cit. n. 4. Reginald. l. 30. Tr. 2. c. 11. Bern. Diaz. in Pract. & Salzedo ibid. c. 100. Tabiena. n. 4. Virianus in c. Episcopus. Ne cler. vel monach; Covar. l. cit. §. 5. num. 8 & l. 2. Variar. c. 20. num. 10. ubi cum explicass. Canonem, Pro humani redemptione De homic. in 6. quo excommunicatio, & depositio statuitur contra eos, qui per assassinos aliquem occidunt; subdit, mirum non esse, contra laicos ita statuisset, quandoquidem licet pronuntiatione, & iudiciali sententia princeps Ecclesiasticus mortis pœnam non inferat, *c. Per venerabilem. Qui filij sint legit.* Legem tamen statuendo eam potest infligere, ut Baldus notat. in c. 2. De maior. & obed. cui accidit 10. Bern. in Basil. c. 100. quo in loco addit, posse clericum absque metu irregularitatis consulere principi, ut pro certo genere criminis pœnam mortis statuat. Cui legi condendæ clericus aut Prælati suffragium exhibens, licet postea ex lege ipsa aliquis occidatur, irregularis non est. Quod etiam Domin. scribit in c. vlt. dist. 3. post Archidiacon. in c. Officia 23. Q. 5. Bald. in Auth. Habita, c. Ne sit pro Patre. Anan. in c. ad audientiam. Deo homic. Coninck. disp. 18.*

VI. Simili modo ab irregularitatis metu securi sunt Inquisitiones hæreticæ pravitatis; Nam teste *Diar. l. cit.* quisquis sine Cardinalis, aut sacerdos, qui in-

terfuerit sacris Inquisitorum congregationibus, in quibus tractatur de aliquo delicto, iam in iudicium deducto, in quo poena sanguinis imponenda est, consulendo, aut suffragium præstando nullam irregularitatem incurrit ex summi præsidis indulgentia propter fidei favorem, Ita decrevit Paulus IV. Pontifex die 29. Apr. Anno 1557. ut refert *Judiciale Inquisitorum in 4. decreto. Sim. Maiolus De irreg. l. 2. c. 9. num. 8. Penna in direct. par. 2. Comment. 20.*

Non videtur tamen ius novum à Paulo IV. constitutum, sed vetus confirmatum & declaratum, quod in *c. ult. Ne clerici vel Monachi*, & alijs citatis *num. preced.* continetur. Nec apparet, cur indulgentia appellanda sit, iuris naturalis permissio, ex qua de criminis indignitate, & supplicio debito declarantur ea, quorum notitia, & reip. & singulis ad evitandum graviora mala necessaria est. Quo circa excusari etiam clerici possunt, qui de aliquo reo specialiter requisiti, an liceat illum denunciare, & condemnare, quod iuris est, generatim explicant, v. gr. Qui furtum commisit, secundum leges, suspendium meretur: qui Virginem defloravit, eandem dotare tenetur: & sic in alijs, id solum docendo, quod in ipso Corpore iuris continetur, quemadmodum in suggestu Magistri solent. At, *inquis*, mortis supplicium sequeretur, idque satis prævidet talis Magister. Esto, non tamen intendit, nec impellit Iudicem ad sententiam, & executionem. *Glo. c. Ex literis de excess. Præl. Tabiena, n. 4. Let. Zecus casu 1. Fill. tr. 19. c. 9. n. 248. Mol. tr. 3. D. 74.*

VII. Quicumque vel laicus vel clericus

in rebus suis, aut suorum damnum iuste patitur, auctorem damni accusare, vel denunciare Magistratui potest, eundem in custodia tenere tradendum postea: adeoque actionem instituere, cum præmissa protestatione, vera vel ficta, se vindictam aut sanguinis poenam non postulare, ut dixi *Tit. 3. §. 2. d. 6. Sumitur ex c. Prælatis de homic. in 6. ubi ratio assignatur.* Alioqui si prælati, aut clerici propter metum huiusmodi quia Iudex ad poenam sanguinis posset præcedere, de suis malefacte rebus taliter conquei non auderent, daretur peris que materia trucidandi eodem, & eorum bona liberè de prædandi. Si ergo iniuria passi clerici vel laici conquei de iniuria, hoc est, denunciare, vel accusare possunt, poterunt etiam ad eundem finem reos capere, detinere & Iudici tradere: ne cui permissus finis est, media denegentur, *Mol. cit. Si excedit p. 47. s. 2. Laym. l. 3. tr. 3. par. 3. c. 7. n. 5. Tabiena, v. l. reg. 3. n. 8. Gibal. c. 4. Fill. Tr. 19. c. 9. n. 248. Dixi. Si in suis vel suorum rebus damnus patitur.* Quid autem nomine suorum comprehendatur, alijs anxie discutendum relinquo, contentus rudi quadam Minerua per suos intelligere, sanguine, affinitate, familiaritate, aut amicitia conuenios, ut illorum iniuria per qualemcunque consequentiam ipsum denunciatio aut conqueientem contingere videatur, *Antonin. Par. 3. tr. 4. c. 3. §. 2. Covar. lo. cit. n. 4. Avila dub. 11. cenl. 2. Mol. n. 8. Suarez. n. 11. Jul. clarus §. Homicidium n. 27. l. c. 9. D. 13. Gibalinus de irreg. c. 4. Consecraria 7.*

VIII. Inter accusationem in causa propria, & accusationem in causa aliena suo-
rum

rum triplex differentia est. *Prima*. In propria causa accusare licet facta protestatione, siue alio modo recuperate queat, res suas, siue non: in causa aliena non nisi in defectu alterius medii. *Secunda*. In causa propria accusans ab irregularitate liber est, non tantum, quando tenetur, sed etiam quando licite potest accusare: in aliena vero tantum, quando obligatur. *Tertia* in causa propria sufficit periculum illatum, in aliena requiritur etiam, ut imminet periculum certi nocementi. *Suar. disp. 47. Sect. 2. nu. 16. Filliut. Tract. 10. c. 9. nu. 250. Gibalinus c. 4. Difficul. 12. pag. 283.*

IX. In casu, quo nihil damni illatum, sed ne inferatur, proximus, & gravis metus est, si alio medio occurrere non possit, uni cuique non tantum sui, sed multo magis reip. causa reum accusare licet, absque omni nota irregularitatis. Neque enim pro opere, vel actu, quem sine peccato committere nequeas ulla ullibi constituta irregularitas est. Iam vero malefactorum iudici corrigendum tradere, cum alia via auertere malum non possumus. Charitas imperat. Quamobrem nec protestatione opus erit, quandoquidem nullius irregularitatis periculum est. *Mol. Tract. 2. Disp. 109. & Tract. 3. Disp. 8. Avila Dub. 11. Concl. 3. Em. Sa. V. Irregularitas ex de form. licita.*

Ex quibus inferitur, non esse obnoxium irregularitatis periculo. 1. eum, qui ut e manibus furum proximi sua bona eripiat, vicinos inelamat, quamvis inde sequatur comprehensio, & punitio furum. 2. qui simili modo iniustum aggressorem prodit, & puniendum exponit. 3. qui in necessitate infantem aqua frigida baptizat, unde mors ipsi acceleratur. *Et* enim, & si

milia omnia cum necessitas, tum Charitatis obligatio excusat. *Vgolinus c. 14. §. 1. n. 7. Sayrus l. 6. c. 17. n. 14. Gibalin c. 4. pag. 226.* Dices non videtur excusari ab irregularitate posse, qui praevidet certo securitatem mortem, si clamore suo excitati vicini furem aggrediantur. *R.* Communis ferè DD. sensus est, qui pro bonorum suorum conservatione tali periculo exponit furem, irregularem fieri. Videtur tamen excusari posse. *Primo* namque non contrahit irregularitatem, quasi ex homicidio casuali culpabili, cum nihil peccarit inelamando, & prodendo furem. *Deinde* nec ut ex homicidio inculpato quidem, sed cum defectu lenitatis commisso, quia nullo modo intendit occisionem furis; imò conservatum omnimodè desiderat. Idem probabiliter dici potest in casu quo non de suis, sed etiam alienis bonis non modici pretii agatur. *Abb. in c. Significasti. De homic. Covar. in Clem. si furiosus §. 5. num. 3. Avila P. 7. D. 5. S. 2. Dub. 15. Layman l. 3. Tr. 3. Par. 2. c. 7. num. 6. §. sed qui si aliquis.*

De homicidio necessario.

I. Homicidium necessarium voco, quod ex necessitate ad evitandam mortem propriam, aut aliud grave damnum committitur. Defensionem namque non permittit tantum, sed imperat quoque natura. *l. Vim vi repellere. ff. de iust. & iure. c. ius natur. D. 1.* Est autem triplex defensio. *Vna* vitæ propriæ, cum qui in valorem occidit, ne ipse occidatur. *Alteræ*, vitæ proximi, qua proximus ut servetur, hostis e medio tollitur. *Tertia* bonorum temporalium, quæ rapere volentes cum

pp aliter

aliter impedire non possumus, interficimus. *Less. c. 8. dub. 9.* De primâ defensione (vitæ nimirum propriæ) loquens *Glossa in c. de his dist. 50.* duplicem facit. Una est inevitabilis, quando nimirum alio nullo modo vitam suam conservare quis potest. Altera evitabilis, quando tueri vitam suam homo alio modo posset, sed eo modo neglecto, ut tutius, & securius agat, in valorem occidit. Iam qui priore modo in necessitate simpliciter inevitabili hostem suum occidit, cum moderamine inculpatae tutelæ agere dicitur: Cui verò alius modus servandi vitam suppetit, si aggressorem suum interimat, absque moderamine inculpatae tutelæ se defendisse censetur. *l. scientiam. §. qui cum alio ff. ad l. Aquil. Tol. l. 1. c. 70. Fernandez. c. 10. §. 14. nu. 9. Suarez Disp. 46. sect. 1.*

NOTA ad moderamen inculpatae tutelæ pertinet 1. ut in vasus pugno, aut bacillo non resistat gladio, vel hasta, nisi ad hoc necessitate compellatur per defectum alterius instrumenti. 2. ut fiat in continenti, & non ex intervallo. 3. ut fiat causa defensionis, non autem vindictæ. Quoad primum tamen non potest certus modus præscribi, quia subinde plus pugno aggressor poterit, quam defendens ens. Quoad secundum, si vis inferatur ipsi personæ, potest in continenti percutere, & prævenire percussurum, ut evadat: modò certa inditia sint futuræ iniuriæ. Si non personæ, sed rebus, seu bonis inferatur vis, de iniuria & damno apud Magistratum agi debet, quando spes est auxilii. Sin minus pro illorum conservacione etiam aggressor lædi potest, ut infra dicitur. *Glo. ff. ad leg. Aquil. Silo. V. Bellum §. 2. n. 3. Armilla in V. defensio n. 2.*

II. Qui propter vitæ suæ necessariâ defensionem occidit alium, non peccat, nec contrahit irregularitatem. *Clem. un. de homic. Qui mortem aliter vitæ non valens, suam occidit, vel mutilat in valorem, ex hoc nullam incurrit irregularitatem.* Quæ Constitutio quoad peccatum non patitur novum ius, sed id, quod à Natura ipsa habemus, commemorat, teste *Glossa, & alii DD. communiter.* Quoad irregularitatem verò, quæ etiam ab opere non malo provenire potest, olim ante *S. Thom. ætatem*, ut *Caramuel* refert in *Theol. fundam. nu. 800.* aliter servabatur: & qui se defendendo alium occiderat, irregularis habebatur defectu lenitatis, teste *Innoc. in c. ad audientiam de homic. & c. 2. de cleric. pun. nante in duello.* At postmodum per *Clem. Clement.* decisum est, irregularitatem ex necessaria sui defensione non oriri. *S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 7. Barb. in c. cit. cum aliis multis quos allegat.* Vnde sequitur, non esse hic inter laicos, clericos, & regulares discrimen faciendum. Omnibus eadem Naturæ lex favet, ut tam suam, quam proximi sui & reip. hostem aggressoremq; iniustum impunè liceat interimere. *c. ius n. in r. dist. 1. Covar. in Clem. cit. Par. 3. §. un. nu. 5. Silo. V. Bellum §. 3. q. 2. Mol. Tract. 2. disp. 109. Avila disp. 5. Sect. 3. dub. 5. Nav. c. 15. nu. 2. & c. 27. n. 213. Armilla. V. Irregular n. 13. Tabiena. nu. 41. Tholos. l. 36. Syn. tagm. c. 21.*

DICES 1. Esto liceat occidere iniustum in valorem, & non ad sit culpa, adest tamen defectus lenitatis, contra Christi exemplum, & doctrinam.

R. Non potest defectus lenitatis censeri quando nullus occurrit modus aliter servandi vitam suam. Tunc enim Christi

raspietas, vel iustitia per se, & simpliciter
calem defensionem exiger. In ò non leni-
tas, sed ignavia est, non resistere homini-
bus improbis, & ad iniuriã paratis, quem-
admodum in. c. 2. de homic. in 6. intinua-
tur. Datur enim materia plerisque aggre-
dendi alios, eorumque bona diripiendi.
Suar. V. disp. 46 Sect. 1.

Dices 2. In *Conc. Trid. Sess. 14. c. 7.* re-
mittitur ad episcopum pro dispensatio-
ne, qui nõ ex proposito, sed casu, aut vim
vi repellendo aliquem occidit, quod sig-
num est irregularitatem contraxisse.

R. Concilium de eo loqui, qui cum a-
liqua culpa vim vi repulit, ex declarationi-
bus Cardinalium num. 3. Quod plurimum
DD. testimoniis confirmat. *Barbos. in c.*
61. n. 12.

III. Ab eodem *Barb.* non nno modo
ampliatu præcedens assertio. Et quidem
in eo, qui ad defensionem suam occidit
aliquem præveniendo, & non expectan-
do, dum ab ipso feriatur. *Soto l. 5. q. 1. art.*
8. Navar. c. 15. n. 3. de Graff. l. 2. c. 65. nu. 6.
& 7. Vivald. de irreg. nu. 115. Sayrus l. 6. c.
17. nu. 8. Avila Par. 7. disp. 5. Sect. 3. dub. 2.
Farinac. Par. 3. q. 92. nu. 476. Chapeauville
de cas. reserv. p. 128. 2. in eo, qui occidit,
quamvis in periculo mortis non sit con-
stitutus, dummodò existat in periculo
mutilationis alicuius membri. *Silv. V. Ho-*
miciidum §. 3. n. 3. Navar. c. 27. n. 211. Sayr.
lo cit. n. 3. & 4. Suarez disp. 46. Sect. 2. nu.
6. ubi reprobat *Maicolum Plovium &*
Villadiego contrarium tenentes: subditq;
idem videri dicendum, licet non timeat
mutilatio, aut lethale vulnus, sed im-
mineat periculum gravis percussio-
nis in notabili læsione, vel infamia, cuiusmodi

est in alapa, percussione vlrge, vel arun-
dinis: quia in his omnibus est eadem for-
malis ratio excusationis, videlicet necessi-
tas, & innocentia. Nec ratio talis læsio, aut
contumelia plurius æstimatur, quàm unius
membri abscissio. 3. in eo qui ad defen-
sionem sui occidit alium mala intentio-
ne, puta ex odio. Odium enim cordis fa-
cere non potest, ut irregularitatem incur-
rat is, qui in valorem iniustum pro vita sua
occidit, esto, commaculet illum peccato.
Covarr. hic Par. 2. §. 5. nu. 2. Sayr. l. cit. nu.
12. Avila Sect. 3. dub. 1. Farinac. num. 478.
Rationem *Gibalinus* addit, quia actio exo-
terior, ob quam solam contrahitur irre-
gularitas est coacta, ac proinde non vio-
lat lenitatem, esto inficiatur intentione
contraria lenitati: illa tamen intentio
non attenditur, sed actus externus tan-
tùm, à quo si non abest lenitas non facit
irregularem, quicumque sit tandem ani-
mus ipsum exercentis. 4. in eo, qui occi-
dit innocentem, eum aliter evadere non
potest, puta, phreneticum, vel amen-
tem à quo invaditur. *Tanner. D. 4. q. 8.*
num. 64. Farinac. numer. 481. Corduba
l. 1. q. 38. §. VI. semel. Petr. Navar. l. 2. c. 3. n.
347. Sayrus in clavi l. 7. c. 10. nu. 23. & l. 3.
thesaur. c. 17. nu. 6. Revera enim licet talis
invasor utpote mentis inops non peccat
aggressionem suam, tamen ad necessita-
tatem tuendæ vitæ redigit: cumque inno-
cens sim non minus ille, teneor meam
potius, quam illius vitam defendere. Ita
Gibalinus c. 4. Dist. 11. p. 229. §. in eo,
qui pro defensione sui proximi occidit
injustum invasorem, præsertim si probis la-
celsus fuerit illorum aliquis, quos quis de-
fendere nõ tantùm ex charitate, sed etiã iustitia

tenetur. *Covar. hic Par. 3. §. un. nu. 5. Pet. Nav. l. 2. c. 3. de Graff. l. 2. c. 65. Vivald. de irreg. nu. 228. Snar. Disp. 46. Sect. 3. Sayr. l. cit. n. 21. 6. in eo, qui advocat socium pro defendenda vita sua, à quo deinde aggressor occiditur. Sicut enim per seipsum occidendo non incurrit irregularitatem, ita nec per alium. Navarr. c. 27. numer. 212. Sayr. c. 17. numer. 14. Avila Sect. 3. dub. 1. Item Par. 7. Disp. 6. Sect. 2. dub. 5.*

In his igitur & similibus irregularitas, ne contrahatur, impedit necessitas, & inculpatae tutelae moderamen, hoc est, quando in defensione non maior vis adhibetur, quam opus sit ad iniuriam, & damnum averendum. Cuius rei quanta sit in opere ipso difficultas, is demum intelliget, qui passionum animi effrenes motus perspectos habet. Ira, ut ille canit, furor brevis est, ratio à furore procul. Sed praeter has ampliationes de plurius inquirendum est, ut videamus, an, & quousque defensionis libertas extendatur.

IV. Etiam pro defensione castitatis, ac pudicitiae aggressorem iniustum occidere licet absque metu Irregularitatis. De hoc quamvis dubitare videtur. *S. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 5. communiter tamē admittunt DD. Virtus enim, & integritas tū famae, tum corporis inter praecipua hominis bona numerantur. Caietan. 22. q. 64. artic. 7. Covarr. 3. par. Relect. de homicidio. §. unico. Pet. Navar. l. cit. num. 345. & seq. Less. c. 9. Dub. 12. Gibalim. c. 4. Diff. 7. Coninck Disp. 18. dub. 9. nu. 89. Tanner. Disp. 4. q. 8. num. 68. qui nu. 79. extendit etiam ad proximi tueadam ca-*

stitem, & pudicitiam, quamvis iure suo cederet.

V. De honore, ac bono nomine idem plerique affirmant, quando aliter defendi, nec facile reparari possit. *Covar. l. cit. Soto l. 5. q. 1. art. 8. Salon, Arragon. PanneX in 22. q. 64. art. 7. Pet. Navar. l. cit. nu. 369. Silv. V. Excommunicatio 6. num. 6. & V. Homicidium. §. 2. num. 5. Tanner. l. cit. nu. 73. Coninck l. cit. n. 77. Gibalim. l. cit. Diffic. 4. Diana Par. 5. Resolut. 12. & seqq.*

Aliud iudicium de contumelia, aliisque iniuriis verbalibus est: pro quibus, ut plurimum verbalis retorsio sufficit, vel auctoritate magistratus vindicantur. *Less. & Tanner. l. cit.*

At pono, non superesse medium conservandi honoris, praeterquam iniuriantis caedem, quid fiet? Pro conservacione bonorum temporalium occiso permittitur, pro conservacione honoris, & personae negabitur? *Navarr. c. 15. num. 3. cum iniuria maxima est honoris, aut personae, permittit ob rationem insinuatam. Siquidem recte quis potest ob rerum suarum custodiam alterum occidere. At honor pleris valet, quam fortunae bona, & iniuria personae maior est, quam fortunarum. Infert deinde, quod si ille, quem alius aggreditur, non potest absque suo dedecore fugere, non tenetur id facere: & si non potest vitare vulnus, aut aliam, quam sibi alius intentat, nisi ipsum occidendo, poterit occidere, etiam insequendo, & persequendo fugientem. Idem tradit cum aliis multis Barb. in Clem. si furiosus. de homic. Sed dubium est, an idē Clericis & religiosis licitum sit? Negat*

Tolent

Toletus l. i. c. 80. num. 18. Antoninus verò 3. part. tit. 4. c. 3. Saltem Religiosis illicitum putat, pro temporalium bonorum conseruatione quenquam occidere, quia inquit, non possunt habere proprium. Verum alii melius eodem iure censent Laicos & non Laicos, quoad defensionem vite, honorum, & bonorū. Etenim tue ri se suaque juris naturalis est, ut *num. 2.* ostendimus. Huic autem Juri neque regulares, neque Ecclesiastici unquam renunciarunt: quanquam illos decet ex charitate saltem abstinere quoad fieri potest, à pugnis, & cædibus, ne cuiquam dent offensionem. Necturpe sibi exiltiment, præsertim religiosi fugere potius, quam percutere, siquidem arma illorum non gladii, & clypei, sed preces, & jejunia sunt. *Jul. Clarus § de homic. num. 32. Lessius l. i. num. 86. Siluest. V. Excomm. §. 6. num. 6. Casu 9. Barbosa cum aliis multis in c. susceptus de homicidio.*

VI. De bonis merè tēporalibus, & fortanz non eadem omnium opinio est. Nam *Gerson & Abuensis apud Salonem 22. q. 54. art. 7. Panormit. & Innoc. apud Siluest. V. homicidium 1. & V. Excomm. §. 6. num. 6. Casu 9. Covar. in Clem. un. de homic. 3. part. §. 1. num. 6. Layman. l. 3. tract. 3. c. 9. num. 3.* Negant pro solâ rerum temporalium conseruatione mortem inferri posse, quamvis in iusto inuasori. Idem *Scoto tribuitur in 4. dist. 15. q. 3. & 8. August. l. 1. de lib. arb. c. 5.* Nominatim verò Clericis id prohibitum esse ex *c. susceptus citato. Barb. multis cum DD. colligit*: qui tamen post relationem illorum cum sententia magis receptâ definit, non esse censendum irregularem qui ad necessariam rerum suarum conseruationem raptorem

occiderit. Nec video, quæ nos necessitas inducere queat ad negandum de bonis temporalibus, quod non negamus in defensione membrorum & honoris. Eadem sanè necessitas utrobique videtur reperiri, modo aliæ circumstantiæ adsint. *ult. cum Dianus part. 4. tract. 2. Res. 4. Gibelinus demonstrat. c. 4. Diffic. 4. Chapiaville de casib. reserv. pag. 193.*

DICES. In *Clem. sapius citata* ab irregularitate tantum excusantur illi, qui vitam suam defendunt. Cum ergò universalissima Juris regula sit, omnem homicidâ voluntarium esse irregularem, & citata *Clementina* non excipiat, nisi propriæ vitæ defensores, reliqui omnes erunt irregulares.

Resp. In *Clem.* illâ nullum jus novum constitui, sed quod Juris naturalis est, adferri. Nec exceptio fit ab aliqua regula. Non enim Juris sed sed ignaræ mentis regula est, omnem homicidam voluntarium irregularem esse. Irregulares enim illi tantum censentur, quos nulla necessitas & iustitia tuetur, quemadmodum ex omnibus supra dictis liquet.

VII. Prædicta bonorum defensio non tantum in loco, & præsentia aggressoris, sed etiam in distanti fieri potest, ita ut fugientem insequi, & si alius modus non suppetat, jaculo, vel sclopo interficere liceat. Ratio, quia iniusta aggressio tamdiu durare censetur, quamdiu aggressor ea, quæ rapuit, sibi retinere nititur. Quia etiam si mora interposita, & res in domum illata sit, ingredi, & repetere (cum Judex deest, à quo auxilium petatur) licet, & resistentes vi repellere & si aliter recipi non possit, mortem quoque inferre detentoribus. *Bannez. Arragon. Valent.*

lent. in 22. lo. cit. Less. c. 9. Dub. 11. Silv. V. Ex-
com. §. 6. num. 6. Petr. Navar. l. cit. num. 411.
Gibalinus c. 4. Diffic. 14. Tanner. l. cit. n. 81. &
82. Henric. l. 14. c. 10. Fernandez. c. 10. n. 16.
Adde quod eadem DD. sentiunt etiam
præveniri posse injustum inuasorem, si
alius modus desit, & is actu sit in culpa
seu proposito aggressionis injustæ: secus
si adhuc innocens. Lessius tamen dub. 12.
num. 82. Benè notat prædictam opinio-
nem in praxi tutam non esse ob plurima
mala, quæ inde metuenda.

VIII. Superest dubium, an qui occasio-
nem, vel causam dedit, ut invaderetur, si
defendendo se inuasorem occidat, irre-
gularis sit. Ratio dubitandi est, quia causam
rixæ præbens alium quasi aggreditur: hic
inde jus acquirit defendendi se. Quo po-
sito non potest censeri inuasor, nec im-
punè occidi. E contra juri naturali omni-
bus ad conservationem vitæ propriæ
concesso, non renunciat is, qui quamvis
culpabiliter alium excitat ad rixandum,
vel pugnandum. Pro resolutione serviet
distinctio. Auctor rixæ per culpam suam,
eò redactus modò, ut pro inco munitate
sua debeat alterum occidere, aut prævi-
dere potuit, & debuit hoc homicidium
futurum, aut non potuit. Si potuit, reve-
ra peccat non tantum præbendo occasio-
nem, & rixam alteri, sed etiam in defen-
sione sua, & si occidat, irregularis est,
quia homicidium illud non est merè ca-
suale, aut necessarium, sed indirectè vo-
luntarium, & in causa sua prævisum. Si
autem non potuit, nec debuit prævidere
secutura pugna & homicidium, dispicere
oportet, an qui se læsum putat, inuasoris
personam gerat, an potius defensoris.
Si illud legitime occiditur, si hoc, neque

lædi neque occidi impunè potest, sed
offerenda illi reconciliatio, & satisfactio
est: & si non acceptet, fuga potius qua-
renda salus, quam justus sui defensor oc-
cisendus est. Suarez V. Disp. 46. Sess. 1.
num. 12. Gibalin. c. 4. Consectar. 4. Connick
Disp. 18. Dub. 9. num. 74. Sayrus l. 6. c. 17.

IX. Jam quod militantes attinet, di-
stingue bellum defensivum, & offensivum,
deinde sequentes assertiones ca-
pe.

Prima est. In bello merè defensivo pro
salute patriæ, aut Ecclesiæ ex obligatione
charitatis, vel pietatis militantes, non
incurrunt irregularitatem, quamvis ho-
stem solius defensionis causa mutilent,
occidantur. Rationem supra dedimus,
quia operibus ex charitate & pietate de-
bitis non potest annexi irregularitas, ne
à virtutum istius quo quisquam injustè ab-
strahatur. Adde, quòd ubi virtus imperat,
locum non habet defectus lenitatis,
imò tunc ea deesset, quando per nostram
indulgentiam hostium malitia cresceret.
Unde Clerici quoque in gravi necessita-
te militare possunt, quamvis ad id co-
gendi non sint. Abb. in c. pervenit de im-
mun. Eccles. Præfatus part. 2. c. 4. num. 56. Re-
ginald. l. 21. num. 107. Sed obstare videtur
c. peritio de homic. ubi Clericus pugnando
etiam contra hostes fidei, si quinquam
percussit, & de interfectione ipsius re-
mordet conscientia, à ministerio altaris
abstinere jubetur. Verum ex contextu,
& scrupulo Pelagii presbyteri, qui à Pa-
pa consilium expetit, videre est, non
fuisse tam gravem necessitatem pugnandi.
Aliàs non dubitare licet, quin Cleri-
cis ob necessariam defensionem propriæ
vitæ, personæ, patriæ armorum usus, &
pugna

pugna absque irregularitatis metu per-
mittatur, ut in *c. cit. Barb. ex DD. testimonio*
demonstrat.

Secunda Assertio. Quicumque in bello
injusto quaecumque auxilium ferunt,
secuta morte, aut mutilatione unius aut
plurium, irregulares sunt *c. sicut dignum*
§. ult. de homic. & c. quod in dubio de penis
pen. Gloss. & communiter DD. Ratio quia
in plurium concursu ad effectum damni
alicujus, omnes reputantur velut una
consa moralis, & contrahunt reatum.
Silv. V. Bellum. §. 3. num. 3. Navar. c. 27. num.
216. Covarr. in Clem. cit. part. 2. §. 3. num. 2.
Reginald. l. 21. num. 107. Avila part. 2. Diff.
6. Sess. 3. Dub. 2.

Tertia Assertio. Non minus irregula-
res sunt, qui quenquam in bello offen-
siva mutilant, vel interimunt: ex defectu
quidem lenitatis, si bellum justum est, si
verò injustum, ex delicto. *c. si quis Dist. 51.*
At si in bello injusto absque mutila-
tione, ac eade cooperentur occidenti-
bus, animando, cohortando, præbendo
arma &c. Clerici autem hoc ipso, quod
arma sumperunt, in tali bello suspensio-
nem incurrunt ab Episcopo inferendam.
c. Clerici 23. quest. 8. Excipe constitutos
in minoribus, qui vel nihil, vel leviter
peccant militando. *Avila loco citat. §. Ex*
huc Amilla V. Bellum num. 33. Tanner. DD.
410. num. 115. Layman. l. 2. tract. 3. c. 12. num.
39. Pasceus part. 1. c. 1. pag. 21. Suarez. Diss.
47. sect. 6. num. 9. Filkurt. tract. 19.
§. 10. num. 253 & 264. Coninck
Diff. 18. d. 12.

* *
* *

De Homicidio fortuito.

I. Homicidium aliud est in se vo-
luntarium, aliud in alio. Hoc
fortuitum, seu Casuale appellamus, & si
contingat ita, ut in illud voluntas nec di-
rectè nec indirectè feratur, non propriè
homicidium (quod crimen sonat) sed
occisio simplex dicitur. Teste *Jul. Claro*
§. Homicidium. Lesio c. 9. Dub. 15. num. 102.
Homicidii in alio voliti exemplum ha-
bes in eo, qui fuste percutit puerum in
capite non habita ratione debita mode-
rationis. Cum enim illa pars hominis ob-
noxia præ alia lesioni sit, vel omittenda,
vel temperanda percussio erat. Illud ve-
rò, quod omnino casuale, hoc est, nec
directè, nec indirectè voluntarium,
duobus modis contingit. Vel enim cau-
sa non habet per se vim producendi ta-
lem effectum, cum quo nulla illi conne-
xio, ut si ex consueta venæ sectione pro-
pter incuriam alterius mors sequatur:
vel operans sufficientem cautivnem, &
diligentiam adhibuit, ne quid damni ex
sua actione nasceretur. Nec obstat, si in
causa periculum latebat, quia hoc dili-
gentiam aversum est.

II. Sufficiens causa Irregularitatis est
homicidium indirectè seu in alio volitum.
c. ad audientiam c. significasti i. c. contineba-
tur. c. de cetero. de homic. & communiter
DD. Verè enim homicidium est, quod in
alio, seu in causa præ videri, & caveri de-
buit. Et potestas dispensandi Episcopi
concessa non extenditur ad homicidium
directè volitum, sed supponit in casuali ne-
cessarià esse dispensationem indispen-
sabilem
autem

autem aliud nullum censetur respectu Episcopi, quàm homicidium occultum per se intentum, & iniustum. *Nayar. l. 5. Consl. 39 de homic. edit. 2. Cajet. in Sum. V. Irregularitas. Armilla eodem Henric. l. 14. c. 17. num. 5. Avila Sect. 5. Dub. 1. Roder. Tom. 1. quæst. regular. q. 24. art. 8. Tolerus l. 1. c. 79. n. 11. & 12. Item c. 81. num. 6. Layman. l. 3. tract. 3. par. 3. c. 12. num. 4. Fernandez c. 10. §. 14. Filliut. tract. 20. Sect. 3. num. 53. Lessius c. 9. Dub. 15. num. 108. Em. Sa. V. Irregularitas ex illic. deform. num. 7.*

III. Qui operam dat rei illicitæ, ex qua per se, vel per accidens mors secuta est, quamvis, ne sequeretur, omnem diligentiam adhibuerit, irregularis est. Hanc esse communem sententiam asserit, *Toletus c. 71. num. 4. citans Silvestrum V. Homicidium §. 2. num. 2. ubi in confirmationem allegat c. suscepimus c. de catero c. tua & c. Sicut ex literarum de homic. Plures DD. pro eadem opinione Barb. adducit in c. cit. de catero. tradens simpliciter irregularem fieri, quamvis sufficientem adhibuerit diligentiam, ne sequatur homicidium. Verùm opinio ista, licet pro communi laudetur, non parum difficilis est. Quomodo enim, ubi nullum voluntarium, adeoque nulla culpa est, irregularitas, quæ in poenam irrogatur, contrahi potest? Quocirca *Dom. Soto l. 5. de just. quæst. 1. art. 9. prædictam regulam, quam Silvester secundo loco posuit, nullibi in Jure expressam esse scribit, sed DD. è contrario sensu ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excusantur, quia operam rei licitæ dederant, colligere, irregulares fore, qui non licitæ rei operam dantes homicidio viam aperiunt. Sed haberi in Jure**

patet ex *c. is qui de homic. in 6. ubi declaratur irregularis, qui mandavit verberari aliquem, quamvis expressè monuerit mandatarium, ne fines mandati excederet: quia nimirum mandando fuit in culpa, & cogitare debuit, inde homicidium sequi posse. Hoc in verberatione illicita tantum valere ibidem Barb. monet. Velim ego hic, *Toletus & qui cum illo faciunt, attentè considerent, an unicuique hoc exemplum sufficiat ad regulam generalem, ut quicumque illicitæ rei dat operam, pro irregulari habeatur? Quin potius agnoscamus, & profiteamur in illis contrahi irregularitatem, de quibus à Jure expressum est. Sunt autem duo ejusmodi casus. Primus in *c. cit. is qui. de mandante injustam alterius verberationem. Secundus in *c. tua nos de homic. ubi propter homicidium nullo modo voluntarium irregularitas irrogatur ex opere illicito, quamvis omnimoda diligentia ad præcavendum adhibita fuisset. Est autem sermo de usu artis chirurgicæ Clericis prohibito *c. sententiam. Ne Cler. vel Monach. Si quis tamen priori sententiæ adhærens regulam illius generalem præferendam putat, illam præscriptioni juris inniti non male dixerit. Verè enim in multis propter conscientiæ securitatem, & puritatem Canones in partem duriores inclinant. *c. ad audientiam de homic. Gabr. in 4. dist. 15. quæst. 14. art. 3. Filliut. l. c. num. 65.******

IV. Ex actione honesta, & licita, cum sufficiens adhibita diligentia est, quicumque infelix exitus sequatur, nulla irregularitas poenalis trahitur. *c. Dilectus cum tribus sequentibus & c. ult. de homic. ubi cum quidam ex laqueari decidens extioctus esset,*

esset, quam presbyter conduxerat, & de imminente periculo tempestivè altaque voce præmonuerat, liber ab omni pœnâ, & irregularitate declaratur. Neque enim prævideri omnes Casus fortuiti possunt. Unde pro generali regula sumi posset in hac materia. Quando licita actio est, & ad vitandum mortis periculum sufficiens diligentia adhibita, nulla irregularitas nascitur. *Panorm. in c. 2. de homicid. Suarez Disp. 45. Sect. 5. num. 1. Tolet. l. 1. c. 81. num. 15. & num. 25.* Deficiente autem præcautione, & diligentia continuò incurritur. Tunc enim homicidium secutum aliquo modo voluntarium est, & imputatur ad culpam. Exempla vide.

1. Ludens cum Clerico quidam, eum in terram projecit, cultellus autem, quem gestabat Clericus, in projicientem incidens mortem attulit. Estne ideò irregularis Clericus? Minimè cum relicita operam dederit, & talem casum nulla diligentia providere potuerit. *c. Lator de homicid.*

2. Capellanus quidam valetudinis causa equitaturus, ut ferocientem equum domaret, vim freno intulit, & calcaribus stimulavit. Ille autem freno, & sessore excusso in mulierem puerum bajulantem incurrit, ipsumque puerum oppressit: nihilominus absolvitur in *c. significasti de homicid.* supponendo ignorasse equi ferociam, & ab omni culpa purum fuisse.

3. Presbyter quidam scenum ex curru dejecturus perticam colligatam superius solvit, excussi que: postea puerum juxta currum semivivum reperit, in quo præter livorem in fronte, nulla læsio apparuit, qui tamen mortuus est. Re intellecta à Pontifice, quem adiit presbyter, à

metu irregularitatis liberatus est, quod circum circa currum antequam projiceret, diligenter circumspexisset, & rem licitam agitaasset. *c. ex literis de homicid.*

4. Cum Monachus quidam campanam ex campanili deponeret, luxatum illo motu lignum decidit in caput pueri, & interfecit. Hoc si in eo loco factum est, ubi non solebant esse, aut præterire homines, nec aliqua fratris socordia intervenit, de irregularitate metuere non debet, ex eodem fundamento jam sæpiùs reposito. *c. ex liter. cit. ubi cum Barbatum de reperies.*

V. Vulgaris casus est de percutiente mulierem gravidam, unde fœtus in utero animatus perit: qui tamen eadem qua præcedentes determinatione expeditur. Actio enim per se periculosa est, & nisi levitate, aut ludicro percussione excusetur, absque dubio irregularitatem adfert. Illud verò controversitur, an simpliciter voluntarium sibi homicidium illud, ut *Cajetano videtur 22. quest. 64. art. ult. ad 2.* dummodò non intercedat ignorantia graviditatis, aut tam levis sit percussio, ut moraliter timeri non possit abortus. Non esse, communis alioqui sententia fert cum *S. Thoma*, cujus se interpretem profitetur *Cajetanus*. Nec absque ratione. Est enim actio illa multum remota, & incerta quoad effectum secutorum: adeoque non caulat nisi voluntarium indirectè, seu in causa. Et in advertentia actualis hic tantum operatur, quantum ignorantia ipsa: siquidem percutiens non attendit periculum, quasi propinquum, sed potius securitatem imaginatur. Sicut ergò ignorantia facit, ut homicidium casuale sit ex mente *Cajetani*,

jerani, ita etiam actualis inadvertentia. Imò licet animadvertat, periculum, sibi-
que persuadeat, non inesse, & conscientiam temerè deponat, adhuc non erit directè voluntarium. Erit autem, si advertat, & credat ex percussione sua secutum esse abortum, si hic re ipsa secutus fuerit. *V. Tabienam V. irregularitas num. 14. Suarez Disp. 44. sect. 2. a num. 3.*

V. Non multum dispar de adulteri defensione quaestio est, si maritum adulterae invasorem interimat. Irregularem pronunciat *Antonin part. 3. tit. 5. c. 8. §. 1. Navar. c. 27. num. 2, 8. & l. 5. Consil. 33. de homic. ed. 2. Gutierrez l. 2. c. 6. num. 43. Molin. tract. 3. Disp. 72. num. 5. E contra absolvit Sotus l. 5. quest. 1. art. 9. Henric. l. 14. c. 10. num. 3. Avila Disp. 3. Sect. 5. Dub. 3. Lessius c. 9. num. 105. Medio tutissimus ibis. Si temerè, & cum periculo futurae rixae adulterae se admiscuit, haud dubiè irregularis est, quia saltem indirectè causam dedit homicidii ex coacta necessitate consecuti: quemadmodum si indignis aliquem probris irritans, praevideas futurum, ut se gladio invadat: postmodum verò pro hac vita conservanda eundem interimas, simpliciter irregularis sies: cum potuerit vitare eadem tacendo, & parcendo. Eiusdem notae est, quod aliqui movent. Utrum adulter irregularitatem contrahat, si maritus adulterio cognito uxorem interficiat? Nimirum adulteri explorandae progressio est, cautè an incautè egerit. Si temerè aggressus est facinus eaque media adhibuit, ex quibus nemo non metuere periculum posset, censetur sufficientem causam dedisse, homicidii, adeoque inhabilem ad divina munia esse. Si*

verò maritus non nisi improvviso, & extrinseco modo in noxiam facti devenit, non apparet ratio, ob quam irregularitatis condemnemus adulterum. In tali casu enim caedes illa nullo modo voluntaria esse potest, cum nec directè illam intenderit. *Avila part. 7. D. 5. Sect. 3. D. 3. Suarez Disp. 45. sect. 6. num. 5. & seqq. Escobar pag. 566. Navar. tam. 6. 27. num.* Praedictum adulterum dicit simpliciter irregularem esse, eamque opinionem fuisse à Pio V. approbatam. Quod si verum est, ex praesumptione manavit approbatio. Vir enim contingere solet, ut adulter, qui caeco amore raptatur, ita cautè procedat, quin se reum faciat omnium malorum ex adulterio provenientium. *V. Gotschedum l. 2. Amorum pag. 193.*

VI. Ex eadem Juris praesumptione fieri potest, ut aliquis ex culpa secundum conscientiam levi irregularitatem contrahat. Multum enim diversa fori externi, & interni censura est: hoc conjecturis ac verosimilibus, illud ipsa veritate nititur. Quam ob causam saepe non quod à parte rei sit, sed quod hic, & nunc ad evitanda mala quaedam necessarium, sequitur, & praescribit. *Comitol. l. 6. quest. 53. Tanner. Disp. 6. quest. 10. Dub. 11. num. 218.* Aliàs pro incurrenda irregularitate regulariter requirimus culpam latam, sive dolum, nec ex Veniali peccato quoniam tanta magna poenae reum facimus. Igitur qui ad praevendum homicidii scelus non adhibet eam diligentiam, quam homines mediocriter capaces, & prudentes in suis rebus adhibere solent, excusari non potest ab homicidii saltem indirectè voluti reatu. *Levis autem & levissima*

visissima negligentia ejus generis est, ut per se ad lethalem culpam minime sufficiat: adeoque irregularitatem, pro qua requiritur peccatum, inducere non solet. *lul. Clar. §. de homic. Sotus l. 5. quest. 1. art. 9. Salom. 22. quest. 64. art. 8. Suarez Disp. 5. Sect. 5. num. 7. & seq. Filliut. tract. 20. c. 3. num. 61. Vasq. 1. 2. Disp. 158. c. 1.* Qui contrariam sentiunt citati apud *Layman. l. 3. tract. 3. part. 3. c. 10. num. 3.* nihil efficiunt. Velenim Canonibus quibusdam malè intellectis, vel præsumptione se mutant, quam quia persuadere non possunt, merito deferuntur *V. Suar. l. cit. Dianam part. 2. tract. 16. Ref. 18.*

VII. Objicies fortè, quod Panormitanus in *c. questum de pœn. & remiss.* cum aliis quibusdam duplicem negligentiam facit, unam in omittendo, alteram in committendo, & ex hac quamvis levissima sequi irregularitatem, ex illa verò non sequi, eò quòd jus omissionem minus puniat, quam commissionem. *Rosella* inter tres Regulas, suo judicio verissimas secundam ponit. Dans operam rei licitæ in culpa etiam levissima in committendo tenetur de casu inde secuto. *c. Clerico jacente Dist. 50. c. presbyterum c. ad audientiam. de homicid. in c. jacente.* Quia ex jactu lapidis ab ipso projecto occisus est puer, committendo deliquit, eique imputatur mors etiam quòd irregularitatem. In *c. presbyterum* ab omni altaris ministerio removetur Sacerdos, qui puerum intuitu disciplinae percussit in capite, ex quo post paucos dies expiravit *lo c. audientiam* similiter Sacerdos, cui cultellus ex vagina elapsus vulneravit in dorso, unde creditur extinctus

famulus, in sacris Ordinibus non permittitur ministrare. Ita ferè *Rosella*, cui assonat *Tabiena*. Verùm ex omnibus istis non video, quo modo colligatur ex levissima culpa irregularitatem contrahi, nisi constet Clericos illos levissimam culpam admisisse. Non constare autem ex *c. ad audientiam* colligimus, ubi *Clemens. III.* de proposito casu dubitat, & semitam in dubiis tutorem, quam sequatur eligit. Insuper pro confirmatione oppositæ sententiæ multum facit *c. Later. de homicid.* ubi Pontifex declarat, non factum esse irregularem Clericum, qui lateri affixum gerens cultellum cum alio luctabatur, quamvis collosor super illum cadens esset vulneratus, & mortuus. Nam si levissima culpa ad irregularitatem sufficit, omninò condemnandus erat, qui lusurus cum alio non prius cultellum deposuit, cum res per se spectata non careret periculo. Adde *c. questum de pœnitent. & remiss.* ubi parentibus (Sacerdotibus Græcis) studiosè negligentibus filii reperiuntur in lectis oppressi, injungitur, ut à ministerio altaris abstineant. Quid opus erat addere studiosè negligentibus si quælibet levissima culpa sufficit? Igitur ad præsumptionem recurrendum est volentibus priorem opinionem defendere. *Dian. loco citat. Paludan. in 4. Dist. 25. quest. 3. num. 15. Suarez V. D. 45. Sect. 5. num. 6.*

VIII. Sed nihil interesse quibusdam videtur, an culpa, & qualis in homicidio interveniat? Hoc enim qualitercunq; ad actionem, vel omissionem Clerici aut Sacerdotis secuto abstinere

debet à ministerio altaris, nec ulterius promoveri potest, ex decreto *Conc. Trid. Sess. 14. c. 7.* donec causa plenè cognita dispensatio concedatur. Ita quidem *Majorius l. 5. c. 48. §. 3.* quasi umbros montium videns. Nam *Concil. Trident. loco citat.* non intendit constituere aliquid contra antiquum jus, nec ullam derogationis mentionem facit. Quando igitur pro homicidio casuali dispensationem requirit, vel potius supponit necessariam esse, loquitur de illo casuali homicidio, pro quo secundùm antiquos Canones dispensatio requiritur. Jura enim, quantum fieri potest, absque correctione & derogatione concilianda sunt. *c. Cum expediat. de elect. in 6.* Et sic declaratum à Congregatione Cardinalium esse scimus. Concilium ergò non constituit novam irregularitatem, quod debebat, si priorem veterum Canonum dispensationem non sufficere crederet.

DICES. Declaratoriam dispensationem tantummodò requiri, quæ irregularitatem non tollat, sed non esse contractam authenticè declaret. Concilium verò, quando affirmat, talem dispensationem debitam esse, pro majori securitate & certitudine exigere videtur.

Resp. Hujus commenti nullum est solidum fundamentum: cum dubitare nemo possit, Concilium de propria dispensatione loqui. Nam si de impropria & declaratoria tantùm agit, non diceret committendam esse auctoritatem Episcopis, qui per se habent potestatem faciendi in similibus casibus declarationem. Quin etiam ejusmodi declaratio à viro docto, & prudente fieri posset. Hinc colligas, si ex actione tua per se honesta, & licita,

nullaque interveniente vel minima negligentia, fortuitò homicidium sequatur, (quo in eventu nullam irregularitatem contahi Cardinal. Congregatio declarat in *c. cit. Concil. Trident.*) te obligatum non esse, ut abstineas à sacro ministerio usque ad dispensationem obtentam. Si verò dubites de innocentia tua, consulere virum doctum & prudentem posse, cujus resolutioni post accuratam totius negotii, & casus expositionem acquiescas *Filliut. tract. 20. c. 3. n. 63.*

IX. Irregularitatis ex homicidio casuali, de quo hactenus, contractæ idem effecto, qui homicidii perfectè voluntarii sunt: nec aliter differunt, quàm quòd hujus dispensatio facilior est, quia in eo minor libertas & voluntarium imperfectum est. Quam ob causam olim mitiore pœna plectebatur, puta septem annorum pœnitentia, cum pro voluntario homicidio decem anni essent constituti Diaconis, 12. verò presbyteris, quindecim Episcopis. *c. si quis homicidium. c. ex verò Dist. 50.* Idispensatio igitur homicidii voluntarii nemini infra Summum Pontificem concessa est: imò nec Pontifex in illo, nisi in rarissimis casibus, & necessitate non vulgari dispensat. At in casuali homicidio, quod imperfectè voluntarium est, quando occultum, & non deductum ad forum contentiosum est, permittitur Episcopo causa cognita, & probatis precibus dispensare. *Laym. l. 3. tract. 3. part. 2. c. 12. n. 3. Suar. D. 45. S. 1. Sa. V. ex licita n. 7.* Ad casuale homicidium refertur commissum in sui defensionem, excedendo moderamen inculpatae tutelæ, aut etiam ex subita ira perpetratum. *Coninck. Disp. 180. Dub. 14. num. 111.*

Quæ facultas extendi non debet ad alios Prælatos, qui iurisdictionem Episcopalem in aliis participant, cuiusmodi sunt Generalis ordinum, Abbates exempti, Provinciales, & similes. Nam ex Cardinalium declaratione, Episcopi nomen in citato Decreto propriè, & exclusivè accipitur. Si qui ergò Regularium de potestate dispensandi in homicidiis fortuitis gloriantur, ex specialibus privilegiis id doceant, necesse est. Mendicantes ex privilegio Sixti IV. habere testatur. *Suarus disp. 45. Sect. 1. cir. fin.*

Martinus V. concessit Priori Monasterii S. Benedicti Vallisoleti potestatem dispensandi cum suis religiosis super omni irregularitate etiam in casibus Papæ reservatis, (in morte videlicet, membrorum truncatione, & enormi sanguinis effusione) dummodò nihil horum sit notorium. Eam potestatem postea extensam, & communicatam fuisse omnibus Prioribus vel Abbatibus aliorum monasteriorum & visam à se sub sigillo authentico in Convento Vallisoleti testatur Collector Privilegiorum Mendicantium Ordinum, à *Roderico* laudatus *Tomo 1. q. 24. ar. 12.* qui insuper notat, dispensationem illam intelligi de quocunq; homicidio voluntario, vel casuali, directo, vel indirecto, dummodo iudicialiter non possit probari. Nec obstat, quod Sixtus IV. qui post Martinum V. fuit concessit facultatem dispensandi in homicidio casuali, excipiendo nominatim homicidium voluntarium, ut patet in *Compendio, V. Dispensatio §. 10. 12. & 13.* quia prædicta exceptio & limitatio intelligitur, ut procedat solum de concessionibus factis ab eodem Sixto IV. & non extenditur ad alias factas

ab aliis Pontificibus. Nam si id voluisset Sixtus, utique expressisset. Et privilegium concessum nullo modo abrogatur, nisi de illo fiat specialis mentio & abrogatio.

Idem de *Conc. Trident.* dicendum est, in quo concessa est facultas Prælati ordinariis dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus excepto homicidio Voluntario. Nam hæc exceptio, solum procedit respectu illorum casuum, qui in eodem decreto conceduntur: non tamen procedit in casibus alias concessis: cum in prædicti Concilii Decreta nulla facta sit privilegiorum abrogatio. Ita *Rodericus l. cit.* supponens, quod plurimi negant, & à nobis dil. usum est. *Par. I. tit. 15. §. 12.* privilegia Regularium à *Conc. Trid.* non esse abrogata, exceptis, quæ adversantur Decretis Concilii irritantibus privilegia sibi adversa, cuiusmodi sunt, quæ habent clausulam. *Non obstantibus privilegiis in contrarium.* *Capuccinus* autem in additione ad §. 24. *Collectoris l. cit.* animadvertendum monet, de dispensatione homicidij voluntarij etiam occulti ob stare nunc. *Conc. Trident. Sess. 14. c. 7.* ubi dicitur, quod talis homicida nullo tempore ad sacros ordines promoveri queat. Sed de homicidio casuali non ob stare.

Quod attinet privilegia minima Societati nostræ concessa dispensandi in Irregularitatibus, si cui operæ præteritum videtur cognoscere, in Compendio privilegiorum. *V. Dispensatio num. 2. & seqq. reperiet.*

X. Denique *Laym. monet l. cit. n. 4.* illos, qui habent privilegium dispensandi super omni irregularitate, excepta digamia, &c. dispensare posse in irregularitatibus

tibus provenientibus ex homicidio indirecte vel imperfecte voluntario, & in eo, quod factum est causa defensionis cum moderatime inculpate tutelæ. Item in irregularitate, quæ nascitur ex homicidio iusto propter defectum perfectæ lenitatis, in milite, Iudice, accusatore, advocato, teste, & similibus. *Caiet. in Sum. V. Irregularitas. Henriq. l. 14. c. 17. Roder. l. 9. 24. artic. 8. Reginald. l. 30. Tract. 2. num. 23. Sa. V. Ex deform. licita. num. 4. Esco. n. 150.*

Haecenus de Censuris & Irregularitatibus non omnia, quis enim præsumat? sed multa & potissima: nunc quasi peracta melle defectæ, vites domum revocant. Sed relicta in agro fugientesque aristæ ad spicilegium invitant. Dubius igitur, quæ neglecta videntur, expedimus.

§. 16.

Satisfit Dubiis de Irregularitate.

DVBL. I. An summus Pontifex capax sit Irregularitas?

R. loquendo de Irregularitate proprie dicta, quatenus est impedimentum Canonicum à jure constitutum, non pertinere ad summum Pontificem, nec eo per quemcunque casum, etiam homicidii voluntarii implicari posse, quia non ille legibus ecclesiasticis, sed leges ipsi subsunt. Et quamvis diceremus illum, quoad vim directivam legibus subesse, adhuc ab Irregularitate quæ est coercitiva, immunis foret.

Dixi loquendo de Irregularitate proprie dicta, ut excluderem Impedimenta

naturalia, quæ à legibus non pendent. Si ergo aliqua corporis infirmitas, aut deformitas superveniat illi, prudentia, & charitate magistra sciet abstinere ab illis functionibus, quæ in oculos hominum incurrunt, & offendunt, iuxta doctrinam *S. Th. 3. par. 9. 83. art. 10. ad 3.* At ponamus, irregularem esse ante electionem, sive propter natales, sive propter bigamiæ, aut delictum aliquod, & nemini cognitum sit eiusmodi impedimentum. Facile apparet sic maculatum eligere non parum de decere Ecclesiæ dignitatem: si tamen eligatur, eo ipso desinit irregularitas, nec impugnari electio potest, propter scandalum, & Schisma inde oriturum. *c. Licet de elect. & c. Vbi periculum eod. in 6. ubi speculator & alii DD. Navarr. in Man. c. 27. n. 13. Bellar. l. 2. de Pont. c. 12. Avila Par. 2. disp. 1. dub. 7. § ex dictis. Moscon. de Maest. Ecclesie l. 1. Par. 1. c. 1. fol. 26. Franc. Leo in thesam. eccles. Par. 1. c. 15. nu. 17. Suarez. V. disp. 14. Sect. 2. n. 19. Tolet. l. 1. c. 7. nu. 7. Fill. Tr. 19. c. 2. n. 53. Silv. V. Papa. n. 2. Armilla n. 9. Tholos. l. 15. c. 3. n. 21. Maiolus. l. 3. de Irregul. c. 4. Em. Sa. V. Papa. n. 2. Fill. Tr. 11. c. 5. num. 135.*

DVBL. 2. An pro Veniali culpa Pontifex irregularitatem infligere queat?

Non desunt, qui horum trium, suspensionis, interdicti, & irregularitatis pœnâ non ita gravem esse existiment, ut peccatû mortale requirant, sed veniale sufficere posse. Nam primò, quod suspensionem atinet, non videtur maior pœna, quam excommunicatio minor, pro qua tamen Venialis culpa sufficit. Deinde manifestius id videtur in interdicto & Irregularitate, cum etiam sine peccato contrahantur, uti constat in Iudice, qui iusto mortis

suppli-

et teos afficit: & in subditis, qui propter
domini sui delictum interdicti poenam
patiuntur. Ita ferè Alph. Castro l. 1. de lege
penalic. §. Documenta 4. Navar. c. 23. n. 55.
segg. ubi etiam respondet ad obiectio-
nem, quæ cuiuslibet obvia, & communis;
inter poenam & culpam requiri propor-
tionem, ut iniustitia vitetur. Sufficit enim
præsumptio in legislatore, qui pro foro
exteriori iudicat maiorem culpam esse,
quam re ipsa sit. Præterea eius, quæ per se
venialis culpa videtur, tales esse circum-
stantiæ possunt, ut moveant animum le-
gislatoris ad eandem cum gravioribus
vindictam, seu poenam. Huius generis ea
sunt, quæ in administratione Sacramen-
torum indecorè fiunt. Si baptizans rideat,
vel iocum spargat, si Eucharistiam præ-
bens ridicula manuum gestulatione Hi-
stionem imitetur, per se loquendo non
videtur lethaliter peccare: nihilominus
propter indecentiam graviore poena dig-
nus est. Quocirca dicendum mihi vide-
tur, non transcendere summi Pontificis
potestatem pro peccato per se non mor-
tali irregularitatem constituere. Quæ
propositio non indiget probatione, si
(quod ratio non prohibet) veterum
Canonistarum regulam, de qua in §. præc.
n. 6. recipimus. Omnem illum, qui rei illi-
citæ operam dat, secuto homicidio, inde
irregularem fieri. In tanta enim variorum
eventuum feriè facile usque venire potest, ut
rei illicitæ vacans non nisi v. nihiliter pec-
cet. Perpende exempla, quæ *Toletus* enu-
merat. l. 1. c. 71. & vide, an non videas in il-
lis, quod modò dixi. Sunt enim eiusmodi
quædam, ut dubitare possis, an ul-
lam culpam contineant, aut certè du-
biam.

Non ideò tamen gravissimorum DD.
de quibus. §. præc. num. 7. sententiam
improbo, nullam de facto irregularita-
tem nisi ex peccato mortali provenire.
Nitiur illa ratione, & auctoritate, suffi-
cienti ad persuadendum, minus & facilis
est præ alterâ, quæ ex quolibet illicito o-
pere si per accidens cum homicidio con-
iungatur, irregularitatem producis. So-
tus l. 5. q. 1. artic. 9. Vasq. l. 2. Disp. 148.
c. 5. Navarr. c. 27. num. 252. Tanner. 4.
Disp. 6. q. 10. dub. 10. num. 181. Bannez.
22. q. 64. artic. 8. §. Dubitatus secundò
Coton. in Sum. Diava. V. Censura. nu-
mer. 17.

DVB. 3. An Episcopi & Prælati Regu-
lares dispensare possint in irregularitate,
quæ ex membrorum mutilatione nasci-
tur.

R. Quantum ex. c. 1. de clericis pug-
nantibus in duello colligimus, homici-
dium, & membrorum diminutio indu-
cens irregularitatem pari iudicio æstima-
barur olim & utriusque dispensatio Papæ
reservata erat. Postmodum à Conc. Trid.
Sess. 14. c. 7 & Sess. 24. c. 6. aliter consti-
tutum est, & solum homicidium volun-
tarium reservatum Pontifici, ita ut episcopis
modò cognita causa & probatis præ-
cibus absolute liceat ab omnibus irregu-
laritatibus, & suspensionibus ex delicto
occulto provenientibus, excepta ea, quæ
oritur ex homicidio voluntario, & excep-
tis aliis deductis ad forū contentiosum. In
quibus verbis cum solius homicidii volun-
tarii mētio fiat excipi homicidia casualia,
& mutilationē membrorum rectè videamur
colligere. Quamvis enim interdum passi-
passu videatur procedere homicidii cum
mutilatione, & pro eodem accipiantur:
id est

id tamen limitatè fit, & extendi non debet ad omnia contingentia: nec quicquid homicidio voluntario tribuitur, etiam mutilationi voluntariæ tribuendum est. Quam ob rem Canones non ratò, ut de diversis loquuntur, puta, in *titulo de homicidio, titulo de corpore vitiat, & Clem. si furiosus de homic.* Neque latinæ linguæ Auctores ut Synonima agnoscunt. Peripicuè Alexander III. in c. 2. de clericis pugnantibus in duello cum dixisset, dispensari ab episcopo posse, subditum modo ex ipso duello homicidium, vel membrorum diminutio non fuerit subsecuta quæ disunctio superflua est, si homicidii nomine ipsa mutilatio comprehenditur. Adde declarationem Cardinalium in. cit. c. 6. Sess. 24. de reform. cuius hic tenor est. Appellatione homicidij non venit mutilatio membri. Nec obstat *Glo. in Comm. 1. de homic.* quia procedit, quoad incurrendam irregularitatem, non quoad dispensationem. Propter hæc nonnullis placet ista regula. Si qua lex disponit de irregularitate pro homicidio, si ad lenitatem spectat, extendi ad irregularitatem mutilationis, quia favores ampliandi sunt: si verò ad rigorem pertinet non est facienda extensio ad mutilationem, nisi à jure ipso fiat. Alia ratio est, si de sola mutilationis irregularitate quicquam à jure decernatur. Illud enim si rigorem contineat, ad homicidium extendi debet non propter argumentum à simili, vel minori ad maius, sed propter argumentum à parte ad totum, quia homicidium mutilationem vel formaliter, vel eminenter continet. E contrario si favorem contineat, non extendetur, quoniam pœna in minore delicto mitigata non facit consequentiam

pro maiori vel totali. Ex his infert *Rodericus Tomo 1. g. 24. art. 10.* Generales, & Provinciales Ordinum Mendicantium dispensare posse cum suis subditis in foro conscientiarum in irregularitate proveniente ex mutilatione voluntariâ occultâ, non deducta in forum contentiosum, cum habeant iurisdictionem quasi episcopalem, & privilegium. Pius V. etiam concessit Provincialibus Ordinibus Prædicatorum facultatem circa suos subditos, quæ concessit Conc. Trid. episc. opus circa suos diocesanos. Idem declaravit Greg. XIII. concedendo id anno millesimo quingentesimo Septuagesimo quarto Generalibus, & Abbatibus Congregationis Hispanicæ Ordinis Cisterciensis, ut refertur in Compendio dicti Ordinis. Neque obstat *declaratio Cardinalium in decreto cap. 6. Sess. 24.* non comprehendit inferiores habentes iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem, sed episcopos privativè quoad alios: non obstat, inquam, quia Prælati, de quibus Roder. loquitur, non huius Decreti virtute, sed speciali indulto summorum Pontificum habent licentiam suos ab occultis irregularitatibus absolvendi. *Henric. l. 14. c. 9. §. 3. Tanner disp. 6. g. 10. dub. 11. n. 230.*

DVB. 4. An prædictam facultatem Episcopi aliis committere possint?

Non videntur posse, quia duæ sunt Decreti partes; prior de Dispensatione irregularitatum ex occulto delicto, posterior de absolutione à casibus reservatis Papæ. In hac additur *per seipos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum*; in priori verò parte nihil additur, sed simpliciter dicitur *liceat episcopis dispensare.* In priori igitur illa parte tantum ut per se ipsos

iplos dispensent. potestas conceditur. Neque hic à simili admittitur argumentatio, cum sint facultates distinctæ. Adde, quod Episcopi quoad hanc potestatem dispensandi tantum delegati sunt, quia non habent illam iure ordinario, sed ex speciali commissione. Igitur subdelegare illam non possunt, sed per seipos exequi debent. Verum ista non sunt eius pretii, ac momenti ut oppositum sentire non liceat. Igitur

R. Episcopum alteri posse facultatem suam dispensandi circa irregularitates occultas demandare. Neque enim sufficiens causa est existimandi prædictam potestatem à Concilio cum tali restrictione datam esse, ut alteri non possint committere; sed contrarium potius exigit necessitas, ut propter absentiam episcopi vel alias causas pius ac doctus confessorius re bene examinata cognitaque irregularitatem tollat. Nec sufficiens fundamentum est, petendi eam facultatem episcopis ut delegatam dari; sed potius illi decreti virtute obtinent illam quasi iure ordinario muneri episcopali annexum. At, *inquis* in priori parte Decreti non est addita extensio, ut in secundâ. R. Si eadem extensio in priori parte adderetur, magis illam restringeret, quia non nisi ad Vicarium specialiter deputandum refertur. Nunc autem ex communi iure quemlibet aliàs idoneum confessorium deligi posse, cui demandatur dispensatio irregularitatis, existimamus.

DVB. 5. An potestas absoluendi ab omnibus peccatis, censuris, pœnis, & sententis ad dispensationem irregularitatis extendatur?

Domin. Soto in 4. dist. 2. q. 3. ar. 1. du-

plicem irregularitatem distinguens, unâ, quæ sine peccato, alteram, quæ ex peccato contrahitur, hanc ait, propriè censurâ esse, infertque cum in Bulla cruciatæ facultas datur absoluendi à censuris, sub ea comprehendit illam, quæ ex delicto est. Quam opinionem aliqui Theologi, & horum imitatione multi confessarii, teste *Suario* indocti, secuti sunt, & eos absoluerunt. Nimirum favores, & privilegia amplianda sunt, quoad fieri potest. *c. Olim. de verb. sign. l. Beneficium. ff. de constit. Princ.* Adderent, cum probabili ratione, & sine præiudicio veritatis. Nam quicquid solus, & Thomistæ aliqui velint, opinio illorum nullo fundamento perstat, & contrariatur praxi, ac stylo Romanæ Curia, ut *Navar. testatur, & Tholeus.* Nam in generali facultate absoluendi à censuris, & pœnis nunquam comprehenditur irregularitas iuxta. *c. ul. de off. Vicarii in 6.* ubi dicitur. *In generali concessione nunquam illa veniunt, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus.* Quod amplius confirmatur ex eo, quod interdum in privilegiis, & bullis Pôntificiis post generalia verba absoluendi ab omnibus censuris & pœnis, addi solet specialiter & ab irregularitate. Atqui pœna est, *inquis*, irregularitas ex delicto proveniens. Non diffiteor, sed sub illa generali formula nō contineri ex ipso usu, & stylo Curia Satis constat. Illæ enim pœnæ intelliguntur solummodo, quæ à receptione, & usu Sacramentorum impedire possunt. Intendit nimirum Summus Pontifex in concessione sua remove obstacula, quibus gratia lubilæi retardatur, vel omnino irrita redditur. *Reginald. l. 30. Tr. 2. n. 24 Suarez V. disp. 1. Sect. 3. n. 5. & 6. Navarr. c. 23. n. 194.*

Tannerus 4. disp. 6 q. 10. dub. 11. num. 230. Tolet. l. c. 189. num. 6. Zerola par. 2. V. Irregular. num. 7. Chapeauville de casib. reseru. 220.

E contra fieri potest, ut Confessarius hominem irregularem absoluat ab omni peccato, & excommunicatione, ita ut capax sit ad suscipiendum omnia Sacramenta, solo Ordinis exempto cuius receptionem & usum Irregularitas impedit.

DVB. 6. Vtrum Irregularitas aliquando mera omissione contrahatur?

Omittens seruire à morte, quem in periculo constitutum videt, aliquando contra charitatem peccat, aliquando contra iustitiam. Contra charitatem peccat pater deserens filium, magister discipulum, amicus amicum. Contra iustitiam, qui officio, professione, aut pacto obligati sunt conservare alios incolumes. His positis.

R. 1. Qui omitendo non peccat nisi contra charitatem, non incurrit irregularitatem. Ratio communis est, quia in lute non reperitur expressa talis irregularitas: nec absque causa omissa est. Qui enim eo modo omittit succurrete proximo suo non cooperatur ad mortem ipsius. Vnde nec homicida dici, nec irregularis potest. At, *inquit*, iura vocant homicidam, qui in tali periculo deserit proximum suum: ut illum quoque, qui panem negat fame laboranti. *Notum est illud S. Ambr. vel c. Pasce. d. 86. si non pavisti, occidisti. Audio, sed in eiusmodi locutionibus homicidii nomen minus proprie accipitur.*

Limita 1. Si præter omissionem defensionis addantur signa, quibus occidens

notet approbati factum suum, indeque animosior fiat. Tunc enim non amplius mera omisso, sed cooperatio quædam esse videbitur.

Limita 2. Nisi omisso ex dolo procedat, hoc est, malo animo, & affectu, quo mortem proximi omitens desideret. *argum. c. Quanta. de sent. excomm. Vbi excommunicatum dolose permittens clericum percuti, ex quo potuit prohibere, & non prohibuit. Eos delinquentibus favore interpretamur, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obviare. Ex quibus verbis colligimus eos, qui tacitate, vel cessatione sua non succurrunt proximo periclitanti, saltem in externo foro præsumi cooperatores, annuendo, vel approbando homicidium. Sed de hoc quicquid sit, si conscientia nihil aliud, quam meram omissionem charitati inimicam acculet, nulla irregularitas contrahetur. iuxta illud c. ult. 23. q. 8. Qui veto nec eum impugnabant, nec vulnerabant, neque auxilio, vel consilio cooperatores fuerunt, sed tantum adfuerunt, extra nexam sunt Antonin. Par. 3. tit. 28. c. 2. Raymund. & alii, quos refert summa confessorum c. 3. de Irregul. Escobar p. 577. Maiolus l. 5. c. 27. Reginald. l. 29. n. 7. num. 166. & sequi.*

R. 2. Qui omitendo defensionem contra iustitiam delinquit, irregularitatem incurrit. Hoc dabitur à fortiori, qui absolute cessantes ab auxilio, & succursione ad quem ex charitate tantum obligati sunt, irregulares faciunt. Similiter autem ex cit. c. Quanta. de sent. excomm. Quamvis non de Irregularitate, sed excommunicatione loquetur, à maiori ad minus consecutio valet. Si excommunicatur

caur omittentes defensionē, multò magis irregulares erunt. Esto, non ubique nec in aliis materiis iste modus arguendi admittatur de quo. *V. Everhard. in Loco à maior.* hic tamen attento legislatoris scopo, & modo procedendi efficax habetur. Sed fortior est. Ratio etiam in præcedenti Responsione indicata. Qui ex iustitia obligatur periclitanti succurrere, & non facit, cum potest, censetur moraliter esse causa homicidii secuti; adeoque irregularis est. Supponimus autem periculum mortis prævisum, & omissionem auxilii voluntariam esset aliàs non apparet, quomodo ad culpam imputari queat: præsertim si ob culpam non lethalem sive dolum admissum in hoc genere nemo irregularitatem incurrit.

Dicas. Quod aliqua Irregularitas ex mera omissione officii debiti nascatur, non est in iure expressum. Nullo igitur iure asseritur.

R. In moralibus actus positivus & negativus quoad pretiū & meritum æquiparantur, vocaturque quasi actio, seu factum morale. à *S. Thoma 1. 2. q. 71. ar. 5. & 6. & q. 72. ar. 6. ead.* Quod etiam Iurisperiti agnoscunt in *l. 163. ff. de Reg. Iur.* ubi dicitur. Qui non facit, quod facere debet, videtur facere ad versus ea, quæ non facit. ubi *Philip. Decius.* Nota hic quod non facere dicitur facere: & hoc etiam in pœnali bus procedit. Idem in *Regula 15.*

Id quod nostrum est &c. Factum nostrum hic etiam non factum inducit. Nā appellatione facti etiam non pactum continetur. *inst. de Nupt. §. si qua uxor,* ubi dicitur, rectius illos factores, si se abstinerint. Et hoc etiam locum habet in materia pœnali. Ita *Decius.* Cum ergò

de Irregularitate, quæ pœna est loquamur, perinde fuerit omissione illam, an commissione promereri: & qui omittit rueri constitutum in periculæ vitæ amittendæ, pari cum homicidis merito censetur.

Illud in hac omissione non omitto, quando omittens movetur timore aliquo, puta, ne in suis rebus inde damnnum patiatur, vel gravem aliorum offensionem incurrat, homicidium ex ipsius ignavia secutum non posse ut directè voluntarium imputari illi, sed ut volitum indirectè, aut casuale. Erit autem directè voluntarium, quando ex odio desiderat illius interitū. *Suar Disp. 45. Sect. 4. cir. fin. Nav. c. 27. n. 231. & seq. Reginald. lo. cit.*

DVB. 7. Vtrum irregularitas homicidii per Baptismum tollatur?

Ante Baptismi susceptionem irregularitatem propriè loquendo nemo contrahit, quia baptizatis tantum Ecclesia leges præscribit, & impedimenta in susceptione Sacramentorum, vel administratione determinat. Sed quia etiam non baptizati bigami fiunt, vel homicidæ, à quibusdā maximè antiquioribus Canonistis Irregulares appellantur, intellige radicaliter. Atque hinc nata est distinctio illa, Irregularitatem tribus modis tollit, Baptismo, religionis ingressu, & dispensatione. Quod igitur hic quærimus, est, an Baptismus in homicida impediatur irregularitatem, ita ut quamvis tevera causam sufficientem dedisset ante Baptismum, illi tamen iam baptizato non imputetur? *Gibalinus c. 6. in expos. Propositionis pag. 407.*

R. Ex homicidio ante Baptismū commisso nemo irregularis ceteretur, postquam baptizatus est. Constat ex *c. Si quis viduam.*

latis esset. Eadem de aliis omnibus, cum ex Summi Pontificis voluntate omnes pendeant, ratio est. De aliis, quæ ante abrogationem legis contractæ fuerunt, quæstio remanet satis dubia. Quomodo enim pœna iam contracta per legis abolitionem tollitur, cum ad illam non dirigatur, & extendatur. Neque enim legislator in sententia sua dicit. Abrogo irregularitates hæcenas propter legem contractas, sed abrogo legem, propter quam contractæ sunt. Exemplum vide in excommunicatione. Si Papa legem aliquam sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ propter usum sortium ex. gr. abroget, nemo quidem deinceps si utatur sortibus excommunicationem contrahet: qui autem prius ligati sunt, non nisi per absolutionem liberi erunt. Huius argumenti robur agnoscit. *Suarez, cumque fecerit Gibalinus*, oppositam nihilominus sententiam ut magis favorabilem recipit, præsertim si sententia abrogatoria nulla temporis differentia ponatur. Verum si verba legum, ut in *Prolegomenis § 6. diximus*, propriè accipienda, & non extendenda sunt ad ea, quæ in mente legislatoris non continentur, gratis dici videtur retrahi ad iam contractas irregularitates, easque expungere. Abrogo legem, ait Iudex. Desinit ergo quenquam ligare, sed ligatum non continuo solvit. Nam vincula seu impedimenta iam pridem posita in conservatione sua non pendent à virtute legis à qua manarunt, sed absque ullo respectu ad illam manent. Sive ergo lex in vigore suo maneat, sive aboleatur, aliunde medium pro contractibus irregularitatibus amovendis petendum erit. *Suar. l. cit. nu. 7. Gibalinus c. 6 q. 1. Conf. 6*

DVB. 10. Vtrum Irregularis aliquando de hæresi suspectus sit?

A *Conc. Trid. definitum est Sess. 25. c. 3. de reform.* eum, qui in excommunicatione pertinaciter toto anno stetit, de hæresi suspectum esse, posseque contra illum ab inquisitoribus procedi. Quod *Bern. Diaz in Practica sua c. 106. intelligit* de quacunque, & ob quamcunque causam sive criminalem, sive civilem lata fuerit: quia pertinacia uniformis est, & in omni casu perseverando censetur contemnere: Imò maior videtur contemptus in causa civili quam in criminali, cum illa minus eum retardare deberet, quin ad iudicem iret, & gratiam expeteret. Atque hoc Concilii verba indicant. *Excommunicatus verò quicumque &c.* quæ comprehendunt excommunicatum tam ex civili, quam ex criminali causa, cum paulo ante *Conc. de creverit*, ob utramque posse excommunicari. Hinc nascitur materia dubitandi, an non idem de Irregularitate, si non omni, saltè aliqua dici possit? Quamvis enim permagna inter Censuram, & Irregularitatem differentia sit, nihil obstat, quo minus in aliquibus adiunctis conveniant propter eadem incommoda vitanda. Nā qui per integrum annum in irregularitate persistens nullam præ se curam ferens de obtinenda dispensatione, non eodem, quo Pii Catholici sensu regi videtur. Sed quia non eadem omnium irregularitatum conditio & consequentia est.

R. 1. Qui à susceptione ordinum, vel progressu ad maiorem seu altiore per irregularitatem impeditur, si de illis dispensatione non valde sollicitus sit, etiam ultra annum, non facile suspectus de hæresi esse debet. *Ratio.* Contingere enim potest,

potest, ut iustas ob causas nec suscipere ordines sacros, nec in susceptis progredi velit: adeoque cum necessitate non urgeatur, negligentia verò omnibus communis, si alias scandalum absit, cur de fidei defectu suspectum habeamus, nulla sufficiens causa est. Alias quicumque sine culpa ex defectu aliquo puta lenitatis, vel natalium irregularis est, appetere, & procurare dispensationem obligatus esset, quòd nimis, quàm alienum à ratione & usu.

R. 2. Qui non aliam ob causam, quàm quòd hæreticis faverent, irregularitate affecti sunt, si in illa diu persistant absque omni cura removendi illam, seque liberandi, de hæresi esse suspecti possunt, & propterea irregularitatem incurrere. Etenim pluris æstimare videntur suam cum amicis familiaritatem, quàm cum Ecclesia pacem, & unionem. Quin aliud si non moveret scandali periculum, quod proclive, ad sollicitandam liberationem sufficiens est: quod quia non attendunt, minùs sincera. Illorum credulitas existimatur.

Limita 1. nisi hæretici sint tolerati, vel communi sensu non formales, sed potius materiales, quorum in provinciis iam pridem ab Ecclesia Romana avulsis ingens numerus, qui nec veræ, & falsæ religionis dogmata norunt, sed eorum cum quibus vivunt, sacra amplectuntur.

Limita 2. nisi propter cognationem, affinitatem aliosque non culpabiles respectus favore, & opera sua hæreticis popularibus, & toleratis assistant, eumque illis amicè vivant. Alias in hisce Germaniæ ditionibus nec ecclesiastici, nec reli-

gioli ab hæretici sensus & affectionis suspitione liberi erant. *Maolus 1.3 c.17. Coninck disp. 18. Dub 7 num 51. Suar. Disp. 43 numer. 8. Filliut. Tract. 20. c. 9. num. 235.*

DVB. 11. An clericis ad Ecclesiam damnata & relicta hæresi reversi in susceptis antea ordinibus, sine ulla dispensatione administrare possint?

R. Probabilibus est non posse, sed prius ab irregularitate per dispensationem liberandos esse. Neque enim absque magna indecentia quàm a sacris muneribus Ecclesia quàm longissimè cupit abesse, neque sine fidelium offensione & scandalo, qui exinde minoris æstimarent sacrorum ordinum functiones, ad pristinum gradum recipi possunt, præsertim si diu, & publicè cum hæreticis vixissent. Quo videtur respicere *Canon. Saluberrimum. 1. p. 7.* ubi de conversis clericis dicitur: *in magno habeant beneficio si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneat.* Poterit autem, ut ex eod. c. colligitur, Episcopus cum illis dispensare, quod ordinem Subdiaconatus, & Diaconatus tantùm. Pro usu Sacerdotii in presbyteris solum dispensare Pontificem communis DD. opinio refert.

Idem dicendum est de episcopo, si ab hæresi ad Ecclesiæ unitatem redeat, quoad usum Pontificalium à solo Pontifice Summo requirendam dispensationem esse, quemadmodum observavit *Franc. Suarez l. cit. Sect. 1. n. 7.* eumque more suo securus *Filliut. Tract. cit. n. 244.*

DVB. 12. Theophilus Sacerdos irregularis, hoc impedimento studiose celato ab episcopo obtinuit facultatem confel-

liones

hones audiendi, audivitque non paucas, quid de valore & effectu iudicandum.

S. Thom. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. scribit contingere duobus modis posse, ut aliter confessiones Sacerdos audire non possit. *Primo* quia caret iurisdictione. *secundo* quia ab usu, & executione ordinis impeditus est. Iurisdictionem petere, & accipere potest ab eo, qui immediatam in subditos iurisdictionem habet, hoc est, vel à proprio parochio, vel ab episcopo, vel Romano Pontifice: impedimentum vero remotionem ab eo, qui potest illud tollere, ita S. Tho. ex cuius doctrina collegimus, prædictum Theophilum non levis culpæ reum esse, qui non sublato impedimento nullæque iurisdictione obtenta præsumpsit aliorum confessiones audire: eaque propriet omnes illius absolutiones irritas, & inanes esse iuxta *Cono. Tr. definitionem Sess. 24. c. 6* & communem DD. sententiam, qui in Ministro Sacramenti poenitentiae pro validitate sententiae ipsius exigunt potestatem iurisdictionis.

Nec prodest dicere, Episcopum hoc ipso, quod facultatem dedit audiendo confessiones, sustulisse impedimentum irregularitatis. Nam 1. quid si esset irregularitas summo Pontifici reservata, qualis est homicidii voluntarii, vel aliarum, de quibus supra. Nulla certe ipsius concessio, & nulla Sacerdotis iurisdictione erit, si irregularitas non reservata est, per actum, à quo non attingitur, non potest tolli. Non attingi autem per confessionem episcopi inde patet, quia respectu illius involuntaria est. Errantis enim non est voluntas, *h. Nihil consensui. ff. de reg.*

lur. & l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iud. dicitur non consentire eos, qui errant.

At præsumitur, *inquis*, pro salute animarum concessisse facultatem eo modo episcopum, qui consentibus non obesse, ne sine culpa sua fraudenter piæ intentionis fructu. R. Hoc quidem pro consentium solatio concipere possumus, sed absque solido fundamento. Magis enim supponendum est, episcopum eo modo iurisdictionem communicasse, quo regulariter fieri solet, id est, sub tacita conditione, si subiectum capax est. Ita ferè *Caetani l. 6. q. 58. Caetani, ac Silvestri auctoritatem* allegans, sed non exactè refellens, dicendo, eos non loqui de Sacerdote nec de impedimento antecedente. Verba *Caetani sunt in V. absolutionis impedimenta*. Quia sunt aliqui casus, in quibus gesta per confessorem sic innodatum tenent, id est scilicet, quod ex iure communi secundum communem sententiam (*l. Bar. barius de off. prat.*) tenent gesta per huiusmodi Iudicem: ubi duo simul concurrunt, scilicet communis error facti, & titulus. V. gr. si Sacerdos excommunicatus datus est ab episcopo in curatum, & communicato propter hoc, quia nescitur illum esse excommunicatum, gesta omnia per ipsum tenent. Vides manifestè loqui de Sacerdote & impedimento antecedente, censuræ nimirum, seu excommunicationis. Eadem *Silvestri mens est V. Confessor §. 1. num. 15.* si electus, inquit, & confirmatus à Superiore est, sed postea privatus Prælatuura pira, quia incidit in hæresin, si privatio fuit occulta, omnia gesta tenent. & paucis interiectis. Ex his concluditur, quod confes-

confessiones factæ cum excommunicato tolerato valent, nec sunt reiterandæ superveniente scientia. Et hoc posterius etiam *Suarez Tom. 4. disp. 26. S. 6. & Tom. V. disp. 10. Sect. 3. n. 7. Item disp. 11. Sect. 2. nu. 14. docet.* Nam Ecclesia in nostro casu, cum ignorantia invincibilis intervenit defectum supplet, ut Sacramentum penitentia non careat effectu suo. Horum Doctorum ergo si quis auctoritate uti desiderat contra priores sententia fautores non difficulter se tueri poterit Prudenter enim in hoc & similibus casibus, ubi animarum salus periclitatur, licet præsumere, ecclesiastici Magistratus mentem non esse, ut cum tanto rigore decreta, & impedimenta aliàs liberè posita cuiquam serviant ad ruinam, quando universalis Ecclesie voluntas est, ut diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. *Laym. l. 3. Tr. 3. c. 12. nu. 6. Hurtad. de Irregul. D. 1. diff. 11. Escobar Exam. 6. de Irreg. c. 5. nu. 146* ubi asserit nosse se Doctorem, qui irregularem Sacerdotem validè docet absolvere.

DVB. 13. An Magistratus laicus in aliquo casu potestatem habeat tollendi Irregularitatem?

Potestatem dispensandi in irregularitate spiritualem, ac supernaturalem esse, à Christo Domino Ecclesie præpositis concessam nemo nisi à fide orthodoxa alienus negare potest: ut superflua videri queat interrogatio, num à laicis aliquando exerceri possit. Nihilominus in speciali casu aut necessitate id possibile esse videtur: quemadmodum in simili de Iuramentis dicimus, quamvis ad ecclesiasti-

cum Iudicem per se pertineat, non rarè tamen à sæcularibus tolli. Nihilominus.

R. Nullam irregularitatem à laico Magistratu tolli, aut dispensari posse propter rationem insinuatam, quia per se absolute, & totaliter fori ecclesiastici est. In quo multum differt à iuramento. Huius enim materia sæpè civilis, ac politica est, de qua cum in iudicio contenditur, & iuramentum obstat processui, à Iudice etiam in vitis partibus rescinditur, quemadmodum supra in *tt. 1. §. 4. d. 8. exposuimus.* In irregularitatibus ea conditio non reperitur, quoniam materia illarum non nisi spiritualis, ac supernaturalis est, ordines sacri nimirum, quorum vel susceptionem, vel administrationem impediunt.

Supereff ergo, ut sola subiecti & fundamenti subtractione tollatur, quod quia interdum à manu laici Iudicis pendet, ea, si fundamentum sustulerit, consequenter irregularitatem extinguet. Exemplum patet in infamia, & illegitimatione, cuius gratia multi existunt Irregulares: quam notam perdent, si Principe etiam sæculari liberentur. *Vgolinus c. 62. & 63. Præpos. q. 5. de Irregul. dub. 7. q. 4. n. 53. Gibalinus c. 6. q. 1. Confectario 4. Suarez disp. 43. Sect. 2. Escobar Exam. 6. c. 4. n. 65. Cotton. in Sum. Diana V. Censura n. 5.*

Atque hæc proposito nostro sufficiant, cuius iidem termini, qui necessitatis, & brevitatis illorum respectu, quia sacri Iuris notitia rudiores adhuc imbui, quam ob-
rui malunt. &c.

A. M. D. G.

FINIS TOMI TERTII.

INDEX

I N D E X

Rerum præcipuarum, quæ in Prolegomenis continentur.

	A.		
	Abrogatio.		
A Brogare leges, & Canones quid?	16.		
Cui condendi leges, eidem abrogandi potestas competat.	ib.		
Causa sufficiens censetur. cum inutiles, vel noxia sunt.	ib.		
Et sacras, & profanas Papa abrogat.	ib.		
Pralati inferiores nullam Superiorum.	ib.		
Contraria contrariam tollit.	17.		
Communibus non extinguuntur necessario particulares.	ib.		
Causa finali respectu totius communitatis cessante perit obligatio	ib.		
Quæ in presumptione fundata est, veritate comperta occidit.	ib.		
Non usus ad abrogandam legem sufficit.	18.		
Veterem legem Deus abrogavit.	16.		
	Acceptatio.		
Acceptatio legis tribus modis fit.	9.		
Non semper est necessaria.	ib.		
	Actus.		
Actus sub poena prohibitus, & ipso iure irritus transgressorem poena reum facit.	28.		
Actus aliqui præscripto legis irriti conscientiam non obligant.	ib.		
Venditio fundi dotalis ab uxore facta secundum leges invalida est.	ib.		
Similiter renunciatio paterne hereditatis quam filia, cum nup. ui datur facit.	ib.		
		Adulterium.	
		Adultera uxoris eadem marito leges permittunt.	50.
		Et filia in adulterio deprehensa patri æquitas.	ib.
		Isti iuris rigorosi mitigatio, iudicibus maxime necessaria.	45.
		Virtus ab omnibus aliis distincta quibusdam videtur.	46.
		Convenit etiam privatis	47.
		In lege naturali locum non habet, sed in posterius affirmativis & negativis	46.
		In multis relicta litera æquitas valet.	ib.
		Errant, qui cum conniventia confundunt.	48.
		Pro æquitate boni privati damnum sufficit	47.
		Omnis æquitas interpretatio est, sed non omnis interpretatio æquitas.	46.
		Argumentari.	
		Modus argumentandi in iure Canonico triplex est.	55.
		Subtilitates Philosophis remittenda.	54.
		In legibus vis, verba, & auctoritas attendatur.	23.
		A lege sumitur affirmativa, & negativa argumentatio.	55.
		Adversarius retunditur interrogatione, & retorsione.	ib.
		Modus solvendi obiecta.	56.
		In odiosis argumentum à simili non admittitur.	20.
		55	Admit-

INDEX RERVM

Admittitur, cum omnimoda identitas est.	24.	quos, verosimile est.	ib.
Beneficium.		Canones poenitentiales apud Gratianum	38.
Beneficii ecclesiastici collatio criminosa,		quadraginta septem extant.	ib.
aliàs habili, valida est.	33.	Quis illorum usus hodie.	ib.
Plurimum beneficiorum uni facta concessio Ius commune ledit.		Non usu perisse aliqui videntur.	ib.
Beneficia ecclesiastica in Germania per simplicem collationem dantur.	36.	Causa predicti non usus plures.	ib.
Beneficii ecclesiastici impetratio non facta mentione prioris obtenti surreptitia censetur.	33.	Causa.	
Bulla.		Causa graviores adversum episcopos ad summum Pontificem spectant.	6.
Cæna Domini multis Germania locis usu recepta non est.	9.	Alia ad Metropolitanum, vel Synodum.	ib.
Bulla summorum Pontificum, quæ solos Religiosos concernunt, promulgatione indigent.	11.	Clausula.	
Cancelaria.		Si preces veritate nitantur, in omnibus Rescriptis subintelligitur.	33.
Apostolica ab Innoc. VIII. regulis, & Constitutionibus instructa est.	36.	Clausula in Rescriptis ad terminos Iuris communis evocantur.	34.
Quæ regula numero septuaginta.	ib.	Clausula. Omnesque alias causas &c. non nisi de paribus, & minoribus intelligitur.	34.
Naturam legis sapiunt.	ib.	Concilia.	
Non obligare in conscientia videntur.	ib.	Alia sunt generalia, alia provincialia, alia diocesana.	6.
Cum auctore suo expirant, & à successoribus resuscitantur.	ib.	Sua singulis potestas legislativa.	ib.
Canon.		Generalia solus Papa indicit, quæque definita sunt, confirmat.	ib.
Canones sacri facta promulgatione post duos menses obligare incipiunt.	8.	Metropolitani quolibet triennio cogere Synodum tenentur.	ib.
Promulgatio nisi aliud exprimat, in singulis provinciis faciendâ est.	ib.	Concilii Tridentini Decreta ubique locorum non sunt recepta.	9.
Non recepti neminem obligant.	ib.	Concilium Tridentinum non definit per habitus infusos justificationem fieri.	21.
Receptio pluribus modis fit.	9.	Concubinatus.	
Contra non receptos decem annorum spatium præscribitur.	8.	Concubinatum an Ius civile permittat?	50.
Canones Apostolorum octoginta quinque Vulgo noti non sunt authentici.	ib.	Iure Canonico semper prohibitus fuit.	ib.
Leo IX. Pontifex quinquaginta tantum agnoscat.	37.	Confessarius.	
In Concilio Ierosolymitano conditos esse ali-		Ignorans facultatem absolventis revocata esse, valide absoluit.	9.
		Confessarius excommunicatus quamvis invalidè absolvat, irregularis efficitur.	28.
		Confes-	

INDEX RERVM.

Confessorio suo Papa committere potest dispensationem, vel Indulgentiam pro alius a se factam. 14.
 Consuetudo. 29.
 Efficit moribus constitutum legis defectum supplens. 29.
 Iurisdictionem civilem, & ecclesiasticam dare potest. 30.
 Quam varia, & multiplex? 1b.
 Ad novam quatuor conditiones requiruntur. 30.
 Illius qui effectus? 1b.
 Contra legem insistentem non crescit. 1b.
 Iusta, & rationabilis quae? 31.
 Quibus modis desinat? 1b.
 ad consuetudinem refertur Stylus, Ritus, Forus. 1b.
 Consuetudo particularis per generalem contrariam non necessario tollitur. 17.
 Consuetudo praescripta per aliam praescriptam iugulatur. 31.
 Consuetudo acquiritur frequentatione aeterna. 30. Quot illi? 1b.
 Crescit etiam absque bona fide. 1b.
 Exempla novarum consuetudinum. 31.
 Correctio fraterna.
 Facienda opportune, & cum spe boni successus 53.
 Dissimulatione & conniventia opus. 1b.
 Decretum.
 Decretum à Gratiano confectum non eadem cum Decretalibus auctoritate gaudet. 3.
 Quomodo allegatur. 1b.
 Decreta Pontificum quae. 7.
 Decretales à Gregorio ix. approbata, & publicata sunt. 4.
 Alia compilatio non permittitur. 1b.
 Decreta Conciliorum decem annis non observata pereunt. 8.

Dispensatio.

Facit licitum quod illicitum est 12.
 Potestas dispensandi duplex, & modus. 1b.
 Dispensatio etiam mortuo auctore perdurat. 15.
 In toto Iure Canonico Papa dispensat. 1b.
 Nunquam in Naturali. Gentium aliquando. 13.
 Praelatus inferior in legibus Superiorum non dispensat. 1b.
 Ad dispensandum iusta causa requiritur. 14.
 Praelatus ecclesiasticus secum ipse dispensat. 1b.
 Cessante causa negative tantum, non perit statim dispensatio. 15.
 Cessante causa propter quam, ea, quae illimitate concessa est manet. 1b.
 Non potest episcopus, quoad dispensationem in sua diocesi quod in tota Ecclesia pontifex potest. 13.
 In poena legi adiecta dispensat Praelatus qui in lege non potest dispensare. 1b.
 Valeat dispensatio, quam sine causa in propria lege Episcopus facit 14.
 Dispensandi potestas praescriptione acquiritur. 1b.

Donatio.

Donatio inter vivos facta ab Episcopo intra 20. dies ante obitum in foro conscientiae valet. 36.

Dubium.

Verè dubitans de lege aliqua an recepta sit, non obligatur illa. 11.
 In dubio de potestate legislatoris viri docti consulendi sunt. 20.
 In dubio censeatur mens legislatoris esse, qualis

INDEX RERVM

qualis de iure esse debet. ib.	ius. ib.
Leges civiles mere pœnales in dubio non obligant conscientiam. 25.	Quod est conditionatum, fingitur parum esse. ib.
Duellum. ib.	Qui pater non est, esse fingitur. ib.
Veterum a vo permiffum in nocentia exploranda causa, utroque iure nunc prohibetur. 51.	Translatus ad alium episcopatum, in priori esse fingitur. ib.
A Concilio Trid. sub gravibus pœnis prohibetur. ib.	Secundum leges non raro, qui absens est, presens esse censetur. ib.
Ecclesia. ib.	Qui homicidium consuluit, presens factus esse fingitur. ib.
Imperatorum, & secularium Principum leges non nisi arbitratus suo admittit. 7.	Sapè actio per fictionem tribuitur illi, qui procul dictans procuratorem constituit. ib.
Malas & noxias corrigit, vel abicit. ib.	Iniuria seruo illata, illata domino fingitur. ib.
Episcopus. ib.	Leges aliquando fingunt eum habere, qui non habet possidere, qui non possidet. 41.
Pro sua diœcesi leges concedere potest. 6.	Gratia. ib.
Et laicorum contra immunitatem ecclesiasticam tollere. 7.	Expectativa est ius ad beneficium, aut prebendam vacaturam. 32.
Non, quicquid Pontifex, in sua diœcesi potest. 13.	Heres. ib.
Episcopi Apostolorum successores sunt. 5.	Cum pater filios suos instituit heredem, de solis legitimis loqui censetur. 21.
Fictio iuris. ib.	Ignorantia. ib.
Est legis adversus veritatem in re possibili ex iusta causa dispositio. 39.	Legum, & Canonum non affectata transgressores à culpa excusat. 11.
Due circa eandem rem nō admittuntur. ib.	Interpretatio. ib.
A presumptione in multis differt. ib.	Legum duplex est, simplex, & authentica. 19.
Non subest contrahentium arbitrio. ib.	Hec in divina, & naturali lege locum non habet. ib.
Naturam imitatur, & eisdem effectus habet. ib.	In politicis, & ecclesiasticis frequens est. ib.
Non admittit probationem contrariam; ce- dit tamen comperta Veritati. ib.	Simplex interpretatio etiam privati per- mittitur. ib.
Non nimium extendenda est. ib.	Benignior pars eligenda. 20. Durior, ubi auctora periculum est. 23.
De illis, qui apud hostes sunt, duplex reperitur. 40.	Regula pro congrua interpretatione. 21.
Exempla fictionem secundum Aristotelis predicamenta. ib.	Sic facienda interpretatio, ut lex non red- datur inutilis. ib.
In iure Canonico non minus, quam Civili locum habet. 39.	Lex prohibens interpretationem loquitur de
Subinde fingitur plus solui, cum nihil debetur. 40.	
Subinde, qui criminofus est, non crimino-	

INDEX RERVM.

de generali & extrinſica.	ib.	& obligationem habent.	3.70
Interpretatio Statutorum pro Regularibus non ſtrigoroſa.	22.	Legatus.	
Quæ privilegio, aut conſuetudini alicui derogant. latiſſimam interpretationem admittunt.	23.	Apoſtolicus in provincia ſua ſynodum cogere poteſt.	9.
In favorabilibus ad omnem verborum proprietatem fieri poteſt.	ib.	Legiſlator.	
Ob paritatem rationis non extenditur ad caſus non comprehenſos.	ib.	Leges condendi poteſtatem habet.	20.
Irritatio.		Futura multa non previdet.	47.
Legum ſit impediendo obligati nem idque vel per Magiſtratum Superiorem, vel populum, qui reſiſtit.	18.	Mens illius ex quibus colligatur? Illa cum primis attendenda.	19. 21.
Iuridictio.		Legiſlativa poteſtas in ſummo Pontifice à Deo immediatè.	5.
Eccleſia duplex eſt, interna & externa.	5.	Regum, ac Principum à plibe.	ib.
Virque ordinaria, vel delegata.	ib.	Lex.	
Alius quinam?	ib.	Præcipit, prohibet, permittit.	48.
Prætoris eſt, definire, an ſua ſit iuriſdictio.	20.	Alia civiles ſunt, alia eccleſiaſtica.	25.
In cauſa propria nemo index.	ib.	Alia merè pœnales ſunt.	ib.
Ius.		In tribus caſibus non obligant ad pœnã.	26.
Aliud naturale, aliud poſitivum.	1.	Omnes regulariter per omulgatione, & acceptatione indigent.	8.
Aliud divinum, aliud humanum.	ib.	Quæ propter culpam ipſo facto, privant reum omni titulo, & dominio, conſcientiam obligant ante declarationem iudicis.	26.
Aliud gentium, aliud civile, aliud Canonicum.	ib.	In dubio nulla obligat ad pœnam.	ib.
Obediendum actiones humana ſunt.	ib.	Nec ſemper obligat, quæ actum irritat.	28.
Ius Canonicum partim ſcripto, partim non ſcripto continetur.	2.	Irritatio quo modo fiat.	18.
Acivilis in multis diſcrepat.	ib.	Aliaque leges cum periculo vita obligant.	28.
Finis alius huic, alius illi.	ib.	Pro temporali lucro interdum negliguntur.	48.
Alterum nihilominus ab altero iuvatur, & ſuppletur.	ib.	Contra legem agere charitas, & neceſſitas ſuadet.	28.
Iuris civilis diſpoſitio valet, ubi iuris Canonici de eſt.	8.	Inanis lex eſt, quam ſervare populus decretat.	18.
Ius Canonicum in 4. partes dividitur.	3.	Magiſtratus.	
Modus allegandi illud.	ib.	In materia omnium virtutum leges præſcribit.	3.
Laicus.		Non tamen omnes actus præcipit, nec omnia peccata prohibet.	52.
Laicorum de rebus, & perſonis eccleſiaſtiſſiles leges & ſtatuta nullam per ſe vim.		Illicita multa permittit.	ib.
		Non poteſt ſubditis pro libito obligationem imponere.	55. 3.

<i>imponere.</i>	8.	<i>& fraus in contractibus.</i>	52. 53.
<i>Nec lucri causa mala permittere.</i>	54.	<i>Pacti permissio facilius, quam Iuris in Ecclesia reperitur.</i>	53.
<i>Monachus.</i>		<i>Tolerandi impii, quia saepe in probos mutantur.</i>	54.
<i>Ab hereticis iustus habitum odio Religionis deponere, mortem praecipere debet.</i>	28.	<i>Sustinet DEUS malos propter longanimitatem.</i>	ib.
<i>Motus proptius.</i>		<i>Multa mala DEO permittente fiunt.</i>	ib.
<i>Dicitur, cum Princeps non alio, quam suae mentis ductu & impulsu agit.</i>	7.	<i>Permittenda Magistratus, quorum evitatio difficilis, aut periculosa.</i>	ib.
<i>Clausula Motu proptio actum confirmat.</i>	15.	<i>Quae absque causa sit permissio, non vacat culpa.</i>	ib.
<i>Necessitas.</i>			
<i>Ferias non habet, eique omnia parent.</i>	20.		
<i>Obligatio.</i>			
<i>An gravis sit, ex tribus cognoscitur.</i>	23.	<i>Poenarum genera tria sunt.</i>	26.
<i>Obligatio legum post duorum mensium spatium incipit,</i>	8.	<i>Canonica culpam supponunt.</i>	27.
<i>Sublata causa finali respectu totius communitatis legum obligatio perit.</i>	17.	<i>Damnatus ad corporalem poenam mortis mutilationis, &c. non tenetur posse exequi.</i>	27.
<i>Cessante causa legis in particulari, cessare obligationem quoque aliqui censent.</i>	18.	<i>Poenae legum non sunt exasperanda, sed emollienda potius.</i>	22.
<i>Contrarium plures tenent.</i>	18.	<i>Ad poenam à confessario iniunctam non teneri poenitentem, aliqui censent.</i>	33.
<i>Observantia respicit usum alicuius iudicii, & tribunalis.</i>	32.		
<i>Ordo.</i>		<i>Pontifex.</i>	
<i>Ordines religiosi potestatem habent statuta faciendi pro regulari disciplina.</i>	6.	<i>A DEO immediate accipit potestatem suam.</i>	10.
<i>Religioso grave mandatum imponere Superior potest.</i>	29.	<i>Sola voce Placet, Fiat gratiam, & privilegia concedit.</i>	2.
<i>Permissio.</i>		<i>Iudex est omnium etiam non recognoscendum Superiorem.</i>	16.
<i>Est effectus legis.</i>	48.	<i>Aequalem cum Apostolis potestatem habet.</i>	5.
<i>49.</i>		<i>Eorum quae statuit, plura sunt genera.</i>	7.
<i>Alia indulgens poenam, alia removens impedimentum, alia praebens auxilium.</i>	ib.	<i>In toto positivo iure dispensat.</i>	12.
<i>Nec desunt alii modi, quibus fiant.</i>	ib.	<i>Non utem in votis, iuramentis, & similibus saltem proprie loquendo.</i>	13.
<i>Permitti absolute legibus civilibus concubinatum error est.</i>	ib.	<i>Ab episcopis Statuta confirmat.</i>	6.
<i>ure Canonica omnino prohibetur.</i>	50.	<i>Pactis de Religione cum hereticis per legatos suos contradicit.</i>	16.
<i>Vsura similiter ib. item caedes filiae, & conjugis adultera. ib. Item duellum, sortes,</i>			
		<i>Potestas.</i>	
		<i>Relicta Ecclesiae à Christo triplex est.</i>	5.
		<i>Potestas</i>	

INDEX RERVM.

Potestas ordinis administrationis Sacramentorum: iurisdictionis interne absolute, externa correctione exercetur. 5.

Præscriptis.

Præscriptione decem annorum secundum leges legum vis extinguitur. 10.

Præscriptio consuetudinis robur addit. 30.

Præscriptio aliquando currit, aliquando dormit. 41.

Præsumptio.

Est coniectura probabilis ex certo aliquo signo proveniens ad astringendam rei dubii fidem. 41.

Quotuplex ea sit. ib.

Quam illius necessitas, & usus. 44.

Iuris præsumptio alia est iuris tantum, alia iuris, & de iure. 41.

Immutatur a Natura, persona, qualitate, facto fama, & similibus. 42.

A fama ortas iudex accuratè examinet, necesse est. ib.

Præsumptio iuris, quam lex pro veritate habet, onus probandi in adversarium reuertit. 43.

Iuris, & de iure præsumptio regulariter admittit probationem contrariam. 42.

In quibus casibus admittat. 43.

Fertior præsumptio debiliorem elidit. 43.

Regula præsumptionum. 44.

In præsumptione dicitur fundata lex, cuius causa sola præsumptio est. 18.

Sponsalia olim copula secuta præsumptione iuris matrimonium censebantur. 45.

Ex præsumptione quantumvis valida de gravi crimine nemo condemnandus est. ib.

Princeps.

Beneficium uni præstando non intendit

aliis nocere. 34. Nec contra ius commune, nisi exprimat, aliquid concedere, aut derogare iuri acquisito. ib.

Ipsius consensus ad novam consuetudinem requiritur. 30.

In multis tacitum consensum præbere censetur. 17.

Privilegium.

Est privatum ius à Principe indultum. 32.

Alia contra ius commune tendunt, alia præter illud sunt sub titulo gratia. ib.

Privilegia interpretari in præiudicium aliorum iudici licet. 20.

Verba privilegiorum propriè accipienda sunt & secundum id, ad quod principaliter proferuntur. 21.

Statuta privilegiorum derogatoria latissimam interpretationem admittunt. 23.

Privilegium interpretaturus quid observare debeat. ib.

Privilegia particularia Ordinum, & locorum non abrogantur per clausulas generales. 17.

Excipe nisi prius generale posterius speciale, vel in Corpore iuris insertum sit. ib.

R.

Rescriptum.

Rescripti nomine quid indicetur. 32.

Tria genera celebrantur. ib.

Imperatorum Rescripta appellantur divina iussiones, sacri affatus, oracula sacra. ib.

Omnia Rescripta stricti iuris sunt. 34.

Non faciunt ius generale, sed speciale inter personas, quarum interest. 32.

In

INDEX RERVM.

In omnibus facienda est mentio de causa, & motivis. <i>ib.</i>	Tempus.
Clausula, Si preces veritate nitantur, in omnibus subauditur. <i>ib.</i>	Tempus usum, & consuetudinem mutat. Verba.
Ex duobus ad eandem rem pertinentibus posterius obtinent. <i>ib.</i>	Verborum significatio ex prima institutione, & recepto usu sumenda est. 23.
Quando suspectum, aut nullum esse existimetur. <i>ib.</i>	Verborum alia naturalem, alia civilem significationem habent. 24.
Ab excommunicato obientum ipso iure irritum est. 35.	Verba legis sequenda sunt, cum adiuncta superiori non patet. 20.
Plura contra eundem impetrans fraudulententer omnium usu privatur. <i>ib.</i>	Verbis insistendum, quando de intentione legislatoris dubitatur. 19.
Rescripta non mandantur executioni, cum iusta causa subest. 10.	Quod in verbis legis non continetur, mente legislatoris non fuisse censetur. 24.
Pontifex in Rescriptis suis censetur cum ratione, & iure communi consentire. 34.	Cum proprietas repugnat, improprie sumenda sunt. 21.
Ritus.	Generalia secundum ea, qua præcesserint intelliguntur. 22.
Est consuetudo, qua solemnitatem præbet in aliquo actu exercendo. 32.	Vna sententia per aliam declaranda. <i>ib.</i>
Continuatus, & roboratus eandem eum legitima consuetudine vim habet. <i>ib.</i>	Virtus.
Sacerdos.	Vnaquaque virtus rationem æquitatis includit, ut distinctam ab aliis non sit necessarium ponere. 46.
Simplex non habet potestatem Sacramentum confirmationis, cuiquam conferendi. 31.	Votum.
Sanctio pragmatica.	Voti castitatis absolute facta dispensatio propter innocentia periculum etiam hoc sublato durat. 15.
Ab Imperatore, & Collegio Procerum conficitur. 7.	Vfura.
Sanctione pragmatica tolli consuetudo potest. 31.	Vfura Indeos aliquando malè permittitur. 50.
Stylus.	Permitti etiam à Prælati ecclesiasticis potest. <i>ib.</i>
Apud praticos 1. denotat morem scribendi. 2. usum, & modum loquendi. 3. modum in actu iudiciali observandum. 32.	Cogendi autem non sunt debiores ad solvendum. <i>ib.</i>
Stylus, mos, usus diversa sunt. <i>ib.</i>	

F I N I S.

PARS IV.

INDEX

Rerum & sententiarum memorabilium, quæ in prima & secunda parte
Summæ Juris Canonici continentur.

A

Abbas.

Abbares in iure reverendissimi,
hodie soli Ecclesiarum, & cœ-
nobiorum Prelati vocantur.
293. Alii regulares, alii sa-
culares, alii exempti sunt. ib.
Modus eligendi. 240. 241. Eligendus, qui
legitimè natus, professus, vita probata, Sa-
cerdos, scientiâ ornatu, annorum viginti
quinque. 240. Laicus regulariter vocem
passivam non habet. 241. Electus intra 3
menses confirmetur, & ab Episcopo conse-
cretur. 243. Consecratio in die non festo per-
agi potest. 244. Illa characterem non im-
primis. ib. Quæ, quantavè Abbatum pote-
stas. 245. Cistercienses aliqui Diaconos cre-
ant. ib. Calices ex solo privilegio consecrare
possunt. 247. Ecclesiam propriam, Oratori-
um, & cimiterium solenniter benedicere,
& reconciliare licet: similiter aquam absen-
te Episcopo. ib. Abbas fratrum suorum ordi-
narius index est. 248. Quo modo reos punire
debeat: ib. In locis contra Episcopum præ-
scriptione obtentis de matrimonialibus, &
beneficialibus causis cognoscit. ib. In causa
Monasterii testis admittitur. ib. Absq; Ca-
pituli consensu nullam litem instruet. ib.
Iuramentum calumnia coram Iudice præsta-
bit. ib. Ab irregularitate fratres suos absol-
vit. 246. Volentibus ad aliud Monasterium
transire, vel separatim habitare, licentiam
dat. ib. Monachum semel susceptum suo ar-
bitrio non eijciet. ib. Bonorum temporalium
cura, & administratio ad ipsum spectat.
249. Alienatio prohibita, modicis donati-
onibus permissa. ib. Decem numerorum au-

reorum summa à quibusdam definitur. 251.
A quibus rebus abstinendum Prelato? 253.
Duobus simul Monasteriis non debet præesse.
ib. Si deliquerit, à quo puniatur? 252

Abbatissa.

Eligenda, quæ legitima, incorrupta, an-
norum quadraginta, quæ post professionem
octo minimum annis religiosam vitam egit.
259. Vox eligentium secreta sint, nec ear-
um nomina divulganda. ib. Episcopus cum
Vicario suo interdum orationem excipere suf-
fragia potest. ib. Ex tribus partibus dua con-
veniant, necessum est. ib. In discordia non
sanabili Episcopus Abbatissam nominabit.
ib. Electa ab ordinario benedicetur. ib. Be-
nedicta clericos constituere, & beneficia
ecclesiastica conferre potest. ib. Non arro-
gabit sibi potestatem excommunicandi, sed
excommunicatas per presbyterum absolvet.
ib. Clavium potestas illi non competit. ib.
Correctione regulari, instructione, & com-
minatione utetur. 260. Evangelium in Offi-
cio matutino, leget, non in Missa. ib. Num
aliquis clavium usus tribui possit, ambigitur.
ib.

Absens.

Absens ab Ecclesia sua curatus, vel non
curatus fructibus beneficii sui privatur. 60.
Absentem parochum non excusat aëris in-
temperies. 8c. 61. Absens creari potest E-
piscopus, aut Cardinalis. 153

Absolutio.

A casibus reservatis non includit Casus
Cæne Domini. 92. Nec tria hac, mortem,
mutilationem, & enormem sanguinis effusi-
onem. ib.

cc

Ac-

Accessus.
 In beneficiis ecclesiasticis quid? 49. A
 Conc. Trident. prohibetur. ib.
 Accessorium.
 Sequi convenit naturæ sui principalis. 83
 Acta.
 Et attentata post appellationem admissam
 invalida sunt. 111. Acta cum bona fide &
 ignorantia vim suam obtinent. 115. Acta le-
 gitime à Vicario generali Episcopus non po-
 test irritare. 82
 Actus.
 Non ideo licitus est, quia à multis publicè
 exercetur. 401. Actus eligendi, & presen-
 tandi censetur esse fructus iuris, & patrona-
 tus. 101
 Adulterium.
 De adulterii crimine transactio prohibita
 est. 376
 Aetas.
 Pro Clerico futuro 7. anni completi sunt.
 2. Pro beneficio simplici 14. anni. 27. Pro
 dignitatibus, & personatu 22. anni. ib. Pro
 Theologo penitentiario 40. anni. 77. Pro
 Decano, & Priore Ecclesia 25. anni. 91.
 Pro Capitulari 22. anni. 101. Pro Episcopo
 30. anni completi. 118. Pro postulando ad
 Episcopatum 27. anni. 110
 Alienatio.
 Bonorum Ecclesia immobilium, & mobi-
 lium, qua servando servari possunt, prohibi-
 ta est. 553. Servari possunt, qua triennio non
 pereunt, & servata fructus producant. ib.
 Huc pecunia pertinet, adeoque alienari non
 potest. ib. Constitutio Ambrosiana à Conc.
 Trid. confirmata est. 554 Urbanus VIII.
 speciali Decreto Regularibus omnium Ordi-
 num vetat alienationem, omnique pactum,
 per quod dominium transfertur, census
 perpetuos. &c. ib. Episcopi in promotione
 sua iurant de possessionibus mensa sua non

alienandis. ib. Licet nihilominus ex gravi
 causa & modica quantitate. ib. Periturus est
 Prælati, qui contra iuramentum suum ex
 bonis ecclesiasticis quicquam alienat. 555.
 Alienari possunt res mobiles, quæ artem non
 ferunt, terrule exigui valoris, cum necessitas
 vel utilitas suadet. 556. Quæ donantur Ec-
 clesia in spaci bonorum, licitè alienantur.
 556. Quatuor causa licitam faciunt bono-
 rum alienationem. 557. Solemnitas in alie-
 natione requisita in quatuor punctis consistit.
 ib. Et Prælati, & Capitulum alienationem
 malè factam revocare potest. ib. In foro con-
 scientia tamen valida esse potest. 558. Ha-
 bens ius fructuum in propriam utilitatem
 ab omni solemnitate elocare potest. ib. Iu-
 ramentum de non faciendâ alienatione, de
 illicita intelligitur. ib. Bullæ de non alienan-
 do non sunt receptæ. ib. Pœna eorum, qui
 bona Ecclesia malè alienant. 559

Alimenta.

Ius ad alimenta tribuit religio profano.
 197. Alimenta Spuriis Ius civile negat. 33.
 De alimentis non licet transigere. 376

Altare.

Quasi alta ara nuncupatur. 544. Alia d
 mobile, aliud immobile. 545. Ab Episcopo
 consecrandum est, ab alio per privilegium.
 ib. Olim lignea fuisse credimus. ib. De sigillo,
 & Reliquiis. ib. Non est pro reliquiis corpus
 Christi includendum. 546. In agris, & vin
 construere abusus est. ib. Altare privilegi-
 atum quod? 237. Certus Missarum numerus
 deputatus moraliter sumendus est. ib. Con-
 ditiones quæ? ib. Animam missæ istis lectis li-
 berari, ut certum non sit, præ creditur. ib.

Angaria.

Est iniqua, & violenta exactio, onus per-
 sonale. 299. Par angaria onus tum persona-
 le, tum reale. ib. Interdum angariam dicitur

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

onus personale propriis sumptibus praestitum. *ib.*

Annata.

Est redditus primi anni solvendus Curia Romana pro expeditione cuiuscunque beneficii Consistoriali in Camera non taxati. 54. Simonia vacat, & sine causa non exigitur. 56. Salsi Angli initio recusarunt. *ib.* Annatas Galli non solvunt. 55. Ab Alemanni servitia quadam penduntur. *ib.*

Annus.

Probationis apud Regulares integer, & continuus sit. 187. Cum habitu, & intra claustrum. 188. In anno bissextili duo dies pro anno computantur. *ib.* Novitia Moniales nondum completo anno probationis ad professionem admitti possunt. *ib.*

Appellatio.

Contra electionem factam, aut faciendam cuilibet ex Capitulo appellare permittitur. 113. Aliis minime, nisi quis Ecclesia nomine appellare velit, ne indignus eligatur. *ib.* Appellatio, nisi manifeste appareat frivola, admittenda est. 114. Appellatio iudicialis censetur, qua coram Ordinario fit. *ib.* Cum pro appellatione sententia fertur, confirmatio impeditur. *ib.* Appellans iurare tenetur de veritate. *ib.* Deficiens in probatione reus fit talionis, & condemnatur in expensis. 115. Volentes contra electionem appellare, non sunt facile admittendi. 114. Appellans ad sedem Apostolicam intra mensis iter arripere tenetur. *ib.*

Apostasia.

Apostata religiosi Ordinis dicitur, qui sponte sua ordinem, vel Monasterium deserit animo non persistendi in vocatione sua, habitu abiecto, vel relicto. 224. Excommunicatus est, quamvis alio, quam apostatandi animo habitum dimittat. *ib.* Qui re-

sumere habitum contumaciter renunt, carceribus edomandi sunt, donec respiciant. *ib.* In apostasia sacrum ordinem suscipiens, prohibetur exercere illum. *ib.* Bona temporalia per apostatam acquisita ad monasterium pertinent. *ib.* Cooperantes ad apostasiam alicui peccant quidem, sed non tenentur pro illo ordinem ingredi, vel alium substituere. 226. Qui alicui persuasit apostasiam, absque vi & fraude ad nullam restitutionem obligatur. *ib.* Idem dic, si vim non religioso, sed ordini intulit. *ib.*

Apostoli.

Perpetuam continentiam servarunt, tum sponte sua, tum Christi consilio inducti. 8. Eandem Ecclesia ministris suaserunt, & prescripserunt. *ib.* Quod continuo factum, & postea lege san. ium est à Concilio, & Pontificibus. *ib.* Poena non servantium. *ib.* Apostoli cum primis Christianis vota nuncuparunt. 181

Arbitrium.

Populi in electionibus Episcoporum aliquando valuit. 117

Arbogastus.

Argentinesis Episcopus iuxta patibulum sepeliri voluit. 353

Archidiaconus.

Oculus Episcopi, & Vicarius intra, & extra urbem habitantibus praest. 80. Quam iurisdictionem habeat? *ib.* A causis arduis abstinet. *ib.* Vi muneris sui curam animarum habet. 81. Plures in una Ecclesia esse nihil vetat. *ib.* Illius loco alicubi est Vicarius generalis, cui eadem potestas tribuitur. *ib.* Bononia Academicos externos ab excommunicatione absolvit. *ib.* Gradum Doctoratus confert. *ib.* Alicubi Pralatu annumeratur. *ib.*

Archiepiscopus.

Seu Metropolitanus auctoritate, & dignitate

gnitate Episcopū præstat, potestate Ordinis par est. 146. Symbolum eminentia pallium est, festū solennioribus gestandum. ib. A S. Petro Trevirensē Episcopū accepisse ferunt. ib. Episcopo Bambergensi S. Henricus Imperator impetravit. ib. Sumi dicitur à corpore S. Petri. 147. Crucē quoq; præfert Archiepiscopus tām exemptus, quam non exemptus locis, ib. Ordinariam potestatem in Episcopos Suffraganeos habet. ib. In subditos illorū quando? ib. Quolibet triennio synodum celebrat. 148. Curandum illi, ut seminaria Clericorum erigantur. ib. In synodo provinciali minores causas contra Episcopos cognoscit. 149. In exilium relegare delinquentes potest. ib. A synodo excommunicari potest. ib. In Imperio Germanico Archiepiscopi septem reperiuntur. ib.

Arma.

Clericū omnibus prohibita sunt, quamvis interesse interdum bello, & hortari ad pugnandum fortiter possint. §. Armata manu ad coercendos improbos, & contumaces uti Episcopus potest. 135. Arma Clericorum sunt lacryma, & preces. 7

Ars.

Artium est officium Parochi. §9. Ars mendendi, ubi scitio & usio necessaria, Clericis prohibetur. §. Nec vilium artium, ludionis, histrionis, &c. usus permittitur. ib.

Assitit.

Vocantur, qui in Ecclesia semper assistunt recitantibus divinum officium, quamvis ipsi simul non recitent. 73

Assicuratio.

Est contractus, quo alienæ rei periculum suscipitur pro pretio, vel alio interesse. §08. Ad emptionem revocari, si vis. ib. Requisita ad contractum assicurationis. ib. Genera quasnor. §09. Assicuratio pecunia an usuraria?

ib. Obligatio assicurantis. §10. Obligatio assicurati. ib.

Auctor.

Canonicorum Regularium non S. Augustinus est, sed Rufus Pauli Apostoli discipulus. 69. Auctores secularium Canonicorum Apostoli fuerunt. ib.

Aurum.

Auri magna vis quot annis atatis S. Pontifici infertur. 175

B.

Baculus.

Baculo pastorali non utitur summus Pontifex, idq; duplicem ob causam. 170. Baculum suum S. Materno misisse Petrum Apostolum creditur. ib.

Basilium.

S. Basilium Regulam monasticam scripsit, & Monachos ex solitudine in urbes tradidit. 183

Beneficium.

Ecclesiasticum quid, & quoruplex. 24. Incapaces aliqui iure naturali, aliqui ecclesiastico. 25. Quinam illi? 26. 27. Requisita ad beneficium consequendum. ib. Modi conferendi plures. 96. Unio beneficiorum, & pluralitas. 41. 42. Solutus Pontifex dispensat in pluralitate beneficiorum. 44. Quomodo beneficia vacant? v. Vacatio.

Beneficiarii.

In loco beneficii sui residere debent. §0. Absens sine legitima causa fructibus privatur. §1. Cause excusantes. ib. Theologia, & Iuris studiosi olim §. annis abesse poterant. ib. Presentes censentur duo Canonici, qui Episcopo servant. ib.

Bigami.

Ad beneficia ecclesiastica non admittuntur. 2

Bona ecclesiasticorum.

Triplicia sunt. 35. De parimonialibus liberam habent disponendi facultatē, de ecclesiasticis non habent. 36. Qui dominos esse censent, quod probabile est, loquuntur. *ib.* Superflua in pios usus expendenda. 37. De compartis frugalitate libera dispositio est. 38. Filii sui ecclesiastici alimenta debent. *ib.* Fructus tempore mortis quid pertinent? 39. De spoliis Clericorum. *ib.* Hæredes beneficiatorum qui? 329. De distributionibus quotidianis liberè disponunt. *ib.* Regularis habens seculare beneficium, reddituum beneficii administrator est. *ib.* Bona mensa Ecclesia, & mensa Episcopi quanam? 554

Bona temporalia Regularium.

Bonorum temporalium Religiosi ordines, Monasteria, & Collegia capacia sunt. 227. Persona similiter capaces domini sunt, sed professi renunciant; eorumque bona omnia ad Monasterium transeunt. 228. Excipe, si quis per fraudem à Prelato inductus est ad faciendam professionem. *ib.* Professus absque dispositione bonorum suorum post professionem illa distribuere filiis potest. *ib.* Testamentum, in quo nulla Monasterii mentio sit, professione rumpitur, & Monasterium succedit. 229. Ususfructus, quem in bonis filiorum pater habuit, ad Monasterium transit, manetque usque ad mortem patris. *ib.* Statutum laici Magistratus, ne Religio succedat in bonis suorum professorum; irritum est. 230. Aliud iudicium est de lege generali, quâ boni communis causâ, aliquo temporali commodo Regulares privarentur. 230

Brachium.

Seculare Episcopo sæpe necessarium est. 135. In constituenda clausura Monasterii invocari potest. 138

Breve.

Apostolicum electi Episcopis ante confirmationem datur pro capienda possessione. 112

C.

Cadaver.

Cadavera mortuorum in frustra secantes, & aliò transferentes excommunicantur. 366

Caducum.

Beneficium ecclesiasticum quodnam vocatur caducum? 53

Cambium,

Est commutatio pecunie pro pecunia. 472. Aliud reale, aliud non reale, vel ficcum. *ib.* Quibus titulis recipi auctarium possit? 473. Ad cambii iustitiam quæ conditiones requirantur? 474. Cambium ficcum non vacat culpa. *ib.*

Canonica.

Est ius spirituale ad locum in Choro, & vocem in Capitulo. 73. Præbenda ius percipiendi certos fructus in Ecclesia propter officium divinum. *ib.* Quomodo differat à Canonica? 74. Canonica est mater præbenda. *ib.* Canonica, & præbenda in odiosis non continentur nomine beneficii. *ib.* Impetrans Canoniam nunquid mentionem facere debet præbenda? *ib.*

Canonicus.

A Canone nomen, idem cum Episcopo domicilium olim. 68. Multa genera. 69. Primatum in Clero obtinent. 75. Canonatus non est dignitas. *ib.* Cathedralium præcipuus honor, qui Episcoporum consiliarii. *ib.* Possunt esse delegati Papa. 75. Absque consilio illorum nihil Episcopus decernit. *ib.* Canonicum supernumerarium ad futuram præbendam non licet Episcopo creare. 74.

Canonici penitentiarius in Eccl. Cathedra-
li constituendus. 76. Illius dotes, & potestas.
ib. Addendus lector Theologus, à residentia
liber. 78. Ad illum audiendum Clericos co-
gere Episcopus potest. ib. De Canonici su-
pernumerariis. 72

Cantoria.

Cantorum schola olim vocabatur. 88.
Cantoris officium. ib. Idem est Cantor, qui
Magister caeremoniarum. ib. Cantor in qui-
busdam ecclesiis mitra utitur. 89

Capella.

Et Cappellania beneficium simplex est.
59. Capellanus non censetur esse curatus, ni-
si ex speciali institutione certum populum ha-
beat. 58. Qui ecclesiam parochialem Mona-
chorum administrat cum cura animarum,
non parochus, sed Capellanus in Iure appel-
latur. ib.

Capitulum.

Ab Episcopo divisum propria statuta ha-
bet, & privilegia. 93. Ab illo Episcopus in
gubernatione sua pendet. ib. Capitulum vi-
cissim ab Episcopo. ib. Iure communi nullam
habet iurisdictionem. 94

Cardinales.

A Christo non sunt instituti. 152. Papa de-
lectos ex variis nationibus creat. ib. Ornantur
toga, & biretto purpureo. 153. Gradus
triplex, episcoporum, presbyterorum, & di-
aconorum. ib. Consilarii, & coadiutores
Papa sunt. 151. Distincti primum à B. Sylve-
stro Papa. 152. Numerus pro arbitrio summi
Pontificis. ib. De potestate legulariva. 154.
Cardinalis legatus conferre potest beneficia
etiam ad Papam devoluta. 155. Mare trans-
iens utitur insignibus apostolicae Sedis: in Ec-
clesiis tituli sui episcopalibus. ib. Cardinali
habenti commissionem à Papa etiam cum
praeiudicio tertii creditur. ib. Quibus privile-

giu gaudeant? 156. A sententia Collegii Car-
dinalium non datur appellatio. ib. De habi-
tu & vestitu Cardinalium. 157. Ex Ordini-
bus religiosis assumpti Ordini habitum retin-
ent excepto caputio, & biretto. 158. Mor-
tuo Pontifice ius Cardinales dicunt. 162. De
Congregationibus Cardinalium. ib. Suppli-
cium quorundam. 144

Castitas.

Solemnis voto promissa Matrimonium ir-
ritat; & poenae reos facit, qui contrahere vi-
tantur. 209. Idem facit in personis societa-
tis votum simplex castitatis. ib. Praedictum
votum obligat ad abstinendū ab omni actu,
qui Castitati repugnat. 210. Sacerdos pec-
cans contra Castitatem non committit duo
peccata propter duplex votum. 211

Casus fortuiti.

Ad casus fortuitos non se obligat Com-
modatarius. 416

Casus Conscientiae.

Clerici, & Canonici tenentur audire;
nolentes cogendi panis sunt. 78. Licentia à
casibus reservatis absolvendi non includit
Casus Bullae Cænae Domini. 92. Casus irre-
ligiosis Ordinibus reservati ad Novitios non
pertinent. 190

Causa.

In contractibus alia impulsiva, alia finalis
est: hac deficiens nullitatem actus infert.
388. Causa pia quanam? 333. Nimirum ec-
clesiæ, monasteria, hospitalia, pauperes, capti-
vi, Virginum desponsatio, & similia. ib.

Census.

Est ius percipiendi annuam pensionem ex
re, vel persona alterius. 465. Censualista
emit, Censualius vendit. ib. Ex modo con-
stituendi duplex est, reservativus & consignati-
vus. ib. Alii quoque modis dividitur. 466. Cen-
sus incorporeus, an corporei boni annumeran-
dus? 467

id. ib. Censu personalis, & perpetuo irre-
dimibili culpa vacat. 468. Censuarium red-
dito pretio extinguere censum potest. ib.
Idem an Censualista liceat, dubium est.
469. Bulla Pii V. de censibus. ib. In sumptum
quod? 470. De censu 8. Floren. pro
centum. 472. Censum cum mutuo usura-
rio male confundunt aliqui. 466

Cereus.

Aliquando Patronis laici ab Ecclesia
quot annis offertur. 269

Character.

Sacramentalis quid? In presbytero &
Episcopo num diversus? 117

Chorepiscopi.

In oppidis & pagis cum minori potestate
preerant. 145. Nec presbyteros, nec Dia-
conos creabant. ib. Propter abusum extincti
sunt. 146

Christiani.

Alii sunt Clerici, alii laici. 1. Clerici ad
cultum Dei in Ecclesia ordinantur: laici in
minori gradu minor obligatio incumbit. ib.
Clerici. 146

Alii caelibes, alii coniugati. 2. Ad clerum
non admittuntur multi. ib. In favorabilibus
etiam Episcopi connumerantur. ib. Initan-
tur prima cons. ra. ib. Habitus qualis? 3. Cle-
ricatus per literas, & famam probatur. 4.
Obligatio Clerici. 4. 5. Legibus civilibus
quomodo subsint? ib. Quomodo ab oneribus
civilibus liberi sunt? 6. Armorum usus, &
negotiatio prohibetur. 7. In favorabilibus
nomine civium, & populi continentur. ib.
Clerici maiores Voto continentia, & pra-
cepto obligantur. 8. Cause interdicti matri-
monii. 11. Clericus usurarius inhabilis est ad
beneficia & officia ecclesiastica. 426. Cle-
ricus estne feudi capax? 489. Privilegia
Clericorum. 141. Qui manus Clerico infe-

runt, excommunicantur. ib. Ad saculare
tribunal non sunt trahendi Clerici. ib. Cle-
ricus privilegium suis non potest renuntiare.
18. Quando is privetur? 23. Clerici coniu-
gati non gaudent immunitate rerum, nec à
tributis liberi sunt. 16

Coadjutor.

Dandus Parocho infirmo, & debili. 65.
Non tamen cum iure succedendi. ib.

Codicillus.

Quomodo à testamento differat? 319. Ad
similitudinem testamenti duobus modis fieri
potest. 320. Cum testamento, & sine illo
fit. ib.

Collatio.

Beneficii ecclesiastici in excommunicati-
one facta, & post eam acceptata valida
est. 27

Collegium.

Quid appellamus? 25. Semel constitutum
nomen retinet uno tantum superstite. 93.
Quin etiam ius in uno tantum conservatur.
ib. Ad Collegium electio Pralati perti-
net. 101

Commenda.

Quomodo simul cum aliis beneficiis haberi
possit? 45. Commenda perpetua inducunt
incompatibilitatem. ib. Ex necessitate, vel
utilitate pro semestri spatio dari potest. 46

Commodatum.

Est contractus, quo aliquis ad usum gra-
tuito datur. 415. Quotuplex fit? ib. Com-
modanti, & Commodatarii obligatio. 416.
Commodatarius damna per se illata compen-
sare tenetur. ib. Secundum leges propter
debita non potest res commodata detine-
ri. ib. Rem commodatam ultra praefixum ter-
minum retinens etiam ex levissima culpa te-
netur. ib. Aliquando etiam ad assimationem
rei. 417. Ad casus fortuitos non tenetur se

Com-

Communio rerum.

Quasi - contractibus annumeratur. 406.
Rem communem habens dimidiam partem
fructuum consorti suo relinquere debet, ib.
De impensis eadem partitio fiet. ib.

Compenfatio.

Est debiti, & crediti contributio. 409. Spe-
ciei ad speciem non datur, nec speciei ad
quantitatem. ib. Requiritur etiam, ut debi-
tum sit liquidum, ib.

Compromissum.

Fit in certas personas, à quibus eligatur
prælatus. 105. Impedire compromissum unius
contradictio potest. ib. Ex clero sumendi
sunt. 104. Non tamen necessariò ex Capitu-
laribus. ib. Nec repugnat unù designare. ib.
Compromissarius licet aliquem ex suo nume-
ro eligere. ib. Compromissum legitimè factū
non potest revocari. 106. Quomodo expiret?
ib. Si duo ex tribus indignū eligant, potestas
illorum quo devolvitur? ib. Datā potestate
eligendi conditionaliter quid observandum?
ib.

Concilium.

Lateranense formam electionis ecclesia-
stica prescripsit. 104. Concilium Constanti-
ense in schismate plurium Pontificum li-
tem diremit. 105. Concilium provinciale non
potest statuere, ut Dignitates ecclesiastica
soli graduatis conferantur. 91. Multa Con-
cilia Clericis maioribus celibatum prescri-
pserunt. 8

Concubinitus.

Concubinas qui ecclesiastici post monitio-
nē alunt, graviore pœnā castigandi sunt. 138.
Vnā desertā aliam sumens olim beneficio pri-
vabatur. 48. Nunc aliter puniendi ex pra-
scripto Concil. Trid. sess. 24. c. 4. de ref.
Cum occulto concubinario Episcopus dispen-

Conditio:

140

Suspendit actum. 388. Contraria actui de-
struit illum. ib. Impossibilis, & turpis pro non
adiecta habetur. ib. Item qua à matrimonio,
aut ordine religioso suscipiendo retrahit, aut
legatis pijs apponitur. ib. In dubio pia cau-
sa, & matrimonio favendum.

Conductio.

Eundem cum locatione contractum facit.
476. De iustitia pretij in dubio iudicet vir
bonus, & prudens. 477. Conductor in fine
anni solutionem praestat. 478. Onera publica
locator, expensas conductor fert. ib. Con-
ductoris obligatio. 479. Quomodo desinat
conductio? 480. v. Locatio.

Confessio.

Confessiones omnium archipresbyter ex-
cipere potest. 85. Confessiones mulierum no-
tae non sunt audienda. 77

Confirmatio.

In beneficijs electivis tantum necessaria est.
111. Superior proximus electū confirmat. ib.
Intra tres menses faciendā confirmatio est.
ib. Indignum scienter confirmans poenam
est. 112. Immediatè subiecti Papa Rom-
mam per se, vel per alium ire debent. ib. Qui
ante electionem opponunt se, audiendi sunt;
non item qui post electionem. ib. Factā con-
firmatione alicubi corporaliter in possibi-
onem confirmatus permittitur. 13

Consecratio.

Episcoporum intra trimestre ab electione
facienda est. 122. Pœna negligentibus consti-
tura. ib. Pro duobus Episcopis duo alii in Di-
gnitate constitui astant, ib. A solo conse-
crante, vel sacerdote facta invalida erit.
123. Episcopus quidem, sed non sacerdos,
nunquid validè consecrabit? 124. Inter E-
piscopum consecratum, & Ecclesiam ipsius
spiritu-

spirituale matrimonium contrahitur. 123
Consistorium.
Romanum quibus diebus celebratur? 165.
Modus agendi, ordo confidentium, aliaq; eo pertinentia. ibid.
Constantinus.
Imperator per B. Silvestrum Pontificem a lepra liberatus est. 281. *Dignitatem regiam Urbis Romae episcopus donavit; coronam capiti sui obtulit.* ib.
Consuetudo.
In iusta contractus per se illicitus non purificat. 400. *Bona fide contrahentes a peccato excusantur.* ibid. *Iuri naturali, & divino nulla consuetudo derogat.* 401
Contractus.
Est ultracivis obligatio. 382. *Eius multa genera.* ib. *Innominati quatuor.* ib. *Bona fidei, & stricti Iuris qui?* 383. *Contractus gratuiti sunt quinque.* 410. *Contractus quarantigius quis?* 15. *Requisita ad contractum perfectum.* 383. *Metus gravis nocere non obest contractui.* ib. *Error substantialis irritat.* 385. *Iuris scripti solemnitas omissa in foro conscientiae non obest contractibus.* 386. *Contractus omnino nullus iuramento non confirmatur.* 387. *Sed confirmantur non omnino irriti.* 387. *Ut aliqui etiam iure civili prohibiti.* ib. *Quinam ex contractu obligentur?* 391. *Dominum servo obligari nihil vetat.* 395. *Contractus minorum claudicant.* ib. *De contractu cum Religiosis.* ib. *Contractuum adimpletio, & abellio.* 407. 408
Conventio.
Altare perfititur, alia verbis. 369. *aliqua actionem pariunt.* 382
Creditor.
Creditori invito non est aliud pro alio obtinendum. 407. *Alteri, quam Creditori fa-*

cta solutio subinde debitum extinguit. 408. *Creditori perit res, quae antequam deferretur, perire.* ib.

Crimen.

Crimina quaedam sunt merè ecclesiastica, merè secularia, quaedam mixta. 139

Culpa.

Alia lata, alia, levis, alia levissima. 390. *In quibus & quando eveniat?* ib.

Curatus.

Non residens absq; causa non est absolvendus, licet mille dispensationes praeferat. 60

Custos.

Idem ferè (in ecclesiis) cum thesaurario: substitutum vocare licet. 89 *Alicubi Praelati annumerantur.* ib. *Illi sacrista subest.* 90. *Moguntia in solennioribus festis mitratur.* ib.

D.

Dammum.

Primo loco mandans, secundo executor refarcire debet. 402. *Cum damno aliorum lucrum querere nefas.* 407. *Qui indignè praelatum eligit, Ecclesia damnum compensare tenetur.* 107. *Sepulchri violator heredibus debet.* 358. *Mutuans rei vitiosa damnum prestabit.* 422. *Dammum ex simulato, & ficto contractu emergens restitutionem exigit.* 391

Debitor.

In mora constituitur per monitionem creditoris. 38. *Solutione liberatur.* ib. *Non solvens carcere urgeri potest.* 398. *Debitum non uno modo extinguitur.* 39. *Non debitor, qui solvit, ex quasi contractu verum debitorem ligat.* 406. *Et conditione indebiti repetit.* 407. *Aliquando compellendus est debitor, ad instrumentum, quo testetur se ex tali aut tali causa solvisse.* 410

Decanus Ecclesie majoris.

Dignitatem habet ex Iure speciali, vel consuetudine. 86. Praeposito alicubi proximus est. 87. Toti clero vel parti praest: alicubi simul Off. iale est. ib. In quibusdam Ecclesiis potestatem excommunicandi habet. ib. Choro psallentium praest, absentes punit, &c. ib. Non requiritur necessario, ut gradum Doctoratus, vel licentia habeat. Præbenda illius duplex est. ib. Decanus ruralis, sui limitis Parochos subiectos habet, quos visurare, & corrigere tenetur. 88

Decimæ.

Alia prædiales, alia personales, alia mixtae sunt. 285. Quibus, & à quibus debentur. 286. Ex quibus rebus? 290. In prædialibus non sunt expensæ deducenda. 291. De tempore, & loco. 292. Liberi sunt quidam. ib. Privilegium non solvendi decimas ex novalibus extenditur ad alias quoque. 294. Privilegium non solvendi quando perit? 295. Contra alienantes actio datur. 67. Cum alimoniam aliunde habet parochus, cessat decimarum exactio. ib.

Demonstratio.

In contractibus est clausula certificans nos ex aliquo præterito, vel præsentis accidente rei, de qua agitur. 388. Ea non compert à actus corrumpit, nisi aliunde sustentetur. ib.

Depositum.

Aliud propriè, aliud impropiè dictum est, & huic contractus additur. 410. Per verbum depono, vel commendo perficitur. 411. Cum re deposita, quæ adiacent illi, non sunt deposita. ib. Quando liceat rebus depositum uti? 412. Depositarius non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa. ib. Pupillus pubertati proximus, de dolo & lata culpa tantum tenetur. 411. De deposito Ecclesia, Monasterio, aut alicui ex Monachis dato. 413. Re-

petenti etiam furi depositum restituendum est. 413. Non reddere quando liceat. ib. Compensatio in deposito non admittitur. 414. In periculo tuam rem, non Depositarius servabis. ib.

Devolutio.

Beneficiorum fieri dicitur, cum patroni morà ius conferendi ad ordinarium transfertur. 53. Eius rei causa. ib. Cum Episcopus cessat ad Capitulum, vel superiorem ipsius transit. ib. Cum à Capitulo indignus ad episcopatum eligitur, ad summum Pontificem collatio pertinet. ib.

Diaconi.

Ab Apostolis septem ordinati sunt. 80. Illorum, qui maior, archidiaconus vocabatur. ib. Diaconi in necessitate Corpus Domini cum dispensant. 139

Dignitas.

Ecclesiastica est, habere administrationem rerum ecclesiasticarum, & simul iurisdictionem in clericos. 79. Tria dignitatum genera sunt. ib. Nomina dignitatum pro diversitate loci variantur. 87

Dignus.

Officio suo censetur, qui præstare potest ea, quæ in illo requiruntur. 107. Dignum exclusio digniore eligitur ad Episcopatum, peccato 107. Qui non eligit dignissimum, à peccato excusatur. ib.

Distributiones.

Ecclesiastica propter personale servitium dantur, ut debita merces. 39. Nec obstat, quod aliqua ex decimis sumantur. 40. Dantur etiam illis, quos abesse ab Ecclesia utilitas, vel infirmitas cogit. ib. De illis pro arbitrio suo Ecclesiastici disponunt. ib. Idem iudicium est de ijs, quæ acquiruntur ex Capellanis, vel anniversariis defunctorum. ib. Do.

Doctor.

A Papa, vel Rege creatus precedit alios.

71

Doctrina Christiana.

A Parochia tradenda est saltem diebus festis, & Dominicis. 61. Poena negligentium. 62. Facientibus Indulgentia dantur. ib.

Dolus.

Nomini patrocinari, aut prodesse debet. 386. Qui proximum suum dolo laedit, iniuriam & damnum facit. ib. Dolo malo initus contractus ipso iure irritus est. 386. Lucrum ex dolo, qui decipit, nequaquam auferat. ib.

Dominium.

Dominium rei quando acquiritur? 266. Solo, & nudo pacto non transfertur. 372. Excipit Ecclesiam & civitatem. ib. & 531. Honorum communium Ecclesia penes ipsam est. 176. Dominium reddituum suorum habent Ecclesiae. 35. Domini honorum temporalium inhabiles sunt professe. Regulares. 196

Domus religiosa.

Illae solum dicitur, quae auctoritate Episcopi Deo per consecrationem addicitur. 547. Vnicuique licet domum suam in Ecclesiam, vel misericordia templum consecrare. ib. Duo sunt hospitalium genera, sacrum, & profanum. ib. Oratorium, quod à laicis regitur, & campanili caret, non est sacer locus. ib. Religiosa domus, religiosa loca, & hospitalia gaudent causa pie privilegio. 548. Hospitalia non possunt secularibus clericis dari in titulum beneficii. ib. Gubernatio autem viris prudentibus committenda. ib. Quando hospitalia alicui religioso committi possunt? ib. Cura & inspectio ad quos spectat? ib. Episcopo visitare hospitalia licet. 549. Idem laico Magistratui permittitur. ib. Admini-

stratio triennialis sit. ib. An mulieribus committi queat? 554. Cura spiritualis ad Ecclesiam matricem spectat. ib. De domorum religiosarum privilegiis. ib. Quoad temporalia quadam Episcopo non subsunt. ib. In commendam non licet dare ultra quatuor menses. ib. Episcopo visitanti non tenentur procurrationem exhibere. 55. Xenodochii primariae dos non comprehenditur in generali concessione alienandi bona. 552. Nihil ex bonis semel possessis in usum profanum converti potest. ib.

Donatio.

Est rei licite merà liberalitate facta collatio. 271. Quomodo perficiatur? ib. Duo genera sunt, inter vivos, & causa mortis. ib. Donatio remuneratoria per se irrevocabilis est. 272. Donatio sub modo revocabilis. ib. Donatio secularis excedens summam 50. solidorum absque insinuatione irrita est. ib. Excipit Ecclesiam, pias causas, & principem. ib. Factas à Prelato donationes successor revocare potest. 273. Quinam donare possint? ib. Donatio omnium bonorum à legibus prohibetur. 279. Nec omnino firma est, quam coniux coniugi facit; vel pater filio. 274. Donatio quae revocabilis, quae non revocabilis? 275. 276. Donatio tacita quomodo fiat? ib. Cum re donatio non veniunt, quacumque contracta sunt. 278. Donatio omnium bonorum, quam sibi invicem duo fratres faciunt, non reprobatur. 279. Donatorum grave damnum factam donationem evertit. ib. Donatio metu iniusto extorta irrita est. 280. In dubio utri obveniet donatio, Ecclesiae, an Episcopo? ib. Donator aliquando de evictione tenetur. ib. De donatione Constantini Imperatoris facta Ecclesiae Romanae. 281. 282.

Dubium.

In dubio paribus momentis, sequi licet, quod probabile apparet. 401. In dubio id magis agere convenit, ut actus valeat, quam ut inanis & irritus sit. 388

Duellum.

In conflictu duelli morientes sepultura ecclesiastica privantur. 364. Quis censetur in conflictu duelli mortuus? ib. In duello vulneratus, & edito prius poenitentia signo non videtur sepultura privandus. ib.

E.

Ecclesia.

Nunquam destruitur à Christo necessarius ministrus. 13. Potestatem habet illis prohibendi Matrimonium. ib. Supremus in Ecclesia iudex est summus Pontifex. 173

Ecclesia Romana.

Censetur ubique esse, & simul ipsius Fiscus. 72. Ad eam omnes oppressi, & afflicti confugiunt. 174. Territorium illius magnum. 175. Bonis temporalibus primùm à Constantino Imperatore, deinde aliis Principibus dotata est. 282

Ecclesia cathedralis.

Ecclesia nomen absolute pronunciatum sine expressione alicuius Sancti, de sola cathedrali intelligitur. 70. Requisita ad Ecclesiam cathedralem constituendam. ib. Unde cognoscatur Ecclesiam esse cathedralem? ib. Solum Pontifex Ecclesiam cathedralem constituit. 70. Et primos in illa Canonicos nominat. ib. Quomodo probari possit aliquam Ecclesiam cathedralem esse? ib.

Ecclesia.

Particulares bonorum temporalium, quae donantur, Dominum acquirunt. 177. Ecclesia Patriarchales olim quatuor: Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Ierosolymitana. 194. Ecclesiae Patriarchales

Roma sunt quing. Lateranensis, S. Petri, S. Pauli, S. Mariae ad praesepe, & S. Laurentii extra muros, nulli tamen certa provincia attributa est. ib. De Ecclesia Parochiali v. Parochus. Ecclesia officia, & beneficia nulli, antequam vacent, danda sunt. 65. Ecclesia ministris debentur primitiae, & oblationes, & decima 66. 67. Collegiata Ecclesia à coeligendo dicta unde ab aliis discernitur? 70. Sigillum & arcam communem habet, ex qua fructus dividantur communiter, & ad sonum campanae conveniant. ib. Ecclesiam Collegiatam solum Pontifex constituit, & Canonicos necessarios nominat. 70. Desiciente omnino tali Ecclesia, qua remanent, ad summum Pontificem devolvuntur. 72. Ecclesia quadam nec personarum, nec prebendarum certum numerum habent. ib. In quibusdam est certus numerus, sed nulla divisio, & distinctio. ib. In aliis & personae, & prebendae distinctae sunt. 72. Numerus Canonicorum à Capitulo augeri potest. 73. Officiorum, ac titulorum nunc alia, quam olim condito, & qualitas. 81. Omnium Ecclesiarum investituram olim quibusdam Imperatoribus concessam esse commentum est. 102. Nec Episcopus ecclesiam, nec ecclesia Episcopum deserere potest. 123. 125. Constantinopolitanam ecclesiam Greg. Nazianzen. sponte deseruit. 128. Ecclesia sponsus est Episcopus. 104. Viduata Ecclesia qua? ib. Ecclesiae fabrica diligenter curanda. 38. Ecclesiarum privilegia. 532. Causa in dubio favorabilior est. 22. Duo sunt casus, in quibus Ecclesia non gaudet immunitate bonorum. 532

Ejecti & fugivi.

Eiciuntur ex cenobio interdum, qui vel in admissione sua grave impedimentum oc-

cultrant, vel grave delictum commiserunt. 221. Eius manet obstrictus Regula, & ratio. 122. Vfus rerum necessitarum absq; dominio permittitur. ib. Emendare se, & receptione dignum facere tenetur. 223. Eius in exilium perpetuum redire non tenetur. ib. Nec prohibetur habitum clericalem induere. 225. Qui religioso fugam suadet, graviter peccat. 226. Qui per fraudem extorsit, reducere, & damna compensare tenetur. ib. Qui absq; vi & dolo fugam persuasit, ad restitutionem non tenetur. ib. Ut neque, qui non religioso, sed ipsi Ordini vim intulit. ib.

Electio.

Accepta latius qualibet nominatio est. 100. Proprie dicta iuxta prescriptam formam instituenda est, cuius triplex modus. 101. Ius eligendi Capitulum habet. ib. Electus ius ad rem accipit. ib. Nondum confirmatus administrationem non potest suscipere, nec ipsius beneficia vacant. 100. Ad electionem faciendam sufficientes duo vel tres: se ipsam vero nemo eligit. 101. Ius habens eligendi, & non vocatus actionem potest instituere, sed factam electionem irritare non potest. ib. Excludendi ab electione. ib. Dubius admitti potest cum protestatione. 102. Ius eligendi palatis laicis non convenit: illis tamen concedi potest. ib. Solemnitas in electionibus qua? ib. Electis per scrutinium, per compromissum: per vram Spiritus Sancti. ib. dignior eligendus. 108.

Eleemosyna.

De superfluis Monasterii bonis facienda. 207. In gravi necessitate cuiuslibet Religioso licet eleemosynam dare. ib. Qui studiorum causas absunt, eleemosynam & donationem modicam facere possunt. 206. Eleemosyna intuitu misericordiae facta censetur, quam-

vis insilio, & invito datore, homini improbo obveniat. 390

Emphyteusis.

Quid, & quotuplex? 480. Scripto concipienda. ib. Quomodo factam esse probetur? 481. Obligatio emphyteuta. ib. Alienare fundum vendendo non potest, 482. Ius suum venditurus Dominum monabit. ib. Emphyteusim alteri locare, vel titulo hypotheca obligare non prohibetur. 483. De modo succedendi. ib. In emphyteusi, nisi Dominus prohibeat, Monasterium succedere potest. 484. Quomodo finiat emphyteusis? 485

Emptio.

Continet rem, consensum, & pretium. 430. Quotuplex? quibus non liceat? 432. Quae res vendi non possint? ib. Officia secularia vendere per se culpa vacat. ib. Pretium aliud naturale, aliud legitimum. 433. Hoc mutare privatim non licet, illud triptice gradum habet. ib. Ultra dimidium laesis restitutio datur. 434. Quibus ex causis maius solito pretium exigere liceat? ib. Emptio cum pacto retrovendendi quando licita? 441. Fructus interea percepti cuius? ib. In retroveditione continetur retractus. 442

Episcopus.

Apostolorum successor, inspector & superintendens gregi Christi nuncupatur. 115. Futurus ad docendum alios idoneus sit. 119. Intra tres menses a die obitus antecessoris sui eligendus est. ib. De modo electionis, & confirmatione. 120. De consecratione. 122. Episcopus presbytero maior est. 116. Nūquid etiam ordinis, & characteris diversitate? 116. De abdicatione, & depositione. 124. & seq. Exemplum huius translationis. 129. De potestate iurisdictionis. 131. De cura animarum. ib. Corrige ndi abusus. 132. Verbum Dei predicandum. 133.

Controversia de beneficijs, & Matrimonio ad Episcopum pertinent. ib. De visitatione diocesis. ib. Familiam armatam habere potest. 135. Item carcere reos coercere. 142. Officium proprium in Ecclesia Cathedrali lectorem theologum constituere, examinare libros edendos, seminarium erigere, & simil. 136. Solus sub excommunicationis pœnamonitiones decernit. 137. Quenam illi, ut Sedis apostol. delegato conveniant? ib. De potestate dispensandi. 139. In quibus sit competens iudex? 142. Remittere, vel commutare pœnas potest: nec non indulgentias dare. ib. Iura episcopalia quæ? ib. Quas pœnas incurrat delinquens? 144. Ex necessitate coadiutor ipsi assignatur. ib. Episcopi titulares, ambulatorij, &c. ib. Circa ultimas voluntates quid potest Episcopus? 351

Error.

Circa substantiam rei contractum iure naturali irritat. 385. An etiam iure positivo? ib. In legatis pie causa non vitiat dispositionem. 335. Qui circa qualitatem rei versatur, & comitatur, non irritat. 385. Idem fit aliquando, cum non est concomitans. ib.

Examen.

De ordinandis, de Confessarijs, concionatoribus, presentatis, &c. ad episcopum pertinet. 131. 97. Examinanda electio, & postulatio facta. 110. Semel examinatus, & approbatus non est iterum examinandus. 65. Ex una prelatura ad aliam electi, vel postulati denud examinari possunt. 112. Examen de Episcopi electis Romam mittendum. 119. Dispensationes à summo Pontifice impetratae examinare Episcopus potest. 134. Non examinantur, quos Vniversitas aliqua ad beneficium non curatum presentat. 28.

Executio.

Lenimento Charitatis temperanda est. 30.

Executionem paratam habet contractum guarantigius. 383. Executores testamenti alij universales, alij particulares. 377. Per negligentiam suam anima defuncti non obsunt. 351. Dativi vocantur, quos Magistratus designat. 337. Quinam constitui possunt executores? ib. An cogi quisquam potest? ib. 338. Vnius anni terminus est pro executione. ib. Executio piorum legatorum. ib. Regularis executor, quod pauperibus legatum est, sui applicare potest. 339. Executorum munus non transit ad heredes. ib. Merus executor non potest heredem in iudicio convenire. ib.

Exilium.

Prelatus Religiosus iudicare potest, sed frequenter uti non expedit. 248

F.

Factum.

Facti questio etiam in materia spirituali ad Iudicem secularem spectare potest. 22

Falcidia.

Est quarta pars hereditatis iure institutionis debita. 325. Aliis bonis deficientibus ex singulis legatis sumitur. ib. Item ex fideicommissis particularibus, donationibus, &c. ib. Falcidia non detrahatur in legatis ad pias causas. ib.

Familia.

Episcopi laici privilegio fori à iudicio seculari exempta est. 20. Ad eam familiam pertinent etiam inferioris notæ ministri. ib.

Feudum.

Feudores immobilis datur pro fidelitate, & servitio prestando. 485. Multiplex est. ib. Domini bonorum suorum feudum dant. 486. Conditiones feudi septem. 487. Tribus modis acquiritur. ib. Ordo successione in feudo. 488. Clericus an feudi capax. 489. An Religiosus professus. ib. Obligatio Vasalli.

Vasalli. 489. Obligatio Domini. 490. Actio-
nes domino quatuor competunt. 491. Va-
sallo dua. ib. Feudalium causarum quis iu-
dex? ib. In defectu ordinarius iudicat. 492.
Clericus feudo privandus est à iudice ecclesi-
astico. ib. Iudex appellationis est superior
Dominus. ib. Feudum quomodo finitur?
490. Vasalli delinquentis pœna. Item Do-
mini. ib.

Fideiussio.

Quid, & quod simplex. 499. Securitati
causa inventa est. ib. Cui liceat fideiubere?
ib. Fideiussor pretium accipere potest. 500.
Cum plures sunt, singuli in solidum tenen-
tur. ib. Debitor primo loco conveniendus.
Cum fideiussor, nisi aliud consuetudo velit.
499. Obligatio fideiussorum quando desi-
nat? 501

Filius.

Filiorum sex genera sunt, spirituales,
naturales, & legitimi simul, legitimi tan-
tum, naturales tantum, spurii, & ex da-
mnato concubitu nati. 327. Quo ordine suc-
cedunt in hereditate. 328. Clericorum filii
legitimè nati more aliorum legitimorum
succedunt. 329

Fiscus.

In defectu heredum successor universa-
lis est. 328. Fiscum civitas Romana non ha-
bet, sed Papa, ubi omni in loco est. 72

Forum.

Competens dicitur, quod reus cogi potest.
141. Ad forum Episcopi pertinent causa, &
crimina merè spiritualia. ib. Causas civiles
sepe iudicat. 142. Quot modi forum sorti-
mur? 141. Fori privilegio non gaudent ux-
ores clericorum conjugatorum. 20

Fructus.

Vocatur, quicquid ex re aliqua percipi-
tur non deductis expensis. 34. Alii natura-

les, alii civiles sunt. ib. Naturalium aliqui
sunt purè tales, aliqui simul industriales.
35. Fructus, qui pendunt tempore mortis be-
neficiati, ad quem pertinent? 39. Fructus ec-
clesiastici principalis capis, minimam portione
Vicario relicta. ib. Fructus restituere tene-
tur, qui absq; intentione Sacerdotii suscipi-
endi beneficium curatum accepit. ib.

G.

Gabella.

Tributi genus est, quod non solvere absq;
vi, & fraude à gravi peccato excusari
potest. 301. Pro rebus usualibus nemo tene-
tur in foro conscientie gabellam dare. 305.
Qui quibus imperare possunt tale tributum,
& in quibus casibus? ib. Iniustus qui exigunt,
excommunicantur. 303

Gallia.

Gallia Reges ex privilegio generalem po-
testatem habent in regno suo non inandi pra-
latos, & episcopos à summo Pontifice confir-
mandos. 102. Gallia rex Franciscus I. arri-
ficum monopolia sustulit. 444. In Gallia
clerici negotiatores cum delinquant, à Ma-
gistratu seculari puniuntur. 6. Idem contin-
git clericis arma gestantibus, non modò in
Gallia, sed in Hispania quoque. 17

Gratuitum.

Gratuiti contractus dicuntur, in quibus
nullus habetur respectus pretij vel mercu-
383. Donatio, Commodatum, Precarium,
Mutuum & Depositi sunt Contractus gra-
tuiti. ib. Merè gratuita, ut collatio benefici-
orum, dispensatio Irregularitatum, & si-
milis ad veterum generalem non pertinent.
82

H.

Habitus.

Clericorum quatuor? 3. Honestus, non discolor.
ib.

ib. Non gestantium poena. ib. Deponentes absque gravi causa excommunicantur. 216. Quid si mala intentione id fiat? ib. Ad episcopatum assumptus Ordinis sui habitum retinet. 94

Heres.

Heredum tria genera sunt. 321. Suius heredes quis? 322. Quamvis instituti heredes possunt? 322. Quinam exheredandi? ib. Hereditas adiri duobus modis potest. ib. Quando iacere, quando vacare dicitur hereditas? 322. De legitima, Falcidia, Trebellianica. 325. Inventarium conficiat heres. 326. Ex quasi contractu obligatur legatarius. 406. Hereditatis petitio fit ex quasi contractu. ib. Nec pacto dari, nec auferri potest. 329. Quomodo amittatur hereditas? 348. 349. In exequenda voluntate defuncti negligentiam heredis Episcopus supplet. 136. Ad heredes quando transeat Societas? 496. Heres tenetur ad compensationem damni per defunctum illati. 326. Quando teneatur ex contractu, & delicto? ib.

Heresis.

Heresim quicumque docere ausus fuerit, ab Episcopo coercendus est. 137. Ab occulta heresi Germania Episcopi absolvere possunt. 139

Hæretici.

Nostris temporibus impugnant legem calibetium, & calumniantur Papam. 167. Capunt Ecclesie opulentiam. 175. Hæreticorum bona confiscantur. 398. Contractus illorum infirmi sunt. ib. Hæreticorum filii non sunt capaces beneficii ecclesiastici. 27

Hermaphroditii.

A Clericali ordine excluduntur. 1

Homines.

Decem constituunt unam Parochiam. 57. Homicida non admittuntur ad Clerum. 2.

Homicidium qualificatum ipso iure beneficium ecclesiastico privat. 47

Horæ Canonicae.

A Clericis beneficiatis recitanda sunt. 32. Excusat tenuitas beneficii, si non nisi tertiam partem necessaria sustentationis exhibet. ib. Novitii ad illas non tenentur. 189. De restitutione fructuum. 33

Hypotheca.

Quid, & quotuplex? 501. Quæritur in hypothecam dantur? ib. Quomodo sumatur? 505. Actio inde nata. ib. Obligationes. 501. Pactum legis commissoria non admittitur. ib.

I.

Idoneus.

Idoneis solis beneficia ecclesiastica & animarum cura commitenda est. 68. Idoneis deficientibus duo subinde beneficia, vel Ecclesia uniantur. 42

Ignorantia.

Probabilis, seu non affectata excusat, & actui valorem tribuit. 27. Ignorans fidei rudimenta ad clerum non admittitur. 2. Facti ignorantia in usucapionibus prodest; iuris nocet. 526. In foro conscientia invincibilis ignorantia nemini obest. ib.

Illiterati.

Censentur, qui non habent scientiam necessariam pro officio suo. 65. Tales beneficii ecclesiastici non sunt capaces. 26. Episcopus tamen dispensare potest ad minores ordines & beneficium simplex. 27

Immunitas locorum.

Sacrorum consistit in iure excludendi negotiationes, mundanas, aliâque indecentia. 529. Item in defensione reorum, & consuegentium. 530. Immunitate gaudent templa, sacella, cimiteria, canobia, hospitalia, aliâque pia loca. ib. Adde domos clericorum, imb

imò laicorum extractas ponè, seu intra limi-
testempli. *ib.*

Immunitas reorum.

Reus delicti, si ad Ecclesiam confugerit,
à seculari Magistratu extrahi non potest. 533.
Eximij quidam malefactores excluduntur.
ib. Modus agendi cum ijs, qui ad Ecclesiam
confugerunt. *ib.* Ecclesiasticis eadem licen-
tia ad Ecclesiam confugiendi datur. 534.
An Religiosis quoque dubitare licet. 535.
Mancipia & servi domini sui statim tra-
dendi sunt. *ib.* Immunis est, qui confugit ad
sacerdotem venerabile sacramentum gestan-
tem. *ib.* Iudex contra immunitatem ecclesi-
asticam peccans secundum leges, ut reus lesa
maiestatis ultimo supplicio plectitur. 536.
Secundum Canones verò excommunicatur.
ib.

Imperator.

Ex speciali privilegio habet preces pro qui-
busdam beneficijs & Pralaturis. 57. Quoad
secularia privilegia erigere potest metropo-
litanas & cathedrales ecclesias. 71. Item in
actu institutionis seu erectionis Canonicos no-
minare. *ib.*

Indignus.

Indignum qui scienter eligit, prater cul-
pam ad restitutionem omnium damnorum
tenetur. 106. Minus dignum eligens digno-
re excluso peccat. 107. In 5. casibus licet e-
ligere dignum digniore posthabito. 108.

Indulgentia.

Indulgentiarum concessio non ordinem,
sed iurisdictionem sequitur. 100. 143. Lega-
tus apostolicus in provincia sua Indulgentias
concedit. 160. Et Capitulum sede vacan-
ti. 94. Episcopus quoque in dedicatione Ec-
clesie. 142. Maiores in foro penitentiae. 122.
Indulgentiarum effectus non est omnino in-
fallibilis. 179

Infamia.

Infamia notam incurrit, qui de actione
iniuriarum datà pecunià transigit. 376.

Ingratitudo.

Vt plurimum comitatur eos, qui ab ordi-
ne religioso desciunt. 191. Ingratitudinè no-
ta professione religiosà aboletur. 198

Inhabilis.

Est ad beneficium ecclesiasticum, qui illud
à laico accipit. 28. Inhabilitas quacunque
supervenienti non tollit beneficium legitimè
obtentum. 29

Inspiratio.

Spiritus Sancti est modus eligendi prala-
tos Ecclesie, olim quàm nunc frequentior.
106. In electione summi Pontificis fieri piè
creditur. *ib.*

Institutio Canonica.

Appellatur, quæ iuxta formam à iure præ-
scriptam peragitur. 29. Distincta est à colla-
tione & præsentatione. *ib.*

Instrumentum.

Cancelatum exhibens probat debiti so-
lutionem. 409

Intentio.

Dolosa in contractu societatis magnopere
vitanda est. 496. Pro beneficio simplici con-
sequendo conditionata intentio sufficit. 28.
Pro curato absoluta sacerdoti suscipiendi
requiritur. *ib.* Qui non facit, prater culpam
ad restitutionem fructuum tenetur. *ib.*
Quando simplici beneficio annexa est sacri
ordinis susceptio, qui negligit, gravi peccato
oneratur; ad restitutionem verò non tenetur.
ib. Accipiens beneficium simplex cum animo
dimittendi suo tempore, & statum clerica-
lem abdicandi, graviter non peccat. *ib.*

Invalor.

Beneficii ecclesiastici eo ipso amittit ius su-
um, quod in illo habebat. 47. Si autem bene-
ficium

ficium curatum occupavit, privatur ipso iure
beneficio, quod actu habet. 47

Investitura.

Est institutionis Canonica obligatio. 113.
In ecclesiasticis prelatoribus fit per traditionem
bireti, amuli, baculi, aut clavium. ib. Per
eam completur potestas adeundi possessionem
vacuam. ib. Aliquando mera caremo-
nia est absq; alio effectu. ib.

Irregularitas.

Ex defectu natalium professione religiosâ
tollitur. 197. Alia alius Ordinum privilegium.
ib. Irregularitas ex delicto manet. ib. Irre-
gularitas dispensabilis non est sufficiens causa
relinquendi Episcopatum. 128

Iudex.

Secularis non potest cognoscere de crimi-
ne ante professionem religiosam commisso,
nisi fraus coniuncta sit. 197. Iudex secularis
non potest capere, aut iudicare clericos. 15.
Nihil vetat, quod minus laicus constituatur
Clericorum iudex in aliquibus causis. 19. Iu-
dex in transactione interponere se potest.
378

Iuramentum.

Sufficit ad presumptionem factæ solutio-
nis, quando Creditor in probatione deficit
409. Iuramentum de actu per se licito ser-
vandum est. 329. Pactum iuratum de non
succedendo valet. 371. Contractus irriti nul-
lo iuramento confirmantur. 387. Non est obli-
gatorium contra bonos mores præstitum iu-
rumentum. ib.

Jurisdictio.

In Clericos non potest per consuetudinem
à laicis acquiri. 19. Nec ullo tempore præ-
scribi. ib.

Jus.

Quæ contra Ius fiunt, pro infectis habentur.
531

L.

Labor.

In opere ecclesiastico & sacro duplex est,
intrinsecus & extrinsecus. 447. Pro hoc
pretium accipitur, absq; Simonia, pro illo
minimè. 447

Læsus.

Ultra dimidium in transactione restitu-
tionem in integrum merito petit. 380

Laicus.

Non potest esse Vicarius Episcopi. 83. Nec
causas criminales ecclesiasticas tractare. ib.
Causam pecuniariam illi committere licet,
ib. Quam etiam assessor in iudicio spiritali
esse potest. ib. Episcopus habens temporalem
iurisdictionem, laico ut Vicario illam com-
mittere potest. ib. Officialem laicum consti-
tuit ab Episcopo in rigore Iuris toleratur. ib.
A laicis spiritualia tractari non convenit.
102. 104. Laici statutum de quarta funera-
tium inane est. 378. Resignatio beneficii ec-
clesiastici non facit vacare illud. 48. Irritu-
m est laici principis mandatum prohibens,
ne bona religiosorum Ordini obveniant. 240.
Laicus magistratum non potest supplere negli-
gentiam Magistratus ecclesiastici. 20. In quibus
casibus clericum capere & detinere pos-
sit iudex laicus. 21

Lambertus.

Quidam Bambergensis Episcopus sedem
episcopalem iteratò mutavit, exemplum in-
constantia. 53

Lector.

Theologus Canonicus in Ecclesia cathedra-
li ab episcopo constituendus est. 78. Of-
ficium illius, stipendium, & redditus. ib. Ut
doceat, compelli minus, & poenâ potest. ib.

Legatus.

Legati pontificii, alii cardinales, alii non
Cardinales sunt. 158. Cardinalium legatio-
rum

varia genera, de latere, nati, missi. 159.
 Legatus à latere certa provincia praest. ib.
 Legati nati titulum suum à dignitate ha-
 bent: missi communiter Nunci vocantur. ib.
 Alii simul iudices sunt, alii nudum ministeri-
 um habent. ib. Legatus à latere unire bene-
 ficia potest. 41. Et Canonicum supernumera-
 rium creare. 72. Legatus apostolicus non nisi
 via ordinariarum introeat. 160. Literas
 commissionis suae exhibeat. ib. Insignia, &
 potestas. ib. Officium 4. modis finitur. 161.
 De congregationibus Cardinalium. 162. 163

Legatum.

Est donatio à defuncto relicta. 332. Prae-
 legatum quid? ib. Legata omnia particulari-
 bus à fidei commissu aequiparantur. ib. Alia
 sunt sacra, alia profana. 333. De conditione
 legati adiecta. ib. Legatorum capaces qui?
 335. Quae res legari queant? ib. An eadem
 numero praestandis. An & quomodo legata
 mutantur? 348. 349. Legata pia Episcopi
 voluntati subjunt. 352

Legitima.

Triplex est: Simplex, Falcidia, & Tre-
 bellianica. 325. Legitima simplex pro ali-
 menti debetur Iure naturali. ib. Ad nepotes
 legitimos extenditur. ib. Vbi tres filii triens
 est, ubi plures, semis: Iure Franconico
 dua tertia sunt legitima filiorum. ib. Filius
 ad religionem transeuntibus non est neganda
 legitima. 91. Imò liberis debetur ab eo, qui
 professionem facit. ib.

Libellaticus.

Contractus vocatur, cum res aliqua pro
 modica pensione in perpetuum locatur. 492.
 Vel cum feudatarius fundum simili contra-
 ctu alteri tradit. ib. Si mavis, venditionem
 appella. ib. Libellaticus contractus ab Em-
 phyteusi differt. 493. Livellus apud Gallos
 quid? ib.

Locatio.

Et conductio unum contractum faciunt.
 476. Dividitur pluribus modis. ib. Quibus
 locatio permittitur? 477. Quae res apta ad lo-
 candum. ib. An res usu consumptibiles? ib.
 Interdum ad pompam, & ostentationem lo-
 cantur. ib. Vsu rei locatae non extenditur
 ultra decennium. ib. Locator non potest pro
 libitu revocare locatum. 478. Damna, quae
 conductor patitur, compensare tenetur. 479
 Cum res postulat, minuenda pensio est: &
 augenda propter ubertatem. 480. Ex loca-
 tione duae actiones nascuntur. 479. Quomo-
 do desinat locatio? 480

Ludus.

Alius casu, alius arte regitur. 515. Per se
 indifferens à circumstantiis vitatur. ib.
 Fortuiti Iure civili prohibentur. ib. Clerici
 aleam abstineant. 516. Poena ludentium. ib.
 Acquisita ludo numi restituenda, & à quibus?
 ib. Qui amisit creditum, solvere tenetur.
 517. Qui amittere non possunt, lucrari pos-
 sunt. ib. Qui de sua pericia certus cum im-
 perito ludit, tenetur ad restitutionem? ib.
 Monitus de pericia lusoris, & non acq-
 scens sibi imputet, victor immunus est. ib.

M.

Macula.

Quoad actus temporales, puta, damnati de
 furto, periurio, aut alio crimine per re-
 ligiosam professionem tollitur. 197

Majoratus.

In maioratu professi sui succedere Mona-
 sterium potest, si non habeat annexam digni-
 tatem, vel onus, quod ordini repugnet. 483

Mandatum.

In licitis actionibus tantum fiat. 402.
 Mandans percussorem tantum secuti homi-
 cidii reus est. ib. Mandatum procuratori
 datum quando expiret? 403. Actio man-
 dati

dati duplex est.

Mare magnum.

Privilegiorum illud reconditorium non obstat Episcopi in correctione morum, & religiosa disciplina refarcienda. 137

Matrimonium.

A clericis minoribus licite contrahitur. 7. Ratum voto solenni castitatis dirimitur. 195. Inuita uxore ordinatus manet obstructus Matrimonii vinculo. 10. Idem fiet, si metu gravi, dolo, vel ignorantiam sui ordinationem consensit. ib. Divortio propter solius uxoris adulterium facta, maritus etiam ipsa repugnante ordinari potest. ib. Post matrimonium ratum, ordinem sacrum suscipiens inuita uxore Religionem ingredi tenetur, ut Voto satisfaciatur. ib. Matrimonium subdiaconi non semper prohibitum fuit. 12. Matrimonium sacerdotibus in Concilio Nicano non est permittum. ib. Matrimonium ratum Pontifex dissolvere potest. ib. Idem professio religiosa facit. 195. Matrimonii primus gradus censetur indispensabilis. 180. Matrimonium validum in occidentali Ecclesia nulli unquam Sacerdos contraxit. 9

Metus.

Alius gravis, alius levis, alius iuste, alius iniuste incussus. 384. Quantumlibet gravis non irritat iure nature matrimonium contractum. ib. Iure positivo irritum est gravi metu extortum. Similiter votum, promissio doctorum, professio religiosa, & pactio de rebus Ecclesie. ib. Metum iniuste passus actionem habet. ib.

Miracula.

Nova Episcopus adhibitis viris peritis accuratè examinabit, naturali, an supernaturali virtute facta sint. 136

Modus.

In contractibus, qui causa specialis est, &

ib. non servatur, contractum invalidat. 389. Secus, si causa tantum impulsiva sit. ib. Idem dices, cum ex mente donantis colligi potest, eum non velle obligare ad modum. ib. In dubio pro pia causa iudicandum est. ib. Modus impossibilis & turpis pro non adiecto habetur. ib.

Monasterium.

Succedit in bonis professi. 201. 332. Quo sensu dicitur loco filii vel heredis esse? ib. Monasterio suo Monachus acquirit. 201. Monachus episcopus non Monasterio, sed Ecclesie sua acquirit. ib.

Moniales.

Ad strictam clausuram obligantur. 27. Nulli egressus absq; gravi causa permittendus. ib. Tertiaria non excipiuntur. ib. De necessitate monendus Superior. ib. Absq; causa egrediens, vel licentiam tribuens, vel auxilium prebens excommunicationem incurrit. ib. Incorrigibiles non emittenda, sed castiganda, vel in aliud Monasterium releganda sunt. 258. Pralatis quoq; ingressus ad Moniales iure communi prohibetur. ib. Litteras intrmittere non licet. ib. Pena aduentum claustra Monialium. ib. Quomodo danda sit licentia ingrediendi? ib. Monialibus licet ad strictiorem ordinem transire. ib. In Monasterium admitti possunt feminae pro famulatu. 258. Virginum, quae ad ordinem aspirant, voluntates explorabit Episcopus. 137

Monopolium.

Est negotiatio singularis, & damnabilis. 443. Permitti à Principe potest, quavisi non expediat. 444. Monopolia in comitatu Imperii saepe prohibita sunt. ib. Vastè coemēs monopolia, abscondens & reservans merces in augmentum pretii, iniquitatem redolet. 445. Inivisus communitati est, qui fraude

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

aut vi mercium inuecturam prohibet. *ib.*
Mons pietatis.

Est summa pecunia eo sine collecta, ut in de
pauperibus mutuuum detur. 427. Leges mon-
tia predicti qua? *ib.* Ab usura multum abest.
228. Alii huiusmodi, & nonnihil diversi ex-
tant. 429. 430. Caietani, & Soti reproba-
tur doctrina. 428. Obiecta diluuntur. 429

Mora.

Alia culpabilis, alia inculpabilis. 417. Mo-
ra sua cuiuslibet noxia est, potissimum com-
modatario. *ib.*

Motu proprio.

Si Episcopus beneficium alicui conferat,
iam pridem aliud habenti, concessio valet.
45. Secus, si impetrare aliud volens de prio-
ri non faciat mentionem. *ib.*

Mulier.

Nec ad clerum, nec ad beneficium eccle-
siasticum admittitur. 2. 26. Nec potest fide-
iurare. 499. Nec testis esse in consecratione
testamenti. 318. In Codicillo tamen potest.
ib.

Mutuuum.

Aliud naturale, aliud civile est. 420. Ci-
vile duplex. *ib.* Dividitur etiam ratione ma-
teriae. *ib.* Eiusdem speciei, & qualitatis res
reddenda est. 421. Quinam dare, & quibus
dare mutuuum possint? *ib.* Mutuanti incum-
bit probare, rem a se mutuuo datam Ecclesia,
in ipsius utilitatem conversam esse. 423. Mu-
tuanti obligatio duplex. *ib.* Mutuatarii
quatuor. 424. In omni eventu mutuuum re-
stituendum est. *ib.* Mutuanti competit actio,
qua Condictio certi specialis vocatur.
ib.

N.

Nazareni.

Qui in lege veteri olim extruebant casas
iuxta Iordanum, polentam, & herbas

vicitabant, Religiosorum nostrorum pro-
dromi, & typos fuerunt. 180

Necessitas.

Urgens licentiam dat Episcopo remittendi
penam a summo Pontifice iniunctam. 141.
Parochus infantis baptismum in necessitate
non conferens penam depositionis meretur.
62. Quando excommunicatus est, occulte
tamen, subditis suis administrare in neces-
sitate Sacramenta potest. *ib.* In casu neces-
sitate Diaconus licet Corporis Domini dispen-
sationem facere. 130

Negotiatio.

Fit comparando rem eo animo, ut non
mutatam vendendo lucrum facias. 5. Alia
licita, alia illicita est. *ib.* Que materia ne-
gotiationi idonea? 445. Vitanda fraus &
violentia. *ib.* De pretio. De vitio negotiato-
rum. *ib.* Clericus negotiator ad gabellam
tenetur 6. v. Clericus.

Negotium.

Negotiorum gestorum quasi-tractus
nullo mandato opus habet. 404. Utiliter
gestisse sufficit, quod quatuor modis contingit.
ib. Negotiorum gestar solius absentis
commodo agens de dolo, & lata culpa tantum
tenetur. *ib.* Mora & negligentia obesse
potest. *ib.* Ex negotiis gestis duplex actio na-
scitur. *ib.*

Notarius.

Notariorum ignorantia, teste Baldo, to-
tum mundum destruit. 138. Notarios exam-
inare & imperitos deponere Episcopus te-
netur. *ib.* Notariorum primicerius est pri-
mus Notarius. 88

Novatio.

Duplex est, voluntaria, & necessaria,
hac a Iudice fit, illa consensu contrahentium.
409. Effectus illius nova obligatio est. 408.
Requisita, ut novatio non sit inanis, & irrita.
ib.

xx 3

Novi-

Novitius.

Annus decimus quintus et atq; habeat, ut professionem anno sexto decimo edat. 187. In habitu ordinis probationem subeat. 188. Nunquid omnes austeritates experietur? ib. Beneficium ecclesiasticum non dimittet. 190. Nec ad Regulam, nec ad lectionem horarum sub peccato tenetur. 189. Casus reservati illum non stringunt. 190. In favorabilibus censetur religiosus. ib. De Novitii delictis etiam gravibus superior cognoscit. ib. Nunquid extraneo confiteri poterit? ib. Ad nullam praelaturam ordinis eligitur. ib. Dignitatem secularem admittere licet. ib. Statu inchoatum mutare, & alium assumere nihil vetat. 191. Egressus ad expensas Ordini non tenetur. ib. Nulla renunciatio honoru, aut donatio a Novitio facta ante duos menses proximos profecti valida est. 192. Vota omnia novitiorum quoad obligationem toto probationis anno cessant. ib.

Numerus.

Personarum in Ecclesiis, & cenobiis non est augendus, nisi proventus simul augeantur.

O.

Obedientia.

Religiosa triplex est. 21. Contra eam aliquando mortale peccatum committitur. 215. Praecipiente contra, vel supra Regulam impune non obeditur. 212. Quid si aliquid indifferens mandet? ib. In dubio cessat obediendi necessitas. ib. De actibus internis quid? ib. Cum Regula sub peccato praecipit, transgressio duplex peccatum est. 213. Carthusianus edendo carnes duplici peccati reus efficitur. ib. Regula ut plurimum non obligat ad culpam. ib. Inobedientia, & iniustitia non raro coniuncta sunt. 214. 216. Regulae summo Pontifici obedientiam debent.

217. Episcopis quoque in quibusdam subiecti sunt. ib. Obedientiae votum dispensari potest. 217. Septem gradus obedientiae profecta sunt. ib.

Oblatio.

Generatim dicitur, quod Ecclesiae offeratur. 267. A donatione quomodo differt? 266. Oblationum tria genera. 267. Quando Ecclesiae necessario facienda donatio sit? ib. Oblationes in divinum cultum, & necessitates pauperum impendenda sunt. 268. Religiosis accipere oblationes licet. ib. Quorundam oblationes Ecclesiae rejicit, 269

Obligatio.

Est iuris vinculum, quo astringimur ad faciendum aliquid, vel omitendum. 371. Oritur etiam ex nudo pacto. 370. 375. Ab intentione contrahentium saepe pendet. 396. Contrahentes interdum se mutuo ad partem obligant. 397. Poena vero ante iudicis sententiam non est necessario solvenda. 398

Oeconomus.

Ecclesiasticorum proventuum profectus dicitur. 86. Cum Ecclesia viduat a est, oconomus, & vicarium generalem antiquior Episcopus constituit. 91

Ordo religiosus.

Consistit in professione perpetua paupertatis, castitatis, & obedientiae cum approbatione Sedis apostolica. 182. Genera multa sunt, simi generis unus. 181. Tanta varietatis causa. 182. Non repugnat ordinem religiosum esse cum voto castitatis conjugali tantum. 183. 210. S. Iohannis Ierosolymitani milites in odiosis, non comprehenduntur nomine Regularium. ib. Cuilibet religioso secundum Ius commune ad alium strictiorem Ordinem transire licet. 218. Nec conversi, oblato, aut Praelati excipiendi sunt. ib. Privilegia

Privilegia in contrarium obtenta, loquuntur de transitu temerario, & damnofo. ib. Superiores in dando licentiam convenit non esse difficiles. 219. In Societate Iesu necefarius est consensus Præpositi Generalis, aut Summi Pontificis. ib. Causa transeundi quæ ad Ordinem aequalem non facile permittitur transitu; multò minus ad laxiorem. ib. Qui tranterunt ad alium Ordinem, in eo inhabiles sunt ad dignitates, & beneficia. ib. Bonâ temporalia acquisita priori Monasterio manent. 221. Qui non recipiuntur, vel ante professionem dimituntur, ad priorem Ordinem redire debent. ib. De Novitiis, professis, Apostatis, eiectionis, & fugitivis in v. Novitii, Professi, Apostasia. &c.

P.

Paatum.

Consensus plurium definitur. 369. Aliud nudum, aliud vestitum est. ib. Etiam ex non vestito actio, & obligatio nascitur. 370. Pacta Statutis prævalent. 372. Irrita quæ? 371. Subditorum infirma superiorum auctoritate roborantur. 372. Pacta animo donandi facta duplicia sunt. ib. Pacisci cum morturo, ut appareat, illicitum. 299. De pactis in specie. 374. Pacta stricti iuris sunt. ib. Pacta propter libertatem ecclesiasticam irrita iuramento non confirmantur. 387

Pagani.

Ecclesia iurisdictioni non subsunt. 178. Ad fidem Christianam invitari, & si Evangelii præcones cadant, puniri possunt. ib. Expelli etiam oblati spe reinendi, si Christi fidem amplectantur. ib. Subiecti temporaliter ad legis naturalis observationem cogi possunt. ib. Castigari etiam, cum leges politice violant. ib.

Pallium.

In Vsurâ quatuor modis textitur. 425

Parochi.

Animarum Pastores, plebani, & Rectores appellantur. 57. Parochia primò diœcesis, demde ecclesia, cui certus populus assignatur pro sacramentorum perceptione. ib. Parochia ius in quibus consistat? ib. Requisita ad denominationem Parochia. ib. Parochus in iure Sacerdos proprius appellatur. 58. Qui Ecclesiam monachalem habet, Capellanus vocatur. ib. Vicarii perpetui nomen gerit, qui in parochiali ecclesia accessorie unita alicui dignitati servit. 59. In propria Ecclesia Parochus omnes se maiores antecedit. ib. In funeribus præit ille, in cuius ecclesia defunctus sepelitur. 61. De residentia Parochi. 60. 61. Munus Parochi primum est, verbum Dei predicare. 62. In quibus dispensare possit? 63. Non habet potestatem excommunicandi. ib. Coadiutor infirmo, & debili assignatur. 65. De iuribus & redditibus Parochi. 66. 67. Quando Parochia vacare dicatur? ib. Modus eligendi Parochum, à Conc. Tr. præscriptus. ib. Pœna negligentis Parochi. 62. Domunculam propriam suis expensis reparare tenetur. 63. Ecclesiam quoq; ex superfluis. ib. Cogere non potest subditos, ut in parochiali ecclesia Missam audiant. 64. Nec ut in illa tantum confiteantur. 58

Patriarchæ.

In nobilioribus locis sedem obtinent. 151. Patriarcharum primus est Papa. 150. Pallii usum subiectis sibi Episcopis dant. ib. Illorum causas cognoscunt. 151. In causa appellationis de iustitia pronuntiant. ib.

Patronatus.

Ius patronatus est potestas presentandi idoneam personam ad beneficium ecclesiasticum.

cum. 96. Patronatus duplex est, alius ecclesiasticus, alius secularis. ib. Quinque modus acquiritur. ib. In dubio quomodo probaretur? 97. Incapaces qui? ib. Iura patroni. 98. In mutatione beneficii ipsius consensus requiritur. 99. Ius Patronatus quomodo transfertur? ib. Quomodo amittitur? ib. Patronus suum ius ecclesie alicui, vel monasterio donare potest. 280

Paupertas.

Religiosa bonorum temporalium dominio privat, donationes, & alienationes prohibet, &c. 199. Ad vanum & superfluum usum superiori non licet quicquam dare. 203. Dans generalem facultatem non nisi delicto, & honesto usu intelligit. ib. Non quicquid estimabile pretio est, religiosis prohibetur. ib. Quomodo per laborem, & contractum contra paupertatem peccetur? 204. Ab habente generalem facultatem dandi, alii secure accipiunt. 205. Eleemosynas dare quomodo licet? ib. De religiosorum furtis. 206. 207. Dicens aliquid suum esse, quomodo peccat? 208. Bonorum, qua S. Francisci FF. Minores possident, quis dominus? ib. Viri maior paupertas illorum, an Societ. Iesu professorum? 324

Pecunia.

Non semper loco pretii est, sed ad ostentationem quoque servit, & locari potest. 477. Data alicui cum potestate utendi non censetur mutuo data, licet pro illius usu aliquid accipere. ib.

Pensio.

Ecclesiastica, & prestimonia quid? 25. Quibus dari solet? Fructus pensionarii arbitrio subsunt. ib. Inde donationem facere potest. 26. Pensio temporaria constitui ab Episcopo potest in beneficio sine consensu patroni. 99. Pensio post mortem pensionarii non

vacat, sed perit.

Permutatio.

46

Est certa rei ad alteram mutua praestatio. 50. Beneficiorum ecclesiasticorum permutatio propria auctoritate facta illicita est. ib. Cum alio iure, quod non sit, beneficium non permittitur. ib. Requisita ad licitam permutationem beneficiorum. ib. Beneficiorum inaequalitas non obest permutationi. 51. Inaequalia qua dicantur? ib.

Pignus.

Materialiter est res, quae datur in securitatem; formaliter contractus, iusque multiplex. 501. Ab hypotheca quomodo differit? 502. Quae res in pignus dari queant? 503. Obligatio debitoris, & creditoris. 504. Fructus sortem minuunt. ib. Quando non computatur in sortem. ib. Ex pignore actio. 506. Pactum legis commissoria non admittitur. 507. Modi, quibus pignori obligatio desinit. ib. Cum pluribus obligatum pignus est, quo ordine faciendae distractio? 506

Pena.

Multiplex Clericis in continentibus statutata est. II. Propter fornicationem alias simplicem olim deponbantur. ib. Notarius fornicator suspensus erat. ib. Vini inferens depositum in monasterium, vel arcem carcerem detruditur. ib. Sodomita degradatus Iudici seculari plebendum traditur. ib. Pena usurarii constituta aliae sunt spirituales, aliae corporales. 426. Communionem, Eucharistiam, & sepulturam privantur. ib. Penitentia iungenda satisfactio. ib. Temporalis pena est infamia, prohibitio testamenti, & Codicilli. 427. Insuper arbitraria pena, etiam corporalis Iudici ecclesiastico permittitur. ib. Clericus usurarius ad officia, & beneficia inhabilis redditur. ib.

Pon.

Pontifex.

Vicarius Christi, & visibile Ecclesie caput est. 166. Illius varia predicata. ib. S. Petrus Clerum sibi substituit. 168. Pontifici non licet successorem nominare. ib. Modus eligendi varius olim, nunc Collegio Cardinalium proprius. 169. Electus non Episcopus à Cardinale Ostiensi consecratur. ib. Non utitur pedo, sed mitra & coronâ. 171. Iurisdictione à Deo immediatè accipit. ib. Contra electum excipi potest crimen hæresis notorium. ib. Abdicare ultro, & deponi invitus potest. ib. De potestate ipsius spirituali legislativa. 173. Temporalis. 174. Non est verè Dominus honorum & beneficiorum ecclesiasticorum. 176. Episcopis iurisdictionem dat. 177. Non est omnimode legibus solutus. 178. In paganos non habet directè potestatem temporalem, & coactivam. ib. Per indulgentias aperit Purgatorii animas liberat. ib. De potestate dispensandi. 179. Auctoritas Papa defectum legis supplet. ib. Vno verbo Episcopos, & Sacerdotes creare vulgi sermo est. 120. Non potest errare in iudicio de reb. Fidei, & pertinentibus ad mores totius Ecclesie. 173

Portio.

In beneficiis Ecclesiasticis qua? 26. Alia in maioribus, alia in minoribus. ib. Ad eam destinendam convivia & donaria moderata computentur. ib. Item alimenta necessaria libera, tum legitimis, tum illegitimis. ib. Portionarii olim congiarii vocabantur. 25. Ex Eij V. Constitutione ad B. M. V. officium legendum obligantur. 26

Possessio.

Actualis in temporalibus traditione clarum acquiritur. 113. In beneficiis ecclesiasticis apprehensione. ib.

Possessor.

Mala fidei nunquam prescribit. 524. Neque ipsius hæres immediatus. ib. Possessor triennialis beneficii ecclesiastici contra quolibet prescribit. ib. 521. Possessor mala fidei est, qui aliquid contra legem mercatur. 526

Postulatio.

Quid, & quotuplex? 108. Requisita ad illam. 109. Equis non potest postulari? ib. Quæ forma servanda? ib. Male postulantium poena. 110. Postulationi affinis est nominatio. ib. Omnes causa de electione, postulatione, & similibus de plano cognoscenda sunt. III

Precarium.

A commodato quomodo differt. 417. Tres species vulgò numerantur. 418. Quomodo finiatur? ib.

Præbenda.

Est ius spirituale percipiendi fructus ab ecclesia, cui præbendarius servit. 73. Quinq; genera numerantur. 74. Laicis quoq; datur pro meritis. ib. Præbenda mater est Canonica. ib.

Præpositus.

Præpositi titulus iuri incognitus est: Rescripta tamen meminerunt. 86. Alicubi dignitas est, alibi personatus, alibi iurisdictionem, & curam animarum habet. ib. In Germania dignitas est, bonorum temporalium curâ commissa. ib.

Præscriptio.

Quid, & quotuplex? 519. Condiciones. ib. Titulus præsumptus si ff. it. 520. Necessitatem tituli præscriptio longissimi temporis tollit. ib. Longum tempus inter presentes 10. anni sunt, inter absentes 20. longissimum 30. & 40. annorum. 521. Quæ res prescribi queant? ib. Quæ delicta, quæ actiones? 522. De bonis Principum. 523. Quomodo leges pra-

prescribantur? 24. Quis prescribit? ib. Res
sacra non prescribuntur. 527. Dormire, &
interrumpi prescriptionem quid? ib.

Priores.

Alij regulares, alij saculares, alij Colle-
giales, alij rurales sunt. 91. Qui Decanus in
Germania, alibi Prior appellatur. ib. Apud
Regulares aliqui Conventuales; alij clau-
strales. ib. Ex Conventualibus aliqui maxi-
ma Dignitatis, ut apud S. Ioannis Ierosoly-
mitam presbyteros, qui in Commendâ suis
Ordinarij, & omnino exempti sunt. 92. Eli-
guntur vel à Conventu, vel à Superioribus
constituuntur. ib. Prior Conventualis potest
esse delegatus Papa. ib. Idem absolvere po-
test ab omni excommunicatione etiam Ponti-
fici reservata. ib.

Primicerius.

Olim, qui in quocunque ordine primus; in
Ecclesia idem, qui ceremoniarum Magister.
88. Diaconos & alios clericos docet can-
tum, & lectiones in choro ordinat. 89. Ab-
sentis Archidiaconi vices gerit. ib. Sitne, Di-
gnitas ambigitur. ib.

Primitiæ.

Lege divinâ debentur Deo & sacerdoti-
bus. 270. In sacrificio vel extra illud offe-
runtur. ib. Hoc tempore non est obligatio.
271

Princeps.

Ex contractu subditis obligatur. 391. An-
tecessoris quoque convenit pacta servare.
392. Mundi dominus censetur, non quoad
malum, sed quoad bonum. ib.

Privilegium.

Aliud est contractus, aliud præter ius, ali-
ud spirituale, aliud temporale. 234. Quæ
contra Ius strictam interpretationem, quæ
præter Ius latam amant. ib. In dubio verbo-
rum proprietatem attendatur. 235. Privilegia,

ut vim habeant, promulganda sunt. ib. Can-
sa motiva sincerè proponenda. 236. Persona-
libus ubique locorum utimur. ib. Quomodo
confirmantur privilegia. ib. Non extinguun-
tur morte illius, qui concessit. ib. Revocatio
privilegiorum obtinentibus notificanda est.
237. Quibus modis amittantur. 237. Vrovo-
cis Regularibus concessa revocata sunt. 237
Privilegia Clericorum.

Alij spiritualia sunt, alia corporalia; hæc
fori, illa Canonis. 1. In causis merè spiritu-
alibus à Magistratu seculari liberi sunt. ib.
Bona Clericorum corporalia non pendunt
tributum. 16. Excipie coniugatos. ib. Requi-
sita, ut Clericus prædictis privilegijs utatur.
15. Alia privilegia minus nota. 9. apud Sil-
vestr. v. Clericus. §. 1. n. 5.

Privilegia Regularium.

Clericorum privilegia etiam Regularibus
conveniunt. 230. Propter debitum civile non
sunt ad Iudicem secularem trahendi. ib. Co-
ram Episcopo interdum conveniunt, qui et-
iam vagabundos punit. ib. In civilibus Præ-
latus iudex est; in criminalibus quibundam
ordinarius loci. 231. Absentes studiorum vel
negotiorum causâ propter contractum & de-
bita apud Iudicem secularem conveniuntur,
nisi prælatus resistat, & impediat. ib. Magni
crimini reus & defuga suspectus capi à Ma-
gistratu laico potest, qui intra 20 horas Præ-
lato sistet. 232. Quomodo restricta sint præ-
dicta privilegia. ib. In paritate privilegio-
rum uterque Ordo uti poterit. ib. De privi-
legijs Ad instar. 233. Privilegia quænam
perpetua? 234. De extensione, interpreta-
tione & promulgatione. ib. & supra. v. Pri-
vilegium.

Professio religiosa.

Alia expressa, alia tacita est; hæc tribus
modis fit. 192. Requisita ad validam professi-
onem.

onem. 193. Fieri per procuratorem potest. ib. Differre licet post annum probationis exactum. ib. Invalida nullam obligationem parit. ib. Effectus valide professionis undecim. 197. Simonia admixta non reddit irritam. 107. Professio facta à summo Pontifice relaxari potest. 198. Professus ad Episcopatum assumptus manet votis solemnibus obstrictus. 207. Professus non tenetur ad quamlibet observantiam, & perfectionem. 215
Promissio.

Beneficii, vel officii ecclesiastici vacaturi irrita est. 65. Promittere vel etiam vendere secularia officia tam ecclesiasticis, quam secularibus dominis licet. 66. An autem expediat, tu vide. ib.

Q.

Quarta funeralis.

Debetur rectoribus ecclesiarum, & Parochiis. 66. Illam dat ex legatis ecclesie, in qua defunctus sepelitur. ib. Nec accipiuntur ordinarum mendicantium ecclesie. ib.

Quasi.

Non semper vim diminuendi habet. 107. Quasi divina revelatione eligitur, qui unanimitate omnium consensu eligitur. ib.

Quasi- contractus.

Est obligatio, quæ quis obligatur alteri ex contractu, aut delicto, vel officio aliquo obsequiove, licet absit utriusque explicita voluntas. 402. Magis noti & præcipui sunt octo, Mandatum, tutela, Cura, acceptilatio, communitio rerum, hæreditas adita, & indebiti solutio. ib.

R.

Rector.

Ecclesia Parochialis idem qui parochus, & plebanus. 58. Suo nomine simpli-

citer, non vero cum alio regimen habet, & Sacramenta ex necessitate administrat. ib.

Regressus.

In beneficiis ecclesiasticis vocatur in recipiendi beneficium resignatum, quod Iure Canonico non permittitur. 49

Regula.

Regulam monachis primus scripsit S. Basilus. 183. Non multo post S. Augustinus aliam proposuit: tertiam S. Benedictus: quartam S. Franciscus: eaque Regula ab Ecclesia approbata, & recepta sunt. ib. Soli Carthusiani, & Societas IESU Patres propriis constitutionibus utuntur. ib.

Regulares.

Regularium vita à Christo instituta est. 180. Ordinum religiosorum numerus, & diversitas. 181. Status religiosus in nuncupatione trium votorum consistit. 183. Electio & receptio Novitorum libera sit. ib. Quidam compelli possunt ad ingressum. 185. Aliqui repelluntur. ib. Volentes ingressum religionis ad quid tenentur? 186. v. Novitii. De apostatis, fugitivis, & eiectione suo loco. Regulares satisfaciunt, quando per regulam observationem ad perfectionem tendunt. 182. Ad Religionem nemo illicitis mediis attrahendus est. 184. Nec propensus ab illa absterendus. ib. Ob gravem parentum necessitatem filii non possunt ordinem religiosum ingredi, & ingressi aliquando redire debent. 185. Regularis est sine feudi capax? 489

Res.

Alia corporea, alia incorporea sunt; alia mobiles, alia immobiles. 264. Res sacra qua. ib. Religiosa olim privata auctoritate fiebant, 2

bant, Sancta aliqua sanctione. ib. Hodie res
sacra & sancta sex modis dicuntur. 265.
Humanitatis alia sunt publica, alia privata.
ib. Res tanti valet, quanti venditur, quo sen-
su? 435. Rei sua quisq; arbiter est. ib. Vna-
quaq; res cum onere suo transit. ib. Res Ec-
clesia quomodo acquiruntur. 266

Reservatio.

Beneficium ecclesiastici vacaturi ab habente
potestatem facta avocatio est. 51. Alia ge-
neralis, alia specialis. ib. Quenam benefi-
cia summus Pontifex sibi reservet? ib. Ex
Concordatiis, & sanctione pragmatica cogno-
scitur Germania, & Gallia praxi. 52. Menses
Apostolici, & pro beneficio reservati qui?
53. Beneficium esse reservatum, & esse affe-
ctum diversa sunt. 51

Residentia.

Est assidua commoratio in loco beneficii.
30. Ad eam beneficiati tenentur. 31. Causa
excusantes. ib. Parochus etiam tempore pe-
stis residere debet. 60

Resignatio.

Quid, & quotuplex? 48. Requisita, ut
conditionata resignatio valeat. ib. Resigna-
tio qualificata, qua beneficium transferitur,
reservatis sibi omnibus fructibus illicita est.
49. Idem dic de resignatione cum favore
regressus. ib. Resignare quomodo parochiam
liceat? 67. Quomodo Episcopatum? 125.
Quatuor pontifices resignarunt Pontifica-
tum. 172

Restitutio.

Iniuncta heredi, & neglecta, vel dilata
quomodo obest defuncto? 150. Restitutio
facienda non est opus satisfactorium respec-
tu defuncti. 351. Tam Usurarius, quam ipsi
cooperantes ad restitutionem tenentur. 427

Restitutio in integrum.

Est repositio in pristinum datum, qui fuit

ante litem motam. 528. Illi datur, qui inno-
center laesi sunt, pupilli. Sec. 828. Negatur
illi, qui culpa sua damnum passi sunt. ib. In
prescriptione 10. & 20. annorum cum pre-
bali ignorantia maioribus quoque conceditur.
ib. Intra quadriennium petenda est. ib. In
enormi laesione etiam post quadriennium peti
ab Ecclesia potest. ib.

Retractus.

Alius est legitimus, alius conventionalis.
442. Conventionalis in sola venditione locum
habet. 443. Quis ordo retractantium? ib.
Sumptuum refusus ad quem pertinet. ib.

Revelatio.

Pro revelatione rerum amissarum solus
Episcopus monitione sub pena excommuni-
cationis decernit. 137

Rota Romana.

Est Senatus seu concilium 12. prae-
torum, qui ex diversis nationibus deliguntur.
164. Causae beneficiorum omnes & profes-
siones eo pertinent. ib. De modo agendi & ser-
vandi. ib. Aliqui iurisdictionem ordinariam illi
tribuunt, alii delegatam. ib.

S.

Sacerdos.

Minor Episcopo est potestate ordinis,
& iurisdictionis. 116. Episcopatus
idem cum sacerdotio ordo est. ib. Sacerdotium
non requiritur in Canonico, sicut in Parocho.
59

Sacrista.

In Ecclesia custodi, & thesaurario sub-
est. 90

Scandalum.

Propter grave scandalum Episcopus petere
dimissionem, seu cessionem potest. 128

Scholaris.

Libros suos pignori datos in precariu pete-
re potest. 419. Si abusus fuerit, de dolo & la-
16

ra culpa tenetur. *ib.* Scholares monachi mu-
tuum accipere possunt. 422

Scholasticus.

In Ecclesia schola Magister dici solet. 90.
Modus constituendi illum à Conc. Tr. pra-
scribitur. *ib.* Magistros & Doctores conve-
nis eligere. 91

Scientia.

In beneficiis, Canonicis, & Clericis
quantum requiritur? 28. Non eadem in omni-
bus est, qui doctoris nomen ferunt. 401. Sci-
entia defectum in quibusdam cha-ritas sup-
plet. 119

Scriptura.

Sacra Scriptura lector in Ecclesia Cathe-
drali & Collegiata constituendus est. 78. Of-
ficium illius, stipendium, tempus, & modus, do-
cendi. *ib.* Apud Regulares quilibet hebdoma-
de lectio scriptura habenda est. 79

Scrutinium.

In electione praelatorum tres viros requi-
rit. 103. In quibusdam locis extranei adhi-
bentur. *ib.* Duobus modis fit, voce, & scri-
pto. *ib.*

Sententia.

Amplenda est illa, qua meliori ratione
nuitur. 401. In dubio probabilem quam-
cumque sequere. *ib.*

Sepultura.

Locus est, vel ius humandi corpora de-
functorum. 353. Locum Parochus designa-
bit. 354. In Parochia sua quilibet olim sepe-
liebatur. *ib.* Leprosi seorsim. *ib.* In loco con-
secrato sepeliri quid prodest? *ib.* Eligere
Sepulturam quibus licet? 356. Religiosi ali-
qui quoslibet recipiunt intra, vel extra ec-
clesiam. *ib.* Poena illorum, qui persuadent
alii, ut apud se sepulturam eligant. *ib.*
Parochiam sepulchri non licet monachis intra-
re solenniter absq. licentia Parochi. 356.

Sepulchra hereditaria quibus competunt?
357. Vendere officium funebre, & sepultu-
ram, simonia est. 354. Propter as alienum
nullius sepultura differenda est. *ib.* Funeris
impensas heredes praestant & parentes. *ib.*
Petenti ut corpus suum inhumatum relin-
quatur, non est parendum. 159. Quibus ne-
ganda sepultura? *ib.* Indignum sepelientes
excommunicantur. 360. Tempore interd-
cti sepultura negatur. *ib.* In aliquo crimine
mortuus, nisi de poenitentia constet, sepultu-
ra negatur. 364. 365. Qui reperiuntur sub-
mersi, suffocati, &c. sepeliendi sunt. 365.
Quamam religiosi, ut proprietarii sepulturam
privandi? 365. Poena violentium sepulchra.
367

Sequesterium.

Species Depositi aliud voluntarium, aliud
involuntarium: hoc per sententiam Iudicis
constituitur, illud utriusq. partis consensu.
411

Simonia.

Non uno modo committitur. 447. Omni
iure prohibita est. 451. Pro labore coniun-
cto actu spirituali merces licite accipitur.
449. Promittere mercedem de omissione o-
peru spiritualis Simonia esse potest. *ib.* De
Simonia in beneficiis eccles. ingressu Reli-
gionis, electionibus, Sacramentis, & simil.
450. 451. & sequ. Non repugnat quem esse
simonia. um, non tamen hereticum. 452. In
Simonia daturne materis parvitas. 435.
Spirituale cum spirituali commutare non est
Simonia. *ib.*

Societas.

Quid, & quocumplex? 494. Quibus con-
ditionibus eget? *ib.* Obligatio Sociorum.
495. Lucri divisio. 97. Ad heredes regula-
riter non transit. 496. Actio qua sociu com-
petat? 497. Quomodo desinat societas. *ib.*

Societas Jesu.

Quomodo, & quas hereditates admittat? 335. Professi incapaces sunt. 324. Similiter Coadiutores formati recipiunt tamē legata. ib. Sacerdotibus in India permittitur altaria, & calices consecrare. 245

Sodomia.

Commissa post Canonicam institutionem Episcopum dignitate, & officio privat sine spe relaxationis. 126. Sodomita Clericus degradandus, & seculari iudici tradendus est. 11

Solidus.

Pro aereo computatur, quorum 72. libram faciunt. 272

Solutio.

Obligationem tollit etiam invito creditore. 407. Tempus solutionis terminus praefixus indicat. 408. Solutio neglecta ad compensandum damna obligat. ib. Ad solutionem refertur acceptilatio. ib. Solutio anticipata minuit pretium. 440. Dilata auget. ib.

Sors.

Quotuplex? 512. Divisoria vitio caret, habetq; locum etiam in litibus ecclesiasticis. 513. Excipe beneficia, electionem, compromissionem, & similia. ib. A sine extrinseco, & circumstantiis vitiatur. 514

Spolia.

Clericorum qua? 39. Iure veteri ecclesia propria manebant; hodie ad Cameram Apostolicam trahuntur. ib.

Sponsio.

De veritate eventus fit. 510. Requisita ad valorem. 511. Conditio illicita reprobat. ib. Sponsiones de vita, & morte Pontificis specialiter prohibentur. ib.

Statuta.

Laicorum de rebus ecclesiasticis irrita. 230. Statutum, ne immobilia bona extra

familiam alienentur, Clericos non ligant. 22

Substitutio.

In testamento duobus modis fit. 330. Fidei commissaria qua? Vulgaria, Pupillari, Exemplaris, Reciproca. 331. Quando Monasterium succedat in casu dubio. 332

Successio.

Quo modo, & ordine faciendae? 327. Successorem nominare nulli ecclesiastico Pralato licet. 168. Successorem suum nemo unquam ligavit. 392

Supernumerarii.

Canonici qui? 72. Illorum duo genera. ib. Supernumerarium Canonicum Legato Apostolico creare licet; Episcopo non licet. 72

Superstitio.

In Sanctorum invocatione, reliquiarum cultu & similibus ab Episcopo corrigenda est. 132. Nova reliquia, imagines, & id genus alia sine consensu Episcopi non sunt recipienda. ib.

Synodus.

Olim in templis celebrari solebat. 530. Iudicium laicorum sententia in locis sacris prolata omni robore caret. ib.

T.

Taciturnitas.

In multis casibus pro consensu reputatur. 248. Qui tacendo celat beneficium obtentum, alterius se reddit incapax. 45. Tacita professio quomodo fiat? 193

Templa.

Cuius forma olim? 537. Cur ad orientem versa? ib. Non erigenda sine Episcopi consensu. 538. In alieno solo ut construantur, dominus conveniendus. 539. Auctor aeternam assignet pro ministrorum alimonia. ib. In profano usus non licet convertere. ib. Destructo templo prius privilegia manent. 540. Nec privis

privilegiatū avū reparatio nocet. ib. Regularis Ecclesia in secularē mutari? ib. Consecratio ad Episcopum ex officio spectat: causa consecrationis. 541. Ritus & solemnitas. ib. De ecclesiarum pollutione & reconciliatione. 542. Pœna legentis missam in Ecclesia polluta. 44

Testamentum.

Aliud nuncupativum, aliud clausum. 311. Privilegiata qua? ib. irritum piis legatis non obest. 312. Valet testamentum alterius voluntati relictum. ib. Requisita ad valorem. 313. Quibus non liceat testamentum facere? 314. Multis ne quidem ad pias causas licet. 317. Testes qui? Ad pias causas femina admittuntur. ib. Voluntas testatoris quomodo interpretanda? 335. Impediens, aut prohibens, hæres esse non potest. 337. De revocatione, & abrogatione. 341. 342. 343. Testatus, & intestatus an ullus? Testamentum irrevocabile. 345

Thesaurarius.

Idem in ecclesia hodie, qui Cimeliarcha, non multum diversus à custode. 89. Rerum pretiosarum curam habet. ib. Ex consuetudine alicubi dignitas est.

Traditio.

Cuius origo ignoratur, Apostolis tribuitur. 129. Traditio divina appellatur Ritus in Episcoporum electione servatus. 118. Item institutio Quadragesima. 129. Est mixtio aliqua in sacrificio Missæ. ib.

Tributum.

Quinque modi iniuste constituitur. 299. Inste constitutum qui negat, peccat. ib. Quando non obliget præceptum tributi. ib. Pro usualibus indicta licet spernere. 301. Quibus licet tributum imperare? 302. Aliqui ex speciali privilegio à Clericis exigunt. 17. Inusti exactores excommunicantur.

302. Nulli Pralato ecclesiastico licet ecclesia sua tributum imperare, aut imperatum augere. 303. De quibus rebus exigendum tributum? 305. Pro temporali necessitate Clericis Episcopus iniungit. 309

Tutela.

Quid, & quoruplex? 405. Atestante, pratore, vel ipso iure committitur. ib. Clerici ab intestato succedentes ad tutelam non coguntur. ib. Legitimam, & dativam admittere possunt. ib. Miserabilium personarum omnibus commendatur. ib. Tutelam avia, & mater non potest habere, nisi renunciasset. C. V. leiano. ib.

V.

Vacatio.

Beneficiorum ecclesiasticorum supponit carentiam possessorum. 46. Beneficium vacare dicitur factum tantum, iure tantum, factum, & iure simul. ib. Ipso iure vacat propter crimen hæresis, sodomia, &c. 47. Ut per sententiam iudicis auferatur, alia delicta faciunt. ib.

Vdaliticus.

S. Vdalrici Epistola de 6000. infantium capitibus inventis, qui omnes ex sacerdotum fornicatione nati fuerunt, fictitia est. 12

Venatio.

Tumultuosa Clericis prohibetur. 5. Homicidium inde secutum irregulares facit. ib. Rara & modesta venatio Clericis permittitur. ib.

Venditio.

Quomodo licita? 435. Vitia rei indicanda emptori. ib. Rerum pretiosarum pretium arbitrarium est. ib. Facta venditione fructus pendentes ad emptorem pertinent. 436. De fructibus post rem traditam natis nondum exhibito pretio quid? ib. Legis som-

commissoria pactum licitum est. *ib.* Venditor aliquando de evictione tenetur. *ib.* Actio qua emptori, qua venditori competat? *ib.*

Vicarius.

Vicarij quadruplices sunt. 81. Vicarius generalis idem, qui Officialis. 82. Dignitatem habet, non beneficium. *ib.* Laicus incapax est. 83. Iurisdictio illius ordinaria & idem cum Episcopo tribunal. *ib.* Ad merè gratuita potestas non extenditur. *ib.* Quando Episcopus excommunicatus est, cessat. *ib.* Alium Vicarium generalem substituere non potest. *ib.* Desinit 4. modis. *ib.*

Vicarij foranei.

Seu rurales in oppidis & pagis constituuntur. 83. Iurisditionem delegatam habent. *ib.* Ab illorum sententia appellare licet. *ib.* Vice-comitis aut Vice-regis officium non convenit Clerico. *ib.*

Visitatio.

Quomodo ab Episcopo facienda? 134. Quae personae, quae loca, & quando visitanda? *ib.* Maiora per se, per alios minora visitanda. 135. Contra visitationem nec querela, nec appellatio admittitur. *ib.*

Voluntas.

Defuncti observanda & complenda est. 98. A solo Principe ultimis voluntatibus derogari potest. *ib.*

Votum.

Ingrediendi Ordinem religiosum ad quid obligat? 186. Indeterminate vovens, & reiectus ab uno alium pertinet. *ib.* Qui vovit determinate, plura monasteria adibit, non tamen valde remota. *ib.* Votum Episcopi de

Ordine Regulari assumendo non semper validum est. 125. Solemnitas Voti in quo consistit? 194. Ad professionem religiosam tria Vota requiruntur. *ib.* Religiosa professio efficitur. 195. Simplicia Vota prius nuncupata tollit. 196. Peccata & peccatorum poena extinguit. *ib.* Votum paupertatis non facit incapaces dominij. *ib.* Votum paupertatis simplex à personis Societ. Iesu nuncupatum non privat illos dominio rerum temporalium. 194. Matrimonium verò votum castitatis illorum quamvis non solenne irritat. *ib.* Votum solenne Castitatis in ipsa maiorum Ordinum collatione nuncupatur. 9. Cuius voti transgressio duplex peccatum est. 10. Voto castitatis praedicto non obligantur pueri, qui ante usum rationis ordinantur. 10. Nec quibus invitis sacri ordines conferantur. *ib.* Vota religiose vitae cum primis Christianis Apostolos nuncupasse credibile est: in d. Christum quoque. 181. Votum castitatis non perpetuum episcopus relaxare potest. 140

Usura.

Mutui corruptela, & vitium est, multis modis committitur, 423. & seq. Omni loco prohibetur. *ib.* Aliquamvis civile permittit, 424. Usura centesima qua? 425. Denautico fenore. 426. Damnum emergens & lucrum cessans, aliudve incommodum, propter quod auctarium exigitur, usuram tollit. *ib.*

Usurarius quamvis publicus, vitandus non est, antequam denunciatur excommunicatus. *ib.* De poena Usurarij. v. Poena.

A. M. D. G.

INDEX

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ in Parte tertia Summæ Juris
Canonici continentur.

A.
Abbas.

In causa monasterii sui licite
testifi. atur. 100. Pro Monacho
etiam ad plenariam defensionem
intervenire. potest. 133. Exco-
municandi potestatem habet.
238. Abbatē suū in causa monasterii Mona-
chus accusare potest, idque sumptibus ipsius
monasterii. 52

Absolutio.

Episcopi absolvent ab omnibus casibus oc-
cultis. 213. Ea potestas non extenditur ad ir-
regularitatem. ib. Ab excommunicatione
laici non reservata etiam Parochus absolvere
potest. 265. Confessorius absolvere potest ho-
mitem ab omnibus peccatis manente irregu-
lari. at. 314. In articulo mortis quilibet sa-
cerdos à qualibet censura absolvere potest. ib.

Accusatio.

Formali qua? 47. In ea nomen actionis
exprimendum est. ib. Quomodo accusare
possim? 49. Estne, qui teneatur? 51. Cor-
rectio fraterna omitti potest. ib. Non qui-
libet accusandus. 52. Clericus in sua, suo-
rumq; causa accusare licet. ib. Prælati à fra-
tribus suis subinde accusantur. ib. In quibus-
dam locis non licet accusare ulli, nisi de eo,
quod sua interest. 63. Hodie nec accusatio
per inquisitionem, nec inquisitio per accusa-
tionem tollitur. ib. Semel absolutus de eo-
dem crimine non est accusandus. 52. Cum
de poena pecuniaria agitur, accusari absens
potest. ib. Minores 20. annis qui pubertati
proximi deliquerunt, accusantur. ib. Cle-
rico accusatori apud Iudicem ecclesiasticum
non est opus protestatione. ib. Ab inchoata ac-

cusatione desistere licet. 34. Nisi de crimi-
ne criminaliter instituta sit. ib. Accusatio
que iniusta? ib. Contra accusatorem sit
prescriptio 20. annis. 62

Acta.

Procuratoris excommunicati valida
sunt. 129. Iudicium excommunicati invalida.
44. Si plures cum illo sententiam ferant, ir-
rita erit. ib. Actus prohibito prohibetur omne
illud, per quod pervenitur ad illum. 261

Actor.

Excommunicatus ad dicendam causam
non admittitur. 44. Forum rei sequatur. 53.
Excipe Fiscum, qui ad forum suum omnes
trahit. 233. Contrarium in multis casibus e-
venit. ib. Actori incumbit onus probandi. 75.
Illo nihil probante reus absolvitur. 121. A-
ctor privatuum bonum, accusator publicum in-
tendit. 47

Adulterium.

A laico commissum mixti fori crimen est.
25. Adulteros Episcopus excommunicare, vel
in Monasterium detrudere potest. ib. Causa
divortii, & amittenda dotis ad solum Epi-
scopum pertinet. ib. & 23. Adulter à marito,
& invasus, si occidat illum, irregularis efficitur.
306

Advocatus.

Non permittitur esse Iudex in causa,
in qua advocatum egit. 23. Nec in causa cli-
entuli sui esse potest assessor. ib. Nec advo-
cati, nec procuratorum, nec tabellionum officium
Clerico convenit. 53. Excipe pauperes, &
miserabilium personarum patrocinia. ib. In
magna necessitate patrocinari pauperibus
absq; stipendio tenetur. 115. 131. Causam
dubiam advocato defendere licet. ib. Secre-

sa Domini sui non revelabit. 127. Pravaricationem caveat. ib. Non honorarium, sed merces ei datur. 128. Vtrique parti simul non serviet. 133. Quando ad restitutionem teneatur. 134. Pœna delinquentis advocati. 135. Documenta pro illo. 132. Salarium illi debetur, quamvis ex causa causam abrumpat. 132. Irregularis aliquando fit. 295

Amens.

Et furiosus à iudicio repellitur. 84. Nec pœnâ corporali afficiendus est. 226. Apices iuris ubi liceat negligere. 68

Appellatio.

Iuris naturalis est. 169. Quid, & quoruplex. 151. In causa beneficiorum vim citationis habet. ib. Frustratoria sunt, qua deferendi iudicij causâ sunt: frivola, qua ex levitate animi: leves, qua pro minimis rebus. 152. Quibus detur, quibus negetur appellatio. 153. Quando pro fit non appellandis. 154. Appellatio per procuratorem fit. 155. A quo iudice appellandum. 157. A quibus arbitris, à quibus actibus. 158. Coram quo iudice? 159. Apud quem iudicem? 160. Ab eodem iudice non licet appellare. 158. Nec à sententia excommunicationis absolute lata. ib. Nec à correctione, & disciplina. 159. Appellatio gradatim faciendâ est. 160. A quolibet inferiori iudice permittitur ad summum Pontificem. ib. Similiter ad legatum à latere. ib. De tempore appellationis. Fatale est decendum. 161. Appellationis prosequenda quod? 163. Effectus appellationis. 166. A laudo arbitri non permittitur appellatio. 168. Nec à Papa ad Concilium. 157. In minimis non admittitur. 171. Quanta summa requiritur? ib. Alternativa iure Canonico non permittitur. 169. Academicis immediatè licet appellare ad Principem. 172. Iudex omisâ causâ ap-

pellationis in articulo principali procedere potest. ib. Causam appellationis aliquando ad priorem iudicem remittit. 73. Damnum iuste ad pœnam pecuniariam negatur appellatio. ib. Censura absolute lata nullam appellationem admittit. 175. Sed contra sententiam declaratoriam appellare licet. ib. Pœna temere appellantium. ib. Pœna appellantium à sententia Papa. 176. De appellatione ad tribunal divinum. 177

Apices.

Iuris, & exquisita solemnitates à Prelatis Regularium in iudicij omitti possunt. 68

Apostoli.

In iudicij sunt litera dimissoriales, quas Iudex accusationis ad iudicem appellationis mittit in fidem appellationis facte, 163. Illarum hodie tres species sunt: Conventionales, reverentiales, & refutatorie. ib. Intra dies 30. petenda sunt. 163

Arbitri.

Qui, & quomodo constituendur? 31. Arbitri excommunicati sententia irrita est. 44. Similiter in die feriato lata. 16. Cùm duo arbitri non consentiunt, neutrius acceptatur sententia. 141. Arbitrio iudicis multa relinquuntur. 63. Arbitria hodie ad similitudinem iudiciorum redacta sunt. 210

Arma.

Gestantes Clerici in Francia & Castilia pœnâ nummaria, & detentione armorum puniuntur. 17. Qui in bello iusto, vel iniusto auxiliantur, irregulares sunt. 303. Pro necessaria defensione arma Clerici permittuntur. 302

Articulus.

De quo iudicium poscitur, non est negativè concipiendus. 77. A libello multum diversus est. ib.

Augu-

Index Rerum & sententiarum III, partis.

Augustus.

Augusti Caesaris in iudicando, & evendo latentem veritatem industria. 39

B.

Bannum.

Quid, & quotuplex? 236. Inter Bannum, & privationem differentia. 237. Ius Banni detinendi in terra imperii solus Imperator habet. 238. Idem à Banno absolvit. 239. Modus & effectus duplex est. 239. Detempore & diuturnitate Banni. ib. An debitor se obligare possit ad poenam Banni? ib. Universitas quoque, Banni capax est. 240. Quae actiones bannito permittantur? ib. Nec testamentum condere, nec capere ex testamento aliquid potest. 241. Agnatus quoad feudum quomodo nocet? 242. Liberatio à Banno. ib.

Baptismus.

Rebaptizans aliquem, & rebaptizatus cum ministro irregularitatem incurrit. 183. Ab haeretico recipiens Baptismum, nisi per necessitatem vel ignorantiam excusetur, irregularis est. 283

Barclajus.

Senior Ecclesiae temporalem potestatem temere negavit: iunior Barclajus verò asseruit, & confirmavit. 12

Beneficium.

Ecclesiasticum nemo invitus absque culpa amittit. 247. Privatus non tenetur fructus sponte dimittere. 748. Beneficia regularia Praelati ex qual. honesta causa auferunt. 274

Bigamia.

Triplex est: Vera, interpretativa, & similitudinaria. 280. Omnes bigami irregulares sunt. ib. Nec interest, si unum, vel utrumque matrimonium invalidum fuit. 281. Nec ignorantia obstat, quo minus contrahatur irregularitas. ib. Bigamia in penam definita est privatio privilegii clericali.

282. Irregularitas nec susceptione Baptismi, nec professione religionis aboleretur. ib. Irregularitas solà dispensatione tollitur. 283. Irregularitatis ex delicto quinque species sunt. ib.

Blasphemia.

In Deum, aut Sanctos mixtiori crimen est. 25. Iudaei blasphemus à solo laico iudice puniendus est. ib.

Bona.

Laici temporalia non potest Iudex ecclesiasticus propriam auctoritate capere. II. Bonorum alienatio pro familiarum conservatione prohibetur. 234. Bonorum alienatio facta post delictum valet. 235. Bonorum ecclesiasticorum directores quomodo puniendi? ib. Bona qua fisco inferenda? v. confiscatio. Bonorum excusio quomodo facienda? 179. Pro bonorum temporalium conservatione invasor licite occiditur. 301

Brachium saeculare.

Non est implorandum apud praetorem, antequam metropolitanus conventus sit. 43. Non scabini praestare illud, sed Officiarius debet. 187

Bulla.

Cæna Domini à iure potius, quam homine est, manetque, extincto pontifice. 258

C.

Cadaver.

Cadavera reorum propter debita à creditoribus non sunt detinenda. 188

Calvinus.

Spiritualem aliquam politiam à civili distinctam Ecclesiae tribuit. 9

Calumnia.

Calumnia machinari praesumitur, qui non instructus probationibus accusat. 59. Calumnia praesumptione qualitas persona excludit. 127

Car.

Car.

- Carcer.**
Carceris usus duplex est. 228. *Non temere in illum damnandi sunt Clerici.* ib. *An ecclesiastico Iudici permissus?* 27. 228. *Carcerem effringere an liceat.* v. **Reus.** *Incarcerare laicos Episcopis alicubi non permittitur.* 17. *Carcer ecclesiasticorum mundus sit.* 228
- Carthusiani.**
In certo vitæ periculo, quam conservare possent, carnibus abstinent. 108
- Citatio.**
Rei ad iudicium necessaria est. 48. *Quomodo faciendæ?* 185
- Clementia.**
Regum & Principum propria virtus est. 206. *Vnde reus subinde pœnam, & supplicia remittunt.* ib.
- Clericus.**
Accusans laicum in aliena causa irregularis efficitur. 52. *In sacris constitutus non potest à seculari Principe generalem commissionem in criminalibus laicorum suscipere.* 19. *In unico tamen casu permittitur.* 20. *Iurisdicctio temporalis annexa dignitati ecclesiastica à Clerico licite exercetur.* 21. *Clericus in officio seculari delinquens non potest à laico iudice puniri.* 19. *Clericus sediciosus à civili magistratu castigatur.* 16. *Clericus & religiosus ad dicendum testimonium cogi possunt.* 86. *Clerici ex abusu sacrorum ordinum quomodo irregularis efficitur?* 286. 287. *In gravi necessitate militare possunt.* 302
- Collegia.**
Et conventicula illicita ab utroque magistratu impediri, & puniri possunt. 26
- Commisarii.**
Pro examinandis testibus nominari à litigantibus solent. 93
- Compensatio occulta.**
Quid, & quomodo duplex? 190. *Requisita, ut culpa vacet.* 191. *Rem suam occultâ compensatione consecutus non tenetur revelare.* 191. *Ne quidem à Iudice rogatus.* ib. *Etiam armatâ manum tuam extorquere potes.* 192. *Famuli stipendium sibi negatum ex bono dominorum suorum licite sumunt.* ib. *In promissu quoque locum habet occulta compensatio.* ib. *In deposito, & commodato compensationem facere leges prohibent.* 193. *Pro restitutione honorum, & famæ pecuniam accipiendo infamatus compensationem facere potest.* ib. *In iuriam iniuria compensare nemo nunquam prohibet.* ib. *Sed eiusmodi compensatio in diverso rerum genere non fit.* 194
- Complex.**
Non admittitur ad ferendum testimonium. 85. *De complice, quando liceat inquirere?* 64. *In crimine lese maiestatis, simonia, latrocini, hæresis, falsa moneta, & similibus.* ib.
- Concubinatus.**
Vtroque iure prohibitus est. 217. *In laici personis ab utroque iure punitur.* 25. *Concubinarius religiosus interrogari potest de furto.* 63
- Conditio.**
Sub conditione. Si satisfeceris, ab excommunicatione absolutus, non præstati satisfactione reincidit. 267. *Expedire propterea, ut absolutus exprimat conditionem, Si verbis meis obedieris.* ib. *Conditio sub conditione lata per interpositam appellationem suspendi potest.* 174. *Parimodo præceptum ab excommunicatione appositum suspenditur, & non obligat.* ib.
- Confessarius.**
Rerum non obliget, ut crimen suum fateatur. 196

per, quamdiu spes est evadendi. 104. Nec ad mortem damnatos, ut in extremo vita punitis innocentiam se non aperiant. 109. Confessio ad manifestanda crimina Reip. perniciose dicitur. 64. Non absolvat advocatum, qui quamlibet causam suscipere paratus est. 132

Confessio.

Indicialis à Procuratore facta domino praejudicat, & negligentia ipsius nocet. 126. Confessio in idem facta non sufficit ad condemnandum, sed prodest ad inquirendum. 67. Confessi de se super alijs non sunt interrogandi sine sufficientibus indicijs. 64. Confessio spontanea etiam sine admiculis nocet. 79. Confessi, & convicti in iure pari passu procedunt. 179

Confiscatio.

Non est unius generis, & varijs modis exercetur. 230. Quibus criminibus definita? ib. Cuius domini Fisco bona inferenda? 232. Confiscatio mariti bonis uxoris dos eximitur. 233. Iudex Fisci solum Imperator est. ib. De bonis haereticorum confiscatio. ib. Ecclesia, an Fisci maiora privilegia sunt? 234. In rebus sacris, bonis dotalibus, &c. non est facienda confiscatio. ib. Quibus creditibus praferatur fiscus? 235. An propter negatum tributum bona confiscari debeant? ib. In defunctos non condemnatos quid iuris habet Fiscus? 236. Fiscalis procurator ad suum tribunal promiscue omnes vocat. 233

Confanguineus.

Alterius partis iudex mercedi recusat. 43. Confanguinei testes ne sint. 85. In matrimonialibus causis admittuntur. ib. Confanguinitas usque ad decimum gradum extenditur. ib.

Conservator.

Iudex pro miserabilibus personis, praeser-

tim Regularibus à Papa constituitur, ut illos in notorijs iniurijs defendat. 32

Consuetudo.

Est, ut quilibet iudicem adeat, & denunciaret. 58. Consuetudo facit ius, & iurisdictionem tribuit. ib.

Contractus.

Ex conventionem legem accipiunt. 225. 242. Cum excommunicatis validè fiunt. 260

Contumax.

Censetur, qui tribus edictis citatus non compareret. 103. Contumacia alia vera est, alia evidens, alia praesumpta. 103. Contumax iacturam litis facit, & expensas solvere tenetur. ib. In notoria & perdurante contumacia usque ad sententiam definitivam procedere licet. ib. Non tantum reus, sed actor quoque contumax esse potest. ib.

Correctio.

Fraterna omni ab accusatore potest. 51. Sine illa Syndici denunciant. ib. Aliquando expedit illi remittere. ib. Quando tenemur ad eam sub peccato? 56. Maiorem à minore corrigi nefas. 151. In corrigibilis quis dicatur? 271

Crimina.

Alia sunt ecclesiastica, alia secularia, alia mixta. 25. Quae iam illa? ib. Crimina occulta non licet revelare. 64. Crimina morte extinguuntur, & nullus post mortem accusari potest. 227

D.

Dammum.

Qui intulit, restituere tenetur, & quicumque consilio, vel opere coadiuvat. 55. Item, qui executionem impediunt. 189. Vel causam damni repressali. 195. Dammum laesis iniustus iudex compenset. 36. Idem ut alii faciant, 223

ciant, curare debet. *ib.* Falsum testificando, qui damni causa fuit, ad restituendum obligatur. 89. 98. Actiones quaedam de solo damno instituantur. 30. Ea², ad heredes transeunt. *ib.*

Debitor.

Ut probet solutionem a se factam, quinque testes adhibeat. 88. Debiti & crediti compensatio. 190. Debitum fiscale ante diem quoque exigi potest. 233. Debita & iura conditionata etiam heretici confiscantur. 234. Debitor ad solvendum damnato quadrimestre conceditur. 179. Pro debito civili nemo incarceratur. 180

Defensio.

Triplex est: Vita propria, vita aliena & bonorum. 297. Iure naturali oppressis conceditur. 17. 154. Nemini deneganda est. 107. Defendere nemo invitus cogitur. 118. Ad defensionem pater pro filio, & filius pro patre admittitur. 133. Defensionem sua nunquid renunciare potest reus? 108

Degradatio.

Duplex est: Verbalis, & realis. 269. Modus faciendi verbalem degradationem. *ib.* Verbalis succedit interdum realis. *ib.* Catalogus criminum, quibus Degradatio in poenam decreta est. 270. Non quilibet degradatus Magistratui saculari tradendus est. 271. Incurribiles tradi possunt. *ib.* Sic traditos nunquid supplicio mortis enecare possunt? *ib.* Degradatio neminem privat charactere sacramentali. 272

Delegatus.

Iudex quis, quomodo ab ordinario differt? 6. 31. Quando subdelegare possit? 31. Papa delegans causam ecclesiasticam, praesumitur dispensare, ut poenam imponat, quasi iudex sacularis. 28

Delictum.

Occultum proximi absque causa non est aliis manifestandum. 65. Ne quidem si sub iuramento iudex interroget. *ib.* Ob delictum notorium potest inquirendo iudex procedere. 67. Delictum in ipso iudicio commissum inducit notorium iuris. *ib.* In flagranti qui deprehenduntur, neglecto iudicis ordine puniuntur. 70. Delicta paria mutua compensatione tolluntur. 194. Iure Canonico quilibet obviare tenetur delicto. 218. Iure civili subditi tantum. *ib.* De quolibet delicto accusare quilibet permisso sacrorum Canonum potest. *ib.* Catalogus delictorum, qua testimonio ferendo reos excludunt. 85

Denunciatio.

Quid, & quotuplex? 55. 56. Ab accusatione differt. 55. Ad denunciationem Canonicam aliqui tenentur. 57. Ius civile quibusdam non permittit. *ib.* De notoriis tantum Syndici denunciant. 59. Denunciator falsus in expensas damnatur. *ib.* Falsi denunciatoris poena. *ib.* Iudicialis denunciatio privata filii maximo, & servus accommodata est. 58. Secundum leges remedium extraordinarium est; Secundum Ius Canonicum verò ordinarium. *ib.*

Dixcesanus.

Efficitur quis tribus modis, ratione domicilii, originis, & beneficii. 34

Dispensatio.

Et papa, & Episcopus in iuramento promissorio dispensare potest. 92. Similiter in iuramento testium. *ib.* Episcopus dispensare potest cum quocumque bigamo ad ordines minores. 283. Praelati religiosi dispensant in Irregularitatibus. 312

Do:

Documenta.

Sua auctori rem non tenetur exhibere. 111.
Si Fiscus procurator petat, tenetur. ib. Iudex rogatus exigere à reo potest: nec tamen, si grave damnum metuat, exhibere reus tenetur. ib.

Dolus.

Dolo extorquere confessionem à reo quando liceat? 39. De exiguo dolo non admittitur actio. 201

Domesticus.

Et commensalis, ut suspectus recusari potest, ne iudex constituatur. 43. A testimonio ferendo domesticus excluduntur. 85. Ex parte domesticos Episcoporum, &c. ib.

Domicilium.

Quomodo, & ubi quis habere dicatur? 33. Liberi domicilium patris sui habent. 34

Dubium.

Aliud est Iuris, aliud facti. 275. In dubio, cum periculum anime timetur, securior pars amplectenda. 276. In dubio, quousque se irregularitas extendat, causam inspice. ib. In dubio, an Titius beneficium, aut officium suum retinere debeat, affirmativè dicendum est. ib. Qui dubitat rem suam esse, vendicando sibi peccat, & restituere tenetur. 191. In dubio ad conscientiam pertinente, virum doctum, & prudentem consule. 308. In dubio pro sententia Iudicis, & Superioris presumitur. 170. In dubio, de excommunicatione, iusta, an iniusta sit, in foro externo reus vitandus est. 174. In dubio, cum de iniquitate non liquet, presumitur, officio suo functum esse iudicem. 141. Dubia sententia in rem iudicatam transit ex presumptione de Iudicis integritate. 170. In dubio victus presumitur iustam litigandi causam habuisse. 211. In dubio Iuri Canonico deferen-

dum est. 225. In dubio irregularitatis contracta quid facies? 275

E.

Ecclesia.

Filium habet non sine causa. 220. 230. Potestate temporali indiget: contrarium tenentes errant. 12. Malefactores, & contumaces excommunicat. 10. Hereticorum bona Fisco addicit: corrigit leges civiles: vel etiam abrogat. 10. Iudicis laici negligentiam supplet. 11. In occultum auctorem sceleris, & non revelantes anathema pronunciat. 59. Ad ecclesiam aditus semper patet. ib. In causa Ecclesia quilibet testis esse potest. 84. Ecclesia dignitates ad normam regni terrestri constituta sunt. 12. Ecclesia Romana mater, & nutrix omnium est. 157. Nec potest filiorum suorum oblivisci. ib. Ecclesia protectores, & nutritis sunt Reges. 24

Effectus.

Sententia lata. 141. Appellationis. 166. Excommunicationis. 260. Suspensionis. 249. Interdicti. 253. Irregularitatis. 273. & seq. Infamiae. 245. Purgationis Canonicae. 209

Electio.

Pralati infamia affecti nulla est. 245. Pontifex si eligat, tollere existimatur. ib.

Episcopus.

Ecclesia sua iura tueri, pauperes, & miserabiles personas fovere debet. 130. Ad locum iurisdictionis sua proficiscens non potest aliquid pro impensis exigere. 42. Sed consecranti ecclesiam, aut visitanti provinciam suam procuratio debetur. ib. Extra territorium suum iurisdictionem exercere potest. 144. Potestatem inquirendi

rendi habet. 61. Episcopus ex heresi ad Ecclesiam rediens pro usu Pontificalium dispensatione indiget. 318. Episcopi in Hispania passim sunt pro-reges, & praesides Senatus regij. 21. Irregularitas non privat illos iurisdictione. 276. Episcopi ab omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prodeuntibus absolvantur. 312. Eamque potestatem alijs committere possunt. 313. Episcopi gloria est pauperum sublevata inopia. 130

Error.

Communis populi iurisdictionem dat, & actus valere facit. 143. Errore invalidi matrimonij cognito etiam in vitis conjugibus Iudex procedere potest. 147. Vbi de errore constiterit, sententia Iudicis revocari potest. 140. Vbi error communis & inculpatus est circa potestatem sacerdotij curati, Ecclesia defectum supplet. 319

Examen.

Testium separatim fit, vel à Iudice, vel à commissarijs 93. Hu per exceptionem reiectu, alij per interlocutoriã nominantur. ib. Examine peracto licet adversa parti vicissim probare, qua obijciuntur. ib.

Exceptio.

Quid & quotuplex? 116. Ad eam nulla certorum verborum forma requiritur. 117. Excipiens actoris personam induit, & probare exceptionem suam tenetur. 76. Exceptio prima contra Iudicem est. 117. Proxima huic exceptio laudationis. 118. Dilatoria exceptiones ante litis contestationem proponenda sunt. ib. Peremptoriae ante, & post contestationem litis proponere licet. 120. Exreciproca exceptione replicatio, triplicatio, &c. nascitur. ib. Pluribus simul exceptionibus uti licet. Ad contrarias nemo admittitur. ib. Omnis exceptio, quamvis notoria, alleganda est. 121

Excommunicatio.

Quid, & quotuplex? 257. Animarum saluti, & correctioni instituta. 258. Quisnam excommunicare possunt? ib. Quis excommunicandi? ib. Requisita ad excommunicationem iustam. 259. Effectus multi & magni. 260. Nominatim circa beneficia ecclesiastica. 261. Sententia excommunicationis executionem paratam habet. ib. Excommunicati vitandi sunt. ib. In excommunicatione per annum sordescens de heresi suspectus est. 263. Participare in crimine criminoso cum excommunicato quinam dicantur? 264. Excommunicatus post mortem absolvi potest. 263. Poena contemnentium. 264. Eorum, qui tolerati vocantur, acta civilia, & ecclesiastica quadam valida habentur. 262. Excommunicatus, qui se gravatum sentit, appellare potest: denunciationem tamen non impedit. 154. Pendente causa ad cautelam absolvendus est. ib. Modus absolvendi ab excommunicatione. 266

Executio.

Quid, & quotuplex? 178. Executor alius merus, alius mixtus. ib. Hinc cognitio causa permittitur, nec simplex clericus admittitur. ib. Executio facienda est post latam sententiam. 43. Iudex iudicis auxilium imploret. ib. Ecclesiasticus iudex laici manu uti, & hic vicissim ecclesiastici potest. 43. Iudex ecclesiasticus laicum ad id censuris cogere potest. ib. Pro executione facienda reus citandus est. 185. Per exceptionem nullitatis executio impeditur. 186. Per eum, qui exequitur, non est causa cognoscenda. ib. Poena illorum, qui executionem impediunt. 188. Poenalis executio in loco delicti facienda est. 221. Nulla poena mera voluntati posita est. 222. Affectus, & conatus saepe puniuntur. 223. In poena alternativa cuius electio est? 223. Pe-

Pecuniaria pœnâ non est adulterium, homicidium, &c. puniendum. 224. De executione in civilibus. 179. 180. De executione in criminalibus causis. 182. 183. De executione Hispanica quo ad hereticos. 21

Exilium.

Aliud temporarium, aliud perpetuum. 236. Hoc avo triplex, intra civitatem, extra civitatem, in certo ac determinato loco. 237. Exilium moderni barbarâ lexi Banuum appellant. ib. Boni ac privilegiis privati. ib.

Expensæ.

Indiciales diversi generis sunt. 210. In expensâ victus victori condemnatur. ib. Similiter, qui liti renunciavit. ib. Expensâ victor non prestat, qui iustam litigandi causam habuit. 212. Expensæ extrajudiciales quæ. 212. Estimatio expensarum fit prævio iuramento. ib. Citatio partis adversæ esse necessaria. 212. Ordinatio Camere Spiritus sancti de expensis. ib. In expensas damnantur falsi delatores. 60. Expensæ delegato iudici debentur. 4. Actor pauper expensas adversus reus suppeditare debeat. 114

F.

Factum.

ET probati nemini iudex non supplet. 73. Ea vero, quæ iuris sunt, & à privatis negliguntur, supplere potest. 82. Alterius facti neminem gravari convenit. 142. Facere etiam est non facere, & omisio facti factum. 315. Facta non præsumuntur, sed probatione indigent. 202

Falsum.

Falsificatio literarum apostolicarum à Clerico facta ab ecclesiastico, & laico iudice puniri potest. 26. A laico facta excommunicatione vindicatur. ib. Falsum ex ignorantia culpabili testatus ad revocandum

obligatus est. 98. Qui verò falsum scienter testimonium tulit, ad restitutionem omnium damnorum tenetur. 89. Falsè denunciatus aliquem in expensas condemnatur. 59

Fama.

Et honor bona spiritualia sunt, quibus non renunciant religiosi. 68. Qui alterius famam læsit, ad restitutionem tenetur. 66. Qui famam suam negligit, crudelis est. c. Nolo 12. Q. 1.

Feria.

Alia sunt ecclesiastica, alia pœnitentia, pro diversitate locorum varia. 145. In feria cessant iudiciales actus. 146

Filius.

Filii & nepotes propter parentum culpam iuste puniuntur. 227. In crimine heresis, & læsæ maiestatis potissimè. ib. Filius particeps culpa particeps esto pœnæ. ib. Filius quo ad animam non est pars patris, ac proinde nulli pro illo anima pœnâ sustinet. ib. Pro filio patris aliquando condemnatur ad pœnitentiam usque, ad legitimam. 228. Filius nec pro, nec contra patrem suum testari permittitur. 85

Fiscus.

Saccus regius est, bursa commodorum, pecuniaria pœnæ vorago. 224. Omnia sceleratè acquisita attrahit. 230. Duplex ecclesiasticus, & secularis. 220. 230. Habet advocatos, & syndicos suos. 58. Hereticorum bona imburset sibi. ib. Multam exigit ab iniuriatis. 194. Fiscus procurator aliquando ad restitutionem obligatus est. 194. Quod non capit Christus, rapit Fiscus. 229. Fiscus causas ubi tractantur? 233. v. confiscatio. Fiscus quid iuris habet in defunctos? 236

Forum.

Competens dicitur, cui necessario parendum. 32. Forum pluribus modis sortimur. 33.

aaa

Fo-

Forum rei actor sequi tenetur. 53. In foro ecclesiastico clericus advocatum agere potest. 129. Foro arcendi sunt causidici fallaces. 127

Fuga.

Fugere ex carcere reis permittitur. 105. Contrariae leges praesumptione nituntur. ib. Eadem licentia religiosis non datur, nisi ad perpetuum carcerem damnatum ad superiorem prelatum confugere velit. 106. Invasus ab aliquo non tenetur fugere. 217

Furtum.

Iure Canonico dicitur omnis contrafactio rei aliena. 218. Iure civili non dicitur fur, qui domum ingressus est animo furandi, nihil tamen surripuit. 218. Fur suspensus laqueo fracto decidit, quid facto opus? 189. Fur nocturnus impune occiditur. 216

G.

Gratia.

Qui concessa non debet alteri praesudicare. 209

Gallia.

Galliae Reges ex privilegio ecclesiasticas prelaturas conferunt. 17. De beneficiorum ecclesiasticorum possessione iudicant. 14. Clericus in officio regio delinquens, a Rege puniri, et proferri potest. 19. In Gallia secularis magistratus habet ius puniendi ecclesiasticos. 17

Gladius.

Uterque spiritualis et temporalis Ecclesia competit. 11. Ille sacerdotis, hic militis manu exerendus. ib. Sub gladii nomine alia poena comprehenduntur. 7

H.

Habitus.

Ex habitu corporis pubertas cognoscitur, inique eum finem inspectio permittitur. 79

Hebraei.

Ab omni munere publico, et administratione repelluntur. 85

Heres.

Quomodo tenetur ex peccato defuncti? 218. Non alia poena, quam specialiter legibus definita. 227. Satisfacere autem, et compensare damna tenetur. ib. Actio iniurarum an haeres concernit? ib. Haeres hereticorum bonis excidant. 233. Cum hereditate in iudicio petita, et obtenta veniunt fructus quoque. 181. In divisione hereditatis sua cuique portio tribuenda. ib. Nomen hereditatis credita, et debita continentur. 227

Heresis.

Haeresis, et apostasia a fide perniciosa reipublica crimina sunt. 62. Mentis ab Ecclesia non punitur. 223. Haeretici inquiruntur etiam nulla precedente infamia. 62. Qui diu in irregularitate persistunt absque omni cura liberandi se, de haeresi possunt suspecti esse, nisi sint tolerati. Sec. 218. Ab haeresi ad Ecclesiam reversi clerici pro usu sacrarum ordinum dispensatione indigent. ib.

Homicidium.

Triplex est, voluntarium, involuntarium, et necessarium. 290. Proditorium committens Clericus omni privilegio exutus in manus laici iudicis traditur. 16. Pro defensione vitae, ac honorum suorum occidere in vasorem licet laicis, et ecclesiasticis. 216. Homicida secundum Canones censentur rames, qui simul aliquem vulneraverunt. 219. Ex homicidio quomodo oriatur irregularitas? 290. 291. 303

I.

Ignorantia.

Affectata Legis scientia est. 89. Non affectata communis excusatio est. 261. Igno-

Ignorantia facti alieni probabilis. 78. Ignorantia facti irregularis. 280. Ignorantia inculpata accusatorem falsum à peccato liberat. 55. Num ab obligatione restituendi quodque? ib. Ignorantia non currit tempus pena praescriptum. 224. Ignorantia non impedit irregularitatem. 281

Illegitimi.

Censentur, qui à parentibus voto solenni continentia obstricti nascuntur. 278. Cum illegitimus dispensat episcopus ad beneficia simplicia, & minores ordines. ib. Illegitimationis nota per ordinis religiosi professionem tollitur; nec reviviscit in electis. ib.

Imperium.

Quod iurisdictio est, officio Iudicis nobili exercetur. 7. Aliud merum est, aliud mixtum. ib. Imperij meri gradus: item mixti. 7. 8. Imperator in quibus casibus clericos punire possit? 16

Incestus.

Crimen ab utroque magistratu plectitur. 26. Incendiariorum quoque. ib. Incorrigibilis quis censendus? 271

Indicium.

Minus quid simplici presumptione est. 83. Alia levia, alia gravia, alia gravissima sunt. 67. Indicia publica, & gravia ad specialem inquisitionem requiruntur. ib. Ad indicia, & conglobatas probationes attendat Index. 83. Quot sufficiant ad perfectam probationem, arbitrio suo desinat. ib. Indicia iudicialiter probata infamia equiparantur. 66

Infamia.

Quid, & quotuplex? 243. Ius ad officia & honores adimit. 215. Quanam facit irregularis, 279. A Iudice duobus modis cognosci potest. 70. Absque pravia infamia

non licet inquirere. ib. Qualis notitia infamiae sufficit? 69. 243. Infamia falso testis, & malo advocato irrogatur. 90. Infamia per occultum crimen contrahitur. 246. Turpitude vita infamia est. 243. Infames aliqui sunt Iure Canonico, & civili simul. 244. Iuris Canonici infamia vel ex peccato mortali, vel sententia excommunicationis oritur. ib. Ad infamiam non requiritur, ut testes oculati viderint. 61. Nec sufficit duos vel tres à se visum esse contestari. ib. 80. 208. Infamia quanam irregularis efficit? 209. Morte gravior est quibusdam. 39. Quibus modis tollatur infamia? 245

Innocens.

Innocentem iudex non potest condemnare. 38. Innocentes in Communitate aliqua interdum puniuntur. 219. Si contingat Communitatem excusari, immunes manent. 258.

Inquisitio.

Triplex est, generalis, specialis, mixta. 60. De minimis non facienda. 63. Ad generalem non opus est pravia infamia. 61. Nec cum de habilitate ad ordines, vel officia agitur. 69. Secus in speciali, excepto crimine laesa maiest. &c. ib. De occultis non inquirere. 63. Inquisitio non permittitur, nisi in casibus expressis. 37

Instrumenta.

Que fidem faciant, duplicia sunt, publica, & privata. 80. Publici solemnitas. ib. Publica plenam fidem faciunt, donec contrarium probetur. ib. Instrumentum privatum ad iudicium indiget. ib. Illius usus maximus in contractibus est. ib. Modus instrumenta producendi. 81. Iudicialia stricti iuris sunt, non extendenda ultra literam. ib. Instrumenta sua ad litem pertinentia non tenentur actori reus exhibere. 111. Si procu-

rator Fisci postulet, tenetur.

Interdictum.

Quid, & quotuplex, à quibus fit? 252. Tempore interdicti à quibus abstinendum? 253. Baptismus, Confirmatio, & Penitentia permittitur. ib. Vnctio extrema, & ecclesiastica sepultura semper neganda est. ib. Clerici & religiosi, qui causam interdicti non dederunt, excipiuntur. 254. Qui interdictum locale, vel personale violant, mortaliter peccant. 255. Laici non personaliter interdicti peccant ne non servando? ib. De penis violentium. 256. Pro interdicto peccatum veniale sufficit. 252

Irregularitas.

Quid, & quotuplex. 273. Non est Censura proprie dicta. 257. Omnis à Iure, nulla ab homine est; nec ferenda sententia ulla. ib. Pralatis non licet novam irregularitatem introducere. ib. Consuetudo fortasse potest. 274. Pro irregularitate ex delicto requiritur actus externus, & consummatus, quiq; peccatum mortale sit. ib. Pro veniali tamen Papa constituere potest. ib. Occulti criminis, quamvis irregularitatem pariat, nulla vindicta est. 275. In dubio, an sit contracta irregularitas, quid faciendum? ibid. Nulla irregularitas etiam totali privati beneficio iurisdictione seculari, vel ecclesiastica. 276. Irregularis beneficio, cui per alium servare non potest, privandus est. 277. Nova collatio beneficii irregulari facta ipso iure nulla est. ib. In irregularitatibus Papa ordinariè, episcopi ex delegatione dispensant. ib. Conc. Trid. episcopi permittit dispensationem in irregularitatibus occultis. ib. Bigamie & homicidii difficillima dispensatio est. ib. Quinam irregulares sint ex mera indecentia? 278. Ex defectu corporis, anima & sacramenti. 280. Irregularis fit iudex, qui

suspensus divinis se ingerit. 45. Item clerici, qui in casibus non permisis accusant laicos, aut apud laicum iudicem iuramentum prestant. 52. Vel advocando efficiunt, ut mors vel mutilatio sequatur. 129. Irregularitas tribus modis tollitur. 315. Nunquam tamen à laico Magistratu.

320

Iudex.

Alius ecclesiasticus, alius secularis est. 17. Alius ordinarius, alius delegatus. 6. Qualitates boni iudicis. 31. Inter iudicem & arbitrum differentia. 32. In dubio discernit, an sua iurdictio sit. 34. Ad iudicandum duobus modis excitatur. 58. Ut plurimum communem DD. opinionem sequetur. 35. Iudex in propria causa quis? 36. Iudex domicilij de commisso alibi crimine cognoscere potest. 37. Suam scientiam an aliorum in iudicando sequetur? ib. Simulatione uti potest, non dolo aut fraudibus. 38. Iudex ecclesiasticus ordinarius à muneribus & donis abstinere. 41. Delegatus pro alimonia expetere potest. ib. Quando per denunciationem iudicalem procedet? 59. Ecclesiasticus iudex negligentiam laici supplet. 11. Idem auctoritate propria capere, & incarcerare laicum potest. ib. Iudex omittens in expensas damnare villam supplere debet. 60. Iudex laicus hereticum sibi traditum absque omni cognitione supplicio afficiat. 21. Ad laicum iudicem spectat causa dotis alimentorum, & sanguinis respectu adulterorum. 23. Iudex quis suspensus, ut recusetur? 43. Iudex duplici sale conspersus sit, scientia & conscientia. 68. Iudex potestatis validam sententiam fert. 143. Iudex Clericum iniuste puniens excommunicatur. 229. Iudex erit Clericus, si in illum consentiat laicus. 33. De infamia seculari ibata per clericum Iudex laicus cognoscit.

14
Jud.

Judicium.

Quid, & quotuplex? 29. Ad substantiam iudicij pertinent tres persone, actor, reus, iudex. ib. In civili iudicio privatum bonum, in criminali publicum intenditur. 31. Quomodo invalidum reddatur? 44. Quot modis finitur? 45. Nullitas quomodo proponenda? 44. Processus sit per accusationem, denunciationem, & inquisitionem. 46. Terminus iudicij in criminalibus est biennium, in civilibus triennium, quo finito precepta instantia est. 45. Iudicium apud Regulares aliud est suppositionis, aliud determinationis.

68

Juramentum.

Calumnia reo, & actori commune est. 90. Omissum ex rationabili causa non obest processui. ib. A partibus remitti non potest. 91. Iuramentum veritatis à testibus prestandum. 90. Iniurati nulla fides. ib. Hoc iuramentum partes sibi remittere possunt. 91. Iuramenti formula. 93. In repetitione testium non opus est iuramento. ib. Iuramentum vi extortum de re temporali iudex laicus relaxare potest. 22. Idem de iuramento fidelitatis dicendum. 238. In defectu cautionis iuramentum sufficit. 267. Iuramenta usuraria per magistratum secularem relaxari possunt. ib. Persona in Dignitate constituta manu pectore apposita iuratur. 91. Ut iuramentum contradicibus adhibatur, ius divinum non precipit. 92. Iurare in animam suam debet advocatus, renuentem peccata manet. 127. Iuramenti violatio in qualibet materia peccatum grave est. 96

Jurisdictio.

Quid, & quotuplex? 6. Eccllesiastica, & civilis quomodo differunt? 10. Jurisdictio temporalis convertit etiam praelatis ecclesiasticis. 12. Jurisdictio temporalis exten-

ditur aliquando ad causas spirituales. 13. In causa infamationis clericus ad iudicem laicum trahitur. 14. Clericus vacillans in testimonio seculari iudici subicitur. 15. Qui clericus efficitur post inchoatum iudicium, non ideo forum mutat. ib. Atrociora crimina clericum seculari iudicio relinquunt. 16. Jurisdictio eo modo, quo concessa est, exerceri debet. 10. Jurisdictio qua delegabilis, qua indelegabilis? 8

Jus.

Divinum à testibus non exigit iuramentum. 90. Nec Labani pactum Iuris divini necessitate iuramento confirmatum est. 92. Iuris naturalis aliquid esse diversimodè dicitur. 95. Iuris Canonici benignitas in permissionibus quibusdam. 216. Ius Canonicum magis animum punit, quam ipsum factum. 218. Iuris apices in processu iudicali non tenentur Pralati regulares observare. 68. Ius tertio acquisitum non solent Principes ledere. 207

L.

Laicus.

Iniuriam clerico faciens à iudice ecclesiastico, & seculari puniri potest. 18. Laicus cum Clerico flagitium committens à seculari magistratu plectitur. ib. Laicus contra clericum testis in criminalibus non recipitur. 86. Limita in criminibus exceptis, & alijs quibusdam. 118. Laudare auctorem suum quid? 118

Lenitas.

Lenitatis defectu multi irregulares fiunt. 294

Lex.

Animata est Pontifex, imperator, Princeps. 6. Lex rationis olim falso accusatori posita hodie exolevit. 55. Leges civile, quæ a noxia

noxia sunt, bonū moribus Ecclesia corrigit,
vel tollit. 10

Libellus.

Alius est accusationis, alius conventionis.
47. Libellus accusationis quomodo forman-
dus? ib. Syllogismo iuridico constat. ib.
Quando non est necessarius? ib. Dubius, &
obscurus non abijciendus, sed inuendus est.
48. Aliquando publicè proponitur. ib. Incer-
tus non acceptatur. ib. Cum ineptus est, ab
observatione iudicij reus absolvitur. ib.

Libertas.

Libertatis amissio gravis pœna est. 228.
amittitur maiori capitū diminutione. 236

Licitum.

Facit Iudicis auctoritas, quod aliās illi-
citur foret. 141. Cui non licet, quod minus
est, nec licere debet, quod maius est. 249

Lis.

Litis contestatio confirmat iudicium. 29.
Quo modo litu contestatio fit? 48. Per eam
advocatus fit Dominus litis. 135. Litiganti-
bus termini constituendi, & servandi sunt.
34. In lite diuturna & intricata de com-
positione, & concordia agendum est. 35. In-
iustus iudex litem suam facit. 36. Princeps
litem sibi motam decidere potest. ib. Liti-
gantium temere pœna. 45. Litem, qua ini-
qua putatur, desere. 132

Locus.

Iudicij est, ubicunque iudex confederit ad
iudicandum. 78

M.

Machinatio.

Machinatus reip. malum amissione
bonorum castigatur. 230

Magistratus.

Ecclesiasticus bonorum confiscationem

censuris ungere, & exequi potest. 233. Ma-
gistratus inferior non habet potestatem ex-
lij decernendi. 237. Magistratum fraudan-
tes in tributi pensione bonis privantur. 238.
Magistratus supremus arbitrium mortuū ha-
bet. 226. Malitij non est indulgendum. 101

Mandatum.

Sufficiens procuratori necessarium est.
126. Probatur scripturā authenticā, testibus,
& literis privatis. ib. Desiciente non admit-
titur. ib.

Matrimonium.

Contractus est, humano generi necessarius.
22. Impedimentum seculari Principi licet
statuere ib. Et Christiani infideles, 23.
Clam contrahentes etiam à laico Magistra-
tu puniuntur. ib. De impedimento inter con-
trahentes iudex ecclesiasticus inquirere de-
bet. 69

Mendacium.

Non ideo mortale peccatum est, quia in
iudicio dictum est. 110. Erit autem, quando
coniunctum iuramentum habet. ib. Mendac-
cium iocosum, & officiosum peccata venia-
lia sunt. 96

Minima.

Causa censetur, qua duorum aureorum
est, nec sumptus iudicij ferre potest. 171.
Item qua decem libras non excedit. ib. De
minimis non convenit, sollicitum esse pro-
torem. 212. 201. De minimis non datur re-
stitutio in integrum. 201

Moderamen.

Inculpatæ tutela quas circumstantias re-
quirat, ut auctorem excuset à peccato? 298

Mulier.

Secundum Canones in civilibus & eccle-
siasticis causis testis admittitur. 84. Secun-
dum leges etiam in criminalibus; in codicillis
quo

quoque, & ultimis voluntatibus, non tam-
men testamentis, & feudilibus. *ib.* Et con-
tra clericos, cum de criminalibus civiliter
agitur. *ib.* Mulier propter aliena debita non
est abdicanda, aut detinenda. 196. Vidua
nubens intra annum luctus iure civili infa-
mis est. 218

Munera.

Pedaneis olim iudicibus concessa. 41. Alijs
tam laicis, quam ecclesiasticis vetita. *ib.* De-
legati capiunt necessaria victui. *ib.* Episcopo
consecranti, aut visitanti procuratio debe-
tur. *ib.* Consuetudo excusare potest mune-
rum acceptores. 42

Mutilatio.

Est hominem aliquo membro privare. 291.
Facienti in poenam irregularitas decreta est.
290. Eadem debetur illi, qui seipsum muti-
lat. 291. Item procurantibus abortum. *ib.*

N.

Necessitas.

Precepti tollit obligationem. 64. Parocho
impotenti necessario dandus est coadiu-
tor. 65. In extremo vel gravi necessitate gra-
tium patrocinari pauperibus advocati tenentur.
131. Necessitas orphanorum, & viduarum
ad subveniendum pastores compellit. 130

Negativa.

Triplex est, iuris, facti, & qualitatis. 76.
Neganti non raro incumbit probatio. *ib.*
Negantis in rerum natura non esse probatio-
nem, quo sensu verum? *ib.* Negativa con-
tinens affirmativam probari debet. *ib.*

Negligentia.

Late accipiendum est omisio alicuius, quod
feri potest, & debet. 224. Strictè omisio
actuum rationis, qui necessarij sunt, ut opus
suo tempore fiat. *ib.* Alia levis est, alia gra-
vis, & dolo comparanda. 225. Tempus pra-

na praefixum odio negligentis non currit
ignoranti, & impedito. *ib.* Pro irregulari-
tate poenali requiritur negligentia non ve-
nialis. 303. 306.

Notarij.

Vt plurimum in exigendo metam ratio-
nis excedunt; ideoque salaria illorum ab
episcopis moderanda sunt. 38

Notorium.

Triplex est, facti, iuris, praesumptionis.
71. Notorium probatione non indiget. 73.
Notorij allegatio probata probatio est. *ib.*
Notorium attendere Iudex potest, quamvis
non allegetur ab actore. *ib.* In notorio cri-
mine sententia Iuris executio potius quam
sententia est. 72. Res notorio non conceditur
appellatio. 73

Nullitas.

Iudicij duobus modis proponi potest, prin-
cipaliter, & incidenter. 44

O.

Oculta.

Crimina quomodo inquirenda. 65. Oc-
cultum delicti auctorem nemo pro-
dere tenetur. *ib.* Occulti complices an nomi-
nandi. 64

Omissio.

Boni operis aliquando charitati, aliquan-
do iustitia adversatur. 314. Qui omittendo
contra solam charitatem peccat, non con-
trahit irregularitatem. *ib.* Incurrit autem,
qui omittendo defensionem iustitiam laedit.
314. Qui tenetur ex iustitia, & non succurrit
periclitanti, cum potest, causa moralis ho-
micidij est. 315. Qui non facit, quod debet,
videtur facere adversus ea, qua non facit.
ib. Omissio boni est factum morale, seu
quasi-actio. *ib.*

Opinio.

Quanam Iudici amplectenda? 35. In dubio
per 3

permittitur ipsi electio. *ib.* Opinio non id-
eo vera est, quia videtur esse. 132. Du-
biam licet advocato tueri. *ib.* Vnius Docto-
ris opinionem sequi licet. 211

Ordines sacri.

Qui se ingerit ordinandis fraudulenter,
irregularis efficitur. 286. Ordinem, quo ca-
ret, exercens clericus irregularitatem con-
trahit. *ib.* Idem pœnâ falsi tenetur. *ib.* Lai-
cus exercens actum ordinis sacri solemniter
nunquid irregularitatem meretur. *ib.*

P.

Pactum.

Inire de salario Procurator potest. 128.
De quota litis pacisci leges vetant; con-
scientia verò permittit. *ib.* Etiam de certo
premio propter obtentam victoriam. *ib.*

Papa.

Iuris Canonici pater, & fons est. 273.
Et iudex omnium Principum Christianorum.
157. Papa scienter conferens beneficium in-
famiam, infamiam censetur abolere. 245. Ab
omni Iudice in causis ecclesiasticis ad Pon-
tificem appellatur. 160. Ab ipsius autem ser-
tentia non licet ulli appellare. 157. Pro ve-
niali peccato constituere irregularitatem
potest. 274. Dispensatio in irregularitate ad
illum primario spectat. 277. Papa non est
capax alicuius irregularitatis. 310

Parochus.

Absolvere potest ab interdicto personali
non reservato. 257. Neminem (nisi ex spe-
ciali concessione) excommunicare potest.
258

Pater.

Ad defensionem filij sui, ut procurator in
iudicio admittitur. 133. Imò quamvis ban-
nitus, seu proscrip-tus illum defendere po-
test: quod vicissim filio licet. 240

Pauper.

Esse censetur, qui non habet 50. aureos.
85. Pauperum causa gratis in iudicio tra-
ctanda sunt. 131. Ditor effectus compensat.
ib.

Pax.

Pacis fracta crimen à laico, & ecclesia-
stico iudice punitur. 26. Fracta pacis causa
non tantum criminalis, sed etiam capitalis
est. 77

Peccatum.

Peccati actus quid personale est. 227.
Pro peccato suo quisque punitur. *ib.*

Pœna.

Vocatur qualibet delicti coercitio. 214.
Genera pœnarum multae; Romanis olim octo,
septem adhuc in usu. 215. Quaedam le-
gibus prohibentur. *ib.* Pœna pecuniaria
ab ecclesiastico Iudice accepta pœnis loci ap-
plicanda est. 219. Pœna legalis, & conventio-
nalis differentia. 220. Conventio-nalem
non exactam nemo tenetur solvere, *ib.* Ad
pœnarum executionem sententia declara-
toria requiritur. 221. In pœnis non admit-
titur extensio. *ib.* Pœna pro delicto perpe-
trata esse potest. 225. Pœna arbitrio Iudicij
commissa non comprehendit capitalem.
226. Nulla pœna proprie dicta ad heredes
transit. 227. Pœnam subinde innocens pa-
titur. *ib.* Verberum pœna in Clericis usitata
est. 229. Pœna legibus praescripta ab infe-
riori iudice non mutatur. 36. Pœna ab uno
iudice inflata non tollit ab alio infligendam.
28. Perpetui carceris pœna licita est. 36. 45.
Pœnâ ordinariâ abstinere licet Iudici per in-
quisitionem procedenti. 70. Pœna temere
litigantium. 45. Pœna sacerdoti, & diacono
ni perijuri. 90. Pœnis corporalibus Ecclesia
per accidens utitur. II. De condonatione,
seu remissione pœna. 149. Pœna spiritualis
sem-

temporalem non excludit. 18. Reus occul-
tum sese offerre potest ad pœnam. 108. Du-
plex pœna quando infligi possit? 23. Pœna
mitiganda potius, quàm exasperanda. 40.
226. Pœnam iniuste remittens Reip. tene-
tur, vel accusatori. ib. Causa plures sunt,
cur pœna mitigentur. 219. Ecclesia leniori-
bus uritur. ib. Omnis pœna hodie arbitraria
est. ib. Pœna mortis decreta quando differri
potest? 183. Periturus, cui à parte iuramen-
tum delatum est, iure civili non punitur.

217

Positio.

Est alicuius particularis rei ad causam
pertinentis assertio. 77. Ab articulis multum
differt. ib. Reus per seipsum positionibus
respondere debet: reuens pro confessio ha-
betur. ib. Aliqua positiones rejciuntur. ib.

Prælatus.

Tam per denunciationem, quam per accu-
sationem procedere potest. 58. Non tenetur
sequi apices iuris: substantialia attendat.
68. Non procedente infamiâ specialem in-
quisitionem non instituat. ib. Accusator ordi-
nariè requiritur non semper tamen for-
malis. ib. In dubio à pœna abstinendum. ib.
Prælatus permittens in Monasteria virorum
mulieres intrare excommunicatus est. 143.
A prælato putatio data indulgentia valet.
ib. Aliqui leges pœnales de morte condere
possunt.

295

Præsumptio.

Est duplex, hominis, & Iuris. 31. Iuris præ-
sumptio liquidissima probatio. ib. Onus pro-
bandi in adversarium rejcit. ib. Præsum-
ptio Iuris & de iure non admittit probatio-
nem contrariam. 82. Nec est necessariè al-
leganda. ib. Præsumptio hominis non facit
plenam probationem, nec ad torturam suffi-
cit. ib. Ex solis præsumptionibus ad capita-

lem pœnam nemo damnatur. 82. Præsum-
ptio irregularitatem ex culpa levi deducit.
306. Præventio quot modis fiat. 25

Privilegia.

Remuneratoria, non faciliè abrogantur.
17. Privilegium à summo Pontifice datum
ab excommunicatione liberat. ib. Privile-
gia in rebus ecclesiasticis concessa Regibus.
ib. Privilegium causas ecclesiasticas cogno-
scendi non obstante immemoriali consuetu-
dine revocari potest. ib. Nullo privilegio
fruitur clericus incorrigibilis. 16. Privile-
gia Regularium quomodo revocentur à
Conc. Trid. 309. Papa simplex tolerantia
non dat privilegium. 17

Probatio.

Quid, & quod simplex. 72. 74. Quomodo
facienda? 73. Plena absolutam, & perfe-
ctam probationem facit. 74. Semiplena non
parit sufficientem fidem. ib. Plena proba-
tionis sex species numerantur; semiplena
quatuor. 75. Optima probatio propria con-
fessio est: sensuum certa. ib. In iudicijs du-
plicibus actor, & reus ad probationem tene-
tur. 76. Probationes arbitrariae sunt, quo
sensu? 79. Legibus consentanea in pretio. ib.

Procurator.

Aliena negotia mandato Domini sui ad-
ministrat. 123. Constitutus ab Ecclesia, Col-
legio, vel Universitate syndicus vocatur. ib.
Procurator alius est iudicialis, alius extra-
iudicialis. ib. Modus constituendi. ib. In iu-
diciali requiritur etas 25. Annorum, in ex-
traudiciali annorum 17. saltem iure
Canonico. ib. Extraudiciali alium sub-
stituere licet, iudiciali non licet, nisi factus
sit litis Dominus. 124. Advocati munus olim
nobile; procuratoris vile erat. ib. Alijs hodie
moribus vivimus, & alicubi Procurator Ad-
vocato præfertur. ib. In privatiis causis pro-

bbb

cura-

durator admittitur, in publicis nec ad agendum, nec ad defendendum adhibetur. 125. Causa huius moris plures. ib. Plures constitui procuratores nihil vetat. 126. Acta principalem efficiens. ib. Mandatum procuratoris unde probetur? Illo deficiente falsus procurator censetur. ib. Iuramentum calumnia prestabit. ib. Poena recusantis iuramentum. 127. Secretorum tenax esto. ib. Cavillus & fraudulentis uti licet. ib. De quora litis cum Domino non paciscetur. ib. Sed de palmario, seu valore litis Heretico de aliis criminibus accusato non permittitur procurator. 234. 128. Quomodo Procuratoris munus desinat? 128. Procurans abortivum indistinctè punitur legibus; secundum Canones, an factus animatus fuerit, attenditur. 219

Promissio.

Omnis, quae iusta, servanda est; nec quisquam, dolo, simulatione aliove modo circumveniendus. 39

Prorogatio.

Fit subijciendo se alicui iudici, vel arbitro. 33

Protestatio.

Necessaria est Clerico, qui accusare vult coram seculari iudice in causa, propter quam poena mortis instigitur. 53

Purgatio.

Canonica est demonstratio innocentiae super obiecto crimine per coniecturas probabiles. 207. Duplex est, alia ab hominibus, alia a sacris Canonibus. 208. Vel ultero expetit, vel à Iudice imperatur. ib. Modus instituendi. ib. Episcopus diffamatus praestito iuramento super corpus alicuius Sancti purgat se. ib. Purgatio per SS. Eucharistiam hodie non adhibetur. 209. In comparationibus quanam requiruntur? ib. Rara sit pur-

gatio Canonica, quia periculosa.

R.

Raptor.

Non censetur lute Canonico qui sibi de sponsatam abducit. 278

Re conventio.

Seu re accusatio dicitur, quando accusatus excipit contra accusatorem obijciendo illi crimen simile vel dissimile. 53. Fieri potest ante, vel post contestationem litis, & coram Iudice competente. ib. Locum habet in omnibus causis non prohibita. ib.

Reductio.

In laudo arbitri locum habet. 158. Apud Iudicem rei instituitur. ib.

Reges.

Et Principes seculi Ecclesiae defensores, & nutriti sunt. 24. Munus illorum facere iustitiam & iudiciū. ib. Miseris, & oppressis opem, & auxiliū Principum secularium implorare licet. ib. Reges Hispania de violentia Iudicum ecclesiasticorum cognoscunt. 17. Reges in adventu suo vinculos liberant. 206

Regulares.

Bonis spiritualibus non renunciant. 61. Ab officio advocati abstineant. 130. Procuratoris quoque nisi in causa Monasterij cum Pralati consensu. ib. Inquisitio specialis in Regularem absque pravia infamatione non probatur. 68. Iusti carceris poenam equo animo ferant. 106. Ad superiorem nihilominus fuga permittitur. ib.

Remissio.

Est indulgentia, quae delictorum poena per Magistratum ecclesiasticum, vel laicum tolluntur. 205. Duplex est, alia perfecta, alia imperfecta. 206. Quibus praedicta remissio non concedatur? 207. Remissio intra annum coguntur satisfacere. ib. Generali remissione non gaudent, qui criminis falsi rei sunt. ib. Repraes-

Repressalia.

In civilibus causis tantum usitata sunt. 194. In quibus casibus à Magistratu liceat petere. ib. In cassum aliqui oppugnant. 195. Conditiones servatae malitiam tollunt. 196.

Restitutio.

In integrum quid, & quorum? 197. Datur Minoribus, ecclesiis, &c. Maioribus quoque. 198. Quibus non datur? 199. Intra quadriennium à legis petenda est. ib. Ecclesia restituitur etiam post quadriennium. ib. Iudex coram quo laicus, vel ecclesiasticus est. ib. Etiam excipiendo restitutio petitur. 200. Adversus sententiam maiorem non permittitur minori restitutio in integrum. ib. Quamdiu apud Iudicem de restitutione agitur, cessat novatio. ib. Negata semel restitutio iterum petenda non est. ib. Minor restitutionem petens quid probare debet? 201. Adversus contra actum iuramento firmatum non datur restitutio. 202. An contra tertium possessorem fiet? 203. De fructibus quid? 204. Hereditatem à Principe alteri datam à restitute recuperari conveniens est. ib. Fiscus alienatorum honorum pretium reddet. 205. Revocatio attentatorum in qualibet iudicij parte fit. 167. Per viam querela interdum. ib.

Reus.

Legitimè interrogatus etiam contra se veritatem manifestare tenetur. 103. Quando crimen suum scit probari non posse, taceat. 104. In tribus casibus dubie loqui potest. ib. Ut maiora damna evitet, falsum sibi crimen imponere potest. 108. Novam torturam metuens non tenetur confessionem suam revocare. ib. Ad nullam restitutionem obligatur, qui negavit delictum, cui poena pecuniaria constituta est. 109. Sola rei confessio in criminalibus ad condemnationem non sufficit. 117.

Reo mortis non debetur liberatio, si ex lupanari uxorem se spondeat accepturum. 187. Poena electio non est permittenda reo mortis? 188. Quid faciendum, quando reus ante supplicium se occidit? ib. Reus quando iudicium declinet? 113. Reo in flagranti deprehenso defensio negatur. 71. Licitum illi testes rejicere. 93. Et quocumque modo sanguinem redimere. 54. Reus aliquando aëtoris personam sustinet. 77. Testificari contra se verum, & occultum crimen obijcere potest. 98. Reus quomodo iudicium declinet? 118

Roma.

Communis omnium patria est. 222. In Romana Curia clerici sunt advocati. 130

S.

Sacerdos.

Falsum testimonium dicens deponendus, & in monasterium dextrudendus est. 90. In quibusdam causis advocatus esse potest. 130. Sacerdos quidem proditor pede suspensus est. 15

Sacrilegium.

Ad utriusque fori cognitionem pertinet. 27. De sacrilegio alicubi iudex secularis tantum cognoscit. ib.

Satisfactio.

Fit vel reipsa, vel cautione sufficienti. 267

Sententia.

Quid, & quatuorplex? 136. Interlocutoria alia est merè interlocutoria, alia habet vim definitivam. 139. Definitiva, & interlocutoria quomodo differunt? ib. Definitiva scripto ferri debet. 138. De veterum sententia interlocutoria est. ib. Requisita ad iustam sententiam. 139. Causa condemnationis, vel absolutionis nunquid inferenda est? ib. Mutare, vel corrigere sententiam Iudex ordinarius potest. 140. Sententia definitiva effectus. 141. Sententia lata tertio non praesudicat. ib. Ad valorem sententiae in foro con-

scientia nulla solemnitas requiritur. 143.
Quando irrita sententia sit? 144. *Quam interpretationem admittat?* 148. *Quibus proficit, quibus obstat?* ib. *Quomodo impediti, vel irritari queat?* 149. *Sententia iniqua est, qua vel presumptione, vel falsis probationibus nititur.* 107. *Sententia iniqua non obligat, quamvis secundum ordinem Iuris lata sit.* ib. *Sententia per gratiam lata rescinditur.* 46
Servitus.
Bello victi in servitutem abducuntur, quae non modica poena est. 228
Simoniam.
Ab utroque Iudice punitur. 27. *Infamia equiparatur.* 70. *Heresis appellatur.* 64. *Simoniacus quidam fraude inducitur ad confitendam Simoniam.* 39
Simulatio.
Iudici permittitur, dolus non permittitur. 34
Solutio.
Solvens Praelato notorie intruso liberatur obligatione. 143
Sortilegium.
Mixti fori crimen est. 27. *Iure civili in multis casibus permittitur.* 218
Supplicatio.
Loco accusationis exhibetur. 60
Studiofi.
In Matriculam relati conveniunt adversarios suos apud Rectorem magnificum. 54. *In studiofis non permittuntur repressalia.* 126
Suspectus.
Iudex recusari potest. 43. *Persona inculpata, & quolibet suspicione maior non recusatur.* 44. *Suspicio populi loco accusationis esse potest.* 67

Suspensio.

Quid & quotuplex? 248. *Commutatur quoque suspendi potest.* 249. *Quousque extenditur suspensio?* ib. *Suspensio ab homine scripto facienda est, cum expressione causae.* 250. *Reges suspendi possunt à Iure, quod habent ad presentandum episcopos.* 251. *Suspensio non est ab alijs vitandus.* ib. *Violans suspensionem quam graviter peccat?* ib. *A suspensione episcopus absolvere potest, suspensionis poenam incurrit Iudex ecclesiasticus, qui iudicium pervertit.* 36. *Pro suspensione sufficit peccatum veniale, si ab homine facienda sit.* 253

T.

Tacens.

Consentire videtur. 93. *Taciti & expressi idem valor est.* 148

Talionis.

Poena olim usitata in arbitrium mutata est. 55

Terminus.

Pro exhibendis probationibus à Iudice praesigendus est. 78. *Interdum unus, idemque actori & reo.* ib. *Interdum actor absque certo termino probationem facit, non tamen ante litem contestatam.* ib.

Testes.

Alij authentici, alij inestabiles sunt. 85. *Septem hominum genera à ferendo testimonio excluduntur.* ib. *Testis sibi ipsi contrarius, vacillans, varius quis?* 96. *Laico non licet contra clericos testari.* 86. *Rogatum legitime dicere veritatem tenetur.* ib. *Qui forlus crimen novit, non tenetur manifestare.* ib. *A testimonio excusantur episcopi, sacerdotes, & clerici.* ib. *A quibus exanimandi testes sint?* 93. *Unus testis non sufficit ad condemnationem.* 87. *In quibusdam casibus unus sufficit.* ib. *Duo testes plenam fidem faciunt.* ib.

ib. In quibusdam casibus plures requiruntur.
 ib. Vnus testis de visu omni exceptione ma-
 ior semiplenam probationem facit. 88. Per-
 iuri testis poena. 89. 90. Sacerdos, & Dia-
 conus in Monasterium intruditur. ib. Testi-
 bus iuramentum veritatis praestandum est.
 91. Statuto, & consuetudine obtineri potest,
 ut testi non iurato credatur. 92. Testium di-
 cta publicanda sunt. 95. Error est, Papam
 in iuramento testium dispensare non posse.
 ib. Testis de infamia deponere debet inter
 maiorem partem hominum, aut vicinia lo-
 ci notam esse. 62. Mulieres pro testimonio
 domi audienda sunt. 78. Secunda & tertia
 testium productio permittitur. 94. Numerus
 quadragenarius non excedat. ib. Sine testium
 productione lata sententia valet. 95. Testis in-
 obediens iudici potestne torqueri? 96. Testis
 in iudicio iniusto falsum dicens non gravi-
 ter peccat. ib. Quam fidem sibi contrarium
 testis mereatur? 97. Falsum testimonium ex
 ignorantia invincibili dictum non obligat ad
 restitutionem damni. 98. Sed obligat ad re-
 stitutionem fama. ib. Pro testimonio dicen-
 do licetne petere, & recipere aliquid? ib.
 Testis revocare volens aliquando admitti po-
 test. 99. Praelati, & clerici pro Ecclesia
 sua testari possunt. 100. Testes non scripto,
 sed verbo testentur. ib. Dubius testis non
 recipitur. 101. In uno falsus, in alijs suspe-
 ctus est. ib. De poena falsi, & incerti testis.

102

Tortura.

In subsidium probationis adhibetur. III.
 Etiam clericis & sacerdotibus interdum.
 229. Considerata delicti qualitate, & o-
 mnibus circumstantijs applicanda. ib. Nec
 aliter, quam in maioribus delictis. ib. Qua-
 nam indicia sufficiant? 112. Reiterari po-

test, in duro, & contumaci; nec non alias
 ob causas. 112. 113. Convictus testibus suf-
 ficienter non est torquendus. 113. Excipere
 licet atrociora crimina. ib. Titium legitime
 convictum, etiam in tortura negat crimen, quid
 factu opus? 113. Actoris pauperi reus non
 pauper expensas litis aliquando suppeditare
 tenetur. 114. Per torturam omnes probatio-
 nes extinguuntur. ib. Sape torquetur inno-
 cens, ut appareat nocens. 113

V.

Veniale.

Peccatum non meretur gravem poenam.
 287. & 307. Nec restitutioni obnoxium
 facit. 55. Nisi grave scandalum, aut da-
 mnium inde immineat, non est necessariò mo-
 nendus aut corripiendus auctor. 57. Quaedam
 mendacia venialem culpam non excedunt.

96

Veritas.

Duplex est facti, seu rei, & Iuris, seu
 praesumptionis.

37

Verbera.

Clericis in poenam debentur. 215. Men-
 sura verberum difficilis, & periculosa.

291

Vindicta.

Malorum ad Magistratum pertinet. 193

Violatio.

Dierum festorum hodie crimen mixti
 fori est.

27

bbb 3

Vif-

Index

Visitator.

Religiosus sub peccato mortali tenetur
interrogare, de observatione rituum, ac ce-
rimoniarum. 110

Vilus.

Ad faciendam fidem fidelis testis est. 79.
Per illumabilitas corporis, & pubertas di-
gnoscitur. ib.

Vniuersitas

Alia est personarum, alia rerum. 99.
Qui membrum Vniuersitatis est, de ea in qui-
busdam casibus testificari potest. 100. In qui-
bus casibus non fiat? ib. Vniuersitas in qua-
cunque causa per procuratorem se defen-
dit. 125. Vniuersitas non habet animam. 203

Voluntas.

Merās quamdiu latet, à nullo Magistratu
punitur. 222. Punitur autem, quando cuiusque
actu externo proditur. ib.

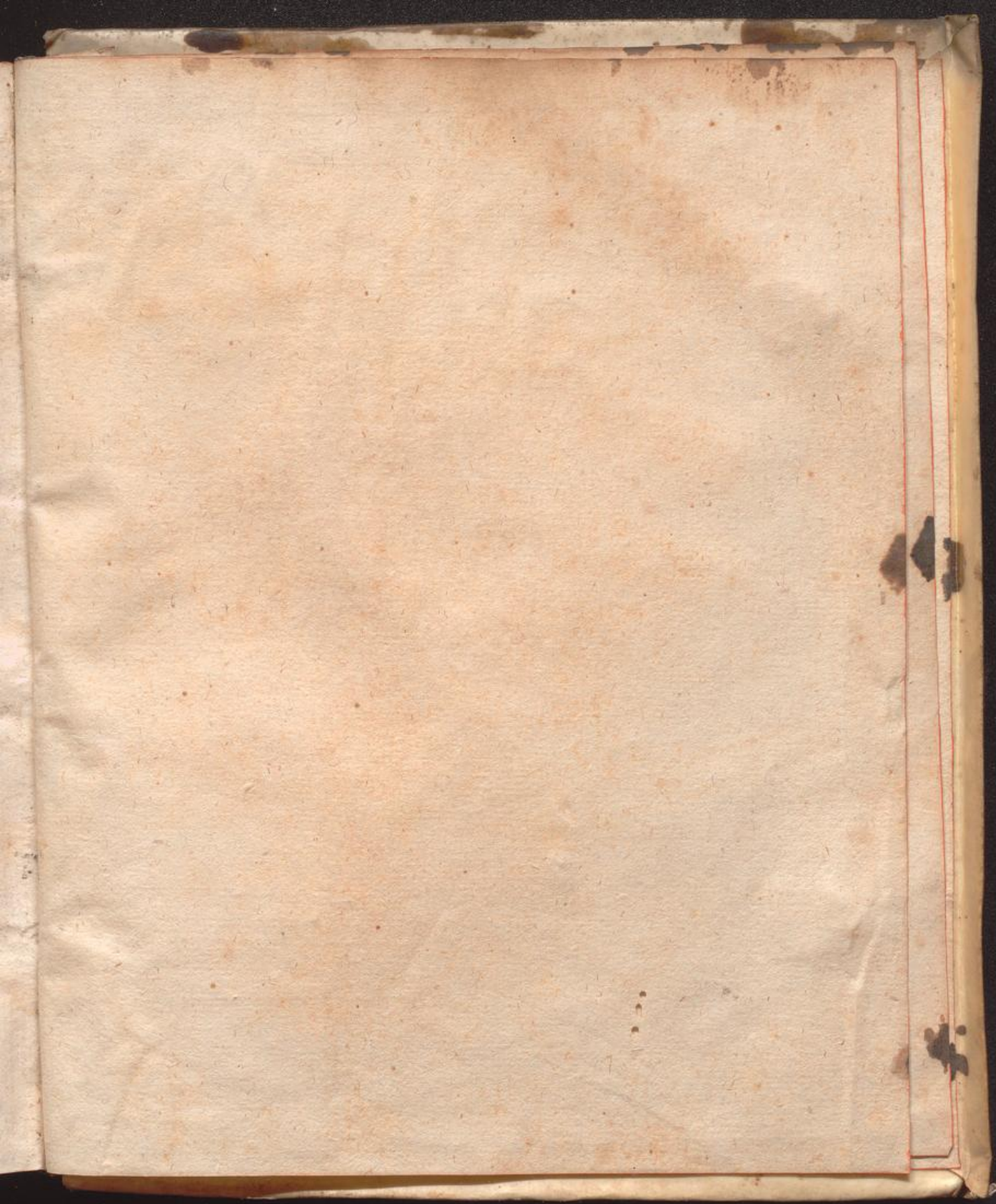
Vlura.

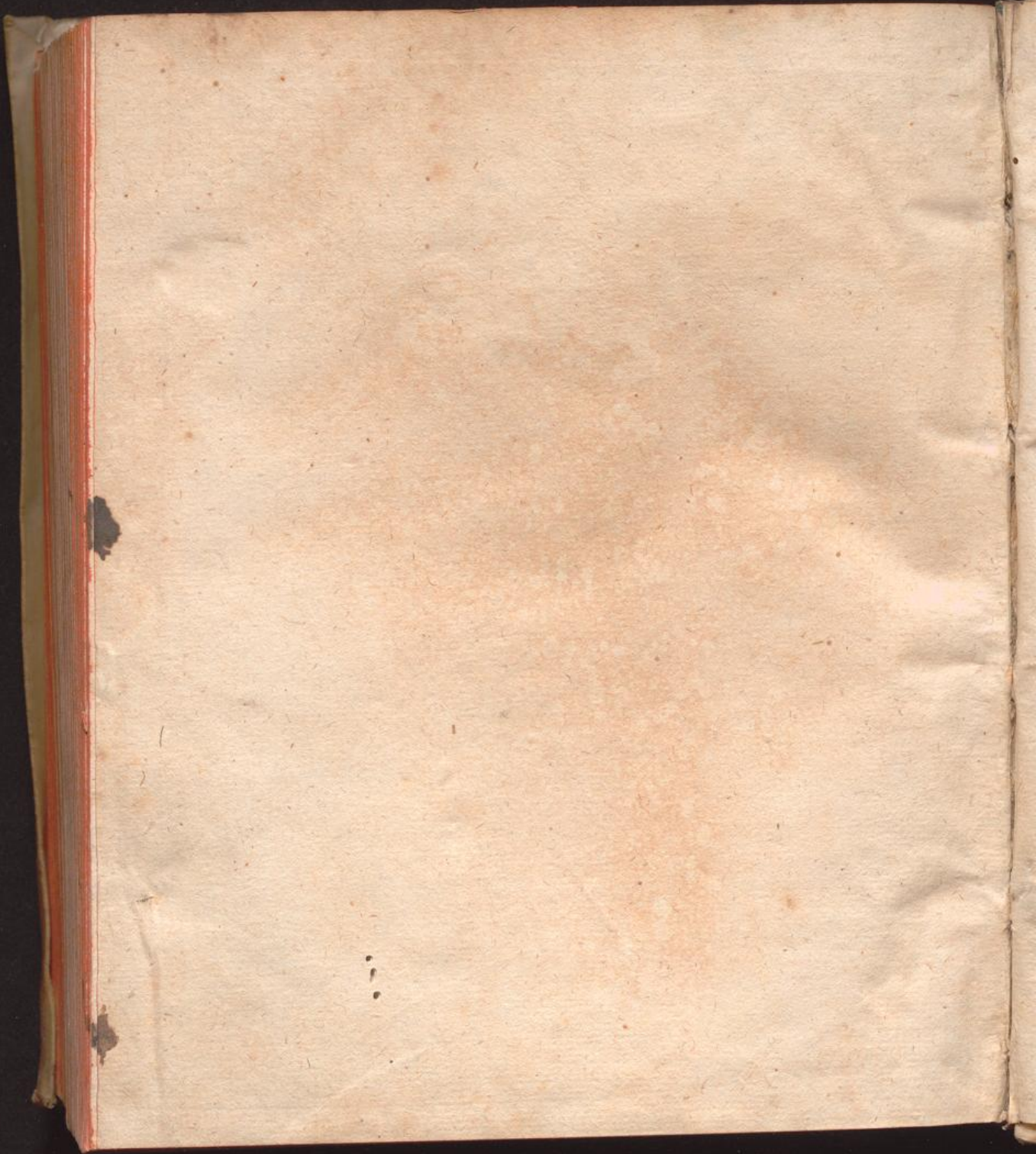
Crimen communis, seu mixti fori est.
27. De ipso facto Iudex laicus cognoscere
potest. ib.

Vxor.

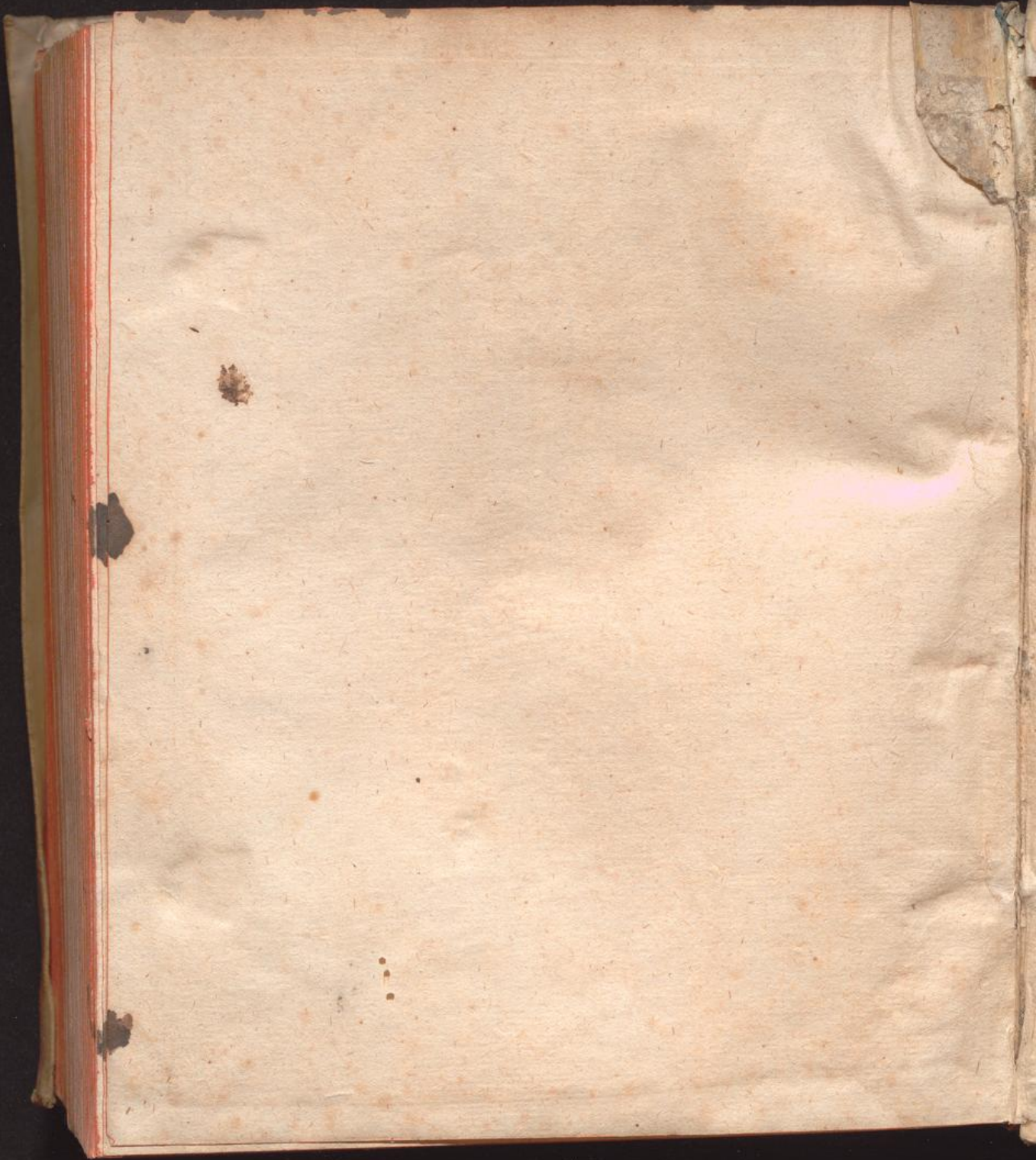
Marito ad amissionem bonorum suorum
condemnato dotem suam retinet. 233. Non
minus in alijs bonis ius suum. ib. Vxor non
dotata confiscatis mariti bonis quadrantem
capere potest. ib. In bonis mariti tacitā
hypothecam habet. ib. Vxore condemnata
dos marito manet. 242

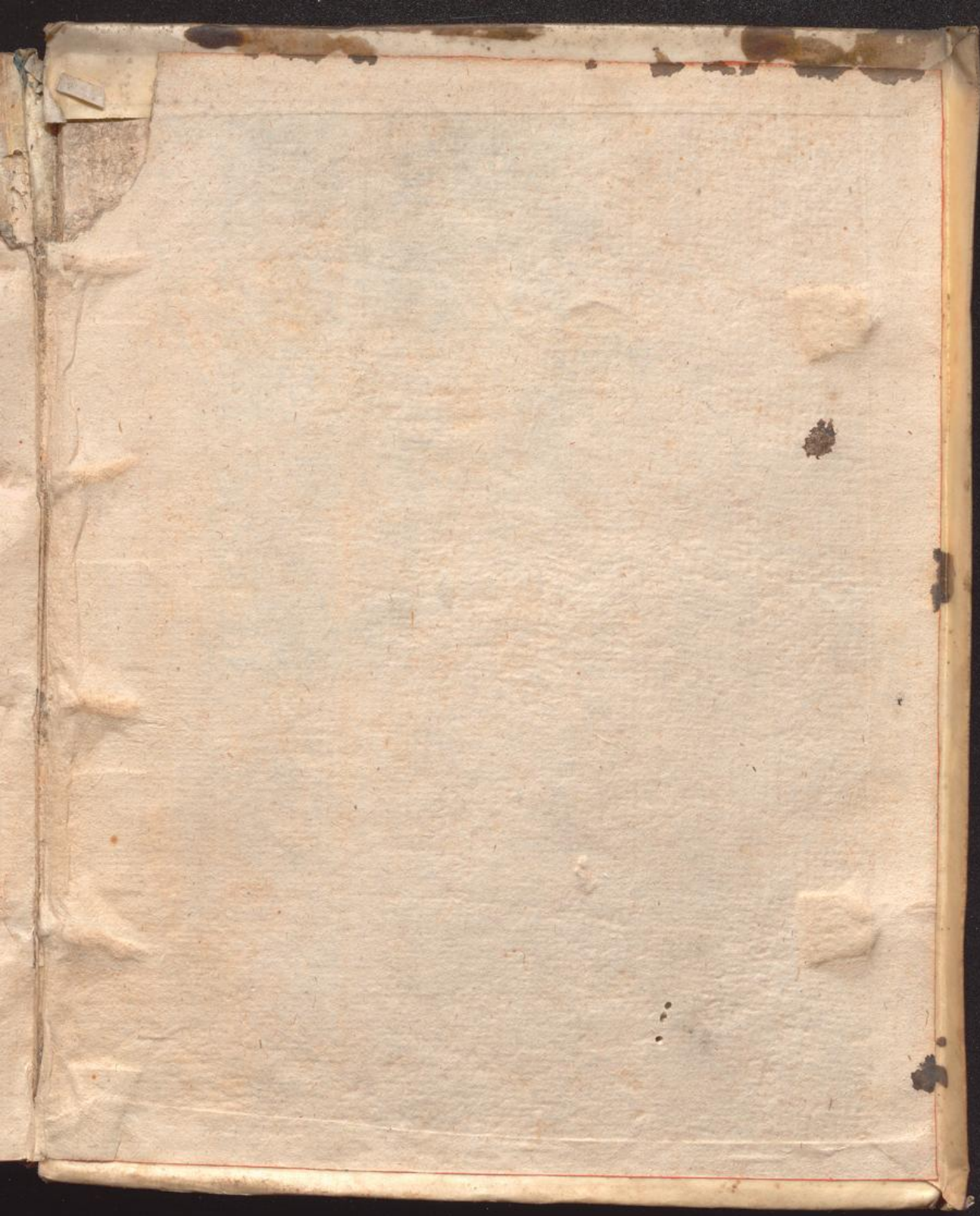
A. M. D. G.

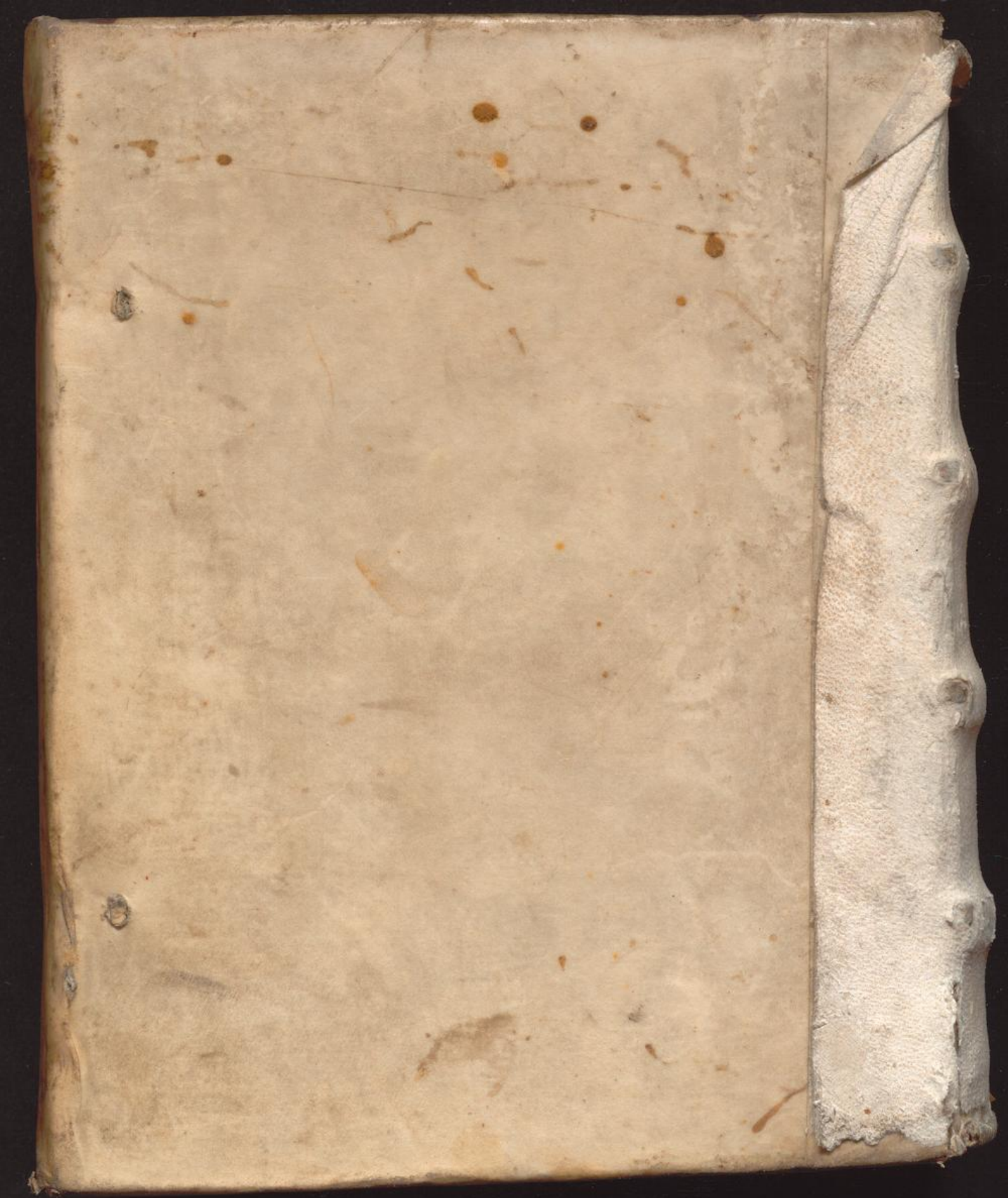

Th
4760